Oğuz Atay

BÜTÜN ESERLERİ 2

Tehlikeli Oyunlar

İLETİŞİM

Oğuz Atay
Tehlikeli Oyunlar

Bütün Eserleri/ İSTANBUL

TEHLİKELİ OYUNLAR Oğuz Atay

ÖNSÖZ

Ey Sevgili Okur,

Şu elinde tuttuğun Tehlikeli Oyunlar'ı okumak üzere olduğun için seni ne kadar kıskandığımı açıklamakla başlamak istiyorum bir solukta yazıp bitirmek istediğim bu önsöze. Niçin mi kıskanıyorum seni? Heyecan ve serüven dolu bir yolculuğa benzeyen bu okuma uğraşıyla ilk kez karşı karşıya olduğun için elbet. Bu önsözü bir solukta yazıp bitirmek isteyişime gelince, belki bunun nedenini sen de kestirebilirsin. Oğuz Atay önsözlerden hiç mi hiç hoşlanmazdı. O kendine özgü inceliğiyle bir güzel alaya alırdı her türlü önsözü. Ama bu kitabın XIV. Bölümünde de belirtildiği gibi, «Ülkemiz büyük bir oyun yeridir. Her sabah uyanınca, biraz isteksiz de olsak, hepimiz sahnenin bir yerinde, bizi çevreleyen büyük ve uzak dünyanın sevimli bir benzerini kurmak için toplanırız. Küçük topluluklar olarak, birbirimizden bağımsız davranarak ve birbirimizi seyrederek günlük oyunlarımıza başlarız. Ben, Hikmet IV. zamanında —yani Hikmet I. olduğum sıralarda— bu oyunu ciddiye almış ve bütün oyunları heyecanla seyretmiştim. Sonunda, kendi oyunumu, bütün bu oyunların dışında ve gerçek olarak yaşamağa karar verdim. İnsanlarımız, aynı piyesi yıllardır aynı biçimde oynamanın yorgunluğu ve gerçeğe bir türlü, benzetememenin bezginliği içindeyken ben, bizlere bugüne kadar hiç yararı dokunmamış olan aklın —daha doğrusu, akıl olduğunu sandığımız akü taklidinin— zincirlerinden kurtularak, bütün ülkeleri ve onların gerçek kişilerini içine alan büyük heyecanı içinde bulunuyorum.» Diyelim ki, ben de bu heyecanı paylaştığım için soyunuyorum onun deyimiyle bu «Önsöz Amca» rolüne. Hem sonra, kendini bir kez oyunların büyüsüne kaptırdı mı insan, kolay kolay sahneyi terketmek de istemiyor. Ama benimki pek öyle düpedüz bir rol çalma arsızlığı değil. Ben kısaca Tehlikeli Oyunlar'ın, önemli bulduğum birkaç özelliği üzerinde durmak istiyorum. Bunların en önemlisi yazarın anlatım özgürlüğünü sağlayan «oyun oynama» yöntemi. Daha doğrusu, yazarın «insanların oynadıkları oyunlar» adını verdiği bölümler. Oyun içinde oyunun, roman içinde oyunun ya da roman

içinde değişik anlatı biçimlerinin bir araç olarak kullanılması daha önce denenmiş bir yöntem. Ama Oğuz Atay'ın yapıtlarında bu yöntemin bizim yazınımızda benzeri görülmemiş bir ustalık ve zenginlikle kullanıldığı da bir gerçek.

Oğuz Atay Tehlikeli Oyunlar'ın yazımını 26 Mart 1973'te tamamlamış. Tutunamayanlar'ın bitiriliş tarihi 26 Temmuz 1970 olduğuna göre, ikinci romanının tasarlanışı ve yazılışı bu üç yıllık süre içinde gerçekleşmiş. Yazarın ilk romanını bitirdikten sonra tutmaya başladığı günlükten de anlaşılacağı gibi, Tehlikeli Oyunlar olay örgüsü, kişileri, anlattığı çevre, ele aldığı sorunlar ve bütün bunları dile getirmek için yararlanılan anlatım teknikleri açısından üzerinde uzun uzun düşünülmüş, roman son biçimini alıncaya kadar birkaç kez yazılmış, kurgu kaygısı ve ayrıntı seçimi kolayca anlaşılan çok titiz bir çalışmanın ürünüdür. Oğuz Atay'ın «düşünen insan»ı ne tam anlamıyla organik bir parçası olabildiği, ne de büsbütün kopabildiği bir toplumda yaşamaktadır. Bu toplum eski - yeni, Doğu - Batı, düş - gerçek, duygu - düşünce, kadın - erkek gibi çatışmalardan kaynaklanan yoğun bir kargaşanın içindedir. Bu toplumdaki insanların yaşama biçimlerini, duygu ve düşünce yapılarını sözünü ettiğim kargaşayı oluşturan sayısız ayrıntı koşullandırmaktadır. Romanın kahramanı Hikmet Benol kargaşanın temelinde yatan gerçekliği araştırırken sürekli olarak birer ipucu gibi gördüğü bu ayrıntılara takılır. Düşünen bir insan olarak gerçeklerle ilgilenmenin tehlikeli bir tutum olduğunu görür. Her şeyden önce, gerçeklerle içtenlikle ilgilenmek toplumu yönetenlerce tehlikeli sayıldığı için, Hikmet Benol da gerçeklerle oyun oynuyormuş gibi ilgilenme yolunu seçer. Oğuz Atay'ın «düşünen insan»ı böylece «oynayan insanca dönüşmüştür. İnsanın «oynayan bir varlık» (Homo Ludens) oluşu Rönesans'ın başından beri kendi yeteneklerini sınaması için bir çıkış noktası olmamış mıydı? Shakespeare bu yüzden «Bir sahnedir bütün dünya,» dememiş miydi? Ünlü İspanyol oyun yazarı Calderon'un da Hayat Bir Düştür adlı bir oyunu yok muydu? İşte Oğuz Atay bu yazarlara öykünerek değil, ama gerçekliği algılamada böyle bir bakış açısının önemini kavrayarak kendine özgü bir kurgu oluşturur. Oyun öğesinin önemi böylece ortaya çıkınca, günlüğünde

açıkladığı gibi dramatik biçim konusunu ayrıntılı biçimde inceler, Ortaçağ ibret oyunlarındaki simgesel adlı oyun kahramanları da, Shakespeare'in tragedya anlayışı da, Karagöz ve Meddah gibi geleneksel tiyatro biçimlerimiz de Oğuz Atay'ın sergilemek istediği gerçekleri dile getirmede onun büyük bir ustalıkla yararlandığı anlatım olanakları sağlar. Onun yararlandığı bu anlatım olanakları bazı yazarlarda olduğu gibi biçimsel bir gövde gösterisi olarak değil, onun tanık olduğu, tanık olmaktan da öte, büyük bir yoğunlukla yaşadığı kargaşanın zorladığı bir çeşitlilikle ve tam bir işlevsellikle karşımıza çıkar. Tehlikeli Oyunlar Hamlet'i, Don Kişot'u, Faust'u ve daha nice oyun ve roman kahramanını çağrıştıran parodilere bu yüzden korkusuzca yer verir. Gene bu yüzden alaturka şarkılar, ilkokul manzumeleri, genç kızların okumaktan hoşlandıkları «hissi aşk romanları», hamasi duyguları körükleyen tarihi kahramanlar, bilincimizin ve bilinçaltımızın çöplüğünü oluşturan söylemler Oğuz Atay için vaz geçilmez birer esin kaynağı olur.

Tutunamayanlar'da Selim Işık'ın olduğu gibi, Tehlikeli Oyunlar'da da Hikmet Benol'un hayatının intiharla noktalanması yazarın yücelttiği ya da önerdiği bir çözüm olarak düşünülmemelidir. Gerçekler birer oyun olarak, daha doğrusu hayat bir oyun olarak sunulduğuna göre, buradaki intiharı böyle bir oyunun mantıksal ve biçimsel sonucu olarak görmek bana akla daha yakın gibi geliyor. Kaldı ki, Oğuz Atay'ın roman ve oyun kahramanları aracılığıyla nerdeyse bir saplantı niteliğiyle karşımıza çıkardığı ölüm olgusu onun yaşama tutkusunu vurgulayan bir kavramdır. Godard'ın Serseri Aşıklar (A Bout de Soufle) filminde bir yazarla yapılan görüşmede, yazar son isteğinin ölümsüzleşmek ve ölmek olduğunu söylüyordu. Oğuz Atay'ın kahramanları ise ölerek ölümsüzleşmek ister gibidirler.

Pirandello, Altı Kişi Yazarını Arıyor diye bir oyun yazmıştı. Gerçekliğin kaypaklığını, göreceliğini sergileyen bu oyun bana Oğuz Atay'ın benzer bir sorunu ele alırken okurunu arayan bir yazar olarak tanımlanabileceğini düşündürdü. «Ben buradayım, sevgili okurum, sen neredesin?» derken, belki bir yandan okurun ilgisizliği karşısındaki kırgınlığını dile getiriyordu. Ama bir yandan da okurun kitaplarındaki düşünsel yaratıcılığa katılımı için bir çağrıda

bulunuyordu. Oğuz Atay'ı okumak bilinç ve duyarlığın yaşamayı anlamlı kılan bir bireşime, bir çeşit yaratıcılığa yönelteceğine ben bu yüzden inanıyorum. Onun bu kitapları yazmakla dizginleyemediği yaşama coşkusunu okurlarıyla büyük bir içtenlik ve cömertlikle paylaşmak istediğine inandığım gibi.

Eylül 1

Cevat Çapan

I. BÖLÜM

1
GECEKONDU

(Yandaki odadan Asuman ile Naciye Hanımın sesleri duyulur.)

HİKMET: Neden alçak sesle konuşuyorlar? (Düşünür.) Yatakta, bütün sesler insana boğuk gelir. Hayır, alçak sesle konuşmuyorlar; sesleri uzaktan geldiği için öyle sanıyorum. Allah kahretsin! Bütün söylediklerini anlıyorum. (Yüzükoyun yatar; başını yastığa, daha doğrusu, kılıf geçirilerek yastık haline getirilmiş mindere bütün gücüyle bastırır.) Duymak istemiyorum homurtularınızı işte! (Başını kaldırarak, seslerin geldiği yöne çevirir.) Bir kelimeni bile duymak istemiyorum Naciye Teyze! (Ümitsizlikle başını yastığa bırakır.) Sonunda hiç insan sesi çıkaramazsın inşallah; hayvanca homurtulardan ibaret kalırsın. (Yastığı düşürür.) Kapı aralık olduğu halde kimseyi göremiyorum. (Eliyle yatağın baş tarafını yoklar. Yastığı bulamaz.) Yastık durmadan düşer; çünkü divanın baş tarafı duvara ulaşamaz; çünkü arada bir yerde koltuk vardır. Koltuk biraz sola çekilse... senin için misafir odalarının düzenini bozamazlar. Gülerim bu misafir odasına. (Gülümser.) Hay Allah! Durup dururken bu gülümseme de nereden çıktı? (Somurtur.) Uyuduğumu sanıyorlar; yastığı düşürdüğümü duymuşlarsa... Duysunlar da bu işkenceye son versinler. Hayır, duymasınlar; durum daha. çok karışır ve nefretlerinin doğrultusu değişir. Buna alışmak üzereyim, yeni nefretlerle uğraşamam. (Kollarını yavaşça yataktan aşağı uzatır, yastığı yukarı çeker.) Beni duyuyorlar mı acaba? (Başını kapıya çevirir.) Naciye Teyze! Ölmüş dayımın sağ kalmış karısı! (Sesini alçaltır.) Öyle deme; onun ekmeğini yiyorsun. Anladık! Bilmem ki başka türlü nasıl bela olsam başınıza? Beni yiyip bitiren şu pireler gibi gerçekten kanınızı emsem. (Kaşınır.)

NACİYE HANIM: Artık dayanamıyorum.

HİKMET: Ölürsün inşallah! Kimsenin acımadığı bir ölü olursun. (Yorganı hırsla iki yanına sarar.)

NACİYE HANIM: Oğlanın bütün yükünü sırtıma bırakıp gitti.

HİKMET: Yalan söylüyorsun! Kısa bir süre için, anlıyor musun? Kısa bir süre için. (Yorganı başına çeker, yatağın içinde büzülür.) İnsan nasıl kaybolabilir? Kimseye görünmeden bir yerden çıkıp gitsem. Bir köşede ölüp kalsam sonra da. Birbirinize sarılıp ağlaşırsınız: Biz ona gavur eziyeti yaparken zavallı çocuk ıslak bir duvarın dibinde... herkes çevreme toplanmış. İlgili memur, kalabalığı yararak yanıma geliyor: Bu genç ölü hangi evden çıktı? İşte başınız belaya girdi. Cevap verin bakalım!

NACİYE HANIM: Atölyeden zorlukla izin alıyorum, koşup hemen yemeğini veriyorum.

HİKMET: Bir kere oldu bu, yalnız bir kere. Üstelik sen ısrar ettin: Pis lokantalarda mideni bozma dedin. Aynı bu sözlerle söyledin. Ben üç liraya karnımı doyuruyordum Artin'in lokantasında. Akşamdan kalmış fasulyeyi ısıtmasını ben de bilirdim. (Sırtüstü yatar.) Başka şeyler düşünebilsem. (Bir süre susar.) Ben duygulu ve romantik bir insanım, anlıyor musun?

NACİYE HANIM: Çamaşırlarını bir günde kirletiyor. Sabahları yıkanmasını öğretmemişler bu çocuğa.

HİKMET: Çamaşır mı? Ölmek istiyorum. Güzel kalmak için yapabileceğim tek hareket bu. (Terlemeğe başlar.) Benim terim kötü kokmaz! Çamaşırım da bir su yapılsa… (Alnına biriken terleri siler.) Neler söylüyorum yarabbi! Beni nerelere sürüklüyorsunuz?

NACİYE HANIM: Çamaşır yıkamaktan tırnaklarım kırıldı. Babasıyla birlikte evimi otele çevirdiler.

HİKMET: Şimdi yataktan kalkarsam... (Yorganı üstünden atar, sonra tekrar çeker.) Olmaz, suçluyum. Ne yapabilirim? Suçuna bir yerde son vermelisin. Bir kere saplandım, çıkamıyorum içinden.

ASUMAN: Birkaç güne kadar Hamit Beyefendi de ufukta görünür.

HİKMET: Demek sen de bu işkenceye katılıyordun. Sözde, okumuş bir kız olacaksın. (Gözlerini tavana diker.) Bu sözleri unutamam artık; bütün geleceğimi kararttın. Oysa, kitaplardan söz ederken sesin ne kadar farklıydı.

ASUMAN: Seyyar berber çantası ve arsız gülümsemesiyle sayın peder...

HİKMET: Allah kahretsin! Gerçekten bir berber çantasıdır. Nasıl da düşündün bunu; ahlaksız sen de! Bana tavsiye ettiğin kitaplarla birlikte... (Düşünür.) Neydi o deyim? İşte cehennemin orasına git! (Elleriyle yüzünü kapatır.) Artık her şeyi duydum, geriye dönemem. Sabah olunca gözlerinize nasıl bakacağım?

ASUMAN: Hamit Bey gelince seninle ikimiz bir yatakta mı yatacağız gene?

HİKMET: Babam para göndermez diye korktum. Suçlusun işte. Küçüksün. (Parmaklarının bütün gücüyle sıktığı yorganı bırakır; yastığı, başının altında çevirir. Yastığa bakarak) özür dilerim: Bir yanınız çok ısınmıştı. (Yastığa başını dayar.) Biraz sonra öteki yanı da eski serinliğini kazanır. Allahım! Ben bu düşüncelerle nereye...

NACİYE HANIM: Geçen gelişinde Hamit Beyefendiden yüz lira borç isteyecek oldum...

HİKMET: Seni dinlemiyorum işte; başka şeyler düşünüyorum. Duyuyorsun. Bir kelimesini bile kaçırmadın. Peki nasıl oluyor? Duymak istediğim sözleri de hep kaçırırım. Bu cadıya öyle bir şey yapmalı ki utancından... (Düşünür.) Hemen kalk ve cebindeki elli lirayı yüzüne fırlat. Olmaz. Suçlusun öyleyse. Biliyorum. Üstelik, pısırık bir suçluyum. Hayır, siz ‘pısırık’ dersiniz bana. Miskin bir suçluyum. Evet, bu deyim daha iyi. Ne iyisi? Cahil bir cadıya, senin gibi kültürsüz bir cadıya boyun eğiyorum. Peki ben bilgili miyim? Öğreneceğim! (Yorganı tekmeler.) Yavaş! Peki, soğukkanlı olacağım. Yarın sabah hepinizden önce kalkıp... hayır, sonra kalkarım. Hiç birinizin suratını görecek hâlim yok. (Kapıya bakar.) Peki, neden bir türlü susmuyorlar? Bir gürültü çıkarsam? Uyumadığımı belli etsem? (Bütün gücüyle bağırır.) Sen benim bilgimi ölçemezsin! (Durur, dinler.) Sesimi duyuramıyorum galiba. Çok geç kaldım. (Yavaşça yataktan doğrulur, oturur.) Kendimi kötülesem mi? Bir yararı dokunur mu? Senin söylediklerinden de kötü şeyler düşüneceğim! (Bağırır.) Vedat’a kopya vermedim fizik imtihanında! (Düşünür.) Hayır, onda kabahatim yoktu. Yerden yanlış kâğıt almış. (Tekrar bağırarak

konuşmağa başlar.) Vedat öyle düşünmedi ama. Mahmut'la bir oldular; neredeyse dövüyorlardı beni. Yere attığım kâğıdı da bulamadılar. Bana 'ulan' dediler. İnanın bana, dedim. Yukarda Allah var, dedim. Var mı? Var tabii. İnandılar mı? Allaha mı? Hayır sana. İnanmadılar. Ben de onlara göstereceğim! Atom bombasının tepemizde patladığı gün çıkacak karışıklıktan yararlanarak hepsini öldüreceğim! Büyük gürültünün içinde küçük bir çakıyla işlerini bitireceğim! Başkalarından da hesap soracağım! Karşılığını bulamadığım bütün sözleri söyleyenlerin hepsi ölmeden rahat edemem, anlıyor musunuz? Yoksa, bütün bu acıları ömrüm boyunca içimde taşırım. (Yandaki odadan gelen sesleri dinler.) Allah belanızı versin! Sesinizi bastırmak için, burnumun dibindeki kötülüğünüzü yok etmek için, uzak kötülükler düşüneceğim. (Düşünür. Sonra, bağırarak:) Bununla birlikte Vedat ve Mahmut'la arkadaşlık ettim. Onlarla birlikte müstehcen resimlere baktım. Benimle alay ettiler. Ben de kendimle alay ettim onların yanında. Bana hayat adamı desinler diye onlarla birlikte geneleve gittim — burasını anlatma. (Bütün gücüyle bağırarak.) Anlatacağım: Merdivenden inerken kadın bana dedi ki —sus— Hayır susmayacağım! Yoksa atom bombası kıyametinde yeteri kadar öfkeli olamam. Rezalet! (Sırtüstü yatar, düşünür.) Belki hepsi rüyadır. Neyse, bu Naciye cadısı yüzüme karşı bir şey söylemedi. Bilmiyormuş gibi yaparım. Zaten öyle yapacaksın. Sabah siz uyanmadan kalkarım. Yoksa, belli olmaz, sabah da vahşiler gibi çevremde dönüp ayinler yaparsınız. Ben de bilardo oynanan kahveye giderim. Gece yarısı eve dönerim. Naciye teyzen de uyanır, içinden homurdanarak yemek hazırlar sana. Yedim derim. Diyemezsin, yüzünden anlar. Mutfağa gider, fasulyeyi ısıtır.

NACİYE HANIM: Yarın için bu oğlana gene bir şeyler hazırlamalı.

HİKMET: (Bağırarak.) Ben oğlan değilim! (Yastığı çevirmek ister.) Çok çabuk ısınıyor artık. (Eline ıslak ve yumuşak bir cisim takılır saçlarının arasında.) Sümüklü böcek! Bodrum. Rutubet. (Ürperir.) Gene mi? Öyle ya, yastığı yere düşürmüştüm. (Yandaki odaya seslenir.) Naciye Hanım! Burası ne biçim bir otel? (Gülümsemeğe çalışır.) Koltuk hangi taraftaydı? (Kolunu yorgandan çıkarır, koltuğun üzerinde tarağı arar.) Sonra yavaş yavaş sümüklüböcek parçalarını

tarar saçlarından. Tarağı yere, kilimin üstüne atar.) İyi, ses çıkarmadı. Yalnız benim başıma gelir böyle iğrenç olaylar bu evde. Suçlusun da ondan. Onlar daha suçlu. Bu senin suçunu azaltmaz. (Saçlarını, hırsla yastığa sürter.) Midem bulanıyor. (Kımıldamadan sırtüstü yatar bir süre.) Pirelerin ısırdığı yerler de tam bu sırada kaşınır. (Birden doğrulur.) Sümüklüböcekti! Allah kahretsin. (Yatar.) Kalkıp yıkanamam da. Gerçekten de çok sık yıkanmıyorum galiba. Bir haftadır aynı çorabı giyiyorsun. Anladık!

NACİYE HANIM: Baban olacak sarhoş da kim bilir nerede sızmıştır?

(Kâmil Bey görünür: Küçük yüzlü esmer bir adam, karanlık dudaklar, egzamalı eller. Hikmet'e bozuk paralar uzatır; Hikmet, biraz geri çekilir.)

KÂMİL BEY: Hikmet, oğlum! Bana bir şişe şarap alıver bakkaldan.

HİKMET: Hepinizden iğreniyorum. Bu fakirliğe dayanacak kadar sağlam bir midem yok benim. İçim bulanıyor. (Yarı aralık duran kapıya bakar.) Bu ana-kızın seni dövdüğü söyleniyor Kâmil Bey! Naciye Hanım da seni koynuna almıyormuş. Anlamıyorum Kâmil Bey: Bazı mahrem durumlar nasıl oluyor da herkesin ağzına düşüyor. Sen de sarhoş olunca nasıl sırıtarak müstehcen sözler etmeğe başlıyorsun. Bazı şeyler konuşulmaz oysa. Naciye Hanımla Asuman, hem de başkalarının yanında, önce arkadaşlarını çekiştirmekle işe başlarlar; sonra sana saldırırlar yavaş yavaş. Sonra her şey karışır: Naciye Hanım: Senin yüzünden gençliğimi harcadım, bu sarhoş babana katlandım.

Asuman: Anne! Yediğim her lokmanın boğazıma dizildiğini hissediyorum, kendimi bir sığıntı gibi görüyorum.

(Odada bulunanlarda hafif bir vicdan azabı başlar.) Naciye Hanım: Kimseden bir kuruş yardım görmedim, seni ve sarhoş babanı...

(Vicdan azabı artar.)

Asuman: Sokaklara fırlayıp, Nezahat gibi kendimi beş liraya satmamı mı istiyorsun anne?

Naciye Hanım: Kızım! O ne biçim söz? (Nezahat'in orospuluğu ortaya çıktı diye içinden sevinmiştir.) Herkes sıkışınca benim evime sığınır, ama ben kimseye muhtaç etmem seni. Anlıyor musun?

HİKMET: Yarın bir otele gidiyorum. (Düşünür.) Nüfus kâğıdım da üniversite kayıt bürosunda kaldı.

Naciye Hanım: Neden bir suretini çıkartmadın?

HİKMET: Son kayıt günüydü. Telaştan unuttum.

NACİYE HANIM: Böyle pasaklı, böyle dağınık bir insan görmedim Asuman.

HİKMET: Hem de pısırık. Bütün sözleriniz kulaklarımda çınlıyor durmadan. Demek ki ben aşağılık bir şeyim.

ASUMAN: Hamit eniştenin beni öpmesine çok sinirleniyorum anne. Sanki bana sarılırken belli etmeden okşuyor.

HİKMET: Allahım! Şimdi ne olacak? İhtiyar cadı! Sustursana kızını. 'Kızım o ne biçim sözlerinden birini daha kullansana.

NACİYE HANIM: Bana da yapar kızım. Alıştık onun bu kuru açgözlülüğüne. Geçen gün de Nezahat'in...

HİKMET: Allah belanızı versin! Neden bu orospu Nezahet'i eve alıyorsun? Babamı baştan çıkarsın diye mi? (Can sıkıntısıyla gülümser.) Üçünüz bir olup babamı zehirlemişsiniz. Körüklü berber çantasının içi para doluymuş. Dünya da bir kurbanla kurtulur sizden. Üçünüz bir araya gelmişsiniz, bir türlü açamıyorsunuz çantayı.

(Berber çantası görünür; Hamit Bey, çantaya yaklaşır. Çantanın içinden beyaz bir bez çıkarır, elindeki çizgili pijamaları çantaya koyar. Bezi boynuna bağlar. Çantadan bir ayna çıkarır, holdeki masanın üstüne yerleştirdiği çantanın kenarına dayar. Mavi boyalı teneke kutudan, tasını ve jilet makinasını çıkarır. Demir kutu içinde demir makinasının sesi; Hikmet ürperir.)

HİKMET: Masayı kirleteceksin, annem kızacak. (Hamit Bey, karşılık vermeden bir gazete kâğıdı alır, masanın üstüne yayar. Kâğıdı, berber çantasının altına doğru iterken ayna devrilir. Cezvedeki sıcak su, tıraş sabununun ve gazetenin üstüne dökülür, siyah kıllı köpükler

arasından ıslak harfler görünür. Birden sokak kapısı çalınır. Hamit Bey, köpüklü suratıyla kapıyı açar, misafirleri ön odaya alır. Hikmet, sinirinden üstündeki yorganı atar.

Hamit Bey misafirlerle otururken birden yerinden kalkar; çantasını açıp bütün tıraş takımlarını çıkarır ve ortadaki sehpanın üstüne, kristal tablaların ve vazoların arasına yerleştirerek tıraş olmağa başlar. Hikmet elleriyle yüzünü kapar.) ASUMAN: Gözleriyle bütün kadınların bacaklarını okşuyor. Oysa, Hamit Beyin artık kocalık görevini yapamadığını herkes biliyor.

HİKMET: Herkes her şeyi biliyor. Zavallı babacığım! Başına ne işler açtın. (Babasına sırtını döner, başını yastığın altına sokar, elleriyle kulaklarını tıkar.) Bu durumda da nasıl uyunur? (Bir eliyle kulağını tıkar, öteki kulağını yastığa bastırır.) Allahın cezası kulak! Her şeyi duyuyor. (Asuman, sinirli bir kahkaha atar. Hikmet, sırtını yandaki odaya döner; babasını görür. Sırtüstü yatar ve gözlerini karşısındaki rutubetli duvara diker: Ahşap bir konağın bodrum katı. Demir parmaklıklı küçük pencereler.) Eskiden hizmetçiler kalırdı, ya da kiler olarak kullanırlardı herhalde. Uzakta, taşradaki evime dönünce, bu rutubet kokusunu özlüyorum bir bakıma; denizi özlemek gibi, denizi hatırlamak gibi... insan, elinin altındaki bu katı ıslaklığı hatırlıyor. (Elini, yatağın yanındaki duvara uzatır.) Benim şehrimde duvarlara dokununca, tozlu bir beyazlık bulaşır insanın eline, kuru bir beyazlık; insanın burnunu tıkayan bir hışırtı duyulur. (Kapı açılır, Kâmil Bey içeri girer. Hikmet, havada kalan kolunu yavaşça indirmeğe çalışır.) içimde bir boşluk var; perşembe sabahları, okula gitmek istemediğim sırada duyduğum korkuya benzeyen bir boşluk. Neden perşembe? Kâmil Bey! Beni okula gönderme. Neden Kâmil Bey? Bu adam neden karısının yanına gitmiyor? Hayır, Kâmil Bey olamaz. Karısı mı? Kimin karısı? (Bağırır.) Naciye Hanım, Kâmil Beyin karısı değil! Onun kocası ölmüştü. Kolum ağrıyor, kolunu indir. Kâmil Bey benim şehrimde uzak bir gecekonduda, adını unuttuğum bir semtte oturuyordu. Onun da kocası ölmüştü. Kâmil Bey... erkek. Çocukları... Ferit. Akıl dışı birtakım olaylar... (Yatağında doğrulmak ister.) Hüsamettin Bey... (Hüsamettin Bey kımıldamadan sandalyenin

üstünde oturmaktadır.) Elbiselerimi buruşturacaksınız. (Gülmeğe çalışır.) Hüsamettin Bey! Beni gayrı ciddiye alıyorsunuz.

HÜSAMETTİN BEY: Saçmalama Hikmet. Kitapları getirdim.

HİKMET: Nerede olduğumu bulamıyorum Hüsamettin Bey. Aklım bir yere takıldı. Gecekondu... Kâmil Bey gecekondusunun kapılarını iyi boyayamamıştı, mavi boyalar kapının üzerinden ince şeritler hâlinde akıyordu. Hangi şehirde akıyordu? Taşrada akıyordu. Bana dayanılmaz baskılar yapıyordu. Kim? Göğsüme doğru yükselen boşluk. Hangi şehirde? Kollarıma, bacaklarıma... sözlerimi gayrı ciddiye... ellerimi bu korkunç boşluğa... sus... uyanınca düzelecek.

Olduğu yerde döndüğünü hissetti; rıhtıma çarpan bir gemi gibi bir iki kere sallandıktan sonra yerine oturdu, gözlerini açtı. Karanlığı gördü. Gözlerimi açtım mı? Hayır, gerçek karanlık bu kadar karanlık olamaz. Birkaç kere daha gözlerini açtığını düşündü; sonunda, beyaz bez perdelerden sızan ışığı, sokak lambasının ışığını gördü. Sonra, rüyanın korkusuyla yatağa bağlı duran vücudunu seyretti. Korkunç bir rüya gördüm. Nasıldı? Aklımı toparlamalıyım. Kâmil Bey, Naciye Hanımın kocası olamaz mı? Neden olmasın? Aynı evde ben de yatıyordum. Birden şiddetli bir korkuyla sarsıldı, kendine geldi. Çevresine baktı: Gecekondu. Hüsamettin Bey üst katta oturuyor. (Doğru mu? Evet.) Kâmil Bey uzakta kaldı, adını hatırlayamadığım banliyöde. Naciye Hanımın kocası değildi, Fatma Hanımın kocasıydı. Bu evde yalnızım, kendi evimdeyim. (Sümüklüböcek! Hayır, yıllarca önceydi.) Gecekonduda değil miyim? Pencereye baktı: Gerçek bir pencere, gerçek karanlık, yarı karanlık. Elini bacağına bastırdı. (Acıyor. Gerçekten uyandım.) Karanlıkta bir süre kımıldamadan yattı. İçindeki korku boşluğu küçülmüş, karnına yerleşmişti. Ellerini karnının üstüne koydu: Bir şeyler yemeliyim, bu boşluğu ortadan kaldırmalıyım. Buzdolabına gitsem... Kafasında yaptığı mutfak yolculuğunu yarıda kesti: Buzdolabı yok. Yatağın yanındaki komodine baktı: Üstü çekmeceli, altı kapaklı bir dolap. Gece lambası. Işığı yaktı. Dolabın kapağı içine çökmüş. Otel gibi... otel gibi. Komodinin üstünde bir bardak vardı. Bardaktaki kabarcıklı sudan bir yudum içti, ılık ve acı suyu beğenmedi. Evliliğin serinliğini kaybettim. Naciye Hanımın ağzında bıraktığı acılık duruyor. Bana

kötü günler yaşattılar. Sadece onbeş gün kalmıştım evlerinde. Öfke yerine gene bir suçluluk duygusu kaldı geriye. Cadılar! Hepsini unutmuşlardır. Kızgınlığının anlamsızlığını sezdi. Rüyanın gittikçe zayıflayan mantığını sürdürmek istiyordu. Yıllar sonra gene gecekonduya düştüm. Hayır, gecekondu değil, üç katlı ahşap bir ev. Hayır, üç katlı değil; zemin kat sayılmaz. Gecekondu olsa ne çıkar? İstemiyor muydun? Gecekondularla sarılmış eski bir ev. Çok küçük: Kutu gibi. Bir yuva. Kışın soğuk olur. Sobanın başından kalkılınca yün hırka giyilir pencereye doğru gidilirken; sokağa çıkmak gibi bir şey. Dönüşte hırka gene çıkarılır; pencereye ikinci gidişinde üşütürsün yoksa. Sinir içinde bir ileri bir geri dolaşmak güçleşir bu yüzden. Durmadan giyinip soyunma telaşına kapılıp aradaki somyaya çarpılır. Bu somyayı karşı duvara koymalı; pirinç topuzlu, yüksek, başlıklı bir karyola almalı bitpazarından. Eski semaverler, ne işe yaradığı belli olmayan demir parçaları (hepsi bir tele geçirilmiş), eski saatler, mangallar arasında parlayan soylu bir eşya. Uykusuz gecelerinde, düzenli soluk alışlarıyla insana güven veren bir arkadaş kalır belki somyada. Karanlıkta görülmez; yalnız, varlığı duyulur. Belki uyanır da belirsiz yakınmalarımı dinler. Karım beni bıraktı ya da ben evden ayrıldım: Buna benzer bir durum. Sonunda bu gecekonduya düştüm. Gecekondu değil burası Hikmet, üç katlı ahşap bir ev. Peki Hüsamettin Albayım. İşte bu ahşap evimde, bir gece için de olsa, seni barındırıyorum; bir işe yaradığımı hissediyorum. Son zamanlarda neye yaradığımı pek bilemiyorum da. Belki yarın sabah soğukta uyanmanın bir anlamı olur, sana çay pişirmek gibi. Ayaklarımın ucuna basarak yürürüm yataktan kalkınca. Tahtalar gıcırdar. Hayır, zamanla öğrenirim hangi tahtaların ses vermediğini. Sonra ne yaparım? Uyanmadı, çayın hazırlandığından haberi yok diye sevinirim. Bütün hayatımı, en ince ayrıntılarına kadar düşünerek hesapladığım iyiliklerin hayaliyle geçirdim albayım. Artık ne olacaksa olsun istiyorum.

Ses vermeyen tahtalara basarak ilerledim albayım; odanın kapısına varmak üzereydim. Hemen mutfağı düşünmeğe başladım: Eski çayı musluğa dökerim; hepsini değil yalnız suyunu. Islak yaprakları da çöp tenekesine İki bardak, kaşıklar, tepsi, çay kutusu, demlik, şeker...

(Belki yaşantım kolaylaşıyordu; fakat, her olayı daha yaşamadan eskitiyordum böylece. Üstelik hayallerimin içine itirazlar karışıyordu: Kafamda gerinerek uyanan arkadaşım, kadınlar her şeyi başka türlü yapar, diyordu.) Bu sırada mutfağa ulaşmıştım albayım. Her şey düşündüğüm gibi çıktı: Uyanan arkadaşım da, çay bardağına uzanırken, kadın özlemi dolu gözlerle baktı bana. (Ne yapalım? Kadınlarla birlikte yürütemedik hayallerimizi.) Yalnız çayla olur mu? dedi gözleriyle. Biliyorsun, karımdan ayrıldım dedim (gözlerimle). Sonra mutfağa gidip rafadan yumurta yaptım, ekmek kızarttım. Fakat bir bezginlik gelmişti üzerimize. (Ben de yorgun hissettim kendimi; mutfağa gidip buz gibi suyla bardakları çalkalamak içimden gelmedi. Oysa, çaydanlığa biraz daha fazla su koyabilirdim önceden.) Hayalimdeki günleri bile böyle küçük hesaplarla geçirdim işte albayım. Aklımın içini örümcek ağları sardı; kafamın sandalyelerinde elbiseler, gömlekler, çoraplar birikmeğe başladı; kurduğum hayaller, bir bekâr odasının dağınıklığına boğuldu. Düşüncemin duvarlarına resimler asmak istediğim halde bir türlü olmadı. Belirli noktalara biriken eşya, odanın çıplaklığını daha çok ortaya çıkardı.

Duvarlara resimler asmalıyım. İnsanlarımız bir evi döşemesini henüz bilemiyorlar. Soğuk ve bulutlu sabahlarda ya da aysız, tam karanlık gecelerde, yalnız ve ne istediğini bilmeden sokaklarda dolaşırken gözüne takılan perdeleri açık pencereleri düşündü. Aynı çıplak duvarlar, üstleri yatak denkleriyle dolu gardıroplar — bu yataklarda, benim gibi yalnız misafirler yatar. Müsaade edin de yatağı ben indireyim, diyordum onlara. Her evde bir yatağım vardı benim. Evlenince, bütün bu haklarımı bir süre için kaybetmiştim. Ben de evliyken, yalnız arkadaşlarım için yataklar bulundurdum. Biz başka türlü bir aileydik tabii: Ayrı bir misafir yatak odamız vardı. Pek kimseyi yatırmak kısmet olmadı orada. Duvarlarına takvimler asan evlere bir türlü benzeyemedik. Evinizi daireye çevirdiniz bu takvimlerle, diyordum onlara. Bana gülerlerdi: Evi olmayan ukala aydınların bu öfkesine, yuva sahibi cahil insanların rahatlığıyla gülerlerdi. Bir yandan da beni severler ya da acırlardı bana. Benim için, oturma odasındaki sobayı sabaha kadar yakarlardı. İnsan yer yatağından kolunu uzattı mı hemen halıyla karşılaşır albayım.

Sabahları, kimseyi uyandırmadan sessizce yola koyulurdum; gezici din adamları gibi. Yalnızlığın dinini yayıyordum. (Başarılı olduğum söylenemezdi.) Ben tanrı misafiriyim; kendisinin çok selamı var sizlere. (Gülerlerdi.) Bu akşam da size yolladı beni. (Birbirlerine bakarak, gene bir şeye canı sıkılmış bunun, derlerdi içlerinden.) Yukarıdakilerin biraz canı sıkılıyor da, sen git biraz dolaş dediler bana. (İşimiz Allaha kalmıştı.) Benim hüzünlü görünüşüme saygı duyarlardı, benim için bir şeyler yapmak isterlerdi. Sana da birini bulsak Hikmet, bu bitip tükenmez dolaşmalarının bir sonu gelse. (Geldi.)

Sıkıntıyla gülümsedi. Başladığım yere döndüm albayım: Evlendim, ayrıldım. Ne var ki, başkalarını zehirleme isteğim de söndü: Gece dolaşmaları sona erdi. Artık benim pencerelerimin seyredilmesi söz konusu. Allahtan birinci kattayım. Fakat belli olmaz; belki de altı metre boyunda biri vardır, benim bir zamanlar duyduğum öfkeyi içinde taşıyan. Birden pencerede görünür ve bana hesap sorar. Biliyor musunuz albayım ne olmalı? Yeni bir gençlik yetişmeli: Altı metre, dokuz metre, on iki metre boyunda. Her biri bir kattan hesap sormalı: Neden duvarınıza mısır püskülü astınız? Ha-ha.

Benim verilecek fazla bir hesabım yok. Oniki metre boyundaki gencin cebine girerim, alt katları seyrederim, gençlere akıl veririm. Çünkü ben tek başıma her tarafa yetişemem. (Yarın gidip bunları albaya anlatmalı. Çocuk gibi sevinir artık.) Çünkü beni içlerine almadılar. (Bunu karıştırma şimdi.) Çünkü başlangıçta beceriksizdim. (Sonunda?) Karımı sevdiğim halde, kimseye yaranamıyordum. Çünkü param yoktu. Çünkü geçmişimden utanıyordum. Çünkü geçmişimde Kamil Beyler, Fatma Hanımlar, Naciye Hanımlar vardı; babam vardı, berber çantası vardı. Yalnız bunlarla bitseydi gene iyiydi. Bütün bunları zenginlikle unutabilirdim. (İyi, iyi; bunların hepsini Hüsamettin Albayıma söylerim. Mezar taşıma yazdıramam ya bu kadar şeyi. Söyle evladım, diye teselli ederdi annem beni. Söyle de içine hicran olmasın. Hicran oldu anne.) Peki, iyi anılar yok muydu? Elbette olmalı; ben de gecekonduda dünyaya gelmedim ya albayım. Saçmalama Hikmet: Gecekondu değil, üç katlı ahşap bir ev. Bana, saçmalama diyemezsiniz albayım; emekliye ayrıldığınızdan

beri kaç yıl geçti, karşınızda emireriniz yok. (Canım, albayla tartışarak meseleyi neden dağıtıyorsun? Bir düşünce üzerinde yoğunlaşmasını hiç öğrenmeyecek misin? Hayır.) Ben senin albayın olacaktım da Hikmet, dünyanın kaç bucak olduğunu görecektin. Nerede kalmıştık albayım?

Evet, başlangıç iyi olmamıştı albayım: ne evlenirken, ne de bu eve gelirken. Eşyamı buraya taşımadan önce, bir kamyon filan ararken, biraz alkol almıştım albayım. Evlendiğim gece de içmiştim yeni akrabalarımla birlikte. Evlenmeden birkaç gün önce, bütün eski arkadaşlarımla bir içki sofrasının çevresinde toplanmıştık. (İnsan, birbirine benzeyen bütün yaşantılarını kesintisiz sürdürmeli albayım; çok uzun süre boyunca, hayatının bütün içkilerini içmeli mesela.) Evet albayım, ben birkaç gün sonra evlenecektim; bunu kimse bilmiyordu içki sofrasında. Kimseye söylemeye cesaret edememiştim. Gecekonduya taşındığım zaman da kimsenin haberi olmadı. Birdenbire karar vermiştim. Cebimde birkaç kuruşum vardı. Nazmi'nin evinde toplanmıştık. Paramı hesaplamak zorundaydım. Bir somya elli liraya alınır, yatağıyla birlikte, bilemedin yüz elli liraya çıkar. Bir iki mutfak eşyası, komodin, kitaplık. (Bunları alacak kadar param vardı.) Siz de bir rastlantı eseri olacak —herhalde sigaranız bitmişti— kapının önünde duruyordunuz albayım. Hayır, durmuyordunuz; adımınızı, bakkala gitmek üzere kapının dışına doğru atıyordunuz. Ben, tam o şurada kapının önüne ulaşmıştım: Komodini taşıyordum: Kamyon biraz uzakta, durmuştu evden. Şoför, daha ileri gidemem bu bozuk yolda beyim, demişti. Bense çok ileri gitmiştim albayım. Evlenmeğe karar vermiştim. Çocuklarla, eski silah arkadaşlarıyla iki şişe konyağı bitirmiştik. (Hiç bir şey yemedik içkinin yanında.) İnsan, arkadaşlarına nasıl haber verir evleneceğini albayım? Sizin orduda, iç hizmet talimatnamesinde yazar mı? Sen askerde benim elime düşecektin de Hikmet... Geçmiş olsun albayım. Evlenme kararımı silah arkadaşlarımla birlikte almadığım için onlara ne diyeceğimi bilemiyordum. Durumda bir gariplik seziliyordu. (Ben seziyordum.) Konuşabilmek için sarhoş olmamı bekliyordum. Sonra, beni gördünüz gecekondunun kapısında albayım. Ne düşündünüz? Babacan bir tavrım vardı değil mi? Hamalın sırtına vuruyordum. (Çok

homurdanıyordu da ondan.) Sonra beş lira fazla verdim adama. (Samimiyetimiz bozulmasın diye.) Birden elimi cebime attım ye nikâh davetiyelerini çıkararak, herkese dağıtmağa başladım. Zarfların üstüne, silah arkadaşlarımın adlarını önceden yazmıştım. (İç hizmet talimatnamesine uygun olsun diye.) Gülümsemeğe çalışanlar oldu; Nazmi de ‘ev sahibi sıfatıyla’ içeri koştu ve bir fransız konyağı getirdi. Kızın adı ne? diye bağrıştılar. Allah sizi inandırsın albayım, birden söyleyemedim; bir an için hatırlayamadım. Bir iki saniye kadar. Sonra, boğuk bir sesle, Sevgi, dedim. Mırıldandım adeta. Güzel bir isim değil! diye haykırdılar; beylik bir isim! Nereden buldun? diye bağırdı Dumrul. (Adını ben bulmadım. Kızı canım. Ya öyle mi?) Çocuklar çevremi sarmıştı albayım; gecekondu çocukları işte. Kılığımı yadırgamışlardır. Siz de albayım, bakkala gitmeğe kararlı ayaklarınıza, rahat! komutu verdiniz ve bana döndünüz. Sen, benim emir subayım olsaydın, ayaklarımın altında çiğnerdim seni Hikmet! Çizmesiz olsun yalnız, albayım (Albayım artık bir baba gibi seviyor beni. Bana iyice açıldı.) Ne rezil adamsın Hikmet. ‘Herif’ demeliydiniz albayım. (Neyse geçelim albayla aramızdaki ilişkilerin ayrıntılarını.) Ben hafifçe terliyordum; içkiden olacak. Hangi barda çalışıyor bu Sevgi? diye sordu Dumrul. (İnanamıyorlardı bana.) Daha baştan hayır yoktu bu işte. Siz, kim bilir, orduevinde tangolar arasında ne mutlu bir başlangıç yapmışsınızdır albayım. O zaman daha teğmendiniz. Ben daha dünyaya gelmemiştim. Doğmuş olsaydım muhakkak gelirdim: Bir limonatanızı içer, bir pastanızı yerdim. ‘Kuru pasta’ da var mıydı albayım? Hikmet! Sana, köpek diyeceğim neredeyse. Hav hav albayım. Sen askerlik yaparken ben neredeydim Hikmet? Ortaşark ve Osmanlı tarihi çalışıyordunuz odanızda gizlice albayım. Teğmen içeri girince de kitabı kaparken öksürüyordunuz: Durumu kurtarmak için. Allah kimseyi senin diline düşürmesin Hikmet. (Silah arkadaşlarımın diline de düşürmesin.) Albayım! Buyur oğlum Hikmet. Üç yıl sonra size ‘generalim’ diyebilir miyim? Allah cezanı versin! Eski arkadaşlarımın da albayım. Fransız konyağını da bitirmiştik. Aptal herif! dediler, seni de kaybettik. İnsan daha önce haber verir; koyu renk elbiselerimizi giyerdik. (Ben aslında bu alayların farkında değildim o sırada; durmadan gülümsüyordum. Benimle ilgileniyorlardı ya, gerisine aldırmıyordum.) Onlar da içmek,

bir şeyin şerefine içmek, kısaca içmek için bir bahane bulmuşlardı. Kimseye haber vermemiştim; demek ki ben de bu işin içinde, daha başlangıçta, yürümeyen bir şeyler seziyordum. Üstelik tek başıma kalmıştım. Bütün eşyayı o zayıf hamalla birlikte ben çıkardım. Kimse, teklif ettiğim paraya razı olmamıştı; tükürür gibi, başlarını önlerine eğmişti bütün hamallar. Eşyayı kamyondan indirirken mahallenin çocukları çevremizi sarmıştı: Adama bak, diyorlardı. (Mahalle çocuklarıyla hiç bir zaman başa çıkamamışımdır.) Dumrul da tutturmuştu, Sevgi adı takmadır diye; asıl adı Hasibe filanmış ona göre. Ağzını topla, demiştim Dumrul'a. Hem seviniyordum, hem mahzundum. Bunlar benim arkadaşlarımda Sizi akşam yemeğine çağırmam ben de, diye söylendim içimden. (Zaten çağırmayacaktım, aile içinde bir toplantı olacaktı.) Kimse yardıma gelmedi albayım. Ben de bir gecekonduya taşındığımı söylemekten çekindim. Bir yolunu bulup; öğrenirler diye bekledim herhalde. (Kimse bir yolunu bulmadı albayım. Benim bakımımdan, demek istiyorum.)

Ne evlenirken, ne de bu eve taşınırken kimseye önceden haber vermedim albayım; alay ederler benimle diye korktum. Oysa, kolayı vardır: Herkesin yüzüne bakıp gülümsersin aptallar gibi. Onlar seninle alay mı ediyor, sen de kendinle alay ediyor…muş gibi yaparsın. Sonra bir yolunu bulup hemen albayına koşarsın: Albayım! Gene ne var Hikmet? 'Gene' değil albayım. Buraya yeni taşındım, daha bugün geldim. Peki öyle olsun Hikmet. Hikmet değil albayım. Artık siz de bana teğmenim dersiniz; ufak çapta bir kışla hayatı kurarız burada. Sabahları uyanırken boru filan çalarız. Savaş filmi gibi bir şey çeviririz. Siz tiyatroyu daha çok seversiniz tabii. Ben de sizin kahramanınız olurum:

(Genç yaşta evlilikten çürüğe çıkan uzun boylu, sivilceli ve burnunun yanağına birleştiği yerde önemsiz bir et beni taşıyan adam, şimdilik açıklanması sakıncalı görülen, bazı nedenlerle, çevresinde gecekondu sayısı yüksek ve hayat seviyesi düşük bir bölgeye yerleşir. Bütün eşyası şunlardan ibarettir: Boyası henüz kurumadığı için kendisinden uzakta tutmağa çalışarak merdivenden çıkardığı sırada ayak demirleri ellerine yapışan bir somya; hamalla birlikte çıkardıkları bir kitap sandığı ki, daha sonra kitaplık olarak

kullanılmış ve içindeki kıymıklar değerli eserleri zedeler endişesiyle iç yüzleri, üç kat gazete kağıdıyla kaplanmıştı; somya genişliğinde olan uzun bir yastık ki, şimdi öyle yastıklar yok; derin dikişlerle yapılmış baklava biçimli süsleri olan basma bir yorgan; gangster filmlerinin hapishanelerindeki mahkûmların elbiseleri gibi kılıfı olan yatak; bütün yatak takımının eski bir kilime sarılmasıyla meydana getirilen denk ki, ipleri çözüldüğü zaman, kilimin de yere serilmesi üzerine bir kavramdan ibaret kalmıştır; iki bavul ki, içlerinde, çoğu giyilemeyecek kadar eskimiş ve fakat bilinmeyen bazı nedenlerle bir türlü atılamadığı için her taşınmada oradan oraya sürüklenen ceket ve pantolon ve gömlek ve palto ve çamaşır ve topukları yırtık çorap cinsinden giyim eşyası bulunuyordu; taşınırken ağır olmasın diye çekmeceleri çıkarılmış bir komodin; mutfağa ya da banyoya götürülerek kâğıtları çıkarılmadan, ne oldukları anlaşılmayan birkaç parça ‘dikkat kırılacak eşya’; amerikan bezinden yapılmış ve ağzı bir iple büzülmüş ayakkabı torbası ve mermer altlığı yüzünden yıllardır bir türlü atmaya kıyamadığı cam hokkalı bir yazı takımı.)

Girişi beğendiniz mi albayım? Hepsi bu kadar mı? Sobayı birlikte aldık biliyorsunuz; yazın daha ucuz olur diye ısrar etmiştiniz ya. Sonra, ne bileyim işte albayım, karınca gibi, insan da öteberi taşımasını seviyor yuvasına, ilk geldiğim günlerde elbette daha az eşya vardı odamda. Evlendiğim gün de albayım, yeni tuttuğumuz ve büyük bir kısmı boş olan evimizin bir köşesine sığınmıştık karımla. (Karım güzel değildi albayım. Ben de değildim. Fakat, nasıl anlatsam, ‘benim’ karımdı, canlı bir varlıktı. İnsan, evine bir biblo alınca bile kendisini bir başka hisseder değil mi? Üstelik bu yumuşak biblo, konuşuyor: ‘kocacığım’ diye çevremde dönüp duruyordu.) İlk gece, akşam yemeği de çok kötü geçmişti. Ben böyleyimdir albayım: Önce, akıl almaz bir tutukluk gelir üstüme; daha yaşamadan, büyük bir yorgunluk çöker. Gecekonduya ilk geldiğim gün de aynı bitkinlik içindeydim; neredeyse bir otele gidip yatacaktım. Oysa, bir sürü yemek yapılmıştı ve ben damattım. Yeni ve sonradan olma akrabalar edinmiştim: Bir kere, kayınpederim vardı ve bazı kızlar bana ‘enişte’ diyordu. Anlamadığım şakalar yapılıyordu — ikinci sınıf şakalar olduğunu seziyordum bunların. Galiba benimle biraz alay ediliyordu;

fakat önemli olan bendim, çünkü damattım. Midemden başıma doğru yükselen bir boşluk, olup bitenleri anlamamı güçleştiriyordu. Yemek masasında koyu gölgeli eller dolaşıyordu.

Titreyerek kendine geldi. Hayır, uyumadım. Gözlerini açtı, duvarı gördü. Odanın neresindeyim? Kapı ne tarafta? Ben duvara baktığıma göre... Odadaki yerini bulunca rahatladı biraz. Yataktan yavaşça doğruldu, yorganı «duvara itti. Terliklerimi bulmalıyım. Yatarken son olarak ne yapmıştım? Terliklerimi yatağın altına itmiştim. Belki de ışığı söndürmeden çıkarmıştım onları. Sonra bir iki cümle, karanlık birkaç görüntü geçti aklından; ne yapmak istediğini unuttu. Karanlığa dikti gözlerini: Işık mı azdı? Yoksa insan aynı parlaklıkla görmüyor mu kafasından geçenleri? Biri ona gülümsüyordu: Kayınpederi! Tabağını uzatıyordu; karanlıkta iyi seçilmiyordu yemekler. Başının döndüğünü hissetmişti birden; sandalyeden yere düşeceğini sanmıştı. Dayanmalısın Hikmet, diye direnmişti içinden. Sen damatsın! Damat! Damat! Gelin var, kaynana var, sahte ya da gerçek baldızlar var. Ne diyorlardı? Çevremde pervane olmak gibi bir şey. Küçük kanatlar takmışlar; ellerinizde meze dolu tabaklar, tepemde uçuşuyorlar. Bırakın tabakları, beni tutun: Damat düşüyor. Rezalet! Hayır düşmedim; bana öyle geldi. Bir çınlama! Elimde bir bardak tutuyormuşum ve kayınpeder, kadehini bütün hızıyla vurmuş benim bardağıma. Gülüyorlar. Kaldır bardağını. Hâlim yok. Mış gibi yap. Bütün yiyecekler karanlık; yalnız, baldızlar parlıyor... yuvarlak baldızlar... Büyük bir kaşık, tabaklardan birinin içine yavaşça gömüldü. Sana bakıyorlar; tabağını uzat baldızlara. Bayılmadım değil mi? Hayır. Enişteye uzanan çıplak kolları hatırlıyorum. Çok gürültülü bir gece değildi. Biz —yani Sevgi ile ben — fazla bir şey beklemiyorduk. Bununla birlikte, elimizden geleni yapmağa çalıştık. Gönül isterdi ki albayım, insanın hayatında önemli sayılması gereken böyle bir gece, daha canlı ve aslına uygun bir hava içinde geçsin. Oysa, ben çok içemedim; yemeklerin çoğu da kaldı. Sahneye yeni çıkan acemi iki oyuncu için bir bakıma başarılı bir oyun sayılabilirdi. Yan rollerde kayınpeder ve özellikle trajedideki koronun yerini tutan baldızlar, görevlerini yaptılar. Bu senin hayatındı oğlum Hikmet. Böyle bir oyun üzmedi mi seni?

Terliklerini hatırladı birden. Yatak altının derinliklerinde, terliğinin tekini bulamadı; tek terliği ayağına geçirerek odada dolaşmağa başladı. Sokak lambasının ışığından yararlanarak sigara paketini buldu. Kibriti de hemen bulursam işler düzelir mi acaba? Neden olmasın? Olaylar arasındaki gerçek bağları bilmiyoruz ki; hiç olmazsa ben bilmiyorum. Bu kibrit bulma da, bir yerde bir işe yarayabilir. Sigarasını yaktı; kibritin alevi, oldukça büyük bir yeri aydınlattı. Sigaranın ateşi daha küçük bir alanı aydınlatır; fakat sürekli bir aydınlıktır bu. Kafasında da bir sigara yaktı; ilk yemeğin gecesini aydınlatmak istedi. Yatağa uzandı; yemek odasını, odada bulunan ve kısa bir süre için akrabası olan ve artık hiç bir şeyi olmayan insanları düşündü. Beni sevseydiniz, şimdi yanımda olurdunuz gene. Beni bir türlü bırakmazdınız: Vallahi bırakmayız seni Hikmet Bey oğlumuz, derdiniz. Vakit çok geç oldu, bu saatten sonra vasıta da bulamazsın. Misafir odasında yatarsın; ara kapıyı açarız, salondaki sobayı da söndürmeyiz. Gece yarısından sonra, tek başına yollara düşmeğe değer mi? Bir şeyler bulup söylerdiniz işte. Başucuma filtreli sigaralarınızdan koyardınız, bana kısa gelen bir pijama da bulurdunuz. Damat sevgisi, albayım, insan sevgisine oranla çok kısa sürüyor.

Eski silah arkadaşlarım da, bir akşam beni meyhanede yıllar sonra karşılarında görünce, önce sevinir gibi oldular. Masada biraz daha toparlanıp bana bir bir yer açtılar. Sonra hemen alıştılar varlığıma: Sanki terhis olmuşum da albayım, askere ilk gittiğim gün, filan meyhanede iki yıl sonra buluşalım diye verdiğim bir sözü tutuyorum. İşte o gözlerle baktılar bana. Aradaki zamanı sanki hiç yaşamamışım gibi davrandılar bana. Biz, evlendiğin gün anlamıştık sana uygun olmadığını, dediler. Evlendiğim günden beri sanki durmadan beni düşünmüşler gibi başlarını salladılar: Senin için daha hayırlı oldu. Sanki daha dün ayrılmışım yanlarından. Oysa, rakıya su kattığımı bile unutmuşlar; bir adımı hatırlıyorlar o kadar: Hikmet aşağı, Hikmet yukarı. Şimdi nerede oturuyorsun? demediler de şimdi nerede çalışıyorsun? diye sordular: Gerçek bir ilgisizlik. Kaç yıldır ortalıkta görünmüyorsun, sen de nereden çıktın? bile demediler; bu kadarcık bir ilgiyi bile çok gördüler bana. Kısacası, meyhanelerde yeniden

barınamadım albayım; aynı meyhaneye iki kere girilemiyormuş. (Buna benzer bir felsefe vardı, değil mi albayım?) Oysa, bu şirin bölgenize ilk geldiğim gün albayım, çocuklar benimle ilgilendiler: Çevreme toplanıp, ‘Adama bak’, dediler. (Artık çok genç bir insan olmadığımı belirten bu ‘adam’ sözü beni biraz üzüyor. Belki, kendini genç hissetmek isteyenler için başka bir kelime bulunabilir, ne dersiniz?) Otobüste de şoförün yanında durmayı seven mektep-çocukları, ben ön kapıya doğru yürüyünce, birbirlerine, ‘Adama yol verin de geçsin’, diyorlar. Fakat mahalle çocuklarının ilgisi başkaydı: ‘Bütün gözler ona çevrilmişti’ diye yazarlar ya kitaplarda romancılar, ben bir yere girince bana öyle bakılsın isterim. Çocuklar bunu anladılar; hepsi de yeni bir ‘adam’ geldiğinin farkındaydı. Ben de onların yaşındayken ‘adam’ olmak hayata atılmak istiyordum. Önce hayata atıldım. Fakat bunu nasıl yaptığımı bir türlü anlayamadım. (Bir durumdan başka bir duruma nasıl geçtiğimi zaten bir türlü kavrayamam. Mesela, karanlıktan sonra birdenbire nasıl aydınlık olur, albayım? Siz hiç görebildiniz mi?) Herhalde bir süre, hiç kımıldanmadan beklemeliydim; sonra hayata yavaş yavaş atılmalıydım. Oysa bana birdenbire, işte evlendin ya, hayatını kazanıyorsun ya, o halde hayata atıldın, dediler. (Tam atıldığım sırada söyleselerdi ya.) Şimdi çok dikkat ediyorum albayım; hayatımdaki bu yeni dönemin baş tarafı gürültüye gelsin istemiyorum. Karımdan ayrıldım, karımdan ayrıldım. Yeni bir yaşantıya başlamadım, yeni bir yaşantıya başlamak üzereyim, neredeyse yeni bir yaşantıya başlayacağım. Başka bir yaşantı olacak bu: İşte Sevgi yok, kayınpeder yok, pijama yok —artık mümkün olduğu kadar pijama giymiyorum albayım— yeni bir yaşantı bu. Ev başka, eşyalar farklı. Hüsamettin albayımla yeni tanıştım, yeni tanıştım, daha önce tanımıyordum onu, yeni bir insan, emekli albay, albay, albay... uyumak üzeresin, sigaranı söndür.

2
DUL KADIN

Salim, merdivenleri koşarak çıktı; kalın tabanlı siyah ayakkabılarıyla tahta merdivenlerde gürültülü yankılar uyandırdı. Ağır ayakkabılar, diye düşündü, insanın bileklerini acıtıyor. Merdiven sahanlığına gelince güm güm vurdu ayaklarını yere. (Hikmet amca duymadı). Kapıya baktı. (Hikmet amca, kapısını boyamış.) «Hikmet amca, kapısını boyamış,» dedi soluk soluğa. Zayıf, patlak gözlü, hastalıklı görünüşlü bir çocuktu; birden soluksuz kalıyordu. Elini göğsüne götürdü. (Orası acıyor.) Koyu yeşil boyalı kapıya baktı gene; elini cebine soktu, bir tebeşir çıkardı ve kapının karanlık bir köşesine becerebildiği tek yazıyı yazdı: Çarpı işareti. Henüz yazı yazamıyordu. (Gazete de okuyamıyorum.) Oysa, ondan bir buçuk yaş küçük kardeşi Ömer, resimli romanlara bakıp da okuyormuş gibi yaparak neler uyduruyordu. Güldü. Boynunu ileri uzatarak, «Hikmet amca!» diye bağırdı. İçeriden bir gürültü geldi. «Annem, bir dakika seninle konuşmak istiyor!» Tebeşirle kapıya yeni bir çizgi çekmeyi düşünürken birden kapı uzaklaştı ve Hikmet amca göründü. Salim, gülmeğe başladı. «Salim! Durup dururken neden gülüyorsun?» «Bilmem; gülmem tuttu işte.» Sonra aceleyle ekledi: «Kapıyı boyamışsın.» Hikmet, ağzının içinde bir şeyler mırıldandı. «Biraz vaktiniz varsa annem sizinle görüşecekmiş.» Hikmet'in yüzüne baktı, yeniden gülmeğe başladı. «Ne yapacakmış annen beni? Çok mu komik bir şey yapacakmış?»

Salim, ellerini karnına bastırdı; iki büklüm oldu gülmekten. «Çok mu komik bir şey yapacakmış?» diyerek Hikmeti taklit etti ve hemen merdivenlere doğru kaçtı. Hikmet onu kolundan yakaladı, birkaç kere yerden kaldırıp bıraktı; kalın ayakkabılar tak tak etti, «Yeni kunduraların döşemeyi delecek Salim.» Gülmesinin arasında, «Kundura değil onlar,» diye karşılık verdi çocuk. «Kundura daha kaba olur.» Gülmekten vazgeçti, parmağını Hikmet'e uzattı: «Annem sana mektup yazdıracak galiba.» «Sen yazsana.» Salim, suratını astı: «Biliyorsun işte yazamadığımı.» Ayakkabılarıyla pat pat, yere vurdu. «Beni kızdırmak için mahsus böyle söylüyorsun; yazamıyorum işte.» Patlak gözlerini açarak Hikmet'in yüzüne baktı, üzüntüsü geçti. «Sen neden bu kadar komiksin Hikmet Amca?» Koşa koşa merdivenlerden indi: Dan dan. Aşağıya varmadan

seslendi: «Annem gelecek sana; kâğıdı var mıymış diyor.» Gözden kayboldu.

Hikmet, kapının önünde durdu: Neden beni görünce gülüyor? insanlardaki zavallılığı, önce çocuklar seziyor galiba. Delileri de önce onlar kovalar. Eğilip yerden taş alan yüzlerce deli birden gördü kafasında; yüz milyonlarca çocuk, on binlerce deliyi kovaladı. Salim'le iyi geçinmeliyim. «Saçmalama,» diye homurdandı, içeri girerken. Kapıyı kapamak için elini yuvarlak tokmağa uzattı, kolu havada kaldı: Gülünç mü, güldürücü mü? Çocuklardan kendini koruyamazsın, görünüşe aldanmaz onlar. Yüzünü buruşturdu: Kafamda deliler dolaşıyor: Birbirlerini su birikintilerine itiyorlar, dillerinin ucuyla parmaklarını yalayarak koşuşuyorlar. Eşya insana inatçı bir direniş gösterdiği zaman hep birlikte üstüme çullanıyorlar: Delice bir şey yap! diye bağırıyorlar vızıltılı seslerle. Eşya sana karşı mı geliyor, kır onu! Sana boyun eğmeyen otlara vur tekmeyi! Her şeyi parçala. (Kafanın huzuru için yap bunu, kafanın huzuru için yap bunu. Durmadan başını salla; iyi gelir, iyi gelir.) Hepsi birden başlarını sallıyor. (Denge için, denge için.) Hep birlikte mırıldanıyorlar: İnsanlara kaptırma kendini, durmadan koşuşma, onlara uyma, insan bir makinedir, bir yerde bozulur, yavaş kullan aklını, şimdi biraz dinlen, şimdi hep birlikte saçmalayalım, aklımızı dinlendirelim, mantığımızı dinlendirelim, rüyada yaşıyalım. (Aman dikkat et, kafanı bir yere çarpma. Deliler uzun yaşar, budalalar uzun ömürlü olur, aptallar rahat eder.) Hayır! doğru değil bu. Elini kapı tokmağından kurtarmak istedi. Çocuklara dikkat et. (Seni ele verirler.) Çocuklardan nefret et. Onları kov yanından. Yerden taş al, yerden taş al. (Sonra başa çıkamazsın onlarla.) Yalnız, acele etme, acele etme! Hemen sokağa çıkma. (Seni bekleyen tehlikeleri biliyor musun?) Yolda kendini koru; durup dururken sana bakanlara aldırma. (Kendini eleverirsin sonra.) Hepsi delidir, dikkatli ol. Kimseye belli etmeden yavaşça evine doğru yürü, sonra birden kapıdan giriver. Yoksa, bütün emeklerin boşa gider; seni birden yakalar. (Ne yakalar? Bilmiyoruz; fakat, hiç belli olmaz.)

Duvardaki bir çatlağa bakıyordu. Askerde, yedeksubayda, ilk manga nöbetini tuttuğum gündü, albayım; birdenbire delirdi. (Unut

onu, unut onu.) İnsan aklına hiç güven olmuyor albayım; bizim devrede, onunla birlikte üç kişi oldu. Belki iyileşmişlerdir canım.) Bütün gücüyle karyolanın demirine yapışmıştı albayım; onu oynatamadık bir süre yerinden. Sen kaçmışsındır Hikmet. Yavaşça uzaklaştım albayım. Fakat onu gördüm bir kere. (Bir daha gördün mü? Bir daha ondan söz edildiğini işittin mi? Belki de başına gelmedi böyle bir şey.) Daha yarım saat önce bir şeyi yoktu, albayım; sadece hüzünlü olaylar naklediyordu bize. (İnsan, nöbet günü, akşama doğru pek neşeli olmaz.) Annesinin, babasının intihar ettiğinden filan bahsediyordu. Biz de aklımıza gelen intiharları anlatıyorduk: Osman'ın sekizinci kattan aşağı atlamasını filan. (İnsan, askerlikte pek insaflı olmaz.) Onunla alay edenler bile vardı. (Nereden bileceksin? Nereden bileceksin?) Üzerime mandalar geliyor, diye bağırdı birden. Öteki, bu kadar saldırgan değildi albayım; bahçede tek başına dolaşıp kendi kendine gülümsüyordu sadece. Yanına yaklaşınca da, bir sigara versene diyerek gülüyordu. Elbiseleri bol gelmişti üzerine: Elleri kaputun içinde görülmüyordu. Kollarını sıvayarak alıyordu sigarayı. Sonra, büyük adımlar atıyor ayaklarına dar gelen postallarını gıcırdatarak yavaş yavaş uzaklaşıyordu. Yürüyüşü hiç bir askerî adıma uygun değildi albayım; iç hizmet talimatnamesine aykırı bir deliydi. Kimse kimseye aman vermiyordu üstelik: Akıllılar bile birbirlerini su birikintilerine itiyorlardı. Piyade taliminde binbaşı, kızdığı öğrencilere, çamurun içine 'yat' komutu veriyordu. Fakat 'o' hiç bir komuta uymuyordu albayım. Bir keresinde durup dururken, sınıftan çıkıp gitmişti; binbaşının şaşkın bakışlarına aldırmamıştı. Binbaşı bile sonradan akıl edebilmişti kızmayı. Böylelerini, savaşta olsa, divanı harbe verirler değil mi albayım? Çünkü bütün mektebe kötü örnek oluyordu: Bizim yakamızdan bir numara düşse, o hafta izinsiz kalıyorduk; o, postallarının bağlarını bile söküp atmıştı. Her yerde tartışma konusu oluyordu: Genç subaylar —teğmenler filan— ona göz yumulması gerektiğini ileri sürdükleri zaman, binbaşılarla yarbaylar bu görüşe şiddetle karşı çıkıyorlardı. Biz de ona iyi davranmıyorduk: Onunla alay etmemek elden gelmiyordu; çünkü ona takılmak çok kolaydı. Sonra bunun da tadı kalmadı tabii. Ben biraz çekimser davranıyordum; üniversiteden sınıf arkadaşımdı, bir kötülüğünü görmemiştim. Yalnız, onu

kerhanede dolaşırken görenler vardı. Ben de görmüştüm. İçeri girdiğini gören yoktu. Zayıf bir ilgi duyardım ona; pek sevmezdim. Benden çalışkandı, tıraş olmazdı, kötü giyindiği bile söylenemezdi. Askere gelmeden «tedavi gördüğü» ileri sürülüyordu. Askerdeki cesareti yoktu o zamanlar; şimdi de bütün garip tavırları yetmiyormuş gibi, üstelik bizimle alay eden bir ifade vardı yüzünde. Tabii biz aldırmıyorduk; üstlerimiz aldırıyordu. Yalnız, hakkında alınacak tedbirler konusunda anlaşmazlık vardı. Bir kere askerliğe başlamıştı; terhis edilirse, ona özenenler çıkabilirdi. Emirleri biraz dinleseydi, talime çıkarken herkesten ayrı tek başına yürümeseydi sınıfta kaputuyla oturmasaydı. (Kaput hırsızları da o kadar artmıştı ki onu haklı bulmamaya imkân yoktu.) Daha bir ay geçmeden postallarını değiştirmişti; eskileri kötü kokuyormuş. (Doğruydu.) Yeni postallarının da bağları yerlerde sürünüyordu; uzun kaputunun etekleri çamur içindeydi. Askerliğin yüz karası olarak ortada dolaşıyordu. Herkesi güç durumda bırakıyordu. Bir akşam yemeğinde bisikletle yemekhanede dolaşmağa kalkmıştı. Nöbetçi çavuşun bisikletinden yararlanmıştı. Mesele çıkarılmadı; olay örtbas edildi. Elbiseleri ilk dağıttıkları gün, kaputuna itiraz etmeyen tek öğrenciydi. Daha o zaman anlamalıydık, diyorlardı. Biraz geç kalmışlardı.

Elini kapı tokmağının üzerinde unutmuştu; oysa gözleri, elinin üstündeydi. Kapıyı yeşile boyamışım; boyaları akıtmadım. Kâmil Bey, gecekondusunu boyarken akıtmıştı. Fırçayı kuvvetle sürersin, tahtaya yedirirsin boyayı. Gecekondunun duvarları yapılırken Kâmil Beyin oğlu Nihat’la birlikçe çalışmıştık, kerpiç karmıştık. Çamuru alıyorsunuz, içine saman çöpü koyuyorsunuz. Güneşin altında deliler gibi çalışmıştık. Üçüncüsü kimdi? Adı neydi? Hiç de çalışmıyordu, deliler gibi. Sınıfın tembelleri arasındaydı. Galiba, başının arkasına bir ağrı saplandığı için çalışamıyormuş. (Hep başka rahatsızlıklardan yakınırlar.) Ne yapıyordu? Evet, koridorda anahtarlığını havaya atıp tutuyordu. Önce tavana kadar hızla savuruyordu. Sonra yakalıyordu. Peki, ne var bunda? Herkes yapar. O, çok yapıyordu. Bütün teneffüslerde yapıyordu. Bazıları da çok tespih çeker. O başka. Neden başka? Bu işler nereden idare ediliyor? Kim karar veriyor bütün bunlara? Üstelik çok ustalaşmıştı: Üniversitenin en iyi

anahtarlık yakalayıcısı olmuştu. Başka davranışlarıyla da ilgi çekiyordu: Dekana bir mektup yazmıştı: Sayın dekan, bazı derslere çok az öğrenci devam etmektedir. İmtihanlarda bu derslerden kopya çekilerek geçilmektedir. Ben, kopya çekmediğim için, kalmış bulunuyorum. Bu derslerin kaldırılmasını ya da gereken ciddiyetle yeniden ele alınmasını rica ederim. Saygılarımla. İsim, adres, imza filan hepsi tamamdı. Yazdıkları doğruydu. Dilekçe, ilgili kürsüye gönderildi ve anahtarlık fırlatıcısı, bir yıl daha kaldı o dersten. Çalışamıyordu. Kendisini çalışma masasına zincirle bağladığı halde çalışamıyordu.

Merdivende bir ayak sesi duyuldu. Kafasının bir yanı dul kadının yaklaştığını sezdiği halde, bir başka yanında ilgisiz düşüncelerin etkisi devam etti: O zamanlar fırçayı bu kadar iyi kullanabilseydim, Kâmil Beyin kapılarını ben boyardım. Ben, ne anahtarlıklarla uğraştım, ne de tespihlerle: Kerpiç yaptım. Oysa öteki —ayağından masaya bağlı olan— zincirlerini sürükleyerek su dolu leğenin yanına gidiyormuş kayıklarını yüzdürmek için. İşin saçmalığını bal gibi biliyorum, diyordu. Gene de kâğıt bacalı kâğıt gemilerimi yüzdürmekten kendimi alamıyorum. İradesini zayıf buluyordu. Kâmil Beyin karısı da çok biberli çorbalar yapıyordu. Yemeği yere bağdaş kurarak yerdik; yadırgamazdım.

Dul kadını gördü kapı aralığından; telaşlandı. Neredeyse kadının yüzüne kapayacaktı kapıyı. «Buyur Nurhayat Hanım,» dedi zayıf bir sesle. Kadın çekinerek, «Rahatsız ettim kardeş,» diye sokuldu. «Bir mektup yazdıracaktım bizim oğlana.» Bu kadının da bir kocası vardı, onunla yatıyordu. Zor iş olmalı rahmetli için. Üç tane de çocuk... Kadının kapıda durduğunu gördü, yolu kapadığını anladı. Kenara çekilerek, «Ayaklarını çıkarma Nurhayat Hanım,» dedi. «Ev zaten kirli.» Sözümü dinlemedi. Ayaksız dolaşırsın o halde; sen bilirsin. Kadından çamaşır sabunu ve yağ kokuları yükseliyordu. Ellerinin çatlakları arasında, şişkin ve yağlı derisi parlıyordu. Kıpkırmızı elleri var. Çizgilerle dolu soluk yüzü ve elleri, sanki aynı inşanın değildi. Kara bir çalı gibi karışık kaslarıyla uzun kirpikleri arasında gözleri kaybolmuştu. Ten rengi kalın çoraplar giymişti; üstüne de dizine kadar gelen siyah yün çoraplarını geçirmişti. Entarisinin üst kısmını,

bluza benzeyen kısa bir şey örtüyordu yer yer. En üstte vişne çürüğü renginde bir hırka, entarisinin altında da kat kat elbiseler vardır belki. İnsan nesli yeryüzünde görünmeden önce yaşamış zırhlı hayvanların bugüne miras bıraktıkları küçük akrabalarına benziyordu. Kabuklarının verdiği zorlukla ağır ağır yürüyen bir hayvan... döşemeleri titretiyordu. Odaya girince hemen masanın yanına geldi, yaslandı; kendi yaslanmadı, elbiseleri yaslandı. Derisi, eti çok daha derinde... Elini koynuna soktu, elbise ya da çamaşır tabakaları arasından ikiye katlı bir zarf çıkardı. Hikmet'e uzattı, «Cevabı yazmadan bir daha okuyalım, olur mu kardeş?» dedi inceltmeye çalıştığı bir sesle. Başörtüsünü takmamış: Artık iyice kardeş olduk demektir bu. Bir iki tokaya rağmen siyah saçları dağınıktı, yüzünün orasına burasına savrulmuştu. Hikmet, sandalyesini masanın önüne çekti, karnını keskin çıkıntıya dayayarak oturdu. Oldu. Nurhayat Hanım, hırkasının cebinden buruşuk bir kâğıt çıkardı: «Suna yazıver istersen.» Hikmet, masanın tek çekmecesini karıştırarak, «Olmaz,» dedi. «Bende daha düzgünü var.»

Önce, askerden gelen mektubu bir daha okudular. Nurhayat Hanım, masanın yanından Hikmet'e doğru sarktı; Hikmet de mektubu tam karşısına koydu özenle. Hangi şarkıyı okuyacaksınız Bayan Nurhayat? Parmaklarını açarak masanın kenarına dayadı. Ben de size piyanoda refakat... «Oğlanın yazısı düzgün mü?» «Anlaşıldı,» dedi Hikmet, «İçimden okutmayacaksın bana. Buyur dinle:

Pek möhterem annecim

Asker ocamda sizlere 3 mektupumu yazıyorum. Beni şimdi hayvanlara verdiler. Atlara katırlara bakıyorum. İçtimada uzun çavuş beni ayırdı. İstiklal muharebesinde atlar çok mühimmiş dedi bize anlattı. Mustafa Kemal paşa askeri toplamış anlatmış. Türk nalbantları demiş. Atlarımızı artık kendimiz nallamalıyız. Çavuş senin yazın iyi dedi bana. Ben de tavlanın kapısına iç tarafa at binenin kılıç kuşananın yazdım. At nallamasını öğretti çavuş bana. Başkaca bir iş yapmıyorum bu sırada. Buralarda kış erken bastırıyor. Subay mahfelindeki sobayı bana yaktırıyorlar. Elimden iş geldiği için subayların hizmetine baktığım oluyor. Geçen mektupumda söz ettiğim teğmen de okumaya meraklı. Odasında yazıyormuş Mahmut

söyledi. Temsil verdirecekmiş. Beni çağırdı Hidayet dedi. Sende benim temsilimde oynarmısın. Bana okudu. Tabur Kumandanından izin almış. Cumhuriyet bayramına hazır edecekmiş. İstiklal muharebesinden olacak içinde eski Türk savaşçılarından da yazacak. O kısmını pek anlayamadım. Sende bir askerin komutanla konuşmasını yazar mısın dedi ben nasıl yazarım dedim. Orta birden ayrıldım dedim. Fakat türkçeci beni severdi biliyormusun! Bir gün ağaçları yazın demişti, ağaçlar demiştim bende uzun dalları gökyüzüne uzanır, o zaman dil bilgisi öğreniyorduk, daha düzgün yazıyordum elbette. Şimdi bilemem kendisini mektuplardan gıyaben tanıdığım Hikmet abi ne diyor. Mektupları okuyunca ne diyor acaba. Ağaçlar demiştim kuru dallarını uzatarak bulutlardan yağmur bekler. Aferin demişti türkçeci nasıl yaptın bu benzetmeyi. Bilmem dedim öyle geldi.

Teğmen anlattı askerin paşayla neler konuşacağını. Bende ekledim. Sen istersen dinleme başını ağrıtırsa. Hikmet ağabey zahmet olmazsa acaba okurmu. Ne yapalım askerde vakit geçiriyoruz. Belki bir tanıdık bulsaydık yazıcı bile yaparlardı beni. Mektupları Hikmet abiye okutuyorsanız bana biriki satırla bildirir nasıl olmuş. Zati kısacık bir parça. Aşağıya yazdım teğmen düzeltti.

GENERAL: Gecenin bu vaktinde üşümüyor musun evladım? Hava soğuk ve rutubetli.

ASKER: Evet hava soğuk generalim. Üşümüyorum fakat.

GENERAL: Nöbet tutmak için kötü bir hava. Bir ses duydun mu?

ASKER: Dallar çıtırdıyor generalim. Hayvanlar olmalı. Nöbet bizim işimiz. Siz dinlenin.

GENERAL: Korkmuyor musun?

ASKER: Gece vakti her şey başka bir kılığa bürünür generalim. Dallar, kollarını kavuşturmuş insanlara benzer. Yapraklar hışırdar, soğukta ısınmak için ellerini birbirine sürten insanlar dolaşıyor sanırsınız.

GENERAL: (Askerin bu sözüne biraz kızmış gibi görünür. Kaşlarını çatar.): Ben öyle sanmam. (Aslında kızmamıştır.)

ASKER: Horozun sesi duyuluncaya kadar insan bir tedirgin olur. Derler ki o zaman ruhlar, mezarlarındaki yataklara girerlermiş.

GENERAL (Bu’ defa sahiden kızar.): Boş inanışlar bunlar. Anladın mı?

ASKER: Anladım komutanım. (Sözü uzatmaz.) GENERAL: Canlı düşmanları gözetle. Ölü düşmanlardan da korkma. O kadar.

Teğmen biraz daha yazmamı söyledi. Şimdilik bu kadar yazabildim. Yoruluyorum. Subay mahfelinin bir köşesinde geceleri yazıyorum. Işık iyi değildir.

Hikmet başını kaldırdı, Nurhayat Hanıma baktı: Dul kadın sessizce ağlıyordu, gözlerini pencereye dikmişti. Anlamadıkları şeylere de ağlarlar. Sesim dokunmuş olmalı: Sese ağlarlar. Yanağın üzerindeki gözyaşlarına baktı: Tenindeki engebeleri büyütmüş bu damlalar. Çocuk oturmuş orada, bir şeyler yapmaya çabalıyor, siz ağlıyorsunuz. Olmuş ve olacak bütün olaylara ağlarsınız zaten. Başını mektuptan kaldırdı: «Mektubun burasına gelince hep ağlıyorsun Hidayet’in temsiline,» dedi. Neye üzüldüğün belli değil. Halin vaktin yerinde olsaydı ağlamazdın. Radyoda mevlut dinlerken de, askerlerin geçit resmini seyrederken de ağlamazdın, dertli olmasaydın. Birden sinirlendi: «Anlamıyorsun işte: Üzücü bir şey yazmamış ki çocuk. Ben de şimdi oturur şöyle yazarım mektubuna. Sevgili evladım mektubunu dinlerken hep ağladım.»

Kadın telaşlandı: «Dur olmaz!» Biliyorum ben de olmayacağını. Göreneklerimiz böyledir. «Sen beni mektup yazdırmak için mi istedin, yoksa ağlamanı dinletmek için mi?» «Oku oku,» dedi dul kadın. «Ağlamayacağım.»

Hikmet abiden rica edersin, okumadığı bir kenardaki kitaplarından yollarsa çok memnun olurum. Hayır ben söylerim daha iyi. Hikmet abicim. Size tanımadan hörmetlerimi yollarım. Annem sizden çok bahsetti. Bizde her ne kadar sizin kadar okuyamadıksa da kitap okumaya düşkünlüğüm vardır. Sağolun anneme mektuplar yazıyorsunuz. Buradaki durumumuz çok şükür iyidir. Bana kitap yollarsanız şimdi hele bir temsil kitabı olursa çok iyi olur. Başkaca hörmet ve selamlar ederim. Annecim. Ben Hikmet abiye söyledim.

Zahmet olacaksa hiç zahmet etmesin. Henüz resim çektirip gönderemedim. Kıtada çektireceğim. Süleymanın makinası var. Şehre inince filim alacak. Ben, Süleyman, uzun çavuş ve Haydar hep birlikte çektireceğiz. Sizler, Salim, Ömer nasılsınız. Sobalar yanıyormu; gece dikkat edin. Hepinize selam ve hörmet ederim. Hikmet abiye gene selam ederim.

Oğlun: Hidayet

«Bu kadar lafı da nereden bulup söyler?» diye hafifçe gururlandı Nurhayat Hanım. «Konuşmayı çok sever Allah selamet versin.» «Versin,» dedi Hikmet, gülümseyerek, «Yazdırmak istediklerini tasarladın mı? Yoksa ben bildiğim gibi mi yazayım?»

Nurhayat Hanım silkindi, başını salladı: «Hayır. Evet. Ben anlatayım da sen gene bildiğin gibi yaz.»

Hırkasını çekiştirdi; bir sandalye buldu, kenarına ilişti. Bir iki kere, konuşacakmış gibi yaptı; sonra eliyle ağzını hafifçe kapattı: Kibarlıktan. «Oğlum Hidayet,» dedi parmaklarının arasından. «Oğlum Hidayet,» diye yazdı Hikmet. «Bu kısmını değiştirmem Nurhayat Hanım. Yazıverdim.» «Bir burada iyiyiz,» diye mırıldandı dul kadın, elini ağzından çekerek. «Peki, anladım Nurhayat Hanım. Bir düşüneyim de yazarım hemen.»

Biz burada iyiyiz, oğlum Hidayet. Hüsamettin Bey, Hikmet kulunuz, Nurhayat anneniz, iki adet çocuk, Naciye Teyzenin ve Asuman'ın evinden gelerek en büyük hazinemiz olan ve aklımızın köşesine yapışan ve orada yaldızlı izler bırakan sümüklüböcekler (nasıl oluyor albayım?), berber taklidi çantasıyla baba taklidi yapan Hamit Beyin hayali, gıcırtılı merdivenlerimiz, biraz kuruyunca kamyon lastikleri tarafından tırtıklı süslerle donatılan derin çamurumuz ve bugün elimizde olmayan nedenlerle son tarafını tayinden aciz olduğumuz hayatımız yani bindokuzyüzbilmemkaç yılından beri gerçek başlangıcını çeşitli bahanelerle gecekondusal yaşantımıza kadar ertelediğimiz, müddei ömrümüz, hep birlikte bu mektubun satırları arasından sana sıkıntılı selamlar ve durgun saygılar sunarız.

«Bir sıkıntısı, bir istediği varmıymış, bana yazıversin.»

Oğlum Hidayet. Biz burada gerçek, hayal ve anılarla birlikte gayet sıkışık bir vaziyetlerde bulunuyoruz. Üst. katta Hüsamettin Bey albayım, alt katta bildiğin gibi Nurhayat valideniz... bu satırların naçiz muharriri bendeniz de her zamanki gibi gene ortada kalmaktayım. Dul anneninizin kaderi, her zaman onun en aşağılarda olmasını gerektirdiği için, kendi konumlarını bu nedenle önemsemeyerek sizin sıkıntılarınızla meşgul oluyorlar. Yoksa aslında hepimiz başkalarına daha iyi yerler açabilmek için katlanmış bir konumda bulunuyoruz. Hâlihazırda, şahsen durumumu arzedebileceğim bir makamın tedarikinin imkânsız olmasına binaen, bir taşla iki kuş vurmamıza, bir mektupta iki kalbi birden çarptırmamıza müsaadelerinizi rica. ederiz. Saygılarımızla. Bu arada annenizin bir arzuları var: Bir ihtiyacınız olup olmadığını soruyorlar. Kendileri karşımda. Bana yazdırıyorlar. Birlikte oynuyoruz. Bu arada, anılarımla da oynamama izin verir misiniz albayım? Oyunlar yazmayacak mıydık albayım? Aklıma takılan anılardan kurtulmama yardım etmeyecek miydiniz? İşte Nurhayat Hanımla başbaşa bulunuyoruz. Hiç unutmam albayım, bir gün, ihtiyar mütercim Rüstem Beyi de, size daha önce sözünü etmiş olduğum kahvede, kâtibesi ve belki de sevgilisi hanımefendiyle karşılıklı otururken görmüştüm. Onlar (birlikte kahvelerini içerler. Bir gün önce kaldıkları yerden, yirmi üçüncü sayfadan, tercümeye devam ederler. Kadının elindeki kalem, gözlerinin önünden kayıp giden satırları tek çizgili deftere yavaşça işler.)

RÜSTEM BEY:... Atölyenin duvarları, en nadide tablolarla, Floransa'nın ölümsüz ustalarının fırçalarından çıkmış şaheserlerle lebalep doluydu. (Başını kaldırır.) Yazıyor musun?

KÂTİBE: Evet hayatım. RÜSTEM BEY: Ne diyorduk?

KÂTİBE: (İçinden): Beni denemeden edemez. Kimseye güveni yoktur. (Yüksek sesle) Duvarlar Floransa fırça, diyorduk.

RÜSTEM BEY: Atölye, müstakil biçimde, ortası renkli yeşil camlardan yapılmış bir fıskiye ile... KÂTİBE: Ah ne güzel!

RÜSTEM BEY:... aydınlanmış; kenarlarına paletler, boya tüpleri gelişigüzel serpiştirilmişti. Pintorello de la Luna bugün...

KÂTİBE: Kızı bekliyordu, değil mi? RÜSTEM BEY: (Biraz sabırsız): Evet evet. De de la Luna heyecanlıydı. İpek kadifeden mor kıravatmı ki Gianmaria'nın hediye etmiş olduğu incili iğne bunun üzerinde parlıyordu, bir türlü bağlayamıyordu. Salonun kuzeye bakan sol alt köşesinde, Pintorello'nun sevgili kedisi ki uzun ve yumuşak tüylerle örtülü başının ortasından ona muhabbet ve endişeyle bakan gözleri ki bunlardan, yani gözlerden biri yeşil, diğeri...

KÂTİBE: Ah: Van kedisi, ne güzel!

RÜSTEM BEY (Biraz kızarak): Evet! ...diğeri kırmızıydı, mırnav dedi. (Durur.) Yoksa miyav mı deseydik Hayır. Ancak sokak kedileri miyav der. Pintorello da la la Luna tuvalinin biraz ötesine, mahun ağacından imal edilmiş aslan kuyruğu şeklindeki kabartmalarla yan tarafları süslenmiş masanın... (Düşünür.) masa demek istemiyor tabii. Nasıl desek? Bizde karşılığı yok. Küçük masa gibi bir şey demek istiyor, ama bir kelimeyle anlatılmıyor ki bizim lisanda. Ne yazık!

KÂTİBE: 'Maset' diyelim, hayatım.

RÜSTEM BEY (Sinirlenerek): Olmaz, anlamazlar. (Kitaba eğilir.) Üstünde kristal içki şişeleri ki içlerinde kırmızı, mavi ve erguvan renkte muhtelif içkiler vardı, bulunuyordu.

KÂTİBE: Anlamadım canım; hem vardı hem de bulunuyordu mu dedin?

RÜSTEM BEY (Yüzünü buruşturarak): Canım efendim, 'vardı' içkiler için; 'bulunuyordu' da şişeler için. Devam edelim. Kesme camın üstünde, atölyenin doğusundaki büyük pencereden girerek salonun ortasından akseden ışık huzmelerinin...

KÂTİBE: Ah! fıskiyeden, değil mi?

RÜSTEM BEY (Başını kaldırmadan): Evet!... oynaştığı müşahede ediliyordu. Gianmaria da nerede kalmıştı? Pintorello de de de, la Lupa...

KÂTİBE: 'Luna' olacak, hayatım.

RÜSTEM BEY (Bozulur): 'Luna' demedim mi?

KÂTİBE (Kesinlikle): Hayır, ‘Lupa’ dedin.

RÜSTEM BEY (Gözlüklerinin üstünden bakarak): Yaa... sabırsızlanıyor, sinirli parmaklarıyla mor kıra vatının kıvrımlarını çekiştiriyordu. Ah!

KÂTİBE (Telaşla): Ne oldu?

RÜSTEM BEY (Heyecanla): İğne eline battı.

KÂTİBE: Ne yazık! Heyecandan, değil mi?

RÜSTEM BEY (İlgisiz): Evet, heyecandan. (İçinden) Domuz kadın! ‘Lupa’yı duymasaydın olmaz mıydı? (Kadına dönerek.) Yazalım: Mor fonun üstünde kırmızı bir damla belirdi.

KÂTİBE (Coşarak): Parmağından!

«Sobayı kurduk, merak etmesin,» sözlerini duyabildi nedense. Son anda yetişirim; dinlemediğimi anlamazlar. Tamam, Nurhayat Hanım; hemen yazıyoruz: Sobayı da kurduk, Gianmaria’yı da çağırdık, adamın eli kanıyor, aşk zehirlenmesiymiş, parmağını emiyor. Ah bu kadınlar! Dul kadınlar! Sevgi kadınları. Bana da işkence ediyorlardı Rüstem Bey! Bütün kusurlarımı yüzüme vuruyorlardı. Sevgiler. Dayanamadım. Alçak kadın! Sözüm ona, Rüstem Beyi seviyordun; nasıl da duydun «Lupa»yı. Ha - ha.

RÜSTEM BEY: Van kedisi, pençelerini Türk halısına geçirdi. Beni de karım bırakıp gitti Rüstem Bey. Manevi bakımdan, demek istiyorum albayım. Bütün kadınlar dul kaldı oğlum Hidayet: Naciye Teyze, Asuman (evlenmediği halde), Sevgi... Merak etme oğlum Hidayet: Soba gürül gürül yanıyor. Sobanın yan açık duran kapağından görünen alevler ve,

RÜSTEM BEY: Fıskiyeden akseden ışık oyunları Pintorello’nun yanaklarını kızıla boyuyordu. Pintorello, diz kapağından bir karış yukarıda kalan uzun kollu... (Düşünür.) Nasıl desek? bir...

KÂTİBE: «Ropdöşambr» diyemezsin hayatım.

Benim de sözlerimi ağzıma tıkardı karım, Rüstem Beyciğim.

RÜSTEM BEY: Ressamımız, hazırlıklarını son bir defa gözden geçirdi.

«Bir resmini yollasın,» dedi dul kadın. «Zayıflamamıştır inşallah.» Şişman resmini göndersin. Çavuş, teğmen... hep bir arada. Oyundan önce çektirmişler. Çavuş, general rolünde; Hidayet, asker rolünde. Muazzam mutlu rollerde. Rüstem Bey, mütercim rollerde; karşısındaki kadın, hayran rollerde (yalan.) «Sen de Hikmet kardeş, şu temsil oyunu için nasihatini yaz. Öyle bir akıl ver ki teğmeni beğensin oğlumu. Sobayı da yaz. Ağladığımı yazda. Kendi iyiliğini de yaz. Mektubu yazmak iyiliğini yaptığını da yaz. Sen mahcup olursan benim ağzımdan yaz, zarar yok. Oyunu için de Allah zihin açıklığı versin.» Oğlum Hidayet, kardeşim Pintorello, kızım Gianmaria, amcam Rüstem Bey. Pencereden içeriye giren sarmaşık gülleri solmuştu; Pintorello, tuvalini hazırlıyordu. Biraz antreman yapalım, diye düşündü Pintorello. Sol elinin baş parmağını paletinin deliğine geçirdi. PİNTORELLO: Bonjur, sol elimin güçlü parmağı. (Avucunu kaşıdı.) Buraya bir kuş konmuş; bu tutmuş, bu... (Fırçaya uzandı.) Biraz, küçük dokunuşlar; biraz elbise kıvrımı; biraz tül... olmadı. Önce bir ten, pembe üstüne tül vaziyetleri; bir ayak, yandan görünüyor; bir el... elleri çizmek zordur. HİKMET: ...bir el, sağ üst köşeden uzanıyor; bir kafa: Ele arkasını dönmüş, bir gövde... PİNTORELLO: Kasları çalışalım, böbrekleri, baldırları, kalpleri, damarları; bir kafa daha, bir göz daha, bir göz... HİKMET: Bir el, ilk çizilen ele uzanıyor: Nişanlıymışlar da. PİNTORELLO: Bir bilek çizelim, dirseğe doğru gidelim; pazular, kuvvetli pazular, omuz, boyun; baş hafifçe dönmüş, böbreklere bakıyor; bir boyun daha, çene, kulak, saç kıvrımları, tekrar saç kıvrımları; kulaklara, boyuna doğru kıvrılıyor, uzun enseye iniyor. Daha hızlı, daha hızlı; elim alışsın, elim alışsın. HİKMET: Herkes çalışsın, herkes çalışsın. GENERAL ben vatanımı severim, ben vatanımı severim. ASKER emrinizdeyim emrinizdeyim GİANMARİA bir türlü gelemedim PİNTORELLO biraz sabır biraz sabır HİKMET her tarafı yani damarları böbrekleri, gemileri yolundan alıkoyan sis gibi bir tülle örterek... RÜSTEM BEYİN KÂTİBESİ gemilerle böbrekler karışmadı mı hayatım HİKMET her tarafı yani damarları böbrekleri, gemileri yotuğu anda çalıları aralıyor BİR ALBAY generale haber verdiniz mi HİKMET gençliğimde çok oyun seyretmiştim albayım, oğlum Hidayet sen de dinle, Satıcının Ölümü Farelerle İnsanlar Kurtlarla Kuzular

falan filan, evlerin kesitleri görünüyordu, rüzgâr ve sert açılan kapılar bulutlu perdeyi sallıyordu, oyuncular böyle şeylerin farkında olmamalı oğlum Hidayet, masaya tabağını koyarken duvarların titremesine aldırmamak, selam verirken de dikkat et, ayağın kapanan perdenin dışında seyirciler tarafında kalmasın, seyirci kendini oyuna kaptırmalı, ev kesitinde üst kattaki yatağa uzanan genç adam neden alt katta kendi kendine konuşan genç kızı görmüyor diye düşünmemeli, biz onları görüyoruz onlar bizi görmüyor dememeli, ah bir bilseler birbirleri için yüksek sesle neler düşündüklerini diye heyecandan titremeli BİR ALBAY belki sana öyle gelmiştir oğlum, nasıl olduğunu anlatırsan... ASKER uzun bir kış gecesiydi albayım, ben veremden daha yeni kalkmıştım, askere almışlardı, kim almıştı bilmiyorum, Göztepedeki tek katlı evimizi ve ihtiyar bahçıvan babamdan dul kalan annemi ve gramafonlarında en çok ‘Kalbim Seni Özler’i çalan dul bayan Tatyana ve kızlarını geride bırakarak bu karlı şehre gelmiştim, daha sigara içmiyordum, orta ikiden belge almıştım, hocamı dövmüştüm, bir tokat istikbalimi karartmıştı. Generalin maymununun öldüğünü haber verdiler, onu soğuk öldürmüştü, askerî tören yapılacaktı, avluya dizildik uzakta karargâh binalarının bittiği yerde, iki duvarın arasından görünen beyaz düzlükte biraz önce asılan casusu görüyordum, generalin maymununu getirdiler, üzerine kontraplak bir kapak çivilenmiş tahta bir kutunun içine koymuşlardı, hayalimdeki bir kalemin ucunu hayalimin tükürüğüyle ıslatarak kutunun üzerine yazdım: Sayın şebek ailesi, balta girmemiş ormanlar, Afrika, ha-ha, ölüye sade bir tören yapacaktık, bir kişinin kaldırabileceği kutuyu dört kişi omuzlarımıza aldık, yürürken ayaklarımız birbirine dolaşıyordu, askerce salladığımız kollarımız çarpışıyordu, kutunun küçüklüğü yüzünden öyle sıkışık bir durumdaydık ki uygun adım yürümemiz mümkün olmuyordu, buzda kaymamak için boşta kalan ellerimizle birbirimizin sırtına tutunuyorduk, asılan casusu geçtik sola saptık, peşimizden çantalı bir er geliyordu, onu daha önce görmemiştik, galiba başka bir bölükten getirtmişlerdi, asık suratlı bir gençti, hiç konuşmuyordu, küçük dudaklarını ileri uzatmış ellerini kaputunun cebine sokmuştu, uygun adım yürümüyordu, oysa içimizde uygun adım yürümeğe elverişli tek askerdi, asker dur komutunu verdi çavuş tepeye varınca

ve kolunun altına sıkıştırdığı küçük kazma ve küçük küreği karın üstüne sapladı, maymun kazması maymun küreği, maymunu bırak komutu verildi, askerde bir yumurtayı on iki kişi kaldırırdı bir maymunu dört kişi yavaşça yere indirdik, buz tutmuş kutunun üzerine yapışmış olan eldivenlerimizi kurtardık, asker kaz komutu verildi, ay ışığı işimizi kolaylaştırıyordu, donmuş toprak işimizi zorlaştırıyordu, düzgün bir çukur açamadık, kutuyu kaldırdım, biraz ötede çantalı askerle konuşan çavuş bize asker dur dedi ve çantalı ere dönerek en ciddi komutunu verdi: asker çal, asker eldivenlerini çıkardı ve bir sünnetçi titizliğiyle çantasını açarak küçük bir trompet çıkardı ve ayağa kalktı ve aya doğru dönerek yani kışlanın biraz ötesindeki dağın eteğinde kurulmuş küçük kasabaya dönerek yani generalin iki katlı evinin bulunduğu tarafa başını çevirerek trompetini uzun uzun çaldı, general ve maymunu çok seven karısı için acıklı bir andı bu, bazı nedenlerle törene gelememişlerdi, dizlerimi toprağa dayadım ve kutuyu yavaşça çukurun içine bıraktım, çukuru biraz kötü kazmıştık, kutu biraz çarpık duruyordu, trompet çalıyordu, generalin karısı ağlıyordu, Tarzanı da çağırsaydık diye düşündüm, dönüşümüz kolay oldu, yıllarca bekledikten sonra ilk defa o gece sigara içtim, mahfelde çavuş bir kadeh de konyak verdi, çantalı er bize memleket havaları çaldı, generalin duyamayacağı alçak bir sesle MÜTERCİM RÜSTEM BEY Almancayı Harbi Umumiye takaddüm eden senelerde öğrenmiştim muhtelif vesilelerle gittiğim Almanya'da HİKMET Rüstem Bey şimdi Almanya'ya gitmek isteyenlere yardım ediyor küçük bir ücret mukabilinde, vapur dumanlarından kararmış hanların ve çöp tenekelerinin arasında kaybolan küçük yazıhanesinde papyon kıravatı ve tiril tiril beyaz gömleği ve gömleğinin kolları kirlenmesin diye taktığı kara kolluklarıyla sandalyesinde dimdik oturuyor ve bindokuzyüzotuzaltı modeli Remington Rand yazı makinesinin tuşlarına zarif ve yorgun parmaklarıyla dokunarak baş örtülü kadınların ve kara bıyıklı erkeklerin aklından geçenleri eseri cedit kâğıdına aktarıyor, hem de vakarını bozmadan PİNTORELLO gözlerimin önünde uçuşan renkleri büyük bir sadakatle tuvalin üzerine HİKMET geçirirken elleri sinirli kımıldanışlarla BİR ALBAY askerin tedirginliğini temiz ve sade bir ifadenin gerektirdiği şekilde vermek istiyordu, fakat eski ASKER

bütünlüğü kalmamıştı, dört bir yanda hayaller görüyordu ve artık saklanmak için HİKMET bir sebep kalmadığından olayları sarsıcı bir şiddetle vermek amacıyla RÜSTEM BEY her şeyi sırasıyla anlatmalıyım. Paşanın geleceğini haber verdiler, kasabada müddeiumumi muavini olarak bulunuyordum, ertesi gün eşkıya takibine çıkılacaktı, paşayı benden başka karşılayabilecek evsafta biri yoktu, paşanın geceyi yol üstündeki bir handa geçirdiğini söylediler, öğle üzeri kasabada olacaktı, ortaokul müdürüne ve eşraftan Hüsnü Ağaya ve jandarma kumandanına haber gönderdim, yola iki devriye çıkarıldı, biraz küçük kız ve muhtelif çiçek yaprak ve saire tedarik edildi, şosenin kasabayı kateden kısmı Hüsnü Ağanın iki katlı evine kadar altıyüzkırk adım tutuyordu, yolun iki kenarına biraz halk sıralandı ve aralarına kız çocuklarla çiçekler serpiştirildi, manifaturacı Şakir Ağadan şosenin genişliğinden biraz fazla kaput bezi getirttim, üzerine yeni harflerle Kasabamız Paşamız Minnettar Vatan Hoş Geldiniz kabilinden bir şeyler yazdım, kasabaya üstü açık bir otomobille girdi, halk biraz acele etti, Hüsnü Ağanın konağına iki yüz adım kala vasıtayı durdurdu, telaşla oraya koştum, kalabalığı kız çocuklarını ve yapraklı şeritleri yararak paşaya ulaştım, arabadan indi, gülümseyerek elini uzattı HİKMET Rüstem Beyin yüzünde cup bir gülümseme belirir, tıpkı kırk dört yıl önce olduğu gibi, bu hikâyeyi her anlatışında sanki paşa ona yeniden elini uzatır ve Rüstem Bey gülümser ve paşa arabadan iner RÜSTEM BEY hürmetimden paşanın gerisinde kalmıştım, teşrifatçı sıfatıyla önden giderek ona yol açmam icab ediyordu, bizde yani o zamanlar Anadolu'da hürmet nişanesi olarak HİKMET Rüstem Bey her seferinde, hikâyenin burasında kırk dört yıl önceki sıkılganlığıyla susar, paşa da kırk dört yıl önce olduğu gibi durumu hemen kavrar ve her seferinde Rüstem Beyin omzunu okşayarak «Siz buyrun müddeiumumi bey» der, işte müddeiumumi bey de hikâyeyi her anlatışında tam o anda teşrifatçılığın ne olduğunu gerçekten anlar RÜSTEM BEY Bütün gün beni yanında oturttu, hep elimi tuttu, sofrada yanıma müddeiumumi bey otursun dedi, ertesi gün ben eşkıya takibindeyken kasabadan ayrılmış, giderken seni çok aradı dediler, müddeiumumi bey nerede diye defalarca sormuş, halbuki beni o gün yakaladığımız eşkiya jandarmanın bir dalgınlığından istifade ederek sol ayağının çorabı

içine sakladığı bir bıçakla sağ elimden vurmuştu HİKMET Bu sözlerden sonra Rüstem Bey elini uzatarak avucunu gösterir ve bıçak darbesi yüzünden küçük kalmış baş parmağının dibini sol eliyle oğuşturur RÜSTEM BEY Yazıyor musunuz hayatım KÂTİBE VE HİKMET HEP BİR AĞIZDAN Yazıyoruz Rüstem Bey yazıyoruz, hayatım, biz yazmayalım da kimler yazsın! Pintorello atölyeyi vahşi bir hayvan gibi dolaşıyordu, elleri, insanlara şaheserler yaratan ve yaratacak olan elleri huzursuz bir kıpırdanış içindeydi, güneş atölyeyi ısıtıyordu, insanlar HİKMET Rüstem Beyin gözleri dalar, önündeki kitabı görmez olur RÜSTEM BEY İnsan biraderlerim, tercümelerimi okuyanlar, Almanya'ya gidenler, Harbi Umumiden ve Hukuku Ammeden arta kalan dostlarım GENERAL ve Üç yüz üçte Harbiyeyi bitirenler hep birlikte mektep binasında, eski sınıfımızda toplanmış bulunuyoruz ASKER Limonata ister misiniz efendim BİR ALBAY Ülkeyi saran bu boğucu, bu yaşanılmaz, bu kahredici, bu öldürücü, bu bu bu yüzyıllardır Rüstem Beyi ve yazıhanesindeki kapı komşusu tavukçu İbrahim'i dörde dört odalarında, olumlu bütün yaşantıların cahili bırakarak hapseden ve ceza kanunu ASKER Limonatalar geldi efendim HİKMET Rüstem Bey, titreyen elleriyle papyonunu çözer. yakasının düğmesini gevşetir, çökük ve beyaz kıllı göğsü görünür, limonata bardağına uzanır GENERAL Biraz serinleyelim biraz serinleyelim RÜSTEM BEY Hiç bir şeyin farkında değildim, şurayı imzala diyorlardı, imzalıyordum, bu akşam yemeğe Boğaz'da Tarık Beyin yalısına gideceğiz diyorlardı, otomobiller geliyordu, Komiser Necati Mülazımı Sani Enver Gümrükçük Halit, bu adamların orada ne işi vardı, bazı kadınlar da bulunuyordu ASKER Sözlerimi ezberledim generalim, siyah bir perde bulduk, teğmenim beyaz bir ay yaptı üzerine GENERAL Otları buldunuz mu otları, çalıları, soğuğu ve emre itaati ve askerin bütün güçlüklere karşı yenilmez cesaretini, ASKER Noktalı virgüllerde biraz durulacak, noktalarda derin nefes alınacak, ey, y'nin üstüne basılacak, vatan GENERAL vatanın üstüne basma sakın HİKMET Rüstem Bey limonatayı içerken bir iki damla beyaz kılların üzerine düşer GENERAL uğurdur HİKMET Rüstem Bey bardağı düşürür, üç yüz üçlülerin toplantısı istenildiği gibi geçmemektedir, her an Rüstem Beyin bir densizlik yapacağından korkulmaktadır RÜSTEM BEY Benim orada ne işim

vardı GENERAL Bardakları kaldırın RÜSTEM BEY Sonra devrin meşhur sazendeleri geldiler, hanendeleri geldiler, geldiler, İngiliz Konsolosu da geldiler GENERAL Hepsini kaldırın RÜSTEM BEY Pek vaktim kalmadı, ölmeden önce vaziyeti hiç olmazsa kendime izah etmek mecburiyetindeyim HİKMET Rüstem Bey bağırır RÜSTEM BEY Aziz hemşerilerim ASKER Hitaplar bağırılarak söylenecek, virgüllerin üstünde durmağa değmez RÜSTEM BEY Albaylarım, Generallerim, neferlerim GENERAL Hitapları kaldırın HİKMET Durum kötüye gidiyordu BİR ALBAY Rüstem Beyin kalbi vardı, bu heyecana dayanmazdı ASKER Oysa en heyecanlı yerindeydi oyunun GENERAL Oyunu durdurun RÜSTEM BEY Kalp kifayetsizliği beni bu duruma getirdi: Seçimlerden önce de, kızımı evlendirirken de, Şark'a tayinimi isterken de, emekli ve rahmetli Ragıp Paşa beni partiye yardırırken de, hatta hangi sinemaya gideyim diye düşünmeden önce de hep bu kalp kifayetsizliği sebebiyle GENERAL Pencereyi açın, Rüstem Beye fenalık geldi ASKER Teğmenim dedi ki oyunlardan önce oyunculara fenalık gelirmiş, heyecanlanma oğlum dedi, başüstüne teğmenim dedim, virgüller dedi, biraz nefes alınacak dedi, perdeye çarpma dedi, ay sallanır değil mi teğmenim dedim HİKMET Rüstem Bey son bir çabayla üç yüz üçlülerin çevresine toplandığı masaya tutunur RÜSTEM BEY Karar verdiğim zamanlar da pişman olurdum, emekliliğimi istedim, on beş gün sonra ikramiyeler iki misline çıktı ASKER Bütün korkaklığına rağmen mağrur bir kalp HİKMET cümlesini tamamlayamadan, üç yüz üçleri kedere boğarak, emekli maaşının yarısını karısına ve paltosunu Harbiye Portmantosunun iki yüz on sekiz numaralı çengeline bırakarak ve kalp kifayetsizliği yüzünden açıklayamadığı sırlarını birlikte götürerek ülkemizin karanlığını bir kat daha artırmıştı ASKEPİ Şimdi ne olacak HİKMET Onun son nefesini verdiği bu odanın bütün kapıları ve pencereleri kapatılsın, Üstat Mütercim Rüstem Bey ki bir türlü hangi nedenle sürüklediğini anlayamadığı hayatı boyunca dürüst ve şerefli bir şekilde yaşamıştı ve manevi şahsiyeti bu odada son nefesiyle birlikte muhafaza edilsin, yani tam bir şeyler söylemek bir şeyler anlamak için gayret gösterdiği bir sıradaki kıyafetiyle yani papyon kıravatı ki ah tam o sırada çözülmüştü ve sancı içinde masaya doğru eğildiği

sırada biraz buruşan kolalı gömleğiyle kalplerde yaşasın, iki tane iri yarı er onu masanın üstüne taşısın, siyah kollukları yüzüne örtülsün, ey ASKER Nasıl bitirelim HİKMET Şiddet ve acımayla, ASKER Bağırarak HİKMET Ey Mütereddit ruh! İstinkâfa devam et! ASKER Efendim? HİKMET Nasıl oldu Hidayet? Ha-ha!

Dul kadını unutmuştu. «Yazdıklarını bir de bana okusan kardeş.» Hikmet, telaşla kâğıtları masanın çekmecesine sıkıştırdı. «Bunlar biraz karışık oldu; baştan yazalım.» Çekmeceyi karıştırdı; tek çizgili bir iki kâğıt buldu. Yazarken yüksek sesle okudu mektubu:

Sevgili oğlum Hidayet,

Mektubun çok güzel olmuş. Piyesin çok güzel olmuş. Yazmalısın. Oynamalısın. Mektubu yazdırdığım Hikmet Ağabeyin sana başarılar diler. Onun iyiliği sana yardımcı olsun. Asker ocağı uzun bir yoldur. Teğmenler ve generaller sana bu yolda bir şeyler öğretsin. Bizi sorarsan hamdolsun kötü bir durum yoktur. Soba kurulmuştur, çocuklar büyüyor, seni yetiştirmiş olduğumuz için mutluyuz. Bazı diyeceklerimiz var. Bunları bize böylece akıl ettirdiği için Hikmet Ağabeyine sağlıklar dileriz. Bu ağabey, senin için, bizim adımıza ve kendi adına iyi şeyler düşünür. Bu mektubu iyi oku. Bir gün olur, belki hepsini anlarsın. Bütün umudumuz sendedir. Bugün için kendi yağımızla kavruluyoruz. Yarın için senden iyi oyunlar yazmanı, yazdığın gibi, içinden geldiği gibi oynamanı bekliyoruz. Biz de artık aramızdan iyi oyuncular çıkarmak istiyoruz. Bunun dışında küçük sıkıntılar, sobanın tütmesi, pencerelere hamurla yapıştırdığımız gazete kâğıtlarının orasından burasından yırtılması ve küçük üşütmeler aslında üzerinde durulacak kötülükler değildir. Üzerinde durulacak asıl mesele, askerin generalle konuşmasıdır. Sen bu işin sonunu getirebilirsen, bize güzel duygularla süslenmiş konuşmalar yazarsın, merak edilecek bir sıkıntımız kalmaz. Gözümüzün yaşı...»

Nurhayat Hanım telaşlandı; «Hani ağlamaktan söz açmayacaktın,» diye yakındı. Hikmet, gözlerini dul kadına dikerek gülümsedi: «Artık bir mektubu da senin istediğin gibi yazmasını bilemeyecek miyiz Nurhayat Hanım? Sen merak etme; sonu iyi bitiyor.» Kâğıda baktı:

«Sen meramını bize teslim et. Bu ruh, bu tende oldukça, serüvenine uygun bir kıssa yakıştırırız elbette. Nerede olursa olsun, bir insanın üstüne bu kadar yaşantı yığılsın da, bir başkası onlardan bir şey çıkarmasın, mümkün mü?»

Nurhayat Hanım, «Anlamıyorum kardeş,» diye sızlandı.

«Üzülme. Evimizin önünden aynı çamur geçiyor. Aynı güneş, çamurumuzu toz ediyor. Bak dinle:

Gözümüzün yaşı, tüten sobamızın dumanındandır. Sen bir yolunu bulursan, güneşli bir günde bir resmini çektir, bize gönder. Radyonun üzerine koyarız, çocukların yetişemeyeceği bir yere. Resmi tanıdıklara gösterir, seni anlatırız. Hikmet ağabeyine göre, insan kendini anlatmaktan bıkıyormuş. Şimdi sana bizi anlatacak: Akşam vakti, sobanın üstünde ısıttığımız tenceredeki yemeğimizi yedikten sonra, radyonun önüne kuruluyoruz. Hikmet Ağabeyin geliyor. Bakkal Rıza Bey geliyor. Karısını da birlikte getiri yor. Ajans dinliyoruz. Senin bulunduğun yerdeki havalardan bile haberimiz var. Bakkal Rıza, küçük bir kesekâğıdında, bir pişirimlik kahve getiriyor. Şekeri Hikmet Ağabeyin temin ediyor. Cevze ve fincanlar da benden. Çocuklar, içlerinde kahve ağacı büyümesin diye kahve içmiyorlar. Yalnız, bazen küçük Salim'in telveyi yalamasına göz yumuyoruz. Kahverengi bıyıklı küçük bir adam oluyor koca kafasıyla. Gülüyoruz. Bakkal Rıza, kahveyi ucuza getirmek için, bilmediği ne varsa Hikmet Ağabeyine soruyor. Cevapları ben pek aklımda tutamıyorum. Sen olsan, benim aptal annem, diye paylardın beni. Onlar da paylıyorlar. Ben yalnız kahveyi iyi yapıyormuşum. Hikmet Ağabeyin, bilmem neden, Bakkal Rıza ile konuşurken çok seviniyor: Ondan, bir adam yapacakmış yeni baştan. Bakkal Rıza, ona, hocam diyor. Karısı da bilmiş bilmiş susup oturuyor. Bana sorarsan, benden fazla anladığı yoktur. Ben bile, bahçıvana yerine bahçıvan demesini öğrendim iki haftada. Bu kadın da, bakkal karışıyım diye kurulur; başım ağrıdı bu sohbetten diye yakınır. Ona aldırmıyorlar elbette. Bazan çırak Süleyman da geliyor. Ellerini mavi önlüğünün içine saklar hep, fakir. Ceketi yoktur. Dükkân dükkân kokuyorsun, denir ona. Patronu konuşurken, Süleyman hep başka tarafa bakar. Bakkal Rıza, en çok, Anayasa ile ilgili. Anlatıldığına göre, kendi küçük, hükmü büyük bir

kitap varmış. Bütün işler oradan idare ediliyormuş. Bir insanın birden bir yere gitmesi, oturup iki çift laf etmesi, şu radyoyu bile dinlemesi onun iznine bağlıymış. Ben böyle söyleyince Hikmet Ağabeyin kızıyor. Yok öyle değilmiş, iznine bağlı değilmiş, haklarını veriyormuş. Koca ülkeyi bu kitap çekip çeviriyormuş. Ben, eski yazıyla mı bu kitap? diye soracak oldum. Gene payladılar. Bir akşam, Hüsamettin Albay da inmişti bize. Eskiden albayımız da pek sevmezmiş bu anayasayı. Bölüğündeki bir yedek asteğmen yüzünden sevmezmiş. Bu asteğmen, fazla kitap okuduğu için hapse düşmüş. Hapse düşmesi aslında daha karışık bir yoldan olmuş ama, işin başı gene bu kitap okumaya dayanıyor. Bizi adamdan saymazdı bu ukala diyerek onu Hikmet'e şikayet etti albay. Albay da o zamanlar yüzbaşıymış; emekli de değilmiş. Asteğmen, hapiste herşeyden şikâyet edermiş. Yemekleri beğenmezmiş. Hücresini beğenmezmiş. Bizi adamdan saymazdı dedi, Hüsamettin Albay. Ben bölük komutanı olduğum halde, bana bile gelip şikâyet etmezdi. Hikmet Ağabeyin bu hikâyeyi bilir, gene de her seferinde, gülerek sorar: Sizi de çiğneyip kime giderdi albayım? Gitmezmiş kimseye. Uzun dilekçeler yazarmış. Kime yazardı albayım? Sözün burasında albay hiddetlenir: Biliyorsun oğlum Hikmet; şimdi, benim de aklım başıma geldi. O zamanlar kızardım işte. Gene de, o ukala asteğmeni görsem, kızarım gibi geliyor. Hikmet Ağabeyin onu dinlemez. Kime başvururdu albayım? Birleşmiş Milletlere yazarmış. Bu asteğmenin rütbesi generalden de mi büyüktü yoksa albayım? Gülüşürler. Ben de gülerim. Gülme, derler bana; uzun bir söz ederler. Ona gülünmez derler: Uzun bir şeye aykırıymış. Hikmet Ağabeyin bana tekrarlatır: İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi. Bir de Adalet Divanı varmış; ona da yazarmış bu asteğmen. Divanı harbe de yazar mıydı albayım? Gene gülüşürler. Bakkal Rıza gülmez. Bir bir anlattırır bunların ne olduğunu. Sonra, bütün bu sözlerin sonunu da anlamadığım bir biçimde bağlarlar: Kime yazsa para etmezmiş; çünkü, albaya göre, bu asteğmen sevimli değilmiş. Asıl sizde kötülük var, derim onlara. Doğru, derler. Bakkal Rıza'nın karısı, kötülüğün onlarda olmasına sevinir. Benim anladığıma göre, bu kadın asteğmeni tutar. Böyle zamanlarda albaya da, Hikmet Ağabeyine de güvenilmez. Hem insan hakları derler, hem de fakir asteğmene

kızarlar. Ama senin için hep iyi sözler ederler. Temsil yazdığını duyunca Hüsamettin Bey de sevindi. Sana kitaplar yollayacak. Hikmet Ağabeyine göre, bunları okursan bir şey anlamazmışsın. Söz buraya gelince, Bakkal Rıza'nın bile anlayamadığı bir çekişme tuttururlar. Gözümle gördüm: Onlar birbirlerine bağırırken Bakkal Rıza, veresiye defterini çıkarıyor, hesapları incelermiş gibi yaparak, defterin arkasına çarpık yazıyla bir şeyler karalıyor. Onlar yatışınca, birden sorar: «Müessif ne demek?»

Hikmet durdu. «Başka bir diyeceğin var mı Nurhayat Hanım?»

«Ben bir şey demedim ki.»

Hikmet düşündü. Kalemi ağzına soktu, sandalyesine yaslandı. Benim de diyeceklerim olmalı. Bir sigara yaktı, bir sigara da Nurhayat Hanıma verdi. Dul kadın derin bir nefes aldı, içini çekti, rahatladı; dizlerini sıkan çorap lastiklerini indirdi. Sigara dumanları masayı kapladı. Mavi dumanlar eşyayı inceltti, şimdiki zamanın katı görüntülerini dağıttı; geçmiş zamana gidildi. Hikmet, dul kadına sormadan, onu da aynı zamana götürdü; ikisi elele tutuşarak... Hikmet, ellerini masanın üzerine koydu; dul kadına, görmeden baktı, kendi sesini duymadan konuştu:

«Benim de diyeceklerim olmalı; bir şeyler yazmalıyım. Yüksek sesle yazarsam, sence bir mahzuru var mı?» Nurhayat Hanım kımıldadı, dizlerini birbirine sürttü; bir şey söyleyecekmiş gibi dudaklarını oynattı. Hikmet bir hışırtı duydu: Çamaşırdan sertleşmiş ellerini oğuşturdu herhalde. Dul kadın hiç bir şey söylemedi.

«Hidayet, kardeşim, ben de sana bir iki satır yazmalıyım; bazı şeyleri birilerine anlatmalıyım. Bu temsil meselesi aklımı çok kurcalıyor. Bir geri gidiyorum, bir ileri., gidemiyorum. Bu oyun işi geçmişe ait bir 'keyfiyet' galiba benim için. Kusura bakma, aceleden başka bir kelime bulamadım. Teğmene soruver, ya da bir sözlüğe falan bakarsın. Siz, bölük çapında, usta işi bir oyuna girişiyorsunuz. Benim oyunlarım çok geride kaldı. Hepsi de acemi işi oyunlardı. İlk sahneye çıktığımdan beri yıllar geçti. Işıklara karşı, karanlık ve şekilsiz bir kalabalığa karşı, kımıldayan ve görünmeyen ve çok kollu ve çok başlı ve yalnız ön sıradakileri ayaklı bir kalabalığa karşı ben

de bir zamanlar oynamıştım. Ben de bir zamanlar başını hatırlayıp sonunu unuttuğum, bazı cümlelerini aklımda tuttuğum bir ya da birkaç oyunda, küçük rolleri oldukça başarısız yorumlamıştım; seyircinin baskısı yüzünden, rolümü değil kendimi hissetmiştim. İlk olarak, Halkevinde sahneye çıkmıştım. (Son olarak da Halkevinde sahneye çıkmıştım.) Kafamda, bütün yapı yıkılmış, sadece sahne arkasından sokağa inen merdivenler duruyor. (Çünkü biz tiyatroya hep oradan girerdik.) Hidayetçiğim, ne yazık ki, her şeyi sana anlatırken üstlerine —teğmene, generale filan— bile garip gelecek bir biçimde süslemek zorundayım. Neden zorundayım? Bunu da değil sana, üstlerine —teğmene, generale filan— ve benzeri büyük adamlara bile anlatmanın güçlüğünü seziyorum. Fakat, Nurhayat Hanımın izniyle elde ettiğim bu fırsatı da doğrusu hiç kaçırmak niyetinde değilim. Nasılsın kardeşim Hidayet? İyi misin? Allah hepimize sabırlar versin.

Sahneye ilk çıktığım zaman, aslında oniki yaşındaydım. (Oyunda sekiz yaşındaydım.) Başrolleri paylaşan öğrenciler de aslında onbeş yaşında oldukları halde, elli yaşındaki annemiz ve babamız gibi bir takım ihtiyarları canlandırıyorlardı. Yalnız onlara makyaj yapılmıştı; yalnız onların saçları pudrayla beyazlatılmıştı. Sahnede kontraplaktan ağaçlar vardı. Bu ağaçları oyundan bir hafta önce başka bir piyeste, bilmemne yüksek okulunun, Halkevleri günü münasebetiyle oynadıkları bir köy piyesinde, sonradan sahnenin arkasına atılan karton çeşmenin gerisinde seyretmiştim. Belki de bu ağaçların tarihi çok daha gerilere gidiyordu. Belki de bütün oyunları, Halkevinin sahnesinde canlandırılan bütün trajedileri ve operaları bu ağaçların önünde oynamışlardı. Bu yeni bir yaşantıydı oğlum Hidayet. Yakından bakılınca sarı ve yeşil titrek lekelerden ibaret olan bu renk yığınına ağaç deniliyordu. Ağaçlara, da oyunun programında yazdığına göre dekor deniliyordu: Elbiselere kostüm deniliyordu. Makyaja makyaj deniliyordu. Paralara, yiyeceklere filan da ‘aksesuar’ deniliyordu. (Bu kelimeye pek dilimiz dönmüyordu.) Bu yeni dünyanın bütün eşyaları daha önce de kullanılmıştı, daha sonra da kullanılacaktı; fakat yiyecekleri, oyun biter bitmez hemen kapışıyorduk. Tabii sahnede yiyeceklerle pek ilgilenmiyorduk ya da

ilgileniyorduk da yiyormuş gibi yaparak yemiyorduk. Ben, son perde kapandıktan sonra da herkes kadar yemek, içmek istediğim halde, belki de bu isteğimi çok belli ettiğim için, ancak yarım dilim ekmek filan kapabiliyordum. Herkes de benim kadar yemek içmek istediği halde, galiba bu isteklerini pek belli etmedikleri için, benden fazla şeyler elde ediyorlardı. Ben duruma pek aldırmıyordum galiba, çünkü, galiba âşıktım. Galiba, baş roldeki pudralı saçlı ihtiyar genç kızı seviyordum. Onun ihtiyarlığını da seviyordum. Tabii bana aldırmıyordu; on yedi yaşındaki ihtiyar kocasıyla birlikte sahneye çıkınca çatlak sesler çıkarmağa çalışıyor ve önce rol icabı (sonra gerçekten) beni ve bütün küçük çocukları görmeden konuşuyordu. Çünkü biz rol icabı, karanlıkta duruyorduk, İhtiyarlar çok konuşuyordu. Ben, onların konuşması bitince ilk söz alan çocuk da değildim; üstelik sözlerim, bir cümlenin ortası, başı, sonu gibi bir şeydi. Tam bir cümle kuramıyordum; mesela, «Makinelerle birlikte...» gibi bir söz ya da «...aydınlıklara çıkarak...» gibi bir şeyler. Belki de benden önceki çocuğun sözünü tamamlıyordum, ya da benden sonra cümlemi bitiliyorlardı. İsim tamamlaması gibi bir roldeydim. Herkes gibi ben de bir adım öne çıkarak bağırıyordum; «...ülkemizin ilerlemesi. » Sanıyorum, ülkemizin eskisi, yenisi, gençler, ilerlemek, ileri gitmek gibi bir şeyler oynuyorduk.

Yıllarca sonra, gene aynı sahnede bir iki role daha çıktım. İki piyes birden oynuyorduk. (İki piyes birden nasıl oynanır bilmem ki. Olur mu dersin?) Bir tanesinde uşak rolündeydim. Ben ve bir tepsinin içindeki bardaklar... birlikte sahneye giriyorduk. Birkaç kelime de söylüyordum galiba. Bana pek aldırılmıyordu. Kahramanlar arasında, benden daha önemli meseleler vardı. Tehlikeye düşen aşklar, tartışmalar ve bütün bunların önemini seyirciden gizliyormuş gibi yapmak için düzenlenmiş İngiliz nezaketleri arasında sahneye şöyle bir girip çıkıyordum. Sanki kahramanlara içki sunulmadan bu incelikler yapılamazmış gibi, sahnenin ortasında dikiliyordum. Seyirci için, sahnede kopan fırtınalardan habersiz bir gölgeydim. Oysa, ortalıkta dönen bütün oyunları gayet iyi biliyordum. Çünkü, bir sürü prova yapmıştık; bazı oyuncuların sözlerini bile ezberlemiştim. (Ah, biri hastalansaydı da yerine ben oynasaydım!) Daha başka şeyler de

biliyordum. Mesela, oyunu düzenleyen dernekten olmadığı halde başrolde oynayan güzel kız için çıkarılan dedikoduları duymuştum. Konuşmalardan, bakışmalardan ve bir araya gelişlerden bir şeyler seziyordum. Fakat bu çeşit oyunlar, provalardan da önce başlamıştı. Dernek başkanıyla güzel kızın arasında daha önce neler geçmişti? Bilemiyordum. Ben oyunların ortasında içeri girmiştim. Provalardan sonra da kim bilir neler oluyordu? Derler ki, Hidayet kardeşim, tiyatroda olaylar hep sahnenin dışında olurmuş. Bunlar sahnede anlatılırmış sadece. Brutus'un nasıl yaralandığını gören varını? Sanki sahnenin gerisinde duran bir tahta perdenin önüne bir sandalye koyup üstüne çıkmışız; seyircilere sırtımızı dönerek olup bitenleri seyrediyoruz. Arada bir seyirciye dönerek anlatıyoruz: İşte Brutus yaralandı. Ah! Perdenin gerisinde Polonius varmış. Ben seyircilerin yerinde olsam anlatılanlara dünyada inanmazdım. Sandalyenin üzerine eski bir gazete kâğıdı koyup üstüne çıkarak kendi gözlerimle görürdüm. Tahta perdenin arkasında her şey muhakkak başka türlüdür. Evet başka türlü oluyordu. Bunu, provaya geldikleri zaman gözlerinden anlıyordum. Bütün davranışlarından belli oluyordu: Bilmediğim olaylar geçmişti. Görünüşte ilerlemiş bir durum yoktu. Oysa ben, bütün cümlelerin baş tarafını kaçırdığımı çok iyi biliyordum; oyuna geliyordum. Bütün oyuncular, provaya gelmeden önce yaşadıkları maceraların izlerini taşıyorlardı. İyi ezberleyemedikleri rollerini oynarlarken de ayrıca özel bir yaşantıları vardı. Ben bu geçişleri bir türlü sezemiyordum; benim hayatım sürekli bir büyük oyundan ibaretti. Bununla birlikte, prova başlayınca her şeyi unutuyordum; ikinci piyesteki oldukça uzun olan rolüme kaptırıyordum kendimi. Sonra, kısa bir ara verilince, uyanıyordum.

İşte ondan sonra, kardeşim Hidayet, insanlığa öfkem başlıyordu; belki de ilk öfkelerimi bu oyunlar sırasında duymuştum. Çünkü, bütün gücüme rağmen oyuna geliyordum. Kendime kızıyordum: Çünkü oyuna geliyordum, anlıyor musun oğlum Hidayet? oyuna geliyordum. Oyuna gelmemeliydim, bana oyun oynanmamalıydı. Bütün gücümle uyanık kalmalıydım; başkalarının rüyalarını görmemeliydim. Ve kardeşim Hidayet, öfkelenince de onların bütün kusurlarını, küçüklüklerini, daha önce hoşgörüyle karşıladığım kendini

beğenmişliklerini daha şiddetle görüyordum ve unutmuyordum. Onları kıskanıyordum, onları beğenmiyordum. Oynadıkları oyunu hiç anlamıyorlardı. Yaşamak istiyorlardı; en çok buna kızıyordum.

Provalar ilerledikçe karışıklık arttı; herkesin kitabı kayboldu. Suflörde kalan tek kitabın da sayfaları dağıldı, sırası karıştı. Bu yüzden bazı sahneler, zamanından önce oynandı; bazı sahneleri de, o sırada perde bittiği için, atladılar. Benim, uşak rolünde bir iki kelime söylediğim sahne de unutuldu bu arada; sadece tepsiyle göründüğüm sahne oynandı. Oysa, babamın homurdanmaları pahasına giydiğim ve o güne kadar sandıkta duran ve Cumhuriyetin ilanında giyilmek üzere yaptırılan ve babamın ancak üç kere giyebildiği ve sonra şişmanladığı için kaldırılan frak, üstüme tam gelmişti. Aceleden, kolalı beyaz gömleğinin kol düğmelerini bulamadığım için onların yerine tel parçaları bağlamış ve düğme deliklerinin çevresini yırtınıştım telaştan. Bütün bu heyecan boşa gitmişti. Öfkeden ağlamıştım, bana gülmüşlerdi, oyuna gelmiştim.

Bazı sözler vardır, oğlum Hidayet, insan onlarsız edemez. Ölü noktaya gelmiş olan bir oyun, onlarla birden canlanır; akıcı, sürükleyici bir duruma gelir. Cümlelerin üstüne bir ağırbaşlılık gelir; seyredenler, neden olduğunu bilmeden, birden duygulanır. Oysa, insan kendisine ait gizli bir kötülüğü, can sıkıcı bir küçüklüğü farketmiştir tam o sırada; içinden, yüzünü buruşturur. Fakat, oyunu, ne pahasına olursa olsun sürdürmek gerekmektedir; oyunun kuralı budur. Bu yüzden, daha önce yaratmış olduğu etkiden yararlanır: «Bana bunu yapamazlardı, artık devam edemeyeceğimi anlıyordum,» gibi, başı ve sonu olmayan sözler mırıldanır. Ya da «Neredeyse ağlıyacaktım,» diye sızlanır ya da okumuş olduğu kitaplardan yararlanır kimseye belli etmeden. Onlardan, işine geldiği gibi ters anlamlar çıkarır.

Artık akşam olmaktadır, kardeşim Hidayet. Nurhayat annenin, sandalyede oturmaktan, sırtı ağrımaktadır. Mektubumuz, karışık olmakla birlikte, ruhumuzun aynasıdır. Derlenip toparlanması, içimizin derlenip toparlanmasına bağlıdır. Biraz daha zamana ihtiyacımız vardır. Acele edelim beyler!

Bölükteki herkese, çavuşa, teğmene, piyesteki generale mahsus selam ederim. Nurhayat anneniz, kardeşlerin selam ederler. Bakkal Rıza selam eder. Çırak Süleyman selam eder. Hüsamettin emekli albayım selam eder. Selam ederiz. Selam ederiz. Acele edelim! Selamlar, Selamlar.

Annen Nurhayat

Ağabeyin Hikmet

Hikmet, mektubu aceleyle katladı. Zarfa koydu. Zarfın üstünü yazdı. Nurhayat Hanıma verdi. Işığı yakmayı unutmuşlardı. Hava kararmıştı. Nurhayat Hanım kalktı. Sigara tablasını aldı. Çöp tenekesine boşalttı. Hikmet, artan kâğıtları kaldırdı. Nurhayat Hanımı kapıya kadar götürdü. Kapıyı kapadı. Odasına döndü. Birlikte oturdukları sırada ayaklarının hareketleriyle buruşmuş olan kilimi düzeltti. Mektup yazdığı kalemi kaldırdı. Sigarayla kibriti cebine soktu. Yatağın üstüne oturdu. Bir yaşantıyı tam bitirmeli. Hiç bir iz kalmamalı ondan. Yeni yaşantılar için. Yeni yaşantılar için. Bunu önceden bilseydim, yaşantı milyoneri olmuştum. Ha-ha.

3
ALBAY HÜSAMETTİN BEY

Albay Hüsamettin Bey nerede oturuyor? Bana sorarsanız, üç yerde birden oturuyor. Bir kere, sokak kapısının üstündeki sarı plakaya inanmak gerekirse, bu üç katlı evde yalnız

«Albay Hüsamettin Tambay» yaşıyor. Ben ısrar ettim de, pirinç levhanın üstüne küçük harflerle küçük bir «emekli» kelimesi ekledik. Albayım, dedim, sonra bizim evi askerlik şubesi sanacaklar. Razı oldu. Bana kızmaz. Sonra, benim katın sahanlığında, kalın resim kâğıdına yazılmış bir «Emekli Albay Hüsamettin» uyarısı var. Ben, soyadı kanunundan yanayım; albayım istemiyor. Ben de yazmadım. Pirinç levhaya gelince, albayım yedinci tümen emrindeyken, general,

bütün albaylara birer tane yaptırmış; o günlerde de albayım emekliye sevkedilmiş...Soyadınızı beğenmiyorsanız albayım, dedim; kapıdaki «Tambay»ın üzerine beyaz bir kâğıt yapıştıralım. Yoksa san mı olsun? İstemedi. «Emekli»yi de bu kâğıda yazardık: Albay Hüsamettin Emekli. Bütün yaşlı albayların soyadı «Emekli» olmalı bana kalırsa. Ben onları birbirlerinden ayırmak istemiyorum. Neyse, albayımın merdiveninin başındaki kâğıt levha, ona gidenlere yardımcı oluyor. Ben, kendisiyle bunları konuşurken, birden elini alnına vurdu —emeklilikten sonra kazandığı bir alışkanlık— ya seni albay zannederlerse, dedi. Hemen aşağı koştum; duvarın üzerine, albayımın katma çıkan merdiveni gösteren bir ok boyadım. Albaya gidenler bu taraftan. Albayım, siz resmî daire misiniz? Ne yapsın? Onun kapısı, merdiven biter bitmez insanın karşısına çıkıyor. Bu yüzden, benim sahanlığı ortak kullanıyoruz. Demek ki, duvardaki oku izlemek istemeyenler bana gelecekler. Ben de geçenlerde yüzbaşı olmuşum, albayım. Artık daha fazla olamazsın diyorlar. İnsanın oturduğu yerde bu kadar olması da iyi.

Albayıma o kadar söyledim, sahanlıktaki yazı ve ok yeter diye. Zaten ben geldiğimde, sadece, tümen karargâhından getirdiği sarı levha vardı. Hayır, dinlemedi. Dairesinin kapısına da, kartvizitini iliştirdi. Albayım! Buyur oğlum Hikmet. Kapınızda bir kart var; sizi, Albay Hüsamettin Tambay ziyaret etmiş. Sevgiler ve saygılar sunuyor. Kartı kapıya yerleştirdiği gün, işte böyle söyledim albayıma. Ha-ha. (Bu adamı ben azdırdım galiba. Yakında, karargâhta olduğu gibi, yakasına da bir «Albay Hüsamettin» takacak —ya da göğsüne— siyah plastikten ince uzun bir rozet; beyaz, büyük harflerle bir yazı: Alb. H. TAMBAY. Öbür yakasına da, otobüs pasosu gibi resimli olanlarından. Yalnız, yanında sigara içerken dikkat etmeli: Albayımın kimliği tutuşmasın.) Albayım! Bir de «Girilmez» yazalım mı kartvizitin altına? Tarihi incelemeleriniz sırasında belki rahatsız edilmek istemezsiniz. Emekli Tarih Kurumu üyesi. Lütfen Rahatsız Etmeyiniz. Mütemmim malumat için müracaat alt kat. Alt katta bir yazı: Albayımın yanındayım. Siz adamı deli edersiniz.

«Siz buyrun.»

«Hayır, önce siz buyrun.»

İkimiz birden buyuramayız, kapı dar. Ha - ha.

«Öyleyse ben kapıda biraz nefes alayım.»

Daha önce söyleseydiniz ya. «Albayım!» Terlik sesi. Çalışıyor demek ki. «Çalışıyor,» dedi, misafire dönerek. Odalarda Romalılar, Osmanlılar kolkola dolaşıyor. Kapıyı hangisi açacak? Terlik hışırtısı büyüdü, yaklaştı, durdu. Hay Allah! gene son anda aklıma geldi: «Aman geri çekilin: Kapı dışa açılır.» Sendelediler. Misafir, kapıyla duvar arasında kaldı. «Hikmet oğlum, gel de sana Roma'nın... Misafir, kendini kapıdan kurtardı. Hüsamettin Bey durakladı, şaşırdı ve hemen sevindi: «Sermet! Nasıl buldun...» Hikmet, aceleyle tamamladı: «Bizim şubeyi?» Albay, onları yukarı çekti. «Biz, daha önce tanıştık kendisiyle albayım.»

«Neden daha önce haber vermedin Sermet?» «Haber vermeğe gelmiş albayım. Siz şimdi gidin Sermet Bey. Biraz sonra haberli gelirsiniz.» Artık dursana Hikmet. Bir insanla olsun tanışırken, kısa bir süre için, kendini korumasını öğren. Ben neden böyleyim albayım? Üzülme, biz emekliyiz; seni hoş görürüz. Ben de kendimi hoşgörüyle karşılamak istiyorum albayım. Uğraştıkça daha derin bir bataklığa gömüldüğümü hissediyorum. Başını kaldırdı: Sermet Bey gülümsüyordu, Hüsamettin Bey gülümsüyordu. Bağışladınız mı beni? Farketmediler bile. İnanmam, ihtiyatlı olmalıyım. Benim boş bulunduğumu ya da kuşkulandığımı kimse sezmemeli. Gülümsemelerine katılmalıyım Ağzını oynatmaya hazırlandı, fakat gözler, bu karara uymadılar; hepsini geri aldı. Konuşuluyordu, Hikmet susuyordu. Kişiliği korumak için, bazen yaşamamak gerekiyor. Odayı, insanları, eşyayı görmüyordu. Burası gene de en rahat yer sayılır. Hayatın akışına kapılıp gitmemek için, bu geniş dünyada böyle bir gecekonduya sıkışmak mecburiyeti hasıl oluyordu albaylarım. Eski yaralar, albaylarım, üç yüz üçten kalma. Bana vurdular albaylarım, bana vuruluyordu. Merak etme Hikmet oğlum, sen düzelirsin. Öyle deniliyordu albaylarım, yarım kalmış generallerim; sen elbette bir yolunu bulursun diyorlardı.

Kirpiklerini tozlandıran, yüzünün çizgilerini keskinleştiren güneş ışınlarına bakmağa çalışarak, son bir gülümseyiş denemesine girişti.

Sermet Beye baktı: Sermet albayın bacakları çarpıktı. Süvari olmalı. Hayır, levazımmış. Emekliliklerinden başka kaybedecek şeyleri olmayan insanlar, bütün dünya albayları birlesiniz! İçinin biraz ısındığını hissetti. Güneşten olacak.

«Okuyorum Sermet. Tarihe meraklı olduğumu bilirsin.» Kim meraklı değil ki, herkes okuyor. Yalnız gerilimle yaşanmaz; biraz da tarih okuyalım. Herkes, tarih okuyor albayım; bugüne değer veren kalmadı. Bugün, zaten yaşanıyor; asıl, geçmişte ne olmuş bakalım? Sararmış vesaikin kararmış fotokopilerinin kirlenmiş baskıları. Bugünü daha iyi anlamak içinmiş aslında. Ne olacak anlayacaksın da? Daha mı iyi yaşayacaksın? Öyle deme, öğren öğren: Nâzım Paşayı Ruslar nasıl aldatmış? Bakkal Rıza'nın beni aldatmasına karşı yararı dokunur mu? Anlamıyorsun, meseleleri ayağa düşürüyorsun. Anlamıyorsunuz, meseleler hiç bir zaman başa çıkmadı. Hele sizler, hele sizler, kimsesizler için hiç. Hatta kendini Tevfik Fikret sananlar için bile. Gene de herkes tarih okuyor; bütün belgeler bir bir, gün ışığına çıkarılıyor. Bu belgeler de tarihimize ışık tutuyor. Bir millet, tarihine düşkün olmalı deniliyor. Bitmez tükenmez yazışmalar, hürmetlerimi arzederimler içinde küfürleşmeler, ilk olarakpaşahazretlerinibenikazetmiştimler, eyhakikatasusamışmilletimöğren'ler, nasihatler, musahabeler, harbiumumi hatıraları, edirne hatıraları, hatıra fotoğrafları, ok işaretli paşalar, çarpı işaretli mülazımıevveller, damatpaşayaakılöğreten aklıevveller, vakayıvakvakiyeler, vakanüvisler, takvimivekayiler, saatlimaariftakvimleri, napolyondanseçmeler, hamitpaşadan inciler, veliahthazretleribanademiştikiler, topun başında arap zabiti kıyafetinde çektirilmiş soluk fotoğraflar, vilayatışarkiyenin o günkü resimleri bir yeniçeri kıyafeti, donanmamızın hâlipürmelâlini gösteren temsilî resimler, şarkılıibretiâlemler, muahedeler, antlaşmalar, muhterem refikim saffet paşa için imzalanmış ahmet paşa fotoğrafları, milletimefedaolsunlar, bir cevabımızlar, zaruribiraçıklamalar, benosıradagarpcephesindevazifedeydimler, aslındahâdiseşuşekildevukubulmuşturlar, tarihtekerrürdenibaretler, ikinci selim devrinde saray âdetleri, ahvaliâdiyeler, ojen fredirikin hediyesi saatler, hüsnü paşaların bir fransız ressamının eliyle

portreleri, ahretten dönenler, ölümün eşiğinden dönenler, kırım seferinden avdet edenler, fetvalar, şeyhülislamlar, doymak bilmeyen ihtiraslar, osmanlı ordusunun talimterbiyesi hakkında baronvonpaşaların fikriyatı, taratelli paşalar, vonhimler paşalar, alman erkânıharbiumumiyesinin türk erkânıharbiumumiyesi ile teşrikimesaileri, on sekizinci asırda tophanenin vaziyeti, Sultanahmet meydanında meşrubat satıcıları, bir külhanbeyi —zamanın gravürcülerinden Alten tarafından— birdevringurubu, birdevrintuluu, hamasi şiirler, uyaneyhalkıelim/sanayolgösterecekselimler, bahriye marşları, halim paşanın son günleri, veliaht paşanın ilk günleri, birgüneşdoğuyorlar, birgüneşdoğmuyorlar, terakkiler, tereddiler, ihtilaflar, itilaflar, hubertpaşanıntavassutlarıylakendilerineşiddetleler, telgraflar, suretler, çiftaylı belgeler, kendielyazılarıylalar, gümrahiye müzesine merhumun bağışladığı pek kıymetli tarihî eşyalar, beşik-i şahaneler, tavassutlar, tavassutlar, resimli tarihler, şimdiyekadarhiçbiryerdeneşredilmemişler, neşredilipdemalumsebeplerle tahrifedilmişler, kumandanhazretlerine3k775ler, or.kum.sek.al.top.tab.m.rafet.p.ler, harp haritalarının gölgesinde bilhassa çalışma masaları başında çektirilmiş fotoğraflar, hazırolcengeeğeristersensulhusalahlar, savaşlar, harpler, muharebeler, müsademeler, çatışmalar, kıtaların cepheye iltihakları, sakalları uzamış erler, tren pencerelerinden başlarını uzatmış saf bakışlı neferler, seferler, çöller, kemikler, otarihtepektanınmışlar, pekkıymettarvazolar, kavanozlar, kavanozdiplidünyalar, kavanoz kafalı herifler kurşun askerler, müstafi yüzbaşılar, mütekait miralaylar, emekli albaylar... «Sen, her zaman okurdun Hüsam.» Ne olur albaylarım, biz tarihin kölesi olmayalım; gerekirse, dünya tarihini yeni baştan yazalım. Bütün olayların yeni yorumlarını yapalım. Bunun için neyimiz eksik sanki? Bina kalırsa, gerçek hürriyeti ancak bizler duyabiliriz içimizde; Hüsamettin Beyin, bunca yıllık karısından ayrılmasının bir anlamı olmalı. Bizlere uygun görülen kadere her yerde karşı çıkmalıyız. Küçük oyunlara gelmemek için bu gecekonduya taşındık, büyük oyunlar oynayacağız. Çevremizdeki eşyayı basitleştirdik, sade bir dekor içinde vereceğiz temsillerimizi. Pahalı yaşantıların yüksek

soğukluğundan kurtardık kendimizi; dört renkli ve resimli bir hayatın içindeyiz. İşte hürriyet budur, albaylarım; Sermet Beye döndü:

«Bütün güvendikleri, ‘Kaderin Oyuncakları’ piyesini oynamamız.» Sermet Bey toparlandı: «Efendim? Anlamadım.» Hüsamettin Albay, kaşlarını çattı. «Bana öyle bakmayın albayım; ben, söze başlamadan konuşmaya başlayan Polonius değilim.» Sermet albaya doğru eğilerek açıkladı: «Bu Polonius, albayım; İngilizlerin Damat Ferit Paşası. Hüsamettin albayım! Hamlet yaşasaydı şimdi tümgeneral olmuştu, değil mi?» Hüsamettin Bey, özür diler gibi, Sermet Beyin yüzüne baktı, sonra Hikmet’e döndür «Enver Paşa da bizim Hamle timiz, öyle mi?» «Üzülmeyin albayım, Sermet Beye bir şey olmaz; emekliler şaşırmazlar çünkü.»

Sermet Bey şaşırmadı. Çok derinlere gömülmüş gözlerinde, ince kıvrık burnunda, bıçak gibi keskin ağzında ve damarları fırlamış ellerinde böyle bir tepki görülmedi. Siyah - yeşil yollu çoraplarının ucunda sallanan ve ona gerçeküstü bir görünüm veren kocaman ayakkabıları bile titremedi. İnsan, otuz yılı doldurup emekli olduktan sonra, sivil giyinmeyi öğrenebilir mi? Öğrenemez; her kılık, üniforma gibi durur üzerinde. Âşık olursa belki öğrenir. Hem de genç bir kıza âşık olmalı. Yelek yerine, ceketin altından sarkan uzun bir hırka giymez o zaman, Hüsamettin Albayım gibi. O zaman, yatak olarak kullandığı somyanın üstüne, iç açıcı bir örtüyle renkli hafif yastıklar koyar, değil mi albayım? Duygulu bir kadın eli, nasıl mucizeler yaratır değil mi efendim? Tarihte örneklerini görmüyor muyuz? Ve sonra birdenbire kadınlar...

«Hüsamettin Albayımın arkadaşı, benim de albayımdır.» dedi. «Ben, Sermet Albayımın da beni aynı hoşgörüyle karşılayacağına eminim. Özellikle son zamanlarda Hüsamettin Albayımla çok yoğun bir duruma gelen görüşmelerimiz, ister istemez, ilk bakışta zor anlaşılan ortak bir dilin aramızda gelişmesine yol açmıştır. Çevremizden böyle uzaklaşmamızın sorumluluğu, daha çok benim sırtıma yüklenmelidir. Diyebilirim ki, bugün bize yabancı kalan orta bir aydın bile, değil Hüsamettin Albayımla olan konuşmalarımızı, dul kadın Nurhayat Hanımla yaptığımız görüşmeleri bile anlamakta güçlük çekebilir.» Hüsamettin Bey utanarak gülümsedi: «Bunu inkâr

edemem. Yalnız, Hikmet'e göre, bu müşterek lisanın hususiyetlerinden biri de münakaşa yapılmamasıymış. Yani, Hikmet taarruz edecek, sen susacaksın. Bu, 'başka bir mantık'mış.» Hikmet durgunlaştı, geç karşılık verdi: «Evet albayım, o başka. Karşılıklı güven olduktan sonra, her şey yapılabilir.» Albay, Hikmet'in durgunluğundan yararlandı: «Peki, neden sana taarruz edilince, aynı mantığı tatbik mevkiine koymuyorsun? Neden, sözleri değil de insanları itham etmeğe kalkışıyorsun hemen?» Hikmet, sandalyesine yaslandı: «Çünkü albayım, bende başkayım.»

Hüsamettin Bey tombul parmaklarıyla, hırkasının kollarını kıvırdı; beyaz gömleğinin kirlenmiş kollukları ortaya çıktı. Onlar da kıvrılınca, uzun kollu yün fanilasının kol uçları göründü. Hüsamettin Albay, en üste de onları kıvırdı özenle; bileklerinin üzerinde bir şişkinlik meydana geldi: Gömlek - hırka - faniladan iki kirli bilezik. Gömleğin üst düğmesi de gevşetilince, üç kat kumaşın altından bir iki beyaz kıl çıktı ortaya. İçimi karartıyorsunuz albayım. (İnşallah kulağını kaşımaz.) Sabırsızlandı: Konuşacaksınız, biliyorum albayım. Albaya bakamadı. İnsanların işlerini bitirmelerini bekleyemiyorum. Eyvah! Elini çoraplarına götürüyor; çirkin bir yumru da orada belirecek. Gözlerini kapattı, olmadı: Çorap, yün don ve lastik arasında geçen karışık macerayı kafasında yaşadı, albaydan başka bir hayali gözlerinin önüne getiremedi. İnsanların, saçları döküldüğü halde, vücutlarındaki kıllar neden artıyor? Gömleğin altından, bilekten fırlayan kıllar, neden parmakların uçlarına kadar saldırıyor? Burundan, kulaklardan kıllar neden fışkırıyor? Yüzde et benleri çıktığı gibi bir de bunların üstünde kıllar yetişiyor. Lekelerin sayısı artıyor, lekeler kıllarla yarışıyor. Sonra... Hüsamettin Albayım bir de saçlarını boyuyor. (O pis renkli sıvı ile.) Beyaz kılların arasını, kahverengi lekeler kaplıyor. Her gün tıraş oluyor. (Tıraş olurken yüzünü kesiyor, kesikler kabuk bağlıyor. Bütün bunlar kimin için?) Boynuna dar gelen gömleğinin üst düğmesini kaparken, gerdanının buruşukları, gömleğin içine sıkışıyor; boyun, katlanmış bir kâğıt gibi kırışıyor. Ne olur konuşun albayım, dayanamıyorum.

Beklenen geç geliyor; geldiği sırada insan başka yerlerde oluyor. (Manevi bakımdan, demek istiyorum.) Hüsamettin Bey hazırlıklarını

bitirmişti: «Bu yaştan sonra, ahşap bir evde, cemiyete ters düşen bir meşgalimiz var Sermet. Buna tarih diyoruz ama, başka cereyanlara kapılıp gidiyoruz. Hikmet, bizde bir «başkalık» olduğunu söylüyor; ben, bu başkalıktan şüpheye düşüyorum hakikaten. Neden şüpheye düşüyorum? Çünkü, yaşımın icabı, salim düşünmeğe çalışıyorum: Ben mi şaşırdım, yoksa herkes birden garip bir cinnete doğru mu yol alıyor? Hikmet'e göre, ülkemizde herkes aklını oynatmış; memleketin, İsviçre'ye tedavi için gönderilmesi icap ediyormuş. Ancak oradaki doktorlar anlar, diye tutturuyor. Beni de baştan çıkardığı •oluyor. Sonra, aklı karışıyor ve sanki bütün bunları ben söylemişim gibi, bana çatıyor: Gecekondu sanatoryumuna dinlenmeye gelmiş, ben de onun tedavisine engel oluyormuşum. İşin garibi, ben de kâfi derecede şaşırmıyorum bu saçmalara galiba.» Sermet Bey güldü. «İkramiyenizle bir kat alacağınıza, neden huzur sahibi olmayı tercih ettiniz? diye soruyor bana.» Sermet Bey, gözlerini başka bir yana çevirdi. «Kendi yerime, karımı emekliye ayırmışım.» Bir kahkaha attı. «Karşımda öyle sıkılıp durma, Sermet. Demek, bilmeden, bütün ömrümce bunu hayal etmişim; emekli olmayı bu sebeple istiyormuşum.» Gelincik paketini aldı, sehpanın kıvrılmış olan örtüsünü düzeltti: «Hesap meydanda işte.» Paketin arkasına, eski türkçe bir şeyler yazdı. «Elime bin iki yüz lira geçiyor, beş yüzünü karıya veriyoruz.» Bir takım hesaplar yaptı. Başını kaldırdı: «Az kaldı unutuyordum: İkramiyeyi de faize verdi bizim hanım.

Hikmet buraya taşınmadan ayarlamıştım bütün bunları Allahtan. Fakat o dinlemiyor: Mahsus yapmıştım bu hesabi: Karımın huzurunu kaçırmamak için, Hikmet'in tepesine gelmişim. Üst katta dolaşıp onun aklını karıştırıyor, unutmak istediği delilikleri hatırına getiriyormuşum.» Hikmet, kitaplara bakıyordu. Sermet Bey sordu: «Karından ne sebeple ayrıldığını pek anlayamadım doğrusu.» «Sen hiç evlenmedin, Sermet. Bilemezsin. İnsana öyle bir bakarlar ki, yaptığın hiç bir işi ciddiye alamazsın.» Hikmet başını albaya çevirdi: «Oysa burada huzurumuz var, değil mi albayım?» Hüsamettin Bey başını salladı: «Huzurumuz var da denemez. Vaktimiz bol olduğu için, bütün günümüzü huzursuzlukla dolduramıyoruz sadece. Sessiz

sedasız okuyorum burada. Hikmet'e bakılırsa okumam da duyuluyormuş. Gözleriniz çok ses çıkarıyor albayım, diye geldi bir gece yarısı. Üşenmemiş; pijamalarını çıkarmış, giyinmiş. Hakikaten okuyordum tesadüfen. Albayım, gene mi tarih? diyerek azarladı beni. Ben de ona diyorum ki: Gecenin bu saatinde neden kendini eziyete soktun? Sıcak yatağından çıkmanın ne faydasını gördün? Siz de, bir işe yaramadığı halde durmadan okuyorsunuz diye karşılık veriyor bana. Elindeki gelincik paketini, yazı masasının altındaki çöp sepetine attı. «Hayatımı yeknesak buluyor. Bütün gün bana eski günleri anlattırır, sonra beğenmez. Ona Kuleli'yi anlattım, ilk gördüğüm kadınla evlendiğimi anlattım, onun tabiriyle «bizim zamanımızda »yı anlattım, havuzlu bahçede garsonun bahşişi az bulup bana paranızın üstünü tabakta unutmuşsunuz demesi üzerine garsonu havuza nasıl soktuğumu anlattım, bu arada —lüzumlu malumat kabilinden— subayların elinde file pazarda dolaşmaması ve bu münasebetle emireri kullanmalarının esbabı mucibesini anlattım, orduevindeki baloya saçlarımı nasıl kazıtıp gittiğimi ve nasıl hapis yattığımı anlattım, gözlerimle paşaya hakaret ettiğim iddia edilerek dört hafta nasıl izinsiz kaldığımı anlattım, tayın bedelini anlattım, şark hizmetini anlattım, tarihe duyduğum muhabbeti bende hocamız erkanıharp binbaşısı Saffet Beyin...» Hikmet, alttaki raftan kalın bir kitap çekti gürültüyle. «Beni her zaman sabırsızlıkla dinledi, sık sık müdahalelerde bulundu. Bilhassa Almanları anlatırken, onlara duyduğum hayranlığı ifade ederken söze çok karıştı. Bizim orduda mı, Alman ordusunda mı çalıştığımı sordu. Bizi, Alman hayranlığının geri bıraktığını iddia etti. Hikmet' in tembelliğine de ben sebep oluyormuşum: Bana, kendisinin de sebebini bilmediği bir hayranlığı varmış.»

Hikmet, birden kımıldadı: «Galiba benden söz ediliyor.» Sermet Beye döndü: «Benim neden evlendiğimi biliyor musunuz albayım?» Hüsamettin Bey şiddetle itiraz etti: «Saçmalama Hikmet. Kimseye bunu yapmaya hakkın yok.» Hikmet güldü; «Daha başlamamıştım albayım. Neyse, bunu da geçelim bir kalem. Yalnız, unutmayın albayım: Bununla altmış dört kalem etti. Beni hep durduruyorsunuz albayım. Bir gün beni kimse durduramayacak. Ve kendimi rezil

etmeme izin verilmedikçe, ben de elâlemi rezil etmeğe devam edeceğim. Ve herkes kaybedecek bu yüzden.» Heyecanlı görünmüyordu. «Herşeyi bir düzene koymak gerekiyor Sermet albayım. Ben bu yüzden evlendim ve bu yüzden ayrıldım.» Hüsamettin Albay dayanamadı: «Saçmalama Hikmet.» Hikmet, eliyle bu itirazı ikiye biçti. «Siz albayıma bakmayın Sermet Bey. Tarih gibi, boşanmalar da zaman zaman yeniden yorumlanır. Bununla ne demek istiyorum acaba?» Düşünceye daldı. «Önce konuşur, sonra düşünür,» dedi Hüsamettin Bey, yavaş bir sesle. «Hepimiz gibi.» Hikmet'e döndü: «Belki de bir temsil vermek istiyordun; Sermet'e kendini göstermek istiyordun.» Başını salladı: «Yeni tanıdığı birinin karşısında çok tedirgin oluyor bu çocuk. Yanlış anlaşılmaktan, eksik anlaşılmaktan korkuyor. Müktesebatı neyse, hepsini birden ortaya dökmek istiyor. Hikmet doğruldu: «İşte bunun için ayrıldım karımdan. Sevgi olsaydı, şimdi benim bu gülünçlüğümü örtbas etmek isterdi. Beni anlamadılar, Sermet Albayım, beni anlamadılar. Önceleri, bana engel olun diyordum. Karımla, bana engel olsun diye evlendim. Belki de, bu yüzden, asıl kabahat bende.» Hüsamettin Bey telaşla atıldı: «Hayır, itiraz etmiyorum; yüzüme bakma öyle.» Hikmet, başıyla, albaya teşekkür etti. «Karım, beni anlamadığı için, önceleri bana engel olacağı yerde, alabildiğine boş bıraktı beni. Çünkü, beni kazanmak istiyordu. Sonra da, herhalde beni kaybetmek için olacak, oyunlarıma hiç izin vermedi. Sonra, her yerde yasakladılar beni. İnsan içine çıkamadım. Sonunda, Hüsamettin Albayım, beni seyretmeye razı oldu. Onun da dayanamadığı oyunlar var elbette.» Durdu, düşündü: «Bu sefer, önce düşündüm albayım. Şimdi söyleyebilir miyim?» Albay güldü: «Bir sözü de karşılıksız bıraksan olmaz mı? Söyle bakalım.» «Düşündüm ki, bu söylediklerimle ne demek istediğimi hiç anlamıyorum.»

Hüsamettin Bey, yün donunun paçalarını, çorabının içinden kurtardı, «Anlaşıldı,» dedi, «Sen, temsiline bir an önce başlamak istiyorsun. Dikkat et: Sonu hicran olmasın. «Nasıl bir şey olsun albayım?» «Bizi, senin de anlamadığın şu felsefenden kurtar da, nasıl olursa olsun.» Sermet Bey, çekingen bir tavırla, «Belki de ben size engel olurum, isterseniz gideyim, başka bir zaman rahatsız

ederim,» gibi bir şeyler söylemek istedi; fakat sözlerinin ortasında Hikmet onu yerine oturttuğu için, ancak bir kaç kelimesi duyulabildi. «Hayır, kalın albayım. Şu anda elimizde fazla seyirci yok.»

«Albaylarım! Sizlere bir piyes oynamayacağım. Sizlere, sizlerin tarihini okuyacağım. Her şeyi tarih sırasına göre anlatacağım. Çünkü ben sıraya önem veririm. Düzeni severim. Önce ne oldu? Önce kim, ne yaptı? Önce ne vardı?» Sorusuna kendi karşılık vermek isteyen bütün insanlar gibi acele davrandı: «Önce Kelime vardı, biliyorsunuz. Bütün bu virgüller, ünlemler sonradan gelmedir. Ha-ha.» Sermet Bey, anlamadan bakıyordu. Hüsamettin Bey duruma el koydu: «Kimsenin önceden tahmin etmesi mümkün olmayan saçmalıklarla insanları şaşırtmaya bayılırsın.» «Yanılıyorsunuz albayım. Dünyanın yaratılışından beri bilinen şeyler bunlar. Yalnız, medeniyetin gürültüsü içinde, modası geçen bütün oyunlarla birlikte bir köşeye atıldı. Tıpkı sizin gibi, tıpkı benim gibi.» «Biz bunlarla mı değer kazanacağız yani Hikmet?»

«Peki albayım, vazgeçtim: Önce hiç bir şey yoktu. Bütün evren, kelimesiz bir tekdüzelikten ibaretti. Fakat o sırada kelime icat edilmediği için, bu bölümü anlatamıyoruz. Tanrı, bir süre sonra, tekdüzelikten sıkıldığı için durgunluğu yarattı. Sonra durgun yaratıldı. Bu sıfat tek başına var olmadığı için, durgun denizler ve durgun havalar ve durgun karalar ortaya çıktı. (Sadece bir dilbilgisi zorunluluğu yüzünden.) Durgunluk bulut getirmediği için denizler her zaman mavi ve durgunluk havayı karıştırmadığı için dalgasızdı. Hareket olmadığı için büyüme yoktu. Ne yükselme vardı ne genişleme. Kimse kimseyi geçmiyordu. Yarışma icat edilmemişti. Ve Tanrı, Hüsamettin Tambay'ın ilk atasını, insanı yarattı. İşte ondan türeyenler:

İlk Tambay, çok tanınmış bir kişiydi, eşi yoktu: Adem Tambay. O zamanlar daha savaş yoktu. Ve Adem Albay, savaşsızlıktan ve kadınsızlıktan sıkıldığı için Havva'yı aradı. Rumeli Kavağı'na gitmek için vapur bekliyordu Beşiktaş iskelesinde. Daha o zamanlar Kavaklar yasak bölge değildi. Ve daha o zamanlar utanma icat edilmediği Havva ikinci mevki bekleme salonunun tahta sıralarında otururken, Adem Albayın bakışlarından sıkılmadı. Ve ikisi de sanki

koca dünyada yalnızdılar. Ve sanki bu uçsuz bucaksız topraklar üzerinde onlardan başka kimse yoktu. İşte Adem Tambay ve Havva, ilk gülümsemeyi o anda, ihtiyaç yüzünden icat ettiler.

Adem Tambay, Kuleli'de geçirmiş olduğu cinsi mahrumiyet yıllarının verdiği yorgunlukla, Havva'yı Havva'dan istedi. Ve evlendiler. Birlikte şart hizmetine gittiler. Ve Adem Albay, şark hizmetinin ikinci yılında, Zühtü'yü doğurttu. Adem Tambay, Zühtü'nün tevellüdünden sonra, daha otuz ve dört yüz elli altı yıl yaşadı; başka kızları ve oğulları oldu. Karısıyla kavga ederek iki kere evi terketti. Ve albaylığının dört ve yetmişinci yılında, bir bildiriye imza koyduğu için, sağlık sebebiyle erken emekli oldu.

Zühtü Tambay, yedi ve otuz yaşında, kıta hizmeti sırasında albay oldu. Ve Zühtü Albay, altı ve kırk yaşında evlendi. Evliliğinin yedinci yılında Turgut Tambay'ı doğurttu. Ve bu tevellüdün altıncı yılında kendini içkiye verdi. Bu tarihten iki ve yirmi yıl sonra, içkiyi altı ve sekseninci defa bıraktığı sırada bir gün evde otururken, havanın güneşli olmasına rağmen dışarda bardaktan boşanırcasına yağmur yağdığını işiterek şaşırdı. Ve bu şaşkınlığını alay doktoruna anlattığı için, doktor binbaşıyla konuştuğundan sekiz ve doksan gün sonra aşırı sinir yorgunluğu yüzünden malulen tekaüde sevkedildi. Ve Zühtü Tambay, içkisizlik sebebiyle güneşli bir günü yağmurlu zannettiği tarihten itibaren kırk ve üç yüz sekiz yıl yaşadı. Başka oğulları ve kızları oldu, kendinden yedi yaş büyük bir kadını metres tuttu, karısının ölümü üzerine metresinin evine yerleşti. Torunlarını, onun yaşadığı eve hiç getirmediler; onları sevmek için kapı kapı dolaştı. Hayatının son yıllarında, «Tarih-i Umumiye Esasları» adlı eseri kaleme aldı. O sıralarda fazla bir tarih olmadığı için kitap, beş ve yirmi sahifeden ibaretti.

Turgut Tambay, daha albay olmadan, bir kızla münasebeti cinsiyede bulunduğu için, iki ve yirmi yaşında evlendi. Evliliğinin sekizinci yılında mümtazen terfi ederek albay oldu. İki yıl sonra orduda ilk defa sınıflar teessüs etti ve Turgut Tambay, hanedanının ilk sınıflı albayı olarak topçu zabiti unvanını aldı. Unvanı aldıktan yedi ve yirmi yıl sonra Nizamettin'i doğurttu. Onun doğumundan sonra kırk ve iki yüz dört yıl yaşadı. Tambay hanedanı içinde generalliğe en

çok yaklaşan albay olduğu halde, paşalığına iki ay kala, üst kademelerde fazla albay bulunduğu gerekçesiyle, emekliye sevkedildi. Emekli ikramiyesiyle aldığı araba, takside çalışırken, sürücüsü tarafından bir ağaca çarptırıldığı için ömrünün son yılları, fakrü zaruret içinde geçti.

Nizamettin Tambay, dört ve otuz yaşında, görücü metoduyla evlendi ve hemen erkânıharp mektebine —o sıralarda yeni icat olunmuştu— yazıldı. Birincilikle mezun olmak üzereyken, kendisine hakaret eden bir binbaşı —miralaylar tarihi hocası— ile giriştiği bir tartışma sonunda, binbaşıyı bedenen hırpaladığı için, ordudan tardedildi. (Binbaşı, Zühtü Albaydan söz ederken, «akıl hastası» yerine «deli» tabirini kullanmıştı.) Nizamettin Tambay, albay olamayacağını anlayınca, bunca yıl emek vermiş olduğu ülkesini terkederek, Kenan illerine göç etti. Yanında altı karısı —ikisi görücü, ikisi iğfal ve ikisi de acıma sonucu— yirmi oğlu ve otuz ve dört kızı olduğu halde, bir gece Kenan ekspresinde kiraladığı bir vagonun içinde yurdunu geride bıraktı.

İmdi Adem, Zühtü'yü, doğurttu; Zühtü, Turgut'u doğurttu; Turgut, Nizamettin'i doğurttu; Nizamettin Tambay'ın, Kenan iline gitmeden önce yaşadığı ülkedeki cetleri bunlardır. Yeni yurdunda, mebzul miktarda su bulunduğu için, Nizamettin'den sonra Tambayların sayısı yeryüzünde hızla arttı. Son yapılan sayımda (geçici sonuçlar) Tambay hanedanının nüfusu, yedi ve seksen bin altı yüz kırka ulaşmıştı. Birer çay içer misiniz albaylarım?»

Hikmet ayağa kalktı, mutfağa yöneldi. Hüsamettin Bey arkasından seslendi: «Fırından krikkrak da almıştım, tabak gözünün üst rafında duruyor.»

Mutfak karanlıktı, ışık yakmadan çalışılamazdı. Çatlamış evye, bir örümcek ağı gibi görünüyordu. Kirli tabakların, tencerelerin ve ekmek kutusunun altında kaybolan tezgâh, kararmış çinko ile kaplıydı. Hikmet ışığı yaktı; san ve soluk aydınlık, karanlığın ancak bir kısmını ortadan kaldırdı. Ben bu ırmağa daha önce girmiştim; aklımda kalan mutfaklar da böyle karanlıktı. Bütün mutfağı temizlesem, gözüm daha iyi görür. Tabakları, hayır önce bardakları yıkarım, şu

temizleme tozuyla çinkoyu parlatırım, raflardan bütün kap kacağı indiririm, altlarına muşamba örtüler sererim, örtüleri önce makasla muntazam keserim, daha önce raptiye almış olurum, raptiyeyi ıslak bezle silerken paslandırmamak için ne yaparım? Plastik başlı raptiye kullanırım, yerleri taşlarım, duvarlara badana yaparım, daha önce yağlı boya alırım, pencereyi ve dolapları boyarım, hayır daha önce zımpara kâğıdı almış olurum, hayır, ne unuttum? Macun unuttum, çok iş var yetişemem, en önce böcekleri öldürmek için kutusunun üstünde dehşetli bir resimli roman kahramanı bulunan o fısfıstan alırım, ayrıca badanaya da o zehirli tozdan katarım, hani sinekler üstüne konunca şıp diye düşüp ölüyorlar, romandaki kötü katiller gibi hamam böcekleri düşüp kalıyorlar, fısfıs kutusunun kapağındaki maskeli katil yapıyor bütün bunları, iyi katil olduğu için o sağ kalıyor, sarışın genç kızlar onu çok seviyor, beni sevmiyorlar, büyüyünce ben de katil olacağım, kötü katilleri öldüreceğim, onları kovboy filimlerinde olduğu gibi meşru müdafaa yaparak yok edeceğim, hayır albayımın mutfağını farelerden temizleyeceğim, yeşil diş macunu gibi zehirleri keskin kokulu sucukların pastırmaların üstüne süreceğim, fareler de yeşil macun tüpünün kapağındaki hemcinsleri gibi bacaklarını havaya dikip ölecekler, albayım buna çok sevinecek, aferin oğlum Hikmet diyecek, artık bütün sarışın kızlar senin diyecek.

Onu sevindirmek istedim albayım, Sevgi sevin dedim, elimi yıkadığım bütün bulaşıklar üstünde tek tek gezdirdim, onlar elimin altında gıcırdamadıkça yıkamaktan vazgeçmedim, bir daha yıkadım, bu sefer elim yağlıymış, yıkadıklarımı durularken yağ bardaklara tabaklara bulaştı, lavaboya gidip elimi yıkadım, hay Allah neden lavaboya gidip elimi yıkadım? Allahtan Sevgi uyanmadı, onu uyandırmadan bu işleri bitirebilmek için her şeyimi feda edebilirdim, çünkü sevişmiştik, çünkü yorulmuştu, ben de yorulmuştum, bütün bulaşıkları yıkamıştım, Sevgi uyanmadan bütün işleri bitirebilirsem her şey böyle güzel gidecekti, benim her zaman sevişecek gücüm olacaktı, istikbalimi tehlikeye koymuştum, lavabodan yavaşça döndüm, uyanmadı, o zamanlar daha her şey yolunda gidiyordu, gıcırtı esasına göre bütün bardakları ve tabakları ve en zoru tencereleri yıkadım, tabakları yavaşça durulama telinin aralıklarına

dizerken her seferinde bir kere canım Sevgi diyordum, yirmi beşi geçersem işim işti, oysa yetmiş dört bile beni kurtaramadı, Sevgi uyuyordu, ben uyumuyordum, aşkımızın geleceğini hazırlıyordum, canım tabaklar diyordum, beni mahcup çıkarmayın ilerde, onun yani Sevgi'nin tabirleriyle konuşuyordum, kendi kendime bile, mahcup etmeyin demiyordum, kendimle konuşurken bile onun hoşuna gitmeğe çalışıyordum, ara sıra ellerimin bulaşığıyla gidip onun uyuyuşunu seyrediyordum, demek onu seviyordum, demek onu seviyorum diyordum kendi kendime.

Olmadı, kısmet değilmiş albayım, mutfak temizliğiyle olmuyormuş. Uyanınca boynuma sarılmıştı uykulu kollarıyla. Ben de bütün iş bundan ibaret diye sevinmiştim, esas meselelere boş vermiştim, tabakların suları bile akmadan onları kurulamıştım, beni azarlamıştı, çünkü kurulama bezleri hemen ıslanmıştı, ondan azarlamıştı, beni bu kadar seven ve ikide bir kollarını boynuma saran kadın neden böyle önemsiz bir mesele için beni azarlamıştı? İyi niyetlerle iyi eserler verilemeyeceğini neden hatırlatmıştı? Neden neden neden albayım?

Albayım! Bu temizliği bir bitireyim göreceksiniz eski mutfak eşyaları bile parlatılınca nasıl güzel olur, bunun da bir estetiği varmış, bir ressam arkadaş söylemişti, Sevgi resimden anlamazdı, ben de azarlanınca Sevgi'nin böyle kötü yanlarını ve çok güzel olmadığını filan hatırlardım,, neden hatırlardım? neden öfkelenirdim? neden neden...

İçerden çay beklerler, eski çayı dökmeli, iyice çalkalamalı demliği, ben bir çok mutfak eşyasının adını bilmem, ben bulaşık yıkamasını bilirim, hoş görünmesini bilirim, hayır bilmem, şimdi bu meseleyle vakit kaybedemem, hemen çaydanlığı doldurmalı, su ısınırken de mutfağı biraz toparlarım, bu huyum yüzünden sütü taşırmıştım albayım, gene bir tuhaf bakmıştı yüzüme Sevgi, önce demliğin suyunu akıtmalı, içerden sesleniyorlar, acele etmeliyim, onlar da farketmeden temizlemeliyim, geliyorum albayım, temizlediğini söyleme, olur söylemem, inşallah farketmezler, belki de albaylar tarihinin son bölümünü merak ediyorlardır, onlar ne anlayacak? sus öyle söyleme, eski çayı çöp tenekesine dökerim, musluğu tıkamasın, çok düşünceliyimdir albayım, bulaşık yıkayıp kötü çaylar yapacağıma

belki biraz daha para kazansaydım sonumuz böyle olmazdı albayım, saçmalama, bu bütan gazı da iyi ayarlanamıyor albayım, ya çok yanıyor ya az yanıyor, içim yanıyor albayım, ben de Sevgi'yi ihmal ettim elbette, neden onun gibi olamıyorum diye çırpındım, demliğin içine biraz tuz koymalı, demlik de kurumuştur, işim bitmeden çay kaynamasa, altını biraz kıs, hay allah unuttum, bulaşıkları yıkayacak su yok, çaydanlığı tepesine kadar doldururum, bir kısmıyla bulaşığı yıkarım, beni planlama teşkilatına alacaklardı albayım ha-ha, bu meziyetlerimin değerini biraz da Sevgi bilseydi sonumuz, saçmalama, sarılıp yatıyorduk albayım, bunlar söylenmez, olsun albay yabancı değil, çok terliyordum, benimle alay etmesin diye ona yaranmağa çalışıyordum, tuzu fazla olan yemekleri bile beğeniyordum, ben fazla tuzlu sevmem halbuki, isteyen sofrada ilave eder, az tuzluya çare vardır, çok tuzluya çare yoktur, ben bütün bu sözleri çok tatlı bir dille söylediğimi sanıyordum, eyvah demlikteki tuz yanacak, çay da koysaydın ya aptal, doğru aptalımdır, biraz dibini tutmuş, ben onu şimdi çalkalarım kaynar suyla albayım, tuzu çayla birlikte koyarım, hiç sesini çıkarmadan çaydanlığı elimden alırdı Sevgi, kendi bildiği gibi yapardı çayı, işte en çok buna içerlerdim albayım, insan yerine koyup bir söz etmezdi, göstererek öğretirdi, ha-ha, ben de domuzun biriydim albayım, onu hayalimde kötü durumlara düşürerek intikam alırdım, işte bardaklar bitti albayım, ilk temiz suyla bardaklar yıkanır, neler biliyorsun sen diye beni överdi Sevgi, ben de şımarırdım albayım, yemekler üzerine fikirler yürütmeğe kalkardım, hep hayal kırıklığına uğradım, bırak da istediğim gibi pişireyim gözleriyle bakardı bana, tabakları birbirine çarparsan albay da anlar durumu, anlamasın diye arada bir seslenirim, krikkraklar nerede albayım? Sanki işin sonuna gelmişim gibi yaparım, biraz dolap kapağı gürültüsü, bu arada tabakları yerleştirmeli, en çok onlar ses çıkarır, tencereler kaymazlarsa gürültü etmezler, onlarla konuşuyordum, sayın tabaklar diyordum bana yardım edin de Sevgi beni sevsin, fakat biraz fazla uyumasına da kızmıştım albayım, ben tam bitirmiş olmanın heyecanı içindeyken uyanmalıydı, albayım şüphelenecek, tencereleri sonra suya tutarım.

Ön odaya gitti, radyonun altındaki yarısı camlı bölmenin içinden bir tepsi aldı; odada konuşuluyordu: Hüsamettin albay, Sermet Beye Roma İmparatorluğu haritasını gösteriyordu. Neler söylediğini anlayacak durumda değilim. İnsan, bir yere saplandığı sırada kendini nasıl idare eder acaba? Bir şeylerle uğraşıyormuş gibi görünür herhalde. Ben de , onların önünde, çay bardaklarıyla kaşıkları kurularım. Tarih yüzünden, benimle pek uğraşacak halleri yok; gene de belli olmaz. Mutfağa döndü.

Şimdilik, çinkonun üstünü bezle şöyle bir alıveriyorum albayım. Bir dahaki sefere inşallah daha esaslı. Bir kere düzene girdikten sonra kolay. Bardakları, kaşıkları tekrar kuruladı. Bir de krikkrak için tabak. Tepsiye sığacak kadar küçük olmalı. Şekeri herkes istediği kadar koysun. Ben unutkanımdır albayım: Az yüksek sesle neler yapacağımı tekrarlamazsam şaşırırım. Limon. İlk dilim kalın kesildi. Atalım. Kimse görmesin. Ya bütün dilimler birleştirilirse de bir dilim eksik gelirse. Mutfağı böyle bırakmaya gönlüm razı olmuyor. Ben dememiş miydim albayım: Tekrarlamadığım için unuttum çayı demlemeyi. Kokusu gitmiştir. Üç dakika yeter. Üç dakika yeter, saatine bak, bu arada boş durma, hayır hayır çay kokuyor Nothing Amiss, Bilge bana İngilizce öğretirken Sevgi kıskanmıştı beni, bana ne, Bilge'nin bacakları çok açılıyormuş da yanımda otururken, böyle söylemedi elbette, fakat bir gün baktım Bilge ortada yok, bu işlerin nasıl düzenlendiğini bir türlü anlayamamışımdır albayım, bacaklarına bakıyor muydum? Bakıyordum, bir şey için değil, hayır Sevgi'nin önünde hiç bakmadım, beni bakarken görmüş olamazdı, bir de gizli bakıyordun demek, öyle oluyordu albayım, bütün kadınların bacaklarına bakıyordum, ilk günlerde değil elbette, işte onun için cezasını çekiyorsun, gecekondunun pis kokuları arasında yaşıyorsun bir de buraya kendin isteyerek gelmiş gibi kurum satıyorsun, oysa neden? Neden sabahlara kadar odanda bir ileri bir geri… her zaman değil ama, Bilge'yi şimdi görseydim, bacaklarına doya doya baksaydım, şimdi artık zararı yok, onun için geldim gecekonduya, zararı olmasın diye, kız da güzel değildi, bana güzelleri düşmez zaten, o zaman aklımdan kötü şeyler geçmiyordu, neden kötü olsun? Bir de «uygunsuz vaziyet» derler, hiç de değil., benim çayım koyu

olsun, içine kaşık koyalım da ötekilerinkinden ayrılsın, eyvah! Süzgeci unuttum, planlama teşkilatından çıkarın beni, zaten almamıştık, biliyordunuz demek, şeker için yer kalmadı tepside, bir kere beyaz donuna kadar gördüm, o zaman içim bir tuhaf oldu diyebilirim. Sevgi yatak odasındaydı, uyumuştu, tesadüf olacak, ben pijamalarımı giymiştim, Bilge geç gelmişti, hepsi tesadüf, sonra bir şey olmadı, kız gitti, hayatından memnun değildi, o arada İngilizce çalışmıştık, hayır albayım düşündüğünüz gibi olmadı, öyle şeyler kitaplarda olur, ya da başkalarının başına gelir, ben kötü niyetimle kalırım, bana ceza var sadece, kız gidince bir de ne göreyim albayım, örtü koymadığım için albayımın gümüş taklidi çay tabakları ses çıkarıyor, bir de ne göreyim albayım pijamamın önü açıkmış ha-ha, görmüştü imkanı yok, işte o zaman heyecanlandım albayım, bütün bunlardan sonra da Sevgi'ye sevgilim dedim durdum kaç yıl, şimdi başıma böyle bir şey gelmez, üstelik yalnızım, üstelik farkındayım, o zaman tam bilmiyordum, belki yanılmış olabilirim diyordum, sadece aklımdan geçiriyordum, işte benim hayatım, beni dalgınlıklar mahvetti albayım ha-ha.

«Ve Tanrı, emekli albayları, kendi suretinde yarattı. Çaylara şeker koymadım.» Odayı ince Gelincik dumanları kaplamıştı. Hikmet'in uzun süren kayboluşu üzerinde düşünülmediği albayların yüzlerinden belli oluyordu. Hüsamettin Bey gözlüklerini takmıştı, vişne çürüğü ciltli kitaptan bir şeyler okuyordu. Sevgi okumadı albayım; o kadar ısrar ettiğim halde. Eski okuduklarıyla yetindi. Sesini yükseltti: «Demek hatırlatmasak bizim Tambaylar Hanedanı Tekvini gürültüye gelecek.» «Dur Hikmet, dinle bak.» «Dinlemem albayım. Sonra beni de dinlerler diye çok dinledim. Şimdi sıra bende. Buraya konuşmak için geldim.» Susturamazlar; evet, ancak 'Yaşama!' demek gerekir ona. Yaşamaktan vazgeç ve bir duvarın köşesinde, yüzün duvara dönük dur; cezalı öğrenciler gibi. Hayır, bu bir efsanedir; ben böyle bir ceza almadım hiç. Hatırlamıyorum. Benim hatırlamadığım her şey bir efsanedir, yoktur. O bilmiyorsa yoktur, olmamıştır. Ben, üçüncü tekil şahısım. Ben bir yerde olsam bile benden öyle bahsederler: 'Kimseyi dinlemez.' Derler. Oysa 'Kimseyi dinlemiyorsun,' demelisiniz. Albay, okumasını sürdürdü.

(Ben de sizleri üçüncü çoğul şahıs yaparım: Onları dinlemezler.) Ben de birinci çoğul şahıs olurum: Dinleyelim, bakalım:

«Kleopatra, hiç bir zaman kendini düşünmedi. Ne Mısır kraliçesi olması, ne güzelliği, ne de serveti, Antonius için yaptığı fedakârlıkları önleyemedi. Bu, bir Antonius meselesi değildi. Bu, bir yaratılış meselesiydi; Sezar daha önce gelseydi, Kleopatra, Sezar'a ram olacaktı. Bu, uzun kirpiklerini kaldırdığı zaman, yardıma muhtaç iri gözlerinin, aynı mahiyetteki başka gözlerle karşılaşması gibi, eşyanın tabiatına bağlı olmayan bir meseleydi; mücerret bir vakıa idi. Dikkat etmişimdir: Hayatın tadını koku, renk, çiçek gibi, hislere hitap eden eşyada bulanlar, esas itibariyle felsefelerini, son derece muğlak fikirlere istinad ettirirler. Ve aslında kadın denen o anlaşılmaz mahluk, müphem arzularının menşeini, esrarlı riyaziye muadelelerinin girdabında teşekkül ettirir. Bana kalırsa, kadınların, riyaziye ilmine ait mudil esaslara umumiyetle yabancı oluşu, erkek milleti için hayırlı neticeler tevlid etmiştir. Ben-i Adem, riyaziyeyi, gündelik hayatın kolay yaşanması ve yüksek zevklerin tatmini için kullanmıştır. Riyaziye, kadınların eline geçseydi, müthiş bir silah olarak insan saadetini tehdid eden bir tehlike haline inkılap edebilirdi. Kleopatra'da da, iktidar ve san'at, istikrarlı bir şahsiyetin meydana gelmesini temin edecek temayülleri tevlid etmeğe kâfi bir arzu kesafeti hissetmesine, her nedense, yardımcı olamıyordu. Onun Antonius'tan beklediği ise, ne şöhret ne de aşktı; Garbi İmparatorluğun bu yarı ilahına Kleopatra, nefse itimadın teessüsüne vesile olacak bir eşya nazariyle bakıyordu. Antonius, onun için, şaşaalı bir aynadan ibaretti. Antonius, ne elimdir ki, bu vaziyeti geç farketti ve kendisini mukabil bir taarruz ile müdafaaya çalıştı. Bu mücadele, elbette ki, yüksek bir seviyede cereyan ediyordu. İkisi de, esas gayelerini açıkça ortaya koyamayacak kadar gururluydu. Bu iki emsalsiz insanın, bütün bu hercümerc içinde beraber bulunmalarını temin eden husus, devletin idaresinde her gün karşılaşılan ve ahvali âdiyeden olan işlerdi. Buna ilaveten, Sezar'ın yaklaşmasının meydana getirdiği telaşın tevlid ettiği kader birliği ve bilhassa Antonius hesabına, uzak bir memlekete dönmenin icap ettirdiği amelî müşkilat vardı. Ne meş'um bir tecellidir ki, vaziyetin normale avdet

etmesi için ele geçirilen fırsatlar, gene, beraber bulunmalarını temin eden telaş ve hercümercin tevlid ettiği asabi tansiyon sebebiyle, bir bir elden kaçırılıyordu. Vaziyet, hakikaten, bir faciaya doğru inkişaf ediyordu. Facianın kahramanlarının yüksek mertebeden oluşu, keyfiyeti daha vahim bir mecraya sürüklüyordu. Aralarındaki ruhi mücadelenin meydana getirdiği hiddet ve asabiyet, bütün memleket için bir tehlike teşkil ediyordu. İkisi de tarihten ders almayı düşünemiyorlardı. Acaba tarih, hakikaten bir tekerrürden mi ibarettir? Kanaatimce, tarih, muayyen bir nisbette tekerrür olsa bile, bu tekerrür, gittikçe zayıflayan ve kaybolan bir hayalden ibarettir; tıpkı Antonius ile Kleopatra'nın, yaşadıkları her günden sonra, onlar için elim bir tarih olan aşklarının müphemleşen, göz yaşları arasında her gün biraz daha buğulanan hayali gibi...»

Hüsamettin Bey, gözlüklerini alnına kaldırdı, gözlerinin altını sildi. «Bu yorumu bana hiç okumadınız albayım. Kim bu tarihçi?» «Mütercim Arif derler. Tanımazsın.» «Mütercim Arif mi?» Hüsamettin Bey, parmağını, okuduğu sayfaların arasına soktu, kitabın kapağını okşayarak, «Hakikat gazetesinde çalışmıştı,» dedi yavaşça. Hikmet anladı: «Devam edelim albayım.»

«Ve Sezar, kıvrık burunlu gemisinin güvertesinde, onların kapılmış olduğu endişelerin haricinde, bütün sıkıntılarını geride —Roma'da— bırakarak, emin dalgalarla, Mısır'a doğru yol alıyordu. Antonius ile Kleopatra'nın yıpranmış münasebetlerinin kendilerinde yarattığı bezginlikten istifadeye kalkışmayacak kadar gururlu ve bu münasebetin onlarda vücuda getirdiği ruhi teşevvüşü istismar etmeyecek kadar müstağni olan Sezar, her şeye rağmen, bu komplike vaziyetin kendisine temin edeceği avantajlardan elbette istifade edecekti. Bu, bir tabiat kanunu idi: Beklemesini bilenler, tabii fırsatlardan istifadeyi her ne kadar düşünmezlerse de, ayaklarına kadar gelen nimetleri teperek, masum arzularının onları sevkettiği mecradan tamamiyle uzaklaşamazlar. Masum...» Hikmet, sözlerini, eliyle de destekleyerek atıldı: «Bu çeşit masumiyetin karşısındayım albayım.» Elinin keskin yanıyla Sezar'ı havada biçti: «Fırsatlardan yararlanmak istemeyen insan, fırsatın dağıtıldığı sırada orada bulunmaz. Kendisini, yaralı bir kalbin emrine sunamaz.» «Bu da bir

düşüncedir.» «Hayır, düşünce yalnız budur. Gerisi sahtekârlıktır. Kleopatra kadar Sezar da suçludur olup bitenlerden.» Hüsamettin albay, Sermet Beye döndü: «Evveliyatı olan bir münakaşadır bu, seni şaşırtmasın birdenbire.» Hikmet ayağa kalktı: «Çayları tazeleyebilir miyim?» Karşılık beklemeden, bardakları tepsiye doldurdu: «Kaşığı, fincan tabağında olan bardak albayımın; bardağın içinde kaşık bulunanı Sermet Beyin; kaşıksız olanı benim. İlk çayın demi iyi miydi?» Gene karşılık beklemeden kapıya yöneldi.

Kimseden karşılık beklemiyorum. Ben monologdan yanayım. Sevgisiz acımaya karşıyım. İnşallah bu arada, hangi bardak kimindi unuturum. Çaydanlığı bezle tutmayı unuttu; elini yaktı. Parmaklarını bir süre havada salladı. Bunu daha önce yaşamıştık. Gecekonduda bile eski düzen, her yerde eski düzen. Eski düzene isyan ediyorum ve eski düzenin değişmesine karşıyım. Ha-ha. Önce şekerleri koyalım. (Herkesin ne kadar şeker aldığını gördük çünkü.) Şeker bardağın dibine doğru kayarken, bir kısmı ıslak yüzeye yapıştı. Zarar yok; çay, onu dibe indirir. Küçük hesaplar! Çaydanlığı hırsla, çinko tezgâhın üstüne vurdu. Sıcak su damlaları elinin üstüne sıçradı: Küçük iğneler. Öfkelenirken gülünç olmamalı. Gülünçlüğün ölçüsü nedir? Ben! Ben bir şey yaparsam gülünç olur. O halde gülelim. Ha-ha. Bir bu ‘ha-ha’ ile iyi geçiniyoruz, o kadar. Çünkü içimden söylüyorum onu. Ulan ha-ha! Herkesi gülünç duruma düşür, olur mu? Demlikte su kalmadı; çaydanlıktan biraz koy ve çalkala. Küçük hesaplarmış. Siz sanki farklı mısınız? Ulan hepinizin ciğerini biliyorum! Öyle değil mi. Ha-ha? Değil. Herkes böyle alçaltıcı ve küçük düşüncelere kapılmaz mı yani çay koyarken? Kapılmaz. Neyse, biz de durumumuzu dışarıya belli etmiyoruz hiç olmazsa. Büyük adamlar ne yapar peki bu durumda? Onların uşakları vardır. İçlerinde fakir olanı yok mu? Uzatma. Çayları soğutacaksın.

«Tamam beyim, geliyor beyim.» Hüsamettin Bey güldü: «İstediğin oldu, kitabı kapattık. Rahatladın mı?» Hikmet, Hüsamettin Beyin çayını verirken, kibar bir garson özentisiyle eğildi: «İnsan bazı güçlüklerden, ancak onları unutmak suretiyle kurtulabiliyor albayım.» Kapı vuruldu. Nurhayat Hanimin çalışı. Hüsamettin Bey seslendi: «Kapı açık Nurhayat Hanım.» Misafir geldiğini anladı; görünmeden

edemez. Dul kadın, odaya girmedi; kapıdan, «Belki bulaşık vardır diye bir uğradım,» dedi. «İçeri gel.» «Yok, bir mutfağa bakayım da. Size kahve de pişiririm, içmemişseniz.» Hikmet kalktı, pencerenin yanına gitti. Bu kadının geleceğini hesaplamamıştım. Şimdi, albayın yüzüne bakmanın güçlüğü var. Nerden çıktı bu kadın? Mutfaktan bir ses geliyor. Elbette seslenecek. «Albayım, neden bırakmadın? Ben yıkardım.» «Çocuklar kapıda plakanıza taş atıyorlar,» gibi ümitsiz bir çıkış yaptı Hikmet. Albay sevindi, «Deli oğlan!» dedi. «Hangi arada yıkadın?» Hikmet, ellerini oğuşturdu: «Ben de bir zamanlar evliydim albayım. Hem de hamarat bir kocaydım.» Başını kaldırmadan yerine oturdu. Albay güldü: «Bir tıkırtı duymuştum, ama fare zannetmiştim.» Hikmet, başını kaldırdı: «İyi bulaşıkçıydım albayım. Vadinin en hızlı bulaşık yıkayan erkeğiydim.» Sermet Beye döndü: «Karım düşündüğü için, ev işlerini de ben görüyordum albayım. Çok düşünceli kadındı: Durmadan düşünürdü.» Kaldır tabakları, tencereleri Nurhayat Hanım: Suları süzülmüştür. Burada hiç olmazsa iş bölümü var; evliyken o işi de ben yapardım. «Ev işlerini karım görseydi, sonumuz böyle olmazdı albayım.» «Saçmalama Hikmet. Bu saçmalarınla kadını da baştan çıkarmışındır.» Hikmet başını salladı: «Bana kalsaydı, bugün de aşkımızın mutfağında bulaşık yıkıyordum.» Albay köpürdü: «Bütün bu facia neden meydana geldi o halde? Kim yarattı bu hazin neticeyi?» «İçimdeki şeytan, albayım. Tıpkı sizin...» Hüsamettin Beye, sözünü kesmesi için zaman bıraktı. «Beni karıştırmadan rahat edemezsin. Her meselende mutlaka işin içine birini sokmadan, kabahatini paylaşmadan duramazsın. Bana kalırsa, karma hemen dön; altı maddelik bir muhtıra ver ona. Bir: Artık bulaşıkları yıkamayacağım. İki: Pazar günleri Selim Amcanlara gitmeyeceğiz. Üç: Ne kazanırsam onunla iktifa edeceğiz. Göz ucuyla Hikmet’e baktı. «Devam edin albayım.» Hüsamettin Bey devam etmedi. «O halde ben ediyorum.» Ayağa kalktı. Kolunu ileri uzattı; işaret parmağını, en yakın duvara dokundurdu: «Bir zamanlar seni sevmiştim. Ve sevgiyi senin suretinde yaratmıştım.» Boşta kalan elini göğsüne götürdü: «Bu kalbin, birini sevmeğe ihtiyacı vardı. Ve sen bunu anlamadın. Ve bana eziyet ettin. Ve eziyet ettiğini bilmedin. Göz yaşımı silmedin.» Albay, «Soytarılık etme Hikmet,» dedi. «Ve ben, senin bilgisizliğinin artmasına izin verdim. Fakat hiç bir şeyi

unutmadım. Ve hepsini aklıma yazdım. Ve sana izin verdim ki, bilmeden yaptığın eziyet artsın. Ve sonunda artık dayanamıyorum diyebilmek için ben de bilmeden bu oyunu oynadım sana. Ve bulaşıkları yıkadım. Ve bütün sözlerimi yarıda kesmene izin verdim. Ben ki, bu konuda kimseye yetki vermemişimdir. Oysa, elimin tersiyle seni yıkabilirdim. Bıraktım ki, sen kendi sonunu hazırla. Ve bana bütün yaptıklarını bir bir aklımda tuttum. Derler ki tarla kuşu bütün gece öttüğü zaman, tarla faresi bütün ihtiyatı elden bırakır ve yuvasından çıkarmış. Ve beni deliğimden sen çıkarmıştın. Ve sonra bütün hayallerimi yıktın. Yönetimi eline aldın. Ve sonra birlikte sokakta yürürken, istediğin yerden karşı kaldırıma geçmeğe cesaret ettin. Ve önce kelime vardı; sen, önce vitrin vardı dedin. Ben konuşurken vitrini seyretme cüretini gösterdin. Hangi renklerin güzel olduğunu, hangi şarkılara duygulandığını, güzel kadının tanımını, tabloları duvara nasıl asmak gerektiğini, hangi yazarların büyük olduğunu, hangi renklerin yanyana gelebileceğini, ikinci sınıf bestecilerin kimler olduğunu, misafire pijama ile çıkılıp çıkılamayacağını, ne biçim bir evde yaşayacağımızı, duvarları nasıl boyayacağımızı, hangi gömlekle hangi kıravatı takacağımı, hangi devlet düzeninde yaşanabileceğini, hangi devlet düzeninin insan ruhunu öldürdüğünü, insan insanın kurdu muduru, aşkın ölümsüz olup olmadığını, dünyanın en büyük oyun yazarının kim olduğunu, yatağın neresinde yatacağımı, yatağın neresinde yatacağını, şu makaleyi nasıl buldun canımı, arkadaşların canımı sıkıyor canımı, ben bu akşam biraz dışarı çıkmak isteyebilir miyim canımı, o canımı, bu canımı, her türlü canımı hep önce bana söylettin. Ve sonra, yargılarıma katılmadın. Önce sen söyleseydin ve ben sana katılsaydım. Ve bana tuzak kurdun. Ve bana ilk sözü söyletmekle, dönüşü olmayan yola ittin beni. Derler ki hamam böceği, evli çiftler mutlu uykularındayken, yatak odalarının perdelerinde gezermiş. Aslında bütün cadılar, hamam böceği kadar küçük yaratıklarmış. Bütün ecinni tayfası ve ecinni kaptanı, hamamböcekleri ve mutluevlilerinyuvalarınıyıkıcı cadılar, biz uyurken yeraltı faaliyetinde bulunurlarmış. Herkeslerin kulaklarına fısıldarlarmış: Senisevmiyorsevseydi sen kitap okurken sırtını çevirip uyumazdı; senisevmiyorsevseydi sen o filmi anlatırken, ceketinin dışına çıkan

gömlek yakasını düzeltmezdi; senisevmiyordusevseydilerin bütün çeşitlemelerini uygularlarmış. Bu konuda, tahtakurularından bile yararlanırlarmış. Tahtakurusunun salgısında bile, seni sevmiyordusevseydiden varmış. Bu nedenle, sabah uyandığınızda bileğinizin içini kaşırken, beni gene tahtakurusu sokmuş demenizle birlikte karınızın, hayır canım pire ısırığına benziyor demesi bu yüzdenmiş.» Hikmet yorulmuştu. İnsan nasıl durur, bilmem ki, «Ve her şeyi bana başlattın ve istediğin gibi bitiremediğim için ha-ha dedin. En son ha-ha'yı biz söylüyoruz fakat. İşte senin karşındayız. Ben ve gecekondu ve Dul Bayan Nurhayat Hanım ve Hüsamettin albayım ve bilumum emekli albaylar sana ha-ha diyoruz. Bize engel olamayacağın kadar uzaktayız senden. Seni bir sinek yaptık ve kanatlarını kopardık. Sözlerimize dayanamadığın ve bu nedenle tam pencereden çıkacağın sırada elimizin tersiyle bir vuruyoruz sana: Haydi içeri! Hey! Kim var orada? Kapıcı. Hey, kapıcı! Kimseyi içeri bırakma. İstikbalini düşün. Evde bekleyen çolukçocuğunu düşün. Bizim çolukçocuğumuz yok. Biz, cehennem zebanileri kollektif şirketiyiz. Davranmayın! Yakarız ha! Kapıcı! Kötü hayalleri içeri bırakma. Biz burada çok sıkışık bir durumdayız.» Yumruğunu duvara dayadı, üstüne başına koydu. Hüsamettin Bey kalktı, Hikmet'in omzuna dokundu. «Fena değildin. İşin içine Tarihi de karıştırmadığın iyi oldu.» Hikmet, birden sıçradı ve geriye döndü. Hüsamettin Bey korkuyla geriye çekildi. Hikmet güldü: «İnsan hiç savaşmadan emekli olursa, böyle korkar işte. Albayların tarihine devam edelim mi albayım?» Hüsamettin Beyin kolları iki yana sarktı: «Sen hiç gözünü kırpmaz mısın oğlum? Ne karanlık ruhun var yahu Hikmet! Biraz pencereni aç da içeri temiz hava girsin.» Hikmet, sandalyesine, ata biner gibi oturdu: «Hayır, biz temiz havaya çıkalım. Parka gidelim.» «Parka mı?» «Elbette. Emekli albayların ve yaralı gönüllerin canları sıkılınca başka nereye gidilir?» Mutfağa seslendi: «Nurhayat Hanım! Kahveyi pişirme. Albayım, paltonuzu giyin, hava serin. Eşarbınızı da takın, paltonun yakası yağlanmasın. Gidelim.» Sermet Beye döndü: «Kapı dışarıya açılır. Çıkmamız daha kolay olacak.»

Havuzun kenarındaki sıralardan birine oturdular. «Balıklara yem verelim mi albayım?» Havuz, ülkemizin göllerinden birinin biçiminde

yapılmıştı; dibi ve kenarları, mavi mozayikle kaplıydı. Biraz daha az kirli olsaydı, deniz rengi ya da göl rengi bir maviliği olacaktı. Hikmet, kirli bir simitçiden bayat bir simit aldı. Havuzun çamurlu derinliklerinde kımıldayan karanlık gölgeler, ıslanıp dağılmış simit parçalarının çevresinde birleştiler. Bunların kırmızı balıklar oldukları anlaşıldı. «Bu ihtiyarlar, nedense, hep bir şeyler yiyorlar albayım. Kaç kere gözümle gördüm. Umumi yerlerde demek istiyorum, durmadan atıştırıyorlar. Otobüste yanıma oturan ihtiyar kadınlar ve erkekler, durmadan dişsiz ağızlarını oynatıyorlar. Simit kokuyorlar, leblebi kokuyorlar.» İnsanlar, insanlarımız, acemi adımlarla havuzun çevresinde dönüyorlardı. (Daha yürümesini bile öğrenemedik.) Dünyaya alışmamış ve alışamayacak adımlarla yürüyorlardı. Bir iki köylü, kırmızı balıklara baktı hayretle. Uzaktan, parkın hayvanat bahçesinden bir uluma duyuldu. Lacivertli köylü, siyahlı köylünün eteğinden çekti: «Gel, şu yaratıkları seyredelim.» Hikmet, arkalarından baktı.

Elinde siyah bir çantayla köylü görünüşlü biri geldi havuzun kenarına. Bir kapıcı olmalı. Çanta büyüdü, bir radyo oldu yanlarından geçerken. Radyolu kapıcı, yakında bir sıraya oturdu. Radyonun gürültüsü, yaratıkların sesini bastırdı. «Kalkalım mı dersiniz?» Karşılık vermediler. Bir iki tane boyayalımmı abiler geçti: Simsiyah saçlı genç çingeneler. Hikmet, süet ayakkabılarını giymişti; ona da, tozunualalımmıabilik tasladılar. Hüsamettin Bey bir simit parçası daha attı: «Bu ihtiyarlarla ne alıp veremediğin var senin?» Bekçiyi gördüler, balık beslemesine son verdiler. «Ağızları da kokuyor albayım. Çiğnerken avurtları içine çöküyor. Umumi yerlerde hakları yok.» Bir vapur, kalın ve boğuk boğuk öttü. Yaratıklardan bir tavus kuşu, çirkin sesleri içinden en kalın olanıyla karşılık verdi bu düdüğe. «Kendisi gibi garip bir kuş sandı arabalı vapuru, albayım. Uzak ülkesinin özlemiyle karşılık verdi ona. Hüzünlü bir çağırış sandı vapur düdüğünü. Ben de hüzünlüyüm, ben de hüzünlüyüm dedi bu kocaman, bu yüzen kuşa. Ben de karada yalnızım. Sinirlenme garip kuş.» Büyük kuşla küçük kuş, uzun uzun söyleştiler; oysa büyük kuş, aynı büyük kuş değildi. Tavusun ilk konuştuğu yaratık, arabalarını boşaltıp çoktan gitmişti; bu gelen yenisiydi. Hikmet, tavus kuşuna

durumu açıklamağa çalıştı: Bak garip kuş bunlar farklı yaratıklar, adları bile aynı değil.» Sonra vazgeçti. Arabalı vapur da tavus kuşlarını ayıramazdı. Biz zencileri ayırabiliyor muyuz?

Yaratıkları görmeğe giden köylüler döndüler. Birbirlerini itip kakmalarından, yaratıkları seyretmekten memnun kaldıkları anlaşılıyordu. Radyolu kapıcının yanına oturdular. «Albayım, radyo değilmiş adamın çaldığı. Bir çeşit pikap bu. Apartmanda çaldırmıyorlardır ona. Ev sahipleri de böyle bir parka gelmezler elbette; onlar halk mı?» «Bekçi gitti; şu hayvanlara biraz daha simit ver Hikmet.» «Onlar hayvan değil albayım, balık. Duymasınlar.» Köylüler, radyopikaplı kapıcının elindeki yaratığa baktılar. «Hemşerim, Kör Veysel'in plağı var mı?» «Yok.» Hiç insafları yoktur: Sevdikleri bir ozana bile kör derler. «Neden yalnız ben cezalandırılıyorum albayım?» Kör Veysel'in plağını bulamayan köylü, plastik kılıflı bir albümü karıştırıyordu; kırmızı balıklar küçük ağızlarını son simit parçalarına uzatıyorlardı. «Bitti, albayım.» Sermet Bey, subay sigarası uzattı; birer tane yaktılar. «Sen kendini cezalandırıyorsun evladım.» «Yani, kimse Hikmet'e aldırmıyor, demek istiyorsunuz.»

Hikmet, gökyüzüne bakıyordu; güneş artık gözleri acıtmıyordu. Bazı zamanlar insana hiç bir şey kötü gelmez; şu acıklı plak bile. İnsan, ayaklarını havuzun kenarına dayar; bulutları, ağaçları ve yaratıkları, tembel bir hoşgörüyle yaşar. Sahte bir kabadayılık tutturur: Biliyor musun Sevgi? der; gider, divana çapraz yatar, bacaklarını duvara dayar; biliyor musun Sevgi, bugün yolda kimi gördüm? Bilge'yi gördüm. Sevgi, divana yerleşir; bacaklarını, başının altına koyar Hikmetin. Kimdi bu Bilge? İnsanın saçlarını okşar. Bilge, canım işte; Nazmi'nin sevgilisiydi. Anlatmadım mı sana? Anlattın galiba, ama hatırlamıyorum. Bize çağırdım Bilge'yi. Biz.

«Arada, eskisi gibi, şiir yazıyor musun Hüsam?» Yazıyordur herhalde. İnsan güzel havalarda boş bulunuyor Sermet albayım: Dalgaya düşüp Bilge'yi evine çağırıyor. Onunla ilk tanıştığımız gün, neden böyle sıkıcı bir işte çalışıyorsunuz? diye sormuştum: Nazmi'yi bekliyorduk birlikte. «Arada sırada bir kabahat işlediğimiz oluyor; fakat, bu Hikmet'in yanında bir şey okunmaz ki.» Güzel havalarda

her şey hoş görülür gibi gelmişti bana; bu kızla yatmayacaksan, neden dolaşıyorsun? diye takılmıştık Nazmi'ye. Kızmıştı. Tanışınca anlarmışız, ciddi bir kızmış. Daha o zamanlar, gördüğüm kızları, kafamdaki kızlar kadar ciddiye alamıyordum. Nazmi yaşıyordu, ben düşünüyordum. Nazmi kaybediyordu; bunu biliyordum. Kaybedenlerin listesini tutuyordum. Bilge ile tanışmamak için direnmiştim. Bir pastanede buluşacaktık. Ben kapıdan girer girmez... «Eskiden, birdenbire bir kâğıt çıkarırdın cebinden, okuyuverirdin işte.» Beni görünce, siz Hikmetsiniz değil mi? dedi hemen. Bir aksilik hissetttim içimde. Nazmi, bu buluşmayı düzenlememeliydi; benden çekinmeliydi. Bilge, beni hemen tanımıştı; demek ki, Nazmi beni anlatmıştı ona. Bilge'yi de bana tarif etmişti ama, unutmuştum. Neden gülümsüyordu Bilge? Neden ucuz bir kürk giymişti? Hayır, onu beğenmedim dedim, kendime; fakat, sanki benimle buluşmaya gelmiş; benden başka beklediği yokmuş gibi gururlanmıştım; oturmadan, çevremi süzmüştüm. Bu kadınlar, insana ne aptallıklar yaptırır. Aslında heyecanlıydım, çevremi filan gördüğüm yoktu. Birden kendimi Bilge ile konuşurken buldum. Bilge, siz, dedim; neden çalışıyorsunuz? Siz.

Gözleriyle, havuzun kenarındaki ağacın üzerine inen bir kuşu izlerken Hüsamettin Beyi gördü: Albay, cebinden bir şey çıkarıyordu, bir gözlük kılıfı. Yakın gözlüğünün kılıfı. Gözlüğü taktı, kılıfa iki parmağını soktu, bir kâğıt parçası çıkardı. Bu da ne demek? Bana ihanet içindesiniz albayım. Kanepede doğruldu: «Gözlüğünüzü artık kâğıtla mı siliyorsunuz albayım? Bende temiz mendil var.» Elini cebine sokuyormuş gibi yaptı. Yahu bu albay şimdi... «Bu azizliği Hikmet'e, yalnızken yapacaktım Sermet; kısmette, sen de varmışsın.» Yahu, bu adam düpedüz şiir okuyacak. Gören gözler için iyi bir seyir. Kötü bir film bile olsa seyrederiz, gözümüzü kırpmadan. Hüsamettin Bey, dörde katlanmış kâğıdı özenerek açtı. Kendi geçmişimi de böyle seyredebilseydim, öfkelenmeden Fakat şimdi hazırlıklıyım, ellerim titremeden Bilge'nin sigarasını yakabilirim; çünkü, oyunun dışındayım, bir oyuncu gibi. Dinle, Bilge: Sana biz, Hüsamettin Beyle birlikte albayımın şiirini okuyoruz. Yoksa, emekli albay Hüsamettin Tambay'ın şiiri, bensiz çekilir mi?

«İçinde bana öğüt olmasın da albayım. Ben zaten yeter derecede belamı buldum.» Hüsamettin Bey hafifçe utandı, ağzını açmadan; babam gibi. Sonra sen utanırsın onun yerine. Baba sus. Susmaz. Ya berber çantası? Allah belanızı versin. Oku Albayım oku. Bizde, herkese yetecek kadar utanç var.

«Biraz uzuncadır ama...» «Biz sıkılınca, ben haber veririm albayım.» Çevresinden yavaş yavaş uzaklaştı. Kapıcının pikabını, köylünün karıştırdığı plastik albümün hışırtısını duymaz oldu. Aynı anda birçok şeyi birden kavrayabilseydim, bütün bunlar başıma gelmezdi albayım. Kırmızı balıklara son bir defa baktı: Şimdi sıra sizin albayım; simit bitti, şiir başlıyor.

«İyi bir isim bulamadım şiire, şimdilik ‘Beşeriyete, Tarih Zaviyesinden Bir Hitap veya Aklın Zaferi’ demek niyetindeyim.» Öksürdü: «Beşeriyete Tarih Zaviyesinden Bir Hitap veya Aklın Zaferi:

Tarih bir iptilâdır derûnumda
Sineme çöken bir kâbustur uykumda
Peri suretleri iblisle girift
İçimde eski acılar: Rodos, Girit
Uyan, hakikate dön; beyhude gayret
Aslında bir perişanlıktı eski safvet
Huzura susamış soluk şehzadeler
Mülküne giremeyen korkak beyzadeler
Zulümle beraber ucuz bir ihtişam
Mürekkep bir zevk: Mısır, Bizans, Şam
Ve ortasında otağını kurmuş, Çin, Maçin
İşte vergi, sultanım! Vergi nedir? Himaye için
Karanlık dağların eski sahibi
Gözlerini kapar, nur acıtmış gibi
Kimdir bu koyun-post bahadır? Sultan-ı Karaman
Bu gûlyabani? Kont Dırakula nam kahraman
Terakki ve tereddi, iki düşman biraderdi
İmar ve yağma her zaman beraberdi
Muhteşem bir tarafı mevcuttu Süleyman’ın
Hemi de razı idi talanına Viyana’nın
Ruhülosman ecnebi idi ruhiyata
Zarif bir ruhtu Nedim, inerken Sadabat’a
Mukaddime gibi olmadı akibet
Diyar-ı Küfr’e eyledi hicret
Meslerine lastiğini takamadan sultan-ı âzam
Bütün konaklar yanmıştı bitişik nizam
Uykumu taciz eden bu heyuladır

Tahliline gayret, nice zaif akla belâdır
Redd-i miras ile kolay bir yol seçilir
Abdülhakhâmit'e bir nazire geçilir:
Neden bu kadar göz yaşı, bu kadar kan
Dehşete düşüyor hâdisattan insan
Diyerek, ucuz bir manzume düzülür
Şuara-yı kadimperest üzülür
Cehalet kaldırımlarda akarken, Baki Efendi
Tarz-ı bercesteyi ilham-ı aruzu beğendi

Hikmet, yakın geçmişiyle uğraşıyordu bu sırada; Bilge'nin yaşantısında kendisine bir yer bulmaya çalışıyordu. Bilge'nin karşısına oturmuştu, üçüncü kişinin varlığını duyuyordu. Nazmi gelmeden kendini göstermeliydi. Kendine güveniyordu; çünkü, daha konuşma başlamamıştı, büyü bozulmamıştı. Karşısına kimse çıkamazdı. Yavaş yavaş büyüdüğünü, bütün pastaneyi kaplamağa başladığını hissediyordu. Sanki çevresindeki insanlar, onun söze başlamasını bekliyordu; bütün salonu bir sessizlik kaplamıştı... Sonra, albayın son mısralarını duydu; geçmiş zamandan sıyrılıp, şimdiki zamana bir yerinden tutunmak istedi:

«Ben aruzdan yanayım albayım!» Ben oturunca kürkünü çıkarmıştı. Kolları çıplaktı. Japone diyorlardı. «Biz de bir şey demedik oğlum! Tezatları ifadeye gayret ediyoruz.» Bu adam neden bana karşı çıkıyor? Neden, hep bana karşı çıkılıyor? «Ben tezatlara dayanamıyorum albayım.» Bilge de karşı çıkmıştı: Neden, çalışmamı istemiyorsunuz? demişti. (Siz.) Bilmem, öyle söyledim işte. «Ben, uyuşmadan yanayım albayım, aruzdan yanayım.» Hayır, 'Bilmem, öyle söyledim işte,' dememiştim. Daha aptalca sözler etmiştim. İnsan, hiç bir şey yapmamalıydı, benim gibi. Peki, neden? dedi gülerek. Uzun bir hazırlık dönemi gerekliydi. Daha önce toplumla yapılacak en küçük bir temas öldürücüydü. Daha başka şeyler de saçmaladım: Sıkıcı bir odanın içinde, her an gülümsemenin zorluğu, kaba iş adamlarından, dedim. (Konuşunca olmuyordu işte.) Neden

bunları söyledim? Neden hemen, bırakın Nazmi'yle birlikte kaçalım, demedim? Koşarak caddeyi yaralım; insanları, çöp sepetlerini, direkleri... Sonra, başka bir gün. canlı ve cansız her şeyin anlayışsızlığına karşı duyduğum öfkeden söz ettiğim zaman, koluma girmişti; üzülme, demişti. (Demek, öfke değil üzüntüymüş.) Belki o sırada kaçırsaydım onu... Gene kürkü vardı; kolum, yalnız kürküne değiyordu. Allahım bu kürk! Beni çok ilginç bulduğunu söylemiş Nazmi'ye. Peki Nazmi de kim oluyor? Tezat, albayım, tezat. Müstezat. Ha-ha.

«İstersen okumayalım Hikmet.» Sizi dinlemiyorum zaten albayım. Adama cevap ver. İstemez; benim gibisini nereden bulur? Susup oturuyorsun; adama bir söz et, alınacak. Hepinizin Allah belasını versin: Beni adam edecekler. «Nasıl isterseniz albayım.» «Canını sıktım galiba. Seninle ilgili bir şey düşünmedim yazarken vallahi.» Zavallı adam .Nasıl anlatırsın? İçinden konuşmazsan anlar. Olmaz. Bütün hayatım böyle geçti; ben işimi bilirim. Ne olur ne olmaz. Susmak da ilerde bir işe yarar. Albay, kâğıdı dörde katladı; önce şiiri, sonra yakın gözlüğünü, kılıfına yavaşça yerleştirdi. Sustular.

Şimdi günlerce konuşmaz. Belki havadan söz eder, nasılsınız albayım? der. İlk günlerde onu da söylemez. İnsanı canından bezdirir. (Bana da kimse iyi davranmadı, ne yapalım?) Öfkesi geçtiği halde susar. 'Sizinle ve zavallı şiirinizle ilgisi yoktu albayım,' demeye üşendiği için susar. Bilge'ye gücü yetmez, susar; albaya gücü yeter, gene susar. Bütün dünyaya karşı susar. Dünya bu susuşu dinlemez. Kahramanın gözleri dolar: «Eski yaralar, albayım. Sizinle bir savaşım yok. Üç yüz üçten kalma, işte şuramda.» Gül Palyaço! Ha-ha. «Merhum mülazımıevvel Naşit Beyle Şark cephesindeyken... Böyle havalarda sızlar. Doktor söylemişti, binbaşı Kâmil Bey. Ucuz kurtulmuşsun Hikmet, demişti. İçime yün fanila giymeliymişim. İhmal ediyoruz işte. Sigarayı da biraz azalt dediler. Bilirsiniz bu doktorları.» insanlarla birlikte bulunma dediler. Yalnız kalma dediler. Üzülme dediler. Sevinme dediler. «Fakat hiç belli olmuyor. Aslan gibi adamlar devrilip gidiyor da biz, kör topal idare ediyoruz işte. Zahmete alıştık; onsuz yapamıyoruz. Ben de doktoru dinlemiyorum albayım. Bir sigara verin bana.» Albay sevindi; kırmızı çiçekli sigara kutusunu

açtı. Sermet Bey de yaktı, titreyen elleriyle. Sen bütün emekli albayların ümidisin Hikmet. Sen de, ‘Bir sigara versene,’ diyen askerlik arkadaşın gibi olursan, ne yapar bunca titreyen el? (Allah göstermesin.) Sen daha gençsin, bir yolunu bulursun. «Söndü galiba.» Bir kere de sen yak, Hüsamettin albayım. Nedir bu başımıza gelenler?

Bütün dünya emekli albayları... Hikmet, çevresine baktı: Yaratık seyreden köylüler, kapıcı, balıklar... hepsi gitmişler. Onları, daha yakından tanımak istiyordum; ayaklarımı uzatıp hepsini seyretmek istiyordum. Şu manasız şiirinizle ve titreyen ellerinizle... İnsanlara neden bu kadar kızıyorsunuz Hikmet? (Siz.) Onlara acımak gerek. Size inanmıyorum Bilge. (Siz.) Sizin, birbiriniz var: Nazminiz var, Bilgeniz var. Bizim ancak benimiz var. Ha-ha. Siz birbirinizi renksizkokusuztatsıztuzsuzlaştırırsınız. Benim öfkemi eritecek... anladınız mı? Kadınlar şöyledir, kadınlar böyledir, değil mi Sevgi? Öyle mi? (Öyle mi gözleri, sana inanmıyorum elleri.) Benim kimseye minnetim yok vesaire, Bilge. (Bir gün seni de görürüz bakışları.) Bilge neden Nazmi’den ayrıldı? Bilmiyorum Sevgi. Anlaşamadılar herhalde. Garip. Evet garip. İlk tanıdığım gün kürkünü çıkardığım gün bilseydim ayrılacaklarını... kalbimden ona da bir yaprak açardım. Kelimeler, albayım, bazı anlamlara gelmiyor. «Kelimeler, albayım, hangi anlama geliyor?» «Efendim?» «KELİMELER! Albayım. Hangi anlamda kullanıyoruz onları?» «Hangi kelimeler Hikmet?» Sizi neden yanımda dolaştırıyorum bilmem ki?

«Bütün kelimeler. Genel anlamda kelime.»

«Ne demek istiyorsun oğlum?»

«Kelimeler canım işte. Mesela kelebek.»

«Ne kelebeği?»

«Kelebek canım, bildiğimiz kelebek.» Ellerini açtı, kapadı.

«Ha, o kelebek mi?»

«Evet, o kelebek.»

«Kelimenin aslı mı nereden geliyor?»

Bu soruya tutunalım hiç olmazsa: «Evet.»

«Bilmiyorum.»

Hikmet, çenesini göğsüne gömdü. «Bir şeyin yok ya Hikmet?» «Yok.» ‘Garip’ kelimesiyle Sevgi, aslında ne demek istemişti acaba? Ben de neden, ‘Bilmiyorum Sevgi,’ dedim, bildiğim halde. İşte size felsefe.

Suratını astı, paltosunun içine gömüldü. Bu adamlar üşümüştür şimdi. «Üşüdünüz mü albayım?» «Hayır ama, biz Sermet’le biraz dolaşalım istersen.» Bilmem. «Bacaklarım uyuştu da.» «Siz bilirsiniz albayım.» Kalktılar. O duruma gelmiştim ki albayım, Sevgi sokağa çıksa da odama kapanıp düşünsem diye beklerdim. Teşekkür ederim.

Önce bir defter almalısınız, demişti Bilge; kitabı ben getiririm. Defter mi? Neden? Kelimeleri yazmak için. Ben aklımda tutarım. Bugün söylediğiniz bütün kelimeleri, isterseniz size... (Siz.) Olmaz; ciddi çalışmaya niyetiniz yoksa ders vermem. Hayır, hayır vazgeçtim; on yüz bin defter alırım. Hep korkmuşumdur albayım, sonuna kadar gidememişimdir. Hayır deseydim ne olurdu? İşte size tezat albayım. Karanlık ruh, sen de. Pencere açacaktık albayım, hava alacaktık. Beni aldattınız. Karanlık ruhumla başbaşa bırakıp gittiniz. Ben çok kelime biliyorum Bilge. (Hemen atlama. Zarar yok, sonra susarım.) Neler biliyorsunuz bakalım? O zaman şu kelebek aklıma gelmedi albayım. Onunla da alay edebilirdim. Gerçekten de bir kelebek vardı albayım. Saçmalama Hikmet. Evet, kelebek dansı yapıyordu mavi tüller içinde, ‘Almara Bar’da. Ne kelebeği, kelebek canım bildiğimiz kelebek ha o kelebek mi evet o kelebek.

Kelimenin aslı mı nereden geliyor? Evet, ‘Woden’s Day’den geliyor, ingilizlerin puta taptıkları dönemde ‘Woden,’ tanrılarından biriymiş. Öyle mi? Wodensday. İyi. Bir itirazım yok. Ben perşembeleri sevmem sadece. Weddingsday ile bir ilgisi olmadığına emin misiniz? Eminim. Yazık, öyle daha iyi olurdu. ‘Çarşamba’ da ‘Dördüncü gün’ demekmiş. Benim sevmediğim ‘Perşembe’ de beşinci. Neden sevmiyorsun? Bilmem. (Bilge’nin sözlerinde bana yapılan bir haksızlık vardı, albayım. Anlatması güç.)

Albaylar dolaşıyorlardı, akşam oluyordu. Arkanıza bakın albayım, güneş batıyor. Koş koş Sevgi. Ne var? Güneş tepeyi nasıl kızıla boyadı, bak. Evet, ne güzel. (İki emekli gibi seyretmiştik batan güneşi.) Bana, 'İşte geldim!' de İngilizce. Anlamadım. İşte geldim, şimdi I come here. Hayır. Bilge'ye gidelim mi Sevgi? Bilmem. Sen istiyorsan git. Bilge beni ne yapsın? Seninle konuşmak ister o. Hayır, doğru değil, istemez. Ben içeri, yemeğe bakmaya gidiyorum. Peşinden mutfağa git. Gitme. Git. Neyin var karıcığım? Susar. Bir tabak, elinden kayar. Seni seviyorum. Evet. Neyin var? Biliyorsun. Peki, neden açıkça konuşulmadı? Sen fırsat vermedin, Sevgi'ye hep yukardan baktın. Neyi biliyordu Sevgi? Sonra konuşuruz. Şimdi konuşalım. Beni dinlemezdi albayım. Bilge hakkında uygunsuz sözler ediliyor Hikmet. Dayanamazdım; başkalarını yargılama, derdim. Sen de aynı ölçülerle yargılanacaksın. Bu sözleri bana sen öğretmiştin Sevgi. Susardı. Sonra, 'benim akıllı kocacığım'ın boynuna sarılırdı. Günler geçerdi; aynı yatağın ayrı köşelerinde, ayrı şeyler düşünürdük. Sonra, birden yorganı çekerek arkasını dönerdi: Ben senin gibi düşünmüyorum; belki de meselelere, senin kadar yüksekten bakmasını bilmiyorum. Bana bunu çok söylediler albayım: Kendini beğenmiş sen de, neyinle öğünüyorsun? (Oysa, o gece gedikli çavuşla uzun uzun içmiştik, ağzı sarımsak kokuyordu, birçok sözüne inanmadığım halde başımı sallamıştım, votkabirayı sevdiğim halde işi rakıya çevirmiştim. Ben mi kendimi beğenmişim? Ha ha.) Ben kendimi beğenmiş değildim albayım, çünkü karıma uzun süre kölelik yapmıştım kendi isteğimle; bulaşıkları yıkamıştım. (Kokulara karşı burnum hassastı, gene de ayrılırken sarımsak kokusuna rağmen onunla öpüşmeğe razı olmuştum, sonra adresini almıştım; onu bir daha göremeyeceğimi bildiğim halde, günlerce kartı atamamıştım.) Bazı meselelerim vardı albayım; onları yalnız Bilge ile konuşabiliyordum. Sevgi haklıydı. (Çavuşla birlikte içtiğimiz günü hatırladıkça, aklımın burnuna sarımsak kokusu geliyordu. Biliyor musunuz albayım, Nurhayat Hanımın evi de yağsabuntozter kokuyor. Üstüne de siniyor bu koku.) Bilge'yi görmek istiyordum. Şimdi yalnızdır evde, dedim Sevgi'ye. Kimseyle görüşmüyor. Bilge'ye acınmasını sağladım. Üçümüz birlikte denize gittik. (Bizim ev kokmazdı, çok pasaklıydık ama kokmazdık.) Ben çabuk soyundum.

Bileklerimin arkası kirliydi, utandım. Bilge'nin vücudu güzel değildi: Bacakları kalındı. Sonra, Sevgi yanımıza geldi: Ben güneşte biraz oturacağım, dedi. Denize girecek kadar ısınmadım, dedi. (Hep üşürdü.) Güneş beni yoruyordu. Bilge'yle denize girdik. Benden hızlı yüzüyordu... Sevgi küçüldü, küçüldü: Bize bakıyordu. Sonra, bütünüyle kayboldu. Bilge'ye dokunmak istediğimi biliyordum; hiç olmazsa bacaklarını bacaklarıma tesadüfen. Ona yetişemiyordum. Sonra yoruldu, onu geçtim. Bilge'yi seyretmek için sırtüstü yattım; bana bakmıyordu. Hey, there, dedim. Aptalca bir söz. Beceriksiz ve küçük hesaplıydım; hemen ulaşmak istiyordum hedefime. Budalaca sırıtıyordum. Utancımı örtmek için suya daldım. Alttan ona yaklaşmağa çalıştım. (Akılsızca ümitler besliyordum.) Şimdi vücudu güzel görünüyordu bana; bacaklarının beyazlığını seviyordum. Onunla... Yoruldum, dönelim, dedi. Sevgi hızla yaklaştı.

Albay, omzuna dokundu. Hava kararıyordu. «Bir şey yapalım ki albayım, sonu gelmesin. Mesela, bu parktan hiç çıkmayalım. Havuzkenarıdevamlıheykeli olalım mesela. Yerimizi beğenmesek de direnelim. Ve zina etmeyiz böylece; edenleri seyrederiz. Röntgenciler çağında yaşıyoruz çünkü.»

«Münasebetsizlik etme Hikmet; seni görenler de edepsiz sanacak.» Saçlarını tararken koltuk altlarına bakmıştım; kılları görünüyordu. Sevgi gibi onları traş etmiyordu. Serbest kadınların, herkese açık oyunları vardı. Sonra bir gün bir adamla göründü. Bu Fikret, dedi. Aptal, dedim içimden; neden beni beklemedin? (Daha doğrusu, neden beni bıraktın? Aptal, dedim; sen kim oluyorsun, benim karşımda? Başkalarından farklı mı olduğunu sanıyorsun? Benim hissettiğimi, kimse hissedemezdi senin için. Ona da İngilizce öğretiyor musun? Kolejdenmiş. Here you come Mr. Fikret. Come come come... Sen benim hayal kurmamı ne hakla engellemeye kalkıyorsun? Sonra, adamla ince ince alay ettim albayım. (Benim ince alaylarım vardır ya.) Yemeğe kaldılar. Sevgi, bir kuş gibi, hayır kelebek gibi... (ah şu kelebek oyunu neden o zaman aklıma gelmedi? Fikret'e sorardım: mesela kelebek? ne kelebeği canım bildiğimiz kelebek ha o kelebek mi evet o kelebek) Sevgi, uçuyordu albayım: Bulaşıklar yıkandı, hemen yemekler yapıldı. Bakkala gidildi

—tabii ben— içkiler alındı. Aptal, dedim, Sevgi'ye içimden; aptal! Sen kafamın içini nasıl temizleyebilirsin? Aslında Sevgi'ye aldırmıyorum; her şeye rağmen, Bilge'nin gözüne girmeğe çalışıyordum. (Hemen tıraş oldum, yeni elbiselerimi giydim. Ben sapıktım, doğuştan sapık!) Mr. Fikret'i küçük düşürmek istiyordum Bilge'nin gözünde. (Şu Bilge'yi görmekten vazgeçseydim, belki sonumuz başka türlü olurdu. Saçmalama Hikmet.) Saçmaladım albayım: Yemekte, yabancı kültürüyle yetişenlere çattım. Bu ülkeye sanki ne kazandırdılar? dedim. Sarhoş oldum.

«Sarhoş oldum, albayım.» «Efendim?» «Siz de bir sözü, ne zaman bir kerede anlayacaksınız albayım?» Hüsamettin Bey sustu. Alındı. Hayır alınmadı. «Oğlum Hikmet, ne anlatmak istiyorsan...» «Şunu anlatmak istiyorum albayım: Fikret'e kızdığım için sarhoş oldum. Mr. Fikret'in buna hakkı yoktu. Kimsenin, benim aklımdan geçirdiğim kadınlarla, aklımdan geçirdiklerimi yapmağa hakkı yoktu. Aslında Bilge'ye kızmalıydım. Bilge'ye kızmak, bir türlü elimden gelmedi nedense. Fikret olmasaydı, dedim; ben bir yolunu bulurdum. Bilge, bunu anlamamıştı; Sevgi anlamıştı. Bu ecnebi tavırlı Mr. Fikret yüzünden, tehlikenin geçtiğini anlamıştı; kendini aptalca mutlu hissettiği zamanlar söylediği strangedearbuttruedear şarkısını mırıldanıyordu bu nedenle. Bilge de aptalın biriydi; çünkü, kendisinden nefret eden Sevgi'nin peşinden, bir ev kadını gibi, mutfağa gitmişti. (Fakat bacakları beni ilgilendiriyordu.) Fikret aptaldı; çünkü, odada ikimiz başbaşa kalınca, karıları mutfakta yemek hazırlayan iki kocanın konuşmalarına sürüklemeğe çalışıyordu beni. Sevgi aptaldı; çünkü şarkı söylüyordu mutfakta, zafer şarkısını. Fakat onu perişan ettim; kazandığı zaferler yüzünden mahvettim onu. Ha-ha. Böyle zaferler kazanmağa çalışmasaydı sonumuz, başka türlü olurdu albayım.

«Saçmalama Hikmet.»

«Hem de nasıl saçmaladım albayım; çünkü, tuzağa düşürülmüştüm. Öfkeden boğuluyordum. Bardağımı, herkesin bardağına vurup, içiyordum durmadan. Bilge'nin adamı pek içmiyordu. Yerimde duramıyordum; bir «night club»a gidelim dedim, Bilge'nin adamının gözlerinin içine bakarak. Benden çekiniliyordu,

itiraz edilmiyordu. Sevgi ile Bilge, yatak odasına gittiler; bana, bunu da yaptılar. Sevgi giyinirken, mırıl mırıl söyleştiler. Biz de iki koca olarak, salondan onlara seslendik: Falan filan, dedik. Bilge'nin üzerinde, night club'a gidecek bir elbise yoktu; Sevgi'nin elbisesini giydi. Nedense hep aynı boydaki kadınlara tutuluyordum. (Daha uzun boylu kadınları beğeniyordum aslında.) Nekadaryakışmış dedik. Arabada, şoförün yanına oturdum; aptalları arkaya yerleştirmiştim. Şoförle sohbet ettim; aptallardan daha çok önem verdiğimi gösterdim ona. Fıkralar anlatarak onu güldürdüm. Her cins adama hitap eden çeşitli fıkralarım vardı. Aptallar da güldüler. Sizin için değil, dedim içimden; sizin için değil. (Allah kahretsin, içimden.) Asansörde midem bulandı. Bilge'nin adamının koluna yaslandım. Pahalı bir yere gelmiştik. Yanımda fazla para yoktu. Kalabalık bir salon değildi. Hemen kadınlara baktım; hangi güzel kadın, hangi aptal ve çirkin fakat paralı erkekle gelmiş? Ona baktım. Dansediliyordu. Birden neşelendim. Gece klübü fıkralarıma başladım. Bilge'nin adamı, 'Nasıl olsa Bilge benim kadınım' diye gülüyordu. Bilge'yi dansa kaldırdım ben de; gözlerinin içine bakarak dansetmeğe başladım. Bilge'nin adamı, kocası-danseden-karılarla-konuşulduğu-gibi, yaptı, Sevgi'ye. Bilge'ye sarıldım; çalman parça, buna izin veriyordu. Şimdi denizde olsaydık Bilge, dedim içimden. (Allah kahretsin, içimden) Bu durumda yüzebilseydik, uzaklaşsaydık. Sevgi küçülseydi, sen benim ne yaman bir insan olduğumu anlasaydın. Bilge'nin ayağına basıyordum, başım dönüyordu çünkü. Anlayışlı bir sesle: Oturalım mı? dedi. Anlayışsız bir sesle: Oturalım, dedim. Bilge aptaldı. Sevgi aptaldı, Bilge'nin adamı aptaldı. Bir ben akıllıydım. Ben de harcanıp gidiyordum bu aptalların arasında. Sonra, durmadan dansa kaldırdım Bilge'yi. Bilge'nin adamı, durumu, anglo-saksontavrıyla ve hoşgörüyle karşıladı. Daha çok kızdım, daha çok terledim, daha çok tepindim. Sevgi ile Bilge'nin adamı dansetmediler. İkisinin de endişe edecek durumu yoktu. Benim durumum sallantıdaydı. Kendimi küçülttüğüm halde bir sonuca varamamıştım. Üçünün arasında ezilip kalmıştım. Masada otururken, durmadan bunları düşünüyordum. Onlar yaşıyorlardı, kendilerini yaşıyorlardı. Ben kimdim ya da kimi canlandırıyordum? İşte o zaman öfkelendim albayım, garsonla kavga ettim. Adam olsaydın, bu işi

yapmazdın, dedim. Söylemek istemediğim daha bir çok söz ettim. Masaya yumruğumu vurmak istiyordum; nedense vurmadım. Kimin adına vuracaktım? Garsona işaret ettiler; Bilge'nin adamı yaptı bu alçaklığı. Bırak onu, kendini bilemeyecek durumda, demek istedi. (Evet, bilmiyordum kendimi.) Aslında Bilge'nin adamı da yoktu; böyle bir insan yaşamıyordu, ismi bile yoktu. Bütün bunlar yalandı. Parayı da Bilge'nin adamı verdi. Hayır, Bilge'nin adamı değildi; Bilge her şeyi biliyordu, neden İngilizce öğrenmek istediğimi biliyordu. Here I come ulan, dedim; ben varım işte, here I come... Üşüdüm albayım, kalkalım.»

Ayrılırken Sermet Bey, korkarak elini uzattı.

4
ÜLKEMİZ

«...üç yanı denizlerle çevrilmiş olan ülkemizin...» «İki buçuk yanıdır, oğlum Salim.» Salim, iki numara tıraşlı kocaman başını kaldırdı: «O ne demek oluyor Hikmet amca?» «Güney sınırlarımızın yarısı karadır da ondan.» «Yapma Hikmet amca; öğretmen kızar böyle şeylere.» «Kızmaz oğlum; gerçeklere kızılmaz.» Salim, kafasında beyaz çizgiler gibi duran eski yara izlerinden birini kaşıdı: «Gerçek nedir, Hikmet amca?» «Alıştırma defterini çıkar da yazdıralım; gerçekler havada kaybolmasın.» Salim, Hikmet'in yüzüne bakarak, bu garip amcanın ciddiyet derecesini ölçmeğe çalıştı. «Matrak geçmiyorsun ya Hikmet amca?» «Bu terbiyesiz sözü de nereden öğrendin bakalım?» «Hangi terbiyesiz?» «Matrak terbiyesiz.» Salim, kalemi ağzına soktu: «Herkes söylüyor.» Hikmet, yuvarlak fırça kafaya hafifçe vurdu: «Kötü bir sözü herkesin söylemesi, o söze bir gerçeklik kazandırmaz. Çıkar defterini. Yalnız, gerçeğin tanımını vereceğiz, matrağın değil.»

Salim, sarı çantasının patlamış dikişleri arasından elini soktu; bütün sayfalarının köşeleri, çeşitli doğrultularda kıvrılmış olan, kırmızı kaplı, mavi etiketli bir defter çıkardı. Sayfaları aceleyle çevirdi. Her

sayfada, çeşitli doğrultulara yatmış yazılar ve kırmızı ayırma çizgisinden yazılara doğru eğilen çiçek resimleri vardı. «Sen kız mısın ki çiçek resimleri yapıyorsun sayfa kenarlarına?» «Bu, alıştırma defteri de ondan.» «Anladık. Bu ne biçim yazı böyle?»

Salim, gülerek, sandalyeden öne sarktı; gururla, «Öğretmenim de hiç beğenmiyor,» dedi. «Bunda gülecek ne var?» «Sen bu yazıyla, diyor...» Gülmekten, sözüne devam edemedi.

«Çok bastırma kalemi. Eğik yazacaksan, sağa doğru yatır harfleri. Seninkiler, Bakkal Rıza'nın iskemleye yaslanması gibi geriye yatmış.» «Bakkal Rıza'nın oğlu geçen gün alıştırma defterini kaybetti.» «Hangi gün?» Salim, çantasının büzgülü, kumaş gözünün lastiğini çekti; bir tarafı kırmızı, öteki tarafı mavi bir kalem çıkardı. Kırmızı bir gerçek yazdı; gerçeğin önüne, içi boş iki nokta üstüste koydu. «Gerçek, iki nokta üstüste koydun mu?» «Koydum, Hikmet amca. Büyük harfle başlanıyor, değil mi?» «Hepsini büyük harfle yazsaydın.» «Kırmızı kalemle yazdım. Yumuşak silgiyle çıkmıyor.» «Gerçeğin de soluna çiçek yapma sakın.» «Bu sayfada yok zaten.» «İyi. Yaz bakalım: Gerçek, başkalarının bize uygulamaya çalıştığı tatsız bir ölçüdür.» «Birimi var mı Hikmet amca?» «Birimi insandır.» Salim, kalemin mavi tarafını ağzına soktu, ucunu ıslattı, insanın altını çizdi.

«Öğretmen, ülkemizde ne varsa yazın, dedi. Neler yetişiyor? Ne satıyoruz? Ne alıyoruz? Hepsini yazın, dedi.» Hikmet, parmaklarıyla hesapladı: «Çok şey yetişiyor. İstersen ben yazdırayım.» «Bilmem. Öğretmen, kendiniz yazın, dedi.» «Küçük çocuklar, bu kadar şeyi birden akıllarında tutamazlar. Ben sana önce birkiüç diye yazdırırım; sonra, birkiüçü sileriz. Yazı ödevi, böyle yapılırsa daha güzel olur; geçişler farkedilmez. Bütün büyük yazarlar, satırların arasındaki bu birkiüçleri güzelce eriten adamlardır. Sen de büyüyünce böyle yazarsın, olur mu?» «Ne yapayım büyüyünce, Hikmet amca?» «Tiyatro yaz.»

Salim, çantasından bir dergi çıkararak karıştırmağa başladı. «Nedir o dergi?» «Hayvanlar Dünyası.» «Demek onlar, başka bir dünyada

yaşıyorlar.» Salim, gülmeğe başladı: «Çok komiksin sen, Hikmet amca.» Hikmetamca komik, komik Hikmetamca.

«Biz onları bırakalım da kendi dünyamıza gelelim, ödevimizi yapalım. Bırak o dergiyi. Hem adı da yanlış; Hayvanlar Kırallığı demeliydi. Biz daha ileriyiz hayvanlardan. Biz, cumhuriyetiz.»

«İngiltere, cumhuriyet değil ama. Onlar kırallık.»

«Hayır, tam değil.»

«Peki, ne onlar?»

«Meşrutiyet. Üç çeşit idare var, biliyorsun: Mutlakiyet, meşrutiyet, cumhuriyet. Biz en ilerdeyiz: Cumhuriyet. İngilizler, daha ikinci bölümde. Başlarında kıral var.»

«Aslan da var mı, Hikmet amca?»

«Hayır. Aslan, ancak resimlerde filan kalmış. Neyse, biz konumuza dönelim. Ülkemizi yazalım. Alıştırma defterine mi yazacaksın?»

Salim, başını salladı: «Evet. Sonra temize çekerim. Hikmet amca, öğretmen, İngiltere’de Haydpark diye bir yer var, diyor.» «Evet, orada biraz cumhuriyet yapıyorlarmış. Biz ülkemize gelelim. Ülkemizi, baş tarafa yaz bakalım, ortaya.» Salim başını salladı. «İyi. Baştan başlıyoruz.» Yerinden kalktı, yatağa uzandı: «Buradan sesimi duyabiliyor musun?» Salim, gene başını salladı. «İyi, önce, ülkemizi kısaca tanıtacağız. Her söylediğimi yazma sakın. Ben gerekli olanları yavaş söylerim, yazarsın.»

«Ülkemiz. Ülkemiz, bazı yanlarından denizlerle, bazı yanlarından da başka ülkelerle çevrili; genellikle dört köşe, özellikle çok köşe bir kara parçasıdır. Denizlerin olmadığı yerlerde ülkemiz, noktalı çizgilerle sınırlanmıştır.» «Hani, haritalardaki gibi, değil mi?» «Sözümü kesme. Evet, haritalardaki gibi. Ülkemiz, bir haritaya benzer.» «Kesikli, yani noktalı çizgiler neye benzer, Hikmet amca?» «Sözümü kesme dedim. Noktalı çizgiler bir şeye benzemez. Noktalı çizgiler, sınır olarak, sınırlarımızda bulunur. Bütün sınırlar boyunca uzun binalar, çizgileri; noktalar da, bunların arasına yerleştirilmiş bulunan gözetleme kulelerini gösterir. Bunlar, üstten bakılınca, haritalara benzer. Uzun binaların ve kulelerin damları kırmızı olduğu

için, sınırlar, haritalarda kırmızı çizgilerle gösterilir. Biz, bu sınırların içinde kalırız. Bundan başka, ülkemizin dört bir yanı, köylülerle çevrilidir. Köylülerle çevrili ülkemizde birçok ürün yetişir. Çeşitli iklimlerin kaynaştığı ülkemizin Akdeniz bölgesinde maki denilen kısa boylu, tıknazca fundalıklar yetişir. Sulak bölgelerde ormanlar yetişir, pirinç yetişir. Ayrıca, bir de güneşi olan bölgelerde meyva yetişir. Ülkemizde, eski çağlardan beri birçok medeniyet yetişmiştir; ülkemiz, birbirine benzemeyen birçok medeniyetin beşiği olmuştur. Bu beşikte birçok medeniyet sallanmıştır, birçok medeniyeti uyutmuşuzdur. En son kurulan medeniyet ekmek medeniyetidir. Bu medeniyetin sürekli oluşunu sağlamak için, ülkemizin birçok yerinde, buğday yetişir. Fakat, ülkemizde en çok yetişen, köylüdür. Köylü, bütün iklimlerde yetişir. Köylünün yetişmesi için, çok emek vermeğe ihtiyaç yoktur. Köylü bozkırda yetişir, yaylada yetişir, ormanda yetişir, dağda yetişir, kurak iklimde yetişir, ovada yetişir, sulak iklimde yetişir. Çabuk büyür, erken meyva verir. Kendi kendine yetişir, kendi kendine meyva verir. Biz köylüleri çok severiz. Şehre gelirlerse onlardan kapıcı ve amele yaparız. Satırbaşı. Ülkemizde dağ vardır, ova vardır, akarsu vardır, tepe vardır, içi taranmış çokgenlerle gösterilen şehirler vardır, girintili çıkıntılı kıyılar vardır, çakıl parçalarına ve kuşlara benzeyen göller vardır, ağzını açmış sivri burunlu ve kuyruklu bir kurbağaya benzeyen bir iç denizimiz vardır, yeşil düzlükler ve kahverengi yükseltiler vardır. Bu görünüşüyle ülkemiz, ilk bakışta, başka ülkelere benzer. Bu bakış, kuş bakışıdır. İlkbaharda ülkemiz yeşillenir; sonbaharda, eski bir harita gibi sararır, solar. Satırbaşı. Ülkemizde tarım ürünleri yetişir. Kuru üzüm ve incir yetişir. Önce ıslak yemişler yetişir. Onları, güneş olan yerlerde kurutarak kuru yemiş yetiştiririz. İngiltere'ye göndeririz, onlar da bize gerçek gönderirler. Gerçek tohumları gönderirler. Biz, o gerçeklerden, kendimize göre gerçekler yetiştirmeğe çalışırız. Son yıllarda, kuru üzüm ve incirin yanısıra, köylü de göndermeğe başlamışızdır. Bu köylüleri, önce şehirlerde biraz yetiştiririz; tam olgunlaşmadan (yolda bozulmasından diye) başka ülkelere göndeririz. Onlar da bize döviz gönderirler. Halk müziği göndeririz; şoför plağı gönderirler, aranjman gönderirler. Azgelişmişülke göndeririz; yardım gönderirler. Zelzele, toprak kayması, sel felaketi haberleri göndeririz; çadır ve heyet gönderirler.

Asker göndeririz; teşekkür gönderirler. Binzorluklayetiştirdiğimizdeğerler göndeririz; dışülkelerdeçalışanyabancılaristatistiği gönderirler. Gerçekinsanlarımızı göndeririz; bizeordanmektup gönderirler.»

Salim yorulmuştu. «Bu, çok uzun oluyor, Hikmet amca. Öğretmen, benim yazmadığımı anlayacak.» Hikmet, kaşlarını çattı: «Ülkemizin insanları yorulmaz. Biz, gecekondularda, yorulmaz insanlar yetiştiririz. Onları nereye göndeririz bakalım?» Salim, kıkır kıkır güldü: «Çok komiksiniz Hikmet amca.» Hikmet, ciddiyetini bozmadı: «Bizde, daha çok şey yetişmiştir. Ülkemizin sözü, bu kadar çabuk bitmez. Sen yazmana devam et bakalım.» «Kalemimin ucu bitti.» Hikmet, çekmecesinden, dünya küreli bir kalemtıraş çıkardı: «Al bakalım, iyice sivrilt ucunu; sakın kırma ama.»

«Ülkemiz, büyük adamlar da yetiştirmiştir. Nokta çizgili sınırlardan, beyaz köpüklerle başlayarak tıpkı haritalardaki gibi rengi gittikçe koyulaşan denizlere kadar; derin deniz yaratıklarına benzeyen göllerden, üzerlerinde yükseklikleri yazılı beyaz dağ doruklarına kadar ülkemiz, bir zamanlar canlı ve yaşamış irili ufaklı büyük adamlarla doludur. Hemen hepsi bugün birer heykel olan bu büyükadamlar, ülkemizi bir baştan bir başa kaplar. Ne yazık ki, haritaların ölçekleri elverişli olmadığı için, bu heykelleri gerçek yerlerinde göstermek mümkün olmamıştır. Tarım ürünlerimizi gösteren bazı haritalarda, belki de dört şehir büyüklüğündeki portakallarla, ayakları ve sakalları il sınırlarından taşan tiftik keçilerinin yanında bu heykelleri de göstermek iyi olurdu. Büyük adamlarımız, ülkemizin önemli ürünlerinden biridir. Fabrikalar gibi, bu büyüklerin heykelleri de ülkemizin üstünde yeterli sayıya ulaşamamıştır. Ben, Salim İyicel, Devrim İlkokulu III A öğlenci öğrencisi, sayın öğretmenime ve arkadaşlarıma, bu ödevimin sınırları içinde, heykelleri tanıtmağa çalışacağım. Bu konuda bazı ansiklopedilerden, bu arada Taş Tunç ve Toprak Heykeller Sözlüğü ile, üst katta oturan Hikmet Bey Amcadan yararlandım. Heykel yapmak, satmak ve bununla ilgili her türlü alışverişin yasaklanmış olduğu tarihsel dönemlerde bile, insanları heykelleştirme geleneği bozulmamıştır. Resimli kitaplarda gördüğüm heykellerden en çok

hoşuma gidenleri, parmaklarıyla bir yerleri gösteren büyük adamlar oldu. Hikmet Bey Amca, çocuklar okulda yırtarlar ya da içindeki resimlere gözlük takarlar korkusuyla, bu albümleri yanımda getirmeme izin vermedi. Şimdi bunları sırayla anlatacağım. Bir: Baş heykelleri. Bu adamların, yalnız başlarının heykelleri vardır. Kavukları mezar taşlarına giydirildiği için, başları çıplaktır. Heykeller, saçları dökülmeden yapılmıştır. Bunlar, dağ tepelerinde ve akarsular tarafından sürüklendikleri vadi ve deltalarda bulunmaktadır. İlk yapıldıkları yerlerde duranlarının gözleri, güney sınırlarımıza dönüktür. Birbirlerine dönük olanları da vardır. Bu büyük adamların adları çok uzundur. Hikmet Bey Amca, bunları ilk kırallar satranç taşı olarak yaptırdı, dedi. Ben bu söze inanmadım; siz bu konuda güvenilir kaynak değilsiniz, dedim. İnsanı azarlayan sert bakışları . olan bu heykelleri sevmedim. İki: Ata binmiş büyük adam heykelleri. Akıncılık döneminde yapılmış heykellerdir. Büyük alanlarda, yol kavşaklarında ve denize yakın düzlüklerde bulunur. At ve büyük adam, tek parça taştan yapılmıştır. İşte bunların parmakları, ileriye uzanmış olan kollarının ucunda, ele geçirmek istedikleri ülkelere yönelmiştir. Bu durumlarıyla, biraz, boyasız kurşun askerlere benzerler. Üç: Sonra şapkalı adamlar geliyor. Bunlar atlı değildir. Hikmet Bey Amca, bunların, otomobile binmiş heykellerinin yapılmasının uygun olacağı kanısındaymış. Fazla yer tutmasa, şimendifer üstünde duran toplu heykellerin bile güzel görüneceğini söylüyor.»

Salim, kalemi bıraktı: «Daha çok uzun mu Hikmet amca?» Hikmet güldü, yerinden kalktı:

«Şimdilik bu kadar yeter. Gerisini, başka bir ödevin içinde yazarız.» Salim sevindi; defteri ve kalemleri, çantanın yırtık yerinden içeri bıraktı. Hikmet parmağını salladı: «Yazdırdıklarımı iyi oku; öğretmen senin yazmadığını sakın anlamasın.» «Baş üstüne Hikmet amca.» Gülerek kaçtı.

Yatağa uzandı, ülkesini ve çocukları düşündü. Bu ülkede çocuklara yer yok. Başka ülkelerde varmış, her tarafı yeşil ülkelerde. Biz, büyük bir sabırsızlıkla çocukların büyümelerini bekliyoruz. Onların kafalarına vuruyoruz, adam olmaları için. Seniyezitseni olarak

görüyoruz onları. Kafalarını tıraş ediyoruz çabuk büyüsünler diye. Benim içimdeki çocuk büyümedi. (Yirmiüçnisanda onu da bir saatlik başbakan yapsalardı belki büyürdü. Hayır, büyümezdi.) Yıllardır taşıyorum içimdeki çocuğu; yaşamadığı için büyümedi hiç, amcası. Öğretmenim! Efendim? Ben evlendim. Ağzınıza biber koyarım, susun bakalım. Evlilikten ağzım çok yandı, öğretmenim. Biz çocuk gibiyiz, değil mi Sevgi? Evet canım, çocuk gibiyiz. Çocukluk ettim, öğretmenim: Ülkemizin sorunlarını çözdüğüm gibi, evliliğin içinden de kolayca çıkacağımı düşündüm. Oysa, heykel-büyükadamlar bile, evlerinde, kim bilir ne zorluklarla karşılaşmışlardır, değil mi? 'Bu-akşam-ona-evlenme-teklif-edeceğim-nasıl-olur-daha-elini-bile-tutmadım' sorunu nasıl çözülür öğretmenim? Daha önce, bir vatandaş olarak sorumluluklarımızı bilmeliyiz çocuklar; büyüklerimize karşı ödevlerimizi öğrenmeliyiz. Öğretmenim! Ben, başbakan oldum; ülkemizi yataktan idare ediyorum. Sonra, yataktan kalktım, öğretmenim; Sevgi'ye giderek teklifimi ona bildirmeğe karar verdim: Ben, aşağıdaki sözleri, aklım başımda (pek değildi galiba) ve hiç bir etki altında... Sonra, tozlu yollarda dolaştım, öğretmenim; hemen gidemedim. Güneşi hatırlıyorum, öğretmenim. Çünkü, ülkemizde güneş olmasaydı, toz olmazdı. (Batı ülkeleri temiz olmalarını güneşsizliklerine borçludurlar.) Yolda, bir vitrinin önünden geçerken gözüm camdaki görüntüme takıldı, öğretmenim: Gömleğimin arkası, pantalonumun üstünden sarkıyordu, pantalonum da boru gibi olmuştu. Ayaklarıma baktım: Bütün gün tozlu yollarda dolaştığımı anladım, ayakkabımın, ayağımı acıttığını anladım. Bir kadın geçti vitrinden, bana bakmadan geçti. Yahu, ben ne kadar kılıksız bir adamdım! Sakalım iki günlüktü. (Kendimi anlatmaya dilim varmıyor, öğretmenim.) Yerde bir elma kabuğu vardı, biraz ötede kibrit çöpleri... ben de, ülkemiz gibi kirliydim, öğretmenim. Ben... ben demeğe dilim varmıyor öğretmenim. Ben kimdim? Hikmet. Hayır ben değildim; o, Hikmetti. Vitrine bakıyordu, gömleklere bakıyordu. Yanından geçen kadınların, başlarını çevirerek kendisine bakacağını sanıyordu. Ellerine baktı: Kirliydi. Gömleği de kirliydi. Yeni kararlar alıyordu, galiba artık yıkanmalıydı, çünkü gömlekler kirleniyordu. Elini cebine soktu. O cebine değil. (O cebinin delik olduğunu biliyordu.) Paraları sol cebindeydi. Bir gömlek alabilirdi. Öteki elini de

yırtık cebine soktu, kamburunu çıkardı. Hikmet oldu. Kadınlara bakmaktan vazgeçti. Elma kabuğuna bir tekme attı. Kadınlara bakmıyordu; çünkü kadınlar da, gömleği bir kuyruk gibi arkasından çıkmış ve elleri kirli ve ayakkabıları tozlu ve üstelik bir cebi delik ve elma kabuğuna tekme atan Hikmetlere bakmazlardı. Olsun, diye düşündü, başka çaresi olmadığı için. Saçı, gözüne giriyordu. Belki Hikmetler, karışık saçlarla güzel olmuyorlardı. Elini arka cebine attı; önce takvim - defteri çıktı (Bütün sayfaları boştu, biliyordu.) Sonra, cüzdanı geldi eline. Tarak dipteydi, yan yatmıştı. Tozlu saçların arasında tarak, işini zorlukla yaptı. Vitrine baktı: Güneş bir bulutun arkasına girmişti; herhalde taranmıştır diye düşündü. Yırtık olmayan cepteki buruşuk paralar çıkarıldı, cüzdana özenle yerleştirildi. İyi giyinen bir arkadaşı söylüyordu: Ceplere hiç bir şey koymamalıymış. Belki biraz kâğıt para, o kadar. (Peki, cepler neden var?) Ben bir torbayım galiba, diye düşündü. (Şimdi biraz düzeldim fakat kadınlar, nedense, bu değişikliğin farkına varmıyorlardı: Sanki bir işleri varmış gibi ciddi ve başları yukarda, hızla yanından geçiyorlardı.) Ayakkabılarını yere vurdu, tozlar biraz azaldı. Dükkândan içeri girdi. Başı dönüyordu. Loş ve karanlık bir yer. Bir kız gülümsedi. Ellerini cebine soktu; kirli tırnaklarını bu gülüşten gizledi. Gömlek, dedi. Onu alt kata gönderdiler, erkek tezgâhtarların yanına. (Yazık.) Boynunun ölçüsünü bilmiyordu. Gülündü. Soğuk bir mezura dolaştı boynunda. Nasıl bir şey olsun? (İyi bir şey.) Kadınlar, diyemedi. Canlı bir gömlek olsun, kir de tutmasın. Koyu renk olsun. İnce olsun. Terletmesin. Cebi olsun: Defterimi koyarım. Olmasın: Şişkinlik yapar. Çok uzun süre kaldı, sıkıldı. Bir de çorap aldı, ayıp olmasın diye. Yumruğunu uzattı ölçü için. Gülündü. Bu çoraplar, her ayağa uyarmış. Bir kâğıt: Fiş. Beyefendiden, bilmemkaç lira alın. Beyefendi, cüzdanını çıkardı; paraların arkasından vesikalık bir resmi düştü. Eğilip aldılar. Güle güle giyin. Olur. Ha-ha. Kapalı bir lostra salonuna girdi. Boyanırken, ayakkabılarına baktı; iyi bir sonuç alınamadı. Siz bunu hiç boyatmamışsınız beyine Boyacıya, bu sırrı saklaması için, yirmi beş kuruş fazla verdi. Salondan çıkar çıkmaz ayakkabılarına baktı. (Bir de jilet almalı.) Yıkanacak hali yoktu. Tıraştan sonra boynunu, bileklerini ve koltuk altlarını kolonya ile sildi. Bir serinlik: Geçici. Terlememek için, yavaş hareketlerle giyindi. Sokağa çıktı. Hep

gölgeden yürüdü. Kapıyı Sevgi açtı. Merhaba. Ülkemizin sorunları geldi.

Ülkemizin tozlu yollarından bir süre kurtuldum, öğretmenim. Yatağa, pantolonumla uzanmadım bir süre. Ülkemizin sorunları da sizlere ömür. Acele, iki kişilik bir ülke kuruldu. Ülkemizin sorunlarına, mavi yollu perdelerimizi kapadık. Perde raylarını çakmak biraz zor oldu tabiî. İki kere çekici düşürdüm; duvarlar da delik deşik oldu. Beceriksizdim, diyemiyor insan, birinci tekil şahıs olarak, öğretmenim. (Belki biraz daha becerikli olsaydım, sonumuz başka türlü olurdu. Saçmalama Hikmet. Peki albayım.) Hikmet beceriksizdi. Gene de ilk aylarda kolalı gömlekler-ince elbiseler - her akşam yıkanma-her sabah tıraş olma-soyunurken elbiselerini katlama gibi birçok sorunu, bir arada çözmeyi başardı denilebilir. Bunu gerçekleştirmek için, bazı alışkanlıklarından vazgeçti elbette. Ülkemizin sorunları ve bununla ilgili kitaplar kaldırıldı. Zaten kitap okuyacak gücü kalmamıştı. (Oysa bu eve, bütün çeyizini teşkil eden üç yüz on dört kitapla gelmişti) Birkaç satır okuyunca göz kapakları ağırlaşıyordu. Divanın yanındaki alçak masada, iki koltuğun arasındaki sehpanın üstünde, yatak odasındaki tek gözlü komodinin rafında, hatta tuvaletin camsız kısmında (cam, bütün tuvaletin üstünü kaplamaya yetmemişti) bir iki sayfası okunmuş kitaplar duruyordu. (Evdeki bütün mobilya da bunlardan ibaretti.) Bu kitapların üzerine başka kitaplar birikti. Evin orasında burasında küçük kitaplıklar meydana geldi. Hikmet., bütün bunlardan çok utanıyor, öğretmenim; üçüncü tekil şahıs olarak bile adından söz etmek istemiyor canı. H., ülkemizin sorunlarını düşünmekten yorulmuştu. Kitaplar, içinde hafif bir bulantı yapıyordu. Kitaplar, eski suç ortakları gibi, her göründükleri yerde rahatsız etmeye başlamıştı onu. Ayrıca yılların verdiği yorgunlukla birleşen bu kitap rahatsızlığı H.'yi bitkin düşürdü; kitap elinde, olur olmaz yerde uyuklamağa başladı. İşinde fazla yorulmadığı halde eve dönünce biraz okursa, hangi saatte olursa olsun bulunduğu yerde uyuyup kalıyordu. Karısı S. de, evlenmeden önce kitaplar ve ülkemizin sorunları yüzünden fazla yorulmamış olduğu halde, kısa bir süre sonra bu uyku oturumlarına katıldı. H.'nin kitapları gibi, S.'nin bulaşıkları da mutfakta, masaların üstünde,

sehpalarda, yatağın yanında birikmeğe başladı. Sonra elbiseler, çoraplar ve ayakkabılar da ev yüzeyindeki bu birikime katıldı. Tabakların, tepsilerin, bardakların, bir kenarı ısırılmış kurabiyelerin, gazetelerin, meyva kabuklarının, sigaraların (içilmemiş ve izmarit), kibritlerin (yanmış ve yanmamış), açık duran kitapların ve dergilerin yanında top olmuş kadın çorapları, kol düğmeleri, jartiyerler, hırkalar, kirli gömlekler, gecelikler, havagazı makbuzları, portakal çekirdekleri, bakkalyiyeceksipariş kâğıtları, yarısı yenmiş üzüm salkımları, elektriğin kesildiği gecelerde kullanılan mumlar, çivisinden düşen çerçeveli resimler, vesikalık fotoğraflar, bozuk paralar, makaslar, hatta jiletler, kalemler, zincirli bilezikler, ütü (bir taneydi), mektup zarfları (yazılı ve boş), mektuplar (genellikle, zarflarından ayrı yerlerde), mektup açılırken zarflardan kopan kâğıt parçaları, boş sigara paketleri ve mahiyetleri anlaşılamayan bazı buruşuk kâğıtlar birer birer yerlerini aldılar. Zamanla, H.'nin uykusu (gündüz uykuları) kaçmağa başladı. Bir gün, gene bir sevişme sonrası uykusunun yarısında ter içinde uyandı; karısının üstünden, onu uyandırmadan atladı ve evliliğinin ilk aylarından kalan bir alışkanlıkla ve uykulu adımlarla yıkanmağa gitti. Dönüşte, oturma ve yatak odalarının çeşitli yerlerinden, kitapların ve mutfak eşyasının üstünden çamaşırlarıyla elbiselerini topladı ve giyindi. Bir süre, uyuyan karısını seyretti. Başka bir süre, eşya denizine takıldı gözleri. Bunaldı. Bunalmasaydı; bu dağınıklığı, her zaman olduğu gibi sevgi dolu gözlerle seyretmeyi bilebilseydi, her şey başka türlü olurdu öğretmenim. Saçmalama H. Saçmalamıyor albayım. H. sadece düşünüyor, hatırlıyor ve evlerine bir türlü alamadıkları tül perdenin gerisinden bulanık bir şekilde görüyor her şeyi. Karısının, öteki teki nerede olduğu bilinmeyen naylon çorabını eline almış, yatağın yanındaki kırık sandalyeye oturmuş düşünüyor. Ortalığı toplamaya, bulaşıkları yıkamaya işte böyle bir ortamın içinde başladı. Acımayla sevgiyi böyle bir ortamın içinde karıştırdı birbirine. Bunca aydır emek vermiş olduğu düzgün giyinme alışkanlığını nasıl kaybetmişti? Yeteri kadar prova yapmamış mıydı acaba? Evlilik bir oyun değil miydi öğretmenim? (Değildi. Peki neden S. bunu H.'ye söylemişti?) Sevişmiyorlar mıydı? Olur olmaz zamanlarda yatmıyorlar mıydı? Bir de isim takmamışlar mıydı sevişmeye? (Ne demişlerdi?) Yoldan

geçen kadınlara Hikmet'in bir süre hiç bakmadığı da doğru değil miydi? (Kadınların bacaklarına bakmak içinden gelmiyordu, değil mi?) Artık her şeyden kuşku duyuyordu. Çünkü bu işin de sonunu getirememişti. İşte gene son anda kuruntular içindeydi. Oyunun sonunu merak edecek gücü kalmamıştı, her zaman olduğu gibi. Bir merak etseydi, sonumuz böyle olmazdı öğretmenim. Saçmalama Hikmet. Ben Hikmet değilim albayım. Bir zamanlar Hikmet olan gözlemcinin biriyim şimdi. İşime geldiği yerde domuz gibi susuyorum. Sonra her şeyi bir bir hatırlıyorum. Sevgi'ye de böyle davrandım. Artık, anlamlı bir şekilde susma sırası bendeydi. Hayır, susan ben değildim albayım, susan ben değildim öğretmenim. İçimde acımasız bir H. vardı susan. Sevgi ile işini bitirmişti artık. Bütün ısrarlarıma rağmen konuşmuyordu. Beni ve Sevgi'yi çileden çıkarıyordu. İşine öyle geliyordu. Aptal! Ben bu adamı tanımıyorum albayım. Ben onun hafızasını istemiyorum. Ben, gecekonduda yaşayan ve insanlıktan emekliye ayrılmış bir adamım. Bakkal defterim var, kira kontratım var. Ev sahibine, hepiniz gibi —burasına dikkatinizi çekerim: Hepiniz gibi— kiramı ödüyorum. O halde ben varım. Cogitosuz ergo sum albayım, cogitosuz ergo sum. H. de kim oluyor? Yalnız bazı ukala kitaplarda söz ediyorlarmış ondan. Ben bu kitapları okumadım (Okumam da.) Bütün olayları ben yaşadım, bütün acıları ben çektim. (Onun susuşunun acısını bile.) Hiç bir oyuna katılmıyor, sadece hatırlatmasını biliyor, hem de nasıl biliyor. Herkesin bir geçmişi var, oğlum Hikmet. Mesela ben, bir zamanlar albaydım. Ben kimdim? Sağlığında H. olan biri. Beni yaşatmadı aslında, benimle birlikte yaşamadığı için. Kadınlara yeniden bakmağa başladığım sırada, evet tam o sırada Bilge ile ilişki kurmamı engelledi. Onu buraya getirmedim albayım, istediğim oyunlara engel olmasın diye. Benim de bir geçmişim olacak artık albayım, onu gecekonduda kuracağım. Bilge ile istediğim gibi yaşayacağım:

BİLGE: Seni babamla tanıştırmak istiyorum Hikmet. Göreceksin, çok sevimli bir insandır. Başka ihtiyarlara benzemez. HİKMET (Bilge'nin gözlerine bakar.) İnanıyorum Senin gibi bir kızı olduğuna göre. BİLGE (Hikmet'in niyetini anlamıştır): Ben sana inanmıyorum HİKMET (Endişeyle): Neden? BİLGE: Kimseye inanmıyorum.

Seninle ilgili değil yani. Dumrul’a nasıl davrandığımı biliyorsun. Onu bu kadar neden üzdüm sanki? HİKMET: Sonunda kurtulacağımı bilseydim, ben de Dumrul gibi keserdim bileklerimi. BİLGE: Kötüsün Hikmet. HİKMET: Evet kötüyüm.

Gerçekten kötüyüm albayım. Üstelik kötü oyunlar yazıyorum. ALBAY (Başını önüne eğer): Facia! (Daha iyisi olabilirdi albayım.) BİLGE: Seni anlıyorum Hikmet, diyebilirdi. HİKMET: Seni seviyorum Bilge, diyebilseydi.

5
MEYHANE

Sokağa nasıl çıktığını hatırlamıyordu. Düşüncelerini sonuna kadar izleyememişti galiba ve kafasının dağınıklığına kızdığı için yataktan kalkmıştı. Merdivenlerden inişini, sokağın köşesindeki küçük mezarlığın selvi ağacını, arnavut kaldırımının orta sıra taşları üzerinde yürüdüğünü, pembe evin yeşil boyalı kapısını, bakkal Rıza’nın çırağı olması gereken birisine selam verdiğini, bir kızın pencerede görünüp kaybolduğunu ya da pencereyi kapattığını hatırladı sonradan. Caddede karşıya geçerken, yolun ortasında, iki otomobil arasında bir iki saniye bekledi; önünden hızla geçen otomobildeki kızı Bilge’ye benzetti. Karşı kaldırıma geçinceye kadar düşünmedi bu meseleyi, ezilmemek için. Orada bir dakika durdu, düşündü. Toplum içindeki görevi, yolda birdenbire durup düşünen insanlara bakmak olan biri tarafından seyredildi. Sen, bekçi olmalıydın arkadaşım. Yürüyerek düşünmeğe karar verdi. Anlaşılmayan bir nedenle bir binanın üçüncü katma bakan adamın yanında durdu; onunla birlikte aynı yere baktı bir süre. Sonra ikisi de, başka bir gönüllü bekçinin sorgulu bakışları yüzünden, orada fazla kalamadılar, vedalaşmadan ayrılarak kendi yollarına devam ettiler. Demek ki, yolda durmak mümkün olmuyordu, böyle bir hürriyet yoktu. Sadece sürüklenme, kalabalığın akışına kapılma hürriyeti

vardı. Durmazsam düşünemem. Durdu, gökyüzüne baktı; hava kararacaktı. Yoksa yağmur mu gelecek? Saatine baktı: Hayır, kararma zamanıdır. Bakındı: Gönüllü hiçbir bekçi yoktu ortalıkta. Üçüncü katlara bakanları denetleyen de gitti mi? Onun bölgesi burada sona eriyor belki. Kime devretti acaba? Biri gözlüyordur beni. Yağmur mu yağacak diye bakmıştım da. Onun için durdum. Hesap vermeğe mecbur muyum? Neden bakıyorsunuz öyle? Bakarım göze yasak mı var? Ne bayağı bir deyim; siz, cahilin biri olmalısınız. Hemşerim sözüne dikkat et. Ben senin hemşerin değilim, doğma büyüme buralıyım. Ukalalık etme. Terbiyesiz. Yumruklarını sıktı. Saçmalama Hikmet. Peki albayım. Sizin hatırınız için. Bu arada yürüdüm mü acaba? Başını kaldırdı, bir tahtaperde gördü karşısında. Yürümüşüm. İyi. Yürümek bana iyi geliyor; çatışmaları tatlıya bağlıyorum hemen. Tahtaperde de benimle birlikte yürüyor. Aynı afişten dört tane: Hülya Hülya Hülya Hülya. Sonuncusuna bıyık takılmış. Bilge Bilge Bilge Bilge. Tahtaperde bitmiş. Yeni afişler. Oluklu saç üstüne yapıştırılmış. Bunlar da Hülya. Üçüncüsüne parmağını soktu: Pat! delindi. Meyhane. Binalar başladı demek ki. Kirkor beni görmedi. Kendiliğimden girmem. Saatçi. Önce Kirkor beni görsün. Saatçinin vitrinine baktı. Bütün dünya saatleri birlesiniz, aynı zamanı gösteriniz. (Bunu bir yerde kullanırım.) «Merhaba Hikmet.» Beni gördü. «Merhaba Kirkor.» Öpüştüler.

«Pardesünü çıkarsana.» Giymişim demek. «Çoktandır uğramıyorsun.» Bunu düşünmemiştim. Yolda bir cevap hazırlardım yoksa; buraya gelmek aklımda yoktu, üstelik gönüllü bekçi bırakmadı çok düşünmem için. Yuvarlak masanın başına çöktü. Tartışmaya hazırım. «Bugün kimseler yok.» «At yarışlarına gittiler. Bugün perşembe ya. Neredeyse gelirler.» Ben perşembeleri sevmem. At yarışlarından anlamam. Gelsinler. Bir rakı bardağı, bir su bardağı, bir çatal. «Ne içersin?» Bardaklar söylüyor ya. «Bira,» dedi nedense. «Sen bilirsin.» Bardaklardan birini kaldırdı hemen, yuvarlak masanın üstüne biraz fıstık koydu. Geçen gelişimde, bir senetkırıcısıyla ‘I found my love you’ şarkısını söylemiştik Bilge. Bira, içini üşüttü. «Pilaki yaptım taze. Vereyim mi?» Rakıya doğru sürüklüyor beni. «Rakı da ver.» Kirkor rahatladı: «İşler nasıl gidiyor Hikmet?» Hangi

işler? Öyle ya, bir işler olmalı. İnce düşünceli olmalısın Kirkor; herkese her şey sorulmaz. İşler iyidir. Salim'e ödevini yazdırdık. Şimdi, Bilge'yi düşünüyoruz. Beni beklemeyi bilemedi bu kız, albayım. Hikmet! Yeni bir saçmalık tekerlemesi yaratmak üzeresin. Peki albayım, yaratırım. Hayır, yaratma sakın, demek istedim. Hayır, albayım; biraz olsun yaratmak istiyorum. Az vaktim kaldı çünkü albayım: Neredeyse at yarışlarından dönerler. Salonda at yarışlarına başlanır. Beyaz eczalı daireler var, ıslatınca sayılar çıkıyor ortaya. Heyecan aynı heyecan. Görüntü nedir ki zaten albayım? Siz, kendinizi şimdi de albay hissetmiyor musunuz? Bir akşam sizi de getireceğim. Çok bahsiniz geçiyor. 'Albayımın demiş olduğu gibi' diyerek susturuyorum onları. Ben olsam susmazlar. Sizi görmedikleri halde susuyorlar. Görüntü de nedir ki zaten albayım? Beni lafa tutmayın albayım; onlar gelmeden hayallerimi bir düzene sokmalıyım ki, at yarışları arasında kimseye farkettirmeden düşüncelerimi sürdürebileyim. Tehlikeli oyunlar, albayım: Salonda At Yarışları. Bilge Bilge. Sonunda 'I found my love you' albayım. Sevmeden olmuyor. Bilge Bilge. Düşünelim düşünelim.

Bilinmeyen bir kadına raslıyorum günün birinde. Sizin anlayacağınız 'meçhul' bir kadın. Sadece onunla olmaktan kıvanç duyuyormuşum; öyle söylüyorum. (Kadınlara dönüp bakmak mı? Benim için soyut bir sorunmuş bu.) Birlikte at yarışlarına gidiyoruz. İkimiz de tabiattan duygulanıyoruz. Koluma giriyor. (Bu, çok önemli.) Sonra, bir hayal kadını olmadığını göstermek için, kolumdan çıkıyor. Neden öyle yaptığını konuşmuyoruz. Ben de, kafamdaki Hikmet'e daha gerçek ve daha inandırıcı bir görünüm vermek için, söyleyecek bir söz bulamıyorum hemen. Meçhul kadına bakamıyorum, başımı öne eğiyorum. (Tam bunları düşünürken, gerçekten başımı öne eğerdim albayım. İnanmıyor musunuz?) Evet, ikimiz de tabiatı seviyorduk. Sonra, yerinde bir söz buluyordum: Bana da bakın, ben de tabiatım, diyordum ona. (Bunu düşünürken de her zaman gülümserim tatlı tatlı.) Sonrası biraz zor oluyordu albayım; çünkü, onunla yatmayı geçiriyordum içimden. Bu döneme ulaşmak güçtü. Uzun sürüyordu. Kafamdaki geçişlerin tabiiliğinden de biraz kuşku duyuyordum. Meçhul kadının, sözlerime inanıp inanmadığını tam

bilemiyordum. Ayrıca, onunla yatabilmek için, gözümde onu tam canlandırmak gerekiyordu. Bu yüzden, Sevgi'nin arkadaşlarını düşünmeğe başladım. Gerçek varlıkları var çünkü onların; onlara daha önce dokunmuştum çünkü. Biliyorsunuz, ev erkekleri boş zamanlarında yararlı işlerle oyalanırlar; İngilizler hobby derler buna, biz de hobi deriz (kültürlü olanlarımız der.) Ben beceriksizdim albayım, çekici elime vurmuştum. «Bir duble daha versene Kirkor,» dedi. «Beyaz peynirle kavun da ver.» Sıcak bir şey ister misin?» «Sonra.» Kafamı toplamağa çalıştım bu arada albayım. (Çekiç meselesine de biraz üzüldüm.) Ben de böyle bir hobi seçtim kendime: Sevgi'nin arkadaşlarıyla yatmayı düşünme hobisi. Bu, bende nasıl ve ne zaman başladı? Meçhul kadın fazla soyut kalıyordu albayım. Ben evlenince emekliliğini istemişti. Ha-ha. Çünkü onunla her sefer yeniden tanışmak gerekiyordu. Fakat iyi kadındı: Evliliğimin üçüncü yılında, emekli maaşını bırakarak hayalimde gene görev aldı. Fakat olmuyordu, gerçeğe aykırı bir hayal olarak ortalıkta dolaşıp duruyordu. İşte bende bu nedenle, Sevgininarkadaşlarıylayatmahobisi başladı. Sonra, meçhul kadın da fazla nazlanmaz oldu. Ben, o zamanlar bu kadar bilinçli değildim elbette. Ne yaptığımı bilmiyordum. Ha-ha.

Başını kaldırdı: Tombalacı Arif gelmiş. Şişman. «Hürmetler ederim Arif Bey.» «Allah ömürler versin beyefendi.» Daha adımı öğrenmediler. Hürmet, kendinden saymamaktır. Gene de iyidir. Havayolları pilotluğundan emekli ve üst ön dişleri eksik alt ön dişleri sigaradan kararmış ve ingilizceyi az bilir ve at yarışlarını sevmez Muhsin Bey de teşrif etti. «Merhaba.» «Rahatsız etmeyelim.» «Yuvarlak masa herkesin. Buyrun, tabure de var.» Paralel düşünmek, hayatımızın en zor işi. Sivas ekibi de geldi. Halk oyunları. Ellerini oynatarak, türkülerini söyleyerek girerler: «O' kadar içmeyecektin dün akşam-iç oğlum ama az iç bu akşam -yağsız pirzola varsa tamam, O kadar içmeyecektin...» Geçmiş günleri bir türlü bitiremezler. Ülkenin dört bir yanından kopup gelmişler, burada birleşmişler. Yurttan sesler. Ha-ha, «Beni zorla oynattınız. Ben o atın...» Yarış ekibi de geldi. Sonra, birden çoğaldılar: Yuvarlak Masa Musikisi İcra Heyetini idare eden kalp yetersizi evli Muzaffer Bey

(erken gider), genç yaşta saçlarının dökülmesi; nedeniyle kasket giydiği için balıkçı adiyle bilinen elektrikçi Osman, sevgilisini çalıştırarak haracını yediği ileri sürülen Özer -Kirkor tarafından bir iddia- cinayetlere meraklı tezgâhtar Hasan. İçlerinde en karakter sahibi olan Özer'dir: Votkayı ancak gözünün önünde sıkılan limonla içer. Hikmet kumandayı ele aidi: «Bizler şöyle gidelim.» Bazıları ayakta kaldı. «Sıkıştırmayalım sizi. Biz duvarın dibinde de içeriz.» «Gelin buraya. Duvara dönüp içmek olur mu?» Balıkçı Osman (elektrikçi), Sivas ekibine kızdığı için, buzdolabıyla duvar tezgâhı arasındaki yerini, kimseye belli etmeden aldı. Neden kızıyormuş Kirkor? Bir şeref meselesi. Anladım. Yuvarlak masa doldu. Mehmet Bey de geldi. «Buyrun Mehmet Bey.» «Özür dilerim, efendim.» Çok kibardır. Sıkışıldı. «Nasılsınız Mehmet Bey?» Hemen cevap veremedi: Tumturaklı kekeler de. «Siz, beyefendi... çok sempatik ve... ve kibar bir yüzünüz var.» «Beni tanıyor musunuz Mehmet Bey?» «Tanı...yorum elbette. Fakat, siz, bana ismimle hitap etti...niz. Maa...lesef ben isminizi... bilmiyorum. Fakat bu... insan...lara hi...tap etmeyi bilen ve canayakıngörünüşünüzle her yer... de muvaf...fa...kiyet kapılarını açıkbulursunuz.» Hikmet, «Hikmet,» dedi. «Evet Hik...met Bey.» «Tiyatrodaki işiniz nasıl gidiyor Mehmet Bey?» «Efendim, tiyatromuzun, yeni bir pat...rona geç mesiüzerine ben ve bazı arkadaşlarım, kadro meselesi ne... deniyle görevimizden ayrılmak durumuyla karşı karşıya kaldık.» «Şimdi ne yapıyorsunuz?» Mehmet bey yutkundu, kadehine uzandı: «Boştayım efendim.»

Tahsin Bey girdi içeri, balıkçı Osman'ın yanında yer aldı. Aynı şeref meselesi yüzündenmiş. «Ellerini yıkamak isteyenler için, sabun ve tuvalet kağıdımız vardır beyler.» Tahsin Beyi buzdolabının önünden duvara doğru ittiler; aradaki lavabonun önünde birikildi. «Neden masaya gelmiyorsun Tahsin Bey?» (Bir şeref meselesi.) Benim gibi bir insan, Tahsin Beyciğim, insanlara nasıl hitap edileceğini bilen bir insan, kadınlarla ilgili ve yüksek sesle gülünmesini gerektiren bir 'hobi' ile iştigal ediyordu. Böyle bir Hikmet, Tahsin Beyciğim, karısına kızdığı için, onun arkadaşlarıyla yatıyordu hayalinde. Ne yapsın? Çabuk teslim oluyorlardı. Kocalarından bıkmışlardı. (Öyle gerekiyordu.) Güzel çirkin dinlemedim, ha-ha. «Mes..ut hayallere

dalmış görü…nüyorsunuzHikmetBey? Şere…finize içebilirmiyim?» Ortada bir şeref meselesi varsa hepimiz içelim. «Damadında gözü varmış kadının,» dedi tezgahtar Hasan. Daha önce de bir şeyler söylemiştir. «Gözü varmış ne demek? Oğlanı resmen…» Mehmet Bey, Hikmet'e eğildi; arada iki kişi vardı. «Kusuruna bak…mayın efendim. Geçengün de ciddi bir tartışmada bana…» Sözün devamını, aralarındakilerden birinin kulağına söyledi. Güldüler; Mehmet Beyi, taburesine doğru ittiler. Tezgahtar Hasan bağırıyordu. «Oğlan da küçük kızlara meraklıymış. Kaynanası, onları yakalayınca doğru polise gitmiş; vitrin faresi Durmuş, benim damadımdır, demiş. Halbuki kadının damadıyla yattığı..» «Ye…ter Hasan Bey, içimizi bu…landırıyorsun.» «Adam da bıçağı kaynanasının…» Hikmet kapının önüne çıktı; dışarıda, Tarık Bey, kaşar peynirli taze ekmeğiyle şarabını içiyordu. Tarık Beyin yanına, pencerenin önündeki çıkıntıya yaslandı; kolunu içeriye uzattı; Kirkor bardağını verdi.

Bu kadınların arasına nedense sen girmedin Bilge. Sevgi'nin arkadaşı olmadığın için herhalde. Bunlardan biri de, bir gün kocasıyla birlikte bizim evden ayrılırken yanağımdan öpmüştü. Onu da düşünmedim. Ayrıca, tatsız bir kadındı. Beni pek seviyorlardı bu Sevgininarkadaşları. Şakalar yapıyordum onlara; sarsıla sarsıla gülüyorlardı ve etekleri de açılıyordu bu arada. Sizi şeyler sizi, diyordum onlara içimden. Pencereye giderek görüntülerini seyrediyordum camda. Seni düşünmüyordum Bilge; fakat, birden kapıda göründüğün zaman… (senden çekiniliyordu). Bilge, Bilge. Tarık Bey, «Efendim?» dedi. «Bir şey söylemedim» Sevgi, karnınız acıktı mı çocuklar? Dedi. Biz. Ben. Bilge. Ben, Sevginin iki üç arkadaşını birden düşünüyordum, gazetemin arkasında. Kumaş parçalarından abajur yapıyordunuz Sevgi ile birlikte. Çirkin. Küçük burjuva. Pantolon giymiştin. Dizlerini kaldırmıştın hafifçe. Bacaklarından karnına doğru bir V olmuştu. Keskin bir V. Bense kara W'ler düşünüyordum. Ortalık karanlık W'ler. Saçların o zaman uzundu. Yüzün görünmüyordu. Abajur 'hobi'si yapıyordun. Yakınımda duruyordun. Neden olmasın? Diye geçirdim içimden; fakat pantolon, düşünceyi güçleştiriyordu. Karşıdaki balkona baktım,

bekledim. Evin kızı, nasıl olsa çamaşırları toplamaya çıkacaktı. Onu düşünmek istemiyordum, çünkü seni düşünüyordum aynı zamanda. Daha ilk günden sana ihanet etmek istemiyordum. Balkona çıktı. Sana doğru bakıyormuş gibi yaparak, senin üstünden oraya bakıyordum gene de. Balkona çıktı. Küçük bir 'şey' çamaşır topluyordu: Bir w. Hava hafifçe karardığı halde ışığı yakmamıştım. Küçük w'nini bizi görmemesi gerekiyordu. Işık yandı, ortaya çıktık. Ayağa kalktım, sırtımı pencereye dayadım. Işığı Sevgi yakmıştı. Karnınız acıktı mı çocuklar? Diye sormuştu. Acıktı. Yüzüne baktım Sevgi'nin; göremedim. Yani, şimdi göremiyorum. Yüzü nasıldı acaba? Hatırlamıyorum. Bilge'nin yüzü geliyor, aklıma. Acıktık, dediğimi de hatırlamıyorum. Demek bir şey demedim. Çünkü senden hoşlandığımı anladım o zaman. Çünkü Sevgi'nin arkadaşları, can sıkıcı bir W'ler, korosuydu. Bakkala gittim senin için. Acıktık, dedik evet. İkimiz birden söyledik. Sevgi, evet o zaman anladı. Bakkala hemen gidişimden anladı. Bilge beni ne yapsın? dedi bir hafta sonra. (Ben anlamadım. Ben, Sevgi,'nin w'yi anlamasından korkuyordum o sırada.) Sen git, dedi Sevgi bana. Bilge beni ne yapsın? Peki abajur? dedim; yani, o anlamda bir söz ettim. Sıkıldım, dedi. Ben de Bilge'ye gitmedim. Sevgi'nin bu sözüne bir anlam veremedim, derler ya, öyle işte. (Kendi hareketime de bir anlam veremedim.) Çamaşır asan w'yi seyretmeğe devam ettim. Kim kaybetti albayım? Hayır, sonumuzdan söz etmiyorum şimdi; Sevgi'nin sonundan, abajurun bir türlü bitmeyişinden ve bir anlam verilemeyen sözlerin, bir türlü anlaşılamayan etkilerinden bahsediyorum, albayım. Ben herhalde, tek başıma, 'Acıktım,' demeliydim. Gazeteyi elimden fırlatıp Sevgi'ye doğru koşarak onu kucaklamalıydım, havaya kaldırmalıydım. Yapamazdım albayım, beceriksizdim; bir yerimi incitirdim. Ha-ha.

İçerden çağırdılar. Daha doğrusu, Mehmet Bey çağırdı. «Sa...londa atyarışları oynanacak. Buyurmaz mısınız efen...dim?» Başka ne oynuyoruz ki? Salonda olsun da. Bunun da seyircisi var mı? Yaylı kapıyı isteksizce itti, yuvarlak masadaki yerini aldı. Masanın çevresi on altı kollu, sekiz elli ve tek ayaklı bir kumar canavarı ile sarılmıştı. Küstahlaşmalardı. Kişiliklerini bulmuşlardı. Serbest teşebbüse geçmişlerdi. Serbest iradelerini kullanıyorlardı. Yirmi beş kuruşa bir

numara seçerken, bağımsız bir gerginlik içinde oldukları görülüyordu. Dikkat etmişimdir albayım... (ukalalığı bırak da oyunu seyredelim.) Seyirciler çağında yaşıyoruz albayım. «Bugün Hikmet Bey de oynamalı.» «Sizin gibi, esas yarışları bile seyredenlerin yanında ben tutunamam.» Tombalacı Arif güldü: «Onların da bir şey gördüğü yok beyefendi. Parkın ordaki kulübede oynuyorlar. Neticeleri de telefondan öğreniyorlar.» «Olsun. Onlar seyirci. Onlar başka türlü oynarlar.» «Kirkor! Bize kâğıt ver.» «Bir kâğıda elli kuruş alırım. Bize de bedava vermiyorlar.» Sonra, birden cömertlik gösterdi: «Alın ulan! Hediyem olsun,» «Ben paraları toplarım, isimleri yazarım,» dedi Hikmet. Düşündüm de, Hikmet kimlerle neler yapıyor şimdi, dedim. Sonrasını bilmem ama, şu anda rahatım Bilge. Öyle saçmalanır ki burada, sevmeden edemezsin. (Sen daha yükseklerde olmalıydın. Ben bunu bilirim, bunu söylerim.) «Hikmet Bey! Beni yediye yaz.» Evet, en yükseklerde olmalıydım Bilge. (Bilge Bilge.) Ön dört olmalıydım. Yetmiş sekiz olmalıydım. Yüz yirmi beş kere haklısın aslında. Gene de bilerek oynuyorum: Düşüşümün farkındayım. O halde cezama razıyım. «Artık içki istemem,» dedi Kirkor'a. «Bir bira vereyim mi?» «Verme.»

Oyuncular heyecanlandılar. Sonu belli bir yarış yüzünden numaralara kızıyorlar. Göz göre göre harcanıyoruz Bilge. Yerimizi bulamıyoruz. Yedi numaralı atın peşine takılmış gidiyoruz. Bu samimi insanlar, bu candan insanlar, yirmi beş kuruşlarından başka kaybedecek şeyleri kalmamış bu muzarafat —müzahrefat olacak oğlum Hikmet— peki albayım, işte bu insanlar arasında yerimi buldum. «Hikmet Bey sürecek parmağını.» Sen onlara dokunursun oğlum Hikmet. Viski gibi mi, albayım? Viski gibi. Hiç içmemişlerdir oğlum Hikmet. İçtiler albayım. Beğenmediler. Mustafa, küçük bir karaborsa olayından beş yüz lira kadar vurmuştu. Kahkahaları herkesin kulağında çınlıyordu her günkü gibi. Bir şişe viski aldırdı. Şişeyi alan çocuğa, on lira bahşiş bile verdi. Şişenin dibinde iki parmak kadar ayırdı kendine, evde içerim diye; kalanı da su şişelerine konuldu. Ne sevimsiz görünüşü vardı viskinin, su şişesi içinde. Viskinin Türkçeye tercümesi güzel olmuyor albayım. «Hikmet Bey! Görevine başla.» Gene kimler kaybedecek bakalım? Parmağını

bardağa soktu, ıslattı, kâğıdın üzerine sürtmeğe başladı. Heyecanlarını örtmek için gülüyorlar, dur yapma diyerek birbirlerini itiyorlar.

Ulan sahtekârlar, ulan yarımyamalaklar, ulan hepimiz! Bir salonda olsaydım, gerçek bir salonda zarif hareketlerle at koştursaydım, kasketimi çıkararak bütün bayanların bacaklarını, bütün bayanların w'lerini selamlasaydım; ben geldim, deseydim, biz... «Üç numara kazandı.» «İyi okunmuyor, sekiz olabilir.» Parmağını gene suya soktu. Geçmiş olsun sekiz. (Biz… viski içiyorduk. Tombalacı Arif —Mustafa alınmasın diye— Mehmet Beyin kulağına eğilerek fısıldamıştı: Bir şişe rakı olsaydı, bir şişe rakı ısmarlasaydı olmaz mıydı? Ben de bir şey anlamadım viskiden, albayım. Demek ortamı değilmiş. Bir su şişesini bitiremedik.) Paraları dağıttı, «Ben biraz bozuldum,» dedi. «Kirkor devam etsin.» «Köşeye gitti, bütan gazı tüpünün üstüne oturdu. «Bir so...da için, Hikmet Bey. İyi gelir.» Demek boşuna ıstırap çekiyormuşuz Mehmet Bey. Demek dalgın bir acıma düşüyor payımıza bu Bilge serüveninden. Demek ilkbaharı sevmeye hiç bir acıma engel olamıyor. Demek aslında sekiz numara kaybediyor; demek yarattığı heyecan, sadece üçe benzediği içinmiş. Şimdi kim bilir kimlerle dolaşıyorsun üç numara? Ben böyle oyunun...

Gürültüler artıyordu. Zeytinyağlı pırasa ver, limon da ver. (Sivas ekibidir.) Pişirirken içine sıkmıştım. (Pilotluktan emekli Muhsin Beyle tartışmıştık Bilge.) Limonların suyu çıkmıyor. Peki kalsın, önemi yok. (Pilot da İngilizce biliyormuş.) Soğuk rakıdan ver. İçine buz koymayın, kireç gibi oluyor. Önemi yok. (Hiç bir şeyin önemi yok. Longplay da ne demek? diye sormuştu biri. Parçayı çok uzun mu çalıyor, yoksa çaldığı parça aslında uzun mu?) Senetkırıcı, harp filmini beğenmemiş. Dört İngiliz, alaman ordusunu nasıl dağıtır? Bir de alkışlıyor bizim seyirci. (Long-play tartışmasını bile kazanamamıştım. Kaybolup gideceğim ben.) İngiliz de kim? Kalleş bir millet. Alman bizim dostumuz. (Ne diyebilirim? Haklısın. Tartışmaya giremem. Sekiz numara bütün yarışları kaybetti çünkü. Çünkü Bilge bile yabancı taklidi biriyle gelmişti bizim eve; ben de Almanlar gibi yenilmiştim.) Fasıl heyeti başlıyor. Muzaffer Bey yönetiminde. Mustafa çok haykırıyor. Onu hizaya getiriyorlar.

«Bir şişe bira ver.» dedi. Bağırdı. Bağırmasam da beni duyarlar burada. Burada her şey kolay. Orada değildi. Orada hiç bir şeye yetişemiyordum. Ben zarfları daha hızlı kapatıyorum, demişti Sevgi. Efendim? Ne diyorsun? Nikah davetiyelerini zarflara koyuyorduk birlikte. Sevgi, daha hızlı yapıyormuş bu işi. Öyle dedi. Yani, Öyle demedi de, elleriyle öyle söyledi. Salonda zarf yarışları. Ben kapatırım zarfları, dedi sonra; sen adresleri yazarsın. İşte sekiz numara böyle kaybetti. Hızlı yerleştirme yarışında, aceleden zarfların kenarını yırttı. (Beni kapıcı yapsalardı, çöpleri dökmeyi ya unuturdum ya da yerlere dökerdim.) Bu yarışta da dökülüyordum. Daha önce bu kadar zarfı bir arada hiç kapatmamıştım. Belki Bilge ile evlenirsem eski tecrübeme dayanarak... «Beş numara kazandı.» Sekiz numara kazanacak değil ya. Ben yarışlara aldırmıyorum artık. Bilge de aldırmaz. Benimle olunca aldırır. Bende, insanların sinirine dokunan bir gariplik var. (Alnıma yazılı.) Bilgeler bile yüzüme bakınca, zarfları bir an önce kapatmaktan başka bir şey düşünemezler. Benimle birlikte, beni geride bırakmaktan başka bir şey düşünülemez. Ben de kendi isteğimle geride kaldım işte; bu meyhaneye kadar düştüm. Şimdi de küçümserler; neden oralara kadar zahmet ettiniz? derler. Biz zaten biliyorduk senin ne kadar aşağılık olduğunu. Bunu, aranızda olduğum sırada söyleseydiniz, anladınız mı? Size bir oyun oynarsam görürsünüz:

HİKMET: Acaba, zarfları artık çabuk kapatabilecek miyim Bilge? BİLGE: Bunun ne önemi var Hikmet? HİKMET: Benim için önemli. BİLGE: Sen istersen her şeyi yaparsın. HİKMET: Bilmiyorum. Daha önce çok yavaş yapmıştım. Herkesin sabrı tükenmişti. Elimden almışlardı. Bunun bir kitabı yok mu? BİLGE: İncil var. HİKMET: Yapamamayı mazur gösterecek bir kitap demiyorum. Yapmayı öğretecek bir kitap. Hoş, zaten ne okuyorum ki? BİLGE: Sen istersen her şeyi yaparsın. (Bir zarf alır ve çabuk hareketlerle kapatır.) HİKMET: Dur, dikkat edemedim. Telaş ettirme. BİLGE: Böyle bir niyetim yoktu. HİKMET: Vardı. Sevgi gibi, sen de beni baştan ezmek istiyorsun. Hızlı hareketlerle gözümü korkutmak istiyorsun. Sana inanmıyorum. BİLGE: İnsanlara inanmazsan, hızlı kapatamazsın. (Zarfın içinden kartı çıkarır. Üzgün.) HİKMET: Sonra, bana öğrettiğini

hatırlatırsın. Bir tartışmayı kaybedersen, zarfı yüzüme vurursun. BİLGE: Sen yapmak istiyor musun, istemiyor musun? HİKMET (telaşlı): İstiyorum. Çok istiyorum. BİLGE: O halde, bunları düşünme, ellerime bak. HİKMET: Bakıyorum. Bütün gücümle bakıyorum. Benim için ölüm kalım meselesi bu. Bütün geleceğimi buna bağladım. BİLGE: Korkma, benden bir şey öğrenmiş olmayacaksın. Sen isteyip istemediğini bilmiyorsun; bu meseleyi çözeceğiz sadece. (Yavaş hareketlerle kartı alır ve zarfın içine yerleştirir. Hikmet, zarftan ve ellerden gözünü ayırmaz.) HİKMET: Belki de iki parmağını birden sokmasaydın daha çabuk olurdu, değil mi? BİLGE: Şimdi bunun ne alakası var canım? Sen önce esas hareketlere bak. HİKMET (Heyecanlı): Baktım baktım. Senden gözümü ayırmadım. (Telaşla gülümser.) BİLGE (Alınmış): Yanlışımı çıkarmak için bakmışsın galiba. HİKMET: İstediğin gibi dikkat ettim. İstediğin gibi öğrenmek için. BİLGE: Hayır değil. Bana yakınlık duymuyorsun. Beni kullanmak istiyorsun. HİKMET: Hayır Sadece, fazla ciddiye aldım meseleyi. Aslında, hızlı kapatanın sen olduğunu bir an aklımdan çıkarmadım. Sevgi de hızlı kapatıyordu. Herkes çok hızlı hareket ediyordu. Yetişmeğe çalışmanın telaşından oluyor bütün bunlar. Kimseyi kırmaya niyetim yoktu. (Sahne kararır. Bilge kaybolur. Hikmet, Bilge'nin gittiğini farketmez. Heyecanla, seyircilere doğru konuşmağa devam eder.) İlk zarfı kötü kapattığım gerekçesiyle, ondan sonraki her zarfa uzanışımı endişeyle izliyorlardı. Oysa onlar, benim iyiliğim için böyle davranıyorlardı. Kendime acındırmak istediğimi söylemiştim. Bana inanmışlardı. Fakat sesim biraz yüksek çıkmıştı. Elimde değildi, telaştandı. Bana, sen istersen her şeyi yapabilirsin, demişlerdi. Korkuyordum, telaşımı örtmek için bağırıyordum. (Seyircilerden bir ses geldiğini sanarak eğilir.) Efendim? Bir şey mi söylediniz? Biliyorum, kendi derdimle çok ilgilendiğimi söyleyeceksiniz. Daha önce de söylediler. Elimi kolumu, insanların en alıngan taraflarına çarpıyormuşum; bana çarpılınca da bağırıyormuşum. Fakat Bilge artık bana hak veriyor. Bana hak verilmesi gerektiğini anladı. Ben de onu bekliyordum. Bilge gelince direnmeyi bıraktım. (Geriye döner; Bilge'nin orada olmadığını görür.) Karanlık olmuş. Bu kadar yakınımda olduğu halde göremiyorum.

Allah belanı versin Hikmet! «Kaşar peyniri var mı?» «Aldıralım beyim.»

Kaşar peynirini aceleyle bitirdi. «Ben gidiyorum,» dedi. Kalması için ısrar eden çıkmadı. (Dört numara üstüste üç keredir kazanıyordu.) Güle güle diyen de çıkmadı. (Allaha ısmarladık dememişti.)

Serin hava, üstüne biriken kokuları yavaş yavaş götürdü. Bir çeşmenin önünde şişesine su dolduran küçük bir çocuğu bekledi, dört tenekesiyle çocuğun yanında duran sucuyu beklemedi (gelenek böyledir); yüzünü ıslattı. Mendiliyle kurulanmadı, serinledi. Yürüyüşünü önünde hızlı adımlarla giden bir kadına uydurdu. Bir telefon kulübesinin önünde durdu. Genç bir kız, telaşlı hareketlerle konuşuyordu içerde. (Artık sana dayanamıyorum Nami. Artık aramızda her şey bitti. Şimdi bu kulübeden çıkacağım ve karşıma ilk çıkan erkeğin kollarına atacağım kendimi.) Biraz bekledi kızı, sonra yürüdü. Bir kadın yavaş adımlarla yürüyordu. (Biz de yavaşlayalım.) Tütüncüden sigara alan bir adam, kadının koluna girdi; hızla uzaklaştılar. (Karşı kaldırıma geçelim.) Bir kadın yaklaşıyordu. Kadının sağma, soluna, gerisine baktı: Kimseler yoktu. Tütüncüye baktı: Hayır, yalnızdı bu kadın. Bekledi. Kadın yaklaştı: Ellinin üstünde, hem de boyalı, hem de hızlı yürüyor. Kaldırımın kenarında durdu, bir dolmuş yaklaştı. Bindi. (Gelenek böyledir: Kaldırımın kenarında duranlar, gelen dolmuşlara binmek zorundadır.) Şoför bir yerde durdu: Buraya kadarmış. Boş bir telefon kulübesi gördü, girdi. Defterini çıkardı. (Demek numarayı unutacak kadar uzun süre geçti. İki yıl.) Jetonu yoktu. Dışarda bir adam bekliyordu. Kulübeden çıktı. Bir iki tütüncü dolaştı. Sigara da alacaktı. (Kimde jeton varsa ondan alırım sigarayı. İnce düşünceler.) Kulübe gene boştu. Numarayı çevirdi.

(Heyecanlanma.) Tam telefonu kapamayı düşünürken, zilin çalmağa başladığını duydu. Açıldı: Bilge’nin sesi. Hemen kapattı. Evde yalnız mı acaba? Herhalde; yoksa, babası çıkardı. Ona ne söyleyeceğim kapıyı açınca? Merhaba. Bir söz bulmalıyım, sorgulu gözleri bir hamlede yatıştıran bir söz. Ne zamandır gelmek istiyordum. Olmaz, sen misafir misin? Önünde bir dolmuş durdu. Şimdi artık hemen binmem; bir amaca yöneldim çünkü. Bakalım

istediğim yere gidiyor musun? Gitmiyormuş ama, aynı doğrultuda bir yere kadar. Oradan devam eder miyiz? Yolda belli olurmuş. Dolmuşa bindi. Senin evin önünden geçiyordum da Bilge, bir uğrasam mı? dedim. Olur mu? Olmaz. (Bilge, o güzel dudaklarınıza sahipolabilirmiyim?) Aradan yıllar geçmiş, yüzünü de düşünemiyorum. Doğrudan doğruya girdik, oturduk, bir süre sustuk; sonra, ben buraya oturmaya gelmedim Bilge, şunu söylemek istiyorum, seni seviyorum Bilge. Hayır, hiç bir şey söylemeden kalkar giderim, sonra da albayımı görücü gönderirim. Bir kerede olmaz tabii. Üç kere giderim. Bilge de ‘Bu çocuk durmadan gelip gidiyor, bunda bir şey var, der. Canım, öyle bir şey yapar ki,, sonunda ben cesaret bulurum. Ne yapar? Onu da Bilge düşünsün artık. Benden bu kadar. Durup dururken de söyleyemem ya. İkimiz de yere bakıp susmaya başladık mı tamamdır. Çiçek götürürüm. Şimdi her yer kapanmıştır. Onun oturduğu muhitte açıktır. Evde yalnız değilse? Elimde çiçek, karşımda peder. Nişanı da hemen yaparız, çiçek de var. Neden gidiyorum gerçekten? Bir kere yola çıktım, korkunun sonunu görelim bakalım. Bilge. Bu ne güzel elbise! (Yok deve!) Bir espri yaparım, (Aşkla oynanmaz.) Aşkla oynarım: Ogüzeldudaklarınızasahipolabilirmiyim oynarım. İşi öylesine şakaya getiririm ki, gerçeğin anlamı kalmaz. (Bak bunu yaparsın.) Ciddi ol, ciddi ol; durum vahim. İnsanlardan kaçıyordum Bilge, sonunda onlarsız yapamayacağımı anladım: Senden başlıyorum. Son durağa gelmişiz. Devam edecek misiniz? Sen nereye gidecektin ağabey? (Ondan küçük olsam da gene ağabey.) Söyledi. Beş lira ver de götürelim ağabey. (Sen de durumu anladın le birlikte bu kadınlar bana pahalıya geliyor. Babası çıkarsa? Elimi merdiven boşluğuna sarkıtırım, buketi aşağı bırakıveririm. Bir şey mi düştü Hikmet? Hayır. Bir ses duydum da. Bir şey değil efendim, on lira düştü. Hemen içeri girerim. Hayır, bu arada merdiven ışığı söner içeri girmek zorunda kalırım. Ne diyorsun ağabey, gidelim mi? Biz karar vermemiş miydik? Gidelim.

6
BİLGE

Sokağın başında indi. Köşede çiçekçi var. Peki, beni evde bulacağını nereden bildin de çiçek aldın? Yok canım, böyle şey sorulur mu? İnsan, kendine eziyet olsun diye, böyle münasebetsiz sözleri düşünür ancak. Fakat, bir tuhaf bakılır gene de. Ben de ayağa kalkar, kitaplara bakarım. Çiçek almıştım da (neden almıştın?), buradan geçiyordum, ışığı görünce çiçekle birlikte geldim (elimden atamazdım ya). İki yıldan fazla mı olmuş? Günlerde ne çabuk... Çiçeklerin de isimlerini bilmem ki; parmağımla gösteririm çiçekçiye; Şu kaça?

şundan da koy, şunu demetle mi satıyorsun? Hiç bir kadın, çiçeğe dayanamaz. İlk gidişimde baklava götüremezdim ya. Bunlar taze mi? (Anlarmış gibi yapıyorum.) Çok pahalı. (Allah Allah, hemen indirdi fiyatı.) Sen hiç çiçek almadın mı? Aldım. Eve mi alıyorsunuz? diye sorarsa çiçekçi, hayır, demeyi bilirim mesela. Elbette eve alınır ama, öyle denmez. Yoksa, uydurma bir kâğıda sarar. Bir de kartvizitim olsaydı, bakkalla gönderirdim buketi. Çok yakışıklı bir beyden, kendisi de yolda. Ha-ha.

Apartmanın dış kapısı kapalıydı. Dünyada zili çalmam. Onbeş dakika kadar bekledi. İçerde bir ışık yandı sonunda. Yeni gelmiş gibi yaptı Hikmet, kapıya yaklaştı. Şişman bir adam çıktı; paltosunu, eşarbını düzeltti, geriye baktı. (Demek karısı da gelecek.) Kadın görününce, Hikmet kapıya atıldı, adama hafifçe sürünerek geçti. O telaşla bir solukta çıktı merdivenleri. Oysa, soluk soluğa kalmağa hiç niyeti yoktu, soğukkanlı bir Hikmet olarak görünmek istiyordu. Bilge'nin kapısı önünde biraz bekledi. Merdiven ışığı söndü. Üzerinde, ışıklar çıkaran bir ampul resmi olan düşmeye bastı ve zili çaldı. Bilge göründü:

«Hikmet! Nereden çıktın böyle?» Fena bir soru değil. Düşünmeden karşılık ver.

«Gecekondudan,» dedi aceleyle ve içeri girdi. Bilge, gülerek kapıyı kapadı:

«O ne demek öyle?»

«Duymadın mı?» Bilge, saçlarını arkaya attı. (Saçları gene uzun.)

«Hayır.» Kirli pardesüsünü Bilge'ye göstermeden astı. İçeri geçtiler.

«Hiç bir şey duymadın mı?» Koltuğa oturdu. Kitaplara bakacaktın önce. Şimdi kalkılmaz artık.

«Ayrıldığını duydum tabii. Kim söylemişti?» Bilge, ayakta bir süre düşündü. Önemli değil canım, bizden duysaydın daha iyi olurdu.

Bir nefes aldı. Bilge'nin yalnız olduğunu anladı. Neden yalnız? Koridora çıktı ışığı söndürmek için çünkü. «Çiçek mi aldın Hikmet allahaşkına?» Hay allah, orada unuttum. Bilge, gülerek kapıda göründü. Bir şey söyle. «Bu kadar zaman sonra elim boş gelemezdim ya.» Dur, daha iyisini buldum: «Yoksa baklavayı mı daha çok severdin?» İnşallah, 'Hiç değişmemişsin Hikmet.' demez. Demedi; vazoyu aldı, çiçekleri yerleştirmeğe gitti.

Bilge, vazo ve çiçekler. «Bu çiçekleri sevdiğimi nereden bildin?»

«Bilmem. Çiçek seversin diye düşündüm sadece ve bana kızmışsan seni yatıştırır diye ümit ettim.»

«Nereden kızacakmışım sana?»

«Birden kayboldum diye. Belki de hiç aklına gelmedi.» Biraz ileri gitmiyor muyuz?

«Nerede oturuyorsun şimdi Hikmet?»

«Söyledim ya: Gecekonduda.»

«İnanmam.»

«Onun gibi bir yer. Gecekondu kıtasına, dar bir kara parçasıyla bağlıyım.»

«Nasıl yaşıyorsun? Ne yapıyorsun?»

«Pek yaşıyorum sayılmaz. 'Yaşamak' sözüyle 'geçinmek' ya da 'çalışmak' gibi uzak meseleleri soruyorsan cevabı kolay: Çalışmıyorum ve ufak bir gelirle yaşıyorum. Babamdan kalan iki parça şeyi sattım. Öyle derler ya. Gerçekten iki parçaydı. Çalışkan bir arkadaşım da bu parayı 'çalıştırıyor.' Para, sabahtan akşama

kadar koşup duruyor ve ben gecekonduda, aynı süre içinde sırtüstü yatarak kadınlara çiçek almayı hayal ediyorum.»

«Ben de çalışmıyorum,» dedi Bilge, durgun bir sesle. Hemen ekledi: «Bizim şirketin işi bitti de burada; fakat bir işe girmek üzereyim.» Tam zamanında gelmişim demek. Seni bu durumda yakalayacağımı bilmezdim. Bilge'ye baktı. Güzel mi? Saçmalama. Peki, albayım. (Albay da olmasa ne yapacaktın?) Güzel çirkin bakacak durumda değiliz albayım. Terbiyesizlik etme. Peki. Kendini kaptırmak zorundasın. Bütün sorunlar, akıl ve zor yoluyla çözülebilir ancak. Kolumuzu bacağımızı ve koridordaki kirli pardesümüzü unutmak zorundayız. Ancak çiçekleri hatırlayabiliriz. Masa başı çözümleri. Olsun albayım; böyle idare etmek gerekiyor. Düşünerek harcanma oğlum Hikmet. Konuş biraz; az da olsa ilerle.

Durum, endişe verici bir biçimde ilerliyordu. Bir arkadaşlık havası, gittikçe ortalığı sarıyordu. Neredeyse dertleşilecekti. Eşya da yardımcı olmuyordu; daha değişik bir dekor ne iyi olurdu. Tül perdeler - krem rengi güneşlikler 'kompozisyonu' yerine, mesela hiç olmazsa yeşil-gri 'armonisi' ...Sehpalar, camlar, camlı kitaplık, bir sehpa daha, (ya 'ağır' halı?), sehpa örtüleri —anne baba zevki... «Ne güzel devetabanları,» dedi ilgisizce. «Efendim?» dendi gülünerek. «Kauçuk da olmalıydı. Küçük çapta imalata geçilebilirdi: Silgi, çorap lastiği filan.» İşte gülüyor. Hayır, gülünmemeliydi; güldürmemeliydin. «Ben de çiçek yetiştiriyorum,» dedi Hikmet. «Ekstra ekstra zeytinyağı tenekelerinde. Arsız çiçekler yetiştiriyorum; tenekeler düşmesin diye, pencerenin önüne çıtalar çaktım. Biraz duymuşsundur bizim gecekonduları. Çiçeklerle birlikte havayı kirletiyoruz işte. Çiçeklere zararlı böcekleri yok etmesi için karıncayiyen de beslemeyi düşünüyorum. Tabii kafeste.»

«Gerçekten, böyle bir yerde mi yaşıyorsun?»

«Gerçekten yaşamadığımı söylemiştim. (Ukala!) Acı bir yaşantıdan sonra insan, ancak bedenine eziyet ederek günlerini sürdürebiliyor.» Bu sözlerden belki bir yere gidilebilir. Ciddi adamlar her yere gidebilirler. Onların hayat pasosu vardır: Gösterirler, giderler. Kimse yadırgamaz onları. Onların kimseye ihtiyacı yoktur; gene de yalnız

kaldıkları görülmemiştir. Anneleri-babaları-teyzeleri-amcaları-altıaydabir sevgilileri-haklısınızbeyefendileri vardır onların. (İsterlerse beni bile görürler.) Benim bütün bunlarım öldü. «Bu ayrılığın beni hiç sarsmadığı söylenemez.»

Bilge, bacaklarının durumunu değiştirdi: «Böyle bir şey diyen yoktur herhalde.» Demek, bacaklarına bakıyormuşum' Her zaman ihmalci oturur, böyle şeylere aldırmaz.

«Sana telefon etmiştim,» dedi. «Ne zaman?» Nereden, bilecek? (Bildirmenin de bir yolu vardır.) «Çok oluyor. Avrupa'ya gitmişsin. Baban öyle demişti.» Ben de herkesi bıraktığım yerde, düşündüğüm gibi, durgun ve hareketsiz, yaşıyor sanırım. Bir ihanet kokusu seziliyordu derler ya, albayım...

«O zaman daha evliydim. Bazı güçlüklerim vardı. Konuşmakla geçeceğini sanıyordum. Seni aradım.» Canım. Seni görmek istiyordum kısacası. İnsan görmekle bile bazı şeylerin ağırlığına dayanabilir, avunabilir, hayal kurmağa devam edebilir. Sen anlamazsın tabii. Anlamak için, insanın bazı eksik yönleri olmalı.

«Senin ayrılacağını pek düşünemiyordum.» Ah siz kadınlar! Düşünceleriniz her zaman yarım yamalaktır: 'Pek bir şey' yapamazsınız, her zaman. «Kurallara, gereğinden çok uyan bir davranışın vardı.» Görünüşe aldanmamalı bayan Bilge, görünüşe aldanmamalı. (Telefonda o gün Bilge'yi bulsaydım ne yapardım albayım? «Bunalımlarımı belli etmek istemiyordum.» Sustular. Belki bu susuşla bir şeyler demek istiyorumdur; kim bilir?

Bilge ayağa kalktı: «Sana bir şey ikram etmedim.» İçki var mı? «Ne istersin? Çay? Kahve? Meyva?» Hayır, istemem. «Kahve,» dedi, «Şimdi geliyorum.» Kapıya gitti hemen. Beni yalnız bırakma. Bıraktı. Ne bilsin?

Sizi seviyorum Bilge. (Nerelere geldik?) Şu arkadaşlık ne kötü; başka bir bahaneyle tanışmış olsaydık. Size ıslıkla 'I found my love you' şarkısını çalsaydım. Yeniden tanışsaydık. Bir süre geçseydi. Gene görüşseydik. Herkesi tanıyorum oysa. (Ne kötü!) Kimse şaşırmıyor beni görünce. Tanımadıklarımı bile tanımış gibiyim. Dünyanın sonu geldi; kimse inanmıyor. Sizin inanmanızı isterdim

Bilge. Sizi seviyorum Bilge. Adınızı çok beğendim; benim de adım Hikmet. Ben buraların yabancısıyım. Gecekonduda ya da meyhanedeki gibi yürütemiyorum işleri. (Seni böyle çevrelere kabul etmezler Hikmet. Ancak, misafir sanatçı olarak bulunabilirsin. Biliyorum albayım.) Sizin için kötü niyetler besleyebilir miyim Bilge? O güzel dudakları... «Sana bir fransız kahvesi yaptım.» Sen.

Oturdular. Sigara filan. «Hep böyle yaşamayı düşünmüyorsun herhalde.» Hikmet, kahveye uzandı. (Acele etme.) Kahveyi almadan geri çekildi: «Düşünüyorum. Yani, nasıl yaşamak gerektiğini düşünüyorum, demek istedim. Şimdi oldukça vaktim var düşünmek için. Bir de geçmişim olmasaydı, çok rahat edecektim. Bazıları da, sadece geçmişimi düşünmek için gecekonduya çekildiğimi söylüyorlar.» «Kimler?» Hikmet güldü: «İçimdeki bazıları. Kimseyle görüştüğüm yok.» Önüne baktı: «Belki de birilerine, bir şeyler anlatmak isterdim. Belki de ayrıldığımdan beri, sekiz ay... yirmi iki günden beri, ilk defa ben de bir şeyler söylemek ihtiyacındayım. Kim bilir Sevgi, kaçıncı fincan kahvesinde, kaçıncı defa haklı çıkıyor?» Bilge mahzunlaştı, «Benimle konuşurdun,» dedi. «Canım, ne kadar aslanyüreklirişar olsam da, bazı zorluklarım var benim de.» «Benim, birinci sınıf bir dinleyici olduğumu söylerdin.» Albayım! Tanrım! Bana ait bir şey hatırladı. «Sevgi de hiç öyle değildi, sonuncu sınıftı.» Bilge güldü: «Sen de kolay çekilir bir insan değilsin.» Ben gülmemeliyim. «Değilimdir. Bu yüzden Sevgi'nin, kahve içerken anlattığı olaylarda haklı çıkması çok kolay. Ben ne kadar anlatsam, sanki söylemekten kaçındığım bir şeyler varmış gibi olacak.»

«Bir kahve ister misin?» dedi Bilge. Beni dinlemediği için ayrıldım ondan. Ne konuştun ki? Sana, kahve ister inisin? diye sordular. Başımı yukarı kaldırdım ya, ülkemizin geleneklerine uygun olarak konuşmasız bir karşılık verdim ya. Bu geveze oğlan da nereden çıkmış? derdi baham. Bizim ailede kimse konuşmaz. «Aslında, itiraflara çok meraklıyımdır,» diye konuştu hafif bir sesle. Bir de iç gevezeliğimi duysaydın aziz peder. Başım dönüyor. Nasıl dönüyor? diye sormuştu doktor. Başın duruyor da, çevrendeki eşya mı hareket ediyor? yoksa, sabit bir ortam içinde mi döndüğünü hissediyorsun? Felsefi bir soru. Odanın ortasında, doktorla birlikte denemişlerdi:

Önce eşya durdurularak Hikmetin başı çevrildi; sonra da eşya... İkisi de değil, demişti doktora. Utanmıştı. Bilim de dudak bükmüştü bu baş dönmesine. Dönmediğine karar vermişlerdi. Doktoru güldürmüştü Galile'yi örnek vererek. O halde çarpıntım var, diyerek son bir atılımda bulunmuştu Hikmet, hastalığını kanıtlamak için. Anlaşılmaz saatli bir lastik, kolunu acıtmıştı. Bilim, gene başını sallamıştı: Tansiyon normal. «Bana acıyordunuz,» dedi. «Evlenmeden önce, bu yüzden kaybolmuştum ortadan. Kötü durumda hissedince kendimi, hemen yok olurum. Bilmem hiç dikkat ettiniz mi?» Bilge gene bacak bacak üstüne attı: Çıplak bacaklaTin hışırtısı. «Evlendikten sonra gene ortaya çıktım. Gururluydum.» Bilge güldü: «Ayrıldıktan sonra da bunun için mi ortadan kayboldun?» Göz doktoruna göndermişlerdi sonra. İyi bir muayene: Soyunmak yok. Nikâh muameleleri sırasında da doktor acımıştı herhalde ona: Pantalonunuzu indirin, dememişti. «Öyle sözler söylemiştim ki, ondan sonra evlenmek... Unutuluncaya kadar görünmemek iyi olacaktı. Belki Sevgi'ye anlatırdınız düşüncelerimi.» «Ne garip şeyler düşünürsün Hikmet. Gerçekten korkuyor muydun?»

«Gerçekten korkuyordum. Gece yarısı ter içinde uyanıyordum. Kimlere, neler söylediğimi hatırlamağa çalışıyordum. Galiba Sevgi'yi biraz küçümseyerek anlatmıştım. Söylediklerimi, kapı kapı dolaşarak geri almak istiyordum. Sevgi diye bir kızla tanıştım, biraz aptal ya da kitaplardan anlamıyor. Sevgi'ye duyduğum cinsel ilgiden de Dumrul'a söz etmiştim sanıyorum. Sevgi anlayacak diye korkuyordum. Çünkü, neden terliyorsun canım? diye sorup duruyordu. Hava sıcak da canım, diyordum. Hayır değil, diyordu. Beni anlamıyordu. Eve arkadaşlarım gelecek diye de korkuyordum. Gömleğin terden sırtıma yapıştığını hissediyordum. Ateşim çıksın diye dua ediyordum.» Gözlerinizi kapayın, ellerinizi birleştirin. Küçükken ateşli bir hastalık geçirdiniz mi? «Bana anlatabilirdin Hikmet.» «Kimseye inanmıyordum. Bütün hayatımca nefret ettiğimi düşündüğüm bir düzeni, artık bütün hayatımca yaşamak istediğimi sanıyordum. Acınacak bir tarafım da kalmamıştı. Zaten yoktu. Sevgi öyle söylüyordu. Bana acımayı alışkanlık haline getirenlere kızıyordu. Seni de kıskanıyordu bu yüzden.» Bilge'ye bakmamak için,

devetabanına çevirdi gözlerini. «Evet, anlaşılmaz bir gerginliği vardı Sevgi'nin.» Bilge beni ne yapsın? «Onun için, bir süre sonra seni görmeğe gelemedim Bilge. Sevgi'ye yaranmayı denedim. Belki de karşısında böyle alçaldığını için, yanlış tanıttım kendimi. Belki de, olduğum gibi görünseydim, sonumuz böyle olmazdı.» Bilge güldü. Saçmalama Hikmet. Mecburum albayım: İtiraf ediyorum. «Bana biraz daha kahve versene Bilge.» Bir de röntgen çektirelim. İçinizi görelim.

«Herkes iyi geçinsin istiyordum. İlk defa bir tiyatroda karşılaştık sizlerle. Hemen yanınıza gelemedim. Sevgi'nin gözlerinde böyle bir istek yoktu. Benimse tek görevim, onun gözlerini izlemekti. Dumrul sarhoştu. Uzaktan bize bakıyordu gülerek; tanıştırılmak istiyordu. Sevgi sizlere kızıyordu; kötü bir durumda teslim almıştı beni. Üzerimde çok uğraşmak gerekiyordu. Bana her gün tıraş olmayı öğretmek gerekiyordu. Beni, her gün gömlek değiştirmeğe alıştırmak gerekiyordu. Bana kötü bakmıştınız. Okurken sayfalarımı buruşturmuştunuz. Bu çocuğun aslında neye ihtiyacı var diye düşünmemiştiniz. Bu çocuğun aslında Sevgi'ye ihtiyacı vardı. Uzakta bekliyordunuz. İşte Sevgi dedim içimden. İşte meşhur Bilge, işte meşhur Nazmi, Dumrul. Hepsi dünya çapında. Herkes haklıydı. Değişik yalanlar söylemiştim. Aslında Sevgi'nin gözleriydi önemli olan.» Bilge düşündü. «Bütün bunları düşünerek nasıl yaşadın? Neden Sevgi'ye söylemedin bütün bunları?» Röntgende bir şey görülmüyor. Yemeklerden sonra midenizde bir yanma hissediyor musunuz? Bilmem. «Söyleseydim başka türlü mü olurdu sonumuz, diyorsun?» «Saçmalama Hikmet. Ne bileyim, konuşsaydın, anlatsaydın.» Dinleseydin. Birden, ferahlama gibi bir his duydunuz mu? Kanama, böyle bir his verir de insana. Bilmem. «Durmadan Sevgi'nin gözlerinin içine bakmaktan yoruldum galiba. İyi bir öğrenci değildim Hepiniz dünya çapındaydınız. Devler savaşı yapıyordunuz. Herkesin gözüne bakmak zorunda olduğumu sanıyordum. Savaş bitsin istiyordum, fakat, anlaşmaya hiç niyetiniz yoktu. Sizleri izlemekten yorulmuştum. Acaba şimdi ne yapacak? Bu söze kızdı mı? Düşünür dururdum. Sonra, kendimi teselli ederdim: Onlar kendi başlarının çaresine bakarlar. Oyunlarınızı heyecanla seyreden saf bir seyirci gibiydim.» Durdu. «Sen oyun sever misin Bilge?»

Bilge, gözlerini açtı: «Anlamadım, ne oyunu?» Kelebek oyunu. «Oyun canım işte. Bildiğimiz oyun. Play. Tiyatrodaki gibi. Filmlerdeki gibi.» «Bilmem. Bir oyun üzerinde çalıştığımızı hatırlıyorum. Ben hiç ezberleyemiyordum.» Böyle bir şey vardı. «Gizli Oturum,» dedi Hikmet. «Evet, galiba. Bir de akraban vardı, bir kız.» «Asuman,» dedi Hikmet. «Evet Asuman. Neden bitirememiştik?» Sevgi'nin başı ağrımıştır. «Sevgi'nin canı sıkılmıştı galiba. Gece geç vakitlere kadar prova yapıyorduk. Sevgi'nin bir rolü yoktu. Onun için, 'uykusu gelen kadın'ı canlandırıyordu oyun dışı olarak. Ha-ha.» Bilge şaşırdı: «Neden kötü kötü güldün öyle?» «Kötü bir şey hatırlamışımdır. Sevgi'ye gülmüşümdür. Fısıltılarına gülmüşümdür. Sevgi suflörümüzdü ya. Artık hep kötü şeyleri hatırlıyorum. Uykumuz gelmedi mi Hikmet canım, Ha-ha.» «Kötüsün Hikmet.» «Arkasından da 'kızcağızın' diye başlayan bir söz etmelisin. Ha-ha. Sevgi, şimdi Asuman'ı çok sevi yormuş. Durmadan ona taşınıyormuş. 'Çok uğraştım Asumancığım, bir türlü kötü oyunlar oynamaktan vazgeçiremedim Hikmet'i, Ha-ha. Herkesin, bir fincan kahvesini içeceği bir yakını vardır Sevgi. Herkes, içini, yalnız içine dökmez. Ha-ha. Daha kahve var mı Bilge? Bir gecede, Sevgi'nin bütün fincanları kadar kahve içmek istiyorum. Bütün 'ha-ha'larımı bir gecede harcamak istiyorum. Salonda at yarışları oynamak istiyorum.» «Anlamadım?» dedi Bilge. Artık kendi yerimde oynamak istiyorum. Meyhane salonlarında beyaz at yarışları oynamak istiyorum; artık beyaz kadın ticareti yapmak istemiyorum. «Bir çeşit kumar,» dedi. Hangi alyansları? Bildiğimiz atyarışları. Ha o atyarışlarımı— Evet o at yarışları. «Seni, oyunlarınla biraz yalnız bırakıyorum,» dedi Bilge. «Öyle bir kahve yapalım ki, bütün gece uyuyamayalım.» Soldan çıktı.

Ben merkez muhacim olarak oynuyorum. Sağımda Mehmet Bey, solumda tombalacı Arif. Ulusal saldırıcılar. Biri günahlarımı yazsın, öteki de olmayan sevaplarımı. Muhsin Bey de yönetimi ele alsın. Biz, Apokalipsin, yani Cehennemin dört atlısı olarak Havayollarına binelim. Yerimizi bilelim. Hiç olmazsa bir filim çevirelim. Yerli filimlerin kısa bacaklı atlarıyla bir nakliye uçağına dört nala binelim. Bilge beni ne yapsın? (Hayır, Sevgi değil, ben söylüyorum.) Bütün başımıza

gelenler Sevgi yüzündendir. Şerefimi iki paralık etti, albayım. Uçak kalkıyor albayım, atlar huysuzlanıyor; acele edelim. Mehmet Bey kekeliyor albayım. Kemerlerimizi bağlıyoruz; susuyor. Kekemeler, kekeleyerek su...şarlar. Hostesin bacaklarına bakıyoruz. Bir viski içmesini de bilemeyecek miyiz? Güleriz Ha-ha. Kekeleyerek güleriz. Uslu oturun arkadaşlar! Sol melek! Buyrun yüzbaşım! Bana, iki tane daha, eğilenhostesinbacaklarınabakma günahı yaz. İki omzumuza, paşa apoleti gibi konmuşlar albayım. Yaz bakalım: Suçumuz sevmek. İşçi tayyaresine mi binmişiz? Hayır. İşçi tayyaresi soğuk olur albayım; yolda bozulmasınlar diye tedbirmiş. Ha-ha. Günah meleği! Her ‘ha-ha1 için, ikivirgüldört günah yaz da aklın karışsın. Arif Beyi de yaz: Dört numaralı ata yirmi beş kuruş. Sivas ekibine de yeni bir şişe açın; bir taneyle bir şey anlamıyorlar. Ortalık Mahşer gibi kalabalık. Apokalipsin Dört Atlısı, ha babam koşturuyor. Yedi numara kazandı. Olamaz; dört tane atlı vardı. Onlar da kanatlanarak mahşere uçmuşlardı. Sen de uçma diye kopardım kanadını. Pirzolalar kimin? Onları KITLIK yiyecek Kirkor. Arkadan da ÖLÜM geliyor, onun arkasından KITLIK geliyor; arkadan Asmakabakçı geliyor. Zavallı Asmakabakçı! Sen de gel bakalım. Gel, şöyle dur. Kim bilir ne kadar yanmıştır canınız. Bu kıralların kaprislerinden de illallah! (Herkes sana gülüyor, sözlerine değil.) Hemşerim de geldi. (Köylülerimiz.) Turist Klasa gönderin de, uçak düşerse önce o ölsün. Uçakta (salonda) atyarışları yapılıyor. Sevgi birinci geldi, ben ikinci geldim. (Başka katılan olmadı.) Zarf kapama yarışında ikinci oldum, perdetakma yarışında ikinci oldum, bulaşıkyıkamada birinciyim. (Sevgi katılmadı.) Parakazanma yarışında dereceye giremedim. (Yanlış bayrak değiştirdiğim için diskalifiye oldum.) Evlilik yarışında cansıkıntısı birinci geldi. Çiçek yarışını, bir deve tabanı farkıyla kaybettim. Şimdi, Bilge’nin peşinden koşuyorum; gene ikinci geldim. Sonuca itirazlar oluyor. Yetişemiyorum. Her tarafa koşuyorum. (Ben göğüslemeden, ipleri kaldırıyorlar. Neden bu yarışlara kalktın evlâdım? Şimdi inişe geçiyoruz albayım. Hayır. Hava boşluğuymuş. Atlattık albayım. Kameralar çalışıyor. ÖLÜM ne zaman sahneye çıkacak? Pencere de açamıyoruz. Tayyarede olmazmış. İnsanı hüüt diye dışarı çekermiş atmosfer. Bir gazete görmüştüm: Adam düşerkenin resmi vardı. Uçağın fotoğrafı da vardı. Çini mürekkeple

çizmişler adamı, tam düşerken çizmişler. Adam henüz sağ, beşyüz metre sonra ölecek. Apokalipsin Dört Atlısı olduğumuz için, başkalarının felaketiyle yaşıyoruz. Bu arada, geçimimizi sağlamak amacıyla, salonda at yarışları oynatıyoruz. Sembolik yapıyoruz albayım. Sahneye, kıyafet değiştirerek çıkıyoruz. Ben Hamlet'in elbisesini giydim. (Depoda başka elbise kalmamıştı.) Ben, ÖLÜM semboliği olduğum için, siyah elbisenin üstüne beyaz bir iskelet çizdirdim. Bizi kameranın karşısına geçiriyorlar. Hostes elini kaldırıyor, tavandan bir beyaz perde iniyor. (Meğer, tavanarasına gizlemişler.) Biz. her şeye hayret eden bir millet olduğumuz için albayım, sevinç ve şaşkınlıkla ellerimizi çırpıyoruz. Zaten biz her zaman alkışlarız. Beğensek de, beğenmesek de, oyumuzu versek de, vermesek de, herşeyi oyun sandığımız için durmadan ellerimizi çırparız. Ruhbilimciler de öyle söylüyor. Çocuk kalmak iyiymiş. Biz de iyi kaldık albayım; medeni yet bizi bozamadı. Oyun olarak, yalnız, salonda at yarışlarını öğrendik. İşte —gevezeliğimi mazur görün albayım, çünkü çocuk gibi, her şeyi soruyorsunuz— bu beyaz perde, pat diye inince, arka taraftaki uçak tuvaletinin yanında duran televizyon kameralarının aracılığıyla biz, perdede yansıtılıyoruz. Asmakabakçıya sansür izin vermedi albayım. Ayrıca, sansürde çıkan bazı aksaklıklar yüzünden Apokalipsin Üç Atlısını oynuyoruz. ÖLÜM Allahın emri olduğu için, ondan korkmuyorlar da, KITLIK'tan korkuyorlar. Sivas ekibinden Veysel, iki numaralı KITLIK atlısını, Durmuşların Recep'e benzetiyor. Sivas ekibi gülüyor bu yüzden. Hepsi de itişip duruyorlar. Biz de, Mahşer hipodromunun numaralı tribününden onlara sesleniyoruz. Kıyamet kopuyor. Yaşayan ölüleri oynuyoruz. Konuşmalarımız uzun ve sıkıcı olduğu için, sonunda yalnız At Yarışları gösteriliyor perdede. Üzerimize bahse giriyorlar. Biz oynayamıyoruz. Sonunda bizi sahneye davet ediyorlar. Ben maskemi çıkarıyorum. Şaşırıyorlar. Birbirlerini dirsekleriyle dürterek beni gösteriyorlar. Sivaslı Mustafa o kadar bağırıyor ki, tayyarede olmasak, tutup kapıdan dışarı atacaklar onu. Uçağımız, gerçekten inişe geçiyor. Çok kalabalık geldik Bilge. Hepimize birer kahve yap.

«Bize basit bir oyun yaz,» dedi Bilge, kahveleri getirirken. «Anlayabileceğimiz bir oyun.» Bilge ve kahve, hayalleri eritti. «Size

şiddetli bir oyun yazacağız,» diye karşılık verdi Hikmet. «Yalnızlığımızın ve horgörülmüşlüğümüzün bütün şiddetiyle hepinizi, yerden yere vuracağız.» Bilge, kahvesinin üstüne biraz süt koydu: «Siz kimsiniz?»

Ona meyhaneyi anlattı; Mehmet Bey, tombalacı Arif. Muhsin Bey ve Sivas ekibiyle oldukça kuvvetli bir birlik kurduklarım açıkladı. Sayıları gittikçe kabarıyordu. Bütün iş, dört tane atla biraz kıyafet bulmaya kalmıştı.

Bilge, «Ne olur beni de alın,» diye yalvardı. «Ben hiç bir işinize karışmam. Ortalığı toplayıp sökükleri dikerim. Yemek için nasıl olsa birine ihtiyacınız var.»

Hikmet, kaşlarını çattı: «Olmaz; sen bizi yumuşatırsın. İstediğimiz kadar şiddet gösteremeyiz sonra. Az şiddet, şiddetlerin en kötüsüdür. Her atlı, tek başına davranmak, kendi başına cezalandırmak zorundadır; şiddet için insan tek ve yalnız olmalıdır. Sen, aramızda hemen ortak taraflar bulmağa başlarsın.»

Bilge direndi, «Benim kadın olduğumu anlamazlar ki,» dedi. «Saçımı toplarım, kasket de giyerim. Beni, şu uzun saçlı delikanlılardan sanırlar.»

Hikmet, başını salladı: «Sen, giyimini de yumuşatırsın. Yalnız bir erkeğin giyinişindeki acımasız sertliği beceremezsin. Hitler'e bak, Musolini'ye bak: Kılıkları ne kadar beceriksiz ve zevksiz bir düzen içindedir. İhmalcilikleri ne kadar gerçektir. Elbiseleri üstlerinden sarkar. Evlerini bile ne vahşi bir görgüsüzlükle döşerler. Yalnızlığın görgüsüzlüğüdür bu. Sınıflarını bulamamış insanların derbederliği içindedirler. Birbirlerini sevmeyen evlilerin de görünüşü böyledir. Dağınık yaşantılarında hiçbir güzellik yoktur. Tek başına düşünme katılığının kokusu her tarafa sinmiştir. Ağır bir günün bunaltıcı, öfkelendirici yaşantısı bitince eve dönen evli ve yalnız bir erkek ne yapacağını bilemez; horgörülmelerin, aşağılanmaların intikamını alma susuzluğuyla yanarken çevresinde yatıştırıcı en küçük bir ayrıntıyla karşılaşamaz. Hırsla çekiştirerek çıkardığı elbiselerinden alır intikamını. Apokalipsin Dört Atlısı, dünyanın en kötü giyinen erkekleridir.»

Bilge vazgeçmedi: «Sizin elbiselerinizden birini de ben giyerim. Seferlerinize de katılmam. Uslu uslu evde oturur, dönmenizi beklerim. Öteki arkadaşların burada olsaydı, beni hemen kabul ederlerdi.»

Hikmet güldü: «Bizi daha başlangıçta birbirimize düşüreceksin. Olmaz. Sen bizi bir düzene sokarsın. Her istediğimizi, aradığımız yerde buluruz sonra. Sen bizi evde bekliyorsun diye, işimizde gevşeklik gösteririz. Belki canımız evden çıkmak istemez bile. Çekilmez bir tatlılık duygusu içimizi sarar. Eski öfkelerin acısını unuturuz. Sen de bu oyundan, günün birinde bıkarsın. Çünkü kadınlar uzun süre oyunlarla oyalanamazlar, çünkü gerçekçidirler. Bir gün bizi eski horgörülmelerimizle, aşağılanmalarımızla, hiçe sayılmalarımızla, adamdan sayılmamalarımızla, haklı ya da haksız küçük görülmelerimizle ve daha kötüsü bütün bunların intikamını alamamış olmamızla başbaşa bırakıp gidersin. Üstelik senin, söküklerimizi dikip yaralarımızı sarar görünmen yüzünden biz bütün bunların intikamını almış olduğumuzu düşünürüz. Sen bizi bu durumda bırakıp gidersin. Affedersiniz yanlışlık oldu, dersin. Özür dilerim: Öfke değil öksedir. Bunu da tam söylemezsin. Bir süre sonra aklımız başımıza gelir; Apokalipsin Dört Atlısı, yalnız bırakılmıştır. Çirkin kılıklarımızla, gözyaşlarının yüzümüze akıttığı boyalarımızla birer melodram oyuncusu olarak, kısa bacaklı zavallı atlarımızın üstünde öylece kalırız. Perde bile üstümüze kapanmaz: Bir arıza olmuştur.» Bilge itiraz etti: «Fakat bütün bu gösterişi kadınlar için yapmıyor musunuz? Bütün niyetiniz, kendinizi acındırmak değil mi? Oysa ben sizi hep beğenirim; ellerimi acıtıncaya kadar alkışlarım sizleri. Benim gibi seyirci bulamazsınız.»

Hikmet öfkelendi: «Olmaz. Siz seyirci kalamazsınız, oyunlara; hemen katılmak istersiniz. Ve oyunları istediğiniz biçimde değiştirmek istersiniz. Sökük dikmekle .başlarsınız, sonra baş rollere geçersiniz. Bizim öfkemizi, intikamımızı ve bütün gürültümüzü gülünç duruma düşürürsünüz. Biz Kirkor’un meyhanesinde Apokalips takımını kurduk, herkesin yeri belli. Salonda ceza yarışları oynayacağız. Bu bizim için bir ölüm kalım meselesidir. Kadınlarla oynanmaz; hemen canları sıkılır. Bir kere, rollerini ezberlemezler;

sonra, ‘Sen gerçekten oynamak istiyor musun canım?’ diyerek insanın aklını karıştırırlar. Her oyunu bir tartışma konusu yaparlar; akılları yatmadan rollerini katiyen oynamazlar. Biz onları kafamızdaki oyunlara uydurmağa çalışırken onlar —kafaları olmadığı için— bizi hayata uydurmağa çalışırlar. Oysa bizim hayatla görülecek hesabımız vardır. Biz HAYAT’ın karşısında dört numaralı ÖLÜM atlısını oynatmağa çalışırız. ÖLÜM’le oynamağa çalışırız; bırakmazlar. Sonsuz sorularla bunaltırlar bizi: Gerçekten ölümü isteyip istemediğimizi sorarlar durmadan. Sonunda ÖLÜM’ü bile gözümüzde gülünç duruma sokarlar. Yazdığımız oyundan bizi kuşkuya düşürürler sonunda. Tam bu sırada başka oyunlara kaptırırlar kendilerini. Her gün değişik oyunlar isteyen şımarık seyircilere benzerler. Oysa bizim takımın tek bir oyunu var: Durmadan aynı cılız atları, aynı dumanlı salonlarda koşturmak zorundayız biz.»

Bilge güldü: «Romantik oyunlardan vazgeçmek istemiyorsun. İyiler hep iyi, kötüler hep kötü olsun istiyorsun. Hem ceza vermek, hem de kendine acındırmak istiyorsun. Tek başına cezalandırmak istiyorsun aslında; fakat saldırılardan korunmak için, yanına zavallı yardımcılar alıyorsun. Tombalacı Mehmet...» Hikmet düzeltti: «Tombalacı olan Arif’tir. Mehmet de, Mehmet değil, Mehmet Beydir. Tiyatroda perdecilik yapardı.» «Evet, Tombalacı Arif de belki benden iyi değildir. Neden hepimizi yargılıyor? Belki de yargıç olunca eski durumunu unutur. Bence yargıçları ve sanıkları yeni baştan gözden geçirmelisiniz.» Bacak bacak üstüne attı.

Hikmet, «Yargılama filan yok,» dedi. «Biz ceza vereceğiz. Sen neden işimizi bozuyorsun canım? Çekil aradan; biz: de, defterimize yazdığımız kimselerin hesabını rahatça görelim. Göze göz, dişe diş. Gözünü kaybetmeyen anlamaz bunu. Biz anlarız. Biz Musa’dan yanayız. Bütün romantik oyunlarda olduğu gibi şiddeti haklı gösteren bir serüvenimiz yaşanacak: Şiddeti düşünmekle başlayacağız ve şiddetle bitireceğiz.»

Bilge, kaşlarını çattı, «Seni de, hepinizi de ön yargılı ve dar kafalı buluyorum. Bunu tombalacı Arif Beye de, perdeci Ahmet Beye de söyleyeceğim.» Hikmet düzeltti: «Mehmet Bey.» «Evet, Mehmet

Beye de söyleyeceğim. Bence, sen bu adamları kullanmak istiyorsun. Onlarla tanışınca senden sakınmalarını söyleyeceğim hemen. Sen onları, bitkin bir durumda savaşa sokmak istiyorsun. İstersen, önce bir yemek verelim onlara; yesinler, içsinler, içlerinden geldiği gibi kendilerini ortaya döksünler. Meyhaneci Artin'in hazır yemeklerinden bıkmışlardır.» Hikmet, «Önce isimlerini öğren,» dedi. «Artin değil Kirkor.» «Onların da böyle her kusurlarını düzeltiyorsan, seni pek sevmiyorlardır.»

Hikmet suratını astı: «Hayır, bütün kusurlarıyla seviyorum onları. Belki de bu kusurları yüzünden seviyorum.» Bütün tartışmaları kaybediyorum Bilge.

Bilge, «Belli olmaz,» dedi. «Belki de sana, içlerinden, ukalanın biri, diyorlardır. Belki de seni beğenmiyorlardır, kendileri adına konuşmanı istemiyorlardır.»

Hikmet direndi: «Ben onları yanlış ve kötü bulmuyorum ki. Gördükten sonra ne değeri var? Ben hoşgörüden yana değilim. Onlarda, kendime uygun bulduğum bir taraf var belki.» Bir sure sustu; sonra, «Sen bunları anlamazsın. Bu yüzden, onlarla tanışmağa hakkın yok,» dedi.

Bilge, ayaklarını altına topladı: «Bana kalırsa, sen onların beni tanımalarından korkuyorsun. Senin şiddetinle pek ilgili değil onlar; bunun ortaya çıkmasından korkuyorsun.»

Hikmet, «Onlarla senin bir alışverişin olamaz,» dedi. «Kadınca bir oyun sanıyorsun bu şiddeti; çünkü onları, sana güzel gösterdim anlatırken. Belki sana yaranmak için, çizgilerini yumuşattım. Çünkü seni seviyorum. Beni ve çevremi beğenmeni istiyorum. Birden heyecanlandı: «Aslında biz, herkesle birlikte, kendimizi de cezalandırmak istiyoruz. Bizim yaşamaya hakkımız yok, çünkü topluma bir katkımız yok; öldürmek istiyoruz. Derler ki, bu ülkede, büyüklerimizin yaptırdığı bir yağmada, ortalığa dökülen yaratıkları, vatandaşlarımız ilk defa görüyorlarmış. Onlar da vatandaşlarımızı ve vatandaşlarımızın yürüdükleri caddeleri ve vatandaşlarımızın seyrettikleri vitrinleri ve bu vitrinlerdeki eşyaları ilk defa görmüşler. Eşyadan gözleri kamaşmış, düzgün yolda ayakları birbirine

dolaşmış. Onlara alması öğretilmediği için, parçalayabilmişler ancak; vahşetten değil, görgüsüzlükten. Buz dolabı karları yağmış, kumaş selleri akmış sokaklardan. Sert kaplamalı caddeler ayaklarını acıtmış olmalı ki, sadece yeni ayakkabıları almayı akıl edebilmişler; ayaklarını saran paçavraları, dükkânların temiz mermerleri üzerine bıraktıkları gibi insanın ayağını okşayan ayakkabılar giymişler. Apokalipsin Dört Atlısı, o gece oldukça yorulmuş. Oysa şimdi sakin görünüyorlar ve sen de bu görüntüye kapılıyorsun.»

Bilge, «Bunlar senin atlıların olamaz,» dedi. «Bu kadar şiddeti sizin içiniz kaldırmaz. Siz, salonda at yarışları oynayabilirsiniz ancak.»

Hikmet birden duruldu, «Doğru,» dedi. Ben de, gölgesiz ve beyaz rüyalar görüyorum. Beyaz atlarla yarış alanına çıkıyoruz. Eski zamanlarda geçen filimlere benziyoruz. Aslında serseri ve ayyaş ve çapkın oyuncuların, çimenleri incitmekten korkarmış gibi ibegyourpardonladıkları renkli filimler çeviriyoruz. Bütün leydiler, çimenlere kadar inen çiçekli beyaz elbiseleriyle oldukları yerde dalgalanıyorlar. Silindir şapkalı ve bar kapıcısı suratlı figüranlar, tabii görünmenin telaşı içinde. Her yerde bir rejisör korkusu seziliyor. Serseriler, kendilerinin olmayan elbiseler içinde, objektifebakmıyormuşçasına bir gülümseme tutturmuşlar. Yarış alanını ayıran beyaz parmaklığa, elbiseleriyle sürünerek geçiyorlar önümüzden. Dürbünleri boyunlarına asılı, dürbünleri zarif fildişi sapların ucunda. Tribünler, kat kat gökyüzüne yükseliyor. Utanmasalar, tavandan da çekoslavak kristal avizeler sarkıtacaklar. (Gerçeğe uygun olmaz diye yapmıyorlar.) Kadınların, arkası kalkık elbiseleri çimenlere süründükçe tatlı bir hışırtı duyuluyor; silindirşapkalıların, anlaşılmak mırıltıları gibi. Fakat onlar figüran, beş dolar alıyorlar günde en fazla. Biz daha önemliyiz: Bir kere, haftalık esası üzerinden çalışıyoruz. Yüz dolardan fazla para geçiyor elimize haftada. Atları koşturmak gibi zor bir işimiz varsa da, tehlikeli sahneleri zaten Amerikan kovboyları oynuyor. Kılık kıyafetimiz lüks değil; fakat, onlar gibi gardroptan giyinmiyoruz. Hepsi ısmarlama. Çekimden sonra, Holivut kantinde biraları da biz ısmarlıyoruz figüran kızlara. Gene de heyecanlıyız tabii; çünkü seyredileceğimizi biliyoruz. Rolümüzü samimiyetle oynuyoruz, rolümüze bütün

kalbimizle bağlıyız. Onun için daha çok para veriyorlar bize. Haftada yüz...»

Bilge söze karıştı: «Hayallerini, başlangıçta da böyle gülünç durumlara düşürüyor musun?» Hikmet utandı: «Belki, başlangıçta biraz romantik düşünmüş olabilirim.» Hemen ekledi: «Fakat, gerçeklikleri hakkında size teminat veririm.» Kızdı: «Canım, ötekilerden biraz başka türlü hissettiğim muhakkak. Fakat senin karşında da romantik görünemem ya.»

«Sen bana bakma,» dedi Bilge. «Bildiğin gibi anlat.»

Ben sana bakıyorum; fakat, dönülmez bir yola girdik artık. «Ucuz hayallerin anlatımı da ucuz oluyor,» dedi. Kendini kötüle bakalım. Buradan bir yere gidilmez. (Biliyoruz.) «Düşünürken ucuz gelmiyor; kelimelerle düşünülmüyor çünkü, resimlerle düşünülüyor. Sonra, resimlerin de ucuz kaynaklardan alındığı anlaşılıyor: Amerikan kaynakları daha iyisini vermiyor. Beyaz renk de işi bozuyor. Ondan daha beter bir renk olan pembe ile hafif ve iç bayıltıcı gölgeler vurulabiliyor ancak. Bütün milletler romantizmden bıktığı için, bu alanda Amerikan sermayesi at koşturuyor. Onlar da, durup dururken şarkı söylüyorlar filimlerde. Belki Almanlar, daha ciddi bir şeyler yapabilirlerdi. Onlar da mizahtan anlamıyorlar: Kırmızı yanaklar ve hep birlikte heimat şarkıları. Rezalet! Fransızlar biraz idare ediyorlar: Başından sonuna kadar şarkılıyorlar bizi alıştırmak için. Sofrada tuzu bile şarkıyla istiyorlar. Piyano eşliğinde durumu kurtarıyorlar. Bizim seyirciler de, başından sonuna kadar ıslıklıyorlar filmi. Evet, nerede kalmıştık?»

«Kapıcıkılıklısilindirşapkalılarda kalmıştık,» dedi Bilge, tabii görünmeğe çalışarak. Tanrım! Beni dinliyor benim gibi konuşuyor. Buradan nereye gidilir?

«Evet, tam biz yarış alanına çıkıyorduk. Kimse bize aldırmıyordu. Öyle görünüyordu. Zenginler, hiç bir şeye aldırmama, hiç bir şeyden heyecanlanmama lüksüne sahiptirler; bu nedenle çok yaşarlar. Beyaz seyirciler içinde ancak, zenginlerin satın aldıkları ucuz ve güzel sokak kadınlarıyla paraları bitmiş sahte silindirşapkalılar yarıştan heyecan duyarlar. Biz, araya sıkışıp kalmıştık. Ne

başrollerdeydik, ne de birgüniçintutulmuşlardandık. Stüdyonun kantininde kızlara bira ısmarladığımız da yalandı. Bizim önümüzde ancak zahmetli ve tekrarlı bir evlilik yolu vardı. Gündüz, çevremizde dolaşan bir sıcaklık ve gece yatağımızda bir rahatlık ya da gündüz, çevremizde bir rahatlık ve gece yatağımızda dolaşan bir sıcaklık uğruna bütün hayallerimizden vazgeçmemiz gerekiyordu.

«Zengin seyircilerin de ilgisini çekemiyorduk. Varlığımızı duymaz görünüyorlardı. Kimseyi de varlıklarıyla tedirgin etmiyorlardı. Üstün seviyede rahatsızlıklar içindeydiler. Bulutların yağmuru, sokakların tozu ve çarpan insanların dirseklerinin ötesindeydiler. Kapıdan çıkarlarken üstlerine şemsiye tutuluyordu; zaten, arabaya kadar iki adımlık bir yoldu. Bu nedenle, ince zarif pabuçlar giyebiliyorlardı. Nedense bizim ince pabuçlarımız, hemen nasır yapıyordu ayaklarımızda; üstelik bulutların yağmuruna ve sokakların tozuna dayanmıyordu. Bizler, birer zengin karikatürü gibi dolaşıyorduk ortalarda. (Onlar, görünmeden dolaşıyorlardı.) Ayakkabılardan nasırlarımız, gömleklerden kıllarımız, daracık pantalonlarımızdan mendillerimiz ve paralarımız ve cepdefterlerimiz fırlıyordu. Ayakkabılarımızın burnu taşlara takılıyordu. Onlar, kapıdan arabaya, arabadan kapıya, rıhtımdan motora bir rüya gibi kayarak gidiyorlardı. Sanki bir tünelin içinde, bize görünmeden dolaşıyorlardı. Yarış alanının kenarına da acaba nereden gelmişlerdi? Kaç kat elbiseleri vardı ki, pantalonlarının dizleri hiç buruşmuyorlardı? (Biz içine astar koydurduğumuz halde boru gibi olmuştu.) Terlemez miydiler? Burunları akmaz mıydı? Tırnaklarının içine kirler dolmaz mıydı? Konserde hiç gıcık tutmaz mıydı onları? Öksürmez miydiler? Çok sık yıkandıkları ve her yıkanışta çamaşır ve gömlek ve hatta elbise değiştirdikleri söyleniyordu. Peki, mesela Kirkor’un tezgâhına dayadıkları dirsekleri yağlanmaz mıydı? Söylediğimiz bu kabil sözlere gülüyorlardı onlar. Biz de onların bu kabil efsanelerine aldırmıyorduk; gülüp geçiyormuş gibi yapıyorduk. Bahçede otururlarken, sivrisineklere de söz geçiremezlerdi ya. İşte biz, böyle rüyalar görüyorduk Bilge. Ve bu rüyalara inanmamış görünmek için, insafsızca eleştiriyorduk onları.»

Sustu. Çevresine baktı. Hiç bir şey görmüyormuşum. Ne devetabanını, ne de koltukları. Yabancılar arasındayım. Eşya ile birlikte yaşamasını bilemiyorum. Bilge beni ne yapsın? Sehpalar, perdeler, pencereler ve tavan yavaş yavaş yerlerini alıyordu odada. Daha kim bilir neleri görmüyorum? Geçici delilikler geçiriyorum. Korkarak koltuğun kenarına elini uzattı. (Ben oyun filan oynamıyorum galiba.) Eşyanın sürekliliğinden çekiniyorum. Bu sürekliliğin kendisine bulaşmasından korkuyordu. Yaklaş onlara, dokunmağa çalış. Onlarla uyuşmağa çalış. Hayır, kaybolurum sonra, eşyanın içine düşerim. Bilge de onların arasında. Bilge’ye ulaşmak için, onların arasından geçmek zorundasın. Olmaz, ben yalnız Bilge’yi istiyorum. Bilge her yere kök salmış, ayıramazsın Bilge’yi onlardan, sonra çok acı duyar. Bilge beni dinliyor. O başka. Yüzünde, ilgiye benzer bir şeyler var. Senin gibi değil Bilge: Eşyayı ve seni birlikte seviyor. Fakat ben eşya gibi olamam. Eşyanın belirli kuralları var: Ne zaman ne yapacağı belli. Ben, istesem de, bunu beceremem. Böyle olduğumu Bilge’ye anlatsam mı? Sakın ha. Ya anlarsa? Deli misin? Eşya, seni eleverecek değil ya. Ya sorarsa? O kadar biliyorsun. Nasıl biliyorum? Biliyorsun işte: Devetabanı ne renk? Neresi? Yaprakları canım. Yeşil. Gördün mü? Sen, kaldığın yerden devam et sözlerine. Bu duraklamanın neden olduğunu anlamadı, değil mi? Duraklama bile olmadı. Sen konuş.

«Bir türlü sonuna gidemiyorduk rüyalarımızın. Korku yorduk. Korkuyordum. Hayallerinde bile korkar mı insan? Hayallerinde bile kadınlar, insanı azarlar mı? Hayallerine bile hükmedemez mi insan? Böyle yerleri atlıyordum neyse; bazı ayrıntılara girmiyordum. Oysa, ayrıntılara inilmezse sonuca nasıl ulaşılabilir? Hiç bir yere ulaşamıyordum. Başarısızlığın yarattığı öfke yüzünden hayallerimin düzeni bozuluyordu: Pusuda bekleyen kötü hayaller, eziyet eden görüntüler birden saldırıyordu üstüme. Yarım kalmış işkenceler, artık sıralarının geldiğini düşünerek ortaya çıkıyordu.»

«Nasıl işkenceler?» dedi Bilge; sorusunun karşılığını beklemiyormuş gibi bir ifade vardı yüzünde.

«Yarım kalmış hayaller gibi, yarım kalmış insanlar, tekerlekli kutularının içinde sahaya çıkıyorlardı. Bellerinden aşağısı olmayan

bu işkence insanları, tahta sandıklarının küçük demir tekerleklerini elleriyle çevirerek yeşil çimenlerin üstünde geziniyorlardı. Filim çevirmek için, binbir emekle hazırladığım çimenlerin üstünde. Kolları uzun olanlar, avuçlarını yere sürterek yürütüyorlardı arabalarını. Avuçları nasırlaşmıştı. Bizim birtürlü at koşturamadığımız yeşil sahada, çiğ parlak renkli formalarıyla bir futbol takımı gibi yayılmışlardı. Telaşlı hareketlerle maç hazırlıkları yapıyorlardı. Bazıları da, çimende avuçları kaymasın diye, elleri aşınmasın diye, takunyalar geçirmişlerdi nasırlı ellerine. Tekerlekli iskemleler içinde onlar gibi yarım idareciler, yardımcılar, gazeteciler ve fotoğrafçılar da sahaya dolmuştu. Yarım futbolcular, alçak kalelerin önünde çalışıyordu: Islak çimenlere hızla sürttükleri takunyalı ellerinden biriyle arabalarını koştururken, öteki elleriyle de topa vuruyorlardı hırsla. Yalnız, demir tekerleklerin ve çarpışan arabaların gürültüsü duyuluyordu sahada. Luna parklarda çarpışan otomobillerin içinde eğlenen çocuklar gibi gülüyorlardı. Arabaların her çarpışmasında, yarım vücutlarıyla bir topaç gibi sallanıyor, arabadan düşecekmiş gibi oluyorlardı; fakat düşmüyorlardı. Belki de alt taraflarından arabaya bağlıydılar. Henüz maç başlamadığı için beni de arabalarına alıp gezdiriyorlardı. Benimle konuşurken arada bir, önlerinden geçen bir topa kafa atıyorlar, ya da yere düşmek üzere olan bir topa saldırarak arabalarının burunlarıyla vuruyorlardı. Onların ustalığına imreniyordum. Ben onlarla konuşmağa daldığım halde, onlar beni dinlerken bir yandan da geçen her topu gözlüyorlardı. Maç başladıktan sonra da beni arabalarından indirmediler. Çizgi kenarından dışarı çıkan bir topu izlerken, bazen saha dışına çıkıyorduk ve hemen sahaya girmiyorduk. Kurallara çok aldırılmıyordu. Bisikletli hakem, her durumu hoşgörüyle karşılıyordu. Bir gol, yarım gol sayılıyordu. Sonuçlar hep kesirli çıkıyordu. Benim biraz içim bulanıyordu.»

Bilge içini çekti. «Oh!» dedi. Ah! deseydi. Sen buraya niçin gelmiştin Hikmet? Sonunda nereye ulaştın? Bununla birlikte, sinirli sinirli gülelim. Güldü. «Ne yapalım?» dedi ve gene güldü. «Parçalandık, dağıldık. Yarı yarıya oynayabildik maçı. Biraz sonra saha kalabalıklaştı. Beni arabasına alan oyuncu, hava serinledi

diyerek ceketini giydi ve iç cebine saklamış olduğu müstehcen resimleri, herkesin gözü önünde satmağa başladı. İşportacılar sahaya doldu. Çakmaklara benzin dolduruldu. Yarım oyuncuların bir kısmı da ayakkabı bağı ve jeton satmağa başladı. Takım elbise yaptırmış olan yarımlar, pantalonlarını sattılar, bu arada yanlışlıkla ayakkabı bağı alanlar yarı fiyatına geri verdiler bunları. Bu süre içinde atılan goller sayılmadı. Herkes transistorlu radyolarını açarak öteki sahalardaki maçları dinlemeğe başladı. Sportoto kâğıtları çıkarıldı. Altı buçuk kolon üzerinden oynanıyordu. Yer yer müstehcen fıkralar duyulmağa başladı. Oysa belden aşağıları yoktu. Denildiğine göre, bir kaza sonucu alt tarafını kaybeden bir adam günün birinde bir genel eve...»

«Anlatma,» diye yalvardı Bilge. «Onları bu zavallı durumda mı bırakalım?» «Bırakalım,» dedi Bilge. «Kadınlarla yola çıkılmaz. Daha önce de belirtmiştim.» Biraz bozuldum albayım. Belki de hiç dinlemedi beni. Daha önce dursaydım, belki böyle olmazdı. Fakat oh! derken ne güzeldi değil mi yüzünün ifadesi? Ah! deseydi, kimbilir daha da güzel olurdu belki. Ağzının, güzel dudaklarının kenarında bir gülümseme yaratmak için, ne uzun yollardan geçiyorsun. Kendinden veriyorsun ve durmadan eksiliyorsun. Oysa bazı insanlar, oldukları gibi kalarak, elde ederler istediklerini. Ben, kanımı damla damla süzerek veriyorum. «Beni bu yarım adamlardan kurtarmayacak mısın?» diye sızlandı Bilge. Senin için her şeyi yaparım: Gecekonduyu ve dul kadını ve albayı ve oyunları, hepsini silerim bir kalemde. Kadınlarla bile yola çıkarım. Öfkelerimi unuturum. Yaşantımın size iyi gelmeyen yanlarını kendime saklarım. Çünkü sizi seviyorum Bilge. Bütün hayatımı, hayır bütün hayatımın sadece güzel oyunlarını, yerdeki terliklere doğru çekingen hareketler yapan ayaklarınızın dibine seriyorum. Oysa, birikmiş alacaklarım vardı bu dünyadan. Çünkü kötü bir yaşantıydı. Bilge'nin varlığı ve içinde yaşadığı dünya unutulmuştu. Bu yaşantının sonu kötü bitecekti. Kitaplar da öyle yazıyordu. Bu yaşantının da sonu kötü bitecek albayım. Bizim gibilerin hayatında güzellikler, kısa süren aydınlıklardır. Bizim gibiler, başkalarının yaşantılarına kısa bir süre için girerler. Uşak rolünde sahneye çıkarlar. Kötü bir yaşantı, fakat iyi

bir oyun. Ben de, benden önce gelmişlerin ve geçmişlerin bütün tecrübelerini hiçe sayarak sahneye çıkıyorum işte Bilge! Tarz-ı selefe tekaddüm ettim, bir başka lügat tekellüm ettim. Yeni sözlere güveniyorum. Evet, ben geldim Bilge. Here I come. Come come come. Ey kalem! bu eser senin değildir. Ey gece! bu seher senin değildir.

«Orada dudaklarını oynatıp, parmaklarınla ne sayıyorsun?» dedi Bilge. «Evet, bu yarım adamların zaten açık havada çalışma izinleri yokmuş,» diye karşılık verdi aceleyle. «Zaten belediye zabıtası da gelmek üzereymiş. Apokalipsin Dört Atlısı da neredeyse sahaya çıkacakmış. Hem de gerçek atlılar. Atilla, Gengiz ve Hülâgû ile birlikte, amerikan kovboylarının uzun bacaklı atlarına binerek hışım gibi sahaya fırlayıp dağıttık hepsini. Öyle Apokalipsin İkinci takımı olarak değil, millî takım olarak yer aldık sahada. Atlarımızın kenarından sarkıttığımız büyük süpürgelerle polo oynar gibi sahadan süpürdük onları. Portakal sandığından arabalarıyla, arabalarının üstüne kurdukları dört direkli meşin gölgelikleriyle, rozetleri - ayakkabı bağları -telefon jetonları - bir liralık kararmış aynaları - çakmaklara benzinleri - karamelaları -file içinde sayı hesabıyla sattıkları portakalları - nazar boncukları - kibritleri - filtreli sigaraları - müstehcen resimleri - plastik topları -pal tıraş bıçakları - hediyelik kartpostalları - piyango biletleri - prezervatifleri - isveç çelik madeninden jiletleri - ilaveli gazeteleri - yazmaz dolmakalemleri - bir bardak içine doldurulmuş silgili kurşunkalemleri - sağır dilsiz kör levhaları - güvercinlere atılan mısırları - titreyen ellerindeki karanfilleriyle birlikte ‘bu kadar acıma bu dünyaya çok’ diyerek sildik hepsini. Çimenlerin üzerinde tekerleklerin izi bile kalmadı. Ayağımızla da, şöyle şöyle düzelttik ezilmiş çimenleri. Oldu bitti. Her şey eski durumuna geldi. Ben hızımı alamadım: Para zoruyla ayakta duran bütün yapıları yerle bir ettim. (Cengiz de bana yardım etti.) Çoktandır özlemi çekilen bir yönetime kavuşturdum dünyayı. (Altı ayda memleketi adam ettim.) Çirkin yapıları süpürerek gelincik tarlası yaptım. (Oysa ben gelincik sevmem.) Yüksek kütlelerin hapsettiği küçük ahşap evleri, tek selvili mezarlıkları, yıkılmış duvarların kenarında büyümüş çimenleri, otları ve çiçekleri meşruten

tahliye ettim. Kıyıları kapatan yüksek duvarlı yığınları denize ittim. (İçindekilerin akibetinden bir haber alınamadı.) İki yanı keskin kılıcımı iki yana da salladım. (Hürriyet ve istibdadı birlikte yürüttüm.) Kahvelerde, dairelerde, üniversitelerde ve özellikle dolmuşla yapılan yolculuklarda ele alman bütün meseleleri çözümlediğim için bu gibi sohbetleri kesinlikle yasakladım. Taşıt araçlarında şoförle konuşarak bütün meselelerde onu haklı çıkaran yolcuları tutukladım. Ülkeyi baştanbaşa dolaştım. Yıkmakla başa çıkamayacağımı anlayınca büyük kumandanlara istifamı verdim.»

Bilge, terliklerine uzandı, ayağa kalktı. Mavi dumanlı havayı yararak geçti; tepsinin içine izmarit dolu sigara tablalarını koydu. Bir iki parça kül havaya savruldu. Sonra gitti, balkon kapısını araladı; kapı, perdenin basıncıyla biraz sallandı. Hiç bir şeyin önemi yok, geriye biraz izmarit kaldıktan sonra. Sonunda temiz havaya dönülür.

«Dışarda güzel bir hava var,» dedi Bilge. «Yıldızlar var. Çıkıp biraz yürümek ister misin?»

«Çıkalım,» diye mırıldandı Hikmet. Boş bir kibrit kutusunu, tırnağıyla çizmeğe başladı.

Havanın dışarda soğuk olup olmadığı soruldu Hikmet'e. Kalın giyinmeyi tavsiye etti. Bilge, kalıntıları kavradığı gibi bir çırpıda mutfağa götürdü. Hikmet de vazoyu, sehpanın üzerindeki eski yerine koydu. Konuşurken farketmeden ucunu kıvırmış olduğu halıyı düzeltti. Elbisesinin üzerindeki külleri üfleyerek temizledi. Elbiseden uzaklaşan küller, tembelce, oraya buraya kondular. Bir sonuca varmadan dağılan binlerce konuşmanın acısı çöktü içine. Ölü doğduğu için, kimsenin içine işlemediği için hemen unutulan binlerce sözün ağırlığını duydu. Bilge beni ne yapsın? Ben kendimi ne yapacağımı bilmiyorum ki.

Taze bir havayla girdi Bilge içeri. Giyinmişti. Ben, bin yıl bu durumda kalırdım. Bilge'ye baktı: Bir zamanlar aklında kalan bir iki elbisesi vardı Bilgenin. Kürk yakalı mavi bir palto, siyah bir elbise. Kim bilir ne oldu? Yavaşça doğruldu, isteksiz adımlarla kirli pardesüsüne doğru yürüdü.

Sokağa çıktıklarında, kapanan iki kapının sesi kaldı yalnız aklında; biri hafif, biri sert. Bir su birikintisinin üstüne basmadan geçtiklerini hatırladı sonradan. Bir şeye şaştı galiba: Çöp tenekesinden fırlayan kediye. Bir süre iki yanına baktığına göre, caddenin birinde karşı kaldırıma geçmiş olmalıydılar. Kimseyi hatırlamadığına göre, sokaklar boştu herhalde. Pencerelerdeki ışıklara da baktı galiba. (Onlara her zaman bakardı.) Havadan sudan da konuşmadılar. Nereye gidelim de demediler. Ne düşüneceğini, ne diyeceğini bilemeyen insanlar gibi de değillerdi ki, hava soğuk bile demediler birbirlerine. Binalara yakın yürümüş olmalılar ki, zemin kat duvarlarının mermerlerini hatırladı Hikmet sonradan. Uzun süre konuşmadıklarına göre, içlerinden bir şeyler geçiriyorlardı herhalde. Hikmet, sonradan bunu da düşündü.

Bilge ile yürürken bilemediği birçok şeyi, sonradan da bilemedi. Mesela, yıldızlara baktığını hatırlıyordu. Peki, binalara neden öfkelenmişti sonra? Oysa, sigara tablaları odadan çıkarılırken yatıştığını hatırlıyordu. Bilge’ nin teklifiyle sokağa çıktıklarını da aklından geçirmiş olmalıydı. Bu düşünce ona, muhakkak biraz heyecan vermişti. Korkulu bir heyecan, içinde yanılma payı büyük olabilen bir heyecan. Belki de heyecanlandığını düşünmeğe korkmuştu. Gene korkudan, Bilge’nin ona sokulduğunu hissederek, durumu kolayca açıklamak için, hava soğuk diye düşünmüştü. Sonra neden ana caddeden sapmışlardı peki? Hem de, Bilge’nin sokağına çıkmadığını çok iyi bildikleri bir sokağa girmişlerdi. İşte tam o sırada binalara öfkelenmeğe başlamıştı. Ana caddeye dönmüşlerdi yeniden. Demek bazı şeyler, düşünüldüğü gibi sonuçlanmamıştı. Bilge, birden utanmış mıydı? Yani, Bilge mi sürüklemişti o karanlık sokağa onları? Belki de Bilge, gereken cesareti veremediğini düşünmüştü Hikmet’e. Ya da Hikmet, birden Bilge’nin utandığını ve sokaktan çıkmak istediğini anlamıştı. Evden çıkarken yarım kalan öfkesine sığınmakla, bütün olup bitenleri anlamazlıktan gelmişti. Herhalde, Bilge’nin bu kadar yakınında olmasını yorumlamaktan daha kolay bir işti öfkelenmek. Öfkelenip de binalara hemen saldıracak değildi ya. Oysa bu yakınlık, hemen çözümlenmesi gereken bir meseleydi. Ah bir bilebilseydi bütün bunları!

İkisi de ellerini yana sarkıtmış yürüyorlardı. Ara sokaktan çıkarken, sağ elini —Bilge'ye dokunmak isteyen elini— bütün gücüyle yumruk yaptığını hatırladı sonradan. Mermer kaplamalı zemin kat duvarına da aynı eliyle vurmuştu. Allah kahretsin! Bu davranış da çok çok kolaydı, işte o zaman Bilge'yi istediğini ve bütün bunları, korkusundan yaptığını sezmişti herhalde; anlamasa da sezmişti.

Sonra, olaylar birden hızla gelişti.

«Bütün hepsini yıkmak istiyorum,» diye söylendi Hikmet. «Yıkılabilir miyim dersin?»

«Gerçekten yıkmak istiyor musun?»

«İstiyorum,» dedi. «Çok istiyorum.»

«Çok istersen olur,» dedi Bilge. «İstersen yaparsın.»

Sen istersen yaparsın. Sen istersen her şeyi yaparsın. Karanlık sokağın başına gelmişlerdi gene. Köşeyi yavaşça dönerek sokağa girdiler. Bilge çok yakındı Hikmet'e; köşeyi dönerken kolları birbirine çarptı. Sen istersen her şeyi yaparsın.

Kısa bir sokaktı; öteki ucu yaklaşıyordu. Yürüyorlardı. Hikmet, boğuk bir sesle, «Koluma girer misin lütfen?» dedi. Bilge hemen sokuldu, başını Hikmet'in omzuna dayadı. Hikmet hafifçe eğilerek onu saçlarından öptü.

Birbirlerine sarılarak yürüdüler. Hikmet durdu; eğildi ve Bilge'yi ağzından öptü. Bilge, vücudunu ona doğru bastırdı.

Bir parkın önüne geldiler; kapının yanındaki ağaçların arkasında Bilge'ye sarıldı. Bilge, kollarının bütün gücüyle onu sıktı. Bacaklarında genç kadının baskısını duydu; onu iyice kendine çekti. Bilge'nin oooh oooh diyen nefesini duydu; sonradan hiç unutamadığı iki iç çekmesi. Ayak sesleri duydular, ayrıldılar. Bir adam onları görmeden geçti. «Bize gidelim,» diye fısıldadı Bilge. «Babam burada değil.» Konuşmadan yürüdüler. Bilge, yumruk yaptığı elini, Hikmet'in avucunun içine bırakmıştı. Hikmet, ileriye bakıyordu görmeden. Kapıda Bilge anahtarları ona verdi. Dış kapıyı açmak biraz güç oldu. İçeri girince, merdivenin ışığını yakmadan, Bilge'yi bir daha öptü.

(Küçük hesaplar. Parkın kapısında da çevrene bakmıştın. Biliyoruz.) Çok uzun süre beklemiş olmalıyız.

Kirli pardesüsünü nasıl astığını hatırlamıyordu. Oturma odasına girmediklerini ve sarılarak yatak odasına doğru yürüdüklerini hatırlıyordu. Soyunmadan önce, Bilge'nin eteğini kaldırarak ona sarıldığını hatırlıyordu. Soyunmak için ayrıldılar. Hikmet, bir sandalyenin üstüne çöktü: Bilge'yi seyretti. Bilge ona arkasını dönerek hemen soyundu, çıplak kaldı birdenbire. Sonra yatağa uzandı. Onun çıplaklığı, Hikmet'i telaşa düşürdü. Kemerini çözdü aceleyle ve ayağa kalktı. Ayakları, ters dönmüş pantalonun içinde kalınca, ayakkabılarını çıkarmadığını hatırladı. Pantalon, don çorap ve pabuç, ayaklarının dibinde birbirine karıştı. Elini paçasından içeri soktu; ayaklarını kurtardı. Yatağa bakmadı. Ayağa kalkarak, yığını hafifçe itti. Bilge'nin çıplaklığını seyretti; kendi yarı çıplaklığından utandı. Üstünde kazağıyla garip bir durumu vardı; yarı karanlıkta pencereye yansıyan görüntüsü, müstehcen fotoğraflardaki erkeklere benziyordu.

Geriye, sandalyeye döndü. Herhalde çok geç kalmış olmalıydı. Hemen gömleğinin yakasını ve kol düğmelerini çözdü. Büyük bir torbayı çıkardı başından. (Yarabbi! Ne kadar çok şey giymişti üstüste.) Kısa bir süre bu çuvalın karanlığında kaldı. Sonra, yerdeki yığının yanına bıraktı onları. Çekingen adımlarla yatağa yürüdü. (Önce yanına yatmalıydı tabii. Aceleciliğinden utandı.) Bilge ona yer verdi. Neredeyse teşekkür edecekti Bilge'ye. (Here I come desene. Şimdi olmaz.) Kararsız kollarıyla ona sarıldı. Bilge ne kadar değişik kokuyordu. Tam çıplak olmadığını hatırladı birdenbire: Saatini çıkardı. Sonra bir süre kendini unuttu. Kendisiyle birlikte, kafasında daha önce yaşamış olduğu birçok Bilge'yi de unuttu: Evli Bilge, ayrılmış Bilge, genç kız Bilge, hizmetçi Bilge, fahişe Bilge, ihtiraslı Bilge, soğuk Bilge, otuz yaşında Bilge, yirmi yaşında Bilge, saf ve bilgisiz Bilge, kurnaz ve baştançıkarıcı Bilge, karısının arkadaşı Bilge, arkadaşının sevgilisi Bilge, mutlu olduğu halde baştançıkaran Bilge, mutsuz olduğu halde baştançıkarılan Bilge, kendiliğinden gelen Bilge, zorla elde edilen Bilge, öğrenci Bilge, siyah çoraplı Bilge, müdür Hikmet'in sekreteri Bilge ve bütün kitapların Bilgesi.

Eski Hindistan’dan günümüze kadar gelmiş bütün sevişme oyunlarının Bilgesi. (İlk gece hangi Bilge ile seviştiğini hiç bir zaman bilemedi.)

Bilge’nin yanına tekrar uzandığı zaman, genç kadının üstünden pencereye baktı: Karanlık camdan seyretti boşluğa düşen iki insanı. Elini uzattı, Bilge’ye dokundu. Beyefendi yapmayın deseydi Bilge; ya da bana neden öyle sözler söylüyorsunuz gibi bir şey. (Bütün Bilgeler geri dönmüştü.) Ya da eski Bilgelerden biri, sekreter sıfatıyla, ‘Canım daha yeni yattık, siz de ne kadar...’ Sonra başka şeyler konuştular, geçmiş günlere döndüler. Sonra, sigara içtiler, Sonra, çıplak olduklarını farketti Hikmet yeniden. Bilge’ye sarıldı. Sonunda, Bilge’nin yanına yüzükoyun uzandı. Bittiği zaman arkasını dönen, iyi geceler dileyen erkeklerden nefret ederim. Daha önümüzde uzun bir karanlık var, daha yaşamalıyız, boşluğa düşmemeliyiz. Sevişmesek de düşmemeliyiz, iki dakika sonra uykuya daldı.

II. BÖLÜM

7
SEVGİ VESAİRE

Sevgi, Süleyman Turgut Beyin kızıydı. Süleyman Turgut Bey, elektrik mühendisiydi. Gençliğinde, bugün büyük şehir sayılan, fakat o zamanlar taşra diye adlandırılan bir yerde oturuyordu. İlk mektep muallimesi Leyla Nezihi Hanımla da, taşrada tanışıp evlenmişti. Süleyman Turgut Bey, tahsilinin bir kısmını Berlin'de yapmıştı. Diplomasını ne surette aldığı pek belli değilse de —bazılarına göre, onu pek seven nafıa vekili Sunullah Beyin, Süleyman Beyi de düşünerek açtırdığı kısa bir kursu bitirmişti sadece— kendisini üniversite, karısını da lise mezunu sayardı. Leyla Hanımı, müşterek aile dostları miralay Nazım Beyin evinde tanımıştı. Münevver bir tüccarın biricik kızı olan Leyla Hanım, Süleyman Turgut Beyle tanıştığı sırada, babasının mali vaziyetinin bozulması üzerine yerleşmek zorunda kaldığı küçük bir evde oturuyordu; taşrayı da sevmiyordu. Evin geçimine yardım etmek gayesiyle, Muallim mektebinin imtihanlarını vererek, bir ilk mektepte iki sene kadar evvel çalışmaya başlamıştı. Daha evvel de, bir fransız mektebinden mezun olmuştu. O senelerin gözde mesleklerinden birine sahip sayılmamakla birlikte, Nafia Vekâletinde iyi bir mevkii olan ve ailesinden birkaç parça mirasa konan Süleyman Turgut Beyle evlenmek Miralay Nazım Beye göre, Leyla Hanım için mükemmel bir izdivaç olacaktı. Ufak tefek, solgun yüzlü Leyla Nezihi Hanım ile, daha genç yaşta saçları iyice dökülmüş olan esmer ve iriyarı Süleyman Turgut Bey, Fransızca – Almanca, romantik - realist, taşralı - büyük şehirli, - hastalıklı - sağlam, çekingen - atılgan, muğlak-kafi gibi birçok bakımdan, zıt kutupları temsil ediyorlardı. Leyla Hanım bu izdivacı hiç istememişti; Süleyman Turgut Bey çok istekli görünüyordu. Ve bu zıt kutupların telifini, hepsinden daha çok, Miralay Nazım Bey arzu ediyordu galiba. Nitekim, düğünden hemen

sonra, yeni evlilerin yanından ayrılmaz olmuş, olur olmaz saatlerde yemeğe, yatıya taşınıp durmuştu. Hele tekaütlüğüne sekiz ay kala, artık paşa olamayacağı endişesine kapılınca, zamanın nafıa vekiliyle arası iyi olan Süleyman Turgut Beyin başının etini yiyerek, Süleyman Turgut Bey -nafia vekili- nafıa vekiliyle arası iyi olan millî müdafaa vekili tavassutunu temin maksadıyla gece yarılarından sonra bile Süleyman Beyi rahatsız etmeğe başladı. Ortalıkta lafı geçmemekle birlikte, Süleyman Turgut Beyin evliliğine tavassut etmiş olduğu için, sanki onun da kendisine paşa olması hususunda bir tavassutta bulunmasının icap ettiği gibi bir şeyler ima etmeye çalıştığı anlaşılıyordu - halbuki, artık bu izdivacın ilk büyüsü çoktan sona ermiş ve Süleyman Turgut Bey, beceriksizliği ve büyük şehirli tavırları yüzünden karısına tarizlere başlamış ti ama, Leyla Nezihi Hanım, almış olduğu terbiye sebebiyle, bu vaziyeti miralay Nazım Beye kafiyen açamıyordu. Sevgi, bir yaşındaydı.

Tek katlı büyük bir evde oturuyorlardı. Süleyman Turgut Bey mimarlığa da meraklı olduğu için, tanıdığı bir kalfaya, kendi zevkine göre yaptırmıştı evini. (Aslında Süleyman Bey, mimar olmak istiyordu; fakat, Almanya'ya devlet hesabına ve münhal bulunan tek elektrik mühendisliği bursunu kazanarak gidebildiği için, Berlin'deki büyük binaları hayranlıkla seyretmekten ve bazı kitapların fotoğraflarına bakmaktan başka, mimarlıkla ilgili bir çalışma yapmamıştı.) Evi, altı metre yüksekliğinde büyük odalar ve salonlarla doldurmuştu. Kapının önündeki sundurmayı, Bergama'nın girişindeki saçağı süsleyen sütunlar taşıyordu; yalnız, yekpare mermer bulmanın müşkülatı sebebiyle sütunlar, ahşaptan yapılmıştı. Sundurmanın gerisindeki ön cephe, kısmı âzamıyla, baklava şeklindeki renkli arnuvo camlardan meydana geliyordu. (Süleyman Turgut Bey, evini, bütün ayrıntılarıyla anlatmayı pek severdi.) Marsilya tipi kiremitler, girişin haşmetini her ne kadar gölgeliyorsa da, sarmaşıkların, üç seneye kalmadan bu uygunsuzluğu örteceği tahmin ediliyordu. Daha evin temelleri atılırken getirilen mermerlerin Bergama tipi sütunlarda işe yaramayacağı anlaşılınca, bütün ev, salonlar ve odalar dahil, beyaz mermerle kaplanmıştı. Evin muhtelif yerlerinde büyük kömür sobaları yakılmakla birlikte, bu mermerler

yüzünden, taşranın kışı evde bütün soğukluğuyla hissediliyordu. Leyla Nezihi Hanım daima üşüyordu. Onu, büyük berjer koltuklardan birine gömülerek salma sarılı bir vaziyette gören Süleyman Turgut Bey, gülümsemekten kendini alamazdı. Sevgi daha bir yaşındayken, karısının bu müdafaasız ve zavallı vaziyetine sadece gülümserdi. Yıllar geçtikçe bu tebessüm, yerini istihzaya bıraktı. Sonra da, karakterinde zamanla müsbet bir inkişaf kaydedemeyen bütün evli erkekler gibi Süleyman Turgut Beyin de şahsiyetinin tek renkli tarafı cimriliği olmaya başlayınca sobaların sayısı azaldı. Leyla Hanım da, bu yüksek tavanlı ve beyaz mermerli evde, omuzlarına daha çok sayıda şallar örterek, babasının evinden getirmiş olduğu avrupa malı battaniyeyi bütün kış müddetince sarınarak, elinden düşürmediği fransızca romanlar arasında gittikçe küçüldü. Sevgi beş yaşına basmıştı.

Süleyman Turgut Bey, ciddi bir adamdı. Karısına takılmasının dışında onun tebessüm ettiğini pek gören olmazdı. Süleyman Turgut Bey eviyle de ciddi bir şekilde uğraşırdı: Mermerleri cilalatır, sütunları boyatır, kaç yıldır bir türlü yaptıramadığı ve cimriliği yüzünden gittikçe yaptırmaktan vazgeçtiği fakat resimlerini durmadan değiştirerek çizdiği ve büyük salonun duvarında kocaman bir delikten ibaret olan şöminesiyle ilgili planlar kurardı. Deliğin önü, Sevgi üç yaşındayken, uygun bir karton parçasıyla kapatıldı. (Süleyman Turgut Bey, şömine için sevdiği renkte bir mermer bulamıyordu.) Leyla Hanımın bu konudaki çekingen alayları homurtuyla karşılanıyordu. Osmanlı ve gotik tarzı mimarilerini telif edebilecek bir şömine detayı çizmek, Süleyman Turgut Beyin kafasını ciddi bir şekilde işgal ediyordu.

Sevgi, babasından ciddiyeti, annesinden de üşümesini aldı. Tüylü ve insanın bütün vücudunu saran büyük şalları, vitrinlerde her zaman hayranlıkla seyretti. Babasından, aynı zamanda belki de tereddüt ve hafif bir cimrilik aldığı için, çoğu zaman sadece seyretmekle yetindi. Üşümesiyle, babasına karşı bir davranışta bulunduğu sanıldığından, Süleyman Turgut Bey, altı yaşından sonra Sevgi'yi de Leyla Hanım gibi görmeğe başladı. Uzun kış gecelerinde, büyük salonun koltuklarına birer tespih böceği gibi büzülmüş bu iki cansız varlığı seyretmeğe tahammülü olmadığı için, evde oturamaz oldu ve Sevgi

yedi yaşına basmadan, Leyla Nezihi Hanımın tabiriyle; ‘sokak dişilerine’ dadandı. Annesinin uzun şallarıyla ayak bileklerine kadar örtünen Sevgi, soğuk mermer denizinin ortasındaki koltuğunda annesinden Fransızca öğrendi ve babası onu, ilk mektebi, bitirince, İngilizceyi iyi öğrettiği söylenen yabancı bir okula yazdırdı. Sevgi itiraz etmedi. Yalnız, mektebe başlamadan iki gün önce, gece yatağına yatarken, annesinin babasından daha çok yaşaması için yarısı fransızca bir dua okudu. Piyano dersinden de ‘fazla masraf olduğu esbabı mucibesiyle’ vazgeçildiği gün, gene sesini çıkarmadı. Piyanonun üzerindeki ellerine bakarak bir süre düşündü. Ellerini ve ayaklarını çirkin buldu; erkeklerin onu beğenmeyeceğini, hiç bir zaman evlenemeyeceğini düşündü. Odasına gitti ve yatağının altında sakladığı ruju, renksiz dudaklarına ilk defa sürdü. Oniki yaşındaydı.

Babasından ilk tokadı, aynada kıravatmı bağlayan bir Süleyman Turgut Beyi seyrederken yedi. Süleyman Turgut Bey, gece dolaşmalarından birine, sokak dişilerinden biriyle buluşmak için çıkmak üzereydi; kızının gözlerinde, babasının nereye gittiğini bilen, mahzun ve küçümsemeye kararlı bir ifade gördü aynadan. Süslenişiyle, kokular sürünüp ipek gömlekler giymesiyle alay edildiğini, durgun ve donuk bir istihza ile karşılandığını sezdi: Üşüyen yaratıkların soğuk istihzası. Annesinin gözleri. Sobaları kaldırtarak bizi üşüten bir cimrinin, sokak kadınlarına para yedireceğine inanmıyorum gözleri. Sen, ciddi görünüşlü, gülünç bir çapkınsın gözleri. Aynadan kızma baktı. Dizkapaklarını örten kalın, çirkin çoraplar giymiş; kalın ayakkabılar. Erkeğe benziyor. Annesinin elbisesinden bozma, bol bir entari. Sizin şıklığınızla alay ediyorum baba kılığı. Birden elini kaldırdı Süleyman Turgut Bey. Boşuna atılmış bir tokat. Gözler, aynı gözler. Sevgi ağlamadı. Süleyman Bey, bir türlü yapılamayan şöminesinin, saçsız başının, Almancayı üç senede unutmasının ve daha bir sürü gülünçlüğünün şuurunu yaşadı bu gözlerde. Sevgi’ye bakmadan odadan çıktı.

Babası bir ahlak düşkünüydü Sevgi’ye göre; tanıdıkları da gülünç ve beceriksiz insanlardı. Sevgi, bütün bu özelliklerden nefret etti. Çok üşüdüğü için ve güzel olmadığı için ve daima o sırada söylenecek

sözü hemen bulup söyleyemediği için kendinden de zaman zaman nefret etti. Çevresinde beğenmediği şeylerin değişmesini, beğenmediği insanların ceza görmesini bekledi. Miralay Nazım Bey —annesinin evlenmesinde meş'um bir rol oynadığı halde, babasının bir zamanlar Leyla Hanımla evlenmeyi hakikaten çok istemesinin bir bedeli olarak— Süleyman Turgut Beyin, nafıa vekiliyle klüpte bilardo oynarken laf arasında bu mevzuyu açması ve nafıa vekilinin de briç oynadığı sırada milli müdafaa vekiline ikinci vidoyu çekerken deli miralayın bu delice iptilasından bahsetmesi sayesinde, tekaütlüğüne üç ay yirmi gün kala paşa oldu. Mermerlerin üstüne hiç olmazsa mantarlı muşamba kaplanması için annesinin Süleyman Beye yalvarmaları bir netice vermedi. Deli Nazım Paşa, artık iyice kendinden geçtiği için, eskiden gece onda gelirken, on bir buçukta görünmeğe başladı. Evdeki düzen gittikçe gevşediği için, artık Sevgi'yi eskisi gibi, misafir gelince yatak odasına göndermedikleri için, salonun bir köşesine sığınan genç kız, ellerini sallayarak ve Leyla Hanımın sırtına vurarak konuşan Nazım Paşayı, yüzünü buruşturarak dinledi. Nazım Bey de, Sevgi'nin babası gibi dökülen ve beyazlaşan saçlarının boşluğunu doldurmak için pos bıyık bırakmıştı. Sevgi, sobanın yanına oturur ve anlamakta güçlük çektiği matematik ya da fizik kitabına dalgın gözlerle bakardı. Soba çıtırdar, Nazım Paşa birden yerinden fırlayarak Sevgi'ye doğru koşar ve 'Ou est ton prince ma Cindrella? diye kulağına bağırırdı. 'Sevgi, ihtiyarın yüzüne ümitsizlikle bakarak kitabı kapatırdı. Babası da, ne fizikte ne de matematikte ona yardım etmiyordu. Bir iki kere, Sevgi'yi çalıştırmak için masaya oturmuş, sonra terimleri anlayamadığını bahane ederek bırakmıştı. Matematik öğretilemezdi. Bu, bir kabiliyet meselesiydi. Annesi gibi onun da hesaba aklı ermiyordu. Babasını mahcup etmesi için Allaha bütün gücüyle yalvardığı halde, iki dersten de ikmale kaldı. Karnesini aldığı gün, odasına kapanıp saatlerce düşündü. Tepelerinde (annesiyle onun) bir uğursuzluk, bir lanet dolaşıyordu. Babasıyla para için evlendiğinden annesinin ve dolayısıyla onun sevgili kızının cezalandırılması gerekiyordu. Temiz ruhların, saf kalabilmek için, herhalde dünyanın pisliklerine bulaşmaması gerekiyordu. Bir daha hiç kürk istemeyeceğim Allahtan diye söz verdi kendine. Böyle küçük istekler insanı şaşırtıyor. Babamdan da nefret

etmemeliyim. Hepimiz, büyük bir kaderin oyuncaklarıyız. Yeni düşüncelerin kalbine yerleşmesi, onları benimsemesi için gerekli olan bütün gizli işaretlerini yaptı; yatık duran kitapları düzeltti, matematik ve fizik kitaplarının son sayfalarından küçük birer parça kopardı ve çiğneyerek yuttu.

Üç gün sonra annesiyle gittiği bir evde, büyünün dine karşı bir hareket olduğunu duyunca hemen eve koşarak odasındaki büyü düzenini bozdu: Kitapları dağıttı, yatağının altından babasının resmini çıkardı ve o günden sonra hiç bir zaman, evin önündeki dört basamağı ikişer ikişer çıkma meselesine önem vermemeğe çalıştı.

Bütün çabalarına rağmen Nazım Beyi sevmeyi bir türlü başaramadı. Nazım Bey babasıyla tavla oynarken, onun pulları büyük bir gürültüyle vuruşunu, zarı sallayışını, kazandığı zaman bir zafer kahkahası atarak, kaybettiği zaman durmadan homurdanarak tavlayı hırsla kapatmasını soğuk gözlerle seyrederdi. Hele, salonda bulunan kadınlardan —Sevgi ile annesi— özür dileyerek küfür etmeğe başladı mı, olduğu yerde küçüldüğünü, öfkeli bir kirpi gibi büzüldüğünü hissediyordu. Nazım Bey de, Sevgi’nin bu duygularını farketmiş gibi, her kazandığında ona dönerek, «İşte vurduk babanı yere!» diye bağırdı. Bütün pulları, zarları sanki Sevgi’nin kafasında inletirdi. Gürültüye hiç dayanamayan Sevgi, iki-birler ve altı-ikiler arasında kendini kaybettiğini sanıyordu. Babası ne kadar kazanırsa kazansın, ihtiyar askerin bir sayı alışı bile salonu savaş alanına çevirmesine yeterdi. Sevgi, pullara nefretle bakardı. Yanyana, karşı karşıya durmadan dizilen bu soğuk taşlar, babasını dört duvarın arasına sıkıştırır; zarların ümitsizce çabaları, hapsedilen pulların karşısına çıkan aşılmaz duvarların önünde erirdi. Nazım Paşa, kırdığı taşları, gözleri kötü bir hırsla parlayarak —ya da Sevgi’ye öyle gelirdi— Süleyman Turgut Beyin kucağına atardı. Sevgi, böyle anlarda, babasına duyduğu acı hisleri unutur, tırnaklarını kemirerek, babasına nasıl yardım etmek gerektiğini, bu soğuk, bu kör taşlara nasıl hükmedileceğini çözmeğe çalışırdı. Neden istenilen zar gelmiyordu? Oysa, işte Nazım Beyi kazandıran üç-iki, bu anlayışsız zarların yüzünde birden nasıl görünmüştü? İşte Nazım Paşa, taşını kaldırıyordu; şimdi bütün gücüyle babasının zavallı taşının üzerine

indirecekti. Sevgi, yüzünü buruşturarak gözlerini kapardı; o sesi duymamak için neler vermezdi o anda? Tırnaklarını avucuna bastırır —piyano dersini bıraktığından beri tırnaklarını uzatıyordu— artık büyü yapmaktan vazgeçtiği için de, bu Nazım Beyin hakkından nasıl gelinebileceğini bir türlü bilemezdi.

Evet, bu duruma bir çare bulmak gerekiyordu. Sayılarla arası düzelmişti: Bazı hesaplara aklı eriyordu artık. Bütün oyun, zarların baskısı altında geçemezdi. Bazı kurallar olmalıydı. Bir gün, evde yalnız olduğu bir sırada, tavlayı alarak odasına kapandı. Pulları dizerek uzun uzun seyretti onları. Babasıyla Nazım Beyin oyunlarını aklına getirmeğe çalıştı. Hayır, çok dikkatsizce seyretmişti onları; sadece duygularına kapılmıştı. Soğukkanlı olmak gerekiyordu. Sonra, kendi kendine oynadı saatlerce. Her hareketi, uzun uzun düşündü. O günden sonra da gözlerini ayırmadı onların oyunlarından. Önce, kapı yapılan önemli yerleri ezberledi; sonra hangi zarların bu kapılar için gerekli olduğunu öğrendi. Odasında her gün gizlice, öğrendiklerini bıkmadan uygulamağa çalıştı. Karşısında Nazım Bey varmış gibi oynadı onunla. Onun gürültülerine sinirlenmedi, oynarken hiç acele etmedi. Zamanla, babasının ve Nazım Beyin hatalarını bulmağa başladı onlar oynarken. Hiç karışmadı. Bütün dikkatini oyuna verdiği için, Nazım Beyin kahkahalarını ve küfürlerini duymaz oldu. Bazen, yapılan çok açık bir hatayı göstermek isteğiyle kıvrandı yerinde; kendini tuttu, Nazım Beyin tatsız bir şakasına kızmış gibi yaparak salonun uzak bir köşesine gitti. Oysa, babası kaybediyordu, yaptığı hatayı ona göstermek gerekirdi. Acele etmemeliyim, diye düşündü. Neden acele etmemek gerektiğini düşünmedi, neyi beklediğini anlayamadı.

Bir gece, babası gene sokağa çıkmış olduğu için, anne kız, Nazım Bey için erken sayılan bir saatte —dokuz buçuktan itibaren— onunla birlikte uzun bir süre geçirmek ve paşanın sıkıcı hatıralarını dinlemek zorunda kaldılar. Nazım Bey, bütün çatışmalarının sonunda, nasıl ‘öyle bir bağırdığını’ ve rakibini yerle bir ettiğini, anlatıyor; hikâyenin etkisini artırmak için de aynı sesle bağırarak kendi taklidini yapıyordu. Bazen öfkeleniyor, bazen de alaycı bir yüz takınıyordu. Sevgi de, saat ondan sonra daha çok üşümeğe başladığından, bir an

önce yatağının sıcak mağarasına kapanabilmek için, Nazım Beyi durduracak bir çare, onu bozguna uğratarak çekilip gitmesini sağlayacak bir plan kurmağa çalışıyordu. Düşüncelerinin dalgınlığı içinde, üzerinde katlanıp kaldığı divanın yanındaki sehpanın üstünde duran tavlanın taşlarıyla oynuyordu; onları yavaş hareketlerle okşuyordu. Düşüncelerinden sıyrılmağa başlayınca, parmaklarının ucundaki taşları ve onların arasında iki küçük sığıntı gibi duran zarları gördü; onlarla yaşadığı gizli maceralar aklına geldi. «Üşüyorum,» diye, mırıldandı. Eski şövalyelerin kadınlara kibar davrandığını duymuş olduğu için, onlara her zaman özenen Nazım Bey, bir sıçrayışta yerinden kalktı. (Şövalyeler de herhalde böyle yapardı.) Ağır ve büyük adımlarla Sevgi'ye yaklaştı. (Biraz tanıdığı Battal Gazi de, isminin gerektirdiği gibi, böyle yavaş yürürdü herhalde.) «Sizi canlandıracak, kanınızın deveranını sağlayacak ne gibi bir hizmette bulunabilirim?» Sevgi toparlandı, elleriyle şalını düzeltti. İhtiyarın gözlerinde, hemen karşılık bekleyen ve şövalyelerin kibar saboyla hiç ilgisi olmayan bir ifade vardı. Oysa Sevgi, hemen cevap veremezdi; düşünürdü. Kendisinden ne istenildiğini anlamak için, karşısındakinin gözlerine bakardı. Acele kararların uğursuzluğuna inanışı; ıstırap, acı, sefalet gibi, uzakta belirsiz duran ve insan acele etmedikçe orada sadece birer kelime olarak bekleyen kavramlara karşı ürkekliği; üşümek gibi, vücudunun kaçınamadığı felaketlerin belki de düşünceyle ilgili bir talihsizlik olduğunu hissetmesi onu tutuk, bekleyici ve her dinlediği sözün üzerinde sanki uzun uzun düşünen bir insan yapmıştı. Oysa, pek düşünemezdi. Derinliklerinde bir yerde, beklemesini bilirse bütün tuzakların ortaya çıkacağını ve kötü insanların konuşarak sonunda kendilerini ele vereceklerini hissederdi. Her söze atılan insanların telaşından rahatsız olurdu. Kendisini koruması gerekiyordu: Hayatta güçlüklerle karşılaşıyordu. Okulda aceleyle söylenen yanlış sözler, alaylara yol açıyordu. Durgun, tutuk ve suskun insanlar, bir yerde rahat bırakılıyordu. Onlarla uğraşmaya değmez, deniyordu (küçümseyici bakışlarla). İnsan zamanla bu bakışlardan kurtulabilirdi. Uzun ve zahmetli bir çalışmayla herkes utandırılabilirdi. Herkes bir yerde, bir anda takılabilirdi. Beklemesini bilenler, herhalde bu dünyada bulunan (bulunması gereken) insanüstü bir kuvvetin gözünden kaçmazdı.

Kendilerine yazık edenler, zamanın her şeyi nasıl halledeceğini bilemeyenlerdi.

Nazım Bey daha fazla şövalyelik edemedi; şövalyeler, herhalde böyle pısırık kadınların yanında bulunmazlardı. Kadın, şövalyenin asaletini anlamaktan acizse, şövalyeliği boş yere harcamanın manası yoktu. «Bir içki iyi gelir sana,» dedi. «Bir konyak: İçini ısıtır.» Sevgi, o acı, ilaç gibi konyağı içmişcesine yüzünü buruşturdu; elindeki taşı ürpererek bıraktı. Gözlerini, aceleci ve konyaksever şövalyeye doğru kaldırdı; kırmızı burnu ve gülünç gururu gördü: Acelecilerin, kırılması gereken kırmızı gururunu gördü. Gözlerinde kurnaz bir ışık yandı; ifadesi çoğu zaman belirsiz ağzına, gözlerinden bir tebessüm kaydı. «Tavla oynayalım mı?» dedi, kutunun kapağını açarak.

Nazım Paşa, «Ha-ha,» dedi. İçine gömüldüğü divanda, yavaş yavaş dizleri üzerinde doğrulan Sevgi, bu on dört yaşındaki küçük kız, büyümüş de küçülmüş bir ilkokul öğrencisi gibi görünüyordu. Tekrar, «Ha-ha,» dedi emekli general, sandalyesini divanın yanına çekerken. «Perişan ederim seni,» dedi. «Gözüm kapalı yenerim sol elimle.» Sonra kendine geldi: «Sen nasıl oynarsın bu oyunu?» Ayağa kalktı: «Seninle oynamam. Bana yakışmaz.» «Oturun,» dedi Sevgi. İhtiyar oturdu. Bu küçük kızın sesinde, karşı konulmaz bir şey vardı. Kendi kendine kızdı: Bir çocuğun oyununa geliyordu. Karşılık vermiyordu ki sözlerine. İstediği gibi, saldıramıyordu bu yüzden. Bu soğuk bakışların gerisinde neler olduğu da bilinemezdi ki. Bakarsın, birden oynamaktan vazgeçerdi gerçekten. Babası gibi, insanı küçümseyen bir hâli vardı; annesi gibi kapalı bir kutuydu. Nazım Beyin de oynamak istemişti canı. Bu soğuk şeytanı kızdırmamalıydı. Sevgi'yi himayesine alan bir tavırla, «Kapıları ne tarafa yapmak istersin?» diye sordu ve ağırbaşlı görünmeğe çalışarak ekledi: «İstediğin taşları al.» Sevgi, ağzının kenarını çarpıttı. «Kıymeti yok,» dedi. «Yalnız, küfür etmek yok. Bir de, taşları öyle küt küt vurmayın yeter.» General köpürdü: «Oyunuma karışamazsın, zevk için oynuyoruz.» Sevgi karşılık vermedi.

İlk oyun boyunca alay etti Sevgi ile. İnce bir alay. (Şövalye alayı.) Sevgi'nin, parmağıyla taşların gideceği yere kadar saymasına güldü

yüksek sesle. «Küfür etmiyorum. Taşlar da seslerini çıkarmıyor. O halde istediğim gibi gülerim: Ha-ha.» Sevgi, başını tavlaya eğmişti; yalnız, taşlara ve zarlara bakıyordu. «Sol elimle yenerim,» dedi Nazım Bey, biraz bozulmuş bir sesle. Sevgi, başını kaldırmadan karşılık verdi: «Düello yapmıyoruz.» Nazım Paşa, bir süre de, Sevgi'nin zarları, yumruk yaptığı elinin içinde sıkıştırarak birden bırakmasıyla alay etti. Bir keresinde, zarlardan biri avucuna yapıştı Sevgi'nin. «İkisi birden atılacak zarların,» diyerek güldü emekli general, dizlerini dövdü. Sevgi, hesaplarına dalmıştı. «İstersen yarın devam edelim kızım,» dedi. Karşılık alamadı.

İlk oyunu Sevgi aldı. «İlk oyun aceminin,» denildi. Sonra Nazım Bey de oyuna ve kazanma hırsına kapıldı; Sevgi'yi gözleyecek hâli kalmadı. Zara kızdı, Sevgi'nin şansına kızdı, kötü oyunları tenkit etti; 'ben olsaydım' dedi kaç kere. Bir iki kere de, taşları yanlış yerlere koydu hızla. Sevgi, sesini çıkarmadan Nazım Beyin taşını aldı, doğru yere yerleştirdi. İhtiyar, hırsından ayağa fırladı, «Parmağınla say,» diye bağırdı. Sevgi de saydı ve Nazım Bey, anlaşılmamış bir insanın küskün tavrıyla yerine oturdu.

Oyun boyunca Sevgi, Nazım Beye hiç sayı vermedi. En ümitsiz durumlardan oyunu kendi lehine çevirdi. Sonunda Nazım Bey bir oyun alıyordu; fakat, durumunun rahat olduğunu görünce, küçük ve farkedilmesi zor bir hata yaptı. Sevgi, bu hatayı hemen kullandı.

Hiç sayı almadan kaybettiğini gören ihtiyar, hırsla tavlanın kapağını kapattı; son zarlar atılmamıştı. Sevgi, zarları almak üzere elini uzattığı sırada tavlanın kapağı bütün ağırlığıyla ve Nazım Beyin elinin hırsıyla Sevgi'nin parmaklarının üstüne düştü. Sesini çıkarmadan acıyla büküldü Sevgi; bütün yüzü çarpılmış, tanınmaz bir duruma gelmişti. Nazım Bey korkuyla elini uzattı, özür dileyen bir iki kelime mırıldandı. Sevgi, uzanan elden uzaklaştı, daha çok büzüldü; yüzünde, haşin bir ifade vardı. Bütün vücudu kaskatı olmuştu. Onun yüzündeki garip ifadeyi gören ihtiyarın ağzından, «Yaralı bir hayvan gibi ...şuna bak...» sözleri döküldü istemeden. Sevgi, katlanmış durumuyla yerinden kalktı; başını kaldırmadan, elini koltuğunun altına saklayarak dışarı çıktı ve doğru odasına gitti. Dişlerini sıkmıştı,

ağlamıyordu. Yarı kısılmış gözlerinden yaşlar iniyordu: Yaralı bir hayvan gibi.

Leyla Nezihi Hanım, iki yıl sonra Süleyman Turgut Beyden ayrıldı. Babası ve annesi ölmüş olduğu için, bir gece bavullarını toplayarak, Süleyman Turgut Beyin evinde, Süleyman Turgut Beyle, Süleyman Turgut Beyin istihzalı, öfkeli ve alaylı tavırları karşısında saatlerce tartışmak zorunda kaldı. Sevgi de, gözlerini kaldırmadan, salonun bir köşesinde onları dinledi. «Nereye gidebilirsin, nasıl yaşayabilirsin?» diye küçümsüyordu karısını Süleyman Bey. Yemek yapamazdı, para sarfetmesini beceremezdi. «Donup kalırsın,» diye alay ediyordu karısıyla. Düzeninin bozulmasına karşı çıkıyordu Sevgi'nin babası. «Beni, boş yere rezil edeceksin,» diyordu. «Kendini de boş yere mahvedeceksin, o küçük aklına uymağa çalıştığın için. Olmayan asaletini, dadılarını, hizmetçilerini ve toprak altında kalmış bir sürü değersizliği unutamayacağın için, dağılıp gideceksin. Sadece inat etmeyi bilirsin, direnmeyi bilirsin.» Koltuğun yanında, yere yığılmış gazetelere, dergilere bir tekme attı: «Bir gün için bu evi düzene koymayı düşünmedin. Koltuğundan çevrene, ıssız bir adaya düşmüş yüzme bilmeyen hayvanlar gibi baktın. Sanki benimle evlenmedin: Bir kazaya uğradın.» Gazeteleri yerden aldı, karısının üstüne fırlattı. Leyla Hanım, korkuyla yüzünü buruşturarak yerinden kalktı, odadan çıkmak istedi. Süleyman Turgut Bey bırakmadı; onu bileğinden yakalayarak yerine oturttu. «Sen bu korkaklıkla, sokakta tek başına dolaşamazsın,» dedi. «Benden korkuyorsun, herkesten korkuyorsun; kimseye, hiç bir şeye güvenmiyorsun. Ne bakıyorsun bana öyle bir yaralı hayvan gibi?»

Gecenin geç' saatlerine kadar konuştu babası. Leyla Hanım da, bir iki heceli kelimelerle karşılık verdi. «Çalışırım,» dedi. «Bu şehirde kalmam,» dedi. «Sevgi'ye ben bakarım,» dedi. «Senden bir şey istemem,» dedi. Süleyman Bey, bir ara yalvardı; sonra, bir sonuç alamayınca, zayıflık gösterdiği için kendine kızdı. Daha büyük bir hırsla saldırdı karısına. Bu zayıf, bu soluk, bu yerinden kalkacak hâli olmayan, bu fransızca roman okumaktan başka bir şey bilmeyen kadın, nasıl olur da bu kadar direnebilirdi? Bu kuvveti nasıl bulabilirdi? Süleyman Turgut Bey o anda karısından ve onunla

birlikte bütün kadınlardan, erkeğe zayıflığını hissettiren bütün budala ve inatçı kadınlardan, yani bütün kadınlardan, hepsinden, hepsinden nefret etti. Hiç olmazsa lüks bir lokantada yemek yemeden erkekle yatmayan sözde ağırbaşlı kadınlardan, onlarla gittiği bekâr arkadaş evlerinden, garsoniyerlerden, garsoniyerlerin pis çarşaflı ve pis erkekle pis kadın kokan yataklarından, kırmızı apliklerle ve dergilerden kesilmiş çıplak kadın resimleriyle süslü duvarlarından, inanılmaz derecede kirli bulaşıkların ve yarısı içilmiş içkilerle dolu bardakların ve sucuk-ekmek-peynir parçalarının ve tozlu boş içki şişelerinin karmakarışık durduğu mutfaklarından, kurumuş yapraklar gibi kıvrılan kırmızı, yeşil çiğ renkli perdelerinden, tahtaları çarpılmış amerikan barlarından, çamurlu pis kilimlerinden, balkonlara yığılmış tenekelerinden, soğukluğundan, ağır rutubet kokulu bodrum havalarından, kadınla yattıktan sonra bütün bunların daha dayanılmaz, daha insandışı görünmesinden, elbiseleri toplamanın ve yatağın üstüne oturup yerin tozuyla beyazlaşmış çorapları giyinenin iğrençliğinden, bu sırada söyleyecek bir söz bulamamanın durgun sıkıntısından, bekâr arkadaş evlerindeki bulanık sulu akvaryumlardan, hafif parçalar çalan pikaplardan, kötü yağlıboya tablolardan, kitaplıklara dizilmiş hiç okunmayan kitaplardan, köşe başlarında pazarlık edilen kadınların aldırmazlığından, onlarla gidilen otel odalarından, otel kâtibinin anahtarı uzatan örümcek elinden, sokak dişilerinin soğuk otel odasında soğuk çarşaflar içinde sahte bir şehvetle ona saldırmasından, kulağına canım kocacığım demesinden, otel odalarının pencerelerini tam kapamayan soluk perdelerinden, gece karısının yanına dönünce onun saf bir görüntüyle uyuyuşundan, kocasından iğrenmesinden, arkadaş evlerinde yapılan âlemlerden, her zaman temiz giyinmek ve tıraş olmak ve canlı v& neşeli görünmek gibi sahteliklerinden, bütün bu sahteliklere düşmesine sebep olan kadınlardan, yani bütün kadınlardan, karısından, bu evden ve yapmış olduğu her şeyden nefret etti.

Sonunda, ayrılmaya razı oldu: Yorulmuştu. Kendine acıdı, kendini hor gördü. Alaycı ve öfkeli tavırlarını bıraktı; haksızlığa uğramış gururlu bir insanın hüviyetine büründü. Kendine inandı. Leyla Hanım,

yavaş bir sesle, «Yarın sabah eşyamı toplarım,» dedi. Nikâhta taşıdığı siyah yılan derisi çantasının içinde yüz yetmiş lirası vardı. Evinde kalabileceği bir arkadaşı yoktu. Bu şehirde bir akrabası yoktu. Satabileceği, kıymetli bir mücevheri yoktu. Hangi işte çalışabileceğini bilmiyordu, diplomalarının bile nerede olduğunu hatırlamıyordu. Durum, fransız romanlarındakine hiç benzemiyordu. Bir an için, hiç bir şey yapamayacağını, hiç bir yere hareket edemeyeceğini hissetti. Hazırlıklı değildi. Hiç bir yere gidemezdi. Yatak odasına bile gidemezdi; artık kocasıyla yatamazdı. Büyük koltuğunda, öylece kalabilirdi ancak. Ne kadar? Ebediyen. Yeni bir kahramandı. Yeni bir romanın yeni bir kahramanı. Bütün gücünün, kocasına karşı direnirken kullandığı bütün gücünün eridiğini hissetti. Kendine acıyacak hâli de kalmamıştı. «Yarın hemen gidiyorum,» dedi son bir çabayla.

Süleyman Turgut Bey, gururlu tavrını bırakmamıştı: Elinin tersiyle barısının son sözlerini geriye itti, «Sen hiç bir şey yapamazsın,» dedi. Kapıya döndü. «Bavulunu toplayacak olan biri varsa, o da benim,» dedi, başını dikleştirerek. «Otel odalarının değişmez misafiri benim!» Leyla, Hanım, kocasını şaşkın ve bitkin gözlerle seyretti. Şalına biraz daha sarındı. Saat on ikiyi yirmi geçiyordu.

Süleyman Turgut Bey, taşıyabileceği büyüklükteki bir bavula elbiselerinin, gömleklerinin, çamaşırlarının bir kısmını yerleştirdi; birkaç parça gerekli eşya daha aldı. Kalan eşyalarını, kitaplarını hiç bir zaman almadı; bir daha eve hiç dönmedi. İki ayakkabısını da bir gazete kâğıdına sararak iple bağladı. Eve, odalara son defa bakmayı da akıl etmedi; ya da düşünmedi. Anahtarlarını yatak odasındaki komodinin üstüne bıraktı ve karısıyla kızının ürkek bakışlarına aldırmadan çıktı gitti.

Anne kız, pencereye koştular ve Süleyman Beyin sokağın köşesinden kayboluşunu seyrettiler. Süleyman Turgut Bey, köşeyi dönerken, onları şöyle bir görür gibi oldu; gururundan, başını çevirmedi. Aşağılık bir sahne sayılmaz, diye düşündü; aşağılık bir sahne sayılmaz. Süleyman Turgut Bey, ilk defa o gece, sokağın köşesini dönerken, elli bir yaşında ilk defa, romanların (Berlin'de okuduğu karanlık havalı alman romanlarının) şimdi hatırlayamadığı

bulanık kahramanlarının bir gerçekliği olduğunu, insanın da bazen, karısının anlatılması güç bir ifadeyle açılmış gözlerine bakarken kendini bir roman kahramanı sayabileceğini hissetti. Önüne çıkan ilk otele girdi ve sabaha kadar yatağında sigara içti, düşündü.

Ayrılmaları çabuk ve kolay oldu. Süleyman Turgut Bey, evi karısına bıraktı ve kızının tahsil masraflarını üzerine aldı. Bir süre otellerde, sonra pansiyonlarda yaşadı. Üstüne başına dikkat etmez oldu. Sevgi —bazı pazar günleri babasıyla buluştuğu zaman— onun, kiri belli olmasın diye koyu renk kareli gömlekler giydiğini, elbiselerinin daima ütüsüz olduğunu, hep üç günlük sakalla dolaştığını üzülerek gördü.

Ayrıldıktan sonra bir yıl geçmeden Süleyman Turgut Bey, altmış yaşından fazla gösteriyordu. Çok içkiden, gözlerinin altında kırışık torbalar olmuştu. Kadınlarla buluşmuyordu artık Süleyman Bey, arkadaşlarına uğramıyordu. İlk günlerde, babasının da cezalandırıldığını, hiç bir suçun cezasız kalmayacağını düşünen Sevgi bile ona acımağa başlamıştı. Bir komşu kızma verdiği İngilizce dersten kazandığı parayla babasına bir gömlek ve papyon kıravat aldı. Buluştukları pazar günü utanarak uzattı. Babasının pansiyon odasında oturuyordu. İhtiyar, itiraz etmedi; gözlerini yere dikti ve evden ayrıldığı ilk gece duyduğu hislerle, yırtık muşambaya bakmağa başladı. Roman kahramanı Süleyman Turgut, dedi kendi kendine; bu işte geç kaldın, çok geç kaldın. Biraz sonra, söz arasında, «Ne romanlar okuyorsun?» diye sordu Sevgi’ye. Pek okumuyordu Sevgi. Edebiyat dersinde okunması gereken romanlar vardı, o kadar. «Onlar da İngilizce,» dedi Süleyman Bey yavaşça. Ertesi gün Süleyman Turgut Bey, almanca kursuna yazıldı. Elli iki yaşındaydı.

Leyla Nezihi Hanım çalışmağa başladı. Süleyman Turgut Beyin mektep arkadaşı Selim Bey onları ziyarete gelinceye kadar anne kız, yüksek tavanlı büyük evde yalnız yaşadılar. Bir gün, şişman, gür beyaz saçlı bir adam kapılarını çaldı ve yıllarca önce, bir yolculuk sırasında adresini almış olduğu arkadaşı Süleyman Turgut Beyi aradı. Sevgi, adama cevap vermeden önce yabancı ziyaretçi, «Sen Süleyman’ın kızı olacaksın,» dedi. «Yüzün, bilhassa çenen ona çok benziyor.» Sevgi durakladı. «Beni içeri almayacak mısın kızım?»

diye sordu Selim Bey. Sevgi, yabancıya yol vermek için, kenara çekildi. Annesiyle de tanıştı beyaz saçlı şişman adam. Kendisine, Süleyman Beyle aralarındaki hukuki durum hemen anlatılamadı. Evet, burası Süleyman Turgut Beyin eviydi. Evet, adres doğruydu. Bütün bunlar gerçekti. «Benden hoşlanmadınız galiba,» dedi Selim Bey, gülerek. «Doğrusu aceleden o gün Süleyman'a evli olup olmadığını bile sormayı unutmuştum. Ben bekârım da. Malumu âliniz, bekâr erkekler hediye getirmesini bilmezler. Fakat Süleyman'ın evlendiğini duysaydım, muhakkak bir şeyler getirirdim: Bir halı filan. Burada yerler hep taş.» Sonra birden ayağa kalktı, «Pasta filan getireyim hiç olmazsa,» dedi. Anne kız cevap verecek vakit bulamadan kapıya yöneldi: «Sen de çayları koyar mısın kızım bu arada?»

Anne kız, bakışıp gülümsediler. Sevgi, mutfağa gitti. Gerçekten biraz sonra Selim Bey nefes nefese, çenesine kadar paketler arasında kaybolmuş bir durumda göründü. Çaylarını içtiler birlikte. Selim Bey evi dolaştı: «Ne kadar zevksizdir bu Süleyman,» dedi. «Kendini beğenmişin de biridir.» Ona evi dolaştıran Leyla Hanıma döndü birden: «Bilir misiniz,» dedi. «Mektepte de pek sevişmezdik. Şakadan anlamazdı.» Leyla Hanımın rahatsız duruşundan bir şeyler sezdi: «Yoksa siz de benim gibi mi düşünüyorsunuz? Bana açılın. Korkmayın, kendisine söylemem.» Güldü. Leyla Hanım mırıldandı: «Biz... kendisiyle ayrılmış bulunuyoruz efendim.» Selim Bey, geldiğinden beri ilk defa kaşlarını çattı: «Ya? Öyle mi?» diye homurdandı. Salona giriyorlardı. Kapıda durdu, «Yani, ben şimdi gitmeliyim, değil mi?» diye sordu, saf görünen bir tavırla. Leyla Hanım güldü: «Kalırsanız seviniriz. Bizi, sekiz aydır kimse ziyaret etmedi. Belki ondan, misafire nasıl davranılacağını unutmuş olacağız.»

Gerçekten de onları kimse görmeğe gelmemişti. Leyla Hanımın ayrılmak istediği duyulunca, cemiyetin her zaman terkedilenden yana olan aklı selimi, Süleyman Turgut Beye hak vermişti. Fakat Süleyman Bey de evi terkettiği için, vaziyet oldukça garip görünüyordu. Herkes birbirine meseleyi hafifçe gülümseyerek anlatmıştı. İki tarafın da, kimseye gidip dert yanmaması, kadının ya

da erkeğin, o güne kadar ifşa etmediği sırlarını ortaya dökmemesi de menfi neticeler doğurdu: Süleyman Turgut Beyle Leyla Nezihi Hanım, ayrılmış olmalarından dolayı cemiyetteki yerlerini kaybettikleri gibi, cemiyetin alakasından da mahrum oldular. Otelde kalan koca ve evden çıkmayan kadın, biraz daha tebessüm sebebi oldu. Hatta bazıları, havadis olmamasından ve havadis olmamasının yarattığı can sıkıntısından, bir takım söylentiler de çıkardılar: Süleyman Beyin —birçoklarınca bilinen— sokak dişileriyle münasebetleri ağızdan ağıza dolaşırken, biraz tahrife uğrayarak, gayrı tabii münasebetler şekline inkılap etti. Herhalde bu sözü ilk çıkaran, evli bir erkeğin sokak kadınlarıyla otellerde yatmasını gayrı tabiî bulmuştu ve münasebeti de bu deyimle belirtmişti. Fakat birçokları da, bu münasebeti tabiî bulmuş olmalı ki, sonunda gayrı tabiiliğin, cinsî münasebet şeklinde olduğuna karar verildi. Ne yazık ki, Süleyman Beyi —hiç kimseyle görüşmediği için— bir erkekle de birlikte görmek mümkün olmadı ve bu rivayet de, istenilen keyifli noktaya ulaşamadan eridi gitti.

İlk günlerde, Leyla Hanımı ziyaret etmek isteyen bazı hanımlar olmuştu doğrusu. Onlar da, gelmeden önce haber göndermek inceliğinde bulunduklarından Leyla Hanım, hastalığını bahane ederek kaçınmasını bildi. ‘Soğuk nevale’ dediler Leyla Nezihi Hanıma, o günlerin tabiriyle; yani, insanın pikniğe giderken yanına aldığı söğüş et, haşlanmış yumurta, beyaz peynir kabilinden yiyecekler. O zamanlar böyle insanlara —Leyla Hanım gibi olanlara — fazla alaturkalıktan kaçınır gibi görünenlere (böyle insanların samimiyetine inanılmıyordu tabiî) ‘soğuk nevale’ deniyordu. Soğuk şeylerle pikniğe gitmek, gayrı samimi bir alafrangalıktı; halbuki, bizim bildiğimiz, pikniğe gidilirken insanın yanında çaydanlık, demlik, hatta semaver bile bulunmalıydı; köftelik kıyma, ızgara yapmak için şiş vesaire de unutulmamalıydı. Hatta, ne gariptir, Nazım Bey de (bir mecliste otururlarken) Leyla Hanımla Sevgi’den ‘soğuk nevale’ diye bahsedilince dayanamamış, «Ben kıra giderken yanıma et, börek vesaire gibi sıcak şeyler alırım,» demişti. «Leyla Hanım, Sevgi vesaire gibi soğukluk istemem!»

8
SELİM BEY

«Neden yaşıyoruz sanki biz?» diye soruyordu Selim Bey. Kısa zamanda samimi olmuşlardı. «Sıkıntım da benimle birlikte ihtiyarlıyor,» diyordu. «Eskiden oldukça canlı ve neşeli bir sıkıntıydı; şimdi, benim gibi aksi, çekilmez ve gittikçe hiç bir şeyi beğenmez oldu.» Yavaşça göğüs geçirdi. «Eskiden öyle hızlı içimi çekerdim ki, görenler jimnastik yapıyorum zannederdi.» Hep birlikte gülerlerdi. Selim Bey, birden neşelenir, «Ne iyi oldu...» derdi. Sözünü bitirmezdi. Neden ne iyi oldu Selim Bey? diye sormak gerekirdi. Sorulmazsa devam etmezdi. Fakat muhakkak sorulurdu. «Ne iyi oldu da, şu ihtiyar günlerimde, birlikte sıkılacak iyi dostlara rasladım.» Oysa, henüz elli yaşlarındaydı. Belki o kadar da yoktu. Karısı beş yıl önce ölmüştü. Selim Bey, fransızca öğretmenliği yapıyordu. İngilizceyi de, fransızca gramerine göre konuşacak kadar biliyordu. Fiillerde hep geniş zaman kullandığı için, konuşurken pek zorluk çekmiyordu. Sevgi, bu konuşma diline itiraz ediyordu. «Bu kız çok doğrucu,» diye onu annesine şikâyet ediyordu Selim Bey. «Bu kızdan çekinmek lazım; her şeyi ciddiye alıyor. Canım, birbirimizi bir İngilizceyle mi biliyoruz?» Sevgi telaşlanırdı: Aslında, Selim Beyin konuşmasından hoşlandığını, bütün ciddiyetiyle anlatmağa çalışırdı. Kelimelerle, cümlelerle arası iyi olmadığı için, Selim Bey onun sözünü sık sık kesince, yolunu kaybederdi. «Olmadı,» derdi Selim Bey sonunda. «Gene ciddileştin.» Ceza olarak çay pişirmeye gönderilirdi.

Çaylar içilir, Selim Beyin getirmiş olduğu tuzlu, şekerli kurabiyeler yenirdi. Ne olmuştu, nasıl olmuştu, nerede olmuştu; uzun uzun anlatılırdı. Selim Beyin rahmetli karısı, güzel ve mütehakkim bir kadındı. Onu sevmişti Selim Bey. Şişmanlığından, boğazına düşkünlüğünden, dökülmeye başlayan beyaz saçlarından belli olmuyordu değil mi onun da bir zamanlar sevdiği? Nazlı Hanımın uzun zaman peşinden koşmuştu evlenmeden önce. Şimdi bu söze de inanılmazdı; iki adım koşarsan nefes nefese kalırsın denilirdi ona.

Fakat koşmuştu işte. Paraya düşkün bir kadındı Nazlı Hanım. Selim Bey karısının bu tarafından bahsetmemişti; başkalarından duymuşlardı. Selim Bey sadece, o zamanlar kazanmak için çok çalıştığını, özel dersler verdiğini, şirketlere, gazetelere tercümeler yaptığını anlatır; artık kazanmak için bir sebep kalmadığından, kazanma arzusunun da söndüğünü söylerdi. Karısına, ülkenin en güzel evlerinden birini döşemişti. Üstelik, öyle Süleyman Turgut Beyin Berlin'de görme zevkiyle döşenmiş bir ev de değildi. Sözün burasında, pardon, derdi. Süleyman Turgut Beyle ilgili her sözün içinde bir 'pardon' geçerdi. Kötü niyetinden değil; Süleyman burada olsa yüzüne karşı söylerdi. Daha şu kadarcık çocuklar oldukları günlerden beri —elini iyice aşağı indirirdi; yirmi beş santim boyunda iki çocuk belirirdi elinin altında— hep Süleyman'a takılırdı. Zevksizin biriydi bu Süleyman: Yoksa onları bırakıp gider miydi? Pek belli olmazdı ama, Süleyman da büyük şehirde doğup büyümüştü. En iyi mekteplere de gönderilmişti; ama, Selim Bey gibi zevk sahibi olmayı becerememişti. Harbi Umumide ikisi bir evde kalmışlardı. (Sözün burasında gülerdi Selim Bey. Neden gülerdi? Sormak gerekirdi.) Efendim, İngilizler, iştirakçi Sami'nin evini aramadan önce, Sami onlara gelmiş ve kocaman bir paket bırakarak saklamalarını rica etmişti. Süleyman olacak korkak da, çekinerek almıştı paketi. Selim Bey de korkmuştu, ama Süleyman kadar akılsız değildi. Korkusunu belli edecek göz var mıydı onda? Ayrıca, değişik bir heyecan duymuştu. Süleyman'a kalsaydı, paketi geri götürecekti. Aslında, ikisi de Sami'yi sevmezdi. Uzun sakallı, pis bir adamdı bu Sami: hem de herkesten iğrenir, kimsenin elini sıkmazdı. Kapı tokmaklarını tutmadan önce, cebinden çıkardığı pis bir mendille silerdi onları. Fakat konuşmağa başlayınca, Selim Bey dahil, herkesi sustururdu. Ne yazık ki, bu heyecanlı macera da, güzel bir şekilde bitmişti. Sami Bey 'emaneti'ni almak için bir daha uğramamıştı. Paket açılınca da içinden, orta boy bir lavabo taşı çıkmıştı. Zaten bu Sami de iki yıl sonra akıl hastanesine girip yıllarca yatmıştı. Sevgi, siyah gözlerini açarak, hiç kımıldamadan dinlerdi Selim Beyi. Evet, nerede kalmıştık? Evinizi döşediğinizde kalmıştınız Selim Amca.

Sonra —altı ay kadar sonra— Nazlı Hanımın bir zamanlar başka bir erkekle kaçmış olduğunu öğrenmişlerdi. Leyla Hanıma, Selim Beyin aracılığıyla bir fransızca hocalığı bulunmuştu. Ondan sonra öğrenmişlerdi bu kaçma olayını. Çünkü, insanları daha iyi tanıdıkça, onlarla daha yakın dost oldukça, onlar da size daha çok yardım ediyordu. İnsanlar zamanla, yardımlarını artırmak için başka dostlarını da tanıştırıyorlardı size; artık onun daha yakınma sokulmak, size anlatmadığı taraflarını da öğrenmek mümkün oluyordu. (Sevgi böyle düşünüyordu.) Selim Bey de, Leyla Hanıma bulduğu hocalık yüzünden, onlardan saklamasını becerememişti. Oysa bu kaçma olayı, herkesin bildiği bir sırdı. Ayrıca, Selim Bey bir yıl sonra eve dönen karısını kabul etmiş, her şey ama her şey eskisi gibi olmuştu. Nazlı Hanım ölünceye kadar bir gün bile kadının bu kısa yaşantısı, aralarında mesele olmamıştı bir daha. Hatta, anlatıldığına göre, Nazlı Hanım gene eski mütehakkim Nazlı Hanım olmuştu.

Selim Bey de karısından korkan, gece yarılarına kadar tercüme yapan eski Selim Bey olarak yaşantısını sürdürmüştü. Olsun, diye düşünüyordu Sevgi, olsun. Gene de bilmemeliydik biz bütün bunları. Selim Beyi, herhalde çirkin diye beğenmemişti Nazlı Hanım. Kötü kadın, diye duşundu Sevgi, kötü kadın. Bunları düşünürken Selim Beyin yüzündeki kararmış çillere, küçük fare gözlerine, kalın dudaklarına bakıyordu. Bunları beğenmemişti kötü kadın. Oysa, Selim Bey de, müzmin sıkıntısı tuttuğu zamanlar, bu basit ve cahil kadından kim bilir ne kadar rahatsız olmuştu? Bazı insanların, bazı şeylere hiç hakları yoktu: ne var ki, insanlar da en çok, bu hiç hakları olmayan şeyleri yapıyorlardı. Kötü, kötü, diye düşündü Sevgi. On altı yaşını dört gün önce bitirmişti.

Bu konuyu Selim Beyle hiç konuşmadılar. Selim Bey onlara, evini nasıl döşediğini, evin kaç katlı olduğunu, seçtiği mobilyaları, hizmetçiyi çağırmak için her odada bulunan zil tertibatının özelliklerini, mutfağı, servis kapısını ve bahçeyi anlattı. O yaz, hep birlikte, denizi görmek için Büyük Şehire gittikleri zaman da, Sevgi’yle Leyla Hanıma evi dolaştırdı. Evde bir süre kaldılar. Yerlere döşenmiş olan baş parmak kalınlığındaki muşambanın üstünde

yürüdüler. (Bu ev kışın da sıcak olur diye düşündüler.) Ev kiraya verilmemişti; içinde, yaşlı bir akraba oturuyordu. Küçük bir kadın. Kulakları duymuyordu. Leyla Hanımla Sevgi’nin kim olduklarını galiba pek iyi anlamadı Hizmetçi çağırma tertibatı bozulmuştu; fakat, parlak beyaz düğmeleri, tahta taklidi bakalit çerçeveleri duruyordu. Bir de sesini duyabilselerdi, öyle bildiğimiz zillerden olmadığını anlayacaklardı. Duvarlarda Nazlı Hanımın resimleri vardı; güzelliği, fotoğraflardan pek anlaşılmıyordu. Çok güzel insanlar da, çok çirkin insanlar gibi, fotoğraflardan anlaşılmazdı. Yağlı boyalı hasır koltuklar, bahçe kapısının hemen içinde duruyordu; onları hemen bahçeye çıkardılar. Yaşlı akraba, titreyen elleriyle limonata getirdi. Dantel örtüler ve sarmaşıklar arasında Sevgi, kendini bir eski zaman sultanına benzetti: Annesinin yanında ilk defa bacak bacak üstüne atıp, limonatayı küçük yudumlarla içti. Selim Bey, «Bakın ne buldum!» diye bağırarak yanlarına geldi, eski bir gramafonu masaya koydu. Kolunu çevirerek gramofonu kurdular ve kutusunun içinden çıkan bir plağı çaldılar: İnce, keskin sesli bir kadın, unutulmuş bir tangoyu söylüyordu. Sevgi’ye göre, siyah tüller içinde bir kadındı bu tangoyu söyleyen. Tül elbisesi, dizlerinin altına kadar uzanıyordu; siyah şeffaf çoraplar giymişti. Rüzgâr da vardı; boynuna taktığı siyah tül eşarp dalgalanıyordu. Plak, gramofon, kadın... her şey siyahtı; kadının sesi bile siyahtı. Sonra utandı Sevgi: Düşündüklerinin gülünç olduğunu hissetti.

Yüksek binaların arasına sıkışmış bu küçük ahşap evin bahçesindeki eski duvarları seyrettiler; kurumuş palmiyeyi gördüler sonra. Yabani otlar da, bahçeye açılan bodrum kapısının önündeki taşlığa kadar yaklaşmıştı. Sevgi, belki de babasından almış olduğu bir düzen duygusuyla, kafasında bu otları söktü; sarmaşığı, duvarların bütün yüzlerini örtünceye kadar uzattı; palmiyeyi diriltti; taşlığın hemen önüne ingiliz çimi ekti; şuraya sabit bir bank, şuraya camlı küçük bir çiçeklik, onun yanına —duvarın dibine— gayet güzel ortancalar yerleştirdi. Kararmış cephelerin tahtalarını şu renge boyadı. Böylece binanın ömrünü on yıl (en az) uzattı. Tabii, önce tahtaların üstü bir güzel kazındı; üzerlerine, çürümeye engel olan bir sıvı sürüldü — teknik bilgisi zayıf olduğu için, bu sıvıya bir isim

bulamadı Sevgi. İhtiyar halanın, sivrisinek gibi ince sesini duydu birden, kulağının dibinde: «Güzel kızım, sen nerelisin?» Karşılığını işitemeyeceği sorular soruyordu ihtiyar kadın. Sevgi ona bir şeyler söyledi; sonra Selim Bey, kadının kulağına bağırarak bu sözleri tercüme etti. İhtiyar hala, başını salladı, güldü: «Kızım, orada Semahat Hanımlar vardır, kocası Hulusi; tanıyor musun?» Selim Bey kızdı: «Hidayet Hala! Nüfus memuru mu bu kız, nereden bilsin?» Sevgi'ye döndü: «Demek oralısınız, derler; vilâyet konağının karşısındaki üçüncü sokakta oturan Şemsi Beyi bildiniz mi? Hani canım, bir de çarşının içinde dükkânı var. Fakat azizim, Şemsi Beyi bilenler de çıkar; çarşının içindeki dükkanı söylemeseniz de onu hemen tanırlar. Ben bu işi anlamıyorum.» Halasının kulağına eğildi: «Onlar ölmüş hala, ölmüş: Bir sen kaldın.» İhtiyar kadın, dişsiz ağzını bir torba gibi büzerek güldü, yeğenini eliyle hafifçe itti: «Bütün işin maskaralık. Ben senin eğlencen miyim? Kocaman adam oldun.» Kocaman adam, bu itişle birlikte kendini yere attı; «Hala! Düşürdün beni!» Kalktı, üstünü silkeledi: «Çok kuvvetlidir.

Küçüklüğüne bakmayın. Kurudu, kurudu ama, taş gibi sağlam oldu, demir gibi.» Halasının yanında ayakta durdu: «Ben büyüdükçe, bana inat küçülüyor. Bir gün gelecek, onu cebime koyduğum gibi buradan alıp götüreceğim. Yanımda taşıyacağım onu. Ben yolda giderken elbisemi fırçalayacak, kıravatımı düzeltecek, saçımı tarayacak, cebimden çukulata çıkarıp bana verecek.» Hidayet Hanımın kulağına eğildi: «Hala! Ben ihtiyarlayınca bana bakacak mısın?»

Eski eşyaları gözden geçirdiler: Dolapların kapakları çatlamıştı, iyi bir cila istiyordu. Selim Bey çekmecelerden birini karıştırırken gülümsedi, «Benim eski yazılar,» dedi başını kaldırmadan. Eski yazılar mı? «Eskiden, evlenmeden önce, bir şeyler karalardım.» O zamanlar bir dairede memurdu; memurluğun iyi olduğu devirlerdi. Temiz giyinilir, büyük evlerde otururlurdu. Memurlar gözdeydi. Selim Beyin yazı yazdığını bilen daire arkadaşları imrenerek bakardı ona. Bir roman yazıyordu, bir iki küçük hikâye yazmıştı. Sakallı Sami de, onun yazdıklarını beğeniyordu. Birlikte pahalı rum meyhanelerine gidiyorlar, edebiyattan filan konuşuyorlardı. Selim Hayati'nin hikâyeleri, meyhanede birlikte düzeltiliyordu. Selim Bey de eve

gidince onları hemen temize çekiyordu. Sonra... «Her işin bir sonrası olmasaydı ne iyi olurdu,» diye mırıldandı Selim Bey. Sonra, bazı hareketlere karıştığı iddia edilen Sami Celâl tevkif edilmişti. Dairede, gazete havadislerinin tesiriyle, okuyup yazanlar hakkında bir şüphe ve en garibi bir küçümseme havası belirmişti. Selim Hayati de, gazete okuyan gözler tarafından, gazetelerin gerisinden, meraklı ve soğuk bakışlarla tetkik etmeye başlamıştı. Yakalananlar aleyhinde, herkes gibi konuşmağa dili varmadığı için, bu vaziyetiyle daire arkadaşlarının şüphesini celbediyordu. En kötüsü, Selim Hayati bile bu havanın tesirine kapılarak yaptıklarından utanır bir duruma düşmüştü. Bir gün daire müdürü, o soğuk ve ifadesiz gözlerini Selim Beyin üstüne dikerek, «Duyduğuma göre, siz hikâye gibi bazı yazılar yazıyormuşsunuz,» demişti, hafifçe yüzünü buruşturarak. Sonra da, başka bir söz etmeden uzaklaşmıştı. Onu, sakallı Sami ile dolaşırken görenler de vardı. Selim Hayati de yazılarını işte bu çekmeceye atmış ve bir daha bu işle uğraşmamıştı. Bir evden taşınırken, evdekilerden biri, ‘Bu çekmecede bazı yazılar var,’ sözünü ettikte Selim Bey, müdürün yüzünü hatırlar, içi burkulurdu; bu olayı unutmağa çalışırdı. Sonunda unuttu.

Eski Türkçe yazılmış sayfaları kucağına aldı, sallanır koltuğa oturdu. Satırların üstündeki tozları üfledi hafifçe. «Bakalım antika tozların altından neler çıkacak? diye mırıldandı. Koltukla birlikte sallanmağa başladı; kelimelerini, sallanışına uydurdu: «Birza-manlar-bende-yazar-mışım.» Bir sayfayı kaldırdı, ışığa tuttu; satırlara göz gezdirdi: «Aman yarabbim! Ne felaket şeyler.» Bir süre dudaklarını oynatarak anlaşılmaz sözler mırıldandı, sonra bir kahkaha attı: «Ne ağır kelimeler: Kimse yerinden oynatamaz.» Gözlerini tavana dikti; aklında bir şeyler aradı: «Evet, güngörmemiş sultanın sessiz iççekmeleri, diyebiliriz bunun yerine.» Leyla Hanım gülümsedi: «Bizi, arzu ettiğiniz kadar merakta bıraktınız.» Selim Bey, koltuğunu öne eğdi: «Ah! Sizler de burada mıydınız?»

Sevgi’ye döndü: «Sen edebiyat seviyor musun bakalım?»

Sevgi durakladı: «Bilmiyor musunuz?»

«Canım, yeni bir Selim Bey çıkıyor karşına: Selim Hayati. Mingayraddin hikâyeler yazmış. Seni onunla tanıştırmak istiyorum.»

«Mingayraddin ne demek?»

«Benim böyle şeyler yazmağa hakkım olmamakla beraber bir zamanlar gençlik rüzgârlarının esintisine kapılıp, demek.»

«Uzun şeyler mi?»

«Ah! Burada yanıldın işte, Küçük parçalar. Okuma kitaplarına konulmalı bence. Altına da kelimeleri açıklanmalı. Mesela, Mingayraddin: Kendine emniyeti olmayan bir İran şairi. Dur yahu! Şu ağır kelimeleri çizip atalım: Nesri biraz tahfif edelim.»

«Tahfif ne demek?»

«Tahrifin yanlış yazılmışı.» Cebinden dolmakalemini çıkardı: «Şimdi ben sana tıpkı bilmecelerde olduğu gibi soracağım; sen de bana Türkçesini söyleyeceksin.»

Çizdiği eski yazı kelimelerin üzerine yeni harflerle yazmağa başladı.

«Işıklar bir aynaya çarpıp gözümüze gelince ne deniyor ona?»

«Yansıma.»

«Yeşil gözlerinden, suların dalgalanışı yansıyordu. Aman ne güzel!»

İlk sayfayı bitirince kâğıdı havada salladı: «Mürekkep de biraz solarsa, tam bir eski eser olacak: Yazılmış, çizilmiş, düzeltilmiş, yaşanmış, ıstırap çekilmiş, satırların içinde nefes alınmış. Hayatın eskittiği bir eser.»

Sevgi üzüldü: «Bazı satırları, olduğu gibi çizmişsiniz.»

«Yeşil gözlerin yansımasına dayanamadım.»

«Bize okumayacak mısınız?» diye sordu Leyla Hanım. «Yeşil gözlerden geriye kalanı göremeyecek miyiz?»

Selim Bey, «Herhalde bu parçaları daha ilerde kullanmaya niyetim varmış,» dedi. «Belki uzun bir hikâyede, belki de bir romanda.» Durdu. «Böyle, parça parça ne ifade ettiklerini pek bilmiyorum. Fakat ısrarlarınıza da dayanmak mümkün değil tabii.»

Biraz daha düzeltti yazıyı, sonra okudu:

«Bölümün başlığı:

MA PETITE PRINCESSE

Nejat, dalgın bakışlı bir tıbbiye talebesiydi. Gözlerinde, henüz yaşamadığı elemli bir geleceğin solgun lekeleri, aynı mütereddit ıstırabı paylaşmak isteyenlerin hemen farkedebilecekleri bir ifade ile yerleşmişti. Uçuk pembe dudaklarından gözlerine yayılan tebessümün geçiciliğini görmeyenler, ondaki bu elîm istidadı kolayca gözden kaçırabilirlerdi. Dinlemediği sözlere kayıtsızca gülüşü, konuşurken muhatabına bakmayan dalgın gözlerinin ihmalciliği, otururken daima kavuşturduğu kollarının gerisindeki hareketsizliği, ilk bakışta tesirli olmaktan çok uzaktı. Zerrin'i tanıdığı gün de, soğuk ve durgun oturuyordu. Arkadaşları, Zerrin'le bir roman üzerinde konuşuyorlardı. Bahsedilen romanın kahramanı hakkında yumuşak sözler eden arkadaşları gibi konuşması gerektiğini seziyordu. Fakat hayır, ne onlardan yana olsa, ne de onlara şiddetle karşı koyarak yıllardır içinde biriktirdiği garip hisleri dile getirse istediği tesiri uyandıramazdı. Bu, onun kaderiydi. Halbuki Zerrin'e onlardan farklı olduğunu, arkadaşları gibi hissetmediğini ve şiddetli arzularını ifade etmesine yardımcı olacak bir insana muhtaç olduğunu, gururundan fedakârlık etmeden anlatmak istiyordu. Bir anlık sessizlikten faydalanarak, «Romandaki bu sözleri aynı güzellikle tercüme etmek mümkündür,» dedi. Büyük bir gürültü ile itiraz ettiler. Zerrin koştu, romanı getirdi. Onun telaşını gözleriyle takip eden Nejat, küçük bir ilgi, hafif bir heyecan, diye düşündü. Kitabı aldı, ağır hareketlerle sayfaları çevirdi, bahsi geçen mektubu buldu:

Küçük sultanım benim,

Sizinle birlikte olduğum zamanlar duygulu sanıyordum kendimi; bana bu cesareti vermiştiniz. Şimdi, birlikte yaşadığımız günleri düşünmek için, sizinle konuşuyorum, sizi dinlemeğe çalışıyorum. Bu yaşantının sona erdiğine inanmıyorum; bu yüzden, yeni yaşantılara gücüm yok. Eski yaşantımı da, siz olmadan nasıl sürdürebilirim? Bütün büyü sizdeymiş. Beni bu durumda görseydiniz, yani beni uzaktan takip edebilseydiniz, beni bir zamanlar sevmiş olduğunuza

inanamazdınız. Belki ben her zaman böyleydim. Belki ikimiz de kendi başımıza birer dünya kurduk birlikte yaşarken. Şimdi eski dünyama dönmüş bulunuyorum ve bunun eski bir dünya olduğunu, usandırıcı tekrarlarla dolu olduğunu ve ne yazık ki kendimin de bu can sıkıcı romanın bir parçası olduğumu, yeni yalnızlığımın içinde anladım. Artık sanki yaşamıyorum, yaşayan birini seyrediyorum; daha önce bildiğim romanı okur gibiyim. Bir roman, kendini okumaya başlasaydı herhalde bu kadar sıkıcı bulurdu kendini...

«Gördünüz mü?» dedi Selim Bey. «Bir zamanlar, insanlar böyle kıyafetlerle dolaşıyorlarmış. Sert kolalı eski gömleklerimden birini giymiş gibi sıkıldım yahu.»

Sevgi, «Daha daha,» dedi.

«Bu kadar kızım. Sonra, başka bir bölüm var. Hemen altına yazmıştım. Kim bilir neden, sultan bahsini burada kesmişim. Bundan bir şey çıkmaz mı demişim acaba?»

«Belki başka bir yerde devam etmişsinizdir,» diye heyecanla atıldı Sevgi.

Selim Bey kâğıttan karıştırdı: «Yok, yok. Etmemişim. Bunu yarım bırakmakla bir şey düşünmüşüm ama, Allah bilir neydi.»

«Yazık,» dedi Leyla Hanım. «Ne düşündüğünüzü bilemeyeceğiz. Acaba gerçekten böyle bir roman var mıydı Fransızca? Onu da bilemeyeceğiz.»

Selim Bey güldü: «Belki de bu değersiz kırıntıları, ilerde bir heyecan yaratsın diye yarıda kesmişimdir.» Başını salladı: «Yok canım! O yaşlarda pek aptaldım. Tıkanıp kalmışımdır. Heyecan, insanın hevesini kaçırır ya bazen; işte öyle olmuştur.» Sayfaları sehpaya bıraktı. «Yirmi yaşındayken, böyle heyecanlarımı ifade edemeyecek kadar beceriksizdim; şimdi de gülünç buluyorum bu heyecanları. Alın size trajedi.»

Sevgi, bu sözleri duymamış gibi başını salladı: «Küçük parçalardan bütün bir dünya meydana getirilebilir. Ne yapmak istediğinizi bir hatırlayabilseydiniz...»

«Daha kötü olurdu. Kim bilir ne can sıkıcı bir planım vardı. Mingayraddin bu kadar yazabilmiş işte.»

Birlikte oldukları zamanlar içinde gene yalnızlıklarını yaşıyorlardı. Ne var ki, bir arada geçirdikleri günler ve saatler, birlikte yaşanıldığı sanılan küçük heyecanlar yüzünden ertesi günü görme cesaretini veriyordu onlara. Her biri kendi kafasındaki dünyayı yaşadığı halde, hep birlikte oldukları için, aynı nedenle duygulandıklarını, aynı şeylere güldüklerini sanıyorlardı. Bu, onlar için belki bir yenilikti. Aslında hiç biri yeni bir olay beklemiyordu; bütün yaşayışlarını, hareketlerini, yeni bir güne başlayışlarını, çevrelerinde olup bitenleri izleyişlerini, bu değişmezliğe göre ayarlıyorlardı. Hiç bir konunun üstüne gitmiyorlar, hiç bir sözün sonunu izlemiyorlardı. Neden yaşıyoruz sanki biz? diyordu Selim Bey; aslında, bu sözü hiç kullanmadıkları halde Sevgi ile Leyla Hanım sanki neden yaşıyorlardı? Sevgi, belirsiz fakat güzel şeyler beklediğini sanıyordu; durgun yaşantısını, düzenli ve aklı başında bir hayat olarak yorumluyordu. Aslında meseleler basitti. Onları karıştıran, insan ihtirasıydı. İhtiras kelimesini düşündü Sevgi, bir süre. Hayır, düşünmedi: Hayvanat bahçesine ilk defa götürülmüş bir çocuk gibi baktı bu vahşi kelimeye. İhtiras, basitlik ve bayağılıktı. İhtiras, babasının gülünç tavırlarla giyinip, sokak dişilerinin peşinden koşmasıydı. İhtiras, Selim Bey gibi bir insanın bile, onu yüzüstü bırakan bir kadın için, gece yanlarına kadar kan ter içinde koşuşmasıydı; nefes nefese koltukları, kanepeleri, dolapları, masaları eve taşımasıydı; bir gün her tarafını otlar bürüyen bahçeye yüksek duvarlar yaptırmasıydı: Sesi unutulan karışık zil tertibatlarıyla evi donatmasıydı. İhtiras, Sevgi’den çok daha güçlü insanların sonunda bu küçük ve güçsüz ve üşüyen kızdan daha bitkin, daha yorgun düşmesiydi. Oysa, Selim Beyin yarım kalan parçaları gibi küçük şarkılar yazılabilirdi, birbirine karşı çıkmayan yumuşak yaşantılar anlatabilirdi. ‘Olağanüstü’ gibi bir kelimenin hırpalamayacağı sıcak dünyalar kurulabilirdi. Oysa ihtiras, insanın başkalarında, koltuğunda otururken bile hissettiği üşütücü bir hastalıktı. Hafifçe ürperdiğini hissetti.

Yaz ortasında annesi birden hastalandığı için dönmek zorunda kaldılar. Doktorlar, hastalığı pek anlayamadılar. Sevgi, Selim Beyle birlikte, ilaç kokan hastane koridorlarında, bitmez tükenmez muayenelerin, tahlillerin, filimlerin sonuçlarını bekledi; beyaz gömlekleri uçuşarak, insanın yüzüne bakmadan geçen doktorların peşinden koştu. Bu doktorlar, hep bilinmeyen bir hasta ile, o sırada kendilerini bekleyen insanlarla ilgisi olmayan soyut bir hastalık kavramı ile uğraşıyorlardı. Bu hastalık denen mesele profesörler, doçentler, mütehassıslar, asistanlar, hemşireler, hastabakıcılar, laborantlar, hademeler, tıp öğrencileri arasında görüşülen ve insanların ve özellikle hastaların üstünde bir davaydı. Elinizde üstü büyülü yazılarla dolu kâğıtlar onların arkasından bakakalıyordunuz. Mutlu bir raslantı sonucu, yarı aralık duran bir kapıdan, bu büyücüler tarikatından olup da sizin aradığınız ve belirsiz bir süre beklemeniz gereken insanüstü beyaz yaratıklardan birini görebilirseniz, tarikat mensuplarından bir başkasıyla konuşan ve hastaların, özellikle hastayakınlarının anlayamayacağı yabancı bir dille bir şeyler söyleyen bu dalailama, hemen suratınıza kapıyı kapatıveriyordu. Tanrılar katma çıkmanıza, bir an için bile izin verilmiyordu. Sevgi ile Selim Beyin de katıldıkları hastayakınları sınıfı, hastalar kadar, belki onlardan da çileli bir zümreydi. Değil hastayakınlarının, asistanların, asistanlar ne demek mütehassısların, hatta doçentlerin bile beş metreden fazla yakınma sokulamadığı bir profesörle konuşmak ne demekti? Milyonlarca insanın kurtulması için çalışan bir tıp devi olarak, zavallı bir tozun hayatı için endişelenen önemsiz bir molekülden başka bir şey olmayan hastayakınlarını küçümseyici bakışlarıyla ezip geçiveriyorlardı. Bu dev mikroskoplar, bir mikrop kadar değer vermiyorlardı, bu şaşkın kalabalığa; üzerinde hiç bir şey yazmadığı için arkasında neler olup bittiği belli olmayan bir kapının aralığından saydam tül gibi süzülerek kayboluyorlardı. Üzerinde tabelalar bulunan kapıların gerisinde de genellikle canlı bir varlık bulunmuyordu. Vakit çoktu, bekleniyordu. Tecrübeli hastayakınları, üstü yazısız kapıların önünde birikiyordu. Sonra, durmadan bekleniyordu. Fakat aman Allahım! Ne kadar çok bekleniyordu. Hiç bir yere ayrılmadan bekleniyordu. Bütün gözler kapıdaydı; bütün gözler kapı tokmağındaydı; bütün gözler, kapının altından sızan

ışığın kararmasını, ilahî bir gölgenin yaklaşmasını bekliyordu. Fakat, aman Allahım! Ne kadar çok bekliyordu. Sonra, beklenen tanrısal gölgenin gözünde basit bir makina parçası olan, mesela bir hemşire —hastayakınları için bir efsane kahramanı— aynı kapıdan, sanki çok normal bir hareket yapıyormuş gibi giriyordu. Bu efsane kahramanının bütün gazaplı bakışlarına rağmen hastayakınları, kapı aralığından bakmaktan boyunları çarpılmış bu garip kuşlar, tanrının lanetine uğramayı da göze alarak, başlarını içeri uzatıyorlardı. Fakat nasıl olur? Dalailama içerde-yoktu. Nasıl olur? Kaç tane hastayakını, kendi gözüyle görmüştü bu kapıdan girerken O'nu, değil mi? Değil. Belki de o, uçuşan beyaz gömleğiyle pencereden uçup gitmişti. Kim bilir?

Beyaz gömlekliler Tarikatının en aşağı mertebesinde bulunan hademeler başlarını sallıyorlardı: Üstadı âzamlar sadece 'Enteresan Vakalar ile ilgilenirlerdi. Yani, hastayakınlarının anlayacağı dille 'Ümitsiz Hastalara bakarlardı. Bilim bu demekti. Böyle, ölüme yakın talihli hastaların çevresinde asistanlardan, mütehassıslardan meydana gelmiş kutsal bir daire bulunurdu. Ve bu 'Enteresan Vaka'dan, bütün insanlık için mutlu bir sonuç çıkarılırdı. Bilim bu demekti. Bütün bilimlerin anası matematik de böyle buyurmamış mıydı: Üçle beşle değil x ve y ile çözüme gidilebilirdi ancak. Ve x ya da y değilseniz, kimse yanınıza bile uğramazdı. Böyle önemsiz vakalarla ancak pratisyen hekimler uğraşırlardı belki; yani, üstatlar için normal hastalar kadar önemsiz kişiler, Enteresanvakalar ise el üstünde dolaştırılırdı. Boş yataklar, enteresanvakalar için bekletilir, hastabakıcılar onların yanından ayrılmaz, onların tahlilleri herkesinkinden önce yapılırdı. Nedense enteresanvakaların hastayakınları yoktu. Elbette; onların böyle aracılara ihtiyacı var mıydı? Röntgen için bekleyenleri şöyle bir iterek içeri girerlerdi enteresanvakalar, yürüyecek güçleri varsa. Tavsiye kartları bile onların önünde eğilmek zorundaydı. Onların tavsiyeye ihtiyaçları yoktu. Onlar, büyücülerin kullandığı esrarlı bitkiler gibiydi: Bilimin kazanında kaynatılarak bütün insanlar için şifalı sular yapılıyordu onlardan. Bilimsel makale oluyorlardı, tez oluyorlardı, kitap

oluyorlardı; her yere onların —seyredilmesi güç— resimleri basılıyordu önden, yandan.

Peki neden yalnız üstatların (Dalai Lama) peşinden gidiyordu bu kadar hastayakını? Neden garip fısıltılar dolaşıyordu ortada: Ondan başkası çare bulamaz, boşuna uğraşmayın. Beyaz Gömlekliler Tarikatının üstün mertebelerinde dolaşan başkaları da vardı oysa. Hayır, olmazdı. Boşuna uğraşılamazdı. Üstatların ünü mistik bir olguydu. Tanrı onları öyle yaratmıştı; tıpkı enteresanvakaları yarattığı gibi. Nasıl her ümitsizvaka, enteresanvaka olamıyorsa, her üstünbeyazgömlekli de dalailama olamıyordu. Bu bir tabiat kanunuydu. Nice ümitsizvaka, küçük bir ilgi bile görmeden ölüp giderken, enteresanvakaların ölüleri bile büyük bir itina ile kesilip biçiliyordu. Bu bir tabiat kanunuydu: Kuvvetliler zayıfları eziyordu. Dalailamalık, babadan oğula geçen bir imtiyaz gibiydi. Haydi canım saçmalamayın, diyordu kıskanç bir hastayakını; benim hastama altı ay baktı da bir şey anlamadı. Sonra, önemsiz bir beyaz gömleklinin adını vererek, onun sayesinde hastasının iyileştiğini ileri sürüyordu. Bu sözlere inanmak ne kadar zordu. İnsan böyle olayları, külkedisi masalı gibi karşılıyordu. Artık mucizeler çağında yaşamıyorduk. Sen gene üstatlardan şaşma, deniyordu; çarpılırsın yoksa.

Bu konuşmalar sırasında, Sevgi'nin bilime duyduğu düşmanca korku, yerini inançsızlığa bıraktı. Bu ne bitmez tükenmez bir maceraydı: Camlara kanlar bulaştırılıyor, şişelere kanlar dolduruluyor, karanlık odalarda görünmeyen objektifler insana benzemeyen resimler çekiyordu. Her şey birbirine karıştırılabilirdi: Tüplerin yanına okunmaz yazılı kâğıtlar konuluyor, camlara anlaşılmaz numaralar yazılıyordu. Canım kardeşim sana bir yakınımı gönderiyorum ilgileniver. Tavsiye kartları, daha kuvvetli tavsiye kartlarına yol veriyordu. Sevgi, hastayakınlarının kümelendiği bir kapının önünden ayrılıyor, iki merdiven inip »başka bir yığının arasına karışıyordu. İnsanı, önü boş kapılardan birine hiç göndermiyorlardı: Koridorun başındaki hademe 'şu önü kalabalık kapı' diye kolayca tarif ediyordu. Yemeğe gitti şimdi gelir deniyordu bazen de. Oysa Sevgi ilk defa önü boş bir kapı bulduğu için sevinmek üzereydi. Hastayakınlarından iyi mi bileceksin? İçerde biri

olsa önü boş kalır mıydı kapının? Yemekhanelerin önünde bekledi: Aradığı insanın lokmalarını seyretti; onun, arkadaşlarıyla şakalaşmasını sabırla izledi. Doğrultu duyusu zayıf olduğu için koridorlarda kayboldu, yanlış binalara girdi. Bütün hastayakınları gibi ara sıra, bu sonsuz kapılar arasında neden dolaştığını unuttuğu oldu; annesini, onun gittikçe solan yüzünü düşünmeden, koridordan koridora sürüklendi. Fakat hiç bir zaman beylik bir hastayakını olmadı: Peşinden koştuğu beyazgömleklilere, ne körükörüne bağlandı; ne de onları amansızca eleştirdi. Elbette öğle vakti yemek yiyecekler, elbette sabah sekizde benim gibi gelemezler, elbette bana farklı davranmayacaklar; onlar da insan. Onlar da insan. (Sevgi'nin gözünde onlar, hiç bir zaman dalailama olamadılar.) Fakat annesi zayıfladıkça, yatağının yanındaki ilaçların sayısı arttıkça, cinsleri değiştikçe, Sevgi'nin bilime güveni azaldı; hastanelere daha seyrek gitmeğe başladı. Selim Beyle birlikte, koridorlardaki sandalyelerin üzerinde, başları önlerine eğik, daha az beklemeğe başladılar.

Önceleri yolda gördüğü annesi yaşındaki sağlam ve neşeli kadınları-bu duygusunu büyük bir günah saymakla birlikte - biraz kıskançlıkla izliyordu. Bu kadınlar Sevgi'ye, evde hasta ve yalnız yatan annesine ve onların babasız -kocasız - savunmasız bırakılmalarına aldırmadan kocalarıyla birlikte nasıl böyle kayıtsız dolaşabiliyorlardı? Masum ve zavallı insanların başlarına gelen talihsizlikler için ortak bir sorumluluk duyulmamalı mıydı? İşte size felsefe, diyordu Selim Bey; sen bacak kadar boyunla insanları yargılamağa mı kalkıyorsun? Acıklı olaylar karşısında garip bir tutukluğu vardı Selim Beyin: Üzüntüleri ancak mizahla teselli edebiliyordu. Leyla Hanım muayene olurken, bir yerindeki sıkıntısından söz edince, bilim böyle bir rahatsızlığın olamayacağını bildirerek hasta kadını sustursa Selim Bey de hemen bilime katılıyordu: Sıkıntılarını sen bilimden daha mı iyi bileceksin? diye paylıyordu Leyla Nezihi Hanımı. Birçok dert de, ne yazık, bilimin istediği tanımların içine sığmıyordu. İnsanın, bilimdışı ne kadar çok hastalığı vardı. Fakat Leyla Hanım gittikçe soluyordu. Sokağa çıkamıyordu. Zaten oturmaktan başka bir iş bilmezdin, diye

takılıyordu ona Selim Bey. Sonra, somurtarak ekliyordu. Artık şakalarıma kimse gülmüyor. Pek gülünemiyordu artık. Ölüm gibi, tatsız ve bir türlü söylenemeyen bir kelime havada dolaşıyor ve onların diledikleri gibi yaşamalarını engelliyordu. Günlük konuşmalarda rahatça söylenilen ve anlamı bilinmeyen bu kelimenin kullanılamaması bile durumu değiştiriyordu. Tam bu acı kelime dillerinin ucuna geldiği sırada kendilerini tutmaları, kelimeyi söylemekten de kötü bir etki yapıyordu. Konuşulmaktan korkuluyordu; sanki, en basit bir söz bile sonunda, söylenmesi yasak o kelimeye gelip dayanacaktı.

Sevgi, günün birinde, bilimle alışverişini bütünüyle kesti: İlaçlardan büyük bir kısmını ortadan kaldırdı, koridorlarda koşuşmaktan vazgeçti. Bu ilaçlar daha kötü etkiliyordu annesini; karşı konulması imkânsız bir kadere boşuna isyan ediliyordu. Selim Beyin itirazlarına da aldırmadı: Bir zamanlar Nazım Beyin bile korktuğu Sevgi olmuştu artık. Evin mutlak hakimiydi; Selim Beyde çekiniyordu ondan. Leyla Hanım da, eskisi kadar şikâyet edemiyordu. Hastalık, sözü edilmesi yasak bir günah olmuştu. Bazı şeyleri bizden iyi bilen, bizden yüksek kuvvetler vardı. Istırap, hastalık, ölüm gibi, insan kaderine hükmeden büyük kavramları, günlük yaşantı içinde olur olmaz kullanmanın cezası çekiliyordu: İşte ölüm, işte hastalık, işte ıstırap deniliyordu insana. Bu on sekiz yaşında, bu küçük, bu güçsüz kız, gizli bir kuvvetin yeryüzü temsilcisi gibi titretiyordu çevresini: Yakın akrabalar, onun korkusundan, ziyaretlerini kısa kesiyorlardı. Leyla Hanım bile, yatağının ucuna ilişenlerle alçak sesle konuşuyor, Sevgi'nin kızması ihtimali olan sözleri, kızı odadan çıktıktan sonra söyleyebiliyordu. Herkes, Sevgi'nin gözlerine baktıkça, Leyla Hanımın eriyip gitmesinden kendini sorumlu tutuyordu. Bir iki yıldır görmedikleri yakınları, kapıyı çaldıkları zaman Sevgi'nin acı gülümsemesi ile karşılaşıyorlardı: Şimdiye kadar neredeydiler? Bu dünyada anne - baba - çocuklar üçlüsünün dışında kalan her topluluk, insan ilgisinin (sebebi ne olursa olsun) dışında mı kalmalıydı? Evet, kalmalıydı. Sevgi, annesinin yatağının yanına getirmiş olduğu koltuğa büzülüp şalına sarınarak sabahlarken, bütün bunları düşündü; sonunda insanları, karıncalar gibi kalabalık ve nereye koşuştuğunu bilmeden

çarpışıp duran önemsiz varlıklara benzetti. Her gün onları, annesinin yatağından kapının önüne süpürmekten usanmaya başlamıştı. Annesi öldükten sonra onlarla hiç konuşmayacaktı. Birden ürperdi: Demek ölüm bu kadar yakındı.

Annesinin öldüğü günün gecesi Selim Beye, «Çok çekmediğine göre, annem Allahın sevgili kuluymuş,» dedi. Sobanın yanındaki kanapeye oturmuş konuşuyorlardı. İçerde bazı ihtiyarlar, ölüyle ilgili bazı görevleri yerine getiriyorlardı. Annesi yaşarken, onu elinden geldiği kadar bu ihtiyarlardan korumağa çalışmıştı; artık Leyla Hanıma kimsenin zararı dokunamayacağına göre; artık Allahın, bu sevgili kuluyla arasında bir engel kalmadığına göre, onu bu görevli ihtiyarlara bırakmanın da bir sakıncası kalmamıştı. Sevgi'nin görevi sona ermişti.

Selim Bey, ara sıra, sessizce ağlıyordu. Sonra, özür diler gibi, «İhtiyarladım herhalde,» dedi. «Kendimi tutamaz oldum.» Sevgi başını salladı, bir şeyler söylemek istedi, beceremedi. Ellerini kenetledi; çenesini ellerinin arasına gömdü. Birden ürperdi, şalına sarındı. İnsan, annesinin öldüğü gece de üşüyordu. Artık birlikte üşüyemeyeceklerdi. Annesinin oturduğu koltukta sanki kocaman bir delik vardı artık. Sanki bir duvar yıkılmıştı: Gerisinde bu büyük ve karanlık ve ürkütücü boşluğun bulunduğu bir duvar. Bu duvar korumuştu onu yıllarca karanlıktan. Artık bir şey görmek mümkün değildi. Artık onu hiç kimse anlamayacaktı. Artık onunla rahatça alay edeceklerdi. Artık ona daha kolayca saldırabileceklerdi. Artık onu ezip geçebileceklerdi. Artık onun basma gelen haksızlıklara sessizce karşı çıkan tek varlık yok olup gittiği için (bunu düşünmek ne kadar günah da olsa evet yok olup gittiği için) onu dinlemeyeceklerdi. Kelimeleri bulmakta zorluk çektiği zaman, içlerinden istihzayla gülümseyeceklerdi. Hem küçümseyeceklerdi, hem acıyacaklardı artık. Zavallı kız, diyeceklerdi; bir yandan da onun yanından kaçmak, onunla birlikte olmamak için can atacaklardı. Hayır, önce acıyacaklardı ve bu acımaları yüzünden onun daha küçülmesini, daha zavallılaşmasını bekleyeceklerdi. Çünkü, şiddeti artmayan, bir zavallılıktan çabuk usanılırdı; böyle bir insanın sağladığı heyecan, kısa bir süre sonra sönerdi. İnsan, kendisine acındıkça alçalmalıydı.

Üstelik Sevgi'nin, bir de başını dik tutmaya çalıştığını, küçük boyuna bakmadan, uzun boylu normal bir insan gibi yükselmeye çalıştığını görünce, omuzlarını sükerek uzaklaşacaklardı. Öksüz kalmak, işte bu demekti. Zamanından önce öksüz kalmanın da, boşanmak ve evini terketmek ve başka birine âşık olmak gibi yersiz bir durum olduğu belliydi. Toplum içinde bir yer alabilmek için, her zaman tam kadro ile bulunmak gerekiyordu. Anne, baba, hatta kardeşler ve hatta minimum sayıda akrabalar (teyze, dayı, hala, amca, yeğenler v.b.) Sadece sahte bir amcayla (Selim Amca) ve yasa dışı bir babayla kalmıştı. Oysa insanın dedelerinin, büyükbabalarının, babaannelerinin ve büyükannelerinin bile sağ olması gereken bir yaştaydı: On sekiz yaşındaydı.

Selim Bey yavaşça mırıldandı: «Biliyorum: Bu son aylarda, yanında sürüklenmekten ve seni güldürmeğe çalışmaktan başka bir işe yaramadım. Bu gece de, evin büyüğü sayıldığım halde, böyle oturup kaldım. Çünkü ben, bir işe yaramasını bilmem.» Sevgi, başını salladı, «Hayır,» der gibi bir ses çıkardı. «Evet,» dedi Selim Bey. «Hiç bir işe yaramam ben. Bunun için de sağ kalmama müsaade ediliyor herhalde. Ben işe yaramasını bilmem. Ben, insanın karşısında oturmasını bilirim; bazen, anlayışlı bir görünüşle susmasını bilirim; bir şeyler yapmak gerektiğini hissettiğim zamanlar da, bir şeyler yapıyormuş gibi yapmasını bilirim; mevzu ne olursa olsun sonunda, kendimden bahsetmeden kendimi methetmesini bilirim; iyi ve güzel insanlar, kendileri ve başkaları için hayatlarının bir manası olan insanlar ölürken, sağ kalmasını bilirim ve bütün bunları başkalarından biraz daha iyi ifade etmesini bilirim, şimdi yaptığım gibi.» Başını salladı: «Hiç olmazsa kalkıp bir kahve pişirmeliydim; iyi kötü iki fincan kahve yapmalıydım.» Ayağa kalktı, yerinden kımıldamadan Sevgi'yi oturttu. Birkaç dakika sonra, elinde tepsiyle göründü. Sevgi'ye bir sigara verdi; birer sigara yaktılar. Sevgi, dumanı içine çekti; biraz başı dönerek Selim Beyi dinlemeğe başladı.

«Sana hiç bahsetmedim ama, muhakkak duymuşsundur: Evliliğimizin dördüncü yılında Nazlı, evi terketmişti. Nasıl derler, bir başkasına kaçmıştı. Acıklı bir durumdu. Ne yapacağımı bilmeden odalarda dolaşıp durdum. Karımın resimlerine baktım. Bir şeyler

yapmak, birilerine gitmek, ne bileyim dert yanmak, ondan şikâyet etmek, bana yapılan bu haksızlığı ortaya döküp sızlanmak istemeliydim. En azından, herkesin yaptığını yapmak gelmeliydi içimden. Belki de bütün bunları istiyordum, harekete geçemiyordum. Üstüm başım dağınık, sokaklarda sürükleniyordum. Söze nereden başlanacağını bilemiyordum herhalde: Durup dururken birine giderek söze başlayamazdım ya. Fakat biri benimle konuşmağa başlayınca da, söz dönüp dolaşıp buraya gelecek diye korkuyla iç geçiriyordum; göğsüme bu mesele saplanıyordu. İşten erken kaçıyor, meyhanelerde oturuyordum öğleden sonraları. Bir gün, tren istasyonunun yanındaki bir lokantaya girdim; kendimi hamaili yük arabalı yabancı bir çevrede bulmuştum birdenbi.re ve civarda başka bir meyhane yoktu. Lokantanın bahçesinde, trenlere yakın bir yere oturdum. Erken bir saat olmasına rağmen masalar kalabalıktı. Bir şişe rakı söyledim. (Kimseye bakacak hâlim yoktu.) Sabahtan beri bir şey yememiştim: Biraz meze getirttim. İlk kadehleri hızla içtim, başım döndü. Sonra, çevreme baktım: Konuşuluyordu, hiç bir şey yenmiyordu, sadece kahve çay gibi şeyler içiliyordu. Birileri bekleniyordu. Tren yoluna bakılıyordu. İçmeye devam ettim. Çevremdeki gürültü artıyordu; heyecanlanılıyordu. Masalardaki çaylar bile içilmiyordu. Bütün gözler demiryoluna çevrilmişti. İçki, yavaş yavaş gerginliğimi yumuşattığı için, çevremdeki insanları görmeğe, sesleri duymağa başladım. Dış ülkelerden gelecek bir tren bekleniyordu. Herkes birbirine gülümsüyordu, bir yakınlık havası sarıyordu ortalığı. Ben de gülümsedim (biraz da içkiden). Sonra, onlarla birlikte heyecanlanmağa başladım. Bilhassa tren yoluna bakınca insanın heyecanı artıyordu. Sanki benim de bir yakınım, bir dostum gelecekti. Sanki trenden, mesela Nazlı çıkacaktı birden ve boynuma sarılıverecekti. Ben de bütün olanları bir anda unutarak onu affedecektim. Hemen bir arabaya binecektik; her şey hemen düzelecekti. Herkes sabırsızlanıyordu, herhalde tren biraz gecikmişti. Ben, trenin geliş saatini bilmediğim için, biraz rahattım. Dakikalar ilerledikçe benim de gözüm demiryoluna takıldı kaldı. Tren geldiği zaman, herkes kadar heyecanlı, herkes kadar sabırsızdım. Herkesle birlikte gülümsüyordum. İnsanlar, yakınmadaki masalarda oturanlar, masaya kurulup rakı içerek yolcusunu bekleyen bu adama biraz

hayret, biraz da imrenmeyle bakıyorlardı. Ben, olgun bir adam rolündeydim. Onlar adına endişeliydim: Ya bekledikleri kimse, trenden çıkmazsa diye korkuyordum. Bütün bekleyenleri birer birer gözlerimle takip etmeğe başladım. Önce trenin pencerelerindeki yolculara bakıyordum; trendeki yolcu, birine el sallamaya başlayınca, onun elini takip ederek talihli karşılayıcıyı buluyor ve rahatlıyordum. Sonra, başka ellere bakıyordum. Onlarla birlikte gülüyordum; galiba ben de bir iki kere elimi salladım. (Sarhoşluktan olacak.) Nazlı gelmedi tabii. Biraz mahzun oldum. Benimle birlikte, beklediği gelmeyen birkaç karşılayıcı daha kalmıştı lokantada. Çevremde hüznümü paylaşacak bir iki kişinin daha bulunması, benim de hakiki bir karşılayıcı olarak, sadece beklediği gelmeyen bir karşılayıcı gibi, istasyondan ayrılmamı sağladı. Biraz da gümrük kapısında bekledik onlarla birlikte: Belki de yolcumuzu, o kalabalıkta görememiştik. Sonunda boynumuzu büküp ayrıldık oradan: Nazlı gelmemişti.

Bu oyuna kısa zamanda alıştım. Arada tren istasyonuna uğrayarak tarifelere bakıyordum. Bazen de telefonla soruyordum; ayrıca, trenin geleceği gün de telefon ederek tehir olup olmadığını öğreniyordum. Lokantada beklerken de, artık trenin geliş saatini bilmenin heyecanını, bütün karşılayıcılarla birlikte yaşıyordum. Birkaç bekleyişten sonra daha cesur olmuştum. Elimi hararetle sallıyor, bağırıyor, sesleniyordum. Beni, tanıdıklarından birine benzetip, bana da el sallayanlar oldu: Bu kadar yolcu içinde, elbette birinin ahbabına benzeyecektim. Böyle yanılmalar, benden başkalarının da başına geldiği için vaziyetimde bir sahtelik olmuyordu. Ayrıca, tren gelinceye kadar en az bir şişe içtiğim için, bu kadar teferruatı düşünerek endişelenecek kadar ayık da olmuyordum. Trenin gelişiyle birlikte istasyonda birdenbire artan hareketin seline kaptırıyordum kendimi. Gümrük memurlarıyla da artık ahbap olduğum için, bana bazı imtiyazlar tanınıyordu. Öyle ya, benim kadar yolcu karşılayan kimse yoktu. Fakat nedense ben, yakınlarımı perondan göremiyordum; tam gümrükçülerden ayrıldıktan sonra, tam ümidimi kesmeğe başladığım sırada yolcum da gümrük kapısından çıkıyordu: Onunla meydanın önünde karşılaşmış oluyordum. Daha sonraları, perona çıkıp beklememe izin verdikleri için, yolcularımı peronda da görmeye

başladım. Tren gelince hemen yolcuların! arasına karışıyordum; sonra da gümrükçülere görünmeden ortadan kayboluyordum: Yolcularımı (genellikle birden fazla olduklarını söylüyordum) peronda buluyordum ve kalabalığın içinde beni göremiyorlardı tabii. Gümrükçüler, bazen masama oturuyorlar; ne kadar yolcun var Tahsin Bey, diyorlardı. Beni pek sevmişlerdi. Onlarla, Selim Bey olarak konuşmak garibime gittiği için; bu maceranın, Selim Beyin günlük hayatı dışında bir gidişi olduğu için, ben karşılayıcılık işinde Tahsin Bey olmuştum. Hattâ bir gün, gümrükçülerden biri, istasyonun dışında bir yerde arkamdan Tahsin Bey, diye bağırınca hemen başımı çevirmeyi akıl edemediğim için tuhaf bir vaziyete düşmüştüm. O günden sonra ne zaman arkamdan Tahsin Bey diye bağırılsa hemen döner bakarım.»

Selim Bey, derin bir nefes aldı. «Her hâdisemde olduğu gibi, bunda da işin sonunu bir türlü getiremedim: Uzattıkça uzattım. Allahtan o sırada Nazlı eve döndü. Fakat ben, bu bekleme huyumdan hemen vazgeçemedim: Bir süre istasyona sürüklendim durdum. Sonra, beni rakı içmek gibi saran bu iptiladan da vazgeçtim. Karımla da, ne evden ayrılışını, ne de dönüşünü hiç konuşmadık.

«Sonra, Nazlı'yı kaybettim. Şimdi bazen düşünürüm: Ne olurdu, aramızda her şeyi konuşmuş olsaydık. Nazlı bana evden ayrıldıktan sonra nasıl yaşadığını anlatsaydı, neden birdenbire kaybolmak istediğini açıklasaydı. O kadar sevdiğim karımın hayatına ait bir kısmı, hiç bir zaman bilemedim. Sanki iki yıl, Nazlı hiç yaşamadı bana göre. Biliyorum, denebilir ki, üzücü olaylarla karşılaşılacaktı; insan, belki de hiç istemediği sözleri duyacaktı. Olsun; hiç bilmemekten, bir insan hayatının o kadar yılını hiçe saymaktan daha iyidir herhalde. Onun iki yılını yok saymakla, onun bu yıllarda neler hissettiğini bilmek istememekle, çok sevdiğim bu insana da bir bakıma hürmetsizlik etmiş oldum.»

Sevgi, hayır gibi, başını salladı. «Öyle oldu, öyle oldu,» dedi Selim Bey. «Şimdi de, hiçbir şeyi tamir etmek mümkün değil artık. Nazlı'nın hiç bir acı sözü, ölümün getirdiği o geri dönülmez soğukluk kadar çaresiz bırakmayacaktı beni. Neyse geçelim bunu. Karım öldükten sonra, gene istasyona gitmeğe başladım. Bu işin, artık değişik bir

tarafı, bir tadı kalmamıştı. Bütün insanlarımız gibi, ben de hayatımda bir kere biraz değişik bir harekette bulunmuştum ve bütün insanlarımız gibi, artık ömrüm boyunca kendimi ve herkesi bıktırıncaya kadar bu hususiyetime yapışıp sürüklenecektim; bütün hayatım boyunca bu küçük istisnaya tutunmaya çalışacaktım.

«Gümrük memurları değişmişti, eski garsonlardan hiç biri kalmamıştı. Nazlı ölmüştü ve onu beklemek diye bir mesele olamazdı. Bunu hayal bile edemezdim. Başka bir çareye başvurdum; daha doğrusu, bir trenin kalkış saatine yakın bir sırada lokantaya gittiğim zaman, oyunun mahiyet değiştirebileceğini gördüm. Herkes üzgündü: Yakınları gidiyordu. Ben gene ön masaya bütün rakı takımıyla kurulmuştum. Artık oyun oynamak lüzumunu da hissetmiyordum; Uğurlamaya geldiğim bir yakınım olmadığı belliydi. Bu sebepten, kimsenin dikkatini çekmiyordum. Suratımı asmış oturuyordum: Nazlı gitmişti. Gidenler sevinçliydi. Geride bıraktıklarına karşı ayıp olmasın diye üzgün görünüyorlardı. Gene de, hakikaten üzülen bir iki samimi yolcu vardı. Ben, kimse bilmemekle beraber, kötü bir roldeydim. Bütün gidenlerin, tıpkı Nazlı gibi, bir daha dönmeyeceği esası üzerine kurmuştum maceramı. İçimden, her kalkan trene ‘Ölüm Katarı’ gibi, ‘Karanlıklar Treni’ gibi isimler takıyordum. Toplu bir cenaze törenine gelmiş gibi hissediyordum kendimi. Fazla masraf olmasın diye, bir tren dolusu ölüye tek tören yapılıyordu. Tabut ve taşıma masrafını azaltmak için, bütün ölüler, daha tam ölmeden, daha hareket güçlerim tam kaybetmeden, kendi ayaklarıyla törene geliyorlardı. Nazlı, bir tren önce gitmişti; ben de, onu uğurladıktan sonra, hazır gelmişken, diğer törenlere de katılıyordum. Muhayyilesi kuvvetli bazı insanlar, sevdikleri ölülerin uzun bir yolculuğa çıktıklarını düşünmüşlerdir; bense, bütün yolculuğa çıkanların ölmüş olduğunu düşünüyordum. Ne büyük bir günah, değil mi?»

Sevgi, bu sözlere kapılmış dinliyordu. Selim Bey ‘günah’ kelimesinden sonra susunca, içerde yatan annesinin acısı, yeniden daha şiddetle içine saplandı ve bu acıyla birlikte, annesine ve kendisine yapılan haksızlıkları hissetti. Belki, ‘günah’ kelimesi yüzünden düşündü bunları. Hayır, kelimeler aldatıcıydı; kelimeler,

bizi gerçeklerden uzaklaştıran küçük tuzaklardı. Sevgi, o gece daha birçok şey düşündü, birçok şey hissetti. Neler olduğu sorulursa ‘şey’ kelimesinden başka türlü tarif edemeyeceği bir sürü şey. Allahım, dedi sonunda; ne olurdu bütün bu ‘şey’leri anlatabilecek gücüm olsaydı.

Cenaze töreni kalabalık olmadı. Camide ve mezarlıkta da, küçük bir kalabalık gören hafızlar, yanlarına fazla sokulmadılar; evlerine, durmadan ilâhiler söyleyen tanımadıkları bir kalabalık da gelmedi. Tabutun üzerindeki örtüden, ölenin bir kadın olduğunu anlayan dilenciler, yersiz yurtsuz fakirler de, rahmetlinin elbiselerini almak için durmadan kapıyı çalmadılar. Bir apartmanda oturmadıkları için, tanıyan tanımayan bütün kiracılar evi işgal etmedi. Hiç kimse, ölenle ölünmez diyerek, önlerine bir tas çorba ya da bir et yemeği sürmedi. İhtiyar kadınlar takımını da Sevgi, çok bitkin olduğunu ileri sürerek, eve dönmeden başından savmıştı. Selim Bey onu yalnız bırakmadı. Bu şehirde Sevgi’yi bağlayan hiç bir insan kalmamıştı: Selim Bey de şehirden ayrılmayı düşünüyordu. Ev satıldı, eşyalar satıldı; Sevgi’nin annesi gibi ufak tefek kadınlar bulundu ve Leyla Nezihi Hanımın elbiseleri onlara verildi.

Sevgi, yola çıkmadan önce, kara kaplı küçük bir defter satın aldı; bütün gün evde, Selim Beyin gelmesini beklerken, defterin başında düşündü. Sonunda, defterin ilk sayfasına, ‘Özet’ adında küçük bir parça yazdı:

ÖZET

Burada doğdum. Çok büyümedim. Bir ay önce annem öldü. Onu severdim. Bana benzerdi. Bazı haksızlıklar oldu. On sekiz yaşındayım. Daha liseyi bitirmedim. İyi bir öğrenci değilim. Annemi burada bırakıyoruz. Yalnız kaldım. Uzun yazmayı sevmiyorum. Kadınca bazı dertlerim var. Utanıyorum. Annem gibi ölmüş olmayı isterdim. Fakat, annem gibi genç yaşta ölmekten de korkuyorum. Beni anlayacak biri çıkar mı acaba? Bugün salı. Özetin altına, bulunduğu şehrin adını yazdı ve o günkü tarihi attı.

9
MUM IŞIĞI

«Bu mumları kime yakıyorsun güzel kızım?»

Siyahlar giymiş bir kadın, Sevgi'nin yanına sokuldu. Sevgi'ye 'kızım' diyemeyecek kadar genç bir kadındı. Sevgi karşılık vermedi; tanımadığı insanlar, onunla birdenbire konuşunca şaşırırdı. Ortaokula liseye giderken yoldaki sakin, ağırbaşlı ve terbiyeli görünüşü, orta yaşlı kadınlarda bir hayranlık, bu küçük kızla konuşma isteği uyandırırdı. Oğullarına, yeğenlerine hanım hanımcık eşler arayan kadınlara bile rastlamıştı: Sevgi'den annesinin babasının kim olduğunu sorarlar, ev adresini isterlerdi. Sevgi, bu konuşmalardan, peşinden gelen erkeklerin söz atmalarından olduğu kadar sıkılırdı; ne diyeceğini bilemezdi. Bu kadınlar da onun 'güzel' ve 'kız' olduğunu düşünerek seslenirdi ona, erkekler gibi. Fakat, bu siyahlı kadından farklı olarak, herhalde onu gelinleri -oğullarına ait bir şey- olarak benimsemeye başladıkları için 'benim' güzel kızım derlerdi. Bu kadında değişik bir hava vardı: Sevgi ile evlendirecek kadar büyük bir oğlu, bir yeğeni olamazdı. Ayrıca, kaynana adayları gibi, yapmacık bir gülümsemeyle de konuşmuyordu; gözlerinde, bu dünyanın varlıklarını uyanık bir bakışla süzen bir ifade olmakla birlikte, onların ötesinde başka şeyler arayan bir dalgınlık vardı. Bu karışık ifade biraz ürkütücüydü: İnsanı bir yöne doğru çekerek sonra, birdenbire olmadık bir söz edebilirdi sanki. Selim Bey için bu ifade çok yabancı değildi: Sevgi de, hiç bir yere bakmayan gözlerini birdenbire kaldırıp Selim Beyi şaşırtan bir soru sorduğu zaman ya da Selim Beyin sözlerini uygun bulan bir ifadeyle dinlerken birden gözlerini ihtiyar adama dikip, 'samimi olduğunuza inanmıyorum,' dediği zaman aynı anlaşılmaz görünüşe bürünürdü. Sevgi, bu tavırlarını, aklı başında bir davranış, duygularına kapılmadan hareket etmek gibi deyimlerle yorumlardı. Selim Beyin yeğeni Ergun, aynı düşüncede değildi: Ona göre, bu kız insanı dinlerken kafasında durmadan hesaplar yapıyordu. Bu sessiz kızda, günlük yaşayışla

ilgili meselelere karşı tabii bir yatkınlık vardı. Ergun -kendi deyimiyle- bu ‘gürültüsüz hesap makinesi’nden korktuğu için bunları yalnız Selim Beyle konuşurdu. Ergun’un, Selim Amca ile kendisi hakkında pek tatlı olmayan şeyler konuştuğunu bilirdi Sevgi, önem vermezdi. Ergun, tembel ve başkalarının sırtından geçinmesini bilen bir sahtekârdı; onun sözlerine kimse aldırmazdı. Ergun istediği kadar onunla ‘ahlak hocası’ diye alay etsin; türbeleri, kiliseleri mum yakarak dolaşmasına gülsün -hem de yüzüne karşı- Sevgi, başım çevirip ona cevap bile vermezdi: Sanki Ergun orada yokmuş gibi geçip giderdi. «Bana hayalet muamelesi yapıyor,» diye sızlanırdı Ergun. Akraba olmayan bir kızın, aile içinde kendisinden daha çok tutulmasını kıskanırdı. Sevgi’nin arkasından seslenirdi: «Hayaletlerden bile daha çok korkuyor. Büyücü!»

«Ölülerimiz için dilekte bulunuyorum efendim,» diye cevap verdi Sevgi, terbiyeli bir sesle. Siyahlı kadın, gözlerini boşluğa dikti: «Onlar için dilekte bulunmağa lüzum yok; bizim hayal edemeyeceğimiz kadar iyi bir hayatın içinde onlar.» Gülümsedi: «Mesela benim kocam: Sevdiklerinin arasında şimdi. Ne yaptığını görür gibi oluyorum.» Başını gökyüzüne kaldırdı, «Resim yapıyor şimdi,» dedi. «Bizim göremediğimiz en güzel manzaraları, düşünemeyeceğimiz kadar güzel renklerle boyuyor.»

Sevgi, bir insanın ilk sözlerine karşı duyduğu içten gelen güvensizliğiyle dinliyordu siyahlı kadını. Kimsenin ilk sözlerine teslim olmazdı; Ergun gibi, ilk tanıdığı insana sarılıp onunla öpüşmezdi ayrılırken. İlk izlenimleri genellikle olumsuzdu; sadece, sessiz insanlar hakkında ‘kibar’ ya da ‘terbiyeli’ gibi yargılar verirdi. Böyle insanlar da çoğu zaman, ilerde gerçekleştirmek istedikleri çıkarları için yatırım yapan sinsi yaratıklardı. Bununla birlikte, büyük rezaletlere karışmadıkları sürece, kibar ve terbiyeli görünüşlü kimselere büyük itirazı yoktu. Ergun gibi, daha ilk bakışta amaçları belli olanlara gelince... onlar için düşünmeğe bile değmezdi. Cennette resim yapan adamın dul karısı için de -hemen kendini ortaya koyduğu gerekçesiyle-olumlu şeyler düşünmemişti. Fakat dul kadının gözleri, Sevgi’yi sanki çok önceden tanıyan bir kayıtsızlık içinde» olduğu için, kolayca bir yargıya varamayacağını seziyordu.

Ne var ki, dünyada ‘sizi anlıyorum’ gözlerinin sahteleri türemişti; gerçeği sahteden ayırmak çok zordu. ‘Sizi -anlıyorum konuşmanıza- ihtiyaç yok’ ya da ‘siz-onlara -bakmayın - yalnız - gözlerime inanın’ bakışlarının çoğu aslında ‘bugünü - geçirmek - için - birine - ihtiyacım - var’ kalıbından ibaretti. İnsanın, böyle sahtekârları görünce, başı ağrıyordu. Sevgi, elini başına götürüp alnını tutuyordu,, böylelerinden zarar görmemek için. «Bu yüksek mahkemeyi kim musallat etti başımıza? Bu yetkiyi kim verdi sana?» diye tepmiyordu Ergun; onun parlak kumaşlı daracık elbisesine, ceketinin üst cebine ustalıkla yerleştirilmiş beyaz kolalı mendiline küçümseyerek bakıyordu Sevgi. «Sokağa çık sokağa!» diye bağırıyordu Ergun. «İnsanların arasına karış, insanları tanı.» Canlılık Ergun demekse, canlılıktan nefret ediyordu Sevgi.

«Çok solgun görünüyorsun kızım,» dedi siyahlı dul. «Kendin için dilekte bulunmak istemez misin?» Sevgi’nin yüzündeki bütün çizgiler aşağı sarktı, elleri parmaklıklara dokundu. Çimenlerin içinden yükselen parmaklıklı duvarın delikleri, yüzyılların izlerini taşıyordu; taşlara ölümcül düşünceler sinmişti. Sevgi kendi ayaklarını gördü: Çimenler, tozlu ayakkabılarını yer yer temizlemişti. Mum alevinden kararmış pencere boşluğuna baktı sonra: «Bütün dilekler gerçekleşiyor mu?» diye sordu, gözlerini kaldırmadan. Dağılmış, erimiş, birbirine karışmış dilek mumlarını ve mumlara bağlı dilekleri yutuyordu sanki bu demirli pencere. Siyahlı kadın, yanan mumların üzerine uzattı ellerini: «Çok istiyorsan gerçekleşiyor. Yalnız ve yalnız bunu istersen, bütün aklınla ve duygularınla tek bir dileğe yönelirsen oluyor ancak. Neden isteğini düşünmezsen, dileğinin yaratacağı sarsıntıya dayanabileceksen isteğine kavuşuyorsun. Yalnız; yaşayabileceğin her şeyi bir yana itmelisin: Dişlerini ve yumruklarını sıkarak bütün şiddetinle sarılmalısın bu dileğe.» Ellerini mumların üstünden çekti, gözlerine götürdü.

Sevgi, kollarını kavuşturarak bir süre düşündü. Sonra, dinlediği sözlerden birini seçti: «Düşünürsem ne oluyor? Düşünmemeli miyim?» Dul kadın, Sevgi’nin son yaktığı mumu üfleyerek söndürdü; çantasından bir kutu kibrit çıkararak uzattı: «İstemekte zorluk çekiyorsun: Başkalarının dileklerini yerine getiren kuvvetlerden

korkuyorsun. Bilmeden birbirine saldıran dileklerin karışık dünyasına girmekten çekiniyorsun.» Kibrit kutusunu Sevgi'nin avucuna koydu, «Kendin için bir şey dile,» dedi, esrarlı bir sesle. «Senin de bu aydınlık içinde küçük bir ışığın olsun.» Sevgi, kadının gözlerine baktı: «Başka mumlardan yakılması gerekmez mi?» Kadın, fısıltıyla karşılık verdi: «Senin yaktığın bir mum olsun: Dileğin, başkalarınınkine karışmasın. Başkalarının ihtirasları, senin mum ışığını kirletmesin. Bir şey düşünme, bir şey isteme. Sadece mumu yak. O, senin içini bilir.» Kutu, Sevgi'nin avucunda öylece duruyordu. Siyahlı kadın sordu: «Benden korkuyor musun?» Sevgi, kutuyu parmaklarının arasında sıktı, karanlık pencereye doğru yürüdü: «Bilmiyorum.»

Birlikte döndüler. Yolda konuşmadılar. Belki de, bulutların üstünde resim yapan adamla, artık üşümeyen kadını düşündüler. Şehre yaklaştıkça, mumların ve yosun tutmuş duvarların görüntüsü yavaş yavaş silindi. Önce dar sokakları, çarpık kaldırımlı sokaklara çıkıntı yapan daha küçük türbeleri geride bıraktılar,- küçük mezarlıklardan, birbirine yaslanmış cumbalı evlerin pembe, sarı badanalı duvarlarının ve bu duvarlara dayanmış eski görünüşlü dilencilerin arasından geçtiler. Yol kavşaklarında tek ağaçlı ve tek mezarlı mezarlıklar; ahşap evlerin arasında, evlerin bahçesindeki çiçeklerle sebzelerle insanlarla -özellikle çocuklarla-birlikte bulunan mezar taşlarını gördüler. Sonra, gürültü ve kalabalık arttı: Öteki dünyanın yapıları arasına, bu dünyanın kuruluşları girdi. Yumuşak taşlı ve yeşil boyalı demir parmaklıkların arasında mumların yerini eşya yığınları, insan başları, dernek tabelaları, şerbet kavanozları, gazoz şişeleri almağa başladı. Yollar genişledikçe manzara değişti, özellikler değişti: Uzak dünyaların düzeniyle uğraşan derneklerin yeşil boyalı tabelaları silindi; spor kulüplerinin, gençlik derneklerinin iki renkli - futbolcu forması gibi - levhaları göründü. Türbe görünüşlü yapıların önündeki geniş kaldırımlarda tavla oynayan, kahve içen insanlara rastlandı. Sonra depo, ambar, antrepo isimleri hepsini sildi: Gürültüyle koşuşan kâtipler, terli sırt hammalları, bağıran at arabacıları, karanlık bir girişin yanından iki basamakla çıkılan kulübelerin içine kendilerini hapsetmiş şişman patronlar her tarafı kapladı. At arabalarından ve manevra yapan kamyonlardan tıkanan

yolda, bindikleri aracın içinde uzun süreler beklediler. Eski taşların arasındaki parmaklıklardan, eşya paketleyen kızlar baktı onlara. Sırtlarında kocaman sandıklarla iki büklüm hamallar önlerinden geçti. Atlarının dizginlerini ayakta tutan arabacılar, arabalarıyla taşları çınlatarak geçip giderken Sevgi ile siyahlı kadına bakmak için döndüler, onları şöyle bir süzdüler. Kirli camın gerisinde soluk bir aile fotoğrafı gibi duruyordu kadınlar. Dar bir boğazı daha geçtikten sonra gökyüzünü gördüler. Duran kamyonları da geride bıraktılar. Otobüslerin ve otomobillerin çevresini karınca gibi saran insanlarla dolu caddeye ulaştılar sonunda. Şoför, «Buraya kadar,» dedi, başını çevirmeden.

Nursel Hanım, Sevgi'yi evine çağırdı. Ayrılmadan önce, cep defterinden kopardığı bir yaprağa adını, adresini yazdı; evinin çevresindeki caddeleri, sokakları uzun uzun çizdi. Nerede vasıtadan inileceğim, hangi sokaklardan geçileceğini oklarla gösterdi; kendi evinin olduğu yere de kocaman bir çarpı işareti yaptı. Ayrıca, Sevgi'yi beklediği günün tarihini, saatini de yazdı. Ona itiraz etmek güçtü; muhakkak bekliyordu. İkisi de yalnızdı; konuşacak çok şeyleri vardı. Ayrılırken, beyaz eldivenli elini Sevgi'ye uzattı.

Sevgi evine, Selim amcasıyla birlikte yaşadığı eve dönünce, bu karşılaşmadan söz etmedi. Selim Bey, başka dünyalara yapılan bu gezintilerden pek hoşlanmıyordu. Biryerde, artık ölülerin gömülmesi gerektiğini söyleyerek homurdanıyordu. Emekliye ayrıldıktan sonra, sosyal meselelerle uğraşmaya başlamıştı Selim Bey. Dirilere yapılan haksızlıklarla ilgilenmek gerektiğini ileri sürüyordu. Ölümün ağır havasından şikâyet ediyordu. Süleyman Turgut, Beyin ölüm haberi geldiği zaman da Sevgi'ye, bilinmeyen büyük kuvvetin yargılarındaki karmaşıklığı anlayamadığını söylemişti. Sevgi'nin babası bir pansiyonda ölmüştü. Pansiyoncu kadın olayı bir telgrafla bildirmişti. Süleyman Beyin cenaze törenine giderlerken yolda Selim Bey, dert, yanmıştı Sevgi'ye: İnsanlar, tam kötülüklerinden temizlendikleri ve ilerde kurulacak yumuşak dünyada yer almaya, hak kazandıkları sırada ölüyorlardı. Babasından Sevgi'ye bir bavul içindeki kirli çamaşırları, gömlekleri, çorapları ve iki kat elbisesinden başka, emekli aylığının belirli bir yüzdesi kalmıştı. Süleyman Turgut Beyi,

Leyla Nezihi Hanımın yattığı mezarlıktan uzakta bir yere gömdüler: Leyla Hanımın çevresi dolmuştu. Böyle işleri önceden düşünmek gerekiyordu. Sevgi her işte bir hayır olduğunu, belki annesinin böyle istediğini ileri sürdüğü zaman, Selim Bey şiddetle itiraz etmişti; Süleyman'la Leyla Hanımın arasındaki anlaşmazlık mutlaka geçiciydi, böyle sessizce eriyip giden iki varlığın temelde bir çatışması olamazdı. Selim Beye göre, bu insanlar asıl çatışmayı sezecek kadar ileri görüşlü değillerdi sadece. Asıl çatışma, Süleyman Turgut Bey ile, karısının çevresinde ona bir mezarlık yer bırakmayanlar arasındaydı. Dönüşlerinde, yol boyunca söylendi durdu: «Biletleri, daha satışa çıkmadan kapışıyorlar. Kendileriyle birlikte karılarına, çocuklarına, bütün sülalelerine mezar satın alıyorlar. Bu ne biçim anlayıştır? Sen her zaman kuyruğun arkasında kalıyorsun: Bir sinemaya gidemiyorsun, bir fincan kahve içemiyorsun, doğru dürüst ölemiyorsun. Hep tetikte olacaksın, hep ilerisini düşüneceksin: Sabah olmadan öleceksin ki cenazen öğle namazına yetişsin.» Selim Bey, sonunda şaşırdı: Ülkenin geri kalmasının nedenlerini de buna bağladı. Sevgi, elinde olmadan gülümsedi Selim Amcayı dinlerken. Selim Amca değişmişti, Selim Amca son günlerde çok okuyordu. Kitapların yanlarına, küçük kâğıtlara notlar çıkarıyordu. Eve gelen arkadaşlarıyla gece yanlarına kadar tartışıyordu.

Sevgi bir köşede, sesini çıkarmadan Selim Beyi izliyordu. İhtiyar adam, roman yazdığı yılların, hatta daha öncelerinin heyecanlarına dönmüştü. Yıllar önce kendisine garip bir tavırla, «duyduğuma göre siz hikâye gibi bazı yazılar yazıyormuşsunuz,» diyen müdürüyle sanki daha bir gün önce konuşmuş gibi öfkeleniyor, «Elbette yazdım, et kafalı herif!» diye bağırıyordu; şimdiki kafası olsaydı, ona nasıl haddini bildireceğini anlatıyordu. Biraz geç kalmıştı bu konuda, bunu hissediyordu; fakat bir şeyler yapmak için yanıp tutuşuyordu. Sonunda, bu müdür muhakkak sağdır, diye tutturdu; adamı aramaya kalktı. Ona esaslı ve yazılı bir cevap hazırladı. Bu eski müdür, bütün tutucu düşüncelerin, her türlü anlayışsızlığın canlı örneği olmuştu: Tartıştığı arkadaşlarına çatarken, onları bu müdüre benzetiyor, «Müdür bey, müdür bey!» diye bağırıyordu onlara. Birçok haksızlığın

sürüp gitmesine yol açıyordu müdür; sosyal adaletin gerçekleşmesine engel oluyordu. Bütün yolsuzlukların başlıca sorumlusuydu ve hemen tutuklanması gerekiyordu. Sevgi, müdürün sadece bir cümle söylemiş olduğunu hatırlattığı zaman da Selim Bey köpürüyordu: «Senin de müdürden yana olduğunu biliyorum. Sen ilahi adaleti bekliyorsun; fakat şurasını da unutma ki, bu yobazlar hiçbir zaman öteki dünyaya inanmazlar.» Müdür, sonunda, Sevgi gibi ‘samimi ilahiyatçıları’ kandıran sinsi bir mürteci olmuştu. Selim Bey, onu bu durumuyla görür gibi oluyordu: Adamın öyle bir suratı vardı ki, ona verilen bütün rollere aynın uyuyordu. Selim Bey, bir arkadaşının dergisinde müdüre açık bir mektup da yazdı: Eski müdür, adı verilmeyen başka bir dergide yazmış olduğu ileri sürülen bir makale dolayısıyla yerin dibine batırılıyordu. Bu tutucu yazar, geçmişe bağlılığını göstermek için, asıl adı yerine ‘eski müdür’ imzasını kullanmıştı yazıda. (Selim Bey, müdürün adını unutmuştu.) Selim Bey, makalesinin sonunda, adaleti başka dünyalarda arayan samimi insanlardan söz ederek üstü kapalı bir şekilde Sevgi’ye de dokunmuştu.

Nursel Hanımın evi, dik bir yokuşun üzerindeydi. Siyahlı kadın, üç katlı taş bir evin üçüncü katında oturuyordu. Sevgi onu siyahlar içinde bulacağını düşündüğü için, kahverengi tül elbisesiyle görünce biraz yadırgamıştı. Nursel Hanım onu, resimler, kitaplar, kağıtlar ve yapma çiçekler arasında kaybolan bir koltuğa oturttu; yayı çökmüş bir kanepe ve birbirine uymayan sandalyelerle iyice doldurulan odanın görünüşüne ferahlık vermek için olacak, bitişikteki yatak odasının kapısı açık duruyordu. Raflara sığmayan kitaplar, kanapenin, sandalyelerin üstünden yerlere inerek yatak odasının yarı aralık kapısının gerisinde kayboluyordu. Sevgi, odaya gözü alışınca, kağıtların ve tuvallerin altında bir de masa olduğunu farketti. Düzenli bir eve alışık olmadığı için, bu manzaradan rahatsızlık duymadı; fakat, siyahlı dulun evi biraz fazla karışıktı.

Konuşmadan oturuyorlar ve birbirlerine gülümsüyorlardı. Nursel Hanım birden kalktı ve bir kapının arkasında kayboldu. Sevgi, oturduğu koltuğu kuşatan kitaplara göz gezdirdi; duvarda, yerlerde ve masanın üstünde duran resimlere baktı; Dul kadın resim

yapıyordu anlaşılan. Masanın altında duran kağıt yığınından da anlaşıldığına göre bir şeyler de yazıyordu. Hemen bütün kitapların içinde, sayfaların içinden taşan yazılı kağıtlar varı. Bazı sayfaların da yerlerde geziyordu. Sevgi, dolaşmak için yerinden kalktığı zaman da bazı kağıtların üzerinde oturmakta olduğunu anladı. Biraz sıkıldı ve buruşmuş kağıtları düzeltmek üzere kaldırdı; yırtık ve yayı fortlamış döşemeyi görünce, hepsini aynı yere bıraktı ve tekrar oturdu.

Nursel Hanım yuvarlak ve büyük bir tepsiyle içeri girdi: «Oda biraz karışık, değil mi?» Tepside bir maşrapanın üstüne oturtulmuş çaydanlıkla bir su bardağı, bir çay fincanı ve bir tabak bisküvi vardı. Dul kadın tepsiyi Sevgi’ye verdi ve masanın altından, tablası olmayan bir sehba çıkardı. Tepsiyi yerleştirdikten sonra, yere bir minder koyarak üzerine oturdu, «Bahçeye küçük bir klübe yaptıracağım,» dedi. «Bazı eşyaları oraya koyacağım.» Tanınmış bir sanatçının adını söyledi: «Benim seramik yapmamı istiyor,» dedi «Bu küçük evde fırını koyacak yer yok. Şimdilik onun atelyesini kullanacağım.» Daha fırını kurmadan siparişler almıştı. Yaptıracağı fırının büyüklüğünü tarif etti; böyle bir odanın neresine kadar geleceğini gösterdi. İlerde kendi evine de bir fırın yaptırmalıydı. Böylece birçok kolaylık sağlanacaktı; sıcaklık meselesi çözümlenecekti. «Dünya işleriyle biraz fazla uğraşıyorum, değil mi?» Ressam olan kocasının varlığını bir bakıma devam ettiriyordu böylece. «Akademiye gittim bir süre.» O zamanlar kocası sağdı. Okulu daha önce bitirebilirdi ama, bir iki bölüm değiştirdiği için öğrenimi uzun sürmüştü. «Önce süsleme sanatlarına devam ediyordum.» Yararını da görmüştü: Eve nakış işleri alarak geçimi için esas kazancı sağlıyordu. «Çevirdiğim kitapları da süslüyorum.» Kitap da mı çeviriyordu? Evet, bu dünyanın güçlüklerine göğüs gerebilmeleri için insanlara destek olan küçük kitaplar. Sevgi’nin önüne el kadar kitapçıklar yığdı. «Bazılarını da kendim yazıyorum; daha doğrusu, derliyorum.» Sevgi’nin yabancı dil bildiğini öğrenince hemen, kendisine yardım etmesini teklif etti. Nursel Hanım yabancı dili kendi kendine öğrendiği için biraz zorluk çekiyordu. Çaylarını içerlerken, Nursel Hanımın, masadaki kâğıtlar arasından kolaylıkla bulup çıkardığı son kitabın müsveddelerine bir göz attılar: Sevgi,

birden kendini ağır ve tumturaklı bir dilin içinde; alışmadığı isimlerin, kavramların, olayların arasında buldu. Nursel Hanım, kaynakların azlığından ve eski türkçe bilmediği için dinî eserleri aslından okuyamadığından, dinimizi öğreten kuralların ve yorumların yabancı dilden çevrilmesinin zorluklarından yakındı. Sevgi, bu kuralları hiç bilmiyordu; özür dileyerek bu konuda yararlı olamayacağını belirtti. Fakat sözleri dinlenmedi: Hemen yerden, yatağın altından, sandalyelerin üstünde kitaplar -Sevgi'ye bu konuda yararlı olacak yayınlar- çıkarıldı ve Sevgi'nin kucağına konuldu. Nursel Hanım Sevgi'nin, bu konudaki kuvvetli eğilimini sezmişti; rahatça anlaşabileceklerdi. Önemli olan ruh temizliğiydi.

«Kocam öldüğü zaman ne yapacağımı şaşırmıştım, hiç bir şey bilmiyordum,» diye anlatıyordu dul kadın, «Günlerce bir sandalyenin üstüne oturdum, karanlık düşüncelere daldım. Ölmek istiyordum; yani, bir kolaylık peşindeydim, her şeyden birdenbire kurtulmak istiyordum. Oysa benim ölümüm, bu dünyadan kocamın varlığının bütünüyle silinmesi demekti.» Sonra Nursel Hanımı bu durumda -sandalyenin üstünde karanlık bir durumda-gören bazı arkadaşları -kocasının arkadaşları- ona bu dünyada daha işinin bitmediğini anlatmışlardı. Bunlardan biri piyano dersi vermeğe başlamıştı Nursel Hanıma. «Acımı unutturmak için, düşünmemek için, piyanodan başımı kaldırmıyordum.» Düşünün, ne kadar ilerlemiş olmalıydı ki, kısa bir süre sonra tanınmış bir baritonla 'biraz müzik yaptıkları' zaman bu meşhur şarkıcı hayran kalmıştı Nursel Hanıma. Dul kadının ayrıca, iyi sesi olduğuna da karar verilmişti. «Sonra, iyi resim yaptığıma da karar verdiler.» Hep başkalarının yargılarıydı bunlar. Seramik yapabileceğine de, başkaları karar vermişti. Yabancı dilini biraz daha ilerletirse, çok güzel tercümeler yapabileceğine de karar verilmişti. (Hattâ buna, Nursel Hanım bile inanamamıştı önceleri.) Bir felsefe derneği üyesi de ona, derneklerine katılmasını teklif etmişti; fakat Nursel Hanım, bu konudaki yetersizliğini ileri sürerek teklifi kabul etmemişti: «İhtisasa hürmet ederim,» diyordu. Bununla birlikte, son zamanlarda çok iyi arkadaş oldukları bir felsefe fakültesi öğrencisi -Nursel Hanım, arkadaşlıklarının derecesini söylemedi- tanışmalarından kısa bir süre sonra aynı şeyi söylememiş miydi:

Nursel, sende -herkese ilk adıyla ve sen diye hitap ederdi bu genç adam- felsefeye karşı doğal bir yatkınlık var. Gerçi bu genç adam, bahsedilen felsefe derneğine girilmesine taraftar değildi; bu dernek, son derece soyut ve günümüzün gerçeklerinden uzak bir anlayışı temsil ediyordu. Fakat felsefe, bu demek değildi. Şimdi Nursel Hanım, bu konuda da oldukça ilerlemişti. Onlar karar veriyordu; Nursel Hanım çalışıyordu. Yalnız, bu felsefe konusunda biraz ileri matematik bilgisi gerekiyordu ve ne yazık ki Nursel Hanım, okulda yalnız matematik konusunda biraz zayıf sayılabilirdi. «Kötü öğrettiler bize matematiği; temel kavramları aşılayamadılar.» Oysa Nursel Hanım, teknikle uyuşmazlık halinde değildi. Pişirme fırınını da ustaya bir güzel tarif etmişti; pazarlık konusunda da son derece akıllı davranmıştı. Dul kadın şimdi, öğrenci arkadaşının getirdiği kitapları okuyordu. Bir ansiklopedinin sekizinci ve ikinci ciltleri arasında duran kalın bir 'Felsefeye Giriş' kitabı çıkarıp Sevgi'ye uzattı. Bu kültürlü kadının karşısında Sevgi'nin tutukluğu artmıştı: Konulara yakışan ağır kelimeleri bulup söylemenin güçlüğü içindeydi. Bu marifetli kadının yanında kendini küçük bir böcek gibi görüyordu. Nursel Hanım, yalnızlıktan ve ümitsizlikten kurtulmak için çalışmak, insanlık sevgisini eserlere dökmek gerektiğini anlatıyordu. Kaybedilenlerin acısı ancak böyle hafifliyordu; kocası yukarda, kendisi burada mutlu bir düzeni sürdürmek, bilimin ve sanatın yüksek heyecanlarını duymakla görevliydi.

Sevgi, çekinerek, «Ben ne yapabilirim?» diye sordu. «Liseyi çok zor bitirdim doğrusu. Ben hiç bir şey beceremem.» Dul kadın, heyecanla itiraz etti: «Sen bilemezsin bunu. İnsan kendini anlayamaz böyle işlerde. Önce, Faruk bir görsün seni.» Daha önce hiç resim yapmış mıydı? Yapmamıştı. Zarar yoktu; Faruk onun istidadını hemen keşfederdi. «Sonra da Basri'ye gideriz.» Çünkü müzik de 'yapmalıydı'. Sevgi, ne yazık, sadece ilkokula giderken bir yıl kadar piyano dersi almıştı. «Ne yazık olur mu?» diye atıldı Nursel Hanım. «Mükemmel!» Sevgi hakkında karar verecek insanların adlarını saydı uzun uzun. Sevgi, bu bilim ve sanat ordusundan ürker gibi oldu. Bu kalabalık kurulun karşısına nasıl çıkacaktı? Sözlü imtihanları hiç sevmezdi. «Ben korkarım,» dedi. «Böyle üstün

insanların yanında tutulur kalırım.» Kimbilir onlar, ne esaslı istidatlara alışmışlardı? Sevgi onlara ne sunabilirdi ki?

«Saçma,» dedi dul kadın ve elinden tuttuğu gibi onu yatak odasına götürdü. Kapının arkasına sıkışmış olan piyanonun başına oturttu Sevgi'yi- 'Biraz müzik yaptılar.' Sevgi, heyecandan, hiç bir şey görmüyordu; ellerinin önünde bir siyah - beyazlık dolaşıyordu sadece. Nursel Hanım, iri gövdesine oranla küçük kalan ellerini, Sevgi'nin- tedirgin ellerinin üstüne koydu. Genç kızın gözlerine baktı. Dul kadın, insanlara gözleriyle etki edebileceğine, onlara olağanüstü işler yaptırabileceğine inanıyordu. Sevgi, ellerini çekti. Nursel Hanım da, boş kalan tuşlarda, hamarat ve becerikli ellerini dolaştırdı; parmakları, piyanonun üzerinde, telaşlı bir böceğin bacakları gibi dolaşıyordu. Elleri-gibi, vücuduna yakışmayan ince bir sesle bir şarkı söyledi dul kadın. Sevgi sadece seyretti. Hayır, Nursel Hanım gibi çalamazdı. Hayır, sesi güzel değildi. Dul kadın, ona kaçma fırsatı vermedi: Parmaklar hep pirlikte tekrar piyanonun üstüne konuldu; her parmağın nasıl hareket edeceği, el-kol-bilek uyumunun nasıl sağlanacağı öğrenildi. Gelecek ders için tırnakların kesilmesi gerektiği bildirildi.

Sonra tekrar kitapların, heykellerin -Sevgi, odanın bir yerlerinde kilden yapılmış heykelcikler olduğunu farketmişti- arasına döndüler. Rafların üzerinde reçel kavanozları, içki şişeleri ve 'tanınmış' bestecilerin büstleri arasında Nursel Hanımın heykelcikleri vardı. Sevgi, önce bunları kulpsuz testilere ya da sürahilere benzetmişti. Daha yakından bakılınca bunların, kucağında bir şeyler taşıyan kadınlar olduğu anlaşıldı. İyice yaklaştı Sevgi: Kadınların kucağında küçük çocuklar vardı. Fakat, ne kadar yaklaşılırsa yaklaşılsın, ne kadınların ne de çocukların yüzleri belli olmuyordu. Hava kararıyor da belki ondan seçemedim, diye düşündü Sevgi. Nursel Hanım yaklaştı ve şişelerden birinin ağzına geçirilmiş küçük bir mumu yaktı. «Meryem Analarımı beğendin mi?» diye sordu gülümseyerek. «Yaşadığımız ve bir şeyler yapmak istediğimiz için, ona bir mum yakabiliriz artık.»

«Korkarım sizi utandıracağım,» dedi Sevgi. «Yirmi dört yaşındayım ve liseyi bu yıl bitirdim. İnsanları etkilediğimi de hiç hatırlamıyorum.»

«Saçma,» dedi Nursel Hanım. «Bunu anlamak için, önce insanların arasında bulunmalısın.»

Sonra, Sevgi de bir sanat-edebiyat-müzik-metafizik-büyü-felsefe seline kapıldı; daha doğrusu, elinden geldiği kadar bu akışı kıyıdan izledi. Tanınmış kimselerle tanıştı: Nursel Hanım, sanatla ilgili bütün insanları, adlarının baş tarafına bir 'tanınmış' sıfatı ekleyerek sunuyordu Sevgi'ye. Hafızası oldukça zayıf olan Sevgi de isimleri, yüzleri, sanat mesleklerini birbirine karıştırıyordu. Ayrıca, bütün ressamlar aynı zamanda edebiyatla, bütün edebiyatçılar resimle, bütün müzikçiler metafizikle ve bütün eleştirmenler de her şeyle uğraştıkları için, mesele gittikçe güçleşiyordu. Fakat böylece bir bakıma, ressamı şair sanmanın sakıncaları da ortadan kalkıyordu. Bununla birlikte, tanınmış kimselerin arasına bir de bunların aileleri katılınca, bu bulanık ırmağın izlenmesi yorucu olmağa başladı. Bu sanat denilen şey bulaşıcıydı: Ressamların karılarına, seramikçilerin teyzelerine, şairlerin sevgililerine hemen geçiyordu. Bunlar da kısa zamanda 'tanınmış' oluyorlardı. Herkesin 'çalışmaları' ilgiyle izleniyordu, 'eserleri' merakla bekleniyordu. Duruma bir resmiyet kazandırmak için de, eleştirmenler ellerinden geleni yapıyorlardı. Önce isimler gizleniyordu tabii: Tanınmış bir hikayecimizin bekârlığa veda ederek dünya evine girdiğini ve yeni eşinin de gayet güzel minyatür yaptığını haber aldık, deniliyordu. Teyzeler ve halalar da genellikle ağaç oymaları ve çanak-çömlekle ilgileniyorlardı. Ağaç oymasını güç bulanlar da köklerle uğraşıyorlardı. Kapıcılar, hademeler, ustalar, işçiler seferber ediliyor; dağ tepe dinlenmeden kurumuş ağaç köklerinin peşinde dolaştırılıyordu. Sonra bazı ustalar, insanla sigara tablası arasında hemen her şeye benzeyen bu yumruları temizleyip cilalıyor; teyzeler de onları sergiliyordu. Bazı uzun dillilerin ağzını kapatmak için de, esas meselenin kökler arasında seçim yapmak olduğu, bu konudaki yetkililer tarafından ifade ediliyordu. Eski resim sanatının ilkelerini bilmek, geri kafalıların deyimiyle 'elinden resim gelmek' bir bakıma tutucu bir özellik sayıldığı için, teyzelerin kök seçerek yaptığı sanat hakkında ileri geri konuşulmaması gerekirdi. Oysa, bu akraba ressamların hakkında dedikodular alıp yürüyordu. Fakat ne önemi vardı? Bu dedikoduları

çıkaranlar, ellerinden hiç bir şey gelmeyenlerdi. Onlara fransızca bir isim takılmıştı; herkes bu isimden, vebadan kaçar gibi uzak durmağa çalışıyordu. Kendilerine bu isimden takılanlar da —zaten hayatları mahvolduğu için— çenelerini tutmuyorlardı: Efendim, akrabaressamlardan biri, bir tuvale üstüste beş resim yapmıştı; bu resim de zengin bir sanatsever tarafından satın alınmıştı. Fakat o yıl kışın çok soğuk olması nedeniyle kaloriferler fazla yakılmış ve resmin üst tabakası —sizlere ömür— dökülmüştü. Aslında bu işte bütün kabahat, doğrudan doğruya Şakir ustanındı. (İyi verniklememişti resmi.) Fakat —anlatıldığına göre— zengin adam, alttan çıkan resmi daha çok beğenmişti. Ayrıca, bütün bunlar söylentiden ibaretti. Üstelik, o zengin adam da, kendisine uğursuz fransızca isim takılanlardan biriydi.

Kendilerinefransızcaisimtakılanlar için ne söylense yeridir. Bu bereketli sanat ortamı içinde teyzeler kadar bile başarılı olamayan bir topluluk için ne denebilirdi? Peki, bunların, bu kötü dilleriyle aralarında dolaşmalarına neden izin veriliyordu? (Sevgi, bu soruyu birkaç kere yöneltmişti Nursel Hanıma). Çeşitli nedenleri vardı. Bu nedenleri Nursel Hanım, açıkça söylemek istemedi. Sevgi de bu yüzden, bu fransızcaların, sanatçılar arasında dolaşmalarına göz yumulmasını, insancıl nedenlere bağladı. Fakat, —gene bu kötü dillilerin anlattığına göre— bu nedenler hiç de asil değildi; son derece küçük burjuvaydı. Bir kere, meyhanelerde hesap ödetmek, evlerde içkiler içmek, arabalara binip gezmek gibi, Sevgi’nin hiç onaylamadığı nedenler vardı. Sonra, bu zavallı kendilerinefransızcaisimtakılanlar, uygun bir pazar olarak kullanılıyordu: Sergilerde tabloların üzerinde hep onların kartvizitleri yer alıyordu. Nursel Hanım, bu yargıya da itiraz etti: Sanatçılar arasında bir iç pazar her zaman vardı. Sevgi bu itirazı da kabul etmedi: Sanat iç pazarında takas usulü geçerliydi, kimse kimseye para ödemiyordu; fakat kartvizitlilerin çoğundan iyi gelir sağlanıyordu. Ayrıca, bazı kartvizitlerin de sürümü artırmak amacıyla konulduğu, bu kartvizit sahibi sanatçıların eserleri satın almadıkları, alsalar bile ödemede bulunmadıkları da aynı kötü niyetli kaynaklarca

ifade ediliyordu. Tabii bütün bunlar dedikodudan ibaretti: Kimse, bu anlatılanları gözleriyle görmemişti.

Sevgi, bu ortamı sevmedi; dışarıya karşı sarsılmaz bir birlik gibi görünen bu topluluğun, kendi içinde yakışık almaz çekişmelere düştüğünü söyledi Nursel Hanıma. Birçok 'tanınmış', başka 'tanınmışlar'ın eserlerini, en uygunsuz yerlerde ve en uygunsuz organlarıyla bile yapacaklarını söyleyerek öğünüyorlardı. Her birine göre bir başkası, sanat hayatının sonuna gelmişti. Özel yaşantılarda da uygunsuzluklar görüyordu Sevgi. Evliliklerde, biraz aşın sayıda transferler oluyordu; sonunda yanılıp ilk karısıyla da evlenen bile vardı. Çocukların durumu da karışıyordu bu yüzden. Ayrıca 'tanınmışlar' arasına, bir de tanınmış olma eğilimindeki çocuklar katılmaya başlayınca, büsbütün içinden çıkılmaz durumlar doğuyordu. Bu zavallı küçükler meyhanelerde masalar üstünde uyukluyorlar, evlerde yerlere serilen büyükler arasında göz kapaklarını zorlukla kaldırarak tartışmaları izlemeğe çalışıyorlardı. Olağanüstü olaylardan bahsediliyordu; babalarından daha iyi ressam olan çocukları bizzat babaları kıskanıyordu. Hattâ, bu resimleri babaların yaptığı söylenince dudak bükülüyordu: Onlarda nerde o kabiliyet deniyordu. Sevgi, kadınlara da gereken saygının gösterilmediği kanısındaydı. Bir kenarda durduğu halde o bile, yakışıksız bir dille uygunsuz teklifler almıştı. Yazılarında üslupları çok ince ve ustaca sayılan bazı yazarlar, kadınları çok kaba bir üslupla elde etmeğe çalışıyorlardı. Bu davranışlar Sevgi'ye göre değildi. Nursel Hanımın metafizik düşünceleri de —Sevgi'nin çok ilgisini çektiği halde— bu ortamda pek ciddiye alınmıyordu. Nursel Hanım da bu konulardan, onların yanında söz etmiyordu genellikle. Sevgi, Nursel Hanımın bu davranışını da —felsefe öğrencisi gençle olan ilişkisi gibi— onaylamadı. Dul kadının bu öğrenciyle mahiyeti belirsiz bir ilişkisi vardı. Delikanlı, beyaz kartonların üstüne sonsuz çiçek resimleri yaparak, ortasına 'Nurselime' diye papatyaya benzeyen yazılar yazıyordu. (Üstelik ressam da olmadığı için çok çirkin şeyler çiziyordu.) Her ne kadar bu biçim içtenlik, böyle bir ortamda yadırganmayan bir özellikse de, Sevgi genç adamın bu davranışlarına dul kadının ses çıkarmamasını olumlu karşılamıyordu.

Bir gün, bir resim sergisinde, Nursel Hanımın Sevgi'den biraz uzakta olduğu bir sırada, hukuk öğrenciliğinden bazı nedenlerle çıkarılmış olan bir genç, yanındaki arkadaşına dul kadın hakkında yakışıksız bir söz söyledi: Felsefe öğrencisi ile dul kadının geçen gün gene evine geldiklerini, gene sokağa çıkıp bir süre dolaşmak zorunda kaldığını anlattı. Gülüşüldü. Sevgi, iki hafta Nursel Hanımı görmeğe gitmedi; amcasının evindeki kiralık piyanoya da elini sürmedi. Bir akşamüzeri, eve döndüğü zaman, salonda Selim amcasını, Nursel Hanımla konuşurken gördü. Dul kadın, Sevgi'nin evine ilk defa geliyordu; siyahlar giymişti.

Sevgi onu odasına götürdü. Nursel Hanım yatağın kenarına ilişti, zayıf bir sesle,

«Bana neden gelmediğini biliyorum,» dedi. Ağlamaya başladı.

Sevgi şaşırarak onun yüzüne baktı. Dul kadın, yanağında, Sevgi'nin yeni farkettiği bir morluğa dokundu:

«Beni dövdü,» dedi. Ağlayarak anlattı:

«Bir hukuk öğrencisiyle paylaştığı odada oturuyorduk. Resim yapmak için benden almış olduğu boya tüplerini, fırçaları, akademili arkadaşlarına sattığını duymuştum. Çok kırıldığımı söyledim. Bana vurdu, uğursuz büyücü dedi bana. Hiç bir işe yaramayan isterik bir kadınmışım ben.» Felsefeciye göre Nursel Hanım, sahte yobazları kandırmak için yılda bir iki kere siyahlar giyiyordu. «Sonra da fahişeler gibi geziyormuşum. Ben onlar gibi mi giyiniyorum?»

Bir süre hıçkırdı, konuşamadı; sonra devam etti: «Onu ben baştan çıkarmışım. Bana hiç önem vermemiş aslında. Ne dedi bakayım: Ben bir eğlence kadınıymışım onun için. Artık hayatının kadınını bulmuş. Böyle basit sözler etti. Duyduğuma göre, zengin bir kızla evlenecekmiş, birlikte bir tiyatro kuracaklarmış. Tiyatronun çeşidi aklıma gelmiyor şimdi. Duyulmamış bir isim. Yeteneksiz ve özentili bir zavallı olduğumu söyledi. Ona hediye ettiğim en değerli seramik tablayı yüzüme fırlattı. Kaçtım oradan. Arkamdan bağırıyordu, hemen eve gidip onun için büyü yapacağımı haykırıyordu.»

Dul kadın biraz yatışınca, kabahatin kendisinde olduğunu, boşluktan duyduğu sesler ona bu genci bırakmasını söylediği halde bu kutsal uyarıyı dinlemediğini, belki bu seslerin rahmetli kocasına ait olduğunu anlattı.

Nursel Hanımın rahmetli kocasına ve zavallı dul kadının bütün tanıdıklarına iftirada bulunmuştu felsefeci: «Seninle yattığını söyledi.» Sevgi ürperdi.

Nursel Hanım bazı meraklarından uzaklaştı. Sevgi'nin de yardımıyla küçük evini yeniden düzene koydular. (Eski durum için, düzen kelimesini kullanmak biraz zordu.) Bazı gereksiz eşyayı atmak için karışık yığınlar gözden geçirilirken, Nursel Hanımın yıllardır kaybolduğunu sandığı bazı resimler, yazılar, hatıralar bulundu. Seramik fırını yaptırmaktan kesin olarak vazgeçildi. Başı, sonu kaybolmuş kitaplar satıldı; onların parasıyla küçük bir raf aldılar. İnsanın aklını karıştıran bazı felsefe ve edebiyat kitapları satıldı; yerlerine yenileri alınmadı. Sevgi'nin her çeşit kalabalıktan başı ağrıyordu; insan kalabalığı kadar eşya kalabalığı da onu yoruyordu. Siyahlı dul, radyosunu ve telleri fareler tarafından kemirilen pikabını satmayı teklif edince Sevgi, sevinçle kabul etti: İkinci elden müzik dinlemenin anlamı yoktu. Yalnız konserlere gittiler; en ön sıralarda oturdular. İnsanların günlük haberlerini ve konuşmalarını da hiç dinlemediler. Gazete de okumuyorlardı. İki küçük oda biraz ferahladığı için —eski kanepe de atılmıştı— bir divan alındı; Sevgi bazı geceler burada yatıyordu. Dış dünya ile ilgili haberlerin, bir kısmını ancak görüştükleri birkaç kişiden —ara sıra— duyuyorlardı. Geri kalan olayları da, Nursel Hanımın başına gelen üzücü olaydan iki hafta sonrasına kadar izlemişlerdi. Takvimleri olmadığı için, ancak mevsimleri ve bazen de ayları biliyorlardı.

Sevgi, bir süre sonra, Selim Amca ile oturmanın güçlüklerini farketti. Sessiz dünyası, ihtiyar adamın canını sıkıyordu galiba. Ergun da, amcasının bu yabancı kıza miras bırakmasından endişelenerek, Sevgi'ye karşı düzenler kurmağa hazırlanıyordu. Bir akşam üzeri, Selim Beyle yaptığı küçük bir tartışmadan sonra Sevgi, bir iki parçadan ibaret olan giyim eşyasını topladı ve kimseye veda etmeden çıkıp gitti. Ergun, ilerde Sevgi'nin tekrar dönmesi tehlikesini

bütünüyle gidermek için, bu soğuk ayrılış olayını kullandı ve ihtiyarı biraz üzmekle birlikte, yerini sağlamlaştırmayı becerdi. Kısa bir süre sonra da, uzun zamandır dolaştığı bir kızla evlenerek Selim Beyin evinde değişmez yerini aldı.

Sevgi, dul kadının evine yerleşti. Hayatta başka hiç kimsesi kalmamıştı, hiç bir şeyi yoktu. Annesi ölmüştü, babası ölmüştü, bir iki parça eşyasını da Selim Beyde bırakmıştı; başka bir akrabası ya da varlığı zaten yoktu. Çok kitap da okumamıştı; sadece Nursel Hanımla birlikte yaşadığı gürültülü hayat sırasında bazı kitaplardan bahsedildiğini duymuştu. Bahsedenler de genellikle bunları başkalarından duymuş oldukları için, kitaplar hakkında da fazla bilgi edinememişti. Ev kadınlığını da öğrenememişti; erkekleri çekecek hayat kadınlığından da uzaktı. Bazı haksızlıklara uğramıştı; başka söylenebilecek bir şey yoktu. Solgun yüzüne bakan erkekler, orada dinlendirici bir manzara bulurlardı. Bir gece çok sarhoş olan bir ressam, yanındakine, «Bu kızla evlenmeli azizim,» demişti. «İnsan sanatoryuma girmiş gibi olur.» Bu ressam alkolikti ve içtikten sonra, birdenbire üşümeğe başlardı. Sevgi de üşümenin ne olduğunu bilirdi; fakat insanlar birbirlerinden ne kadar farklıydı. Bu zavallı adam, sadece ısınmak için, gecesini bir kadınla yatarak geçirmek isterdi. Artık çok genç olmadığı için, tek başına ısınması zor oluyordu. Denildiğine göre, ilk gençlik yıllarını geçirdiği bir yabancı ülkede çok parasız kaldığı için bütün bir kış boyunca evine hiç yakacak alamamıştı; yemeğini bile ısıtamamıştı aylarca. Şimdi de kadınlarla sadece ısınmak için yattığı söyleniyordu; başka bir şey için gücü kalmamıştı. Sevgi ise böyle zavallıları ısıtmağa hiç niyetli değildi. Sevgi, uzun bir kış uykusuna yatmış gibiydi; uzun boylu bir kahramanın kendisini öperek uyandırmasını bekliyordu.

Bir genç kızın yaşamak isteyeceği rüyaların kötü sonlarını gördükçe ümitsizliğe düşüyordu Sevgi: Babası, masum da olsa, düzensiz yaşayışı yüzünden eriyip gitmişti; annesi, rahat bir ömür sürmek gibi zararsız bir hayal uğruna, sevmediği bir insana yıllarca katlanmıştı; Nursel Hanım bütün insanlığı kucaklamak isterken, neredeyse bu dünyanın altında eziliyordu. Sevgi'nin beklediği uzun boylu prensin işi oldukça zordu; ona bütün dünyanın nimetlerini, bütün insanlardan

kaçırarak vermek zorundaydı. İnsanlığın bu iki sevgiliye anlayışlı davranması gerekiyordu: Herkesin, hediyesini onların önüne bıraktıktan sonra iki adım geri çekilmesi ve saygılı bir selam vererek kaybolup gitmesi şarttı. Onları görmeğe gelen bir insan, fazla heyecanlanmadan, vazgeçilmez bir yakınlık duymadan çekilip gitmeliydi. (Hiç bir su sonuna kadar içilmeyecek, hiç bir sofrada yemeğin sonuna kadar oturulmayacaktı.) Herkesin, kendi evinde, kendi dünyası kurulmalıydı. Ancak kendi dünyasını kuramayanlar, başkalarının evlerine koşarlardı. Milyonlarca kırallık kurulmalıydı: Aralarında yalnız diplomatik ilişkiler bulunan milyonlarca bağımsız ülke. Sevgi bir keresinde, böyle bir ilişkiyi kendi gözleriyle görmüştü: Ilık bir yaz günü, akşam üzeri insanlarının kibarlığıyla ün salmış bir yabancı ülkenin gerçekten kibar bir temsilcisi, şehrin dışındaki evinin bahçesinde bir şölen düzenlemişti. Her şey, inanılmayacak kadar güzeldi. (Sevgi, güzel kılıkları ve güzel insanları severdi. Güzel elbiseleri, yalnız, güzel insanlar giymeliydi.) Şöyle güzel bir bahçe, diye küçük elleriyle tarif etmişti yeşil çimenleri, beyaz taşları. Erkekler sanki yürümüyordu, hafifçe dalgalanıyordu. Tüy gibi hafif kazaklar giymişler, saydam eşarplar takmışlardı. Ortalıkta, kibarlıktan başka bir şey yoktu. Bir de... hafif içkiler, hafif yiyecekler... her şey hafifti. Hafif konular konuşuluyordu; kimse, olayların ve insanların içyüzüyle ilgili değildi. Her şeyin yüzeyinden kayıp geçiliyor, hafifçe gülümseniyordu. Güneşin şiddetli saatleri geçmişti: Hafif bir rüzgâr esiyordu. Erkekler, zarif hareketlerle, kadınlara yardım ediyorlardı. (Öyle, Ergun gibi sahte biçimlerde kırılıp dökülmüyorlardı.) Yüksek sesle konuşulmuyordu; bardaklar, çatallar bile ses çıkarmıyordu. Hemen herkes gibi Sevgi de beyazlar giymişti. Erkekler, terasın merdivenlerinden uçarak iniyorlardı. Kimse, insanın aklını inciten, duygularını sarsan sert konuşmalar, çıplak ihtirasları dile getiren göz kamaştırıcı çıkışlar yapmıyordu. Beyazlık bile gözü acıtmayan, yumuşatılmış, köşeleri yuvarlatılmış bir beyazlıktı. Geniş omuzlu erkeklere, çok uzun ve insana aşağılık duygusu veren kadınlara rastlanmıyordu. (Sevgi'nin deyimiyle 'her şey kararındaydı'.) İnsanın derinliklerini altüst eden bakışlar, onu sonradan pişman olacağı itiraflara sürükleyen saldırgan gözlere burada yer yoktu. Herkes, danseder gibi ölçülü adımlarla, zarif bir tiyatro eserinin önceden

hesaplanmış el ve yüz hareketleriyle dolaşıyordu. Sabit bir gülümseme rüzgârı bütün yüzlerde esiyordu.

Sevgi, tiyatroyu da seviyordu. Eski oyunlardan hoşlanıyordu özellikle. Geçmiş yüzyılların, havada kaybolmuş seslerin, zengin ve unutulmuş kılıkların peşine takılıp gidiyordu. Ruhun ihtirasları, artık geçmişin malıydı; onlar artık sadece seyredebilirdi. Nursel Hanımla birlikte sonsuz oyunlar gördüler; oyunculara yarı tanrısal varlıklar olarak baktılar. Programlar biriktirdiler, kulislere koşup imzalar aldılar, küçük kulislerde oyuncularla konuştular, iki üç masalı küçük klüplerde onlarla hafif içkiler içtiler. Oyuncular, kendilerine kırallar gibi davranan bu iki garip kadına her zaman güler yüz gösterdiler: Sevgi ile dul kadının provaları izlemesine, dekor ve kılıklar hakkında fikir yürütmesine izin verdiler. İnsafsız eleştirmenlere —böylelerine pek rastlanmıyordu— birlikte kızdılar. Özellikle Sevgi'yi biraz seviyorlardı galiba. Bu küçük kadın, oyuncuların arasında bulunduğu için kendine pay çıkaran, adından bu vesileyle de bahsettirmek isteyen can sıkıcı sanatseverlere benzemiyordu. Onlarla birlikte bulunmaktan ne gibi bir çıkar sağladığını anlamak zordu. Bu nedenle, bazı gerçekçi oyuncular —bunlar daha çok kıral rollerine çıkıyordu— kendini korumasını bilmeyen her insana yaptıkları gibi davrandılar Sevgi'ye: Onu küçümsediler. Sonra, kimseye benzemeyen bu küçük kadın bir gün ortadan kaybolunca, onu hemen unuttular.

Büyük bir yorgunluk hissetmeğe başlamıştı Sevgi. Oysa çok çalışmıyordu. Sadece —babasından kalan gelire küçük eklemeler yapmak için— Nursel Hanımın getirdiği tercümelerle uğraşıyordu; fakat hemen yoruluyor, bir köşesine kıvrıldığı divandan bir türlü kalkamıyordu. Doktora da gitmiyordu. Annesinin hastalığı sırasında bilime güvenini kaybetmişti. (Ayrıca hastane koridorlarından korkuyordu.) Çok üşümüyordu artık; büyük uyuşukluğu içinde dış etkenleri fazla hissetmiyordu. Uzandığı yerde çoğu zaman uyuyup kalıyordu. Bu uykular onu daha da halsiz düşürüyordu. Annesi gibi genç yaşta öleceğini sanıyordu. Önündeki kâğıda bir iki satır yazdıktan sonra göz kapakları ağırlaşıyor, hiç bir şey düşünemez oluyordu. Kelimeleri artık hemen hiç bulamadığı için, Nursel Hanımla

da çok az konuşuyordu. Ölüm, annesinin hastalığında olduğu gibi, söylenmekten korkulan bir kelime olmuştu.

Durumdan endişelenen Nursel Hanım, bu durgunluğu gidermek için elinden geleni yapıyordu: Eve arkadaşlar çağırıyor ve sanki bu sessizlik yırtılabilirse Sevgi'nin kurtulacağını sanıyordu. Sevgi, dul kadına hiç yardımcı olmuyordu: Misafirlerin yanında da, geceliğinin üstüne geçirdiği uzun hırkasıyla ve çıplak ayaklarına giydiği eski terlikleriyle oturuyordu. Hikmet'in eve çağrıldığı gün, Nursel Hanım onu giydirmek için çok uğraşmıştı. Nasıl olurdu? Aylardır evlerine gelen ilk erkeğin karşısına bu uygunsuz kılıkla çıkılır mıydı? Bu 'uygunsuz' sözü Sevgi'yi biraz canlandırdı: Belki de, yeşil çimenlerin üstünde kayan beyaz insanlarla birlikte geçirdiği o mutlu günü hatırladı. Biraz göze çarpan tek elbisesini geçirdi üstüne, dudaklarını ve gözlerinin altını biraz boyadı, çorap giydi. Biraz heyecanlıydı. Oysa, heyecan onu yoruyordu. Hikmet hakkında dul kadının anlattıklarını düşünüyor, sarsıntılı bir gün yaşamaktan korkuyordu. Bununla birlikte, Hikmet odaya girdiği zaman yerinden kalktı, elini uzattı.

Uzun boylu bir erkekti Hikmet; çok da genç görünüyordu. Düzgün bacaklarının üstünde hiç ağırlığı yokmuş gibi dolaşıyordu. Eski günlerin alışkanlığıyla Nursel Hanım onu 'tanınmış yazarlarımızdan ve iktisat fakültesi mezunlarından' olarak takdim edince, mırıldanarak itiraz etmişti: «Gazetelere, dergilere küçük derlemeler yaparım; fakülteyi bitirmek için de üç dersim var.» Hikmet, kadının çevresinde dönmesinden ve Sevgi'nin gözlerindeki ilgiden hoşlanmışa benziyordu. Sevgi'ye, solgunluğunun nedenini sordu. Sevgi, kelimeleri bulmağa çalışırken, kutsal heykelin önünde yanan mumla alay etti; kadınların itirazlarına rağmen gitti mumu söndürdü. Evde 'yürürlükte olan durgunluğu' kitap okunmamasına ve Sevgi'nin bir süs eşyası gibi —güzel bir porselen, demişti onun için— divanın üstünde tozlanmasına bağladı. Nursel Hanım çay yapmak için odadan çıkınca, Sevgi'yi evine çağırdı. Bir kâğıda adresini yazarak uzattı: «Muhakkak gelmelisiniz: Yalnızlığınızı gün ışığına çıkarmalıyız.» Güzel sözler söylemeğe özenen ve söylemeğe

çalışırken de kendinden utanan bir görünüşü vardı. Sevgi, hiç bir şey söylemeden başını önüne eğdi, kâğıda baktı.

Bir iki gün sonra, yağmurlu bir öğle üzeri, Sevgi kendi isteğiyle divandan kalktı, Hikmet'in geldiği gün üstünde olan elbisesini giydi; Nursel Hanımın, ona çok bol gelen tahta düğmeli, kukuletalı yeşil gocuğunu üstüne geçirdi ve bir taksiye binerek Hikmet'in evine gitti. Genç adam Sevgi'yi kapıda görünce şaşırdı, fakat bir şey söylemeden onun gocuğunu çıkarmasına yardım etti. Sevgi, onun tek odasına girdi, bir sandalyenin üzerine oturdu, bacaklarını birleştirdi, ellerini bacaklarının üstüne koydu ve düz bir sesle, «Ben geldim,» dedi.

10
MÜCEVHERLER

Sevgi, Hikmet'i Selim Beyle tanıştırdı. Evlenmeğe karar vermişlerdi. Hikmet, resmen evlenme teklifinde bulunmuştu; Sevgi de bu teklifi gözleriyle kabul etmişti. İkisi de daha önce, toplumun bir kenarına itilmişti. İkisi de küçümsenmişti. Herkesi yargılayan ve kimseyi beğenmeyen Sevgi'ye, şimdiye kadar sahip çıkan olmamıştı. Herkese akıl öğreten Hikmet, bir türlü üniversiteyi bitirememişti. Üstelik, durup dururken, babasının evinden çıkmış, küçük ve fakir bir odaya yerleşmişti. Hamit Beyle Süreyya Hanım, oğullarının bu yüz kızartıcı davranışını, eş dosttan saklamağa çalışıyordu: «Hikmet gene bizle kalıyor,» diyorlardı başkalarına karşı. Hikmet de yeni odasında büzülüp kalmıştı; başkalarının evinde otururken de kendisini bir sığıntı gibi hissediyordu. Aslında herkes birbirine gidip geliyordu, ama herkesin düzenli bir evi vardı. Hikmet'i çok seviyorlardı gerçekten: Her zaman bekleriz, diyorlardı ona. Ne var ki, kimse onun evine gelmekten söz etmiyordu; böyle bir yer yok sayılıyordu. Hikmet de bu yüzden, odasına bir somya atmıştı, o kadar; pencerelere perde bile koymamıştı. Bir süre sonra —

annesinin sessiz baskısı sonucu— babasının evinde daha sık kalmağa başlamıştı. ‘Bir evi olmak’ daha başlangıçta anlamını kaybetmek üzereydi. Evlerinde dört beş odaları filan olan evli arkadaşları da ona öğütler veriyorlardı. Galiba ona biraz acınıyordu. Hikmet de büyük odalı aydınlık arkadaş evlerinde otururken düşünüyordu. Ayağımın dibindeki halıyı bile alabilmek için, kaç ay çalışmam gerek? Dergilere, gazetelere yaptığı küçük yazı ve derleme işlerinin geliriyle kirasını zor veriyordu. Kendini beğenmiyordu. Çok odalı evlerde, mobilyalar arasında oturmak istiyordu. Sevgi bunu hissetmişti; çünkü Hikmet gibi düşünüyordu. Yalnız, Sevgi bu yaşantıya hak kazandığını ileri sürüyordu (içinden); bu insanlar ve eşyalar arasında küçüldüğünü, küçümsendiğini aklına bile getirmiyordu.

Hikmet’in evlenme haberi de beklenen (Hikmet tarafından) ilgiyi uyandırmadı. Sadece, Selim Beyle Sevgi arasındaki gerginlik biraz azaldı. Süreyya Hanım çok endişelendi: «Kiminle evleniyorsun?» diye sordu telaşla. Hikmet, bu telaşı beğenmedi; ona kimse güvenemiyordu. «Bir kadınla,» diye homurdandı cevap olarak. Süreyya Hanım, «Demek kız değil, bir kadın,» diye üzüldü. Bir ‘dul kadın’ sözü duymuştu. «Hayır, o değil,» diyerek sözü kapattı Hikmet. Kendi evinde de yenilgiye uğramıştı. Fakat Sevgi, dul kadın korkusunu atlatan Süreyya Hanım tarafından iyi karşılandı; hattâ Hamit Bey, biraz saygıyla karşısında oturduğu Sevgi’den, onun yabancı bir okulu bitirdiğini öğrenince, hemen İngilizce konuşmasını rica etti. (Hikmet, babasını odadan çıkarmanın güçlüğünü düşünerek, kendisi çıktı dışarı.) Sevgi Süreyya Hanımla Hamit Beyi beğenmediğini Hikmet’e söylemedi.

Hikmet —belki de kendisini beceriksiz ve başarısız bulduğu için— Sevgi’yi herkese beğendirmek zorunda olduğunu sanıyordu. Konuşurken başını dik tutabildiği halde, yaşantılarını savunamayacak kadar güçsüz hissediyordu kendini. Oysa, yaşantılarıyla yaranmak istiyordu insanlara. İşte ben diyordu, bakın bir kadın buldum —hayır kız, yani dul kadın değil— belki koltuk da bulurum —hayır, daha önce belki birden fazla odası bulunan bir ev bulurum— perdelerim de olur. (Bu perdesizlik, Sevgi ile küçük

odasında otururken Hikmet'i biraz üzüyordu.) Sevgi'yi dolaştırıyordu Hikmet: İşte bunu ben buldum, herhalde tek odalı evime oranla daha iyi bir şey sayılır değil mi? demek istiyordu utangaç gülümsemesiyle. (Allah kahretsin! Babası da, zavallı Hamit Bey de, bir münasebetsizlik yapmadan önce, işte tıpkı böyle gülümserdi. Bunu bildiği halde gene de gülümsüyordu Hikmet: Yaşantısının kısır çemberini yırtmalıydı.) Sevgi de, evlerine gittiği kimseleri küçümsemekle birlikte, kapı kapı dolaşmalarına karşı çıkmıyordu.

Bu gösteri pek başarılı olmadı: Mesela Naciye Teyze ile Asuman, güzel bulmadılar Sevgi'yi. «Hikmet, pekâla Asumanla evlenebilirdi,» denildi (arkalarından). Hikmet'in arkadaşları da, şimdiye kadar bu çocuğa neden doğru dürüst birini bulamadık? diye üzüldüler. Onlara göre Hikmet, kendine yanlış bir tedavi uyguluyordu. Hikmet, bütün bunları sezince savunma durumuna geçerek işleri daha çok karıştırdı. Hesabını bilen bazı arkadaşlar da Sevgi'nin öksüz oluşunu iyi karşılamadılar: Hikmet ne sanıyordu yani? Bütün bu halılar, masalar insanın kendi parasıyla mı almıyordu? 'Kız tarafı' denen bir şey vardı.

Ortada kız tarafı olarak, resmî bir sıfatı olmasa da, yalnız Selim Bey görünüyordu. Selim Bey de —durumdan üzgün görünmemekle birlikte— bu evliliğin, başına 'bir masraf kapısı' açmasından endişelenmişti. (Sevgi'nin üzülerek gördüğü gibi, Selim Bey de bir zamanlar çok alay ettiği Süleyman Turgut Bey kadar —belki ondan çok— cimri olmuştu.) Hikmet de, kız tarafının arasında dolaştırılırken, kendisine çok iyi davranamadığını sezdi. Selim Bey gibi Ergun da, amcasının paraları bakımından endişeliydi: İnsanlara güvenilmezdi. İster misin Selim Amcanın birden Sevgi'ye acıyacağı tutsun da mirasından ona bir pay ayırsın? (Bunları düşünürken Ergun, hayalinde .mahkemelere gidiyor, doktorlardan amcasının bunamış olduğunu belgeleyen raporlar alıyordu. Evet, durum kötüydü.) Nursel Hanım da bazı kıskançlık belirtileri gösterdi; hattâ Sevgi'yi bir zamanlar Selim amcayı ihmal etmekle suçlayan Ergun'a bile katıldı. Sevgi de, 'Nasıl olur? Ben amcamın yanından ayrılıp seninle oturmadım mı?' diyemedi dul kadına. «Daha evlenmeden

Hikmet'in evine bu kadar sık gitmen doğru değil,» diyen Nursel Hanıma bir karşılık bulup söyleyemedi.

Başarısız bir başlangıç olmuştu. Üstelik Hikmet'in, dünyaya meydan okuyan bir tavır takındığını söylüyorlardı. Kimler? En yakınları. Sevgi de bütün bu yakın arkadaşları, serserilikle ve hiç bir şey olamamakla suçladı. (Neredeyse uğursuz fransızca ismi de söyleyecekti, Hikmet'in gözlerine bakınca vazgeçti.) Günler, bu olaylara üzülmek ya da aldırmamakla geçiyordu ve yeni bir düzen kurmak için ne Hikmet ne de Sevgi bir atılımda bulunmuyordu. «Ne yapalım? Biz de serseriyiz,» demişti Sevgi, bir gün. Kimse de bu serserilere yardım etmiyordu. Sonunda Hikmet, bir tüccarın yanında düşük bir ücretle iş buldu ve iki ay sonra da Sevgi ile evlendi. Bütün isteğine rağmen, yeni tuttuğu evine, Sevgi'den başka yeni bir şey getirememişti. Perdeler gene yoktu, masa yoktu, koltuklar yoktu. Çıplak pencereleri gören arkadaşları, Sevgi'yle Hikmet'in evlerine daha taşınmadıklarını düşünerek bir süre uğramadılar onlara. Uğradıkları zaman da şaşırdılar. Zaten nikâhta da bir sürü kusuru olmuştu Hikmetle Sevgi'nin: Davetiyeler güzel değildi, şeker kutuları kötü bir kartondan yapılmıştı. (Kimse yememişti, ama badem şekerleri de bayattı galiba.) Bütün bunlar gene de anlayışla karşılanmıştı; fakat doğrusu bu ev için söylenebilecek olumlu tek söz yoktu. (Bu yüzden hiç bir şey söylemeden ayrıldılar bu evden.) Hikmet, bu 'yuva' denilen şeyi, anlaşılan beceremeyecekti. Bununla birlikte, yeni evlilere oturmaya gittiler ve yerlere, minderlere oturdular; ikram edilen çayları, kucaklarında içtiler. Selim Bey bile bir gün Ergun'la birlikte, kendiliğinden geldi ve evin tek küçük koltuğunda, Ergun'un 'Dokunacak sonra amca' uyarısına rağmen sade kahvesini içti. Sevgi, bu ziyaretten sonra, küçük defterine birkaç satır yazdı:

GEÇEN GÜNLER ÜZERİNE

Dört ay önce Hikmeti tanıdım. Artık günler daha hızlı geçiyor. Bugün Selim Amca geldi. Ona acıyorum. Çünkü Ergun onu şaşırttı: Benim hakkımda zavallı ihtiyara yalanlar söyledi. Acı günleri geride bıraktım. Bana haksızlıklar yapanlar yanıldılar. Nursel Hanım da şaşırdı. Onun mutlu olmasını dilerim. Ben de neredeyse

şaşıracaktım. Herkes şaşırıyor. Ben iç dengemi kaybetmedim. Demek bütün bu üzüntüleri yaşamaya ihtiyacım varmış.

Hikmet, bir gün bu küçük defteri gördü, küçük yazıları karıştırdı ve gülerek, «Bu mücevherleri sen mi dizdin karıcığım?» diye sordu. «Belki bir gün roman da yazarım,» dedi Sevgi. «Sen de yazacaksın muhakkak.» Hikmet, bu roman sözünden pek hoşlanmadı. Yazmak istemiyordu. İşinde ilerlemek istiyordu, para kazanmak istiyordu, masa ve koltuk ve yatak odası takımı ve halı almak istiyordu. Sevgi itiraz ediyordu: Her eşyayı birer birer almanın, ne bileyim canım, serserice bir keyfi yok muydu?

Yollarda, geniş gölgeli ağaçların altında birlikte dolaşıyorlar, çimenli tepelere tırmanıyorlardı. İyileşmekte olan iki hastaya benziyorlardı. Dumrul, onların bu durumunu —özellikle Hikmet'inkini— geçici bir iyileşme sayıyordu. Dumrul'a göre hastalık, Hikmetin kafasında —belki de beyninin kıvrımları arasında— geçici ve sinsi bir uykuya dalmıştı. Sevgi, Dumrul'u sevmiyordu ve Hikmet de böyle sözlerden hoşlanmıyordu. Evet, mutluluklarını paylaşacak kimseleri yoktu. Ayrıca, mutlu olduklarını ileri süren insanlar, genellikle hoş karşılanmıyordu: Birkaç yıl sonra sizi de görürüz, deniyordu. Dumrul da, mutluluğu bulamamış kıskanç kişilerdendi. (Sevgi öyle söylüyordu.) Onunla görüşmek istemiyordu Sevgi. Mutlu insanlar aslında kimseye görünmemeliydi. Böyle insanlar, tanıdıklarını evlerine çağırmazlardı: Dumrul gibi, mutluluğa gölge düşüren kimselerle birlikte olunamazdı. Hikmet üzülüyordu; 'mutluluk' sözünün biraz fazla, konuşulduğunu hissediyordu. Dumrul'u savunacak kadar kendini güçlü hissetmediği için üzülüyordu. Bunları konuşurken Sevgi'ye hak verdiği için üzülüyordu. Dumrul da, Sevgi'nin 'Mücevherlerini okuduğu zaman beğenmemişti; Hikmet'in, bunları beğendim demesine şaşmıştı. Hikmet buna da üzülmüştü. Ayrıca, bu mücevherleri Dumrul'a gerekli şekilde anlatamadığını, Sevgi'yi savunamadığını gördükçe ne yapacağını bilemiyordu.

Başka üzüntüleri de vardı Hikmet'in. Çalıştığı çevrede zengin gençler tanımıştı: Hikmet'in sözlerini ilginç bulan, evindeki kanapesiz, büfesiz odaları yadırgamayan gençler. Hikmet, salondaki tek koltuğa oturarak onlara kendi dünyasından hikâyeler anlatıyordu.

Aslında karanlık bir dünyaydı bu. Hikmet, bu dünyayı zengin dostları için aydınlatmayı biliyordu; yoksa bu karanlık çekilmezdi. Herkes biliyordu ki, bu dünya aslında yoktu; bunu Hikmet de biliyordu. Herkesin okumaya vakti olmadığı için, onlara romanlar yaratıyordu Hikmet, oturduğu koltukta. Herkes içini çekiyordu bunları dinlerken; sonra hep birlikte arabalara biniliyor, meyhanelere gidiliyordu, pahalı meyhanelere. Hikmet, arabada ve meyhanede ve her yerde masallarını anlatmağa devam ediyordu; bu, Hikmet'in göreviydi. Onlar da hesabı ödüyorlardı. Ayrıca Sevgi ile Hikmet'e hediyeler getiriyorlardı; hem de akrabalar ve artık yavaş yavaş uzaklaşan eski arkadaşlar gibi gümüş sigara tablası filan değil. Esaslı şeyler getiriyorlardı; mesela perde getiriyorlardı. (İnsanın neye ihtiyacı olduğunu biliyorlardı.) Fakat Hikmet üzülüyordu: Onlar gibi zengin olmak istiyordu, oyunu kurallarına göre oynamak istiyordu.

Sevgi'yle Hikmet'in evi kısa bir süre sonra, gördüğü bu ilgiyi de kaybetti. İnsan bu evde, bir sahne sonra ne olacağını merak etmiyordu; sürekli olarak yeni heyecanlar yaşamıyordu. Hikmet'in hikâyeleri hiç bir zaman olaylarla beslenmiyordu, hep havada kalıyordu. Evlerindeki koltuk sayısı da bir türlü ikiye çıkmıyordu; oysa, artık bir arabalarının olması için gerekli zaman geçmişti. Böyle bir ortamda marşın basmaması, yolda giderken arabanın ses yapması, direksiyonda boşluk olması, radyatörün su kaynatması, arabanın çabuk hararet yapması, kapı kollarının bozulması, küçücük bir parçaya dünya kadar para verilmesi, park yerlerinin yetersizliği, parçacılarda ön cam satılmaması, iki lastiğin birden patlaması, yeni arabaların pahalı oluşu, koltukların yeni yüz istemesi gibi son derece elle tutulur gerçekler, birer soyut kavram durumuna düşüyordu. İnsan, neredeyse bunları konuşmaktan utanacak gibi oluyordu. Bu evde dedikodu da yapılamıyordu; Sevgi'nin böyle konuşmalardan başı ağrıyordu. İnsan da her zaman Sevgi'nin verdiği öğütleri dinlemekten sıkılıyordu doğrusu. Ve işte o zaman evin boşluğu ve heyecansızlığı, yani yükselip alçalmaların yokluğu göze çarpıyordu. Bu evde oturacak yer sayısı bir arabadakinden daha azdı. Belki bu evde bir kokteyl parti verilebilirdi; ona da bardak ve tabak yetişmezdi. Onları partilere çağırmak da yararlı olmuyordu: Kim diye takdim

edeceklerdi Sevgi'yle Hikmet'i? Kimse de onlar gittikten sonra, 'Kimdi bu sevimli çift?' diye sormuyordu. Ayrıca Hikmet, böyle partilerde içkiyi fazla kaçırıyor; önüne gelenle, böyle toplantılarda hiç konuşulmayan konularda, hiç duyulmamış yüksek seslerle tartışmalara giriyordu; tartışma ne demek, adamlara resmen saldırıyordu. Buna izin verilemezdi.

Sevgi, Hikmet için korkuyordu. Karanlık düşünceli arkadaşlarının yeniden eve dolmasından korkuyordu. Bu korkusunu Hikmet'e belli etmek istemiyordu. Dumrul, Sevgi'nin evde olmadığı zamanlar —Sevgi, bir kursta İngilizce öğretiyordu bazı günler— Hikmet'e uğruyordu. Sevgi'nin 'Mücevherlerini beğenmediğini de böyle bir gün açıkça söylemişti. Hikmet artık böyle açık konuşmalardan hoşlanmıyordu. Sevgi'yi beğenmemek, Hikmeti beğenmemek demekti. Nursel Hanımın evinden getirilen iki parça sehpanın üstünde Sevgi'nin küçük defteri duruyordu. Hikmet söyleniyordu: İnsanın ya arkadaşından ya da akıldan yana olması gerekirdi. Akıl kimden yana olursa olsun Hikmet Sevgi'den yanaydı. Dumrul, bu sözlere karşılık vermeden defteri sehpadan aldı; bu sırada iki parça sehpanın üstü yere düştü. Dumrul hafifçe gülümsedi. Hikmet bu gülümsemeyi sevmedi; fakat Dumrul'a bunu açıkça söylemedi. (Zaten son günlerde, Dumrul'a açıkça söylemediği şeylerin sayısı artıyordu.) Dumrul, defterden rastgele bir sayfa açtı, yüksek sesle okudu:

YAĞMURLU BİR GÜN

Soğuk bir yağmur yağıyordu. «Canın sıkılıyor mu?» diye sordu. Sıkıntıya alışıktım. Bütün günü sobanın başında geçirirdim. «Kitap okumaz mıydın?» İhtiyacım yoktu herhalde. «Neler düşünüyordun?» Belirli düşüncelerim yoktu. Bazı şeyleri de düşünmekten korkuyordum. Bugün sağlam inançlarım var. Düşünceler de insanları iyileştirebilir.

«Böyle bir yazıyı nasıl beğenebilirsin Hikmet?»

«Anlamıyorsun azizim,» diye karşılık verdi Dumrul'a. Neden anlamadığını da açıklayamadı. İşte o zaman kendini güçsüz hissetti. Sonra Sevgi'ye anlattı bunu. «Üzülme,» dedi Sevgi. Bazı güzellikler

herkesle paylaşılamazdı. «Kimse senin gibi hissedemez,» dedi Sevgi. Hikmet'in, artık arkadaşlarına muhtaç olmamasını çekemiyorlardı. «Senin ayakta kendi başına durmana dayanamıyorlar.» Fakat bu Dumrul'du. Evet, ama, bu Dumrul evlenme törenine bile gelmemişti. Bir işi çıkmıştı canım. Hayır, Sevgi'yi beğenmiyorlardı. Dumrul, Hikmet'in evine ilk çağrıldığı zaman da gelmemişti. Tam sokağa çıkacağı zaman karısıyla kavga etmişti Dumrul. Karısıyla neden hiç geçinememişti? Evet, geçinemiyordu işte. Her zaman kavga ediyorlardı. Neden yalnız gelmemişti? Bir sürü yere tek başına gidiyordu oysa. Doğru. Hikmet sofrayı ne kadar özenerek kurmuştu. Karısının dalgınlığını bildiği için, tek sofra örtüsünü yıkatıp ütületmişti bir gün önce. Her şeyi öyle düzenlemişti ki, Dumrul zili çaldığı zaman, kapı açılıncaya kadar geçen süre içinde bütün yemekler sofrada olacaktı ve hemen masaya oturabileceklerdi. Fakat bir türlü zili çalmamıştı Dumrul.

Sonra, Hikmet de canlılığını, son kalan gücünü kaybetmeğe başlamıştı. Hele arabalıdostlar da uğramaz olduktan sonra evin tek koltuğuna gömülüp kalmıştı. Önceleri birkaç kişi vardı gelip giden. Dumrul bazen karısını getiriyor, Bilge de geçerken uğruyordu. Ergun'un kolunda yavaş adımlarla giriyordu odaya Selim Bey. (Bir kalp rahatsızlığı geçirmişti.) Ergun'un beylik itirazlarına rağmen, Sevgi'nin getirdiği sade kahvesini gene içiyordu. Ergun'un iki yaşındaki oğlu, devirecek eşya bulamadığı için bir kenarda üzgün duruyordu. Hikmet, koltuğunda, hastalıktan yeni kalkmış biri gibi, yumuşak bir gülümsemeyle çevresine bakıyordu. Bilge, bir köşede Dumrul'la tartışıyordu. Hikmet de —hasta olduğunu unutup— tartışmaya katılıyordu bazen. Hayır, heyecanlanmamalıydı Hikmet. Oturup resim yapmalıydı mesela. Hemen Hikmet'in eline bir kâğıt kalem veriliyordu; Ergun'un oğluna da aynı biçimde davranılıyordu yaramazlık yaptığı zaman. Peki, Hikmet'in hastalığı neydi? Bilinmiyordu ya da yalnız Sevgi biliyordu. Sevgi de hastaydı: Gece misafirler biraz geç saatlere kadar oturunca Sevgi'nin başı ağrımaya başlıyordu, göz kapakları ağırlaşıyordu; kış günleri, eski üşümesi geliyordu üzerine. Onlar hararetle tartışırken Sevgi, bir köşede uyukluyordu. Bir gece Hikmet, bağırarak Ergun'a saldırırken küçük

Demir, babası azarlandığı için, birden ağlamağa başladı. Sevgi de çocuğu kolundan tuttu ve azarlayarak içeriye, yatmaya götürdü; fakat herkes, kimin azarlandığını ve yatmaya götürülmek istendiğini anlayarak başını önüne eğmişti. Hikmet bile başını önüne eğenler arasındaydı.

Arabalı arkadaşların son kalıntıları da aynı gece Sevgi'yle Hikmet'e 'Şöyle bir uğramışlardı' geç vakit. Dumrul, sözde 'memnun olmak'la birlikte onlarla karşılaşmaktan hiç hoşlanmamıştı. Arabalıdostlar, onları 'şöyle bir dolaştırmak' için gelmişlerdi; fakat arabada herkese yer bulunamayacağı için oturdular. Hikmet, yorgun bir hakem gibi, iki tarafı da boş gözlerle seyrediyordu. Aslında sadece bir seyirci olmak istiyordu. Bütün düzenlemeleri Sevgi yapmalıydı, Hikmet de onun bakışlarına göre hareket etmeliydi. Dumrul'un dediği gibi aşk bir tembellikti. Sevgi, bir çalar saat gibi onu uyandırmalıydı yalnız; Hikmet boş bulunmamalıydı, habersiz yakalanmamalıydı. Peki, şu anda ne oluyordu? Kim haklıydı? İyi bir şey mi oluyordu, yoksa kötü bir şey mi? Hikmet ayrıntılarla ilgilenmiyordu. Bilge'nin ortadan kaybolduğunu görmüyordu. Arabalıdostların Bilge'yle yanındaki 'arkadaşına' meraklı gözlerle baktıklarını ve içlerinden geçirdikleri 'Bilge o adamla evli mi?' sorusunu farketmiyordu. Dumrul'un ince alaylarını duymuyordu. Dünyanın sonu gelmişti. Sevgi'yle Hikmet bu kıyametten korunmalıydı. Hikmet bir seyirciydi, onun eğlendirilmesi gerekiyordu sadece. Çaylar konuluyordu, bardaklar yetişmiyordu, Bilge mutfaktan çıkmıyordu, küçük Demir bile yatağından kalkıp gelmişti, uykulu gözlerle onları seyrediyordu. Bize kâğıt ve kalem verin, diye düşündü Hikmet; resim yapalım biz.

Herkes evine gitti, onlar da yalnız kaldılar. Arabalı dostların evlerinde, Hikmet'in yapmış olduğu bazı. resimler —Nursel Hanımın onu yetenekli bulması yüzünden kısa bir süre yaptığı resimler— kaldı duvarlarda. Deniz kıyısında bir evleri olsaydı, belki onlara daha sık gelinirdi. Hikmetle Sevgi'ye o kadar söylenmişti: Aynı paraya, uzak da olsa, şartları biraz daha elverişsiz de olsa, önünden deniz geçen bir yer bulunabilirdi. Üstlerine vazife olmadığı halde, böyle evler bulanlar da çıkmıştı. Sevgi, her zaman üşüdüğü için, denize pek meraklı değildi. Hikmet de yorulurdu, işine uzak yerde

oturmamalıydı. «Genç yaşta emekliye ayrıldınız,» demişti Dumrul, Caddeye yakın diye bu gün görmez yere tıkılıp kalmışlardı. İnsanın içinden gelmiyordu bu güneşsiz eve uğramak. Sevgi de, bütün gün koşuştuğu halde, her yer dağınıktı; mutfaktan çıkmadığı halde, insana çaydan başka bir şey sunamıyordu. Bu evde hareket yoktu; Hikmet'in yaptığı bir iki resmin de arkası gelmemişti. Sevgiyle Hikmet yalnız dinleniyordu. Dinlenmek için ne yapmışlardı? Yıllar boyunca neler yaşamışlardı ki şimdi böyle bitkin görünüyorlardı? Bilinmiyordu. Geçmişlerini bile anlatmıyorlardı.

Onlar da yalnız kaldılar. Birbirleriyle de konuşmuyorlardı. Akşam eve dönünce Hikmet'i sessizlik karşılıyordu. «Neyin var kancığım?» diyordu Hikmet. «Hiç,» diyordu Sevgi. Bakkal da evlerine uğramasa, belki alışveriş de etmeyeceklerdi. Bir şey alırken de öyle isteksiz görünüyorlardı ki, herkes onlara pahalı satıyordu malını bu yüzden. Onlara ucuz alışveriş edilen yerler, o kadar tarif edilmişti. Dinlemiyorlardı ki. Hiç dinlemiyorlardı. Belirsiz hastalıkları ve sürekli bitkinlikleri de ilgi çekmiyordu artık. Tavsiye edilen ilaçları almıyorlardı, doktorlara gitmiyorlardı. Ayrıca, durumlarından yakınmıyorlardı bile; sorulursa söylüyorlardı. Kolayca içini döken bunca insan varken, doğrusu kimsenin zorla onların ağzından laf almağa niyeti yoktu. Ne sanıyorlardı kendilerini?

Onlar da yalnız kaldılar. Deniz kıyısındaki evi tutmadıkları için, kimse denize girmek için mayosunu alıp, onlara gelmedi. Bahçeleri olmadığı için, içkimizle gelip bir sofra kuramayız mehtaba karşı, dediler. Ayrıca, onlar mutluluklarını yalnız yaşamak istiyorlarmış, Sevgi öyle söylemiyor muydu, bırakalım yaşasınlar, dediler. Bırakalım istedikleri gibi yaşasınlar. Ve bıraktılar.

Onlar da yalnız kaldılar. Bu, sözün gelişi bir yalnızlık değildi: Kelimenin, sözlükteki anlamıyla bir yalnızlıktı: Yanlarında başkaları bulunmuyordu. Anne, baba, kaynana, kayınpeder gibi uzaktan bu yalnızlığı gideren kimseleri de yoktu. (Süreyya Hanım, bir trafik kazasında vefat etmişti. Kederli eşi de birkaç ay sonra amansız bir hastalıktan ölmüştü. Bu kısa, acıklı olayları da kimse duymamıştı.) Herkes büyüklerinden yakınırdı; herkes büyüklerin baskısından kurtulmak isterdi. Onlara böyle bir baskı yapılması imkansızdı; fakat

onlar, böyle bir kurtuluşu isteyip istemediklerini bilmeden bağımsız kalmışlardı. Belki de büyüklerin görünmez, hissedilmez bir yardımı ne bileyim, bir ilgilenmesi olurdu. Çocuklar istemese de onlara bir iki parça bir şey alınırdı —mesela bir halı— ve hiç olmazsa insan, söz arasında büyüklerinden yakınabilirdi, çocuklarımızın terbiyelerini bozuyorlar, çok şımartarak filan diyebilirdi. Kelimenin bütün anlamıyla yalnızlık biraz garipti. Bununla birlikte Sevgiyle Hikmet, yalnızlıklarını yaşamağa çalıştılar. Bir torbanın içine, bakkaldan manavdan aldıkları yiyecekleri doldurdular; kırlara, ağaçlıklara, deniz kıyılarına gittiler. Yazın, herkes gibi açık renk elbiseler giydiler; Hikmet'e beyaz bir pantalon bile alındı. Araçlara bindiler, araçlardan indiler. Yorgun argın, bulabildikleri boş bir ağacın altına oturdular —iyi ve gölgeli ağaçlar, erken gelenler tarafından kapılmıştı— katı yumurtalarını kırdılar, tuzu unuttukları için yumurtaları tuzsuz yediler, yiyeceklerin hepsini bitiremediler, dönerken bir de onları geri taşıdılar. Bitkin bir durumda kendilerini koltuğa, divana attılar. Deniz kıyılarında, güneşten rahatsız oldukları için, gölgeli taşların üstüne oturdular; gözlerini kırpıştırarak, denize giren ve top oynayan ve kumları sıçratan ve koşuşan kalabalığı seyrettiler. Yorgunlukları büyüdü.

Sonra, sinemalara gittiler sıcak yaz günlerinde: Sevgi uyudu, Hikmet terledi. Geceleri, abajursuz ve avizesiz ve çıplak elektriklerin altında, konuşmadan uyku vaktini beklediler. Hikmet, gittikçe artan bir isteksizlikle, «Neyin var kancığım?» diye sordu. Sevgi de, gittikçe artan bir halsizlikle, «Hiç,» diye karşılık verdi. Bazı zamanlarda sessizce ağladı: Hikmet, ne söyleyeceğini şaşırdı, neden olduğunu bilmeden bir suçluluk duygusu kapladı içini. Evin düzensizliğinden, dağınıklığından kendini sorumlu saydı, Sevgi'nin bir şeyler beklediğini, bir şeyler istediğini sezdi. Onu kucağına oturttu, saçlarını okşadı. Sevgi, ağlamasını kesti bir süre sonra. Konuşmadan öylece oturdular; bir süre sonra Hikmet'in kollarından sıyrıldı Sevgi, yatak odasına yürüdü. Hikmet koltukta düşündü, Sevgi'nin son günlerde biraz huysuzlaştığını düşündü, işini sevmediğini düşündü, arada dostların hatırı olmasa patronun belki de kendisini işten çıkaracağını düşündü, evli bir erkek diye düşündü, sorumluluklar diye düşündü.

Kalktı, yatak odasına gitti: Sevgi’nin uyumuş olduğunu gördü. Yatak odası takımına ait bitirilmiş tek parça eşya olan yatağın bir köşesine kıvrılmıştı Sevgi, yerde küçük defteri duruyordu. Hikmet, defteri aldı ve açık duran sayfayı okudu:

BİR TAKIM İNSANLAR

Onlar mutluluklara düşmandır. Karanlıkta gözleri daha iyi gören yarasalar gibi, mutlak bir gecenin olmasını’ beklerler. Bizi de şaşırtmak istiyorlar. Yorgunum, fakat her şeyi seziyorum. Artık bir roman yazacak kadar yaşantım var. Oturup yazmak için sadece,

Hikmet, salona, koltuğuna döndü.

Başkaları gibi yaşamasını bilmeyenler, başkalarını taklit etmeliydi. Onlar da ellerinden geleni yapıyorlardı: Deniz kıyısında bir kahveye oturuyorlar, ah ne kadar güzel! diyorlardı. Deniz havası bize iyi geldi, diyorlardı. Önlerinden takalar geçiyordu: Ne sıcak renklere boyanmış tekneler! diyorlardı; o renkle o rengi hangi ressam yanyana getirmeye cesaret edebilir? (Bunları Nursel Hanımdan öğrenmişlerdi.) Sağlam deniz havasını içlerine çekiyorlardı; insanın temiz havaya ihtiyacı var, diyorlardı. (Bunu da Bilge’den öğrenmişlerdi.) Bütün bu temiz havaya rağmen, gece iyi uyuyamıyorlardı. Deliksiz bir uyku çekecek kadar yorulmadık da ondan, diyorlardı. Ertesi gün tepelere tırmanıyorlardı. İkisi de bu işte oldukça güçlük çekiyordu; Sevgi’nin ayakkabıları ayağından çıkıyordu. Sonra, bir dik yamacın zor bir noktasında kalıyordu Sevgi: Ne ileri ne geri gidebiliyordu. Hikmet de, elleriyle topraklara tutunarak güçlükle karısının yanına ulaşıyordu: Erkek olduğu için daha kolay yürüyordu ne de olsa; Sevgi’yi, takılıp kaldığı otların arasından çıkarıyordu. Yüksek otların arasında dinleniyorlardı sonra. Buraya kadar çıkmak zor oldu ama, manzara da hiç bir yerden böyle görünmez, diyorlardı. Belki de kimse böyle yüksek bir noktaya çıkmamıştı şimdiye kadar. Hikmet, çocuklar gibi hür hissediyordu kendini. Ne yazık ki, bir keresinde ayağı kaydı, bir çukura girdi. Bileği burkulduğu için bir ay topalladı. Bir de, ısırgan otlarından kurtulmasını bilemiyorlardı; her seferinde bacaklarına saldıran bu arsız otlar yüzünden kaşınıp duruyorlardı. Dönerken, ucuz olduğunu

düşündükleri bir gazinoya giriyorlar, biraz içiyorlardı. Ne yazık ki Hikmet, her mezeyi ısmarlarken yeniden hesap yapıyor, yol parası dışında cebinde ne kaldığını sayıyordu. (Yol parası ayrı bir cepte taşınıyordu). Sevgi pantalon cebini dikmeyi unuttuğu için, bir keresinde bu para düşürülmüştü. Allahtan, hesap beklenilenden az gelmişti. Biz serseri değil miyiz? diye tekrarlıyordu Hikmet: Böyle şeylere aldırır mıyız?

Böyle şeylere aldırmıyorlardı; zaten, aldıracak çok az şey kalmıştı. Sevgi, hiç bir şeye aldırmadığı halde, erkenden uyukluyordu. Hikmet de, eşyalarının bir türlü dolduramadığı salonda bütün gece yalnız başına düşünüyordu. Sonra bu zaman, düşünmek için ona fazla geldiği için okumaya başladı. Bazen, bir iki arkadaşın da yanılıp uğradığı oluyordu. Sevgi'nin uyumuş olduğunu ve Hikmet'in tek başına okuduğunu görenler, yeniden bu evle ilgilenmeğe başladılar. Üstelik Hikmet, okudukları üzerinde fikir yürütmeğe de başlamıştı. Yavaş bir sesle —karısı uyanmasın diye— kitaplar hakkında değişik sözler ediyordu. Galiba Hikmet artık dinlendi gibi sözler ediyordu Hikmet'e duyurmadan. Bilge de geç vakitler uğruyordu. Daha çok, işleri yolunda olmayanlar geliyorlardı. Artık Hikmet'in de bazı itiraflarda bulunması bekleniyordu. Söz arasında, onun da işlerinin yolunda olmadığı, üstü kapalı bir biçimde söyleniyordu. Herhalde söze nereden başlanacağını bilemiyordu. Belki Bilge'ye bir şeyler söyleyebilirdi; fakat Bilge de konuşmuyordu.

Sevgi daha iyi şartlarda yaşamak istiyordu; kendini iyi hissetmiyordu. Selim amca ölmüştü ve tahminlerin tersine Sevgi'ye biraz para bırakmıştı; Sevgi, bu parayla bir iş kurulmasını istiyordu. Oysa Hikmet, o günlerde, yanında çalıştığı tüccarı bırakmış ve memur olmuştu. Anlamadığı kâğıtların bütün gün ortada dolaştığı bir yazıhaneyi artık görmek istemiyordu. Memurluk başkaydı: Kâğıtlar kaybolsa bile bu durumdan kimse sorumlu tutulmuyordu. Belirli günlerde muhakkak belirli yerlere vermesi gereken belgelerle insanın ilişiği yoktu memurlukta. Bazı günler, bu 'serbest iş' meselesi konuşulacak korkusuyla Hikmet eve dönmek istemiyordu: 'serbest' olmaktan korkuyordu. Yanına Dumrul'u alıp geliyordu eve. Karısıyla yalnız kalmak istemiyordu. Bir gece de eve geç döndü: Sevgi

yatmıştı. Ertesi gün bu olayın üstünde çok durulmadı. Hikmet bazı geceler, karısı yattıktan sonra da sokağa çıkmağa başladı. Sevgi'nin sinirleri bozuktu: Evde gürültülü bir kalabalık görmektense kocasının çıkmasına katlanıyordu. Meyhanelere gidiyordu Hikmet ve orada konuşulanları evde anlatmıyordu; meyhanede de karısından söz etmiyordu. Hafta sonlarında gene tabiatı görmeğe gidiyordu Sevgi ile birlikte. Tepelere tırmanıyorlardı; güzel manzaralar için eskisi kadar eziyete girmiyorlardı. Deniz kıyısında oturuyorlardı ve Sevgi, kurulacak yeni işi anlatıyordu. Hikmet de denize, yapraklara, geçen kadınlara bakarak başını sallıyordu. Hikmet'e babasından biraz para kalmıştı; nedense bu parayı saklamak istiyordu. Bir gün, bir yerlerde bir şeyler yapacağını hissediyordu. Sevgi'nin sözlerine başını sallarken, bu parayla çalışmadan nasıl yaşanabileceğini kuruyordu kafasında: Bir evde en ucuz kaça oturulabilirdi? Bir günlük yiyecek kaç para tutardı? Sevgi de iş yeri olarak kullanacakları binayı tarif ediyordu: O gün çok elverişli bir han görmüştü; tam istedikleri gibi. Tam kaça çıkar böyle bir yaşantı diye aklından geçiriyordu Hikmet.

Hikmet, bir gece eve çok geç döndü: Sabah oluyordu. Dumrul'u da getirmişti. Karısını uyandırmadan salona girdi. Dumrul sallanarak, sokak kapısında yarım kalan sözünü bitirmeğe çalışıyordu, «Sen yazmalısın artık azizim,» diyordu. Bir sandalyeye çöktü: «Asıl sen yazmalısın bu evde.» «Hikmet, gülümseyerek, Sevgi'nin 'Mücevherleri çoktan bıraktığını söyledi. Dumrul, dili dolaşarak, «Sen bitirmelisin mücevherleri,» dedi. Hikmet güldü: «Ne yapabilirim durup dururken?» «Hayır!» diye bağırdı Dumrul. «Artık kendine yazık edemezsin. Bu evde çürüyemezsin!» Seslerinden uyanan Sevgi kapıda göründü. İnce geceliğinin önünü elleriyle kapamıştı. Hikmet baktı: Sevgi'nin gözleri, 'Yabancıların beni bu kılıkta görmelerine nasıl katlanıyorsun?' diyordu. Sevgi'nin, gözleri ile anlattıklarından artık yorulmuş olan Hikmet, başını çevirdi. «Bu evde benim de yaşadığımı düşünerek, biraz daha az gürültü edebilirsiniz,» dedi Sevgi. Hikmet yerinden kalkmak, ona sabahlığını getirmek, divanın üzerinde uyuklamaya başlayan Dumrul'u hemen uyandırıp göndermek, başını önüne eğip suçlu suçlu bu süre dolaşmak, bu arada özür dilemek, belki de Sevgi'yi öpmek, gülümsemek, sonra da

Sevgi’nin gözlerine bakmak, yapamayacağı bazı işler için söz vermek, gecenin suçunu Dumrul’un omuzlarına yüklemek, serseriliği kötülemek ve o anda toparlayamadığı daha bir takım davranışlarda bulunmak için bir güç bulamadı kendinde ve «Uzatma,» dedi, «Uzatma.» Başını geriye attı, koltuğa yaslandı. Sevgi hiç bir şey söylemeden çıktı.

Dumrul, divanın üstünde uyudu, Hikmet düşündü. İçerden bir ses gelmiyordu; Sevgi tekrar yatmış olmalıydı. Yerinden kalktı, uzun aramalardan sonra Sevgi’nin küçük defterini buldu, boş bir sayfasına yazmağa başladı:

YALNIZLIK

İkimiz de bu dünyanın insanı değildik. İyi kötü bir şeyler yapmağa çalıştık. Ben suçluyum: Sevgi’den farklı olduğumu gizledim. Gene de bizi yargılayanlara karşıyım. Ne yazık, sonunda haklı çıktılar. Onlara göstermeliydim. Fakat anlatması çok zor: Benim becerebileceğim bir iş değil. Neler söyleyeceklerini duyar gibi oluyorum; duymak istemiyorum. Bir fırsat daha kaçırdık. Sevgi, kendisini ve olanları hiç anlayamayacak. Ben bir şeyler yapabilseydim. Başım ağrıyor, yorgunum. Boşu boşuna denecek, boşu boşuna. İşte buna dayanamıyorum.

Dumrul’un omzuna vurdu, «Kalk,» dedi. «Çıkıp biraz dolaşalım.»

Dumrul, gözlerini oğuşturarak doğruldu: «Ne var?»

«Karımla büyük bir kavga ettik,» dedi. «Biraz temiz: havaya çıkalım.»

III. BÖLÜM

11
YALNIZLIĞIN OYUNCAKLARI

«Nihayet insanlık da öldü. Haber aldığımıza göre, uzun zamandır amansız bir hastalıkla pençeleşen insanlık, dün hayata gözlerini yummuştur. Bazı arkadaşlarımız önce bu habere inanmak istememişler ve uzun süre, ‘Yahu insanlık öldü mü?’ diye mırıldanmaktan kendilerini alamamışlardır. Bu nedenle gazetelerinde, ‘İnsanlık öldü mü?’ ya da ‘İnsanlık ölür mü?’ biçiminde büyük başlıklar yayımlamakla yetinmişlerdir. Fakat acı haber kısa zamanda yayılmış ve gazetelere telefonlar, telgraflar yağmıştır; herkes, insanlığın son durumunu öğrenmek istemiştir. Bazıları bu haberi bir kelime oyunu sanmışlarsa da, yapılan araştırmalar bu acı gerçeğin doğru olduğunu göstermiştir. Evet, insanlık artık aramızda yok. İnsanlıktan uzun süredir ümidini kesenler, ya da hayatlarında insanlığın hiç farkında olmayanlar bu haberi yadırgamamışlardır. Fakat, insanlık âleminin bu büyük kaybı, birçok yürekte derin yaralar açmış ve onları ürkütücü bir karanlığa sürüklemiştir; o kadar ki, bazıları artık insanlık olmadığına göre bir âlemden de söz edilemeyeceğini ileri sürmeğe başlamışlardır. Bize göre, böyle geniş yorumlarda bulunmak için vakit henüz erkendir. İnsanlık artık aramızda dolaşmasa bile, hatırası gönüllerde her zaman yaşayacak ve çocuklarımız bizden, bir zamanlar insanlığın olduğunu, bizim gibi nefes alıp ıstırap çektiğini öğreneceklerdir. İnsanlığın güzel ve çekingen yüzünü ben de görür gibi oluyorum. Zavallı insanlık kendini belli etmeden sokaklarda dolaşır ve insanlık için bir şeyler yapmağa çalışanları sevgiyle izlerdi. Bugün için insanlık ölmüşse de, onun ilkeleri akıllara durgunluk verecek bir canlılıkla aramızda yaşamağa devam edecektir. İnsanlıktan paylarını alamayanlar için o zaten bir ölüydü; onun bu kadar uzun yaşamasına şaşılıyordu. Yıllarca önce küçük bir kasabada dünyaya gelen insanlık, dünya savaşlarından birinde, çok rutubetli bir siperde göğsünü üşütmüş ve aylarca hasta yatmıştı. Bu olaydan sonra, hastalığın izlerini bütün ömrünce

ciğerlerinde taşıyan insanlık, önceki gece sabaha karşı nefes alamaz olmuş ve gösterilen bütün çabalara rağmen gün ağarırken doktorlar, insanlıktan ümitlerini kesmek zorunda kalmışlardır. Doğru dürüst bir tahsil görmeyen ve kendi kendini yetiştiren insanlık hiç evlenmemişti. Küçük yaşta öksüz kalan insanlığa, doğru dürüst bir miras da kalmamıştı; bu yüzden sıkıntılarla geçen hayatı boyunca insanlık, başkalarının yardımıyla geçinmeğe çalışmıştı. İnsanlığın ölümüyle ülkemiz, boşluğu doldurulması mümkün olmayan bir değerini kaybetmiştir. Gazetemiz, insanlığın yakınlarına başsağlığı ve sonsuz sabırlar diler. Not: Merhumun cenazesi, önce, uzun yıllar yaşamış olduğu Hürriyet Caddesinden geçirilecek ve ölümüne kadar içinde barındığı Ümit apartmanı bodrum katında yapılacak kısa ve sade bir törenden sonra toprağa verilecektir.»

«Biraz uzun olmuş,» dedi Hüsamettin Bey. «Sonuna doğru kuvveti kayboluyor; tekrarlara düşüyorsun.»

«Haber şeklinde girdiği için ilan parası vermiyoruz albayım,» diye acele karşılık verdi Hikmet. «Yalnız birinci sayfada yayımlamayacaklar: Bugün demeçler çokmuş. Yedinci sayfanın en görünen yerine koyacaklar. İlan gibi görünmeyeceği için etkisi daha büyük olur dediler.»

Albay Hüsamettin güldü, «Hepimizi rezil ettin,» dedi. «İnsanın bu uydurmalara inanacağı geliyor. Biraz düşünmese, neredeyse böyle yaşamak isteyecek insan.»

Hikmet, elinizdeki kâğıdı uzattı: «Kendinizi bu akışa bırakın albayım. Zaten kaç kişi kaldık şurada: Bakın insanlık da öldü.»

«Bence bir perdelik dram şeklinde yazmalıydın: 'İnsanlığın Ölümü!'»

«Haber şeklinde daha inandırıcı değil mi albayım? İnsanlık Öldü!»

Hikmet'in odasında oturuyorlardı. Kahvelerini içiyorlardı. İlkbahar gelmişti: Pencerenin önündeki ağaç, daha koyu bir gölge veriyordu. İnsanlık üzerine uzun bir tartışmaya giriştiler. «Parçayı oyun biçimine getirirsek, ayrıca yalnızlığa da bir rol vermek gerekecek albayım.» Hüsamettin Bey de konuyu dağıttığını söyledi Hikmet'e. «İnsanlığın

yalnızlıkla birlikte anlatılması güçtür oğlum.» Hikmet, hararetle karşı çıktı: «Siz bilmezsiniz albayım: İnsanlık tek başına kollarımda can verdi. Yanında kimseler yoktu.»

«Ben derim ki insanlık böyle oyunlara gelmez.»

Hikmet durgunlaştı: «Elimden başka türlüsü gelmiyor albayım; ortaya rezillikten başka bir şey çıkaramıyorum.»

Hüsamettin Bey sözü değiştirmek istedi: «Şimdi bırakalım bunları. Hanım kızımızdan ne haber?»

Hikmet biraz sıkıldı: «Birbirimizi seviyoruz albayım.»

«Allah belanı vermesin,» dedi Hüsamettin Bey. «Onunla da mı böyle konuşuyorsun?»

«Her zaman değil albayım. Siz yabancı değilsiniz; bazı duygulu anlar geçirdiğimi itiraf edebilirim size. Fakat göz göze gelerek elele tutuşmak da tehlikeli oluyor. Bu yaştan sonra deli derler adama: Çocuklar peşimize takılır sonra.»

«Sen adam olmayacaksın,» dedi albay. «Ben de Bilge' ye her zaman bu sözünüzü tekrar ediyorum albayım, fazla ümide kapılmasın diye. Gönlünün rüzgârına kapılıp gitmesini istemiyorum. Artık bizim gibi emeklilere yakışmaz albayım böyle şeyler. Aslında bu yaştan sonra insan, bizim gibi, dünya ile ilişiğini kesip kendini tarih ve tiyatroya vermeli. İhtiyar damarlarımdaki yorgun kan, bu aşka isyan ediyor albayım; her an nefes nefese yaşamaya bünyem dayanmıyor.»

«Saçmalama.» dedi Hüsamettin albay. «Bu sözünüzü de hep söylüyorum ona. Uzaktan size çok hayran. İnşallah bir gün getirip elinizi öptüreceğim.» Sonra birden kızdı: «Sevgilisi olan bir arkadaş kadar çekilmez yaratık yoktur. Hep bir esrar havası yaratırlar, değil mi? 'Senden çok bahsediyoruz,' derler. Allah belamı versin benim! 'İlerde inşallah tanıştırırım ikinizi. Seni çok merak ediyor.' Ben belamı buldum albayım! İnsan bir de, sevgilisi yüzünden kendini bir şey sanıyor. Biliyorsunuz süt dökmüş kedi gibiydim eskiden.»

«Bilmiyorum,» dedi albay. «Seni ve süt dökmüş kediyi yanyana düşünemiyorum.»

Hikmet duymadı: «Şimdi aslan kesiliyorum albayım.» «Kızı üzmüyorsun ya Hikmet?» diye mırıldandı Hüsamettin Bey.

«Üzüyorum albayım. Sonra gidip ne diller döküyorum bilseniz. 'Neyin var canım?' filan diyorum. Daha neler söylüyorum. Gözlerine filan bakıyorum. Siz gerçekten doğru söylüyorsunuz albayım: Ben adam olmam. Ben, tek başıma yaşamalıyım; başkalarını zehirlememeliyim. Dama çıkıp ulumalıyım kurtlar gibi.»

«Kediler,» dedi Albay, «Miyavlarlar.» Hikmet gülümsedi: «Sizi de bu mizah duyusu kurtarıyor albayım.» Ellerini iki yana açtı. «Ne yapalım? Şehir kurtları da yer darlığı dolayısıyla dama çıkıyor. Kendime engel olamıyorum: Yanımda sıcak bir varlık bulunca bencil oluyorum. İnsan, sevdiğini üzmek pahasına ondan yararlanmağa çalışıyor. Bu arada benim gibi, aşağılık durumlara düşüyor. Çünkü neden? Çünkü yalnızlık ve karanlık onu vahşileştiriyor. Gün ışığına ve insana alışamıyor. Derler ki kurt köpeklerini karanlık bir yere kapatırlarmış hırsızlara karşı yetiştirmek için; hayvan takımı bile başka türlü ısırmayı öğrenemezmiş.» Ayağa kalktı: «Hemen gidip getireceğim onu.»

«Otur,» dedi Hüsamettin Bey, «Anladım.»

«Haklısınız albayım.» Oturdu. «Fakat, Allah kahretsin, insan anlatmak istiyor albayım; böyle budalaca bir özleme kaplıyor. Bir yandan da hiç konuşmak istemiyor. Tıpkı oyunlardaki gibi çelişik duyguların altında eziliyor. Fakat benim de sevmeğe hakkım yok mu albayım? Yok. Peki albayım. Ben de susarım o zaman. Gecekondumda oturur, anlaşılmayı beklerim. Fakat albayım, adresimi bilmeden beni nasıl bulup anlayacaklar? Sorarım size: «Nasıl? Kim bilecek benim insanlardan kaçtığımı? Ben ölmek istiyorum sayın albayım, ölmek. Bir yandan da göz ucuyla ölümümün nasıl karşılanacağını seyretmek istiyorum. Tehlikeli oyunlar oynamak istiyor insan; bir yandan da kılma zarar gelsin istemiyor. Küçük oyunlar istemiyorum albayım. 'Canım, bugün üzgün görünüyorsun,' demek istemiyorum. 'İstemiyorsan buluşmayalım,' dedi geçen gün. Buyrun bakalım. Ben de çekilmez huysuzluklar etmiştim; bu sonuca katlanmalıydım. Ben ne yaptım? Neyse, geçelim albayım. Fakat beni

anlıyor: Bütün geçmişimi anlattım ona, hep haklı çıktım. İşte böyle anlarda çileden çıkıyorum albayım: Kendimi unutup zafer sarhoşluğuna kapılıyorum. Oysa bütün bu ilişki bir can sıkıntısı yüzünden başlamıştı.»

«Kendini yakıp bitiriyorsun oğlum Hikmet,» dedi Hüsamettin Bey. Hikmet atıldı: «Değil mi albayım?» Kâğıdı sehpadan aldı: «İnsanlık öldü. Belki de hiç yaşamamıştı. Belki de benim insanlığım diye bir şey yoktu. Ben hücremde yanlış hayallere sürüklenmiştim. Korkaklığımı insanlık sanmıştım. Yalnızlığı insanlık saymıştım. Batıda böyle şeylere önem vermiyorlar albayım. Biliyorlar bütün bunları: İnsanın ruhunu okuyorlar. Fakat onlar da mutlu değil albayım. Ne var ki, boş hayallere kapılmamayı biliyorlar. Kaç asrın tecrübesi, kolay mı?» Düşünceye dalmış gibi yaptı: «Dün geceki rüyamı nasıl yorumlardı bu adamlar acaba?»

«Bu oyunu biz hiç yazamayacağız,» dedi Hüsamettin Bey. «Neden, albayım?» «Şimdi de rüyanı anlatacaksın. Bazen düşünüyorum da, hangimiz ihtiyar diye, bulamıyorum. Söyle bakalım. Ne oldu dün gece?»

«Benim gibi korkakları, rüyalarında bile rahat bırakmıyorlar albayım. Bizim üniversitede bir hoca vardı; adı ‘sosyalle başlayan bir derse geliyordu. Rüyama girdi albayım. Fare olmuş ama, başı gene kendi başı. Masanın, yatağın altından, ‘Bütün hesaplarını biliyorum,’ diye sırıtıyor, benimle eğleniyordu. Çok hızlı hareket ediyordu. O yaşta bir farenin bu baş döndürücü koşuşmasını kıskanıyordum. Uzun yıllar hareket etmeden beklemesini bilmeye borçluymuş çevikliğini: Öyle söyledi. Onu şişlemek istiyordum; fakat bu ihtiyar fareden korkuyordum. Onunla konuşurken saygılı bir dil kullanıyordum. Yüksek mevkilerde tanıdıkları vardı. Ben de Sevgi’yle yeni evliydim, iş arıyordum. Bana yaran dokunabilirdi. Fakat beni tersledi: Sözüm ona, hakkımdan fazlasını bile almışım. Yaşlı bir fare olmasaydı onu hemen öldürürdüm. Galiba benden korkuyordu, polis çağırmak istiyordu. Üniformalı bir adam yaklaştı. Oradan uzaklaşmak gerektiğini düşündüm; fakat bir otel kapıcısıydı bu üniformalı adam. Onu payladım, üzerine yürüdüm. Bana aldırmıyordu. Neden böyle aşağılık rüyalar görüyorum albayım?» Sustular.

«Rüyanın sonunu anlatmadın,» dedi albay bir süre sonra. «Belki de bu rüyayı hiç görmedim albayım. Belki de, hiç bir şeyin sonuna katlanamadığını gibi, bu rüyanın sonuna da katlanamadım ve seyretmedim sonunu. Küçükken, korku filimlerinin de yarısında çıkardım.

Belki de bu rüyanın tam burasında uyandım.»

«İnsan korksa da sonuna kadar seyreder,» dedi Hüsamettin Bey. «Ben sizin bildiğiniz insanlardan değilim albayım, hiç değilim. O kadar değilim ki, şimdi yapacağım gibi sonunu anlatsam bile değilim.» Yüzünü buruşturdu: «Beni dövmek istediler albayım. Üniformalı kapıcının otelinden esmer bir adam çıktı: Beyaz çizgili lacivert bir elbise giymişti, yağlı bıyıkları ve büyük altın yüzükleri vardı. Ben neyi sevmiyorsam albayım, bu adamda vardı. Adam beni yanına çağırdı, hemen unuttum onu sevmediğimi. Ben ilgi görünce, hemen unuturum her şeyi albayım, biliyorsunuz.»

«Biliyoruz,» diye mırıldandı albay. «İki adam daha çıktı kapıdan. Beyaz ceketlerini hatırlıyorum. Evet, bunlar garsondu. Bana doğru geliyorlardı. Heyecanlanmıştım: Garsonları sevmediğimi de unutmuştum. Ben de onlara doğru yürüdüm ve yarı yolda beni dövmek istediklerini anladım. Kim bilir gene ne olmadık bir olay çıkarmıştım? Bu münasebetsiz böceğe haddini bildirmeğe geliyorlardı. O zaman anladım nasıl bir yaratık olduğumu, bütün çirkinliğimle gördüm kendimi; bana bakarken yüzlerini buruşturmalarından anladım bunları. Ve kendi çirkinliğime yüzümü buruşturarak uyandım. Her fırsatta, küçük bir zayıflık sezdi mi mesele çıkaran, sonra üzerine yürününce de kendine acındırmak için sahte duyarlıklara başvuran zavallı ‘ben’i gördüm. Kendime acındırmayı bir sanat haline getirmeğe çalıştığımı anladım.»

«İnsanları, yalnız iyi olduğu için sevmezler,» dedi emekli albay.

«Kendimi gördüm,» dedi Hikmet. «İlk defa açıkça gördüm. Neredeyse otelin kapısından içeri girecektim: Küçümsediğim insanların beni küçük duruma düşürmesine fırsat verecektim. Bakışlarıyla beni küçülttüler bile. Bütün suç bende, bütün olaylarda suç bende.» Ayağa kalktı, albayın yanında durdu: «Emirberiniz

olmak istiyorum albayım: Bütün gün çarşıda pazarda sizin için alışveriş etmek istiyorum. Herkesten özür dilemek istiyorum.»

«Yeter Hikmet! Oyunumuza dönelim.» Hikmet'in gözleri parladı: «Dönelim, albayım. Oyunumuzu kanımızla yazalım. Istırabımızı sanatımıza gömelim. Sanat bizim için ekmek parası değil, sanat bizim için bir ustalık meselesi değil, sanat bizim için... sanat bizim için nedir albayım?»

«Eğer yazabilirsek iyi bir oyun,» diye homurdandı emekli albay Hüsamettin Tambay.

«Oynayalım albayım. Tekrarlara düşmekten korkmadan oynayalım. Asıl, tekrarlara düşelim ki, içimizi kemiren şeytanı her fırsatta rezil edelim. Hemen başlayalım. Yazalım albayım. İşte kalem, işte ıstırap albayım. Benden başlayalım albayım. Önce ben konuşurum. Sonra, gene ben konuşurum. Soldan girerim albayım. Akşam olmaktadır albayım. Bütün güzel oyunlarda, heyecanı artırmak için akşam olur albayım: Işıklar yavaş yavaş söner. Güneş demek istiyorum albayım. Parantez içine yazılır albayım 'hava kararmaktadır' diye. Aynı parantezin içinde Hikmet de soldan girer albayım. Parantezin içine italik yazılır albayım. Uzatma Hikmet, denir ona gerçek hayatta. Oyunda ise denmez. Oyunda, tiyatronun kurallarına uygun olan güzel sözler söylenir. Bütün tanımlar parantez içinde verilir. Kimse o sözleri söylemez sahnede. Hikmetin soldan girdiği görülür sadece. Sahnede, hayattaki gibi öyle aptalca gülümsemek olmaz. İnsan evindeki gibi de olmaz orada, evindeki biçimde canı sıkılmaz. Bazen seyirciyle de konuşur oyuncu; ama, herkes bilir onun gerçekten konuşmadığını: Can sıkıcı karşılıklar vermezler ona. Oyun yazarının canı konuşmak istemiştir o sırada. Herkes bunu anlar, onu hoşgörür. Hayata dayanamayan her insan gibi yapılır oyunda: Mış gibi yapılır. Ayağını, pantalonunun ütüsünü bozmadan iskemlenin kenarına dayarsın; sekreter rolündeki kıza, 'Patron içerde mi şekerim?' dersin. Herkesi atlatan gazeteci rolüdür bu. Oyundaki bütün gazeteciler gibi sevimlidir bu oyuncu, kıravatını hafifçe gevşetmiştir. Herkesin iç yüzünü ortaya çıkarır. İnsan, seyrettiği yerden onu alkışlamak ister. Ama olmaz: Perdenin sonuna kadar beklemek gerekir. İnsan, oyunlardan hiç anlamayanların sözüm ona gerçekçi yorumlarını

unutur da, ah şu çocuk bütün namussuz heriflerin hakkından gelse diye oturduğu koltukta tepinir. Ah ben de gazeteci olsam da dirseğimi masaya dayayıp şu güzel sekreterle konuşsam diye içini çeker. Ben de albayım, hem o aptal seyircilerden değilim, hem de öyleyim. Anlıyorsunuz değil mi albayım?»

«Vazifemiz anlamak,» dedi albay. «Bu görevle bulunduruluyoruz burada.»

«Fena mı ediyoruz albayım?» diye sevinir göründü Hikmet. «Sizinle çalışmadan önce, doğru dürüst bir role çıkamamıştım.» Albayın gözlerine baktı: «Gerçek adına itiraz etmeyeceksiniz bana, değil mi albayım?»

«İpin ucunu kaçırdık bir kere,» diye homurdandı Hüsamettin Bey. «Bütün şahsi meselelerini ortaya dökmene göz yumduk.»

«Başka hangi mesele var ki canım albayım?» dedi Hikmet heyecanla. «Merak etmeyin; biz gene gizlenmesini biliriz. Şunu şurasında kime zararın dokunuyor ki?»

«Kendine,» dedi albay. «İlme de bir hizmetin dokunmuyor. Girişlerle oyalanıyorsun. Bir türlü esas mevzuya giremiyorsun.» Birden öfkelendi: «Yahu şu piyesi hiç yazamayacak mıyız oğlum? Bir başlasaydık hiç olmazsa. Ben oynatacak yer bulurdum. Fakat senin niyetin tarih değil maskaralık.»

«Komediye hakaret ediyorsunuz albayım. Dokunaklı-acıklı-gülüçlü bir oyuna kimsenin bir diyeceği olamaz.»

Hikmet, çekmecesinin gözünden biraz kâğıt çıkardı; albayın getirdiği kitapları ve hazırladığı notları, masanın başında, birlikte okudular. İşe nasıl başlanacağını bir süre tartıştıktan sonra Hikmet'in yazmasına ve yazdıklarını aynı zamanda yüksek sesle okumasına karar verildi. Hikmet, bazı tanımlar ve yorumları parantez içinde yazabilmek için albaydan izin istedi. Çaydanlık gaz ocağının üstüne konuldu; dul kadının ortanca oğluna biraz bisküvi ve krikkrak aldırıldı. «İnsanın asıl hoşuna giden bu ön hazırlıklar!» diye sevinçle bağırdı Hikmet. Sigaraları da vardı. Tablaları çöp tenekesine döktüler, eski sigara dumanlarının kokusunu gidermek için pencereyi ve sokak

kapısını açtılar, biraz ceryan yaptırdılar. Oyun üzerinde yoğunlaşmalarını engeller düşüncesiyle küçük Salim'in yanlarında kalmasına izin verilmedi. Hikmet bu arada, 'deniz kıyısında bir kulübe yaparak orada çalışmaları gibi' kırsal bir özlemi dile getirdi. Albayın romatizmaları düşünülerek bu tasarıdan hemen vazgeçildi. Kitapları ve notları masada düşey olarak karşısına dizen Hikmet, yazdıkları biraz ilerledikçe albayına okudu. Albay keyiflendi: Artık işin yoluna gireceği konusundaki ümidini belirtti ve bu arada yarım paket Gelincik içti. Çaydanlığı unuttukları için su taştı ve ocağı söndürdü. Neyse ki suyun hepsi ziyan olmamıştı. Üstüne biraz daha su koyup, çayı demlediler. Hikmet, ilk çaylarını içtikleri sırada, yazdıklarını yeni baştan okumağa başladı ve kısa aralıklarla bu durum böylece sürüp gitti:

«Oyun içinde oyun olur mu?» diye sordu Hikmet önce. «Olmaz, onu sonra deneriz,» karşılığını alınca bazı satırları çizdi. Biraz heyecandan, biraz da albayın merakını körüklemek için, okumadan önce öksürerek boğazını temizledi ve bardağından üstüste bir iki yudum çay içti:

(Austerlitz yakınında bir düzlük. İmparator Franz'ın karargâhı. Piyade birliklerinin çadırları. Akşam karanlığı. Yüzbaşı Heine, çadırının önünde gezinmektedir.)

HEİNE (kendi kendine): Bu savaşı kazanmalıyız. Fakat içimden bir ses, yenilgiyi haber veriyor sanki. (Rüzgâr çıkar. Heine, çadıra girer, ceketini giymiş olarak tekrar görünür. Soldan binbaşı Hroboviç girer.)

HEİNE: Merhaba dostum. (Çenesini kaşıyarak gülümser.) Kaybedeceğiz gibi geliyor bana. Ne garip.

HROBOVİÇ: Savaşı, kendi yenilgilerinle karıştırıyorsun galiba. (Sahte bir kahkaha atar.) HEİNE: Bilmiyorum. İçimde garip bir önsezi var. Karşı tarafın ne yaptığını bilemiyorum. Bizi bir kuyuya doğru çekiyorlar sanki.

HROBOVİÇ (Heine'nin sırtına vurur): Biz Ruslarda sizin gibi romantik bir milletizdir azizim. Fakat bu soğuk Fransızlara yeneceğiz, göreceksin. Millî karakterlerimiz bunu gerektiriyor.

Albay Hüsamettin itiraz etti: «Oğlum Hikmet, burada romantizmin ve milli karakterin ne yeri var?» Hikmet durdu: «Daha sizin gibi albay olamadıkları için karıştırıyorlar albayım.» Hüsamettin Bey yatışmadı: «Muharebe öncesinde bir yüzbaşıyla bir binbaşı böyle sohbet etmez. «Fakat albayım,» dedi Hikmet, «Muharebe usulleri el kitabı yazmıyoruz.» Albay kızdı: «Nerede kaldı senin gerçekçiliğin?» «Çok geride kaldı albayım,» dedi Hikmet ve okumağa devam etti:

HEİNE: Belki de haklısın. Belki ben, hayatımı bu büyük olaydan ayırmasını beceremiyorum. Ama sen bu durumu anlarsın. (Güler.) İngiliz danışman albay Mills gibi, sen de garip bir yaratık olarak görme beni.

Hüsamettin Bey, «İngilizler de nereden çıktı?» diye sordu. «İngilizler her yerden çıkarlar albayım, her yerde bulunurlar. Olayların dengesini sağlamak için muhakkak bulunurlar. Her şeyi onlara danışmak gerekir.»

HROBOVİÇ: Genç yaşta albay olmayı hazmedememiş bir ukala bu Mills. Kendini beğenmişin biri. İskambili, matematik metodlarla oynadığını sanan bir sahte Newton. Oysa ben kâğıt çalıyordum, Mills ukalası metodlarını anlattığı sırada.

HEİNE: Senin gibi hile yapmayı bir türlü beceremiyorum. Seni kıskandığımı itiraf ederim. Ben oyunun heyecanına kapılıp, çıkan kâğıtları saymayı unutuyorum.

HROBOVİÇ (Onu teselli eder): Hiç birimiz senin kadar zevk almıyoruz. Ben, kazanma endişesi içindeyim her zaman.

HEİNE (Atılır): Ben de kazanmak istiyorum, hem de nasıl! Yarın sabah savaşı da kazanmak istiyorum. Fakat, herhalde o uğursuz önsezimden olacak, daha masaya otururken kaybedeceğimi biliyorum sanki. Belki de önsezime inancım yüzünden kaybediyorum. (Hroboviç'in yüzüne endişeyle bakar.) Yarın kazanacak mıyız dersin?

HROBOVİÇ (Güler): Aslında ben de senin kadar bağlıyım saplantılarıma. Bir aydır metresimden mektup almıyorum. Son posta da dağıtıldı; artık savaşa kadar hiç mektup gelmez. (Bir taşın üstüne oturur, düşünceye dalar.) Sanki mektup geliyor da ne oluyor? İki

dakika sonra gene aynı top sesleri, aynı koşuşmalar. Mektup beklemenin heyecanı daha ilginç: Günlerce sürüyor. İnsan gözünde büyütüyor, büyütüyor; sonra... savaş gibi canım işte. Biliyorum beni düşünmüyor, ama ne yapabilirim? Gidip generalim ben istifa ediyorum mu diyeceğim?

HEİNE: Yarın akşam gene oturup kadınlardan bahsedebilecek miyiz dersin?

HROBOVİÇ (Yalandan kaşlarını çatar): Sen mi kadınlardan bahsedeceksin?

Hüsamettin Bey, «Bu ne biçim muharebe piyesi?» diye sordu.

Hikmet, «Acele etmeyin albayım,» dedi. «Austerlitz'i kazanırsak sizi general yapacağım. Kazanacak mıyız dersiniz?»

«Hiç tahmin etmem,» dedi albay.

«Ben de, albayım. Fakat gene de Heine ile birlikte heyecanlanmıyorum desem yalan olur.»

«Ne demek istiyorsun? Ne olacağını sen de bilmiyor musun?»

«Bilmiyorum albayım. Ne olacağını ben de bilemiyorum.»

HEİNE: Bu akşam bahsetmeliyim. Belki yarın... Böyle konularda söze nereden başlanır binbaşım? Birdenbire ondan söz etmeli miyim? Yoksa, önce kadınlar hakkında genel sözler söylemek, ne bileyim, onların vefasızlığı, vazgeçilmezliği konularında mı konuşmalı? Ya da albay Mills gibi, hiç bir şey söylemeden çok şeyler ifade eden bir tavır mı takınmalıyım? Bu kadının herkesten ne kadar başka olduğunu anlatmama lüzum var mı?

HROBOVİÇ: Yok. Bu, genel bir konudur.

HEİNE: Ben yalnız savaşmasını öğrendim, binbaşı Hroboviç. Biliyorum, bu da genel bir konudur. Başka bir şey öğrenmedim demek istiyorum. Monika'nın da başını talimlerle, manevralarla şişirdim durmadan. Savaşta aslanlar gibi nasıl çarpışacağımı anlattım. Oysa, albay Mills olsaydı, savaşın anlamsızlığından söz ederdi.

HROBOVÎÇ: Kadınlara her konudan söz edilebilir. Yeter ki konuşmasını bilsin insan.

Hüsamettin albay, «Bu Mills neden sahneye çıkmıyor?» dedi.

Hikmet, «Görünmeden etki ediyor,» diye açıkladı. «İngilizler öyle yaparlar.»

«Yazık,» dedi albay. «Kendisiyle tanışmak isterdim.»

«Görünmeden sizi de mi etkiledi albayım? Buyrun o halde: Büyüyü bozalım.»

(John Mills, burnunun üstünü kaşıyarak sağdan girer. Gözlerini yere diker, bir süre konuşmaz.)

MİLLS: Biraz içkiniz var mı diyecektim?»

Hikmet, «Bu da söz mü albayım?» dedi. «Üstelik demez de, diyecektim, der.»

Albay, «Tam yerinde bir söz,» diye karşılık verdi. «Muharebenin haleti ruhiyesine daha uygun.»

Hikmet, «Bilsem söyletmezdim,» diye üzüldü. «Ben Heine'den yanayım da, albayım.»

«Anlaşılıyor» dedi Hüsamettin Bey.

«O halde gitsin, içkisini kendisi alsın,» diye homurdandı Hikmet.

(Heine ile Hroboviç, çadırın içini işaret ederler konuşmadan. Mills, bir şey söylemeden çadırı aralar, içine girer.)

HROBOVİÇ: Kötü bir işaret daha.

(Mills, çadırdan bir şişe ve üç bardakla çıkar.)

Hikmet homurdandı: «O karanlıkta nasıl buldu şişeyi? Benim hiç ümidim yoktu.»

MİLLS: Siz de içmek ister miydiniz?»

HROBOVİÇ (Bardakları işaret eder): Siz zaten bizi düşünmüşsünüz albayım. (Mills'in doldurduğu bardağı alır.) Heine ile son sözlerimizi konuşuyorduk, her ihtimale karşı.

(Heine, sıkıldığını gösteren bir hareket yapar.) Bu yüzden, bizim de ihtiyacımız var içkiye.

Hikmet, «Ben bu adamdan sıkıldım albayım,» dedi. «Konuşmayan adamın tiyatroda ne işi var? İzin verirseniz, içkisini bitirince gitsin.»

(Konuşmadan içkilerini içerler. Mills, geldiği yerden çıkar.)

HEİNE (Elini yanağına dayar): Evli ve benden yaşlı bir kadın bu. Rhein üzerinde bir vapur yolculuğunda tanıdım onu. Soğuk, bir gündü; kahverengi bir kürk giymişti, çirkin ve ufak tefek bir kadınla güvertede oturuyordu. Kadınlara yaklaşmasını bilmem Hroboviç, Pervanedeki arıza olmasaydı, konuşma fırsatını da bulamayacaktım.»

Albay itiraz etti: «Austerlitz savaşında pervanenin ne işi var oğlum?» «Neden olmasın albayım?» Hüsamettin Bey, hiç bir şey söylemeden yerinden kalktı, odadan çıktı. Kısa bir süre sonra elinde bir kitapla döndü: «Dinle bak: KAMUSU BAHRİ (Matbaa-yı Bahriye) 1919, sayfa 49. USKRUV PERVANE. Sefaini sevk ve tahrik etmek üzere uskruv —demek ki ingilizcedeki screw daha sonra uskur olmuş — hesabı üzerine yapılmış muhtelif şekilde pervane. 1802 senesinde mevki-i tatbike vaz'olunarak davlumbaz pervanelerine her veçhile rüçhan görülmüş ve pek sür'atle taammüm etmiştir. Bilahare iki ve üç pervaneli gemiler yapılmıştır. İki, üç ve dört kanatlı olarak imal olunurlar.» Hüsamettin Bey, yakın gözlüklerini alnına kaldırdı: «Demek ki 1805' te yapılan Austerlitz muharebesinden önce Rhein nehrinde pervaneli gemi bulunduğu söylenemez.» Hikmet, heyecanla alkışladı: «Bravo albayım! Oyunlarımızın tek gerçek bölümünü oynadınız.» Hemen kâğıtlarına eğildi:

…Hepimiz güvertenin korkuluklarına yaslanmış, endişeyle bulanık sulara bakıyorduk. Genç kadın yanımda duruyordu. Birden mesleğimi sordu. Ben karşılık vermeden de beni bir şaire benzettiğini söyledi. Yanıldınız, dedim. Kürküne sarındı, bir şey söylemeden uzaklaştı.

Sonra, 'Evet, şairim' demediğim için pişmanlık duymağa başladım. Edebiyatı seviyordum, şiir de yazıyordum. (Hroboviç'e bakar. Binbaşı onu ilgiyle dinlemektedir.) Gece, yemek salonunda bir eğlence

düzenlenmişti. Uzun bir masada genç kadının karşısına oturmayı başardım. Ona, durmadan edebiyattan bahsettim. Pek anlamıyordu; uydurma bir iki kitap okumuştu. Genellikle üzgün görünüyordu. Onu dans etmeye zorladım. Bütün gece onu eğlendirmeğe çalıştım, sonunda başardım. Çok sarhoş olmuştum. Ertesi sabah uyandığım zaman yaptıklarımdan utandığımı hissettim. Bir kadına eğlenceli hikâyeler anlatarak, onu uzun yalvarmadan sonra dansa kaldırıp, ona sokulmağa çalışmak, bir kadını böyle bir şekilde elde etmek bana... (Durur, gülümser.) romantik gelmedi binbaşı Hroboviç. Bütün gün güverteye çıkmadım bu yüzden. Akşam üzeri Monika beni merak etmiş: Kamaramın kapısına vurdu, nasıl olduğumu sordu. Hangi kamarada kaldığımı öğrenmek için gemicilerle konuştuğunu, bakınarak koridorlarda dolaştığını düşünerek dehşete kapıldım. Kapıyı açmadım: İçkiden hastalandığımı söyledim. Çekingen bir sesle, ‘Geçmiş olsun,’ dedi. Yolculuğun sonuna kadar da Monika’nın yanına yaklaşmadım. Vapurdan çıkarken soğuk ve öfkeli bir selam verdi bana. Bir ay sonra tiyatroda gördüm onu. Kocasının bir arkadaşıyla gelmişti. Gülümseyerek yanındaki erkekle tanıştırdı beni. Çok yalnızdım. Hemen ümitlendim. Onunla yalnız kaldığım bir sırada, arkadaşını atlatıp benimle çıkmasını söyledim. Titriyordum, bayılmak üzereydim. Ümitsiz gözlerle yüzüme baktı, başını önüne eğerek kabul etti. Tiyatronun kapısında onu yarım saat bekledim. Kaç kere kaçıp uzaklaşmayı...

Hüsamettin Albay, «Hikmet!» dedi.

Hikmet, «Şimdi, albayım, geliyor albayım. Neredeyse toplar atılacak,» diye acele karşılık verdi. «Austerlitz’in nasıl sonuçlandığını biliyoruz albayım, fakat tiyatroda olanlardan haberimiz yok henüz. Bu daha heyecanlı değil mi?»

«Fakat benim bildiğim, insanın bütün trajedisi, tarihî bir olayla birlikte, olayın gürültüsü ve haşmeti içinde verilir.»

«Peki albayım.»

(Uzaktan top sesleri duyulur. Gökyüzü, yer yer aydınlanır. Hafif bir kar yağmağa başlar. Nal sesleri, bağırmalar.)

(Sahne kararır. Tekrar aydınlandığı zaman Avusturya Genel Kurmayının bir çadırı görünür.)

Hikmet, «General Schlick'in çadırı albayım,» dedi. «Monika'nın kocası.»

Albay Hüsamettin, «Senin canlandırman doğru olmayacak bu adamı: Heine'nin tesirinde kalacaksın,» diye itiraz etti. «Hem de binbaşıdan yukarıdakileri anlayamazsın sen.»

Hikmet, kalem tutan elini yukarı kaldırdı: «Siz de tarih adına araya girin albayım. Tarihin heybetini duyurun bize.»

«Yazacak mısın?» diye sordu Hüsamettin Bey. Hikmet kâğıdın üstüne eğildi: «Parantez açayım mı albayım?»

(General Schlick masanın başına oturmuş, yüzünü ellerine dayamış, düşünmektedir.)

SCHLİCK (yüksek sesle düşünür): Böyle mühim bir hâdisenin arifesinde, nasıl oluyor da şahsi dertleri kafamdan söküp atamıyorum? Bütün gece haritaların üzerine hep beraber eğilip, anlamadığım bir şeyler karaladık. Ne oldu da erkânı harbin diğer zabitleri vaziyetimi farketmedi? Fransız ordusuna saldıran mütecaviz kırmızı okların titrekliğinden ıstırabımı hissetmedi?

Albay Hüsamettin durdu, «İşte tarih, askerlik ve ıstırap böyle imtizaç ettirilir,» diye öğündü.

Hikmet yerinde duramıyordu, «Anladım albayım!» diye bağırdı. «Ne olur ben devam edeyim. Böyle bir olayı hatırlar gibi oluyorum. İçinizden geçenleri okuduğumu sanıyorum. Ne de olsa, Heine vasıtasıyla Schlick'i daha yakından tanıyorum.»

Albay biraz nazlandıktan sonra, bir şartla razı oldu: Hikmet yazarken birlikte gözden geçireceklerdi. Kâğıdın üstüne eğildiler. Hikmet ara sıra başını kaldırıp Hüsamettin Beyin yüzüne bakıyordu. Bazen, daha emekli albay bir şey söylemeden, 'Anladım albayım, şimdi değiştiriyorum' diyerek telaşla bazı kısımları silmeğe başlıyordu. Bazen de albay, Hikmet'in sırtını okşuyor, Hikmet de heyecanla daha hızlı yazmaya koyuluyordu. Bir keresinde bir sayfayı

yırtıp yeni baştan yazdılar. Sonunda Hikmet, «Yüksek sesle bir okuyalım da etkisini görelim albayım,» diyerek doğruldu.

(Tarihin sesi duyulur.)

TARİHİN SESİ: General Schlick o tarihte kırk altı yaşında bulunuyordu. Askerlik ve matematik sahalarındaki incelemeleriyle imparatorun dahi teveccühünü kazanmıştı. Parlak bir kurmay subayıydı. Eserlerini bastırmak için ‘Emekli Albaylar İlim Sanat Felsefe ve Edebiyatı Yayma Koruma Teşvik ve Yaşatma Derneği’nin yardımıyla teşebbüse geçmişti. Fakir bir köylü ailesinden gelmekle birlikte gururluydu. Karısı barones Monika von Hochenzeit’ın asaleti, Schlick’ten çok, genç kadını rahatsız ediyordu. Fransa ihtilalinin tesirinde kalan General, karısının asaletini onun yüzüne bir kırbaç gibi vurarak, barones Monika’yı taciz ediyordu. Bununla birlikte, Gustav Schlick de birçok konuda karısından daha muhafazakâr sayılırdı. Napolyon’u büyük bir ihtilalci olarak selamlamakla birlikte, matematikçiliğinin ve köylü cetlerinin tesiriyle, Luther’in yobaz dindarlığından izler taşıdığı için karısına bir manastır hayatı yaşatmağa çalışıyordu; bir yandan da toplantılarda, balolarda, güzel kadınları, gençliğinde böyle çevreleri tanımamış olmanın hasretiyle süzüyordu. Üstelik karısına taptığını söylüyordu. Monika yanına oturmadan çalışamıyor, düşünemiyor, hiç bir şey yapamıyordu. Bir yandan imparatorun teveccühünü kazanarak İlimler Akademisine kabulünü sağlamağa çalışırken, bir yandan da Napolyoncu subaylarla ilişki kuruyordu. Karısını daima yanında dolaştırıyor, onun gizli bir ilişki kurmasından şüphe ediyordu. Son günlerde geceleri hemen hiç uyuyamıyor. Şimdi de, karışık ve çelişik duygular içinde uykusuz, sabahı bekliyor.

SCHLİCK: Kendimi kuruntulardan sıyıramıyorum. Napolyon’u ve imparatorumu düşüneceğim yerde, içimi şüpheler kemiriyor. (Ayağa kalkar.) Evet, biliyorum artık. Onun hayatında bir yabancı var. (Ellerini boşluğa uzatır.) Ey yabancı! Bilinmeyen düşman! Bana acı! (Sahnenin önüne doğru ilerler.) Onunla konuşmalıyım. (Bağırır.) Beni duyuyor musun görünmeyen düşman?

Hikmet, «Albayım, böyle yazalım diye çok ısrar ettiniz ama, bizim seyirci burada general Schlick'e cevap verir,» dedi. «Kaç kere şahit oldum.»

Albay «O halde şöyle bir not koy,» dedi:

(General, gözlerini tavana diker.)

SCHLİCK: Hayır, böyle olmayacak. Beni nasıl duysun? Kim bilir nerede? (Masanın başına oturur.) En iyisi, ona bir mektup yazmalıyım. (Elini alnına vurur.) Allahım! Böyle bir gecede neler yapıyorum! Oysa, yarın sabah bu savaşta önemli bir payım olabilirdi.

TARÎHİN SESİ: Zavallı Schlick, görünmeyen düşmanını Fransızların arasından seçseydi, ertesi gün yaman bir savaş verebilirdi. Ne yazık ki, başka insanlara duydukları tepkiden yararlanarak başarıya ulaşmayı yalnız sanatçılar becerebilmiştir.

(Schlick yazar ve yazarken yüksek sesle okur.)

Hikmet, «Bu tiyatro sahte bir şey albayım,» dedi. «insan, tek basma, yüksek sesle yazar mı?»

Hüsamettin Bey, «Başka çaremiz yok,» diye karşılık verdi. «Seyirci merak eder. Mektubu okumayacaksak, yazıldığını neden gösterdik?»

SCHLİCK (Okur): Sayın görünmeyen düşman: Biliyorum, senin durumun, Monika'nın kalbini kazanmak bakımından daha elverişli. Ben seni tanımıyorum; tuzaklarına karşı tedbirler alamam. Fakat sen benim bütün düzenlerimi boşa çıkarabilirsin. İstediğin anda Monika'ya yaklaşabilirsin. Belki de bu anda onun yanındasın. Belki savaşın, eziyetin, endişeler içinde çırpınmanın dışında olduğun halde, yani ona benden daha az ihtiyacın olduğu halde onun yanındasın. Belki de benim gibi buhranlı, çaresiz değilsin; görünmeyen düşmanla ümitsizce savaşan bir çılgın değilsin. Orada, binlerce kilometre uzakta, Monika'yı deliliğimin dalgalarından koruyan emniyetli bir liman gibisin. İkinize de lanet olsun! (Kalemi bırakır.) Sayın Barones köylüler gibi küfrettiğimi duysaydı, yüzünü buruştururdu. (Son cümleyi çizer.) Bana acıyın alçaklar! Bunu da çizelim. Sayın ve sevgili düşman! Beni her ne kadar tanıdığını sanıyorsan da aldanıyorsun.

Albay, «Her ne kadar tanımak iyi değil,» dedi. «Belki Almancada iyidir albayım.»

...Monika'nın benim için ne demek olduğunu hiç bir zaman bilemeyeceksin. Bütün istikbalimin, eserlerimin Monika'ya bağlı olduğunu, nefes alıp vermemin bile onun elinde olduğunu görebilsen, bilemediğim gölgeni aramıza salmaktan hemen vazgeçerdin. Gülünç duruma düştüğümü biliyorum. Allah benim belâmı versin; Hayır, kendine de hakaret edemezsin. Sevgili karının kulakları incinir. Ah görünmeyen düşman! Sen karşımdaki orduda olacaktın da, yarın ben sana gösterecektim.

TARİHİN SESİ: İşte biraz aklı başına geldi. Düşmanına bir kişilik kazandıracak kafasında. Bu hırsla kim bilir nasıl çarpışacak yarın, diye düşünüyor insan.

SCHLİCK: Evet, neden olmasın? Fransız inceliği, karımın hassas ve asil ruhuna uygun düşer. (Karanlığa doğru yumruğunu sıkar.) Ey iki yüzlü fransız zabiti: Hikmet, «Neden burada subay demek varken zabit dedik albayım?» diye sordu.

Albay, «Önceki kelimelerin sesi bunu icap ettiriyor,» dedi.

Hikmet: «Sağduyunuzun hayranlarındanım albayım.»

SCHLİCK: Savaştan önce sana söylenecek bir iki sözüm var. (Sandalyesine oturur.) Küçük rütbeli züppenin biridir. Ona bu kadar uzun yazmak olmaz. İki satır yazıp, emirberimle gönderirim. (Çadırdan çıkar, dışarıya seslenir). Fritz! Her Fritz!

Hikmet, «Beni dinlemediniz albayım. Emirber gibi önemsiz bir almanın adı Hans olur. Zaten bizim seyirci de Hans'ı müstehcen fıkralardan tanır,» diye yeni bir itirazda bulundu.

Albay, «Schlick de o zaman, Hans! diye bağırınca herkes güler,» dedi.

«Haklısınız albayım, vazgeçtim.»

(Fritz girer.)

FRİTZ: Beni mi çağırdınız generalim? SCHLİCK (Şaşkın): Geldin mi? (Duraklar, düşünür.) Bir mesaj gönderecektim seninle; fakat

vazgeçtim. Acelesi yok, yarın kendim versem de olur. (Bir el hareketiyle Fritz'i gönderir.) Beni rezil edecektiniz: Şu kâğıdı fransız hatlarına götür oğlum, diyecektim. General Gustav Archibald Schlick'in sevgili karısı Monika'nın sevgilisine verilecek; bütün ordu tanır bu... Aman yarabbim! (Gözlerini boşluğa diker.) Bunu ödeteceğim sana Monika.

TARİHİN SESİ: Ödetir de. Zavallı kadına maddi ve manevi işkence yapmasını çok iyi bildirdi Gustav Archibald Schlick. Ne yazık ki buna fırsat bulamadı artık. Ertesi gün, serseri bir fransız kurşunuyla can verdi.

SCHLİCK: Yarın paramparça edeceğim sevgilini Monika. (Düşünür.) Yapmamalıyım. Ölü bir düşmanla hayatım boyunca başa çıkamam sonra. Hayır! Monica'ya, yaptıklarının hesabını sorabilmem için, bu serseri fransızın yaşaması gerekli.

«Ona eziyet ediyor albayım!» diye bağırdı Hikmet. «Ne var, neden bağırıyorsun? Neyin var Hikmet?» «Onun canına okuyacak albayım! Yaşadığına pişman olacak zavallı kadın. Ona işkence ediyor albayım, ona işkence ediyorum.»

«Kime ediyorsun oğlum?» diye şaşkınlıkla sordu albay. «Ona albayım, Bilge'ye.»

Hüsamettin Bey kaşlarını çattı: «İzaha çalıştığımız vaziyet zaten kâfi miktarda karışık, bir de hususi vaziyetlerimizi araya sıkıştırmayalım.»

«Sıkıştıralım albayım. Kendi tarihimizi de yazalım en hususi şekilde. Çünkü ona hakaret ediyorum albayım. Ne Fransız ne Alman, hatta ne de İngilizin cesaret edemeyeceği mezalimi yapıyorum. Ben de Austerlitz'e gitmek istiyorum gönüllü olarak, albayım; serseri bir kurşunla ben de vurulmak istiyorum.»

«Ciddi değilsin oğlum Hikmet,» dedi Albay Hüsamettin.

«Ciddiyim albayım. Bir haftadır görmedim onu. Kavga ettik, kapıyı vurup çıktım. Ondan sonra yazdım 'İnsanlığın Ölümü'nü filan. Bilge'ye kızdığım için insanlığı öldürdüm. Bana bu haksızlık yapıldığına göre demek ki insanlık öldü, demek istedim. Sizden de

gizledim albayım; özür dilerim. Ne yaptığımı bilmiyordum. 'İnsanlık ÖI DÜ'yü edebiyat yapmışım gibi gösterdim size. Sizi aldattım, vicdan azabı çekiyorum. Aslında, Bilge'nin insanlığı öldü, demek istedim. Edebiyatı, kendi kirli emellerime alet ettim.»

«Neresi ciddi, neresi alay anlaşılmıyor ki,» diye şikâyet etti albay. «Oğlum sen, bu her şeyi birbirine karıştırmanla, hiç bir zaman gereken alakayı göremeyeceksin.»

«Görmek istemiyorum albayım,» diye elini başına vurdu Hikmet. «Bilge'ye de bunu yapıyorum: Her şey, anlaşılmaz bir karmaşıklığa bürünüyor.» Bazen ben bile hangi durumda olduğumu unutuyorum.» Durdu, «Kendimi bir şey sanıyorum onun yanında. Onun benden önce bir şeyler yaşamış olmasına dayanamıyorum. Şimdi de benim dışımda bir şey düşünmesine, hissetmesine katlanamıyorum.»

«Bizim oyun ne oldu?» diye sızlandı Hüsamettin Bey. Bırakalım oyunu albayım; Hikmetle Bilge'yi yazalım. Hep birlikte yazalım. Gidip Bilge'yi getireyim de ona gününü gösterelim albayım.» Ayağa kalktı.

«Nereye gidiyorsun?» diye telaşlandı ihtiyar adam. Hikmet, kötü kötü güldü: «Merak etmeyin albayım; öfkeme aldırmayın. Ben onun yanına gidince köpek gibi olurum şimdi. Süt dökmüş kedi gibi olurum. Bütün böyle şeyler gibi olurum. Giderim, merhaba demeden yanına otururum; bir süre domuz gibi susarım. Hayvanat bahçesine çeviririm orayı: Aslanlar gibi saldırırım. Artık şahsiyetimi buldum albayım. Sevgi'ye de gösterdim sonunda. Önceleri bir süre -şahsiyetimi bulmamıştım daha o zaman -yumuşak bir ev hayvanı gibi oturdum; mutfakta beslendim bir inek gibi.» Oturdu: «Hayvanlar âlemi diye sembolik bir oyun yazalım albayım; orada ben her kılığa gireyim, olur mu?» Soluk soluğa kalmıştı; «Neden gecekondumda oturmasını bilemedim albayım?»

Albay kızdı: «Buraya gecekondu deyip durma. Gecekondu muhitine yakın, iki katlı ahşap bir evde oturuyoruz. Elektriğimiz, suyumuz da var.»

«Peki albayım. Yarın gazetelere bir tavzih gönderirim. Şimdi siz beni dinleyin. Neden burada oturmasını öğrenemedim? Neden gidip kendi ayağımla belamı buldum? Anladı albayım anladı; benim

burada oturmaktan sıkıldığımı, günün birinde deliler gibi sokağa fırlayacağımı sezdi. Kadınlar aptaldır albayım: Sadece sezmesini ve beklemesini bilirler. Ona, aptalsın diyorum. Bir de felsefe fakültesini bitirmiş. Ha-ha. Onunla alay ediyorum. Bilmezliğe diyorum ona. Evinde dikiş dikip koca bekleyeceğine felsefe okumuş. Fena mı etmiş? İsmi de Bilge. Ha-ha. Hiç bir şey bilmiyor. Ben ne biliyorum peki? O başka, değil mi albayım? Söylemiyor ama içinden, bu ‘O başka’ya öfkelendiğini biliyorum albayım. İçinden, hepimizi küçümsüyor: Sen onlarla yaşayamazsın demek istiyor. Herkese acıyor, ben bazı şeyler anlatınca ağlıyor filan. Değil, asıl mesele bu değil...»

«Asıl meseleyi tamamen kaybettim,» diye Hikmetin sözünü kesti emekli albay. «Yalnız, anladığıma göre, kızı bir hayli üzüyorsun.» «Üzülsün albayım. Bütün hayatı Monika’nınki gibi rahat geçmiş. Şimdi, bizlerin mirasına da sahip çıkmak istiyor. Sen, dedim ona Hüsamettin Albayların, Bakkal Rızaların, Küçük Salimlerin, Kirkorların, Kekeme Ahmet Beylerin, Sivas Ekiplerinin, hattâ Bakkal Çıraklarının tırnağı bile olamazsın. Biliyor ama, albayım, biliyor: Bir noktada benim de bunlara dayanamadığımı biliyor, herşeyden kaçtığımı biliyor. Asıl domuz gibi yaşayan Bilge’dir. Sonunda biliyorum usanacak, biz de belamızı bulacağız.»

«O ne biçim söz,» diye çattı Hikmet’e, emekli albay Hüsamettin Tambay. «Neden belamızı buluyormuşuz? Senin öfkene nasıl dayansın kızcağız?» «Benim öfkem bir efsane, albayım. Tiyatro seyreder gibi bakıyorlar benim öfkeme. Biraz fazla kaçtı mı, oyunun yarısında bırakıp çıkıyorlar. Sizin gibi seyirci nerede, albayım?»

«Bizim de başka çaremiz yok da ondan, oğlum Hikmet. Biz bu dünyaya setretmeye, hayran olmaya gelmişiz. Takdir etmesini bilmek de bir meziyet, derlerdi büyüklerimiz bize. Biz de önümüze geleni beğenirdik: Tarih hocasını Herodot, felsefeciyi Eflâtun zannederdik. Bizim hocaların adı neden tarihe henüz geçmemiş diye hayıflanırdık; ortada bir haksızlık olduğunu düşünürdük. Bize göre herkes, âlim adamdı. Tekaüt olduktan sonra kanaatlerim biraz değişmişti ama, gene de hangi resim sergisine gitsem, koşar ressamı tebrik ederdim; bütün piyeslerden sonra alkışlamaktan ellerim acırdı. Ediplerle

tanışamadım diye üzülür dururdum. Bir gazete muharririnin yazılarını en büyük hakikat olarak kabul ederdim. Mühim makaleleri kesip saklar, fırsat buldukça yeni baştan okurdum. Ortaya atılan her esere hürmetim vardır benim. Bir insanın, iyi kötü, ortaya bir eser koyması ne kadar zor, ne kadar takdire şayan bir gayrettir bilemezsin.»

«Ben ne koyuyorum ortaya albayım?» diye çekinerek sordu Hikmet.

«Kendini koyuyorsun evladım; daha ne koyacaksın? Herkesin, başkalarından bucak bucak kaçırdığı muhtevayı koyuyorsun. Sen beğenmezsin ama, Mütercim Arif'in bir sözü vardır: Nev-i beşerdeki fertler, bütün günah ve sevaplarıyla tekmil ruhlarını cemiyete arzettikleri nisbette, ondan hisselerine isabet eden gam ve süruru istismara, n kabili içtinap bir surette müstahak olurlar.»

«Biraz karışık ama, anladım albayım. Ayrıca, Mütercim Arif'i beğenmediğimi kim söylüyor. Antonius ve Kleopatra üzerine tefsirini çok derin buldum.»

«Oldukça muğlak bir muharrirdir; fakat derinliğinden kaybetmek pahasına vazıh olmaktan hoşlanmaz. Şimdiki gençler, sadeliği her zaman bir meziyet zannediyorlar.» Hüsamettin Bey gülümsedi; ne zaman 'Fikriyat ve Tetebbu' ile ilgili bir konu açılsa, beğendiği sözleri tekrarlarken yüzünü utangaç bir gülümseme kaplardı. Haddimiz olmayarak biz de fikir âleminden biraz nasibimizi aldık, demek isterdi bu gülümsemesiyle. «Siz şimdiki gençlere bakmayın,» dedi Hikmet. «Ben de bakmıyorum albayım. Yoksa, yanınızda ne işim vardı?»

Albay güldü: «Ne gibi bir menfaatin olduğunu bilmiyorum ama, herhalde maddi bir menfaat mukabilinde bulunmuyorsun burada.» Ciddileşti: «Manevi menfaatlere gelince, medeni bir münasebet içinde bulunan her insanın talep etmesi ve mukabilini vermesi icap eden bir metadır o.» Hikmet saflıkla, «Bu da Mütercim Ariften mi albayım?» diye sordu. «Münasebetsiz,» dedi Hüsamettin Bey, «Beni konuşturur, sonra da alay eder.» «Rahmetli annem de aynı şeyden şikâyetçiydi albayım.» «Hangisine devam edeceğiz?» diye biraz çekinerek sordu albay. «Napolyon, Heine' ye çok kötü davrandı albayım.» «Anlamadım.» «Anlaşılmayacak bir şey yok albayım. Bir Austerlitz kaybetseydi ne çıkardı bu Napolyon? Fakat olmadı işte,

Heine her yerde kaybetti. Hroboviç kumarda hile yapmayı bildiği için. Mills de sustuğu için kazandı. Schlick bile bir süre Monika'yı kazandı; ona resmen sahip oldu. Heine'ye geride hiç bir şey kalmadı albayım; ölmekten başka, ölmekten başka. Bir de tarihin sesi kaldı geriye albayım, tarihin sesi kaldı. İşte tarihin sesi, albayım:

TARİHİN SESİ: Heine gibilerden, bütün günahlarının hesabı birer birer sorulur. İlahî adalete karşı ayıp olmaması için, en küçük faturaları bile çok fazlasıyla ödetilir böylelerine. Çünkü onlar, ilahî adalete inanmaktadırlar. Onlara, işte ilahi adalet, denir. Kader ve alın yazısı böyleleri için vardır. Benim, bu akıllara durgunluk veren akışım içinde adalet, sadece bu kavramdan korkanların karşısına çıkar. Heine de ümitsiz bir aşkın acısıyla, genç bir subaya yakışan şekilde, muharebe günü en öne atıldı ve kaybeden bir ordunun, ölen bir savaşçısı oldu.

«Yazarların kahramanlarını neden baştan öldürmediğini şimdi anlıyorum albayım,» dedi Hikmet. «Oyunun devamı güçleşti, değil mi Hikmet?» diye yorumladı bu sözü Hüsamettin Bey. «O zaman geriye dönmek gerekiyor ki, artık bu teknik de eskidi albayım; üstelik tiyatro seyircisi olayları yeni baştan öğrenmek istemez.» Hüsamettin Bey ciddileşti: «Hemen anlaşılmak da iyi değildir; ileriye matuf bir yatırım her zaman faydalıdır.» «Ya ilerde de anlaşılmazsa, ya gerçek bir beceriksizlikse?» «Zaten sen bilemeyeceksin bütün bunları. Endişe etme oğlum Hikmet.»

Hikmet biraz düşündü. «Oyunun sonunda Mills evlensin Monika ile, albayım,» dedi sonunda. «Çünkü, susup beklemesini bilenler kazanır. Schlick'i de savaşta öldürmekten vazgeçelim; zaten eninde sonunda aklını kaybedecektir, bu gerilime daha fazla dayanamaz. Eskiden böyle kocalar, düelloda filan ölürdü; ben buna benzer bir film görmüştüm. Şimdi kılıcın yerini ruh hastalıkları aldığı için, bu çeşit ölümleri tasvir etmek biraz teknik bilgiyi gerektiriyor. Schlick'in akıl hastanesindeki yaşantısını da anlatalım mı albayım?

Hüsamettin Bey elini tahtaya vurdu: «Oraya girmiş gibi konuşuyorsun Hikmet.»

«Girmesine girerim de albayım, çıkması zor olur diye korkuyorum. Bugünün doktorları, insanın delirdiğini çok kolay kabul ediyorlar da, iyileştiğine inanmakta biraz nazlanıyorlar. Bu akıl hastanesi, turnikeye benziyor albayım; hani tren istasyonlarında var ya.»

«Schlick'e fazla ehemmiyet vermiyorsun,» diye itirazda bulundu Hüsamettin albay. «Benim bildiğim, böyle bir girişten sonra piyesin kahramanı Heine olur.»

«Piyesin kahramanı insanlıktı albayım; geçen gün, Bilge'yle kavgamızdan sonra öldü. İnsanlığın ölümüne ve karısı hakkında duyduğu kuşkuların baskısına dayanamayan Schlick de, bir gün karısını öldürdüğü kuruntusuna kapılarak, en yakın polis karakoluna teslim olur. Onun sözlerinden pek bir şey anlamayan komiser, kendisini bir polis refakatinde, emniyete gönderir. Tarihin sesi söylüyor bunları albayım.»

«Bu tarih de, günlük zabıta vakalarına kadar düştü,» diyerek memnuniyetsizliğini belirtti albay.

POLİS MEMURU (Telaş ve heyecan içinde, komiserin, odasına girer): Kapıda general kılığında bir deli var komiserim!

KOMİSER (Yerinden fırlar.): Eyvah! Akıl hastanesinden kaçıp da bir generali öldürmüş

olmasın? Nereden anladın deli olduğunu?

POLİS MEMURU: İfadesini aldım da komiserim.

KOMİSER: İfadesinin neresinden anladın? Deli olduğunu itiraf mı etti?

POLİS MEMURU: Tam tersine komiserim. Ben durumundan şüphelenip biraz sıkıştırınca, akıl hastası olduğu. nu inkâr etti. Bir dergide okumuştum komiserim: Akıl hastaları bir türlü kabul etmezlermiş hasta olduklarını.

KOMİSER: Adı neymiş?

POLİS MEMURU: General Gustav Schlick olduğunu ileri sürüyor komiserim.

KOMİSER: İfadesinin neresinden şüphelendin?

POLİS MEMURU: Karısını öldürdüğünü söylüyordu.

KOMİSER: Bunda ne var şüphelenecek?

POLİS MEMURU: Karısını yıllardır her gün öldürdüğünü söyledi komiserim. Cinayeti ikiye ayırdı: O kısmını pek anlamadım. Bazı işkencelerden de bahsetti. Bunları yapacak bir insana benzemiyor. Hele bir cümlesi çok garip: Austerlitz savaşı sırasında, hayalinde karısını âşığıyla birlikte yakalamış ve ikisini de kafasında kurşuna dizmiş. KOMİSER: Kimin kafasında?

POLİS MEMURU: Kendi kafasında efendim. Bu yüzden kafatasında iki delik olduğunu ileri sürdü; fakat ben ısrar edince delikleri göstermedi, evde unuttuğunu söyledi.

KOMİSER: Saçmalama.

POLİS MEMURU: Kendisi saçmaladı komiserim. Bu sözlerine inanırsam, daha başka itiraflarda bulunacağını söyledi. Bu günlerde sözlerine inanacak yakın bir dost bulmakta güçlük çekiyormuş. İçimdekileri anlatabilecek birini bulsaydım, belki de bu cinayetleri işlemezdim, dedi. Yalnızlıktan bu duruma gelmiş.

KOMİSER: Karısını gerçekten öldürmüş mü?

POLİS MEMURU: Ona belli etmeden, araştırma için Mr arkadaşımı gönderdim efendim. Schlick ailesi çok yakında oturuyormuş. Karısının sağ olduğunu öğrendik.

KOMİSER: Suçluyu buraya getirin.

(Polis memuru çıkar. Schlick ile birlikte döner.)

SCHLİCK: Bu günlerde çok dalgın oldum da efendim; her şeyi birbirine karıştırıyorum. Sizinle daha önce görüşmüş müydük?

KOMİSER: Sanmıyorum efendim. (Yer gösterir.) Buyrun, oturun.

SCHLİCK: Teşekkür ederim. (Oturur.) İnsan cani de olsa, ona saygı gösterilmeli, değil mi? Çünkü efendim, insan cani olunca kendine saygısını kaybediyor; daha doğrusu, kendine saygısını kaybedince cani oluyor. Ona bu saygıyı - kendine saygıyı demek istiyorum kazandırmak için, adalet, ona karşı özenle davranmalı: İster karakolda olsun, ister hapishanede, bir yer göstermeli. Bana bu yeri

gösterdiğiniz için, size tekrar teşekkür ederim. Ben de buna karşılık itiraf ediyorum işte: Önce, fincanları tepsinin üstüne devamlı tıkırdatan uşağımı öldürdüm. Sonra, bahçeye çöp döken ve kötü piyano çalan komşum Adolf Meyer'in canına kıydım.

KOMİSER (Biraz çekingen): Memur arkadaş biraz önce, bazı cinayetleri kafanızda işlediğinizi söylemişti. Acaba... bunlar da o cinsten olamaz mı efendim?

SCHLİCK (birden kızar.): Böyle bir şey bahis konusu değil efendim. Sonra... siz iyi bir hıristiyan değil misiniz yoksa?

KOMİSER: Anlayamadım efendim?

SCHLİCK (Emir verir gibi): İsa'nın sözlerini hatırlayın: Ben size derim ki: Eğer bir insan kadının birine arzu ile bakarsa, kalbinde zinayı zaten işlemiştir. Cezası da göz-çıkarma. Kanunda bir madde vardır sanıyorum.

KOMİSER: Sanmıyorum efendim.

SCHLİCK: Bundan sonra konulmalı o halde. Ceza kanunumuzda büyük boşluklar var. İsa öleli ne kadar oluyor; demek hâlâ bir tedbir alınmamış. (Başını ellerinin arasına alır.) Ne kadar çok insana içerliyorum bir bilseniz. Kötüyüm ben. Suçluyum.

KOMİSER (İçini çeker.): Buraya gelenlerin hepsi sizin kadar suçlu olsa... bulunmaz bir nimet olurdu benim için.

SCHLİCK: Siz, suçların insanda nasıl geliştiğini bilemezsiniz. Her gün yüzlerce küçük suç... hele insan bunların cezasız kaldığını gördükçe... insanların karşısında suçlu olduğunuzu bile bile onlara iyi davranmak, onların sizi iyi sanmasına göz yummak... (Ayağa kalkar.) Komiser Bey! Ben kararımı verdim. İlgili makamların yardımını rica ediyorum. Bütün gün evde oturup adaletin gelmesini beklemekten usandım. Ben önce davranmak istiyorum. Bir gün nasıl olsa geleceklerini bildikten sonra... (Durur, düşünür.) Acaba gerçek ceza bu mudur dersiniz?

KOMİSER: Anlayamadım efendim.

SCHLİCK: (Üzgün): Anlatması çok güç. Size bazı kitaplar vermem gerek, bazılarını da ayrıca tartışmak... hayır, özür dilerim, vaktim yok. Muameleye geçelim.

Hüsamettin Bey, «Ben yapılacak bir muamele görmüyorum,» diyerek Hikmet'in sözünü kesti.

«Sizin de bazı kitaplar okumanız gerekiyor albayım,» dedi Hikmet. «Utanmaz!» diyerek Hikmet'in sırtına vurdu Hüsamettin Bey, «Asıl senin hakkında muamele yapılmalı.»

«Yapılmadığını ne biliyorsunuz albayım? Herkes Schlick gibi önceden tedbir almaz. Bir bakıma kurnazlık yapıyor karakola gitmekle. Cezasının bir kısmı affa uğrayabilir. Ayrıca, Schlick, bir bakıma talihlidir: Kafasını bir yere sapladığı için, dar bölge suçları işlediğini sanıyor. Bir de bilmediği, farkına varmadığı suçların hesabını vermeğe kalksaydı, o zaman gününü görürdü».

Hüsamettin Bey, çenesini kaşıdı, «Boşuna uğraşma,» dedi. «Bu yaştan sonra benim aklımı karıştıramazsın.»

Hikmet, albayın son sözlerini duymamış gibi yaptı: «Durum gittikçe karışıyor albayım.» İçini çekti: «Her geçen gün yeni suçlar öğreniyor insan. Okudukça, düşündükçe, yeni insanlar tanıdıkça sadece günahlarının arttığını hissediyor.»

Albay kızdı: «Ben de günaha mı sokuyorum seni?» Hikmet başını salladı: «Hayata bu gecekonduda başlasaydım bile, eski günahlarımın altından kalkmış olsaydım bile, gene hiç bir şey değişmezdi. Oysa kendi kendime söz vermiştim; bu sefer başka olacak demiştim. Ne talimler yapmıştım: Kendini unutma, kendini unutma, düşün, karşındakine kapılma, önce duymamış gibi yap, acelesi yok, bazı şeyler de bırak kaçsın, yeni bir ülkedesin fırsatı kaçırma. Hayat, talimlere benzemiyor albayım. Gerçek mermiler, insanı yaralıyor. Ha-ha.»

«Bütün cephelerde yenilgiye uğrasaydım kolaydı albayım,» diye sözlerine devam etti, bir süre sustuktan sonra. «Beklemediğim yardımlar aldım albayım, yani ihanete uğradım.» Albay dayanamadı: «Saçmalama Hikmet. Harp ilminin kaidelerini hiçe sayıyorsun oğlum.

İnsan hayatı, tek bir muharebenin neticelerine göre kıymetlendirilemez.» Durdu. «Evet, sen, kıymetlendirme safhasında hataya düşüyorsun.»

Hikmet, başını salladı: «Alışılmış değerlendirmelere göre, ben bir hiçim albayım. Ölçülerimi kendim getirmek zorundayım bu nedenle. ‘Zayıflık’ adlı bir kuvvet birimi yokmuş albayım. Öyle söylediler. Ben de, suyu ve elektriği olan bu gecekonduya kaçtım.»

Ayağa kalktı: «Sizin ve çevrenizdekilerin değerini anladım; sizleri dünyaya tanıtmak istiyorum albayım. Ne yaman bir topluluk olduğumuzu, herkesin huzurunda göstermek istiyorum. Küçük burjuvalara, ömürleri boyunca bir daha unutamayacakları bir heyecan kasırgası, bir duygu gösterisi yaşatmak istiyorum. İstiyorum ki, bu oyunu seyrettikten sonra, çocuklarını son - derece - rahat - ve - yaylı -bebek - arabalarında park yolları boyunca gezdiren bütün mutlu - genç - ve - diri çiftlerden, emekli - ikramiyesini - ne yapacağını - düşünen aksaçlı cimri ihtiyar karıkocalara kadar her çeşit kusura - bakmayın - geç - kaldım - müsaade -edin geçelimler, artık hiç bir dilenciye sadaka vermeden geçemesin.

«Fakat biliyorum ki, iyi bir tanıtma yapılmadıkça kimse bu gösteriyi seyretmeğe ve maddi - manevi - çıkarı olmadıkça bir bilet almağa yanaşmayacaktır. Büyük mantıkçılar ve apartman kapıcıları diyebilirler ki, eserini geleceğin akıntısına bırak. Ne var ki albayım, oyuncular, hayatları içinde anlaşılmak ve beğenilmek ve büyük kütlenin ilgisini görmek zorundadırlar. Hiç bir oyuncu, ömrünü tavan arasında geçiremez.

«Beni de, zaman zaman çileden çıkaran işte budur: Halkın bana karşı gösterdiği ilgisizliktir. Arada, dayanamayarak özel temsiller vermemin başlıca nedeni budur. Bu neden de beni gittikçe harap bir duruma düşürmektedir. Oda tiyatrosunun oyunları, havasız bir yerde sahneye konulmaktadır ve bütün piyesler, tek bir kahramanın omuzlarına yüklenmektedir. Sizlerin de bu oyuna katılmanızı sağlamak için yaptığım baskı, bu nedenle bağışlanmalıdır. Bilge’ye de anlatmak istediğim bundan başka bir şey değildir. Böyle ağır bir

sorumluluk isteyen bir oyunun kahramanları da elbette gözlerini kırpmamalıdır albayım. Bütün gereksiz ayrıntılar ayıklanmalıdır:

«Bir-dakika-yemek-yanıyor, şu-pencereyi-açar-mısın, kibriti - versene, kapı - çalmıyor, beni seviyormusun, çöpü-kapıya-bırak, bir-yere-kadar-gitmek-zorundayım, geldin-mi, dün-öyle-demiştin-bugün-böyle-dedin, vaktim-olmadı, dikkat-et-vazoya-çarpacaksın, beni-sevmiyorsun, ben-sadece hatırlatıyorum, kaç-gündür-iyi-değilim-onun-için-mektup-yazamadım, onu-elinden-bırak, şimdi-olmaz, ben-senin-gibi-değilim, radyoyu-kaparmısın, yapmak-zorundayım, bütün-gün-bunu-mu-dinliyeceğiz, bir-dakika-bak-ne-çalıyor, bir-dakika-karşıdan-otobüs-geliyor, bir-dakika-çorabımı-düzeltmek-zorundayım, bir-dakika-hemen-geliyorum, seni-dinliyorum, bir-dakika-yardım-edermisin, ucundan-tut, öyle-değil, canım-istemiyor, yarın-sabah-unutma, sen-bırak-ben-yaparım, sözünü-unutma, bize-bakıyorlar, elim-değmedi, bilmiyorum, bilmiyorum, bir-dakika-gelirmisin, ben-de-aslında-senin-gibiyim, neden-öyle-söylüyorsun, sana-anlatmak-zor, çok-isterdim, hayır, hayır, hayır, ve benzeri sözlere bu nedenle yer yoktur albayım.»

Yorulmuştu. «Bu ayrıntılardan yoruluyorum,» diye yakındı. «Ondan sonra da asıl meselelerde suç işliyorum. Bunlar konuşulmazsa hayat olmaz, diyorlar bana. Kim bilir, belki bunlar konuşulmasıydı, belki hayat olmasaydı ben de kendimi gösterme fırsatını bulurdum, herkes hakkında kötü şeyler hissetmezdim. Sevgi, gözleriyle konuşurdu albayım; Bilge de saçma kelimelerle konuşuyor. Ona bağırdım albayım, saçmalama dedim.» «Ne yaptı ki?» diye sordu Hüsamettin Bey. «Saçmaladı albayım. Daha ne yapsın? Akıllı uslu gidiyor, sonra bir yerde saçmalıyor albayım: Yani bana karşı çıkıyor. Kendine göre düşünceleri varmış. Ben seni bunun için mi tuttum? diyorum ona.»

Havada yumruğunu salladı: «Hepinize göstereceğim: Bir köle tutacağım kendime. İnsan hakları filan vız gelir bana. Ulan köle, diyeceğim: Ben Napolyon muyum? Napolyonsun generalim, diyecek. Yalan söyleme köle diyeceğim, değilim. Napolyonsun diye tutturacak, burnumdan getirecek. Değilim diye tepineceğim; sen aşağılık bir kölesin. Napolyon'dan ne anlarsın? diye hakaret edeceğim ona. Canını çıkaracağım, evden kovacağım; gene

direnecek, senin gibi Napolyon görmedim diye. İşte, diyecek şöyle söylesin; Napolyon'dan daha üstünsün. Asla kabul etmeyeceğim; fakat, onu da Napolyon olduğum düşüncesinden vazgeçiremeyeceğim. Ne yapsam fayda etmeyecek. Fakat... bir de sonunda bıkarsa ve peki Napolyon değilsin derse, onu gerçekten kovacağım. Dünyada köle mi kalmadı? Benim gibi köle bulamazsın diye çırpınsın bakalım. Kölenin iyisi kötüsü olur mu? En iyi köle, aslında en kötü köledir. Cahil olsun zararı yok. Bir iki karşılık vermesini öğrenecek zaten Nedir ki bu kadarcık bilgi? İngilizce biliyor musun köle? diye soracağım, yes diyecek o kadar. 'Here I come' doğru mudur üstadım diyeceğim. Yes diyecek. Bu kadar kolay işte. Bir araba söze ne ihtiyaç var? Cahil olursa, üstelik aptalca övmesini de beceremez. Daha iyi. Ne oyunlar yazılır böyle bir köleyle albayım, değil mi? Cinsiyeti bile olmaz böyle bir kölenin. Erkekçe bir ilişki istemediğim zaman hemen kadın oluverir. Napolyon bile olur, istediğim zaman. Bana bak Napolyon, derim ona; sende iş yok. Haklısınız asteğmenim, diye karşılık vermez mi? Çok eğleneceğiz albayım. Ha-ha.»

Hüsamettin Bey içini çekti: «Sakın kimseyle böyle bir oyun oynama oğlum,» dedi. «Onun köle olduğunu bildikten sonra ne zevk alacaksın bu işten?» «Anlamıyorsunuz ki. Öyle olmadığına inandıracak beni. İnsan kolay inanır kölelere. Ben de bir zamanlar kölelik yaptım albayım; çok başarılıydım. Ücretim az geldiği için ayrılmak zorunda kaldım. Sonra da başka ekmek kapısı bulamadım. Gerçek köleleri çok iyi bilirim bu yüzden. Kimse beni kandıramaz bu konuda. Fakat, yorucu bir iştir albayım; herkes beceremez. Biraz önce saydığım gereksiz ayrıntılardan kurtulmuş gerçek bir köle bulmak, gerçek bir arkadaş bulmak kadar zordur. Tabii ben arkadaş istemiyorum, köle istiyorum albayım.»

Hüsamettin Bey sordu: «Gustav Schlick'i karakolda bırakacak mısın?» Hikmet yüzünü buruşturdu: «Biraz da kendi kaderini tek basma yaşasın albayım. Kendine bir köle bulamadığı için bu durumlara düşen bir zavallıyla daha fazla uğraşamam. Tanımadığımız daha milyonlarca insan var acı çeken. Hangisinin kaderini değiştirmek elimizde?»

Hikmet, bir süre kâğıtları inceledi, bazı düzetmeler yaptı; sonra, başını kaldırdı: «Daha önce de söylemiş olduğum gibi, Monika, Mills'le evleniyor. Bu İngiliz de hiç konuşmadığı için, olay hakkında neler hissettiğini yazmak güç. Bilge, ingilizlerden yana olduğu için bu düşüncemi de kabul etmez tabii.» Birden yerinden fırladı: «Onu şimdi size getireceğim albayım.» «Dur oğlum, nereye gidiyorsun?» diye telaşlandı Hüsamettin Bey.

«Albayla çok tanışmak istiyorum, diye tutturmuştu. Daha sırası değil, demiştim ona. Öyle birden olmaz, demiştim. Gelsin albayım. Siz dairenize çekilirsiniz, biz de size gece yatısına geliriz. Temiz çarşaf var mı albayım?»

Hüsamettin Bey kızdı: «Gece yatısıyla oyun olur mu?»

«Oyun değil ciddi albayım. İnsanlarımızın en sevdiği birlikte bulunma yollarından biridir. Ben yerde de yatarım albayım. Bilge'ye de söylerim, geceliğini getirir. Daha başkalarını da çağırırız. Ailece hep birlikte geliriz. İktisatçılara göre, bizim geri kalmamızın ve İngilizlerin ilerlemesinin nedeni, onların gece yatısından vazgeçmeleriymiş.» «Saçmalama,» dedi albay.

«Bir dakika, albayım. Biraz düşünebilir miyim?» «Hay allah,» dedi Hüsamettin Bey ve Hikmet'in düşünmesini bekledi.

«Tamam albayım. Şöyle diyorlar: Onsekizinci Yüzyıl Sanayi devrimiyle birlikte gece yatısı âdeti de kalkmış. Çünkü, derebeyliğin zayıflamasıyla, toprağa bağlı köylüler ucuz emek olarak şehirlere akın etmeğe başlayınca, şehirdeki akrabaları onları yatıracak yer bulamaz olmuşlar. Sanayi burjuvası da öte yandan bu emekçilerin daha bir iş bulmadan akraba ve dost evlerinde gece yatısında kalmalarını ücretlerin yükselmesi bakımından sakıncalı görmüş. Şöyle ki: Gece yatısına kalan ve dolayısıyla yiyeceğini de aynı yerden bir dereceye kadar sağlayan bir misafir, iş bulmadan uzun süre dayanabiliyor ve böylece ücretlerin düşük tutulması mümkün olmuyormuş. Bunun üzerine bazı ahlakçı düşünürler, gece yatısının kutsal aile düzenine aykırı olduğunu ve doğacak çocukların nüfus kaydı bakımından bazı güçlükler çıkaracağını ileri sürmüşler. Hükümet de bir bildiri yayımlayarak, sağlık bakımından sakıncalı

olduğu gerekçesiyle bir evde gece yatısına ancak üç kişinin kalabileceğini, geri kalanların ‘Düzeltme Evleri’ne gönderilerek delilerle birlikte zorla çalıştırılacağını ilan etmiş. Ayrıca, sanayicilerin baskısıyla yatak, yorgan, çarşaf, yastık, karyola, somya ve benzeri mamullere büyük ölçüde zam yapılmış. Gece yarıları evlere baskınlar yapılarak misafirler, yatak ve yorganlarıyla birlikte toplatılmış. Bu konuda bir araştırma yapan William Astley Sheete’in bir raporuna göre, 1753 ocak ayında, yalnız Esat End ve Hangers Lane’de 4248 yatakla 11376 çeşitli misafir (kadın, erkek ve çocuk) yakalanmış. Sheete, yatak sayısının misafirlere oranla az oluşunu, bir yatakta ortalama üç kişinin yatmasına bağlıyorsa da, kanape ve karşılıklı birleştirilmiş koltuklarda sabahlanmış olabileceğini ileri süren görüşlere de hak vermek mümkün. On bir yaşından küçük çocukların gece yatısı kısıtlaması dışında bırakılmasına ilişkin 1765 tarihli kararname de iktisatçılar tarafından şöyle yorumlanıyor: Aynı tarihte çıkarılan başka bir kararname ile bu yaştaki çocukların yapımevlerinde çalıştırılması yasaklanmış.

«Sosyal gözlemciler de, İngiliz milletinde görülen aşın bireyciliğin bu tarihten sonra kuvvetlendiğini ve gece yatısı yasağının insanlar arasında bir soğukluk yarattığını belirtiyorlar. Saat beş çayının, bu hasreti gidermek için icat edildiği söyleniyor.

«Bize gelince... durum çok başkadır albayım. Biz her zaman çay içebiliriz. Yemeğin verdiği ağırlıkla koltuklara serilince önce kahve, daha sonra çay içeriz. Göz kapakları uykudan ağırlaşan çocuklar, büyüklerin konuşmalarını dinlemeğe can attıkları için, bir türlü yatmak istemezler. Sen bizim Erkan’la yatarsın, yatak geniştir, denir çocuklara. Büyüklere de yer yatağı serilir. Misafirin büyük oğlu da koridordaki somyada yatar. Bütün işlerimizi böyle düzenleyebilseydik albayım, gece yatısı adetimize rağmen gene de İngilizleri geçerdik. Böyle bir kalabalığı küçücük evimize sığdırdıktan sonra…

«Fakat bizim aile kalabalık değildir albayım. İsterseniz, ölmüş yakınlarımı da getiririm. Rahmetli babam Hamit Bey, sizin sandık odanızda yatar albayım. İşten dönünce doğru buraya gelir. Berber çantasına benzeyen şişkin ve küçük bavuluna pijamalarını koyar, tıraş takımlarını alır. Hayır albayım: Başka makine ile tıraş olmaz.

Biliyorum, gece yatısına gelen misafirlerin kendi eşyasını getirme hakkı yoktur; fakat babam, tıraş makinasıyla öğünmelidir size. Kırk iki yıllık makinasını göstermelidir. Annemin diktiği tıraş bezini boynuna takmalıdır. Evet, iki de kordonu vardır bu bezin. Annem de kanepede yatar: Çok çekmiş bir kadındır kendisi. Hiç kimseyi rahatsız etmez bu yüzden. Ölürken bile fazla mesele çıkarmamıştı. Babam da... hey gibi Hamit Bey... sanki onu seviyor gibiyim. Ben gidiyorum albayım. Görüyorsunuz, uğramam gereken çok yer var. Siz fazla yemek yapmayın. Ne bulursak yeriz biz. Yemeğe titiz değiliz. Gece yatısına meraklıyız.»

Kapıdan çıktı gitti. Bu ne hız, diye düşündü Hüsamettin Bey. Neredeyse pencereden çıkacaktın. Allah sonumuzu hayırlı eylesin.

12
ŞİMDİSENİYAKALADIM

Hüsamettin Bey çevresindeki eşyaya dikkatle baktı; Mütercim Arif haklı, diye düşündü. İnsan mevcudiyetinin eşyaya ihtiyacı yoktu; fakat, eşyanın ademi mevcudiyeti halinde, insan mevcudiyeti ve fikriyatı da tehlikeye giriyordu. Mütercim Arif, eşya ve insan münasebeti üzerinde çok düşünmüştü. Kıymet verilen bir insanın ademi mevcudiyetine, eşya ile mevzu bahis insan arasında kurulacak bir münasebetle tahammül mümkündür, derdi. Bu münasebeti müsbet bir şekilde ifade edememekle beraber, esasta kıymettar insan ile onun hatırasının bir ahenk içinde olduğuna inanırdı. İnsan, Mütercim Arif'i bunun için sever, diye düşündü Hüsamettin Bey: Daha kuvvetli bir çok muharririn aksine, insanı malum bir istikamete sevketmez, müphem bir ifade kullanmış olması ve meseleleri nihai bir noktaya vardırmaması, bizi daha geniş ufuklara götürür. Hattâ, ekseriyetle, kendimizi Mütercim Ariften daha mükemmel zannederiz, onu düşündüğümüz zaman. Ondan ileri gittiğimizi hissederiz. Fakat bize gene bu imkânı Mütercim Arif

vermiştir. Acaba bütün bunları kendisi de önceden sezmiş miydi? Bilhassa benim fikriyatıma yaptığı tesiri tahmin edebilir miydi? diye merak etti Hüsamettin Bey. Haydi canım, dedi ondan sonra: Benim gibileri nereden tanıyacak? Bazı münekkitlere göre Mütercim Arif, şarlatanın biriydi: Herkese malum olan hakikatleri bir esrar perdesi altında, muğlak cümlelerle ifade eder ve okuyucu, eğer bu meselelerde malumat ve tecrübe sahibi değilse, derin bir mütefekkir karşısında bulunduğu zehabına kapılırdı. Mesela eşya ve insan arasındaki mistik münasebet hakkındaki tefsirleri alelade fikirlerdi: Elbette insan, uzakta bulunan bir tanıdığının sahip olduğu eşyaya bakarak bazı şeyler hatırlardı. Bütün nazariye aslında gülünçtü. Eşya ile düşünce arasındaki sözleri de, havada kalan bir cümleden ibaretti. Hüsamettin Bey, bütün bunları bilmesine rağmen Mütercim Arif'ten vazgeçmezdi. Sanki Arif, bu itirazları biliyordu; fakat söylemek istediği, bütün itirazlardan daha mühimdi onun için. Mütercim Arif'in bir dostu, hatıralarında şöyle bir konuşmalarını naklediyordu:

Kendisine, Garbın ve Şarkın bu muazzam fikriyatı yanında, bir müptedinin hayallerine sahip olduğu söylenmişti –bir münekkit Mütercim Arif'i böyle kıymetlendirmişti. Bu hususta ne düşündüğü sorulunca Mütercim Arif gülümsemiş ve «Belki onlarınki de hayaldir, belki bir gün dünyaya öyle bir tefsir hakim olur ki benim fikir kırıntılarım da onlarınkinden mühim zannedilir,» demişti. Muhatabının hayretle bakması üzerine bir kahkaha atmış ve, «Tabii bir gün benim eserimin de beş para etmediği anlaşılır ama, ben hiç olmazsa kendimi biliyorum ve bir gün için de olsa ileride beni mühim addedenler çıkabilir demek istedim,» diye bağlamıştı.

Hüsamettin Beyin aklına, Mütercim Arif'in kendisi hakkında yazdığı muhayyel bir tercümei halinden şu satırlar takıldı: Zamanında ancak yakın muhitinde takdir edilen ve efkarı umumiyenin fazla tanımadığı bir muharrirdi. Bu yakınlarının ifadesine göre, eserlerinin ileride anlaşılacağını ve öldükten sonra şöhrete mazhar olacağını zannederdi. Filhakika, vefatından bir müddet sonra bazı muharrirler, Arif'e büyük bir ehemmiyet bahşetmişlerdir. Fakat, bu metihlerin geniş bir muhit tarafından kabul edilmesi hiç mümkün olmamıştır.

Halihazırda, modası geçmiş bir ekolün orta bir temsilcisi sayılır. Kendisinden sonra gelen Mısırlı Niyazi ve Mucip Kemal, aynı meselelerde daha şümullü ve vazıh eserler vermişlerdir. Fikriyatının menşei kendisi olduğu iddiasına gelince, zaten bu meseleler iki asırdan beri Garpte biliniyordu.

Olsun, diye düşündü Hüsamettin Bey, Arif'in tarzı gene başkadır.

Yahu bu oğlan, Bilge'yi hakikaten getirecek mi? Diye kendine geldi emekli albay, Hikmet'in eşyası ortasında olduğum halde Hikmet'i unutmuşum. Mütercim Arif'ciğim, diye düşünerek keyiflendi. Nedense, Mütercim Arif'in aleyhine bir durum hasıl olunca, gene bundan Arif'in lehine bir neticeye varırdı. Arif, bunu da bilir diye düşünürdü. Bu kız gelirse ben ne yaparım şimdi? Diye telaşlandı. Mütercim Arif, Hikmet'i tanısaydı diye düşündü. Merhumun kıssalarından birini hatırladı: Bir tarihte Fransa'nın, o zaman için mühim sayılan bir filozofu gelmiş ve Arif'le görüşmüştü. Memleketine dönünce, Arif'i nasıl buldunuz? Diye soran gazeteciye, pek bulamadım, gibi alaycı bir cevap vermişti. Fransıza göre, en hakiki kaziyeleri bile kabul etmeyen ve fikirlerinin illiyet bağını kuramayan lalettayin bir insandı Arif. Bu Fransız, yerleşmiş fikirlere çok sudan bahanelerle karşı çıkan Arif'in ehemmiyetini kabul etmemişti. Arif de galiba bu münasebetlerle bir kıssa yazmış ve sonunda, bir peygamber edasıyla şu sözleri söylemişti: Başkalarını mühim bulmayanlar, bir gün kendilerini de mühim bulmayanlarla karşılaşacaklardır; fakat bu hakikat, onların mühim bulmamış olduklarının mühim olduğu manasına da gelmez. Böyle bir adamdı işte Arif. Aman kendime bir çekidüzen vereyim. Bu çocuk neredeyse gelir.

Hikmet'in Bilge ile birlikte geleceğine pek de inanmıyordu Hüsamettin albay. Bir takım karışık hayaller içinde, gerçekle rüyanın ve arzı edilenin birbirine karıştığı bu ortamda dış dünyaya ait yeni bir olayın meydana geleceğine inanmak, romanlara inanmak gibi geliyordu emekli albaya. Sanki, o güne kadar olanlar artık yeterli bir yoğunluğa ulaşmıştı; bundan sonra, ancak olayların yorumu ve değişik biçimdeki görünümleri üzerinde konuşulabilirdi, bundan

başka bir şey yapılamazdı. Hikmet, Bilge'yle birlikte içeri girdiği zaman bu duygular içindeydi.

«Here we come,» diye gülerek girdi Hikmet. Bilge, bir kirpi gibi büzülmüştü ve uzattığı elinin dışında tek ve şekilsiz bir parçaydı sanki; bununla birlikte gülümsüyordu, utangaç ve heyecanlıydı. «Tanıştığınıza memnun olun bakalım karşılıklı,» dedi. Hikmet. Albay Hüsamettin biraz hayal kırıklığına uğramış gibiydi. Hikmet'in yaşantısında elle tutulur, gözle görünür canlı bir varlığın olmasını yadırgıyordu sanki. Sözlerin canlı bir insan biçimine dönüşmesi, ilişkilerinin dayandığı temelleri acaba sarsıyor muydu? Bu odaya Napolyon ya da Schlick de aynı rahatlıkla gelebilecekti demek. Hayır, gelemezdi. Öyleyse, Bilge bir gerçekse, bütün Heineler, Monikalar, Mütercim Arif üzerine düşünceler, hepsi hepsi gerçek dışındaydı. Schlick, polis memuru ve komiserlerle konuşmamıştı demek. Demek bütün bunlar, albay Hüsamettin Beyin ve dul kadının sağladığı hava şartları içinde uydurulmuş masallardı. Hikmet' in kendi hayatından naklettiği bölümler de, Austerlitz savaşı gibi bir masal değildi demek. İşte Bilge gülümsüyordu; o halde ne Monika, ne de Hroboviç diye bir mesele yoktu. Herkes, Bilge gibi bu masal dünyasında gerçek yerini almaya başlarsa, gecekondunun, emekli albay Hüsamettin Beyin, dul kadının ve çocuklarının ne değeri kalırdı? Hikmetin gecekonduda kurduğu dünya, birden fakirleşmişti. Hikmet, tehlikeli bir teşebbüste bulunmuştu Bilge'yi getirmekle. Gecekondudakileri çıplak bir ışığın altında görünce ne yapacaktı Hikmet? Onlar da, yazmağa çalıştığı oyunların kahramanları gibi, güneşe çıkınca toz olmayacaklar mıydı? Hüsamettin Bey bütün bunları, düşünmeden, bir anda hissetti; Bilge de, bilmediği bir akışın içinde, uygun olmayan bir yerde bulunduğunu sezdi. Bir süre, konuşmadan oturdular.

Albayın durumu sarsılmıştı: Aylardır, Hikmet'in yaşantısı üzerinde, bir soyut problemden bahseder gibi konuşmuşlardı. Hikayenin kahramanlarını, birer satranç taşı gibi oradan oraya sürmüşlerdi. Demek bütün bu taşlar, gerçek bir oyunun kahramanlarıydı. Demek taşları oynatma hürriyeti artık kısıtlanmıştı. Yani, diye düşündü albay, şimdi kapı açılıp da Sevgi içeri girebilir miydi? Evet, girebilirdi. Nursel Hanım da yaşıyordu o halde, Ne zannettin yani? diye payladı kendini

albay. Hikmet'e baktı: Bir şeyler yapmalısın oğlum, diye geçirdi içinden; bizleri bu durumda bırakamazsın, mesuliyetini idrak etmelisin. İster misin benim eski kanın da girsin içeriye oğlum? Allah allah, diye düşündü albay, allah allah.

Hüsamettin Bey, aşırı bir kibarlık gösterdi Bilge'ye: Kılığından dolayı özür diledi. Hikmet, durumu biraz anladı o zaman: Albayın sahte ve alaycı gülüşünden anladı. Albay, durumu kurtarmak istiyordu, kendine bir gerçeklik kazandırma çabasındaydı. Gerçekten önemli ya da gerçek bir kişi olarak görünme telaşına düşmüştü albay. Bir hikâye ya da oyun kahramanı olmadığını, üç yıl öncesine kadar kanlı canlı ve gerçek bir albay olduğunu ileri sürüyordu bir bakıma. Omuzlarında şu kadar yıldız taşıdığını, paşaya nasıl esaslı bir cevap verdiğini, bir zamanlar evli olduğunu anlatıyordu. Hattâ karısının sağ olduğunu, karısının bir adı bile olduğunu ve bu adın da filan olduğunu belirtti. Eski evinde nasıl çiçek yetiştirdiğini; emekli olduğunu bilmeyen arkadaşlarının onu yolda gördükleri zaman, bu kadar genç yaşta neden emekliye ayrıldığını sorduklarını anlatmağa çalıştı. Fakat her sözüyle gerçek varlığını gittikçe kaybettiğini, gittikçe saydamlaştığını seziyordu. Bütün suç Hikmet'indi. Çevrelerinde bir efsane havası yaratmış; en tabii, en alışılmış olayları bir destan havasına bürünmüştü. Herhalde Bilge, kapıdan girince içerde at üstünde dolaşan ortaçağ şövalyeleri filan göreceğini zannediyordu. Nev-i beşer bütün hayatınca mücerret kalamaz, diyen Mütercim Arif ne kadar haklıydı. Hikmet, hepsini kandırmıştı. Şimdi dul kadın birdenbire kapıdan içeri girse ne olacaktı? Hepsi sıkıntı duyacaktı: Hikmetle daha önce duymadıkları bir sıkıntı. Neredeyse gecekondudakilere, bütün hayatlarınca bu masalı yaşayacaklarına inandırmıştı Hikmet. Şimdi de herkesten önce ihanet etmişti onlara. Kendi sözlerinin büyüsüne kapılmış, çevresindekileri hiçe saymıştı. Bir yanlışlık oldu, diye düşündü albay.

Bilge, bütün çabasına rağmen, Hüsamettin Beyi, Hikmet'in istediği gibi hissedemedi. Belki Hüsamettin Bey de Bilge'ye yardımcı olmadı: Bilge'nin bu ortamı yadırgadığını, yeni çevresini küçümsediğini sandı. Oysa Bilge, bir çekingenlik hissediyordu sadece; bu eve Hikmet'in isteğiyle gelmişti, belki albay onu istemiyordu. Hikmetle

birlikte kurduğu dünyaya başkaları karışmasın istiyordu. Belki de bu odada çok sözü ediliyordu Bilge'nin, çok yükseklerde dolaşan bir yaratık olarak tanınıyordu Bilge bu evde. Oysa Bilge, albaydan korkuyordu; aslında ona yaranmak istiyordu. Hikmet de telaşlanmaya başlamıştı. Neden konuşulmuyordu? Bilge, Hüsamettin Beyi nasıl bulmuştu? İşte meşhur Hüsamettin Bey, Bilgeciğim. Neresi meşhur? Canım, bütün tarih ve tiyatro bilgisiyle... Bilge gülümsüyordu sadece. Albay da gülümsüyordu. Belki de Bilge, bana ne bütün bunlardan Hikmet? diyordu. Ben yalnız seninle ilgiliyim. Seninle ilgili olan her şeyi bana beğendirmek zorunda değilsin. Ya da Hikmet böyle düşündüğünü sanıyordu Bilge'nin, bu yüzden huzursuzdu. Sonra, birkaç kırık dökük söz konuşuldu; ilk yabancılık biraz geçer gibi oldu. Bilge de onların havasına kapıldı bir süre. «Beni de aranıza alın» demek istiyordu Bilge. Hüsamettin Beyle konuşuyordu: «Piyesleriniz nasıl gidiyor efendim?» Hüsamettin Bey de Austerlitz'den bahsetti. «Ah ne güzel!» dedi Bilge. «Neler okuyorsunuz bunu yazarken?» «Pek okumuyoruz,» diye karşılık verdi Hikmet, aceleyle. Heyecanlanan Bilge, «Olmaz,» dedi. «Okumalısınız; hangi dilden okuyorsunuz efendim?» «Türkçe,» diye cevap verdi albay biraz üzülerek. «Olmaz,» dedi Bilge, biraz yabancı dil biliyorsunuzdur.» «Gençliğimde biraz Fransızca ile uğraşmıştım,» dedi Hüsamettin Bey, zayıf bir sesle. «Hemen başlamalısınız,» diye atıldı Bilge heyecanla. «Bu yaştan sonra mı kızım?» dedi albay. Biraz bozulmuştu. «Neden olmasın?» diye onu bırakmadı Bilge. «Hikmet de çalışmalı zaten. Ben de yardım ederim.» «Şimdi bunu bırakalım,» diye gülümsedi Hüsamettin Bey. Utanmıştı. Hikmet anlamadı: «Birlikte çalışırız albayım. İngilizce öğrenirsiniz.» Bilge hemen bir kitap tavsiye etti, onlara yardım edeceğini söyledi. «Mütercim Arif de iyidir,» dedi albay kendi durumunu kurtarmak için. Sonra, bu sözü ettiği için pişman oldu. Neden getirmişti Bilge'yi bu deli çocuk? İşte birer birer ortaya çıkıyordu zavallılıkları. Bilge canlıydı, Bilge düşünüyordu. «Anlamıyorum,» dedi Bilge. «Sizlerde neden herkes gibi, bu ülkede yarım yamalak bir şeyler yapmaya çalışan insanlar gibisiniz? İşi neden sıkı tutmuyorsunuz?» İşte, Mütercim Arif'in karşısına dikilen Fransız münekkit gibi ortaya çıkmıştı Bilge. Ona nasıl anlatılabilirdi? Demek Hikmet, gerçekten

Bilge'ye yaranmaya çalışmıştı. Bilge bizi ne yapsın? diye düşündü albay. Başını kaldırdı: «Mütercim Arif,» dedi. «Garbın ilk nazarda inkârı gayrı kabil fikriyatına karşı,» dedi, «Bizim hakiki kıymetlerimiz.» dedi. Bilge itiraz etti: «Siz, bu aldatmalara kapılmamalısınız. İnsan Batıyı biraz bilince, işin derinliğini ve büyüklüğünü biraz sezince, öyle belirsiz sözlerle oyalanmaz. Sizler birçok şeyi seziyorsunuz; bunun için, başkalarından farklı davranmalısınız.» İşte Mütercim Arif de yıkılıp gitmişti. Hikmet, bir kadınla bir olup, büyük bir itina ile kurmaya çalıştıkları dünyayı dağıtıyordu. «Ben müsadenizi alayım,» diye kalktı Hüsamettin Bey. Kalkarken de eski terliklerini gördü, utandı.

Hüsamettin Beyin kalktığını gören Hikmet kendine geldi. Bilge telaşla, «Bana kızdınız mı efendim?» diye atıldı. Yatağının üstüne oturmuş, bacaklarını toplamıştı. «Resimli dergilerin kapaklarındaki kızlar gibi kurulmuşsun,» diye homurdandı Hikmet. Bilge, sıkıntıyla gülümsedi; zaten güç durumdayım, beni yorma demek istiyordu. Hikmet, gözlerin dili gene sahneye çıktı demek, diye kızdı içinden. Albaya döndü: «Bir yere gidemezsiniz. Oyunu yanda bırakamazsınız. Beni halka rezil edemezsiniz. Nöbetçiler! Kapıları kapayın. Bilge! Bir daha yanlış bir şey söylersen ağzına, biber sürerim. Buraya gelirken ben sana böyle mi öğrettim?»

Bilge gülümsemeye çalıştı: «Albay da sözlerini gerçek sanacak.»

«O albay değil, emekli albay. Belki de hiç albay olmamıştır. Böyle emekli albay olur mu?»

Hüsamettin Bey kaşlarını çattı: «Emekli albayların alınlarında işaret mi var?»

«Canım, öyle demek istemedim. Anlamıyorum; bugün kimse, kendisine verilen rolü oynamak istemiyor.» Elini alnına vurdu: «Farklı piyeslerin sahnelerini bir araya getirdim galiba.» Bilge'ye döndü: «Sen de bizi beğenmeyeceksen, neden gelmek istedin sanki?»

«Ben bir şey söylemedim,» dedi Bilge.

«Demek, gelmek istemezdin? Hem, neden bir şey söylemedin? Bu olgunluğun beni öldürecek.»

«Neden beni yalnış tanıtmak istiyorsun Hüsamettin Beye?» diye yakındı Bilge.

«Beceriksizliğimi hemen yüzüme vurma.» Sıkıntıyla sustu. Gecekondu seferi yenilgiye doğru gidiyordu. Albay, gitmek üzere ayağa kalkmıştı ve henüz oturmamıştı. Belki biraz daha oturursak ben bile sıkılacağım albaydan. Bir şeyler yapmalıyım, oyunu kurtarmalıyım. Kapıya doğru yürüdü. Albay, «Nereye Hikmet?» dedi. «Kapı çalmıyor albayım. Sevgi ile Nursel Hanım gelmişler de. Onları karşılamaya gidiyorum.»

«Yapma,» dedi Bilge. «Oyun canım, üzülme. Nurhayat Hanım da geliyor. Sevgi'yi pek beğeniyor; kendisine benzetmiş de.» «Yapma,» dedi gene Bilge. «Görüyor musunuz albayım, ne kadar özlü konuşur: Ben yüzlerce söz ederim; fakat, tarihe bu 'yapma' sözü geçer yalnız. Sevgi'nin de üşümesi geçecek.» Bilge'ye baktı: «Aslında böyle düşünmüyorum, değil mi?» Albaya döndü: «Bu söz de onundur. Bilge'nin sözleriyle bir yer yapmaya çalışıyorum Hüsamettin Bey.»

Albay kızdı: «Ne zamandan beri Hüsamettin Bey olduk?» Kimseyi beğenmiyorum işte, diye düşündü Hikmet. «Hiç olmazsa Nurhayat Hanımı getireyim,» diyerek odadan çıktı.

«Nurhayat Hanım, sana Bilge'yi tanıştırayım.» Dul kadın ellerini elbisesinin arkasına sildi. «Kendisi, senin anlayacağın, sözlüm gibi bir şey.» Bilge'ye döndü: «Bilge, Nurhayat Hanıma gülümser misin?» Bilge gülümsedi. «Tamam albayım, artık ne istersem yapar.» Durdu. «Sonra da burnumdan getirir.» Dul kadın, «Biz onun tuhaflıklarına alıştık efendim,» diyerek, özür diler gibi ellerini oğuşturdu. «Bilge de alışıktır ama, daha entellektüelce olanlarına.» Nurhayat Hanım, «Efendim?» dedi. «Bilge, başka bir ülkeden geldiği için, ben kendisiyle yabancı dil konuşurum Nurhayat Hanım. Kendisi aslen İngilizdir.» «Saçmalama,» diye gülümsedi Bilge. «Kızma canım, ben herkesle kendi diline göre konuşmasını bilirim. Bak şimdi.» Dul kadına döndü: «Eh, Nurhayat Hanım nasılsınız, iyi misiniz bakalım ha?» Kadının sırtına vurdu: «Çocuklar nasıl? Büyüyorlar mı?» Bilge'ye döndü: «İyi kadındır. Albayım!» Biraz tedirgin bir durumda oturan albay, «Ne var?» dedi. «Ben, fakir bir işçi ailesinden geldiğim

için, aslında Bilge'nin sınıfına karşıyım. Bütün anlaşmazlığımız da bundan ileri geliyor.»

Bilge, «Sersem,» dedi.

«Beni küçümsüyor albayım; bir yandan da korkuyor. Tarihî bir çekişme.»

«Senin proleterliğin de nereden geliyor?» diye sordu albay.

«Bilge'ye inadımdan geliyor. Ayrıca, gecekonduda oturduğum için benden utanıyor. Ailesi de beni istemiyor: Çorba içerken çok gürültü çıkarıyormuşum.»

Bilge, zayıf bir sesle, «Beni başkalarıyla karıştırıyorsun,» dedi.

«Çok yalnız yaşadım da ondan,» diye hemen karşılık verdi Hikmet. «Birden bu kadar çok insanla karşılaşınca şaşırdım. Hepsini birbirine karıştırmaya başladım.»

«Masanın üstündeki kâğıtlar nedir?» diye sordu Bilge. «Albayımla benim, gecekonduya ait tapu senetlerimiz. Mütercim Ariften miras kaldı. Bana sekizde üç düşüyor.» Durdu: «Sen böyle geri kalmış miraslarla ilgilenmediğin için, sana hiç bir şey düşmüyor. Bir de Austerlitz savaşında albayımla birlikte gösterdiğimiz yararlıklara karşı düzenlenen bir takdirname var. Avusturya çarı verdi. Ha-ha...»

Bilge, gözlerini yere dikerek gülümsedi: «Kötü bir şey mi yaptım ha-ha diyorsun Hikmet?» «Senden de bir şey saklanmıyor. Ruhumu okuyor albayım. Yüz kırk ikinci sayfaya kadar geldi. Yalnız hafızası zayıf olduğu için, baş tarafını unuttu. Ha-ha...»

Bu sırada Nurhayat Hanım kahveleri getirdi. «Ciddi değil albayım,» diye durumu açıkladı Hikmet. «Biz Bilge ile böyle oyunlar oynarız karşılıklı.» «Karşındakini konuşturduğun yok ki,» dedi albay. «Bu da bir oyundur albayım. Sessiz oyunlara karşı oynanır. Allahtan bu 'oyun' sözünü icat ettiniz albayım; yoksa beni de Schlick ile birlikte kapatırlardı.» Nurhayat Hanım, kibar bir tavırla oturuyordu sandalyesinde. «Bizim Hidayetin oyununu da pek beğenmişler,» dedi birdenbire. Bütün korkusuna rağmen rahatsız görünmüyordu. Konuşulanları dinlemesine izin verildiği için seviniyordu. Bilge'ye bakarak gülümsüyordu. Hidayet'in de bu konuda sözü edilebileceğini

düşünerek gurur duyuyordu. İşte komşusu Hikmet de, bütün konularda herkese laf yetiştiriyordu: Onunla kimse başa çıkamazdı. Fakat neden onunla uğraşıyorlardı? Ne kadar kuvvetli olursa olsun, bir insan tek başına ne yapabilirdi ki? Odada bulunanlar içinde Hikmet'e, bir bakıma acıyan tek insan Nurhayat Hanımdı. Onu seviyordu ve sesinden anlıyordu. Hikmet'in çok iyi bir durumda olmadığını. Ve ona bu yüzden hak veriyordu. Ötekiler de belki Hikmet'e hak vermeğe çalışıyorlardı; fakat önce, ellerini çenelerine dayayıp düşünüyorlar, ne olduğunu anlamak istiyorlardı. Kendi sesleriyle konuşuyorlardı. Olup bitenleri pek anladığı söylenemezdi Nurhayat Hanımın; fakat Hikmet, bu kadar çırpındığına göre, haklı olmalıydı. Ötekiler, böyle bir telaş içinde değildi; daha çok, Hikmet'in sözünü ettiği 'Anayasa' gibi soğukkanlı davranıyorlardı. «Hidayet de sana çok teşekkür ediyor Hikmet,» dedi, sessizliği bozmak için. Herkes Hikmet'e teşekkür etmeliydi. Zavallı delikanlının, ne kazancı vardı yaptıklarından? Albay da neden bu kadar ağırdan alıyordu? Hikmet'in bütün derdinin Bilge'yi beğendirmek olduğunu görmüyor muydu? Bilge, terbiyeli bir sesle, «Hidayet, oğlunuz mu efendim?» diye sordu. «Herkesle böyle kibar konuşur albayım.»

«Gene başlama Hikmet,» diye azarladı onu Hüsamettin Bey. «Söze bir yerden girmek istiyorum, ne yapayım? Düzenlediğim oyun iyi sonuç vermedi, ne yapayım? Susarak geçiştirmek istiyorsunuz bu kötü oyunu. Kahramanları birbirlerine yanlış tanıttığım için herkes beni suçluyor.»

Bilge ellerini uzattı: «Sana karşı kimsenin kötü niyeti yok. Yalnız, bazen kafanın içindekileri izlemekte geç kalıyorum belki. Benden bir şey beklediğini seziyorum; fakat yanlış bir karşılık vermekten korkuyorum. Çünkü, beni de başkalarının yanına yerleştirmek için en küçük bir fırsatı kaçırmıyorsun.» Hikmet, başını ellerinin arasına aldı: «Bilge ile bir gösteri yapmağa gelmiştim buraya; onu bu niyetle getirmiştim.» Albaya baktı: «Sizlerden birşeyler beklediğim anlaşılmıyor mu? Neden susuyorsunuz?» Albay güldü: «Istırabına hürmeten susuyoruz oğlum,» dedi. «Gerçekten böyle,» diye atıldı Bilge.

«Herkes kendisini korumasını biliyor, benden başka,» diye yakındı Hikmet. Sonunda hep ben kalıyorum ortada. Bedelimi koymadan satılığa çıkarıyorum kendimi. Satın alanlar hiç bir şey ödemeğe yanaşmıyor bu yüzden. Bir panayırda, eski ve soluk bir çadırın içinde gösterilen, büyüklüğünden başka bir meziyeti olmayan garip bir deniz canavarıyım. Uzak ve soğuk denizlerde, her nasılsa yakalanarak bu fakir çadırın kötü havuzuna yerleştirilmişim. Panayıra gelenler, bütün hayvanlardan belirli marifetler bekliyorlar. Benim bütün marifetim balık yemek. Pos bıyıklarımın arasına fırlatılan balıkları çiğ olarak yutmasını becerebiliyorum ancak. Bu nedenle, çadıra giriş de ucuz aslında; kimsenin bütçesini sarsmayacak küçük bir ücret mukabilinde gösteriliyorum.

«Çadırın önünde, acemice çizilmiş bir resim: Büyük gemileri deviren korkunç bir yaratık; sandalları iki dişinin arasında eziyor. Oysa, yirmi beş kuruşu vererek içeri girenler, kötü bir koku ve ziyaretçilere bakmadan yatan orta büyüklükte bir yığınla karşılaşıyorlar. Çadırın sahibi, canavarın günlük balığının parasını bile çıkaramadığı için üzgün.

«Bir çocuk yaklaşıyor birdenbire çadırın kapısına. Daha önce, motosikletle ölüm yarışı yapanları seyretmiş. Meşin ceketli, parlak çizmeli motosikletçileri görmüş çadırlarının kapısında; onların motosikletlerini şaha kaldırışlarından heyecanlanmış. Parası olsaymış ölüm numarasını bile seyredecekmiş çadıra girip. Bu çadırın kapısında da böyle bir ön numara bekliyor. Ne var ki, kötü bir resimden başka bir şey yok dışarda. Çadırın içinde ne var? diyerek, göstericinin şaşkın bakışlarına aldırmadan giriyor içeri. Çocuğun annesi de, ona engel olamadığı için, gözleriyle özür diliyor çadırcıdan; ne diyeceğini bilemiyor. Çocuk hemen çıkıyor dışarı. ‘İçeride bir şey yokmuş anne,’ diyor. ‘Ölü gibi yatan bir hayvan var yalnız.’ Kadın gülüyor, çadırcı öfkeleniyor; giriş ücretinin yalnız hayvanı görmek için alındığını anlatmağa çalışıyor kadına. Kadın, ellerini iki yana açarak, çaresizlikle, ‘Ben de istemedim girmesini,’ diyor. ‘Ne yapalım, almasaydın içeri.’ Adam, ellerini sallayarak bir şeyler anlatmağa çalışıyor kadına; galiba, ‘Hanım, neden sahip olmadın çocuğuna?’ diye çıkışıyor. Kadın omuzlarını silkiyor,

çocuğunu azarlayarak elinden tutuyor; uzaklaşıyorlar. Adam bağırarak yumruğunu sallıyor arkalarından. Fakat, onlarla yeteri kadar uğraşacak gücü hissetmiyor içinde; bu işten doğru dürüst para kazanamayacağını biliyor.

«Kadın bir yandan çocuğunun kolunu çekiştirirken söyleniyor: ‘Ne olmuş yani? Hayvanın bir tarafı eksilmedi ya içeri girmekle? Çocuk işte, engel olamadım.’ ‘Bir şey yapmadım anneciğim,’ diyor çocuk. ‘Pek bir şey de göremedim. İçerisi çok karanlıktı.’

«Sonra iki buçuk liraya piyango çekilen bir çadıra gidiyorlar. Her numaraya bir hediye, boş yok! diye bağırıyor kapıdaki adam. Bir silgi çıkıyor kadınla çocuğuna. ‘İki buçuk liraya bir silgi aldırdın bana yezit!’ diye azarlıyor kadın, çocuğunu. Sonra gülüyor: ‘Nasıl girdin para vermeden çadıra, yaramaz?’ ‘Ama anne, bir şey yoktu ki içerde; inan bana.’ Birlikte gülüyorlar. ‘Çirkin bir hayvandı anne,’ diyor çocuk. ‘Bir şeye benzemiyordu.’ ‘Akşam babana anlatırız,’ diyor annesi. ‘Şimdi oturup birer gazoz içelim.’»

Hikmet, kapıya doğru yürüdü. «Nereye gidiyorsun gene oğlum?» dedi albay. «Getirecek kimse kaldı mı?» «Sembolik olsun diye, Bakkal Rıza’dan gazoz getirmeğe gidiyorum albayım. Merak etmeyin, ben de içeceğim sizinle birlikte. Ben, çadırın kapısındaki göstericiyim albayım.»

Nurhayat Hanım, gaz yapıyor diye içmedi gazozu; onunkini küçük Salim’e gönderdiler. Bilge üzgün görünüyordu; anlaşılan, hikâye ona dokunmuştu. Hikmet’e, hikâyenin tam böyle mi olduğunu sordu. Acaba, küçük değişiklikler yapılamaz mıydı? Hikmet de, bunun yaşanmış bir hikâye olduğunu, ancak bazı eklemelerde bulunduğunu, belki piyango olayının ve hikâyenin evde babaya anlatılmasının başka olaylardan alınarak eklendiğini, motosiklet sahnesinin de gerçek olmakla birlikte aynı gün cereyan etmediğini, fakat hikâyeye kuvvet kazandırmak bakımından önemsiz görünen bu ayrıntılardan vazgeçilemeyeceğini belirtti; hikâyeyi anlatırken mümkün olduğu kadar yorum yapmamağa çalıştığını da açıkladı. Çadırın önünde deniz canavarının resmi olup olmadığını da pek hatırlamıyordu; ama, böyle çadırların önünde genellikle bu çeşit

resimler bulunurdu. İnsan bir hikâyede, bazı genel bilgilerini kullanmakta serbestti. Bütün olayın, kelimesi kelimesine aynen nakledilmesi gerekmiyordu. Sonuç olarak, bu hikâyeden alınacak ders, son derece ahlakiydi. «Kıssadan hisse olarak,» dedi Hikmet, «Ava giden avlanır, ya da kendi kazdığın kuyuya düşme, gibi bir sonuca varabiliriz.» Hüsamettin Bey dayanamadı: «Kimseyi bu kadar yanlış yollara sürüklemeğe hakkın yok. Kendini kurtarmak için ortalığı toza dumana katmak hususunda eşin yok,» diye itiraz etti. Hikmet bu itirazı önemsemedi; herkesin kendine uygun bir sonuç çıkarmakta serbest olduğunu söyledi. Onun da yorumlarına, bu bakımdan saygı gösterilmeliydi.

«Ben, bütün bunları, istediğim gibi yorum yapabilmek için anlattım, albayım. Yoksa, böyle acıklı kıssalara dayanacak sinir yok bende. Kendimi bu bakımdan düşünmek zorundayım. Kimse kimseyle ilgili değil albayım. Bilge bile, olayın kendisini ne kadar üzdüğünü düşünüyor sadece.»

Bilge itiraz etti: «Senin ne kadar üzüleceğini bildiğim için endişeliyim. Kendi üzüntülerimi bu biçimde ortaya koymadığımı bilirsin. Ben, senin üzülmene dayanamıyorum.»

«Kadın mantığı,» dedi Hikmet. «Üniversitede felsefe okudu da kendisi albayım. Çok nadir bir kuştur,» «Yoruldum,» dedi Bilge. «Sen nasıl dayanıyorsun anlamıyorum.» «Dayandığımı kim söylüyor?» Gözlerini Bilge’ye dikti: «Genç yaşımda ölmeyeceğim nereden belli?» «Aman öyle söyleme kardeş,» diye atıldı dul kadın. «Seni sevenleri düşün. Hem neden ölecekmişsin?»

Hikmet güldü: «Çok düşmanım var da Nurhayat Hanım.» «Sen düşmanlarının hakkından gelirsin,» dedi Nurhayat Hanım güvenle; sonra başını salladı: «Sen inanmazsın ama, kem gözlere karşı bir kurşun döktürseydik, bir şeyciğin kalmazdı.» Hikmet ayağa kalktı: «Benim bildiğim kadınlar, ölüm meselesinde erkeklerle yarışırlar Nurhayat Hanım. ‘Benim genç yaşta .ölmeyeceğim nereden belli?’ gibi belirsiz bir söze hemen, ‘Ben bu akşam öleceğim,’ diye karşılık verirler.» Hüsamettin Beye döndü: «Benim oyunlarda ancak ‘Ölüm,’

sonunda biraz ilgi uyandırabiliyor seyircilerde albayım.» Bilge'ye baktı: «'Beni artık eve götür Hikmet,' zamanı geldi, değil mi canım?»

13
KORKU

«Köpek mi havlıyor, Asuman?» dedi birisi. Hayır, havlamıyor; havlasaydı, sesi duyulurdu. Kim dedi? Üstelik, Allah belasını versin bu hayvanın, dediler. Dediler mi? Naciye Teyze mi? İki tane Hikmet var, dedi. Peki, İskender'in generali ne oluyor burada? Sen de bağır! Köpek, pencerenin demirine boynundan bağlı; onun için havlayamaz. Saçma! Böyle mantık mı olur? «Köpek mi havlıyor, Asuman?» diye ısrar etti ses. Şimdi üzerinize' atlayacak. Saçma! Pencereye bağlı. Pencereyle birlikte gelecek. Kaçalım Asuman! Pencereyle gelemez. Gene de kaçalım. «Köpek neden havlıyor, Asuman?» En çok bu sesten korkuyorum. Neden korkuyorsun? Hayır benim bir suçum yok, korkmuyorum. Ben buraya, başkalarını savunmak için geldim; elimde belgeler var. «Biraz daha reçel yiyelim,» dedi Asuman. Daha önce yedik mi? Neden hatırlamıyorum? Hafızamı mı kaybettim? Korkuyorum. Reçel yiyelim. Kavanozun boynu dar; elim içine girmiyor. Asuman yiyecek taşıyor; hepsini kâğıtlara sarmış. Ne olduklarını göremiyorum. İskender'in generali mi? Böyle sözler söylemeyin, korkuyorum. Hüsamettin Beyle konuşmuştunuz canım. Öyle mi? Kurtuldum mu? Köpek gelmeden hepsini yiyelim. Evet! Bu söz akla yakın. Kurtuldum. Hayır! Mutfağa girmeliyim, bir şeyler yemeliyim. Kalktı, mutfağa gitti, tel dolabı açtı. Burada da sucuk varmış. Ekmek yok. Biraz da su iç. Küpün kapağını kaldırdı. Sen, iki Hikmet'ten hangisisin?

Demek mutfağa gitmemişim. Olduğun yerde dön, elini uzat, gece lambasını yak. Söylenildiği gibi yaptı. Işık yanmıyor. Düğmeye kuvvetli bas. Bastım, yanmıyor. Demek olduğum yerde dönmemişim. Ne yapalım? Benim elimden bu kadarı geliyor. İstemiyorum. Köpek,

ipini koparabilir. Lambayı yak. Gediz vadisi boyunca bu seferi izlemelisin, diyorlar... Lambayı bir yakabilsem. Böylece, bir gezide hem tarih öğreneceksin, hem coğrafya. Anladın mı? Bir yandan kıral yolundaki kalıntıları göreceksin; tarihi, eski heykellerin kıvrımlarında yaşayacaksın. Bir yandan da, ağaçların arasından ince bir su akıyor: Küpün kapağını kaldır, olduğun gibi suyun içine gir. Daha önce yıkan: Vücudun suyu kirletmesin. Temiz bir havluyla iyice kurulan. Tekrar banyoya gir. Sonra suya gir: Çırılçıplak. Temiz olduğun için mesele yok. Ağzını yavaşça daldır, istediğin kadar iç. Terlememeğe dikkat etmelisin. Sevgi kızmaz mı? Hayır. Bak gülümsüyor. Atını da ağaçlardan birine bağlarsın. İskender İngilizce biliyor mu? Senin görevin savaşı izlemek. Korkuyorum. Karanlıkta da mutfağa gidebilirsin. Daha önce denedim biliyorsun; olmadı. Hangi Hikmet olarak gittin? Biraz duralım; her şeyi yeniden gözden geçirelim. Akla aykırı bir durum olmasın. Dikkat et: Başını kaldırırken masaya çarpma. Masanın ayakları arasına yatay tahtalar yerleştirmişler; aslında sağlamlaştırmak için. Yiyeceklerimizi oraya koyuyoruz; biraz yüksekte kalıyor. Bir kısmı da yerlerde. Çok acıkmış olacaksın. Evet Asuman. İnsanın eli masanın tahtalarına takılıyor. Saçmalama! Kötü bir şey yapmıyorum, anlamaya çalışıyorum. İskender ne oluyor? Benim işim kolaymış: Savaşı bir kilometre geriden izleyecekmişim. Aynı zamanda bölgenin özelliklerini, taşların cinsini, akarsuları, geçit yerlerini, ağaçların arasında ilk bakışta farkedilmeyen tapınakları filan incelemekle görevlendirildim. Uyandım mı? Böyle bir ‘ fotoğraf görmüştüm, diye düşündü, yani bilinçli: Bilge, katıldığı bir gezide çekmiş. Heykelin hepsi çıksın diye, geriden çekilmiş. Bilge pek seçilmiyor, İskender’in elleri görünüyor. Dikkat et: Gene kendini kaptırma. Uyanmalısın, bu işin içinden çıkmalısın. Ben korkmuyorum ki: Ben görevliyim burada. Olsun! Eski ilişkilerini bulabilirler. Ben, onları savunmak için bulunuyorum burada. Elbette bazı ilişkilerim olacak. Hakimi de tanıyorum ayrıca. İngilizce biliyor musun? Neden sordun? Bir toplantı yapılacak, senin konuşmanı istiyorlar da. Yabancılar da mı gelecek? Evet, onların şerefine düzenleniyor. Onlara her şeyi anlatırım ama, beni seçtiklerine pişman olurlar. Ha, ha. Dikkat et; sonra, savunma görevini elinden alırlar. Yabancılar durumumuzu bilmiyor mu sanki? Neden bu kadar kalabalık? İngilizler

de var mı? «Çok sayın konuşmacıların düşüncelerine biz de katılıyoruz; biz de olsaydık, aynı şekilde davranırdık.» «Then, you deny the existence of such institutions in your own country?» Çok iyi bir etki bıraktı: Herkes alkışlıyor. Kısa etekli kız, yanındakine beni işaret ediyor. Salon dalgalanıyor. İngiliz ne söyleyeceğini bilemiyor. Zoraki bir gülümsemeyle yerine oturmaya çalışıyor; gözlüklerini çıkarıyor, yüzüne biriken terleri siliyor. Öyle konuşmamalıydın. Bu fırsatı kaçıramazdım; onu yerine oturttum. Hem de İngilizce konuştum. Artık söylenecek bir şey kalmadı; herkes kapıya koşuyor. Birlikte yemeğe gidecektik; hakim öyle söylemişti. Bize buyurun, demişti. Babamın arkadaşıymış. Eyvah! Behçet bana yaklaşıyor, kalabalığı yarmaya çalışıyor. Beni tanıdığını belli etme diye o kadar söyledim. Hakim anladı işte. «Bu adam ne istiyor?» «Hikmet Beyi tanıdığını ileri sürüyor.» «Bir dakika. Elinizdeki tapu, sözü geçen arsaya mı ait?» Böyle pis kılıklı bir adamın benimle bir ilişkisi olamayacağını söylerim. Olmaz: Sonra bizimkiler kızar. «Bu tapu sizin mi?» Karşılık vermiyor. «Tapunun size ait olduğunu ileri sürüyorsanız o gün olay yerinde bulunduğunuzu da itiraf ediyorsunuz demektir.» Aptal Behçet! Gördün mü? Kapana kısıldın işte. «Ben buraya dinleyici olarak gelmiştim. Salona almadılar. Hikmet Bey beni içeri aldıracağına söz vermişti. Oysa, görevliler beni iterek dışarı çıkarmağa çalışıyorlar.» «Bu meseleyi yemekten sonra inceleriz. Arabaya buyurun Hikmet Bey.» Yemeğin sonuna kadar zaman kazandık demektir. Siyah arabaya bindi. «Sizin de işiniz çok zor, efendim.» Eve geldiler. Hayır, daha arabadayız. Telefonla soruyor. Arabada telsiz telefon varmış. Siyah arabalarda bulunması normal. «Hanım, bizim için yiyecek bir şeyler var mı?» «Şimdi hazırlarım.» «Uzun sürer; sen ekmeğin içine biraz peynir koy. Arabada yeriz. Hemen dönmeliyiz.» Yemeğe-kalabilseydik, öğleden sonraki duruşmayı atlatabilirdim. Onların da yararına olurdu. Oysa onlar durumu anlamıyorlardı: Duruşma salonunun parmaklıklarına yığılmışlar, konuşmak için birbirlerini itiyorlardı. Hikmet'in siyah arabayla dönmesi iyi bir etki yapmamıştı. Bununla birlikte, hakimden çekindikleri için seslerini çıkarmıyorlardı. Behçet, bir kenarda duruyordu; esmer yüzü ve kemikli elleri, salonun loşluğunda daha iyi belli oluyordu. Açık renk bir elbise giymişti; hemen dikkati çekiyordu.

Eve dönünce hepsi birden canıma okuyacak, diye düşündü Hikmet. Kerim, sallanarak kapıdan girdi: Sarhoştu. Bakalım merhaba diyecek mi? Neyse, elini uzattı. Burası apartmanın koridoruydu. İki Hikmet olması durumu kurtarıyordu: Kendini seyrediyordu böylece. Ayrıca, evde ve duruşmada, aynı anda bulunabiliyordu. İskender meselesinin ne durumda olduğu soruldu. Savcı, salonda arama yapılacağını bildirdi. Behçet, elindeki tapuyu cebine sokabilseydi hiç olmazsa. En büyük delil buydu çünkü. Savcı sordu: Arsa caddeye yakın mıydı? Hikmet, böyle bir arsanın varlığından haberi olmadığını söyledi. Onun sözlerine inanıyorlardı. İskender'in generali çağrılsın, denildi. Herkes kapıya baktı: Uzun bir hayvan sürünerek içeri girdi. Hortum gibi bir şeydi. Parmaklıklara birikenler onu tekmelediler; hayvan ters döndü: Karnının içinden kısa bacaklar çıkıyordu. Bütün iğrençliğiyle yerde kıvranıyordu. Herkes birden ayağım kaldırdı. Hikmet de kaldırdı. Hep birlikte hayvanın üzerine bastılar. Kalın, siyah kabuklu karnını ezdiler. Bilge bağırıyordu: «Zararsız bir hayvandır, öldürmeyin onu!» Hayvan yassılaştı, bir kemer gibi oldu: Boğumlu siyah bir kemer. Hikmet, ne iğrençlik diye düşündü. Bunu görmek istemiyorum. Hangi Hikmet istemiyor? diye soruldu. Parmaklığın önünde birikenlerin dışarı çıkarılmasına karar verildi; rahat soruşturma yapılamıyordu çünkü. Bunlar arkadaşlarınız mı? dediler; ya da buna benzer bir söz geçti. Belki de her soru ona sorulmuyordu. Korkuyordu. Çok kalabalık vardı. Elini lambaya uzattı. Düğmeyi yumrukladı. Eli acımadı. Tırnağını etine bastırdı, acı duymak istiyordu. Bağırmak istiyordu. Sevgi gülümseyerek yaklaştı. Hayır, onunla yaşamak istemiyorum artık. Biri bunu Sevgi'ye söylemeliydi. Paris'e gelmişlerdi: Onları Hikmet getirmişti. Başka kim vardı? Küçük bir çocuk vardı. Metroya binmek için kırmızı kurdele takmak gerekiyordu. Bu saçmalıklara engel olmalısın. Kırmızı kurdele nerede takılır? Bayram ziyaretlerinde. Hayır. Durun, bulacağım. Tabiî, bildim: Pazarı pazartesiye bağlayan gecelerde. Hayır. Hiç olmazsa kaç olduğunu yaz bakalım. Sekiz. Yazamadı. Kalemi bütün gücüyle bastırdı: B yazdı. Peki vazgeçtik, herhangi bir sayı olsun. En kolayını yaz. Yazamadı. Bu sefer harf de yazamadı. Sayıyı söyle, dediler. Sevgi; hayır, bir dakika! Hiç bir kelime bulamadı. Öteki Hikmet bir şey yapsın. Sevgi'yle evlenmek

istemiyorum. Kurdele kaç? dediler. «De,» dedi. Masanın altına girdi; yemekleri yiyebileceğini, henüz bir şeyler yapabileceğini göstermek istedi. Birden, sayıyı buldu: «Köpek sekiz havlıyor!» diye bağırdı. Naciye Hanım dört istiyor. Yemekler mutfak. Dönüyor muyum? İki Hikmet, iki Hikmet. Masanın içinde döndü, havaya kalktı, düştü. Uyandı. İki Hikmet çok iyi bir buluş, diye düşündü. Başka ne olmuştu? İki Hikmet çok sembolik. Demek, akla yakın olaylardı. Çünkü, bir Hikmet rüyaları düşünürken, öteki de: yaşantıların sorumluluğunu üstüne almalı. Çok doğru. İngilizce de konuştum. Ne dedim'? Buldu. O halde, iki Hikmet iyi bir şey. Neden iyi? Başını sarstı: Kendine gel artık. Neden iyi? Ne iyi? Bulamadı. Yeniden uyuma. Mutfağa git, bir şeyler ye: Açılırsın. Evet, rüyada yemek gördüm; demek ki acıkmışım. Sayılar, evet sayılar? Beş, sekiz, üç: Sayabiliyorum. Saçmalama. Köpek havlıyor, tozlar yavaş yavaş dibe çöküyor. Böcek iğrençti. Böyle şeyler görmek istemiyorum. Neden görüyorum? Yatmadan önce öldürdüğüm hamam böceğinden olacak. Altı, dört, yedi. Köpek neden havlıyor Asuman? Aklım yerinde. Peki, neden sekisi bulamadım? Kurdele… Hayır, olamazdı, sekiz değildi. Neydi? Kırmızıydı. İyi. Biraz dinlen. Düşünme. Uzandı, düğmeye bastı: Gece lambası yandı. Korkuyorum.

Mutfağa gitti. Ekmek kalmamış. İki parça bisküvi buldu. Üstüne bir bardak su içti. Suyu içerken kendine geldi: Bisküvileri yedim mi? Yemişim. Odasına döndü. Oturacak bir koltuk bile yok. Yere oturdu, sırtını somyaya dayadı. Sigara paketine uzandı. Her hareketin bir anlamı var. İnsan, benim gibi hareketten vazgeçerse, bu anlamaları daha iyi hissediyor. Sigarayı yaktı; yanmış kibriti kutunun içine koydu. Her hareketini önceden hesaplarsan hata yapmazsın; aynı zamanda, düşüncelerini hareketlerinden ayırırsın. Ne yaptığını hatırlarsın; düşünceden harekete geçmek kolay olur böylece. Düşünmeğe başladığım sırada en son olarak sigara tablasını yere, kilimin üzerine koymuştum, dersin. Düşünceler seni bırakınca delirtici bir şaşkınlığa, gerçeğe alışmanın zorluğuna düşmezsin. Kaç sigara içtiğini, her birini nasıl söndürdüğünü, kibritleri nereye koyduğunu hatırlarsın. Yoksa, birdenbire sigara tablasının içinde dört izmarit ve iki kibrit bulursan büyük bir korkuya kapılırsın: Sigaramı nasıl

yakmışım? Olağanüstü bir şey mi oldu bu arada? Aklımı mı kaybediyorum? Birden her şeyi unutacak mıyım? Oysa, içinden bir ses, kibrit kutusuna koydun, kibrit kutusuna koydun diye seni yatıştırırsa büyük bir ferahlık duyarsın; herkese ve her şeye meydan okumak için büyük bir cesaretle dolduğunu hissedersin. Benimle kimse başa çıkamaz, hesabını veremeyeceğim tek dakikam yok diye gururlanırsın. Gerçekle rüyayı birbirinden ayırırsın. Bu iki kibriti ben rüyamda yakmadım. İşte kutuyu açıyorum: İçinde iki tane yanmış kibrit. Kendi kendine gülümsersin: Beni daha ele geçiremediniz. Korkuların bir an sürer geçer. Sayı ile hareketi, renk ile düşünceyi sadece rüyanda karıştırdığın için endişe duymazsın. Hikmetler de birbirine karışmaz. Fakat, bütün bu rüyaları, neden gördüğünü de biliyor musun? Her şeyi biliyorum. Eyvah! Mutfağın elektriğini söndürmeyi unutmuşum. Dur, telaşlanma; gider söndürürsün.

Kalabalıktan hoşlanıyordum eskiden, diye düşündü; herkese yetişmeğe çalışıyordum. Hiçbir karışıklığın, mesela Hikmetlerin filan farkında değildim. Düşüncelerle, duygularla, olaylarla oynayabilirdim. Atıyorsun. Ya da bana öyle geliyordu. İkimiz de üşüyorduk. Sevgi'yle mi? Hayır. Biz. Otuz beş yıl önce dünyaya gelmiştik. Kimler? Biz. Hikmetler. Ben onun hareketlerini uzaktan izliyordum. Bu yüzden engel oldum ileri gitmesine. Başkaları da oldu. Kimler? Nezahat'ın düğününde, yeni tanıştığı kızla dansediyordu; kız onu beğeniyordu ki, dans edemediğini gördüğü halde gülümsüyordu. Hikmet votka içmişti, yanakları yanıyordu. Ben Hikmet'i beğenmiyordum, kız beğeniyordu, ben Hikmet'i sevimsiz buluyorum dedim kıza, ben öyle bulmuyorum dedi kız, Hikmet havalarda uçmalıydı bu söz üzerine, uçmadı, ben engel oldum, sokaklarda dans ettiler, benim gibi Hülya da engel oldu Hikmet'e, insanlara çabuk kapılıyorsun dedi, Hülya evlenmek istiyordu Hikmet'le, bunu Hikmet de biliyordu, ben de biliyordum, ertesi gün kızla buluşursam ne yaparım diye düşündü Hikmet, yarın buluşalım demedi kıza, ben engel oldum, ertesi gün bunları düşündü, kızla çeşitli yerlerde buluştuğunu düşündü, ben engel olmadım, düşünmesine izin veriyordum, Hülya ile de evlenemedi gitti Sevgi'yle evlendi, buna engel olamadım, beni dinlemedi. Bir daha da hiçbir kız, ben sizi öyle bulmuyorum demedi

Hikmet'e; bu yüzden bana düşman oldu, beğenmediği kadınlarla yattı, çirkin bir kız vardı, bir gece onu okşadı merdivenlerden inerken, ona engel olmadım çünkü o sırada ışık sönmüştü, birden ışık yandı, Hikmet geri çekildi, merdivende arkalarından inen Behçet güldü, alaycı bir söz etti Hikmet'e, Hikmet kızdı, bana saldırdı, neden bana engel olmadın dedi, bu kızın çalıştığı yeri biliyordu boş ver gitme dedim, boş verdi, öyle göründü, sonra üzüldü, sokakta dans ettiği kıza daha çok üzüldü, sonra ikisinin de adını unuttu, demek önem vermemişsin onlara dedim, onlara önem vermemiş gibi yaptı, öyle göründü. Şimdi geceleri ara sıra onlarla yatar, ben de engel olmam, kızlar da itiraz etmez, artık evlendin demiştim bir gün ona, kadını tanıdın, başkalarıyla yatma, yatmadı, şimdi de Bilge'yi görmüyor bir aydır, eski arkadaşlarını aramak istiyor, bütün kadınlarla yatıyor, ses çıkarmıyorum, eski arkadaşlarını aramasın da her şeye razıyım, onun yalnız kalması gerekiyor, sağlığı bakımından gerekli, benim değerimi bilmiyor, benimle konuşmuyor çoktandır, birlikte doğduk, ayrı büyüdük, sokağa birlikte çıktık; Hikmet sinemaya yalnız giderdi, ben gitmezdim, böyle hafifliklerden hiç bir zaman hoşlanmamışımdır, içkiyi de fazla kaçırmam, bir de ben içersem gece onu eve kim getirecek? Oyunlarına da karışmıyorum, geçinip gidiyoruz aslında, bazı konulardan anladığını ileri sürer, tiyatro hakkında gevezelik eder, ben bu konuları bilmem, onun da bildiğini sanmıyorum, bazen beni kızdırırsa yüzüne karşı da söylerim, üzülür, artık yalnız futbol maçlarına gideceğim diye tutturur, dört yıldır gitmedi, ne zaman bir şeyi yapmasa muhakkak bir faydasını görür, bana da bunun için katlanır, onu bir şey sananlar da var.

«Kimse karışamaz,» diye mırıldandı Hikmet. Böyle bir kanun icat olmadı. Bütün bunlar benim hayalimin ürünleri; kimseye zararı yok. Önce Bilge'yi çağırırım: Bilge buraya gel! Geldi. Kucağıma otur. Oturdu. Bu yaptıkların doğru mu Bilge? Doğru değil Hikmet, haklısın. Olmadı, beceremedim. Git şimdi Bilge. Ben çağırınca gelirsin. Bana önem vermiyorsun Hikmet; hayalinin oyuncağı yaptın beni: Sana hak vermek de yetmiyor. Yetmez. Ne yapmalıyım Hikmet? Hiç bir şey yapma, bekle. Gözlerimi kapıyorum, sana geliyorum. Başka bir şey düşünmüyorum. (Düşünme.) ilk geceyi düşün: Sen istersen her şeyi

yaparsın Hikmet. (oluyor.) Sen istersen her şeyi yaparsın Hikmet. Bilge'nin sesini düşün. Canım Bilge! (Bilge'nin yüzünü düşün.) Sen istersen her şeyi yaparsın Hikmet. Yapamam. Yaparsın canım. Yapamam Bilge. (Uzatma, hayal kaybolacak.) Yaparım yaparım. Bana çok kötü davrandılar Bilge. Kadınlar yüzünden çok çektim. (Bunları Bilge'ye anlatma.) Babamın gülünçlüğüne de dayanamıyordum; onun yüzünden herkes sanki benimle alay ediyordu. (Başkalarına anlatırsın bunları canım.) Kadınlara gülünç bir istekle bakıyordu babam; ben de ona mı benzedim Bilge? (Kızı üzeceksin) Peki, peki. Onun gibi olmak istemediğim için, gülünç olmaktan korktuğum için... (Sus.) Korkuyorum Bilge. Oysa, büyük işler yapmak istiyorum. Ben filozof olmak istiyordum Bilge. Piyano da çalmak istiyordum. Kadınlar gözlerini kapayıp beni dinlerken ellerimi tuşların üstünde gezdirerek hüzünlü şarkılar söylemek istiyordum. Sesim de güzel olmalıydı. Şimdi size küçük bir bestemi çalacağım, bakalım beğenecek misiniz? Kadınlar, küçücük elleriyle alkışlıyorlar beni; hepsi de heyecanlı. Evet, diyorlar. Hikmet siyahlar giymiş; hava da sıcak, ama terlemiyor. Basit insanlar terler böyle durumlarda. Aynı zamanda koşuyor: On kilometreyi otuz dakikanın altında koşuyor. Topu ortaladı, gol oluyor: Kimseye değmeden top kaleye giriyor. Koşuyorlar, köpek havlıyor. Altı mı oldu? diyorlar. Sekiz oldu. Herkes birden alkışlıyor: Seyirciler, kadınlar. Bir kadın soyunuyor, dördüncü durumda bekliyor. Merdivenden yavaş yavaş kadının üstüne doğru iniyorum. Üç basamak, bir basamak, dört dört. Ağır ağır iniyorum; kadının içinde kayboluyorum. Hüsamettin Bey, Naciye Hanımla evleniyor. Bizi kimse görmüyor kadınla yatarken. Birden perde aralandı. Merdiven kayboluyor. Kırmızı düşünme, sekiz düşünme. Kara, kara...

Uyumuşum, diye söylendi. Hava aydınlanıyordu. Kadını tekrar görmek için gözlerini kapadı. Hayaller ve kelimeler, rüyadaki anlamlarını hemen kaybettiler. Oyunlar tek başına oynanmıyor evladım Hikmet. Saatine baktı: Altıya geliyordu. Şimdi albayımı uyandırmak olmaz. İşte hürriyet, işte çalışmıyorsun, daha ne istiyorsun? Neler yapacaktık değil mi? Kendini, istediğin kadar kötüleyemedin bile. Ben oburum albayım: Düşüncelerimin

meyvalarını yemek istiyorum, aşkımın meyvalarını yemek istiyorum hemen. Korkuyu yenmek istiyorum. Kalabalık istiyorum. İsteklerle zenginleşilmiyor albayım. Her şey birden bekleniyor: Sigara içiliyor, kahve pişiriliyor, çay pişiriliyor, sokaklarda başıboş dolaşılıyor, her geçenden yardım bekleniyor, sanki işte bu evet bu insan beni kurtaracak, dalgalanan bu etek beni anlayacak, hay allah! karşıya geçti,, belki bu yaklaşan etek kurtarır, belki tam bu sırada vasıtalar sıkışır, bin - yüz bin - on yüz bin otomobil önümüzü kapar, saatlerce kaldırımın bu kıyısında dururuz, beklemek önce cesareti kırar, sonra cesaret gelir insana, affedersiniz size bir şey sormak istiyorum, karşıdan karşıya nasıl geçilir acaba? hayır! anlaşmak yüzyıllar sürer böyle, affedersiniz ne kadar güzelsiniz, neden insan bir kelime bir cümle yüzünden kaybediyor? Çok iyi sözler hazırlamıştım güzelliğinizin karşısında unuttum, hava kararıyor, yalnız kurtlar iplerine dönüyor, fakire bir sadaka, siz inanmazsınız ama önünden geçip gittiğiniz dilenciler günde yüzlerce lira kazanıyor, ülkemizin bütün zenginleri böyle adam: oldu, ben merhamet dilencisiyim, kolumda sargılar taşımıyorum, paçavralar içinde gezmiyorum, kimsenin anlamadığı ince metodlarım var, gecekonduda oturuyorum, seviyemin altında yaşıyorum, yüz olabilirken bir oluyorum, sürümden kazanıyorum, bana bak saydam etek! bana bak güzel bacaklar! kiminle konuştuğunun farkında mısın? beni hemen anlamalısın, çünkü ben kitap değilim, çünkü ben öldükten sonra kimse beni okuyamaz, yaşarken anlaşılmaya mecburum, ben Van Gogh'un resmi değilim, öldükten sonra beni müzeye koyamazsınız, beni tanımalısınız; ki benden bahsedin, çocuklarınıza beni örnek gösterin,, herkes zengin olmak yerine Hikmet olmak istesin, ah bir Hikmetim olsaydı desin, benim ana çizgilerimi öğrenin, sonra 2000 modeli bir Hikmet-çamurlukları büyük arkası şöyle bir Hikmet yaparsınız kendinize göre, kötülüklerimi de unutun, onları ben biliyorum ya yeter, kimseye yararı yok, kötü örnek örnek olamaz, suimisal misal olamaz, bunum anlamı başka, sen anlamazsın ki ince bel! sana her şeyi nasıl anlatabilirim? gözlerime bakıp bana güvenmeni isteyebilirim ancak, sen beyaz dişlerini göstererek bir gülsen, gerisi kolay, geride bir ordu söz sırasını bekliyor, ben öyle anlatırım ki kötülüklerimi bile küçük hesaplarımı bile güzel gösteririm

sana, şimdiye kadar yapamadım ama zarar yok, belki bundan sonra olur, istersen kötülüklerimden bahsetmem de, istersen karşı köşede dilenirim, sana muhtaç olmadık ya, herkesin rızkını Allah verir, ben. de bundan bir şey çıkarırım, ne çıkardığımı sen anlamazsın, anlasaydın çıkaramazdım, o zaman dünyada ıstırap olmazdı, bu çeşit ıstırap olmazdı demek istiyorum, henüz Birleşmiş Milletler tanımadı bu çeşit ıstırabı, başka, çeşit ıstıraplarla — buna benzediği halde aslında çok farklı olan ıstıraplarla karıştırdılar, biz bu ıstırabı da, Birleşmiş Milletlere aldık dediler, Amerika da Rusya da karşı çıktı bu ıstıraba, onlar karşı çıkınca olmuyor biliyorsun, biz henüz ümidimizi kesmedik, çok uzun konuşmalıyım biliyorsun, ben susunca gidersin biliyorum, ben konuşurken kaçanlar da oldu, bana roman yaz diyenlerde oldu, hayatım roman olduğu İçin yazmıyorum, onu ben yaşarken okuyun, ben oyun yazıyorum, bir gün sonraya çıkabilmek için ve güneşin bir gün daha doğmak üzere olduğunu görebilmek için her gün yeni oyunlar icat. etmek zorundayım, biraz okumuş olsaydın sana Şehrazat filan derdim, bana oyunlarını daha ince bir biçimde ortaya koy diyenler de çıktı, denedim olmadı, dikkat et karşıdan otomobil geliyor, seni biraz adam etmeliyim hayal etmek için, her an yeni birini hayal etmek zorundayım, Bilge'yi hayal edemiyorum artık, ona sahip oldum, ha-ha, hep kendini oynuyor, yüz kırk ikinci temsilini gördük, oynayan için iyi ama seyirci için mahzurlu ha-ha, onun için güzelim... dur bir dakika, neden karşıya geçtin? zarar yok canım, ben vapurda karşına otururum gene, güzel bacaklarını üstüste atışını seyrederim, giyimini kendine nasıl yakıştırdığını incelerim, oldu mu ya, o adam neden önüme oturdu? neden senin canım görüntünü kapadı? zarar yok, başımızı sola çeviriyoruz, başka bir canım görüyoruz, sayın bayanlar baylar, bir dakikanızı rica ediyorum, elimde bu gördüğünüz canımı size çok ucuza veriyorum, Ahmet! memur geliyor mu sen göz kulak ol, evet nerede kalmıştık? işte her şeyi tamam, orası burası yerinde bir canım, hiç bir canım onun gibi elini çantasına sokup da filtreli Amerikan sigarasını çıkararak kırmızı canım gazlı çakmağıyla şıp diye yakamaz, başka marifetleri de vardır, tanıyan bilir, yüzüne en iyi makyaj maskını yapmak onda, en birinci moda dergilerini takip etmek onda, oğlum bir tane versene, buyrun abi, başka isteyen, dur

oğlum bir dakika, bu canım ne okur? abi müsaadenle memur geliyor, ben kaçayım, kurgusu biter mi? evet başka isteyen var mı biz gidiyoruz, haydi, evet yalnızları sevindiriyor, elinde neden o korkunç dergiler var güzel şey, neden o kahrolası kitaplara bakıyorsun? mesela canım, Kant'ı filan tutamaz mıydın güzel parmaklarının arasında? okuyamam anlamam diyorsun, zarar yok, ben de okuyamıyorum, ben de anlayamıyorum, fakat düşün bir kere: Binlerce yüz binlerce güzel şey elinde Kantla görünse ne müthiş bir sükse olur değil mi canım? istatistik diyorlar bir bilim varmış, duymadınsa benden duy, elbette yüz bin güzel şeyden birkaçı merak eder felsefeyi sonunda diyorlar, zarif parmaklarıyla Kant'ın sayfalarını karıştırır, hattâ içlerinden okuyanlar bile çıkar, neden felsefeyi reddediyorsun? Kant'ı resimli roman biçiminde sana sunmak çok zor güzelim, ha-ha, sen güldüğüme bakma aslında ben ıstırap çekiyorum, bir kere bu Kant çirkin bir adam güzelim, sonra bütün hayatınca evinin dışında sadece yürümüş, ne yapmış ben de pek iyi bilmiyorum, ben söyleyenlerin yalancısıyım, adamın cinsel hayatı da yüz kızartıcı, passons, geçelim demek istedim, bildiğim bir iki kelimeyi de yerinde kullanmazsam beni dinlemezsin ki güzel şey, ah sana öyle şeyler öğretirdim ki arkadaşlarını kıskançlıktan çadlatırdın şekerim, ne Tuncay ne Erkan ne de Durgu bunları katiyyen bilmez, evek kabul ediyorum onların beli daha ince fakat güzel bir profil ne ifade eder sorarım sana şekerim? ben de gözlüklü ve sivilceli bir kız neden seçmiyorum? bunu mu soruyorsun? ha-ha, passons güzel şey passons, korkumu yenmek için diyelim, çok güzel kızlar varmış ve Kant'ı da su gibi okuyorlarmış diye söylentiler çıkarıyorlar, doğru mu acaba? onları ne yazık ki karşıdan karşıya geçerken ve vapurda bacak bacak üstüne atarken ve piyasa caddelerinde gözlerini ilerde bir noktaya dikmiş yürürken göremiyoruz, nerede saklanıyorlar dersin, bak ben ortadayım, onlar da kim bilir ne isterler? Kant'ın kendisini isterler, hem de güzel bir Kant isterler, kirli çamaşırlarını bile kimselere koklatmazlarmış öyle mi? beni şimdiye kadar otuz yedinci sayfaya kadar okudular, sıkılıp ellerinden bıraktılar, o sayfam açık öylece kaldım, o sayfada sarardım, bizim bir arkadaş vardı, kadınlara kendini açındıracaksın diye öğüt veriyordu bana, çok üzülüyorum —ne yapacağımı

bilmiyorum— yalnız kaldığım için intihar etmeyi düşünüyorum diye dert yandı mı bütün kadınlar ağına düşüyormuş, sonra bir yanlıklık oldu: Bu arkadaş —başımız sağ olsun— intihar etti, benim de korktuğum anlar oluyor, insan bu güven olmaz, pencere bu kadar yakınken ve iki adım daha atınca denize düşmek ihtimali varken, korkmayın canım şey, sizi elde etmek için yalandan söyledim, ben ölür müyüm? ha-ha, vicdan azabı rolünde yaşamak niyetindeyim, kendimden bahsettiğime bakmayın, asıl mesele sizsiniz, ben yaşlanıyorum, siz hep genç ve taze kalıyorsunuz, yıllardır vapura binerim, yıllardır geniş caddelerde karşıdan karşıya geçerim, yıllardır yollarda yürürüm, gördüğüm kadarıyla siz hep gençsiniz, hep güzelsiniz, yirmi yaşında kalıyorsunuz her zaman, bir bayrak yarışında olduğu gibi gençliği birbirinize devrederek ilerliyorsunuz, ben benzetme için özür dilerim, sizi yerinizden oynatacak kadar heyecanlı bir benzetme yapmayı ne kadar isterdim, bizi iyi yetiştirmediler, hep ukalalık öğrettiler, öğretenleri bir elime geçirebilsem, sizin yanınızdaki delikanlılar da yaşlanmıyor, ne garip ne karışık bir düzen bu, bazen yanınızda yaşlılar da görüyorum, sakın paraya kıymet vermeyin olur mu? sizi onlarla gördükçe daha çok üzülüyorum, beni kırmayın olmaz mı? işte yolculuğumuz burada sona erdi, doğru dürüst bir söz de söyleyemedim, bana müsaade, duraklarda belki başkalarına rastlarım, onlara söz geçiririm, Kant hakkındaki sözlerime de aldırmayın, sizi kızdırmak için mahsus söyledim, kızınca daha güzel oluyorsunuz da, bunu da nasıl olsa daha önce söyleyen çıkmıştır size, söyleyenlerle görülecek bir hesabım var, eyvallah, beni okumayı sakın ihmal etmeyin, bütün kitapçılarda bulunuyorum, bu herif de ne konuştu — deli midir nedir — böylesini de hiç görmemiştim şekerim-adam bir türlü susmak bilmiyor demeyin arkamdan olur mu? herkes bir yaşayış tutturmuş gidiyor, herkesin derdi başka, siz güzelliğinizi korumağa bakın, karşıdan karşıya geçerken dikkat edin, bu şoförler yamandır: Sizin gibi güzelleri korkutmak için bile bile üstünüze sürerler arabalarını, bana da geçen gün paranın üstünü eksik verdiler, dedim ya herkesin derdi başka, müsaadenizle ben kaçıyorum, şu güzel biraz hızlı yürüyor da, ona yetişmeliyim, neden hızlı gidersiniz? ne aceleniz var? bacaklarınızın uzun olduğunu göstermek için mi? bu aydınların

canı cehenneme, Kant olamadığıma göre hiç olmazsa Erkol Tancar Durgu filan olsaydım, bu pantalonlar gençlere göre efendim demeselerdi elbise mağazalarında bana, dur güzelim acele yürüme yetişemiyorum, ne İsa'ya- yaranabildik ne de Musa'ya, iki cami arasında kaldık, ulan durun be, nereye gidiyorsunuz? o güzel gözlükleri takmasını bil, külhanbeylerini şimdi anlıyorum, hiç olmazsa konuşuyorlar, eskiden külhanbeyleri de bizim gibiymiş, bizim gibi yalnız dolaşan kurtlarmış, hamam külhanları sıcak olduğu için oralarda barınan kimsesizlermiş, ah hele sizlermiş, hele sizlermiş, her şeyin bir yolu yordamı varmış, ustaları-çırakları-şeyhleri-müritleri varmış, külhanda yüzleri kararırmış ama içleri kara değilmiş, kimseye yan gözle bakmazlarmış, ustalarının bir adım gerisinden giderlermiş, fakirlik ilmühaberi olmayanları aralarına almazlarmış, yersiz yurtsuz olmayanları kapı dışarı ederlermiş, külhandan sokağa-sokaktan külhana başları önünde gidip gelirlermiş, Sultan Mahmut (geceleri) ekseriya bir derviş kılığında tebdil eder gezermiş, küfür edenleri yan gözle bakanları cezalandırırmış, sonra yeniçeriler ayaklanmışlar, düzen bozulmuş, düzen o kadar bozulmuş o kadar bozulmuş ki sonunda bu karışıklıkta yanılıp hürriyeti bile ilan etmişler, külhanbeyleri de dayanamamışlar, çünkü onlara okuma-yazma öğretilmemişmiş, hürriyeti yanlış anlamışlar, kadınlara laf atmağa başlamışlar, işte size hürriyet! Okuma yazma bilenler de gecekondulara çekilmişler, oradan dünyaya sözle düzen vermeğe kalkmışlar, biz adam olmayız demişler, iyi halt yemişler, işte o gün bu gün güzel şey, gündüz kurt-gece kurt olmuşlar, Frankeştaynların en korkuncu olmuşlar, ulumak için ay ışığını filan beklememişler, ah ne olurdu bu sözlerimi anlasaydın! canım sen hiç tarih okumadın mı? tarihin tekerrür olduğunu falan hiç duymadın mı? bunlar adam olmaz albayım, bunlarla oyun oynamaya gelmez, ah albayım bir külhanhanım olsaydı, taklitleri var, erkeklerine eşek! diye sesleniyorlar, onlar da onlara aptal' diyorlar, bu kadınlardan hayır yok albayım, artık bakkal açılmıştır, gidip biraz öteberi alayım, kendime bir çay pişireyim, Allah hepimizi korusun albayım, korkulardan kurtarsın, amin.

Birdenbire kendimi bakkalda düşünemeyeceğim; önce gömleğime, pantalonuma uzandığımı ya da uzanabileceğimi düşünmeliyim. Hareketimi parçalara bölmeliyim. Bil ge'yi düşündüğün zaman bu yüksek metafizik dalgaya geliyor, ne haber? Hiç beğenmedim! Dalga ve metafizik ve ne haber hiç de iyi gitmiyor birlikte; çünkü öyle iyi olmuyor albayım. İşte insanlar böyle albayım: Kimi metafizik der, kimi de ne haber? Sonra gidip aynı bakkaldan alışveriş ederler. Bazı şeyleri hiç bir zaman tam olarak anlayamayacağım. Bununla birlikte, bakkal kelimesini düşünmek için henüz erken; böyle acele bir kavram, giyinme hareketini bozguna uğratabilir. Acele etme. Her hareket için, gerekli en az zamandan, yüzde yirmi fazlasını ayırırsan hata yapmazsın. Gömlek, pantalon, çorap, ayakkabı. Önce çorap. Hayır olmadı. Önce pijamalar çıkarılacaktı. Çünkü neden? Çünkü pijamalarını çıkarmadan çorabını giymeye başlayan bir insan, kendini giyinme eyleminin içinde bulduğu için, pijamalarını çıkarınca onları katlamadan yatağın üstüne fırlatır. Bunun zararı nedir? Bunun zararı şudur: Bakkaldan dönünce katlanmamış pijamalarla karşılaşan yalnız bir insan, istemeden bir geriye dönüş yapar ve bu arada hiç yaşamadığını düşünür. İşte mantık ve ruhbilim böyle birleştirilir albayım. Ah yalnızlık albayım!

Pijamalarını çıkardı. Neden pijamalar? Peki pijama. Bir pijama ikiye ayrılır: Pijama altı ve pijama üstü. (İki parça olduğuna göre çoğul da kullanılabilir demek. Ukalalık etme.) Pijama nasıl çıkarılır? (Canım ben biliyorum bütün bunları, araya kelimelerin girmesi gerekli mi?) Pijama altının lastiği hafifçe gevşetilir; bu iş için genellikle, iki elin başparmaklarını kullanmak yeterlidir. Sonra, bel geriye doğru bükülürken sağ ayak yavaşça yukarıya çekilir ve bacaklardan biri pijama altından kurtarılır. (Not: Pijama altı yerine pijama pantalonu diyenler de vardır; fakat bunlar taşradan gelmiş cahil kimselerdir.) Bu arada sağ el, boşlukta kalan pijamayı tutmaya yarar. Hatırlanacak olursa, bir hareket önce, aynı eli, beldeki lastiği gevşetmekte kullanmıştık.

Büyük bir ansiklopedi olmalı: Yüzlerce ciltlik bir eser, uçsuz bucaksız bir kitap dizisi. Her şehirde, belirli merkezlerde bir bina, bu kitaplara ayrılmış sadece. O zaman kimse delirmezdi. Bir hareketi mi

unuttun, ne kadar basit olursa olsun, kitabın bir yerinde var. Pijama: Pijama altı, pijama çıkarma, pijama katlama, pijama üstü... Böyle küçük bir konu için bile, insanın aklına bütün ayrıntılar bir anda gelmez. Böyle bir kitaplığın varlığını bilmek —kullanılmasa bile— insanın içini rahatlatır. Bütün zaman boşlukları, bütün takılmalar önlenir. Ansiklopedinin tanımları arasında hiç boşluk yoktur. Mesela ben, pijama üstünü katlamayı kesinlikle bilmem. Pijama üstünün kolları geriye doğru mu çekilir? ya da ceplerin hizasına gelmek üzere iki yana mı katlanır? Bu soruları da Bilge ile konuşamam ya. İnsan bir kadını severse, ona her şeyi sorar ya, neyse. Milyonlarca insan bu işi yanlış öğrenmiştir. Her şey, her şey bulunmalı bu kitapta.

Pijamasının altını katlayarak yavaşça sandalyenin üzerine bıraktı. Bir sigara yaktı. Böyle bir ansiklopedinin olmasına sevinmişti. Her şey bulunmalı, diye mırıldandı. Pijama üstünün nasıl katlanacağını insan sevgilisine sorabilir mi? Bu sorunun da karşılığı bulunmalı. Hattâ sevdiğiniz kadın pijamayı elinizden alarak, ‘Ver canım ben katlarım,’ dediği zaman, bu söze üzülüp üzülmemek gerektiği meselesi de bulunmalı. Ansiklopedi dediğin böyle olmalı. Böyle bir diziyi babam da okuyabilirdi, ben de okuyabilirdim. Böyle bir ansiklopedi insanları birbirine yaklaştırabilirdi. Bazı maddeleri ben okumazdım; fakat bilirdim ki, bir yere ilk defa gittiğim zaman artık telaşa kapılmama lüzum yoktur: İlk maddesi, bir yere İLK defa gitmek bölümü. Tamam. Bu eser, çok büyük bir boşluğu dolduracak, hayat kadar büyük bir boşluğu. Birçoklarını kararsızlıktan kurtaracak. Evet, hazırlanması uzun zaman alacak; fakat, bir kere de bitince... Belki de insan o zaman, hareketlerini parçalara bölüp tekrar birleştirmek zorunda kalmaz. Çünkü o zaman insan bilir ki, bütün hareketler daha önce parçalara bölünmüş ve tekrar birleştirilmiştir. Hiç bir parça atlanmamıştır. Endişe gereksizdir. Son tarafını unuttuğum hareketlerin ortasında yalnız kalmak korkusuna kapılmam. Bir işi yaparken, birdenbire bilmediğim ayrıntılarla karşılaşmam. Eşya da kör bir inatla karşı koyamaz bana: Bütün inatları daha önceden tespit edilmiştir. Mesela battaniyenin, ‘yatak düzeltmesi’ sırasında istenilmeyen hangi noktalardan geçebileceği, matematik bir kesinlikle belirtilmiştir. Ayrıca, resimli bir ansiklopedidir bu: Battaniyenin çeşitli

durumlarını gösteren bir dizi resim vardır tanımların yanında. Daha az sayıda hareket yaptığım halde, bu resimler ve tanımlardan yararlanarak ayağımı sağlam bir yere basabilirdim. Hikmetlere artık ne Sevgiler ne de Bilgeler kabahat bulamazlar.

Felsefeciler, böyle günlük konularla uğraşsalardı ne iyi olurdu, diye düşündü. 'Bakkal Rıza'ya Gitmek Meselesi' üzerinde bir deneme yazmış olsalardı mesela. Bu konudaki bütün ayrıntıları ve mümkün olan bütün çözüm yollarım bana gösterselerdi, belki o zaman daha yüksek meselelere atlamam sağlanırdı. Soyut konularda Bilge'yi bu kadar yalnız bırakmazdım. Durmadan, ben ben ben diye tutturmazdım. Hiç olmazsa İnsan' ya da 'Birisi' ya da 'Herhangi bir Varlık' diye başlardım söze. Ben kendimi aşmış olurdum da, sanki dışardan kendime bakıyormuşum gibi yaparak daha uzun süreli çözümlerle ilgilenirdim. Sözlerim daha uzun süre dayanırdı. Şimdi, günlük ihtiyacı bile zor karşılıyorum. Günlük meselelerimi çözebilseydim, ona yüksek seviyede bir mektup bile yazardım durup dururken. Ölüm kalım meselelerini, rüzgârın dağıttığı sözler olmaktan çıkarırdım. Sevgi'yle orada nasıl olmuştu, burada nasıl olmuştu? diye gecekondulara kapanıp düşünmezdim. İngilizler gibi günlük tutardım. Pijama ve yatak örtüsü meselelerinin ötesinde olduğum için de, insanın ruhunu doyuran yoğun bir hazine sererdim gözlerinizin önüne.

Tablanın üstünde unuttuğu sigarası sönmüştü; kalktı, yeni bir sigara yaktı. Sevgili Bilge, diye mırıldandı. Söze nereden başlayacağımı bilemiyorum. (İyi bir başlangıç oldu: Belirsiz ve samimi.) Büyük Ansiklopedinin içimde yarattığı geçici ferahlıktan yararlanarak sana soyut kavramlardan söz etmek istiyorum. Sevgili Bilge, sen yanımda olmadığın zaman seni düşünmek gerçekdışı bir olgu. (Nasıl oluyor, iyi mi?) Ben, gecekondudaki varlıklarla (soyut bir kavram olsun diye 'varlıklar' dedim) birlikte yaşamak istiyorum. Ben, birlikte yaşadığım varlıkları, ayrıca birer 'kavram' olarak düşünmek istemiyorum. Gönlümün rüzgârına kapılıp gidiyorum. Bunun dışında, bulanık hayaller var kafamda. Bu hayalleri bazen Hüsamettin Albay ya da Nurhayat Hanımla karıştırdığım oluyor; fakat, istediğim gibi düşünüyorum bu insanları. Sen olduğun gibi yaşamak istiyorsun

kafamda: Bir varlıkkavram olarak çıkıyorsun karşıma. Yaşanırken düşünülmesi ve düşünürken yaşanma.» gereken bir mesele olmak istiyorsun. Bilge'yi, senin gibi hissetmemi istiyorsun. Nasıl olur? Yani albayı da, kendimi onun yerine koyarak mı düşüneceğim? İşte bu nedenle, kurmak istediğim dünya, senin yüzünden yıkılıyor; bütün oyunlar anlamını kaybediyor.

Sevgili Bilge, işte bu yüzden hayal ve gerçek, benim onlara verdiğim anlamları kaybetmek üzere. Sen, yaşadığım bir gerçek misin? Yoksa, bir zamanlar yaşamış olduğum bir rüya mısın? Yoksa, ikisi de değil misin? İlk gençlik günlerimin bir efsanesi misin yoksa, ey esrarlı kadın? Belki ben, efsanenin heyecanı içinde, ıssız bir adaya düşmüş zavallı bir ruh gibi, karaya çıkacak ilk canlıyı beklerken seninle karşılaştım. İngilizler, adada yaşadıkları için, belki de bu özlemi daha iyi belirtebilirlerdi. Ben, mutlak yalnızlığı ancak hayal edebiliyorum. Ben, erginlik öncesi hayallerimin sıcak bir görüntüyle teselli edilebilmesi uğruna bütün soyutluklardan vazgeçiyorum. Sevgi, yakınlık arzu, ilgi, merak, güzellik gibi susamış olduğum, bütün kavramları ellerimle tutmak için büyük bir gerginlikle sarılıyorum sana. Benim gerçekliğim seni rahatsız ediyor. İlişkimizin sonsuza kadar uzanması için belirsiz ve esrarlı bir yaşantı istiyorsun sen.

Bütün suç bendedir. Sana gecekonduyu ve orada yaşayan insanları gerçekdışı bir biçimde anlatan biri olarak, benden çok şey bekliyordun. Oysa bizim bütün güzelliğimiz, yaşantılarımızla düşündüklerimiz arasındaki acıklı çelişkinin yansımalarından ibaretti. Albayları ve dul kadınları içimde taşıdığım için bu yansımalar biraz gözünü kamaştırıyordu. Belki bu satırların yazarından ve onun kafasını sürekli işgal eden senden başka gerçek bir varlık yoktur ortada. Albayın ve Nurhayat Hanımın nesnel birer olgu olması kuşkulu olduğu gibi, bunların dışında —ikinci dereceden olgular diyebileceğimiz— albayın karısı ve askerliğini yaptığı söylenen Hidayet de gerçeküstü bir oyunun kahramanlarından ibaret olabilir. Bilmem bu sözlerimle senin istediğin soyutluğa (sen abstractness dersin belki buna) ulaşabiliyor muyum ey tanrısal yaratık? Acaba, Hüsamettin Tambay'ın —var olduğu söylenen ve benim bile hiç

görmediğim— karısı, bizzat albayın gerçek bir varlık olduğu meselesini tehlikeye atmıyor mu?

Belki sana bu satırları yazmamalıydım. Belki de dönel bir yüzeyin, ekseni etrafındaki hareketi sırasında çeşitli ışık kaynaklarından beslenmesi olayında görüldüğü gibi benim bir an süren ışıltımın yansımalarını artık ilginç bulmuyorsun; görüntümün gerçekliğine inanmıyorsun. Fakat seni seviyorum. (Bu sözü bir yere sıkıştırmaya mecburdum.) Düşünmek ve yansımak anlamlarını birlikte ifade eden 'reflection' kelimesini kullanmak isterdim burada. Fakat aslında, seni görmediğim zamanlarda yansımalarımın gerçekliğine ben de inanmıyorum. Belki benden artık nefret ediyorsun; belki de unuttun beni. Düşünce ve eylemlerin her an sonsuz değişik görünümlere bürünebileceğini bilen bir insan olarak, senden kararlı bir düşünceye benzeyen yansımaları nasıl bekleyebilirim? Beni görmek istiyorsan, yarın saat ikiden altıya kadar evdeyim. Seni seviyorum. Hikmet. Pijamasının üstünü aceleyle çıkararak yatağın üstüne attı.

Gömleğini, çoraplarını, pantalonunu acele etmeden giydi. Ansiklopediye uygun olmalı. Para? Var. Kısa yolculuklar için, bağlı ayakkabılar elverişli değildir. Bağsız ayakkabı. Bak. Mokasen. Onları giydi. Dördüncü basamak gıcırdar, dikkat et. Albayım uyanmamıştır. Tozlu yolu geçti. Rıza İşseven. Bakkal. Ekmek almalıyım. Sabun almalıyım. Sucuk, alabilirim. Krikkrak alabilirim. Dört kalem. «Buyur üstad.» Geldik mi? Alacaklarını saydı. «Baş üstüne.» Üstad olduğun için, az alışveriş etsen de saygı gösterilir. Eyvah! Sigarayı söylemedik. Söyledi. Paranın üstünü, saymadan cebine attı. «Eyvallah.» «Güle güle üstad.» Dalgınım galiba; bazı noktaları hatırlamıyorum. Ey ansiklopedi! Ne zaman çıkacaksın? Dur bakalım, aldıklarım dört kalem tutuyor mu? Evet. Başka ne yaptım? Baştan düşün. Karşıya geçtim, bakkal Rıza beni her zamanki gibi karşıladı. Her zaman nasıl karşılar? (Bu önemli değil.) İsteklerimi bildirdim; bu bildirim için bazı sesler çıkardım. Bazı cisimler geçti elime. Yanlış bir şey istedim mi? Hayır. Her şey, eskiden olduğu gibi cereyan etti albayım. Daha önce de böyle olmuştu. Öyleyse varım. Eskiden olmuşsam, şimdi de varım. Eski varlığımdan kuşkuya düşmediğime

göre, şimdi de var olduğumu düşünebilirim. Peki, bu arada mutfağa nasıl geldim? İnsan deli olur.

Gaz ocağını yaktı. Dün de böyle mi yakmıştım? Dün yakmış mıydın? Evet, insanı ancak hafıza kurtarabilir. Yoksa, dul kadının dediği gibi kurşun mu döktürsem?' Sevgili Bilge, gözün aydın! Ben metafizik oldum, kavram oldum artık. Önce kendi varlığımın sınırlarını çizdim,, sonra gecekondunun meselelerine el attım. Böyle yapmasaydım Sevgili Bilge, hayalleri düşünen bir hayal olmaktan öteye geçemezdim. Peki, bu çay bardağını kim çıkardı? Şeker kavanozunu kim indirdi? Ben yapmış olmalıyım bütün bunları. Mutfakta başka kimse olmadığına göre... hayır sevgili Bilge, olmayana ergi yöntemi burada geçerli değil benim için. İşte sevgili Bilge, ansiklopedi bu kolaylığı sağlayacak. Ve seni, tam istediğin gibi düşünebileceğim. Belki de bu ansiklopediyi benim yayımlamam daha doğru olur. (Bir dakika sonra su kaynamış olacak, altını kısmalısın.) Yalnız benimle ilgili maddeleri yazarım. Yazarken de çok iyi düşünürüm. Çok kalın bir şey olmaz herhalde. Yaşantımı sınırlarım... Su taştı ve ocağı söndürdü. Neden? Ansiklopedisizlikten! Çok sayıda ihtimal olmamak yaşantımda: En çok on iki kadına âşık olurum, iki kere ev değiştiririm, tanıdıklarımın sayısını on altı ile sınırlarım, günde en çok dört kere bir şeyler yerim, on bir çeşit yiyecek ve yetmiş iki kalem eşyadan fazla bir şey bulundurmam evde, bir günde kaç dakika olduğu ve mevsimlerin adlarıyla sayıları zaten belli, zaman üzerinde bir hükmünün olmadığını biliyorum, şehir haritasında gideceğim yerleri işaret ederim (bu büyük şehirde hiç girmediğim sokak yok mu sanki?) gereksiz ihtimaller ortadan kaldırılırsa, çok büyük bir ansiklopedi olmaz. İnsan vücudunu, yani Hikmet vücudunu da öğrenmeli. (İki şeker yeter mi? Yeter.) Doktora gidilir. Check-up diyorlar ya ondan bana da yapın; belirli bir süre içinde bedenimdeki muhtemel gelişmeleri anlatın. İhtimaller hesabına göre şu kadar sayfa. Bütün gücümle düşünürüm o zaman. İki büyük bölüme ayırırım ansiklopediyi: Geçmiş ve Gelecek. Bu arada Bilge'ye biraz fazla yer ayırmalı. Her ansiklopedide uzun maddeler vardır. Bu kızın beklenmedik hareketleri oluyor; sayfa sayısını bol tutmalı BİLGE için. B harfi zaten başlarda; insan büyük

bir güçle yazabilir. (Altı krikkrak, bir parça peynir, bir çatal. Süzgeç, kaşık —bardak çatlamasın diye— şekeri hemen karıştır. Bu MUTFAK maddesi de oldukça uzun olacak ansiklopedide galiba. Elektriği söndür. Kapıyı kapa - içeri koku gelmesin.) Galiba şimdiden bazı maddeleri yazmağa başladık. (Bir dakika geri dön. Ne oldu? Sigara tablalarının hepsini kirli diye mutfağa getirmiştin. Birini boşalt ve tepsiye koy.) Güçlükleri görüyorsunuz. Ansiklopedinin en önemli maddelerinden biri: DİKKAT. Buna sayfalar ayrılabilir. (Biraz karışık yazıyorsun. Sonra alfabetik sıraya koyarım.) Albayım duysa, sevinç ve kıskançlıktan yerinden duramaz. HÜSAMETTİN TAMBAY maddesini de o yazsın. Benden neler istiyorsa orada belirtsin. İkimiz için de kolaylık olur. Bir maddeyle yetinmez ki. Çok yazmak ister. Bilge de öyle. Beni kim anlatacak? HİKMET BENOL maddesini dünyada bana bırakmazlar. Beni benden iyi bilen o kadar çok insan var ki. Fakat önce beni bir dinlerler herhalde. Yatağıma uzanırım, çevreme toplanırlar... Tamam! Psikanaliz! Önce biraz direnirim tabii: Onları yanlış yollara sevkederim (Hüsamettin Bey, özellikle buna bayılacak.) Ansiklopedide, böylece geçmiş zamanları da çözümleriz belki. Albayım buna dünyada razı olmaz. Oyunlar için malzeme kalmaz sonra, Ulan ben sizin eğlenceniz miyim? Beni kitap gibi okuyup bir kenara mı fırlatacaksınız? (Ben de buna dünyada razı olmam.) Ben adamın elini yakarım. Onun için uzaktan okuyorsunuz ya zaten. Ben böyle hafiflikler yapınca yaklaşıyorsunuz biraz. Canım korkaklar! Kendimi zehirlememe neden göz yumuyorsunuz? Ben kendi zehirimden müteessir olmazmışım. Müteessif ederim size.

Kapıya çıktı, başını üst kata doğru uzatarak bağırdı.-«Albayım!» Bir öksürük sesi geldi: «Nerden telefon ediyorsun Hikmet?» Albayım gibisi bulunmaz. «Telefon kulübesinden albayım! Bir taksiye atlayıp hemen geliyorum.»

«İyi değilim albayım,» diyerek divanın üstüne çöktü. «Kötü günler geçirdiğim yetmiyormuş gibi, bir de geceleri olmadık rüyalar görüyorum. Size açılmaya geldim albayım. İngilizler olsa doktora giderler, avuç dolusu para dökerler. Ben size sığmıyorum albayım. Bedava tarafından şu divana uzanmak ve karaciğerimden başlayarak bütün dertlerimi sıralamak istiyorum.

Hüsamettin Bey kaşlarını çattı: «Akşam yemeklerini fazla kaçırmıyorsun ya?»

Hikmet başını salladı: «Perhizime çok dikkat ediyorum. İnsan, yorgunluğunu oturunca anlarmış. Benim de bütün yorgunluklarım gecekonduda oturmaya başladıktan sonra ortaya çıktı. Ne kadar dinlensem, yaşayışıma ne kadar özen göstersem, o kadar bitkinleşiyorum. Göründüğüm kadar rahat değilim albayım. Fakat kimseye dinletemiyorum. Beni ciddiye almıyorlar.»

«Oturup herkese dert yanmış gibi konuşuyorsun oğlum. Pek kimseyi gördüğün de yok.»

«Onlarla kafamda konuşuyorum albayım; fakat gene söz dinletemiyorum. Hayallerimde bile yenik düşüyorum. Günlük dertlerin dışında hiç bir yakınmaya kulak vermiyorlar. Kafamda yarattığım kahramanlar bile bana karşı çıkıyor. Oysa kitapların kahramanları, birbirlerinin olmadık dertlerini dinlerler; bütün vakitlerini buna ayırırlar.

Bu yüzden yemek içmek ve para kazanmak için zaman bulamazlar; hepsi de düşüncenin soylularıdır. Felsefe profesörleri bile düşünceye onlar kadar zaman ayırmazlar: Ben de hayalimde yarattıklarımla birlikte bir roman kahramanı olmak istiyordum albayım. Gecekonduya da bu nedenle geldim. Kimsenin eşine rastlamadığı bir olay yaratacaktım. Yaratıcı, kahramanlarıyla birlikte yaşayacaktı. Bütün gecekondu halkının daracık sokaklara birikeceğini sandım beni görmek için. Demek bütün romanlar ekmek parası için yazılıyor albayım.»

«Ciddi misin Hikmet?»

«Görüyor musunuz albayım, siz de onlar gibi düşünüyorsunuz. Değil bütün gecekondu halkının, değil bu ev halkının, sizin, bir tek insanın ve bana bu kadar yakın oturan bir dostun bile ilgisini çekmeyi başaramadım. Yaşamak haram olsun bana.»

Hüsamettin Bey güldü: «Özel dertlerin yüzünden belki seninle ilgilenmezler, ama bu havada konuşmağa devam edersen, yakında gecekondu bölgesinden milletvekili seçilebilirsin. Sana bu iyiliği yapmak, onlara daha kolay gelir.»

Hikmet sevindi: «Sahi mi albayım? Demek onlar için çalıştığımı biliyorlar.»

«Uzan şu divana da sözlerimi dinle,» dedi Hüsamettin Bey. «İnsanları tanımıyorsun Hikmet oğlum.»

Hikmet, uzandığı yerde, gözleri kapalı, albayın sözünü kesti: «Daha önce hiç karşılaşmadım da bu ülkede, ondan albayım. Siz arada bana gösterseniz...»

Albay devam etti: «İnsanları tanımıyorsun; çünkü, onların ilgisini çekmek ve kendini dinletmek isteseydin, merak uyandırıcı ve sürükleyici maceralarını bir roman kahramanı gibi bütün teferruatıyla gözlerimizin önüne sererdin.»

Hikmet bağırdı: «En çok bunu istiyorum albayım. Onun için bu divana yattım.»

Albay başını salladı: «Sen bir takım umumi dertlerden bahsediyorsun.»

«Hayır albayım. Evliliğimin içyüzünü bir roman tefrikası gibi parça parça ederek ayaklarınızın dibine sermedim mi?»

Hüsamettin Bey itiraz etti: «Fakat bunu öyle bir şekilde yapıyorsun ki, bütün mahviyetkâr görünüşüne rağmen haysiyetini korumayı ve sana karşı cephe alınmamasını beceriyorsun bu arada. İnsan senin hakkında ne düşüneceğini bilmiyor. Karşı tarafı yeteri kadar kötülemediğin için, seni dinleyenler, senden yana olmuyorlar. Hiç olmazsa içlerinden seni küçük görmelerine, seni beğenmemelerine sebep olacak kadar da açığa vurmuyorsun kendini. Seni ne yapsınlar? Mütercim Arif'in dediği gibi, 'Nev-i beşer maişetini merak ve tecessüsle temin eder.'»

«Sonra beni sadece küçümserler albayım, ilgi filan duymazlar. İstediğim gibi de dinlemezler. Kaç kere_ gözümle gördüm itirafçıların acıklı durumunu, arkalarından nasıl alay edildiğini.» Ellerini hırsla oğuşturdu: «Bununla birlikte albayım, her şeye rağmen albayım, ne pahasına olursa olsun albayım ıstıraplarımla birlikte gömülmeğe razı olamadığım için, her insanın yaptığı gibi çocuk şeklinde, yazı şeklinde, itiraf şeklinde, suç şeklinde, oyun şeklinde kendimden

geriye bir şeyler bırakmaktan kaçınamayacağım için bu sözlere boyun eğiyorum. Dünyaya yeni bir örnek getirmek istediğim halde, tek başıma bunu başaramadığım için, insanları peşimden sürüklemeğe çalışacağım. Yalnız, idam edilmeden önce bir sigara yakmak istiyorum.» Hüsamettin Bey, Gelincik paketini uzattı.

Hikmet divana sırtüstü uzandı, bacaklarını bitiştirdi, gözlerini kapadı. «Çok acı duyacak mıyım doktor?» diye sordu. Gözlerini açtı: «Bir de doktor, bizim alaturka ruh hekimleri gibi, hususi sohbetlerinizde bu garip hastanızın sırlarını fıkralar halinde anlatmayacaksınız, değil mi? Hüsamettin albay, «Lütfen acele edin Hikmet Bey,» dedi. «Daha bir sürü hastam var: Bütün Beşeriyet kapıda sıra bekliyor.» «Bana cesaret veriyorsunuz aziz peder,» dedi Hikmet. «Son dakikalarımda imanımı yeniden kazandırdınız bana. Mezarımda bu imanla ben daha uzun süre yaşarım.»

«Bütün güçlük, bir tane Hikmet olmasından doğdu. Dün gece rüyamda bu Hikmetler kalabalığını ilk defa açıkça gördüm. Sonra, bir ansiklopedi yazmayı düşündüm.» Albay, «Ansiklopedi mi?» dedi, «Ne ansiklopedisi?» «Bayağı ansiklopedi işte, Hikmet Ansiklopedisi.» «Nasıl Hikmet?» «Bildiğimiz Hikmet canım.» Durdu, «Öyle ya,» dedi, «Birçok Hikmet vardı değil mi? Hangisini yazacaklar?» «Kim yazacak?» dedi albay. «Önce ben yazacaktım, sonra da başkaları. Birbirimizden habersiz çalışacaktık. Geri kalmış bir ülke insanın iç dünyası olamaz diye vazgeçtiler.» Hüsamettin Bey sabırsızlanmağa başlamıştı: «Kimler?» «İngilizler,» dedi Hikmet zayıf bir sesle. «Bırak canım şimdi İngilizleri. Ne alakası var bununla?» «Zaten bıraktım. Artık ikimiz yazacağız bu ansiklopediyi. Hikmet’in bilinçaltını inceleyerek bir sonuca varacağız. Yetkili kişiler bu konuda. çekimser davrandıkları için bu konuyu da Hikmet, yani biz zat konunun kendisi ele alacak.»

«Sen, bu ‘bilinçaltı’ dediğin şeyi ortaya çıkarabilecek misin bakalım kendinde?» dedi albay. «Zaten bilinçaltımda pek bir şey kalmadı albayım, ne var ne yok hepsi tükendi.» «Canım öyle şey olur mu?» dedi Hüsamettin Bey. «Olur albayım. Aslında dış yaşantılarım çok fakir olduğu için, herkesin büyük bir titizlikle sakladığı bilinçaltı zenginliklerimi açıkça ve utanmazca kullanarak bitirdim.»

«Saçmalama,» dedi emekli albay. «Öyle demeyin doktor. Ben bugüne kadar hiç bir ıstırabımı bilinçaltına itmeyi başaramadım. Bu yüzden çok boş kaldı orası. Özellikle gecekonduya geldikten sonra, bütün rezilliklerimi çekinmeden sergiledim. Hattâ bunları birer marifetmiş gibi göstermeğe çalıştım. Bu ülkede eksikliğini duyduğum 'insanın kendiyle hesaplaşma meselesi'ni bizzat kendime uygulayarak bu meselenin ilk kurbanlarından oldum. Aslında, meselenin ciddiyetine dayanamadığını için, oyunlarla durumu örtbas etmek istedim. Ortada bir Hikmet olsaydı belki bu hesaplaşmayı yürütebilirdim. Fakat sorarım size doktor: Hikmetlerden hangi biriyle hesaplaşacaktım? Üstelik, ortada dolaşan Hikmet de tek bir varlığın ürünü değildi ki.»

«O ne demek?» dedi Hüsamettin Bey. Hikmet başını tuttu, yüzünü buruşturdu:

«Kafam cam kırıklarıyla dolu doktor. Bu nedenle beynimin her hareketinde düşüncelerim acıyor, anlıyor musun? Bütün hayatımca bu cam kırıklarını beyin zarımın. üzerinde taşımak ve onları oynatmadan son derece hesaplı düşünmek zorundayım. Bir filimde görüştüm doktor: Senin gibi gene bir doktor olan ve sözüm meclisten dışarı,, delice planlar kuran Frankeştayn adlı biri, büyük bir bilim adamını öldürerek, beynini çalıyordu. Ona karşı koymak isteyen iyi niyetli bir genç adam da Frankeştayn'la mücadele ederken, içinde beynin bulunduğu kavanoz kırılıyor ve cam kırıkları bu üstün beyne batıyordu. Biliyorsun filimlerde böyle iyi niyetli genç adamlar olmasa her şeyin sonu çok kötü biter; üstelik bu işin sonu, iyi niyetli adama rağmen çok kötü bitti: Cam kırıkları hiçbir zaman beynin üzerinden tam manasıyla temizlenemedi; çünkü, beyin zarının zedelenmesinden korkuldu. Bence bu tehlike gözönüne alınmalıydı; fakat o zaman bu, başka bir hikâye olurdu ve biliyorsun ki doktor, ben bütün hikâyelerin başka türlü olmasını isterim aslında. İşte doktor, yukarıda sözü geçen beyindir kafamın içindeki.

«Her parçam toplanırken buna benzer aksilikler oldu: Dünya yüz metre şampiyonundan bacaklarım alınırken bazı lifler koptu, dünya futbol karması soliçinden sol dizimin alınması da bu sporcunun minisküs olduğu zamana rastladı, zenci boksörden kollarımı çalanlar

zavallının dört yıl önce boksu bıraktığını ve morfine alıştığını bilmiyorlardı.»

«Canım bunların senin vücudunla ne alakası var?» diye itiraz etti emekli albay.

«Peki doktor o halde neden her gece saatlerce yatağımda yüz metreler koşup dünya rekorları kırıyorum? Neden bizim takım üç sıfır yenik durumdayken tek başıma dört gol atarak sahadan çılgınca alkışlar arasında ayrılıyorum? Daha geçen gün dünya ağır siklet boks şampiyonunu dördüncü rauntta nakavt ettim. Ben durumu başka türlü açıklayamadım doktor; muhakkak böyle olmuştur.

«Ellerimi de yeni gömülmüş bir adamdan aldılar; bu ölünün kim olduğunu bir türlü anlayamadık. Ellerimdeki belirtilere bakarak da bir sonuca varamadık. Bir ressam mıydı? Yoksa yazar mıydı? Kadınları okşamasını biliyor muydu acaba? Belki bu ölü de bir sporcuydu. Fakat bunlardan hiç birini iyi yapamadığını biliyorum. Bana kalırsa bu zavallı da, benim gibi, birçok insanın üstüste yamanmasından meydana gelmişti.

«Bazı iç organlarımın da mezbahadan alındığı hakkında sinsi söylentiler dolaşıyor doktor. Biraz obur olduğumu söylerler de.» Elini göğsüne koydu: «Biliyorum doktor, en çok merak ettiğin organdır kalbim. Onun bana ait olduğunu söylüyorlar doktor. İşte buna dayanamıyorum. Ayrıca, bu kadar çok parça içinde artık ‘Ben’ diye bir şey söz konusu olabilir mi? Hepsi dışarıdan alınmadı mı bunların? Peki o halde ben kimim? Hangi parçamın esiriyim? Kalbimin esiri. Ha-ha.»

«Bütün bunları mahsus söylüyorsun, aklımı karıştırmak için,» diye yakındı emekli albay.

«Ama nasıl olur doktor? Bir de içimdeki karışıklığı bilseniz. Parçalarımı bir araya getirerek Hikmet olmakta çok zorluk çektim doktor. Denildiğine göre bu parçalar, aynı yüzyılda yaşamış insanlardan da alınmamıştı; üstelik ırk, dil ve din ayrılıkları da vardı aralarında. Bu yüzden değişik duygu ve düşünceler arasında bocaladım, kaderin oyuncağı oldum. Ben dünya vatandaşıyım, hem de sembolik filan değil, resmen, Ha-ha. Şimdi anlıyorum doktor:

Demek ki Doğudan alman parçalarım Batıya isyan ediyor, bu yüzden İngilizleri sevmediğim anlar oluyor. Kalbim de bu çelişkilere dayanamıyor. Güm güm güm doktor.

«İşte bunun için doktor, kolumun başka tarihi var, bacağımın başka. Hangisinin beni nereye götürdüğünü bilemiyorum. Her birinin de başka hastalığı var. Başım çatlayacakmış gibi ağrıyor; kolum bacağım, tabir caizse başını alıp gitmek istiyor. Fakat, alıp gitmek istediği baş onun değil ki. Bütün organlarım böyle hastalıklı bir başın buyruğunu dinlemek istemiyorlar. Hastalıklı beynimin de oyunları var: Büyük hayaller kuruyor ve ne yazık ki beceriksiz organlarıma söz geçiremiyor. Onlar da aklımın yaşantısını rezil ediyorlar.

«Bu çekişmeler, işin başındaydı doktor. Şimdi her organım, kendine uygun eşler seçerek durumu kurtarıyor. Bütün organlarımın hayali iyi işliyor albayım. Beynim, dünyanın en yetenekli bedeniyle birlikte yaşıyor; ötekiler de cam kırıklarıyla dolu beynimden kurtuldular ve yerine bir şey koymadılar, böylece daha rahat yaşıyorlarmış, ha - ha. Fakat sonunda birbirleriyle uyuşamayan bir sürü Hikmet çıktı ortaya. Bilmem ki bu Hikmetleri bir arada size nasıl anlatsam?»

Hüsamettin Bey, «Bir tanesiyle yetinecek kadar alçakgönüllü olamaz mısın?» diye sordu.

Hikmet güldü: «Sinirimden gülüyorum albayım. Çünkü sinirlerim artık gülmek için kafamın neşelenmesini beklemiyor. Bu karamsar beyinden bir kahkaha çıkmayacağı için, artık ben gülmüyorum, sinirlerim gülüyor. Hepsi bağımsızlığını kazandı albayım, pardon, doktor. Siz beni sembolik yapıyorum sanıyorsunuz; kişiliğimin bölündüğüne inanmak için, kendimi Napolyon sanmamı bekliyorsunuz. O zaman size ihtiyacım kalmaz ki doktor. O zaman bu gecekonduda ne yapsın Napolyon? Hemen bir gemiye binerek gizlice, bir kere daha Güney Fransa'nın kıyılarına ayak basarım. Bütün Avrupa'yı, heyecan ve korkuyla yeni baştan titretirim. Bütün hızımla doktor, Avrupa'nın despotlarına ve zamana karşı yürürüm: Talleyrand olurum, Clemanceau olurum; bir de bakarsınız Paris'e varıncaya kadar De Gaulle olup çıkmışım. O zaman kolay doktor. O

zaman sırtımı hastanenin san badanalı duvarına dayayınca... anlatayım mı doktor?»

«Saçmalama,» dedi Hüsamettin Bey. «Saçmalamıyorum doktor. Hikmetlerden bir tanesi, belki aklıma en uzak olanı, belki de yakın olanı, böyle hayaller kurmayı seviyor doktor. Herkes dünya seyahatini, Honululu'da kızlar dans ederken şarabını nasıl yudumlayacağını filan düşünür, ben de beynimi yıllık izne çıkarmak istiyorum. Bütün işlerimi bitirdim: Elimdeki son evrakı da bir alt kademeye havale ettim. Yarın tatile çıkıyorum çocuklar. Beyaz bir araba ile yola çıkarak Napolyonların, De Gaullerin, Heinelerin arasına gideceğim çocuklar. Dönüşte size neler getireyim? Çok kibar insanların arasında olacağım çocuklar.

«Eskiden sokaklarda, köşe başlarında, tam evlerinden çıkarlarken, tam elbiselerinden ve dolayısıyla medeniyetten kurtulmak amacıyla yolun ortasında soyunmaya karar verdikleri sırada; vatana ve devlete, özellikle devlete ve onun koruduğu büyük amcalara ihanet ettikleri gerekçesiyle tutuklanan ve girişte bilet sorulmadan -biletiniz bayım, kaçak binmeyelim denilmeden- gemilere bindirilerek Rhein ırmağı kıyısında, o liman senin bu liman benim (hiç bir liman onların değil) dolaştırılan ve bu metazori yolculukları sırasında bütün iskelelerde biriken bütün insanlara metafizik el sallayan, onlardan karşılık görmeyince benim gibi üzülmeyen ve işte geldik denildiği zaman işte geldik diye sevinerek gemiden inen ve tekrar tutuklanan ve hafıza denen canavarın kurbanı olmadıkları için her şeye her an yeniden başladıklarını sanan ve bu nedenle her zaman gülümseyen bu kibar insanlardan bahsetmek istiyorum.

«Ben de bir bilet istiyorum bu gemiye doktor, ben üstelik abonman istiyorum, paso istiyorum, dilediğim gemiye binmek, dilediğim parmaklıklarda başımı serinletmek istiyorum. Yıllardır, bu emelimi gerçekleştirmek için para biriktiriyorum. Yetmiş yaşından sonra, güneşli ülkemizi görmek, büyük şehrimizin sıcak rüzgârına dişsiz ağzıyla gülümsemek ve buruşuk suratını, gezdirildiği kazık marka otobüsün camında seyretmek imkânını bulan yabancı bir turistin heyecanı içindeydim. Hepimiz artık bir araya geldik doktor. Birçok seçkin insanla birlikte bulunuyoruz. Bizi bir araya getirmekle çok hata

ettiler doktor: Pierkesin canına okuyacağız. Yabancılardan, geri kalmışlığımızın acısını çıkaracağız.»

«Deliliğe methiye yapıyorsun oğlum,» diye çekinerek konuştu Hüsamettin Bey.

«Daha neler yapacağız göreceksiniz. 1789 İhtilalini yeniden yapacağız. Acelemiz var doktor; Yaşanmamış bütün olayları yeniden sahneye koymak gibi tarihsel bir görevimiz var. Avrupa'yı yüzyıllarca geride izlemekten usandık artık. Önce Fransa ihtilalini yapacağız. Adamlarımın hepsi hazır. Yenileri de her an katılabilir. Bayraklar, barikatlar, eşitlik, kardeşlik, bağımsızlık afişleri filan hepsi 4 No. lu Rehabilitasyon merkezinde hazırlandı; ezici çizmeler, ayakkabı atölyesinde yapıldı. Taşları da bahçenin köşesine yığdık. Başhekim geçerken ateşe başlayacağız. Ateş! Dört gardiyan yaralandı.

«Ülkeyi sahte asillerin elinden kurtaracağız. Fakat aramızda bazı anlaşmazlıklar çıkıyor. İhtilalde acele edildiğini söyleyenler var. Önce sanayi devrimini yapmak gerekirdi diyorlar bazıları. Bazı işçilerimiz de, onları hastanenin bahçesinde metazori çalıştırmak için ellerine verilen kazma küreklerle makineleri kırmak istiyorlar. Bizi işsiz bırakan makinelere ölüm! diye bağırıyorlar. Durum karışık. Daha geri gitmek istiyenlere engel olmağa çalışıyoruz. Bazıları da, ortaçağ şatoları inşa etmek üzere temel kazısına başladı. Henüz mülkiyetin temelli yerleşmediği ve bu nedenle sanayi devriminin bile zamansız olduğu ileri sürülüyor. Ben, 1789'dan geriye gitmeye taraftar değilim. Daha fazla vakit kaybedemeyiz: Hepimizin tatile ihtiyacı var. Önce aramızdaki bozguncuları temizlemeliyiz; sonra milletçe tatile girmeliyiz. Bahçeye gelen hasta ziyaretçilerinden sigara dilenerek şerefimizi iki paralık eden miskinlere aramızda yer yok! Başhekimin casuslarını da temizlemeliyiz; gardiyanlar bile bu casuslardan şikâyetçi. Aklımızı kullanmalıyız aklımızı!»

«Yeter,» dedi Hüsamettin Bey. «Bütün konuları bir anda harcama.» «Bunlar, samimi duygularımdır albayım.» «Canım şimdi nutuk çekmenin ne manası var?» Hikmet güldü: «Ben nutuk çekmeğe mecburum albayım. İktidara gelmek için onların oylarına ihtiyacım var.» «Bir istismar kokusu olduğunu sen de itiraf ediyorsun değil

mi?» «Hem de nasıl albayım. Fakat, onlarla ortak yanı olmayanlar, gerektiği gibi istismar bile edemez onları.» «Bu arada harcanmadan korkuyorum,» diyerek tecrübesini konuşturdu albay. «Zarar yok albayım. Bir Hikmet de onların uğruna mahvolsun. Ben de daha çok Hikmetler var.» «1789'u yapabildiniz mi?» diye çekinerek sordu emekli albay.

«Bırakmadınız ki yapalım albayım.» Sağ elinin iki parmağını dudaklarına götürerek sigara istedi Hüsamettin Beyden. Bir süre konuşmadan sigarasını içti. «Düşüncelerimin acısına bazen ben de dayanamıyorum doktor. Öyle yoğun geliyorlar ki, bir aralık durmazsam, bu şiddete katlanamam. Fakat dişlerimi sıkmalıyım: 1789'a bütün milletçe ihtiyacımız var, tarihte atlama olmaz, hepsi sırayla sahneye konulmalı. Canım küçük burjuvaları kiralın boyunduruğundan kurtarmalıyız ki, cici karılarını kollarına takarak Eşitlik Meydanında, Bağımsızlık Parkında ve Kardeşlik Aile Bahçesinde dolaştırabilsinler; bak sevgilim bizim için buralarda bir takım deliler kanlarını döktüler diye dedelerinden kalan kahramanlık mirasiyle gururlansınlar. Bu mirasın doğması için önce mülkiyet gerekli, mülkiyet. İş te biz de doktor, sarayın- isterseniz siz buna hastanenin diyebilirsiniz, bizim için farketmez-bahçesinde toplanarak yarının insanlarına, tarihimizde eksiklikler kaldı diye üzülmemeleri için, bazı heyecanlı tarihler yazdık.

«Hastanenin girişindeki büyük bahçeyi geçince sola dönün; iki yanı yüksek duvarlı iç bahçelerle sınırlanmış dar bir yol vardır. Çamur olmasın diye kışın kömür tozu dökerler yolun üzerine. Yazın da binaların tamiri için kullanılan kum yığınlarından geçilmez burası. İşte bu kum yığınlarından birinin üzerine oturmuştuk. Benden başka De Gaulle, Napolyon, Sezar, Kafka, Danton, Aetius (kültürleri yetmediği için bazı adları ben vermiştim onlara) ve şimdi adını hatırlayamadığım bir peygamber vardı. Peygamber, durumunu kuvvetlendirmek için sakal bırakmış olduğu gibi — kara ve uzun bir sakalı vardı— heybetli görünmek istediğinden, gardiyana belli etmeden yatakhaneden yürüttüğü beyaz çarşafa sarınmıştı. Ötekiler, günlük üniformalarını giymişlerdi. Şundan bundan konuşuyorduk. Ben, aramıza yeni karışan Danton ve Aetius'a elimden geldiği kadar

hayatlarını anlatıyordum; tarihte nasıl birer insan olduklarını açıklamağa çalışıyordum. Beni, bir öğrenci heyecanıyla dinliyorlardı. Arada sırada saçmalayarak hayatlarının bazı kısımlarına itiraz ediyorlardı. Onları kandırmakta-çok güçlük çekmiyordum: Öteki hayatları sanki pek mi iyiydi? İçlerinde yalnız De Gaulle biraz Fransızca biliyordu.

«Sezar, yanımızdan geçen bir ziyaretçiyi, kafasına tuğla atmakla tehdit ettiği bir sırada, ben herkese birer sigara dağıttım ve niyetimi açıkladım: Vurucu güçlerimizi birleştirmeliydik. Onu bunu boş yere korkutacağımıza, kuvvetimizi olumlu bir işte kullanmalıydık. Sezar, elindeki tuğlayı yere bıraktı ve «Bene, iyi,» dedi Peygamber de, savaşçı bir peygamber olduğu için, bu teklifi olumlu karşıladı. Durumu açıkça ortaya koydum: Benim bu işten bir çıkarım yoktu. Tek başıma iktidara gelmek istemediğim gibi, onun nimetlerinden de yararlanmak istemiyordum. Sadece, intikam almak istediğim bazı kimseleri bana teslim edeceklerdi. Bir de, Bilge'ye istediğim gibi çalım yapabilmem için, hiç bir masraftan kaçınılmayacaktı. Koca bir ülkeyi ele geçirdikten sonra, helikopterle kızın bahçesine inmek ya da evinin kapısına, siyah ve uzun ve camları kendiliğinden iner çıkar bir araba dayayarak iki paşanın refakatinde makamıma getirtmek gibi harcamaların sözü edilmezdi herhalde. Bu isteğimi yerine getirdikten sonra kendi arzumla iktidardan çekilerek emekliye ayrılacaktım. Onların da diş bilediği bazı kimseler vardı. Fakat, hareketin önderi olarak, kendimden başka kimseye bu konuda izin vermeyeceğimi kesinlikle belirttim. Ayrıca, ihtilalin başarıya ulaşacağı hususunda onları inandırabilmek için, sayıca üstün olduğumuzu ve duvarların ötesinden bize birçok insanın katılacağını söyledim. Bu nedenle, başhekimin odasındaki camlı dolapta biriktirilen cinsten ilkel silahlar yapmamız, cam kırıklarına ip bağlayarak bıçak yaptık diye öğünmemiz gereksizdi. Bu çeşit hareketlerimiz, başhekimin, odasına gelen ziyaretçilere, bakın neler yakaladık diye gururlanmasına yol açmaktan başka bir işe yaramıyordu.

1789 İhtilali hakkında, herkesin bildiği ve okul kitaplarından öğrendiğim kadar bilgi verdim. Fazla ayrıntı bizi şaşırtabilirdi. İstenilen, ana hatlarıyla bir benzeşim kurmaktı. Ansiklopedik bir

ihtilal, bizi kötü durumdan kurtarmağa yetecekti. Doğrusunu isterseniz doktor, böyle bir olayın bütün ayrıntılarını onlarla paylaşmaya razı olamamıştım. Sırası geldikçe bir Marat, bir Corday temin edilir, tarih bakımından uygun olmasa da bir Brutus'u oynayacak çok gönüllü bulunabilirdi. Evet onlara güzel bir oyun oynayacaktık. Doktorlarımız da bizi tiyatro ile tedavi edeceklerini söylemiyorlar mıydı? Oyuna çağrılanların, özellikle gazetecilerin parmağını ısırtacak bir gösteri düzenlemeliydik biz de. Gardiyanın yaklaşması üzerine, daha fazla dikkati çekmemek için dağıldık. Bu arada, düşman çevreleri, sanayi devrimcileri ile ortaçağcıları tedirgin etmemek için, yemekhane ve yatakhanede bu konudan hiç bahsetmemeyi karar altına aldık. Gerekirse, onların ayaklanmalarını da biz temsil edebilirdik. Örgütümüz, demokratik ilkelere açık olmakla birlikte, bu çeşit bozguncular aramızda yer yoktu.

«Akşam üzeri Kafka, büyük bahçede oturduğum sırada yanıma geldi ve tehlikeli bir deli olan erkek kardeşinin de cezalandırılmasını istediğini bildirdi. Kafka, çok okumuş biri olmakla birlikte, Kafka'yı tanımıyordu. Benim tavsiyem üzerine Kafka olmuştu. Aslında kendisi, bu canavar kardeşinin yerine yanlışlıkla buraya düşmüştü. Kardeşinden intikam almak istediği için Kafka kılığına bürünmeğe de razı olmuştu. Kural olarak yalnız ben ceza verebildiğim için (ben deli olmadığımdan bana hiç bir yasak yoktu) Kafka'nın kardeşini de benim düşmanlarımın arasına aldık; böyle bir hileyle bu canavarı da ortadan kaldıracaktık. Kapıcıya kantinden kâğıt kalem aldırdık ve çimenlerin üstünde Kafka ile birlikte vurucu bildirimizi hazırladık:

«Durmadan başımıza uzak mesafelerden vurmak suretiyle kafamızı sakatlayan vahşi ve cinsel sapık olan bütün insanlara, bizi bu sanatoryuma düşüren ahlak düşkünü kardeşlere, derslere biz çalıştığımız halde bizim yerimize diploma alan ve sorumlu yerlere getirilen arkadaşlara elimizden geldiği kadar saldırmak amacıyla bu mektubu düzenlemiş bulunuyoruz. En küçük bir memur olmak için bile sağlık muayenesi şart olduğu halde, bu deliler nasıl oluyor da kaderimize hükmeden yerlerde bulunabiliyorlar? Bu soruyu açıkça sormak gerekir. Yıkılan binalardan, çöken yollardan, bakımsızlıktan ölen insanlardan, salgın hastalıktan, sellerden, depremlerden

sorumlu kimdir? İnsanlık bu delilerin eline mi bırakılacaktır? Sormak isterim size. Bu deliler bizi nasıl idare edebilir? Sorarım size Durumu polise bildiririm. Bizi de serbest bırakmanızı rica ederim. Onların işkencesinden aklımızı kaybedecek duruma geldik Ceza kanununa dayanarak ve medeni kanunun uygulanmasını dileyerek, 4 km. dahilindeki bütün gizli işkence merkezlerinin kaldırılmasını ve insana insan gibi muamele edilmesini istediğimizi bu dilekçemizde nasıl anlatalım?

«Anlattık. Olayları bir bir tanık göstererek anlattık. Gizli planımızdan bahsetmedik elbette. Bunun dışında hepsini yazdık özet olarak:

Ben, 20. yy'ın I. yarısında doğduğumu, 4 yıl taşrada kaldığımı, babamın Dah. Vek. müs. kal, de görev alması üzerine başka bir şire (şehire olacak) giderek 2,5 yıl Yeni Mah. Reci Sok. No. 27/5'te oturduğumuzu, 8 yaşında Mustafa Namık B. ilkokuluna gittiğimi, I. B'ye kayıt olduğumu, 764 no.lu öğrenci olduğumu, 4 kere bahçede düştüğümü, 943/44 yıllarında trenle yazlığa gittiğimi, orada Bostançukur Cad. No. 248/1 D. 2'de kaldığımı, denizden korktuğumu, 1/7/945'te 6'ncı olarak ilkokulu 34-891 no.lu diploma ile bitirdiğimi, hastalanarak 2 ay I. Dah. kliniğinde yattığımı, ameliyatımın gecikmesi üzerine sıkılarak hastaneden çıktığımı, Mim Tank ortaokulunda arkadaşlarım tarafından pek sevilmediğimi, şimdi onlardan intikam almak istediğimi, liseden sonra İkt. Fak. ne gittiğimi, derslerden sıkıldığımı, evden sıkıldığımı, babamın daha ben ilkokuldayken gözlerindeki bir arıza yüzünden Numune hast. sevkedildiğini, 2/8/ tar. ve 256/18-756 Mc. kararla memurluktan çıkarıldığını, hizmeti 7 seneyi ancak doldurduğu için Memurin Kn. Md. 142 A - I'e göre emekliliğe hak kazanamadığını, sıkıntıya düştüğümüzü, Emk. Sndğ.na verdiği 4/11/43 tar. V. (67) 582 say. dil. ye bir karşılık alamadığını, aile dostu Kd. P. Alb. Selâhattin C. Hülemecioğlu'nun verdiği tavs. kartın bir işe yaramadığını, ben üniv. ye giderken bir gün babamın artık kahrını çekemeyen annemin öğ. sonra 2'de (kesin ve doğru saat 14.05) bilk, keserek int. ettiğini, ve benim de bu b.tan dünyada yaşamamak için ay. şeyi düşündüğümü, annemi gömdükten sonra ay. y.ye bir daha uğramadığımı, soranlara annemin kazada öldüğünü söylediğimizi, babamın (öl. 1967) -ondan

hiç beklenmediği halde- bu s.tirici dünyaya küserek kendini içkiye verdiğini, herkese daha çok rzl. olduğunu, içkiden bütün vücudunun kabardığını, vücudunda yaralar çıktığını, onu bir hast. kş.sine attığımı, sonra evde biraz baktığımı, ben evde yokken hzmtç. kdn.ın kollarında öldüğünü (7 şub. 967), ahş. bir ev mir. bıraktığını, onu da alabilmek için 4 yıl uğraştığımı karımdan ayr. üzere olduğum bir sırada mir. davasını kzndgm.ı, bu pryla gçndğmi, gckond.da yaşadığımı, em. alb. H. Tambay'ın alt katında oturduğumu ve sayfada biraz yer kaldığı için artık her şeyi açıkça yazmağa karar verdiğimi, bin dokuz yüz altmış beşten sonra kafamın düzgün gitmediğini, bin dokuz yüz altmış sekizden sonra da iyice çileden çıktığımı, on yedi ocakta karımdan ayrılarak sayın hastanenize düştüğümü belirterek, benden korkmalarını yazdım.

«Bu mektup ve Kafka'nın dilekçesi hiç bir zaman yerine gönderilmedi. Emellerimizle birlikte ıstıraplarımızı da, gizli tutmalıydık. En küçük bir şüphe bile bütün ihtilali suya düşürür ve bizi en az yüz yıl geriye götürürdü. Gizliliğin yanısıra, ihtilal ortamının hazırlanması da göz önünde tutulmalıydı. Voltaire ve Jean Jacques Rousseau'nun çalışabileceği şartları gerçekleştirmeliydik. Arkadaşlarımın cahilliği, bu konularda benim yükümü arttırıyordu. Kimseye^ duyurmadan ihtilalci düşünceleri nasıl yayacaktık? Saraya karşı olan kütlelerin bizi desteklemesi gerekiyordu. Da, ha Ondördüncü Louis'yi bile bulamamıştık. Başhekime bu görevi vermek istemiyorduk; bu adama güvenemiyorduk., Ayrıca asil de değildi. Bizi ciddiye alırsa hepimiz tutuklanabilirdik. Ben, bu işe çok sayıda insanın karışmasını sakıncalı buluyordum; ihtilali kendi aramızda yapmalıydık. Önemli olan, tarihçilere belge sağlayacak bir çalışmaydı. Olayı büyütmek gereksizdi. Bütün yapacağımız, ortaokul? tarih kitabında üç sayfa kadar tutacaktı. Ne yapsak, kitaplara daha uzun giremezdik. Ayrıntıları kafamızda yaşayacaktık. Aramıza yabancıların karışması için Kafka' yi Rousseau,' Sezar'ı Voltaire yaptık. Böylece, bir Kafka'nın ihtilale karşı çıkması ihtimalini ortadan kaldırdığımız gibi, olayda rol almayan isimlerin de karışıklığa yol açmamasını sağladık. Onlara, ihtilal konusunda birer sayfalık-tahrir ödevleri yazdırdım önce. Voltaire, lise ikiden kendi isteğiyle

ayrılmıştı; Rousseau da orta ikiden belgeliydi. Bu nedenle verilen ödevleri kolayca yazdılar. Ayrıca Rousseau, fizikten belge almış olduğu için, edebiyatı kuvvetliydi. (İhtilalde fizik hocasının öldürülmesi isteği, bir çekimser, bir aleyhte oya karşı çoğunlukla reddedildi.) Hastanenin kaptıkaçtısına Marat'nın (esk. De Gaulle) taktığı yeni plaka da bize kolaylık sağlayacaktı.

«Sabaha karşı karantinadan elbiselerimizi çaldık. Arabayı yavaşça iterek servis kapısına getirdik. Marat, bir tuğla yardımıyla bekçiyi bertaraf etti. Mevsim sonbahara .dönüştüğünden hafif bir rüzgâr çıkmıştı. Hava aydınlanmak üzereydi. Kapıyı yavaşça kapadık. Geliyoruz ey yollar! dedik. Bütün tarihi yeni baştan yazmağa geliyoruz! Biz ölsek bile Voltaire ile Rousseau'nun düşünceleri, Marat'ın cesareti yaşayacak! Artık bizler de tarihimizle öğüneceğiz! İhtilali başarıya ulaştırırsak, tarihe yeni sayfalar yazacağız kanla! Bütün karayollarını dolaşacağız imanla! Saint Simon (esk. peygamber), 'Tanrı yardımcımız ol; sun!' dedi. Marat kontağı çevirdi; motor sesi karanlığı yırttı, ihtilal dört tekerlek üzerinde dönmeğe başladı. (Bu son kısmı Rousseau'nun tahrir vazifesinden almıştık. Yani, her şeyimiz önceden planlanmıştı. Ne olacağını hepimiz biliyorduk. Kaderimiz belliydi. Alınyazımız okul kitaplarına geçmişti.) Herkes ne yapacağını biliyor mu? diye son defa sordum. Evet dediler. O halde dünyayı yaratabiliriz, dedim. Herkes tek başına ve aynı zamanda bir arada, kaderini istediği biçimde yaşayabilir. Bu seçme hakkını ilk olarak ben kullanıyorum: Bilge'yi Marie Antoinette yaptım!»

«Çok uzuyor,» dedi Hüsamettin Bey. «Bundan sonra kısaltmama imkân yok albayım. Artık beni dinlemezler. Aklın ve hastanenin boyunduruğundan bütünüyle kurtuldular artık. Kurtulduk, albayım.» «Saçmalama,» dedi albay. «Bu anlattığım Hikmet III, doktor. Onu, arkadaşlarıyla kaptıkaçtının içinde bırakalım ve biraz da başka Hikmetleri , anlatalım. Bir de Sevgi'yle evlenen Hikmet II var.

«Hikmet IV de Bilge'nin sevgilisi. Aynı zamanda gecekondu kıralı ve oyun yazarı. Hikmet II evlendikten sonra. Hikmet IV'ü bir süre taşraya sürgüne gönderdi; Hikmet III'ü de akıl hastanesine kapatarak uzaktan işkence etti (Bak. Hikmet III ve De Gaulle). Hikmet III'ün

hayatında Kafka'nın kardeşi olarak geçen kimse, aslında bu Hikmet H'dir. Hikmet II, Sevgi ile evlenince bütün Hikmetlerden kurtulduğunu sandı ve bunları evinden (ve aklından) kovdu. Saltanat sürecek yerde, kişiliğine bir bütünlük kazandırmak için gitti Sevgi'ye teslim oldu. İçkiyi bıraktı ve kendi adına para bastırdı. Paranın bir yüzünde Sevgi'nin resmi vardı.

«Bir süre sonra Hikmet IV, bir yolunu bularak büyük şehre döndü ve taht üzerinde hak ileri sürdü. Dumrul'un da desteğiyle Hikmet H'nin durumunu sarstı. Sevgi, kocasına inanmadı ve bu olayları, o sırada akıl hastanesine kapatılmış bulunan Hikmet III'ün uydurduğunu söyledi. Bu yalanların bir işe yaramasını istiyorsa oturup roman yazmasını tavsiye etti kocasına. Bu arada bazı din ve ruhbilim kitaplarının etkisiyle Hikmet I, yeniden ortaya çıktı. Onu ölmüş sanıyorlardı (bir kuyuya atmışlardı). Hikmet I, bir anne sıcaklığının hasretiyle yandığı için Bilge ile ilgilenmeğe başladı. Hikmetleri birbirine karıştırmağa başlayan Sevgi, hepsini birden evden kovdu. Sonra yanlışlık yaptığını anladı ve yalnız Hikmet I'i kendine ayırmak istedi. Bir takım karışık olaylar yüzünden Hikmet I, yaralanarak hastaneye kaldırıldı. Bazı tarihçilere göre, Hikmet III aslında Hikmet I'in hastaneye yatırılmış şeklidir. (Bu ihtimal pek varit görülmüyor).

«Hikmet III hastaneden kaçtıktan sonra bazı olaylara karıştı; (bu olaylar ileride ayrıca verilecektir); sonunda Hikmet IV adıyla gecekonduya döndü. Bu arada, Bilge'nin kışkırtmaları sonucu bir Hikmet V de tarih sahnesinde görünür gibi olduysa da, bunun sülale ile bir ilişkisi olmadığı anlaşıldı. Şehvet düşkünü olan Hikmet V (Düzmece Hikmet), bir eve kapatılarak bütün ömrünce yazmağa mahkûm edildi. Bilge, bütün Hikmetlerin ayrı bölgelerde hüküm sürmesini teklif ettiyse de, ülkenin bölünmezliği ilkesine aykırı olduğu için bu teklif kabul edilmedi. Bazı tarihçiler de, yazmağa mahkûm edilen Hikmet V ile hastaneden kaçan ve fransız ihtilalini yapmağa çalışan Hikmet III'ün aynı şahıs olduğunu ileri sürerler; fakat bu iddiayı doğrulayacak belgeler bugün ortaya yoktur.

«Beş Hikmet'in de saltanatı, kısa sürelerle birbirini izlemiş ve bazen aynı süre içinde, başka başka merkezlerde hüküm süren Hikmetlere rastlanmıştır. Bilge de onların kalbinde daima hüküm süreceğini ifade

etmiştir. Edebiyata ve güzel sanatlara genellikle düşkün olan Hikmetler, yazarlardan kaçarlardı.

«Eserleri: 1789 Fransa İhtilali (yarıda kaldı); Aklın Kurallarına Karşı Öfkenin Savaşı (yayımlanmamış bir deneme); Neden Yalnız Kaldım (şiirler); Batı Aklına Karşı Doğu Duygusu (başhekim izin vermediği için basılamadı); Bilge (trajedi, 2 perde); Albayla Geçen Yıllar (konuşmalar, tartışmalar, anılar); İnsanlardan Hesap Soruyorum (yasaklandı). Bunların dışında, çeşitli yerlerde, çeşitli insanlarla yaptıkları sohbetler, tartışmalar, kavgalar ve Bilge' ye yapılan saldırıların v.b. eserlerin büyük bir kısmı, kitap halinde getirilemediği için kaybolup gitmiştir.

«Burada bahsedilenler, sadece resmî kayıtlara geçen Hikmetlerdir doktor.»

Hüsamettin Bey: «Sen de çok oluyorsun,» dedi. «Fakat albayım, insan hiç resmî kayıtlara doğru bir şekilde geçebilir mi?»

«Seninle birlikte olmaktan yorulan insanlara hak veriyorum,» dedi albay. «Hepsi de beni başından attı albayım.» Suratını astı, gözlerini kırpıştırarak bir süre tavana baktı. «Yoruldum albayım,» dedi. Albay telaşlandı: «Bir şeyin yok ya oğlum?» Hikmet, başını yana çevirdi, «İyiyim albayım,» dedi zayıf bir sesle. «Sahi iyi misin?» «Başımın altına bir yastık verirseniz daha iyi olacağım.» Sonra, albayın sesini taklit etti: «Bu çocuk, ölürken de şaka yapacak.» Kendi sesiyle devam etti: «Yapamayacak albayım. Orada şaşıracaksınız işte.» Başka birinin sesini daha taklit etti: «Kim şaşıracak? Kim senin yanında olacak?» Yastığı başının altına koydu. «Bir oyun yazalım mı albayım?» Hüsamettin Bey sevindi: «Yazalım.» «Bugün başladığım maceralara oyun şeklinde devam edelim.» «Hepsi yarım kalıyor,» diye yakındı albay. «Her gün yeni bir oyun çıkarıyorsun.» «Sonunda hepsi birleşecek albayım. Sonunda, herkese birden tek bir oyun oynayacağım. Tadı damağınızda kalacak. Aman şimdiye kadar neden bu oyunu görmedim? diye dizlerinizi döveceksiniz. Fakat, sizin de hatırınızı kırmayalım albayım; eski oyunları yavaş yavaş birleştirmeğe başlayalım. Bu arada seyircileri de hoşnut etmiş oluruz. Değil mi iki gözüm efendim? Ben seni neden beğendim?»

«Saçmalama,» dedi Hüsamettin Bey, «Eski temaşadan yeni sanat olmaz, demez miydin sen?» «Albayım, ben dün akşam ne yediğimi unuttum. Siz de insanda akıl mı bırakıyorsun canım?» «Bu gidişle Fransa ihtilali filan yazılmaz,» dedi albay. «Görürsünüz albayım.»

Hazırlıkları bitince Hikmet, «Yaz,» dedi. «Terbiyesizlik etme Hikmet.» «Yaz Hüsamettin, uzatma. Kıyamet koptu artık: Albaylar Hikmet, Hikmetler mirliva oldu. Oyunlarda ve gerçek hayatta öldürdüğümüz bütün insanlar dirildi. Uzatma yaz.» Albay, yakın gözlüğünü takti: «Ne yapalım? Bunu da bir oyun kabul edelim. Lütfen yavaş söyleyiniz paşam.»

14
BÜYÜK OYUN

Ülkemiz büyük bir oyun yeridir. Her sabah uyanınca, biraz isteksiz de olsak, hepimiz sahnenin bir yerinde, bizi çevreleyen büyük ve uzak dünyanın sevimli bir benzerini kurmak için toplanırız. Küçük topluluklar olarak, birbirimizden bağımsız davranarak ve birbirimizi seyrederek günlük oyunlarımıza başlarız. Ben, Hikmet VI, zamanında —yani Hikmet I olduğum sıralarda— bu oyunu ciddiye almış ve bütün oyunları heyecanla seyretmiştim. Sonunda, kendi oyunumu, bütün bu oyunların dışında ve gerçek olarak yaşamağa karar verdim. İnsanlarımız, aynı piyesi yıllardır aynı biçimde oynamanın yorgunluğu ve gerçeğe bir türlü benzetememenin bezginliği içindeyken ben, bizlere bugüne kadar hiç yararı dokunmamış olan aklın - daha doğrusu, akıl olduğunu sandığımız akıl taklidinin zincirlerinden kurtularak, bütün ülkeleri ve onların gerçek kişilerini içine alan büyük oyunun heyecanı içinde bulunuyorum.

Dünyada her insan, başkalarından çıkar sağlamak için, sabahtan akşama kadar asık bir suratla dolaşır. Ben kimseye yaranamayacağımı anladığım için yeni bir dümenin suyuna gitmek

üzere yola çıkmış bulunuyorum. Duygusal ve akıllı ve güzel ve hiç bir şekilde karşı çıkılamayacak derinlik ve sezgilerle donatılmış kadınlar, benim gibi dikenli ve garip renkli bir çiçeği yakalarına takarak dolaşmasalar da, beni uzaktan seyrederek gelişeceklerdir. Bu garip çiçek, son dikenlerini bile dökerek çırılçıplak kalırken, onlar bu çiçeğin şimdiye kadar raslanılmamışlığını da güzelliklerine katacaklardır.

Derinliği ve ruhsal bakımdan kaybedilebileceği herhangi bir şeyi olanlar, böyle garip çiçeklere benzemekten kendilerini önemle korumalıdırlar. Ben ve benim gibi, kâbuslarından başka kaybedecek bir şeyleri olmayan ruh proleteryası, bu dünyadaki yerini ancak büyük oyunun içinde bulabilir. Ayrıca ülkemizde, kendi oyunu içinde, dünyada hiç bir ülkenin bu çeşit proleteryaya tanımadığı hakları vermiştir bizlere. İnsan, ancak bu ülkenin dışında, manevi bakımdan yüksek bir yerde durursa, bizim özümüzü ve biçimimizi görebilir. Akıl ve ruh proleteryasının en büyük akılsızlığı, akü ve ruh burjuvazisinin nimetlerine kavuşacağını umarak onlara hizmet etmesi ve bu sırada kaçınılmaz istismar kanunları yüzünden zayıf aklını ve ruhunu da parça parça onlara kaptırmasıdır.

İşte bu nedenle derim ki, oyunlarımıza onları almayalım! Ya da gerçek hayatta ezildiğimiz için oyunlarda onları rezil edelim! Yerin dibine batıralım! Ey ruh proleteryası! Bu uğurda gerekirse bütün gerçekleri çiğneyiniz! Bir oyunda bile gerçekleri dile getirmek gerektiği yalanma inanmayınız. Sizleri uyarıyorum! Gerçekler sizden yana değildir! Bu oyuna gelmeyiniz! Siz onları kendi oyununuza getiriniz. Onlarla, onların hükmünde olan akıl alanında boy ölçüşmeyiniz. Biraz da kendi sahanızda oynayın canım. Başka alan olmadığını söyleyenlere inanmayınız. Sizleri, sonunda aklınızı kaybetmek tehlikesiyle korkutanlara aldırmayınız. Kaybedecek hiç bir şeyimiz yoktur. Kendi gücümüzün nerede olduğunu görmenin zamanı gelmiştir. Geleceğin yaratıcısı bizleriz! Size bütün samimiyetimle sesleniyorum!»

«Çok adam kandırmak mümkün olur böyle,» diye homurdandı Hüsamettin Bey. «Fakat sonra bu kalabalığı ne yapacaksın? Onlarla nasıl başa çıkacaksın? İstediklerini verebilecek misin bakalım?»

«Onlara bir şey vermeyeceğim albayım. Onlara örnek olacağım. Birer deneme tavşanı olmaktan kurtulmaları gerekiyor artık. Dünya artık ikiye ayrılmalı. Yeter derecede bir arada yaşandı. Descartes'ın kurallarına göre yaşamak isteyenler ayıklanmalı artık. Bu düzmece oyun sona ermeli. Kendi benliğimizi bulmalıyız. Yalvarıp yakarmaktan vazgeçmeliyiz. Rüyalarımızı gerçekleştirmeğe çalışmamalıyız. Gerçekleri rüya yapmalıyız. Çelişkisiz, dikensiz ve düzgün rüyalarımızı yaşamalıyız. Sözümüzün eri olmalıyız: Kırılacak kafaları kırmalıyız. Bize acınmadığı için acımamalıyız. Dünyada çok yalan var albayım! Dünyaya katılmaya devam edersek bu yalanlardan kurtulamayız. Kimin kime ihtiyacı olduğunu göstermeliyiz. Bütün Hikmetlerden usandım albayım. Beni oyuna getirdiler; şimdi ellerinde beni mahkûm ettirebilecek bir sürü delil var. Belirsiz bir af sözüyle beni oyalıyorlar, kullanıyorlar. Sonuna kadar gidelim, bakalım ne olacak?»

Albay düşündü. «Seni tam anladığımı söyleyemem oğlum Hikmet. Fakat, sanki bir şey varmış gibi öyle gürültü yapıyorsun ki...»

Hikmet bir kahkaha attı: «Oyun albayım, oyun. Kimseye zararı yok. İsteyen seyreder, isteyen yanındaki kızı sıkıştırır, isteyen de oturanların nasırlarına basarak çıkar gider. Gerçekten bir oyundur bu ve oyundan da gerçektir. Bir sürü laf kalabalığıdır. İçinde ne gerçek bir tabiat tavsiri vardır, ne de derin bir ruh tahlili. Böyle ustalıkları, Descartes'çı olmadıklarını sandıkları halde Descartes'çı olanlara bırakıyorum. Siz benim oyunumu seyretmek istiyor musunuz, istemiyor musunuz?»

«İstiyorum,» dedi albay. «Benim zayıf tarafımı biliyorsun.» «Biliyorum albayım. Bunun için de siz -sadece siz-oyunu bedava seyredeceksiniz. Başka herkes bilet alacak Çünkü onlar gerçek; çünkü siz gerçek değilsiniz, albayım. Oyunu gerçekten seyretmek istediğinize göre siz gerçek değilsiniz. Siz de oyunumun -dolayısıyla kafamın- içindesiniz. Çünkü, bir insanı gerçekten seyretmek isteyen, onun oyununa gerçekten katılan biri, o insanın ancak kafasında yaşayabilir.»

«Saçmalama,» dedi albay. «Beni ne hakla ortadan kaldırıyorsun?»

«Olmaz, albayım, siz gerçek olamazsınız. Böyle bir emekli albay gerçek olamaz. Böyle bir gecekondu olamaz.»

«Gecekondu değil, dedi albay, zayıf bir sesle. «Sesiniz de zayıfladı albayım. Gittikçe, Hikmetin kafasının bir ürünü oluyorsunuz.» «Sen gerçekten aklını kaçınıyorsun galiba Hikmet. Oğlum, kendine gel.»

«Şimdiye kadar nasıl oldu da sizin, daha önce kafamda yaşadığım olaylar gibi bir hayalden ibaret olduğunuzu düşünemedim? Oysa her şey ne kadar açıktı. Size ihtiyacım olduğu için yarattım emekli albayı. Ne Sevgi, ne Dumrul, ne de Bilge bana dayanamazlardı. Onları yeniden yaratamazdım-, buna izin vermezlerdi. Dul kadın da, siz de karşı koymadınız. İnsana ancak hayallerinde karşı konulmaz, ancak rüyalarda olur böyle şeyler. Siz bir rüya kahramanısınız albayım. Beni çok ezdiler, çok horladılar al ; bayım; onun için bir dul kadına, yani Nurhayat Hanıma ihtiyacım vardı. Ha-ha. Nerede görülmüş böyle dul bir kadın? Hem de adı Nurhayat. Oğlu askerde piyes yazıyor. Albay da tarihe meraklı; benim gibi karısından ayrılmış. İşte böyle bir Hüsamettin Bey; yaşına, başına ve mevkiine geçmişine bakmadan beni anlıyor.»

«Hikmet, korkutuyorsun beni,» diye uyardı albay.

«Olur mu canım? Emekli bir albay, gözlüklerini takıp eline kalemi alarak bacak kadar çocuğun sözleri yazsın, olur mu? Sonra oturup temize çeksin, mümkün değil. Siz ilkokul öğrencisi misiniz albayım? Albayım, albayım. Ha-ha.»

«Ne oldu?» dedi emekli albay. «Gene gürültüye geldiniz: Kendinize albay süsü verdiğiniz anlaşıldı. Düşünün albayım: Ben gerçekten Bilge'yi size ve dul kadına hiç getirebilir miyim? Böyle bir rezalete, tüylerim ürpermeden nasıl razı olabilirim? Bunu hayal edebilirim ancak. Dul kadını nasıl yukarı çağırırım? Heyecanlandım albayım. Çok da sevindim ayrıca. Sizin gerçek olmadığınıza çok sevindim. Çünkü artık sizden hiçbir şey gizlemek zorunda değilim. Biraz önce size 'Hüsamettin' dediğim zaman anlamalıydım durumu. Emekli piyade albayı Hüsamettin Tambay, bu küstahlığıma tepki göstermeyince onun gerçek olmadığını sezmeliydim.»

Albay, «Bu oyunu beğenmedim,» dedi. «Beni korkutuyorsun oğlum Hikmet. Bu oyunun sonu kötüye varacak.»

«Hayır albayım. Varmayacak. Oyun değil bu, gerçek. Kötü oyunlar geçmişte kaldı. Ha-ha.»

«Rica ederim şu tüyler ürpertici gülüşünden vazgeç oğlum.»

«Ha-ha. Bir de bana kafa tutuyor. İstersem seni şimdi emekli yüzbaşı yaparım da aklın başına gelir. Ha-ha. Küstahlığımı affedin albayım, kendimden geçtim de. Ah ne olurdu albayım, Sevgi de, Bilge de, evlilik de, sizin gibi gerçek dışı birer oyun olsalardı! Onları, yeni baştan, istediğim gibi oynayabilseydim! Oysa bunların hepsi, bana oynanmış birer oyun. Sizin gibi gerçek dışı güzelliği yok hiç birinin. Bana itiraz etmeyin. İnandıramazsınız beni.» Albay güldü: «Başka bir dünyanın adamı olduğun muhakkak.» «Ha-ha. Karşıma geçmiş, benden ayrı sözler ediyor. Sen hangi dünyanın adamısın bakalım? Bana böyle itiraz ediyorsun diye kendine güvenme, gerçekliğini buna bağlama. Daha aklım başımda olduğu için: direnmene göz yumuyorum. Ben her şeyi birbirine karıştırmağa başlayınca, sen de bu kişiliğini kaybedeceksin; basit bir köle olup çıkacaksın.» «Artık itiraz etmiyorum,» diye gülümsedi Hüsamettin Bey. «Sonra, bana engel oldu diye suçlarsın beni.» «Ha-ha. Beni korkutmağa çalışıyor. Benim dışımda var olduğunu göstermek için elinden geleni yapıyor. İnsan, kendine de karşı olamaz mı? Ha-ha. Sen, kendime karşı bensin. Buna ne diyeceksin bakalım?» «Bir şey demem,» diye karşılık verdi albay. «Yoruldum. Oyunu yazmayacaksak, kalemi kâğıdı kaldırıyorum.»

«Hayır, yazacağız. Fakat herkes gerçek rolünü bilmeli artık. Mesela ben şimdi kendimi çimdiklesem ve acı duymasam ne olacak? O zaman gerçek bir varlık olmadığınıza inanacak mısınız? Belki gerçek yönleriniz var; fakat herhalde albayım, bütünüyle gerçek olduğunuzu, yaptığınız her şey gerçekten yaşadığınızı ileri süremezsiniz. Hiç olmazsa bana karşı. Çünkü bütün bu tutarsızlıklar başka türlü açıklanamaz. Benim de gerçek dışı yaşantılarım oldu. Bilge ve Sevgi ile aynı insanın yaşayabileceğini düşünebilir misiniz? Gördünüz mü? Bazı olaylar vardır ki, onları gerçekten yaşamış olsaydım hiç

dayanamazdım. Evlendiğim günü, önünden geçtiğim ya da önümden geçen yüzlerce gülümseyen suratı gerçekten görmüş olamam. Sevgi' yi de geçen gün yolda gördüm, onunla konuştum. Hiç böyle şey olur mu? Onunla yaşamış olduğum bunca acıklı maceradan sonra, sanki hiç bir şey olmamış gibi konuşan ben olamam. Sevgi ile geçen gün karşılaşan ben olsaydım, gecekondu ve Bilge ve hattâ Sevgi'den ayrılmış olmam, gerçekliğini kaybederdi. Yoksa Sevgi'den ayrılmadın mı? Belki de sıcak bir günün öğleden sonrasında, uzandığım kanapede uyukladım: Karımın, hizmetçinin sesleri uzaklaştı ve sizler yaklaştınız albayım. Hepiniz bana doğru geldiniz.

Belki de gelmediniz. Belki de bir kapının açılışıyla uyandım.; uyku sersemiydim. Hangi evden çıktığımı hatırlayamadım. Bakkala gidiyordum. Sevgi'yle benim bakkalıma mı? Yoksa bakkal Rıza'ya mı? Bakkallar da hep birbirlerine benzerler. Ne yapıyorsun? dedi Sevgi, yolda beni görünce. Uyandın mı? demek istedi belki. Ahşap bir evde oturuyorum, uzak bir semtte dedim. Belki de demedim. Sigara almağa çıkmıştım, demiş de olabilirim. Ben değişmedikten sonra albayım, sözlerin ne önemi var? Zayıflamışsın, dedi. Hayır, bu sözü uydurmuş olabilirim. Fakat dalgın olduğum gerçekti. Bütün çabaların boşuna, dedi; sen uzun bir rüya gördün, dedi. Sen gecekondularda yapamazsın, dedi. Kolları çıplaktı. Karımın kolları çirkinmiş diye düşündüm. Bunca yıldır görmemişim. Alıcı gözle bakmamışım demek. Evliyken, demek hep bir şeylerin telaşı içindeymişim; hep başka şeyler düşünürmüşüm. Oysa, hayallerimi bozacak bir şey yapmamıştı. Benim özel bir kişiliğim yoktu ki, dedi; benimle istediğini gerçekleştirebilirdin. Bunu ne zaman söyledi? Yolda gördüğüm zaman mı? Çok korktum albayım; hiç bir şey yaşamamışım gibi geldi birdenbire bana. Başka bir elbise giymişti; yani, daha önce görmediğim bir kılık. Onun için hayal değil diyorum; gerçek Sevgi olmasaydı, insan onu, bildiği bir elbisenin içinde düşünürdü. Bilge'yi duymuştu herhalde; üstelik, Bilge'yi yirmi üç gündür görmediğimi sanki biliyormuş gibi baktı bana. İnsanlar her şeyi duyuyorlar. Bunun için de çabuk tükeniyorlar, hiç bir şeye şaşmaz oluyorlar zamanla.

«Biz de bu arada hiç bir şey yapamadık albayım; oyunlarımız hep yarım kaldı. Bir süre yalnız bıraktılar bizi Sevgiler. Belki de yeni çevremden çekindiler., başlangıçta. Aslında, sizlerin -Hüsamettin Tambayların, Nurhayat İyicellerin filan- eskimesini beklediler. Biz de telaş yüzünden hiç bir şey yapamadık işte. Sevgi de yolda gördü beni. Oturup bir işe yarayacağıma, sokaklarda dolaştım; onun için gördü. Oyunlarımızla içtenlikle uğraşsaydık hiç görebilir miydi beni? Her şey birbirine bağlıdır albayım. Görünmek istemeyen bir yolunu bulur. Artık çok geç kaldık albayım; oyunu yazsak da önemi yok. Kıskıvrak yakalandık.»

«Biz, demenden hoşlanmıyorum,» dedi Hüsamettin Bey. «Çevrendekilere karşı hürmetin gittikçe azalıyor. Kendine güvenin kalmadıkça etrafına saldırıyorsun.» «Sizi ben yaratmıştım albayım. Bu nedenle, benimle birlikte zayıflıyorsunuz. Bu yüzden bana öfkeleniyorsunuz. Haklısınız. Ben hepinizden sorumluyum. Oyun bozanlık edemem. Bana bağlanan ümitleri boşa çıkaramam. Kendi yapamadıklarınızı benden bekliyorsunuz; öyle söz vermişim. Benim hafiflik etmeme kimsenin tahammülü yok. Hafiflik gösterdiğim zaman da sevimliliğimi kaybediyorum zaten. Yorgun oyuncularla temsili sürdürmek zorundayım. Yoksa sonum kötü olacak. Bütün oyuncular da derme çatma birader. Oradan buradan toplanmış. Kendilerinden çok daha iyi oyuncular bulunduğunu bildikleri için biraz isteksizler. Kötü şartlar altında yetiştiler tabii: Avrupa yüzü? görmediler. Taşıma suyla dönen değirmen bu kadar olur albayım. Ne kadar süslenseler, bir yerden sırıtıyor zavallılıkları; bir taraflarında, küçük de olsa T.M. yazısı okunuyor. Ülkemizdeki büyük oyun, işte bu kadroyla oynanıyor albayım. Başka çaremiz olmadığı için de hepimiz yerli mallara karşı sonsuz bir hoşgörüyle bakıyoruz. Yoksa albayım, siz de güçlü bir yabancı aydının hayal ürünü olsaydınız, şimdiye kadar Amerika'yı filan keşfetmiş olmaz mıydınız ha? Benim gibi yorgun bir kafanın yaratacağı Hüsamettin Beyden ne beklenebilir oysa?»

Albay, yeni durumuna alışmış görünüyordu: «Zarar yok oğlum Hikmet. Amerika'yı keşfedenler, çok sıkı tutuyormuş işi. Ben, senin tabirinle, gevşeklikten yanayım.»

«O zaman da kaderimizi değiştiremiyoruz albayım. Tam anlamıyla bir trajedinin içine düşüyoruz. Ben şahsen melodramdan yanayım.» Durdu, düşündü: «Fakat ne yazık ki, insan hayatında trajedi daha çok albayım. İnsan, çarkları tersine çeviremiyor. Ah, ne olurdu bazı sözleri hiç söylememiş olsaydım! Seni, bütün kötülüklerinle birlikte seviyoruz, diyorlar ya, ondan istemiyorum işte. Sevseler de neden hiç unutamıyorlar? Genel af ne zaman çıkacak albayım? Hani bütün sonuçlarıyla suçları affeder ya, ne zaman kavuşacağız ona?» Gözlerini kapadı: «Genel affı görür gibi oluyorum albayım.» Gülümsedi: «Delileri de affederler mi acaba?»

«Kendini deli zannedenleri affederler belki,» dedi Hüsamettin Bey. «Başkalarına zararları dokunan delilleri de affederler mi?» «Genel bir afsa, onları da suçsuz saymaları gerekir.» «Bencillik yüzünden başkalarına bilmeden eziyet edenleri?» «Hepsi, hepsi affedilecek herhalde. Genel affı senin çıkaracağın anlaşılıyor: Sen de istediğini yaparsın.» «Kolay mı albayım? Akıl insanın yakasını bırakıyor mu? Fakat, afla birlikte şartları da düzeltmek gerekiyor albayım. Yoksa serbest bırakılanlar ümitsizlikten, yapacak başka bir şey olmamasından, bir şey yapmak gerektiği için, bir şey yapmadan yaşanamayacağı için, iyi bir şey yapmasını öğrenmedikleri için ve kötü bir şey yapmaktan başka çareleri olmadığı için aynı suçları tekrar işlerler. Başka çare yoktur albayım. Genel af, aslında değişik bir işkence yoludur. Yoksa affederler miydi? Dünyada bedava hiç bir şey yoktur albayım.»

«Var,» dedi albay. «Sen varsın. Ve senden önemlisi, oyunların var.» «Fakat herkesin burnundan getiriyorum.» «O başka,» dedi albay. «O, senin duyun. Bedava olmasan •da burnundan getireceksin herkesin.» Güldü: «Oyuna ben de alıştım galiba.» Hikmet bağırdı. «Onun için gerçek değilsiniz işte. Aman yarabbi! Dünyanın sonu geldi. Yazalım albayım. Başka çaremiz yok.»

(Bu oyunun yazarı, veremli bir aydındı. Kendisiyle, nakliye işleriyle uğraşan bir şirketin muhasebe yardımcılığını yaparken tanışmıştım. Şirketin yazışmalarını tercüme ediyordu; aynı zamanda, bir gazetenin dış haberler servisinde çalışıyordu. Kendi ifadesine göre, dört lisan biliyordu. Bunların ikisini çok iyi biliyordu. Ben can

sıkıntısıyla defterleri karıştırıyordum; veremli, başını kaldırmadan çalışıyordu. Zamanla, benim öteki personel gibi kendisiyle alay etmediğimi görünce bana açılmıştı. Bu açılma ilk önce şöyle olmuştu: Muhasebeci ve diğer bazı kötü adamlar, onun çelimsiz ve dayanıksız olduğunu bildikleri için bizim veremliyi yorucu yarışmalara sürüklüyorlardı; daha doğrusu, birbirleriyle yanşıyormuş gibi yaparak onu, kendi oyunlarına çekiyorlardı. Çok okuyan ve çok bilen bu kitap kurdu —ne yazık ki tıpkı kitaplarda olduğu gibi— bu basit oyunları göremiyordu nedense. Ne yazık ki —Allah kahretsin gene kitaplarda olduğu gibi— burnunun ucunu gördüğü yoktu. Ona dört gazoz, beş çay ve üç kahveyi birden ısmarlayarak hastalanmasına yol açıyorlardı. Görünüşte, ‘Hepsini birden içebilecek misin bakalım?’ diyorlardı; aslında, ‘Her şeyi bilir geçindiğin halde, ne kadar aptalsın,’ demek istiyorlardı. Ayrıca, bu aptallığını yüzüne karşı da söylüyorlardı. Neden onunla uğraşıyorlardı? Bunu kendi kendime soruyordum, onlara soramıyordum. Kitap kurdunu uyaracak cesaretim de yoktu. Bu olayların bana da bulaşmasından korkuyordum herhalde. Fakat ben insandım, onlar gibi canavar değildim. Sanki insan —diyordum kendi kendime— ezilenin önüne göğsünü siper eden bir kahraman mıdır? Aldığım cevap —kendimden— şuydu: Evet, böyle bir kahramandır. İşte bu cevaba dayanamıyordum.

Bir gün, odada yalnız ikimizin bulunduğu bir sırada, neden bu akılsız adamların oyununa kurban gittiğini ona sormak cesaretini göstermiştim. Ne yapalım? Benim de kahramanlığım bu kadardı. Kahramanların da kim bilir başka ne kötü yanları vardı? Benim yoktu. Neyse bu mesele ayrıydı. Veremli kitap kurdu, gözlüklerinin altından güvenle baktı bu kahramana. Odamızda yaşayan ikinci sınıf canavarların karşısına çıkan kahraman da elbette ancak benim çapımda olurdu. Fazla incelemenin anlamı yoktu. Oysa ben, ben olmasaydım da mesela onun gibi bir kitap kurdu olsaydım, bütün kitapları okumuş olsaydım, kitap tozu yutmaktan ciğerlerim bozulmuş olsaydı, kitap tozu koklamaktan burnum durmadan aksaydı, kitap tozundan kaşınsaydım, her bir şeyleri ince ayrıntılarına kadar bilseydim, böyle tık nefes bir aydın olmasaydım, onun gibi davranır

mıydım hiç? Karşıma ilk çıkan küçük hesaplı bir kahramanın gözlerine sevgiyle bakar mıydım? Burnundan getirirdim onun. Bütün kitaplarımın acısını ondan çıkarırdım. Ben de, herhalde bu kötü niyetlerim yüzünden bir türlü kütüphane faresi olamamıştım. Neyse, bu mesele de ayrıydı. Benim, kendisine acıdığımı görünce, işte o zaman bütün yabancı dilleri bildiğini ve birçok sayfa karaladığını anlatmıştı bana. Üstelik, profesyonel muharrirler gibi daktiloyla yazıyordu. En çok bu tarafına hayran olmuştum. Hem de iki parmakla ve çok hızlı yazıyordu. Ben, artık bu kadarına inanmadığım için hemen daktilonun başına oturttum onu ve iki gün önceki bayram gazetesinin büyük bir sıkıntıyla yazıldığı belli olan bir makalesini kopya ettirdim bizim veremliye. Ben de aynı süre içinde el yazısıyla kopya etmeğe çalıştım bu makaleyi. Aceleyle kötü yazdığım halde, beni bir sayfada yedi satır geçti. Sonra yazılarımızı karşılaştırdı: Durumumun fena olmadığını, kendisinin bu arada altı imla hatası yapması nedeniyle aramızdaki farkın aslında üç satır olduğunu belirtti. İşte bu hızla yazıyordu.

Ondan çok şey öğrendim. Şimdi yazdığım satırları da ona borçluyum. Fakat bende pratik bir taraf vardı. Durumu hemen kavradığımı sanıyordum ve hemen, iyi kötü bir şeyler çıkarıyordum ortaya; onun gibi, durumu çok incelemiyordum. Çünkü inceleyecek bilgim yoktu. İşte ben de bundan kazanıyordum. Ona gösterdiğim ilginin karşılığını böylece fazlasıyla almıştım. Kitap kurdu çok yazmıştı. Yazıları iki bin altı yüz seksen iki daktilo sayfası tutuyordu. Çok yaman adamdı bu. Dört dili iyi biliyordu, birçok dili konuşuyordu. Aynı zamanda ciğerlerinden hastaydı. Bundan başka dört çeşit hastalığı vardı. Dört dil biliyordu. Kulakları ağır işitiyordu. Tansiyonu düşüyordu. Birkaç dili de konuşuyordu. Midesinden şikâyetçiydi. Çok okuyordu. Nefes darlığı çekiyordu. Bana çok şey öğretmişti. Hastalık ve bilgi arasındaki bu doğru orantıyı da ondan öğrenmiştim. Fakat bunu çok karışık ifade etmişti; çünkü çok okuyordu, çünkü çok biliyordu, çünkü çok çalışıyordu. Bu yüzden, önce aklından rahatsızlandı, sonra öldü. Allah taksiratını affetsin.

Akıl hastalığına tutulmadan önce çok içmeye başlamıştı. Bir gece yarısı onu yolda görmüştüm: Gözleri kan çanağına dönmüştü, kötü

giyinmişti —her zamanki gibi. Kolunun altında kağıtlar vardı. Sarhoş bir yazardan çok, mesleğini sevmeyen bir bakkala benziyordu. Yıpranmıştı. Arkadan bakılınca yaşlı bir memura benziyordu. Önden bakılınca hiç bir şeye benzemiyordu. Böyle durumlarda mustarip sanatçılar boğuk bir sesle konuşurdu. Onun sesi, ‘en son çıkan şarkılar’ı satan işportacılarınkine benziyordu. Acıklı olduğu kadar gülünç bir durumdaydı. Ülkemizde bir zamanlar çok tutulan arap filimlerinin kahramanlarına benziyordu. O sıralarda böyle filimlere çok gülüyordum. Şimdiki aklım olsaydı gülmezdim. Çocukluğumda böyle bir filim görmüştüm. Bu filmin kocaman dudaklı ve fesli ve ıstıraplı bir kahramanı vardı. Bizim veremli gibi çok okumuştu, hayattan bezmişti, evinden kaçmıştı, çok ezilmişti, sonunda birini öldürmüştü. Hukuku yeni bitirmişti, kızkardeşinin iğfal edilmesi üzerine babasının efendisinin —ya da ona benzer bir şeyinin— oğlunu evet bu ırz düşmanını öldürmüştü —tam Avrupa’dan yeni geldiği sırada, babasını artık rahat ettirmeğe karar verdiği sırada— fakat kör talihti, cinayeti işledikten sonra pencereden kaçıp gitmişti, hayata lanet etmişti, sonra durmadan yazmıştı, köprü altlarında yaşamıştı, yazdığı sayfaları başının altına yastık yapmıştı, bu sayfaları yakarak ısınmak isteyen serserilere karşı koymuştu. İyi bir insanla mükemmel bir izdivaç yapan kız kardeşi sonunda onu köprü altında bulmuştu, kurtarılmıştı. Şimdi bu filmi seyretseydim hiç gülmezdim. Çünkü artık hayatta başka şeylere önem verilmesi gerektiğini öğrenmiştim. Fakat bunu öğrenmekte çok geç kalmıştım. Neyse, bu mesele de ayrıydı. Bunları insan zamanında görmeliydi. İşte kitap kurdu karşımda duruyordu. Gece yarılarına kadar yazıyorum, diyordu; sonra da yazdıklarını Lefter’in meyhanesinde gözden geçiriyordu. Bekçi de, kapanma saati geldiği zaman, onun bir köşede şarabını yudumlamasına ve temizlik vesaire yapılırken bulanık gözlüklerinin gerisinden yazdıklarını incelemesine izin veriyordu. Daha çok, bilimsel eleştirilerle uğraşıyordu kütüphane faresi. Kişiliğinin daha ilginç olduğunu görmüyordu. İşte burada kaybediyordu. Ben de Tanrıya isyan ediyorum: Neden işler hep ters gidiyor? diyordum. Onun yerine ben bilimsel olmak istiyordum. Al benim gözlerimi ona ver Tanrım! Onun bilimselliği de benim olsun! kabilinden beceriksiz yakarışlarda bulunuyordum. İşte kitap kurdu

ayakta sallanıyordu; bütün felsefesi ve bütün sefaletiyle karşımda duruyordu. Ona sordum: Neden kendi hayatını yazmıyordu? Cevap verdi: Hatıra kabilinden bir şeyler karalıyordu. Çok heyecanlanmıştım. Durmadan soruyordum: Nasıl hatıralardı bunlar? Ne kadar yazmıştı? Hayır, söylemem, diyordu. Hepsi gizli kalacaktı. Yayımlamayacaktı. İlerde çocukları okuyacaklardı, babalarının nasıl bir insan olduğunu göreceklerdi. Oysa evli değildi ve sanırım hiç bir macerası olmamıştı. Aslında, bu ‘macera’ sözüne de kızıyordum. Aptal bir kadının peşine düşmekten başka macera yok muydu? Neyse, bu mesele de ayrıydı.

Kısa da olsa bir şeyler yazmalıydı ve bu yazılar bilimsel olmamalıydı. Batı ülkelerinde de böyle bilimsel bir yazar vardı. Galiba birinci ya da ikinci adı Benjamin olan bu adamın çok ciddi ve çok kalın kitapları olduğu halde, küçük bir hikâyesi tanınmıştı. Ben bu yazarı da kitap kurdundan duymuştum; bu hikâyeyi de o zamanlar okumamıştım. Sonradan okuduğum halde, şimdi yazarın ve hikâyenin adını tam hatırlamıyormuş gibi yapmayı da kütüphane faresinden öğrenmiştim. Herkesten bir şey kapmıştım. Eskiden benim için, maşallah bu çocuğun ezberi kuvvetli, derlerdi. Evet, ezberliyordum. Çünkü çok dinliyordum. Söze karışmıyordum. Bir kenarda duruyordum. Oyunlara pek katılmıyordum. Çünkü oyun kahramanı olmak çok zordu. Herkes, düşmanları yeniyor ve vatanı kurtarıyordu. Ben bu kadar güçlü değildim. Düşman bile olmayı beceremezdim. Çünkü düşmanların bile kendilerine göre kahramanları vardı. Oysa ben de oynamak istiyordum. Bir kenarda kendimi yetiştiriyordum; daha vakit var, diyordum. Çocukluğun biteceğini bilseydim, her ne pahasına olursa olsun oynardım; ben de hiç olmazsa ihanet ederdim. Beni bu yüzden küçümserlerdi, fakat oyuna da almış olurlardı. Neyse, bu mesele de ayrı olmakla birlikte, bildiğim şuydu ki, şairlerle çocuklardan başka bu meseleyle ilgilenen yoktu. (Bu sözü de kendim mi düşünmüştüm? Belki bir yerde okumuştum. Neyse, kendime yakıştırmıştım.) Ben bütün oyunların, çocuklukla birlikte sona ereceğini bilseydim, muhakkak oynardım işte: Haini oynardım, korkağı oynardım, fakat oynardım; kimse beni

sahneden çıkaramazdı. Büyüyünce bu rolleri oynamak pek hoş olmuyordu. Neyse bu mesele de ayrıydı.

Nerede kalmıştık? Kütüphane faresinin hatıralarından bahsediyorduk. Bu hatıralar oyun biçiminde yazılmamıştı. Farenin ölümünden sonra, kâğıtları arasında onları ben ele geçirmiştim. Ve istediğim gibi değiştirmiştim. Ve kendi hayatıma uygulamıştım. Ve tanınmayacak hale getirmiştim. Oyun yazmayı da öğrenmiştim. Bu marifeti de, kötü oyunlar yazan birinden kapmıştım. Daha önce de belirttiğim gibi herkesten bir şey kapıyordum. Ancak işime yarayacak kadarını kapıyordum; daha fazlasını istesem bile kapamıyordum. Bazı oyunların adlarını duymuştum, bazılarını da seyretmiştim; bana bunların önemli yerlerini söylemişlerdi. Bu kadarı da benim için yeterliydi. Gerisini ben uydurabilirdim. Zaten tarih de tekerrürden ibaretti.

Belki oyunun satırları arasına, gene oyunun gereği olarak, kütüphane faresinin yazmadığı satırları sıkıştırmış olabilirim. Bunların hangileri olduğunu belirtmemek gerektiğini bana söylemişlerdi. Bunlar bilinirse iyi olmazdı. Tarihî piyeslerde de olayları tarihten yürüterek araya bir şeyler sıkıştırmıyorlar mıydı? Aslında tarihi, bir araç olarak kullanmıyorlar mıydı? Ben de kütüphane faresini, soylu bir amaç için kullanıyordum. (Acaba öyle miydi?) Bu arada onun gerçek yaşantısının içine gerçek dışı oyunlarımı karıştırmış olamaz mıydım? (Eski yazarlar bu deyimleri bilmiyorlardı; dünyaya geç gelmenin böyle yararları vardı.) Aslında bunlar beni ilgilendirmiyordu. Gerçekle gerçek dışını ayıklamak eleştirmenlerin işiydi, bu sıkıcı görev onlara verilmişti. Ben zaten bu ayrımı pek iyi anlamamıştım. Ayrıca, eşyanın ve insanın gerçekliğiyle değil, benimle olan ilişkileriyle ilgiliydim. Hüsamettin Tambay, Hikmet için 'öteki ben'dir dedikleri zaman, hiç çekinmeden 'öteki ben' senin babandır diye karşılık verebilirdim.»

«Anlamadım,» dedi Hüsamettin Bey. «Korkmayın albayım. Sizinle ilgili değil.» «Neden böyle sözler kullanıyorsun oğlum?» «Parantezi kapamadan bir soluk almak istedim de albayım. Siz, 'verebilirdim'den devam edin.»

verebilirdim. Çünkü, kötü şartlar yüzünden arsızlaşmıştım. Bu durumumdan utanmakla birlikte, ruhsal bozukluğun kemirdiği bütün bünyelerde görüldüğü gibi, ben de bu huyumdan vazgeçemiyordum. Bana vaktiyle iyi davranılmadığı için, sonunda çileden çıkmıştım. Ben artık ‘ihanet’i oynayabilirdim ancak; ne var ki, bilet alan her namuslu vatandaş, oyunun sonuna kadar beni saygıyla seyretmek zorundaydı. Ben demokrasiden ve insan haklarından bunu anlıyordum. ‘İhanet’ de konuşmalıydı ve ilgi görmeliydi. Fakat, bütün bunlar sözde kalıyordu ve kütüphane fareleri ölüp gidiyordu. İşte bu mesele, neyse diyerek geçiştirilemezdi. Çünkü, fareler ve kurtlar ölünce bütün delilller de ortadan kalkıyordu. İki bin altı yüz seksen iki sayfa, bir çekmecenin gözünde, kimse görmeden (bu söz yerine, ‘göz göre göre’ diyebilmeyi ne kadar isterdim) çürüyordu. Bu kötü sayfalar basılsaydı kitap kurdunun hatırasına saygısızlık olurdu. Basılmadığı için, daha büyük saygısızlık oluyordu. Bu yüzden, elbette ben de, demokrasiye ve insan haklarına karşıydım. Ben de demir yumruk istiyordum. Çünkü, kitap kurdunun bu gerçek dışı durumu beni rahatsız etmiyordu; çünkü, ben de kendimle çelişkiye düştüğüm için, başka çelişkiler vız geliyordu bana. Çünkü kendimi kaybetmiştim; bu demir yumruk, beni kendime getirmeliydi. Bütün ülkeyi kapsayan bir anayasa olmalıydı. Bu anayasanın ilk maddesine de şöyle yazılmalıydı: Kitap kurdunun yazmış olduğu ve benzeri ikibinaltıyüzseksenikі sayfalar muhakkak basılır. Ve kimse evet kimse, bu yazılardan bir kelime, evet bir kelime bile çıkaramaz; bir kelimesine, evet bir kelimesine bile dudak bükemez, bir kelimesini bile eleştiremez. Merhumun hatırasına hiç bir biçimde saygısızlık edemez. Evet, ilk maddede bunlar açıkça yazılmalıydı. Yazılamazsa, ben de demokrasiye bu bakımdan karşı çıkıyordum.

Eğer farelerin ve kurtların bilmem kaç bin sayfası da kötüyse, bu kötülük de açıkça söylenecekse, işte o zaman her şey kötü olmalıydı ki eşitlik olsun, demokrasi olsun. O zaman kimsenin iyi bir şey yapmaya hakkı yoktu. Demokrasiye göre bile, haklar elbette başkalarına zararlı olduğu oranda kısıtlanabilirdi. Bütün kötü niyetli kimseler de, kurtlara ve farelere dil uzatmak cüretinde bulunan bütün ahlak düşkünü cinsi sapıklar da acımasızca öldürülmeliydi. Bu ahlak

düşkünlerinin ve sapıkların, kimseye, 4 km uzaktan ikinci derecede görünmez kuvvetlerle işkence ederek onların kafalarına vurmağa ve akıllarını sakatlamağa hakkı yoktu, anlıyor musunuz? Kimse onlara dil uzatamazdı. Bunlara hadleri bildirilmeli ve tımarhanelere asıl onlar atılarak, masum olduğu halde orada yatanlar çıkarılmalıydı. Bu sözlere de gülmeğe cesaret eden herkesin canına okunmalıydı. Hattâ ben bile cesaret edersem, benim bile canıma okunmalıydı. Anlıyor musunuz? Benim bile! İşte bu kadardı. O arap filmine de gülünemezdi. Çocuklar da çok duygusuz yetiştiriliyordu. Böyle heyecanları gülünç bulmalarına yol açan bir eğitimden geçiriliyordu. Oysa işi baştan sıkı tutmak gerekiyordu. Çok sıkı tedbirler gerekliydi. Bu tedbirleri alabilecek çok sıkı bir yönetim başa geçmeliydi. Anlıyor musunuz? Çünkü bu işten zarar görenler, başkalarının hatalarını kendi hayatlarıyla ödüyorlardı. Sinek gibi kırılıp gidiyorlardı. Anlıyor musunuz? Anlamıyorsunuz. Eski bildiklerinizle karıştırıyorsunuz. O halde buraya neden geldiniz? Neden boş yere bilet aldınız? Bu oyunu daha önce gördüğünüzü sanıyorsanız, neden bizimle oyalanıyorsunuz? Ve neden bizi de boş yere oyalıyorsunuz? Sizlere, bunun yeni bir oyun olduğunu nasıl' anlatmalı? Sizin öğrettiğinizden başka bir yol da bilmiyoruz ki. Ne yapmalı?)

«Asıl oyun başlıyor albayım.» «Anladık, anladık,» dedi albay.

(Hikmet I'in cenaze ve Hikmet II'nin evlenme töreni hazırlıkları. Gerekli hava: Kayınpeder, terzi, Sevgi, kaynana, baba, anne, davetliler, Dumrul, nikâh memuru, tanıdıkları v.b. kişiler. Söylenmemiş bazı sözlerin yarattığı korku, ölen kişilerin ölümlerinden kesin sonuç alınmadan girişilen işlerin yarattığı kâbuslar v.d. korkular. Ülkedeki Büyük Fransız İhtilalinin son hazırlıkları, verilmiş olan sözlerin vadelerinin gelişi v.d. borçlar. Süre aşımının heyecanla beklenişi, bu arada yeni taahhütler, yeni borçlar. İflas.)

(Ülkede bir düzlük. Gece. Bir ev kesiti. Masa. Dumrul ve arkadaşları iskambil oynarlar.)

DUMRUL (Sigara içer, terlemez): Bana kalırsa acele etti; ölüm ilmühaberini almadan böyle bir işe girişmemeliydi. (Bir kâğıt atar.)

NAZMİ: Kızın da pek güzel olmadığını söylüyorlar;. (Dumrul'un attığı kâğıdı alır.) FİKRET (Kırmızı, yuvarlak bir fiş sürer): Hiç ümit yok mu diyorsunuz?

BEHÇET: Pas. (Kâğıtlarını önüne bırakır.)

NAZMİ: Bana biraz anlatmıştı.

(Sahne kararır. Aydınlanan küçük bir köşede Hikmet, II görünür.)

HİKMET II: Ah ne olur söylemese. (Ellerini yukarı kaldırır.) Tanrım! Benim adıma onun ne sözler verdiğini bilmiyorum ki. Hepsine birden nasıl yetişeyim? Bu gece çocuklar kumar oynuyorlar ve muhakkak benden bahsediyorlar. Onun öldüğünü, verdiği sözleri tutmayacağımı., mirası reddettiğimi nasıl anlatsam? (Boşluğu tekmeler.)) Beni mahvettin alçak!

(Hikmet II kararır. Kumarcılar aydınlanır.)

FİKRET: Bence bu işin sonu yok. Pipo çakmağınız var mı?

BEHÇET: Ben kızı bir yerden tanıyorum galiba. Bende yok; kibritle yakıver.

NAZMİ (Bir kâğıt çeker): İşte bunu bekliyordum. Neredeyse ümidi kesmek üzereydim. (Güler.) Hikmetin yerinde olsaydınız siz de biri ikiyi karıştırırdınız.

FİKRET: Bana biraz fiş verin. (Elini cebine sokar.) Bu çocuğu bana tanıştırmayacak mısınız?

BEHÇET (Parayı alır): Bozuk yok; üstünü sonra veririm. Şu sırada kimseyi gözü görmüyor.

Ayrıca, tanıştırılmayı da sevmez. Kendi bulup çıkarmalıdır. Saat kaça kadar oynuyoruz beyler? FİKRET: Bir işin mi var?

BEHÇET (Güler): Yarına taze olarak girmeliyim: Bir kızla tanıştım da. (Başını kaşır.) Hikmet'e de bir tane tanıştıracaktım. Oturmuş evlenmeye kalkıyor. Biraz dolaşsaydı hiç olmazsa.

DUMRUL: Kâğıtları ben mi dağıtıyorum? (Masanın üzerinden iskambil kâğıtlarını toplar.) Siz durumu anlamıyorsunuz. Kıza, İkinci Hikmet'i tanıttı. Ötekinin öldüğünü sanıyor. Onun için bizimle

buluşmuyor. Eskisinin ölümüne üzülmüş gibi yapıyor. Aslında, onunla karıştırılmaktan korkuyor. Bütün eski elbiselerini sattı; kitap da okumuyor.

BEHÇET: Ben yüznumaraya gidiyorum. Bu el beni boş geçin. Okumuyor değil, okuyamıyor. Kız da okumayı çok sevmiyormuş. Biraz da yaşasınlar bakalım. (Kalkar, çıkar.)

DUMRUL: Behçet'e de kâğıt verin. Annesinin ölümünde de böyle olmuştu: Babası bir yıl bekledi. Sonunda, muamelelerin bitmesini beklemeden Safiye Hanımla evlendi. Ölüm kâğıdını genel müdürlük kaleminden geri çevirmişler. Dilekçelere artık pul yapıştırılmıyor, demişler.

(Masa kararır, Hikmet köşesi aydınlanır. Hikmet I, Hamit Bey, Safiye Hanım.)

HAMİT BEY: Bu bizim yeni hanım işte. (Utangaç, gülümser.) Hanım, Hikmet I'e, hoş geldin desene. (Kadını sahnenin ortasına iter.)

SAFİYE HANIM (Kırıtır): Hikmet oğlum hoş geldin. Bundan sonra babana ben bakacağım, tıraş takımlarını ben yıkayacağım, su böreğim ben pişireceğim, gömleklerini değiştirmesini ben söyleyeceğim, çöpü kapıya ben bırakacağım, bilmeceleri çözmeme yardım etmesine ben izin vereceğim, 'benim akıllı kocacığım'ı ben diyeceğim, Hamit Bey yeter artık diye ben azarlayacağım. Bütün haklar bana geçti.

HİKMET I: Yarına su böreği isterim. Yalnız, kırıtmayın. Annem kırıtmazdı çünkü.

SAFİYE HANIM (Nazlı bir gülümseyişle): Ben annenden daha iyi su böreği yapıyorum.

Baban da öyle söylüyor. Yeni gelinler biraz farklı olurlar elbette.

HİKMET I (Homurdanır): Hayatta her şeye boş vermeseydim evinize gelmezdim.

HAMİT BEY: Herkes geldi evlâdım. Merhumenin akrabaları da geldi. En son sen geldin. Teşekkür ederim. (Gözleri dolar.) Ben de

annenin öldüğü gün üzülmedim mi? Komşuların yolladığı çorbayı ağlayarak içmedim mi? Çok sevdiğim pilavdan bile sadece iki kaşık almadım mı? Bir yıl muamelelerin tamamlanmasını bekledim mi? Bütün dinî törenleri yaptırmadım mı?

HİKMET I: Bilmiyorum. Cenazenin nasıl kaldırıldığını hatırlamıyorum. Törenler ve dilekçelere dayanarak bir insanın öldüğüne nasıl inanırsınız?

SAFİYE HANIM: Onunla münakaşa etmeyin Hamit Bey: Tansiyonunuz yükselirler. Doktor ne dedi unuttunuz mu? (Kalkar, pencereyi kapar.) Babana doktoru ben buluverdim.

HİKMET I: İyi yapıverdiniz.

SAFİYE HANIM: Saat ona geliyor Hamit Bey; tıraş olma vaktiniz yaklaştı. (Masanın altından berberçantasını çıkarır, içini açar, tıraş kutusunu çıkararak masanın üstüne koyar.) Kutuyu gene kilitlemişsiniz. Anahtarı nerede? (Hikmet I'e döner.) babanız çok unutkan oldu artık. Hiç bir şeyi nereye koyduklarını hatırlamıyorlar.

HAMİT BEY (Kızar): Biliyorsun tıraş makinesi Sultan Abdülahmet'in bana bizzat hediyesi. (Yeleğinin cebinden küçük bir anahtar çıkarır.)

SAFİYE HANIM: Cebiniz sökülmüşler Hamit Bey (Hikmet'e döner.) Babanızın sökükleri artık hemen dikiliyorlar.

HAMİT BEY (utangaç, gülümser): Safiye'nin elinden dikiş de geliyor.

HİKMET I: Su böreği de geliyor.

HAMİT BEY (başını sallar): Su böreği de geliyor.

HİKMET I: Her şey geliyor.

HAMİT BEY: Her şey geliyor. (Kutuyu itina ile açar.) Kırk iki senedir kullanıyorum. Sen olsan şimdiye kadar çöp tenekesine atardın.

HİKMET I: Safiye Hanım da çöp tenekesini kapının' önüne koyuverirdi. Çöpçü de kapıdan alıverirdi. Kamyon da, gecekondu mahallesinin yüz metre uzağındaki büyük düzlüğe döküverirdi. Martılar da hemen başına üşüşüverirdi.

HAMİT BEY (Dinlemez, kutuya eğilir): Sultan Abdülahmet, jilet makinesinin üzerine eski yazıyla bir beyit yazdırmıştı. Gümüş kaplamadır. Yazı, bir zamanlar siyahtı.

HİKMET I: Okuyuverin.

HAMİT BEY (Heceler): Ha-mit Bey-de-ne-za-ket ne ge - zer, hüs - nü - ni - yet var on da, sul - tan - da hüs nü na - zar.

HİKMET I: İkinci mısra biraz uzun değil mi? HAMİT BEY: Zaten makineye sığmamış; son iki harf dışarda kalmış.

SAFİYE HANIM: Babanız eskiden tıraş olurlarken sabun köpüklerini ve traş sularını önlerine döküyorlardı. Ben, kendilerine, boyundan bağlanan beyaz bir traş önlüğü dikiverdim patiskadan.

HİKMET I: İyi yapıverdiniz.

SAFİYE HANIM (Berber çantasından beyaz bir bez çıkarır, kocasının göğsüne dayar, boynundan bağlar; ayrıca bezin alt tarafında bulunan iki şeridi de belinin çevresinden dolaştırır): Hamit Bey! Siz buna gene leke yapmışsınız. (Hikmet’e döner.) Babanız yemekleri de bu önlükle yiyorlar. Kaç kere söyledim kendilerine, dinletemedim. (Eğilir, lekeleri inceler.) Hamit Bey! Gece kalkıp gene zeytinyağlı dolma ve reçel yemişsiniz. (Hikmet’e döner.) Doktorlar yasak ettiği halde benden gizli mutfağa gidiyor.

HİKMET I: Ama siz de anlayıveriyorsunuz

SAFİYE HANIM: Anlayıveriyorum. (Hamit Bey kutudan çok küçük bir tıraş sabunu çıkarır, fakat eline yerleştiremez. Safiye Hanım kutuyu açar, içinden bir kerpeten çıkarır, sabunu bu kerpetenle tutar. Hamit Bey fırçayı sabunlar; önlüğüne ve çevreye köpükler yayılır. Sonra Hamit Bey, fırçayla yüzüne, boynuna, ensesine köpükleri sürer. Safiye Hanım berber çantasından bir ayna çıkarır, çantanın önüne dayar. Hamit Bey aynaya yaklaşır. Sahne kararır.)

(Hikmet köşesinin başka bir yeri aydınlanır. Hikmet I, iki arkadaşıyla içmektedir.)

BEDRİ (Kadehini kaldırır): Ey ilahî kadın! Mukadder Hanım! Neden öldün? (Ağlar.)

MUSTAFA (Çenesini masanın kenarına dayar): Sizi yeni tanımış olmakla birlikle aziz dostum Hikmet I, acınızı ve masanızı paylaşmama müsaade buyurulmasını rica ederim.

HİKMET I (İçmez): Müsaade sizin. (Bedri'ye döner.) Arkadaşını tanımıyorum.

BEDRİ: Emekli üsteğmen Mustafa Uysal.

MUSTAFA: Siz mert bir adamsınız. Sayın Hikmet I! (Hikmet'i kucaklar, sonra yerine oturur.) Otuz dört yaşındayım ve hayatın ne olduğunu biliyorum. Ey Mukadder Hanım! Ölüm oldu sana Mukadder! Kendisini tanımıyorum, fakat Bedri'den övgüsünü çok dinledim.

BEDRİ (Ağlayarak): Çok muhterem bir kadındı.

MUSTAFA: Ey Muhterem Hanım! (Hikmet'e döner.) Muhterem Hanım annenizdi, değil mi?

BEDRİ (Sallanarak ayağa kalkar): Mümtaz bir kadındı. Sonunda ölüm onu muzaffer. Bir mezar taşıymış ona müyesser!

MUSTAFA (Elinde kadehi, ayağa kalkar): Ey Mümtaz Hanım! Neden öldün Muzaffer Hanım? (Ağlar.) Seni canımızdan çok seviyoruz Müyesser Hanım! (Hikmet'e döner.) Müyesser Hanımı çok seviyordunuz, değil mi?

BEDRİ (Sallanır, dengesini kaybeder, yere düşer): Düştüm. Her gün mezarına çiçek götürüyordum.

HİKMET I: Ben hiç bir şey yapmıyorum. Öldüğüne inanmıyorum ki. Ölmedi muhakkak.

MUSTAFA: Sen ölmedin Muhakkak Hanım! Kalplerimizde yaşıyorsun.

BEDRİ: Mustafa çok güzel klarnet çalar. (Masaya başını dayayarak uyuyan Mustafa'ya dokunur.) Mustafa! Klarnet çal!

MUSTAFA (Doğrulur, gözlerini oğuşturur): Ey Klarnet Hanım! (Parmaklarını ağzına götürerek klarnet sesi çıkarır.)

BEDRİ: O benim annemden daha çok annemdi. Oğlum Bedri, derdi bana. Anneciğim! Devam etsene Mustafa! Bir mersiye söyleyelim Mukadder Hanıma ve acıklı mukadderatımıza. Sen gittin geride kaldık, içkiyle hüzne daldık. İç kiler etmedi yardım. Ey Mukadder Sultan! İşte yanına vardım! (Durur, düşünür.) Darüttalimi musikide geçerken çocukluğum. Unuttum. (Mustafa'ya döner.) Daha kuvvetli çal.

MUSTAFA: Peşrev yapıyorum.

HİKMET I: Dinleyin! Annemin sesini duyuyorum.

BEDRİ (Heyecanla): Nereden?

HİKMET I: Kanunî mersiyesinden.

MUSTAFA: Kanun da çalardım eskiden.

HİKMET I: O halde dinleyin hayhuyu. Mukadderatımızın gürültüsü geliyor kulaklarıma:

Darüttalimi musikinin ahşap tavanlı köhne odalarında geçerken çocukluğum

Münasebetsiz sözler ve muaşeretsiz gürültülerdi duyduğum

Müderrislerin tedrisinde mülayim ve mutatantan bir mezahat vardı.

Müteselselsel muaaakırıplar vücudumu muttasıl mükerrem sıkardı.

Ey valide - yi muhabbet - i merhum - u biçare - yi mu-mukadder - i Vefat -ı bîrenk!

Takey bu hergele - yi mülevves - i münasebetsiz - i bîar pezevenk?

Gitti valide-yi muhterem

Sinesi zaifti: Verem

Dedi hükümet tabibi

Demek kaybettim habibi

Mersiye - yi elem yazdı Hikmet Bir

Mersiyeyi vaz eyledi bilâtedbir

Mücadele - yi nizam -ı içtimaiyeden izzeti ikbal ile sarfı nazar ettim

Aşka gömüldüm gittim

Zira tarz -ı selefe tekaddüm ettim, bir başka lisan tekellüm ettim

Hikmet-i Hudayım itibarım yok

Şan ve şöhrete intizarım yok

Valide sizlere ömür

Kahramanlar ve valideler bir kere ölür

BEDRİ (Dengesini kaybederek yere yuvarlanır): Düştüm.

(Mustafa, emekleyerek Bedri'nin yanına gelir)

MUSTAFA: Yere düştü Bedri, ey ilahî kadın!

BEDRİ: Ey ilahî kadın!

MUSTAFA, BEDRİ ve HİKMET I: Ey ilahi kadın!

(Hikmet'in köşesi kararır. Kumar masası aydınlanır.)

NAZMİ: Oyunu birden yükseltiyorsun. Birlikte talim yapıyorlarmış: Hikmet II, her gün en az ondört şey unutmak zorundaymış. Kız da, Hikmetle birlikte unutarak ona örnek oluyormuş. Ben görüyorum. Kızın adı neydi yahu?

DUMRUL: Pas. Sevgi. Bugün şansım yok. Fakat kız aslında endişeli. Geçen gün Hikmet bizden bahsediyormuş; Sevgi, onu dinlerken heyecandan yemeğin altını yakmış.

BEHÇET: Kâğıt çekme sırası kimde? Ben de başka şekilde duydum: Bezelyenin tuzunu fazla koymuş diyorlar.

DUMRUL: Onlar senin arkadaşların, demiş Sevgi. Sana da amma kâğıt geliyor birader.

(Sahne kararır; sonra, Hikmet köşesi aydınlanır. Hikmet I, Hamit Bey ve Safiye Hanım yemek yerler.)

HİKMET (Başını kaldırmadan): Su böreği güzel olmuş.

SAFİYE HANIM (Gururlanır): Her zaman bekleriz yemeğe; benim için bir zorluğu yok. Değil mi Hamit Bey?

HAMİT BEY (Başını, tabağa iyice yaklaştırır; yüzü tabağın içinde kaybolur): Hamuru biraz kalın açıyorsun. Ortası iyi pişmiyor.

SAFİYE HANIM: Size kenarından koydum zaten. Hoşaf da getireyim mi?

HAMİT BEY (Kızar): Bir türlü öğrenemedin: Ben su böreği yerken limonata içmesini severim.

HİKMET I: Hoşafı, tepsi böreğiyle içer; pilavı, karpuzla yer; terlik giymeden dolaşmaz. Verin, hoşafı ben içeyim. (Bir kaşık içer.) Güzel olmuş.

(Kapı açılır. Mukadder Hanım, beyaz bir elbiseyle görünür.)

HİKMET I (Kaşık elinden düşer): Anne!

HAMİT BEY: Bir yanlışlık olacak. Annenin burada ne işi var?

HİKMET I (Kaşığı masadan alır, ceketinin iç cebine koyar): Oturuyorduk anne. Bir şey yapmıyorduk. (Masa örtüsünü kaldırır, tabağı altına koyar, örtüyü kapatır. Masada bir şişkinlik olduğunu görünce, yanındaki büfeye uzanır; bir vazo alır, tabağın bulunduğu yere koyar. Vazo devrilir, yere düşer, kırılır.)

MUKADDER HANIM: En güzel vazomdu. (Yerdeki kırıklara bakar.) En sevdiğim vazoydu.

HİKMET I: Baba, size acele ettiğinizi söylememiş miydim? Hiç sabrınız yoktu: Pişirdiğiniz yemeklerin altını erken söndürdünüz, yemek soğumadan sofraya getirtirdiniz, sonra da sıcak olmuş diye söylenirdiniz, gömleklerinizi çıkarırken hep düşmelerini koparırdınız, elinizdeki tek arsayı da devalüasyondan önce satmıştınız, dahiliye vekilinin kalemi mahsusa müdürünün odasında yarım saat daha bekleseydiniz defterdar olmuştunuz şimdi. Bir gün, karşıdan karşıya geçerken otobüsün altında kalacaksınız.

HAMİT BEY: Demek, zamanı iyi hesabedemedik.

HİKMET I: Kolay mı babacığım? Çok beklemeliydiniz. Her gün milyarlarca insan, sonsuz çatışmaların, sayısız kesişmelerin tehlikesi altında yaşıyor. Çok dikkat etmek gerekiyor. İnsan bir otobüs kazasına kurban gidebilir, ya da ölmüş karısıyla karşılaşabilir.

SAFİYE HANIM: Ben, sizin yokluğunuzu hiç belli etmedim efendim: Dantel perdelerin rengini ağartmadan yıkadım. Siz öldükten sonra, yeni temizleme tozları çıktı ayrıca. Her gün radyolarda reklamları var. Biz Hamit Beyle radyonun sağma ve soluna yerleştirdiğimiz koltuklarımızda oturuyoruz.

MUKADDER HANIM: Koltuklarınızda mı?

HİKMET I: Ben çıkıyorum, biraz hava almak istiyorum da (Kapıya doğru yürür, annesine gülümser.) Gene görüşürüz.

MUKADDER HANIM: Nereye gidiyorsun? O kadınla evlendin mi?

HİKMET I: Neredeyse evleneceğiz. Ben geç kalıyorum, müsaadenizle.

MUKADDER HANIM: Beni tekrar sağ olarak görmek için, kim bilir rüyalarında nasıl dua ediyordun, (Gözlerini boşluğa diker.) O kadını tanıdıktan sonra gözün hiç bir şeyi görmez oldu.

HİKMET II: Rica ederim anne! Sevgi'ye 'kadın' deme.

MUKADDER HANIM: Sen ne kadar değişmişsin böyle, başka bir insan olup çıkmışsın. Biliyorsun...

HİKMET II: Biliyorum, tırnaklarında henüz bebek Hikmetin pislikleri duruyor. Geçen gün Bedri'yi gördüm.

MUKADDER HANIM (Gülümser): Bana her gün çiçek getiriyordu. Fakat çok içiyor, değil mi? Bana kalırsa biraz aptal.

HİKMET II: Anne, ben geç kaldım.

HAMİT BEY: Nereye gidiyorsun?

HİKMET I: Safiye Hanımı göremem artık. Korkuyorum, anlıyor musunuz? Beni yeni mi tanıyorsunuz?

HAMİT BEY: Safiye Hanım mı? Kim o?

HİKMET I: Saçmalama baba. Su böreklerini yerken, bilmece çözdüğü sırada kadını azarlarken böyle konuşmuyordun. Hemen unutmuş gibi yapma. Kadının yanında böyle davranman biraz ayıp oluyor.

HAMİT BEY: Kimin yanında? Hangi kadın?

(Hikmet çevresine bakar, Safiye Hanımı göremez; kadın kaybolmuştur.)

HİKMET : (Acı acı gülümser): Herkes işini beceriyor. Herkes, zor zamanlarında, istemediklerini görmüyor. Ben, boş yere kendimi ele veriyorum. (Bağırır.) Baba! Annemi, Mukadder Hanımı, ne çabuk unuttun da bu basit kadına bağlandın?

HAMİT BEY: Mukadder Hanım mı? Kim o?

HİKMET I: Annem, yani senin karın. Unuttun mu?

HAMİT BEY: Oğlum, neler söylüyorsun? Annenin adı Süreyya değil mi?

HİKMET I (Şaşkın): Süreyya mı? Nasıl olur? Annemin mezarında ne yazıyordu?

HAMİT BEY: Annenin mezarı mı? Süreyya ne zaman öldü oğlum?

HİKMET I (Sevinir): Evet, sen ölmedin ey ilahî kadın!

BEDRİ (Bir an görünür): Ey ilahi kadın! (Kaybolur.)

HİKMET I: Öyleyse ben de korkmuyorum artık! Sözümü geri alıyorum!

(Safiye Hanım görünür.)

SAFİYE HANIM: Bir şey mi söylediniz Hikmet Bey? Biraz daha börek vereyim mi? Gece yatısına kalacaksanız çarşafları çıkarayım mı?

HİKMET : (Korkuyla geriler): Hayır, hayır! (Bütün sahne kararır. Karanlıkta, kumar oynayanların sesleri duyulur.)

BEHÇET'İN SESİ: Gene mi elektrikler kesildi?

NAZMİ'NİN SESİ: Paralarımı önümden almayın.

(Gürültüler. Sahne aydınlanır. Kumarcılar, karşılarında Hikmet'i görürler. Hikmet'in üstüne çok kuvvetli bir ışık vurduğu için kumarcıların gözleri kamaşır; kimse onun yüzüne bakamaz, hepsi de ellerini gözlerine siper ederler.)

DUMRUL: Efendimiz, Hikmet!

NAZMİ: Birdenbire böyle nereden çıktınız efendimiz? HİKMET IIL Korkmayın, size bir şey yapacak değilim. BEHÇET: Evlendiniz mi efendimiz? Sizi çok merak ettik.

HİKMET III: Size nikâh davetiyesi getirmiştim, fakat sesimi duyuramadım. Burada yıllardır kumar oynuyorsunuz. Ben karımdan ayrıldım bile. (Fikret'e bakar.) Bu adam kim?

NAZMİ: Eski bir arkadaş, efendimiz. Sizi tanımak istiyorlardı.

HİKMET III: Biz onunla tanışmıştık sanıyorum. (Fikret'e dönerek) Siz Fikret değil misiniz? Bir gece bize gelmemiş miydiniz? Yanınızda Bilge yok muydu?

FİKRET (Saygılı): Hatırlamıyorum efendim. Kâğıtlara bakmaktan gözlerim ağrıdı. Arada, oyunu bir iki el bırakıp şöyle bir dolaşmaya çıkmış olabilirim. Gerçekten hatırlamıyorum. (Hikmet'in yüzünü inceler.) Acaba bir küstahlık mı yapmıştım? Yüzünüzden, sanki bir zamanlar sizi üzmüşüm gibi bir ifade çıkarıyorum. Bilmem yanılıyor muyum?

HİKMET III: Önemli değil...(Yüzünü buruşturur.) Şimdi artık önemi yok. (Elini cebine sokar.) Sizlere nikâh davetiyesi getirmiştim. Biraz geç kaldığı için sararmış.

BEHÇET (Ellerini oğuşturur): Özür dileriz efendimiz Oyuna dalmışız. Nikâh nasıl oldu acaba?

NAZMİ (Behçet'e kaşlarını çatarak bakar.): Şimdi bunu bırakalım, şimdi bunu bırakalım. (Hikmete) Bir sandalyeye oturmaz mısınız efendimiz?

HİKMET IV: Beni üzmekten çekindiğinizi görüyorum. Kendinize bunu dert edinmeyin beyler. Ondan sonra neler olduğunu bilseniz, böyle telaşa kapılmazdınız. HEPSİ BİRDEN: Hayırdır inşallah! HİKMET IV: Size davetiyeleri getirmek üzere yola çıktığımın ertesi günü nikahlandım.

HEPSİ BİRDEN: Tebriz ederiz! Şampanya getirin! (Bir garson şampanya getirir.) HİKMET IV: Teşekkür ederim. (Bir yudum şampanya içer. Sonra bardağı masaya bırakır.) Beni heyecanlandırdınız. Nikâhımı yeniden yaşıyormuş gibi oldum.

HEPSİ BİRDEN: Afiyet olsun! Orkestra hazırlansın! Müzik çalsın! (Düğün marşı duyulur.)

HİKMET IV (Heyecanla): İnsan korktuğu halde yaşıyor. Bir şeyler yapmak istediği için, korkunun gölgesinde kendini oradan oraya vuruyor. Çok acıklı durumlara düşüyor insan, dostlarım! Hikmet II de, başına gelecekleri sezdiği halde, yaşadığını görmek ve göstermek amacıyla evlendi işte; büyük korkular ve olumsuzluklar içinde çırpman Hikmet I'i gördükten sonra bu karara vardı. Hikmet I'e hiç benzememek için ve herkese benzemek için evlendi. Bütün Hikmet I'i içinden söküp atamadığı halde, terzinin siyah elbisesini getirmesini heyecanla bekledi. HİKMET I: Yapamayacaksın, olmayacak. Terleyeceksin, 'teşekkür ederim' yerine 'bir şey değil' diyeceksin. Gel, kendini büsbütün rezil etme; insanlığın sana bağladığı ümitleri boşa çıkarma, canım kardeşim. Kısa sürecek tesellilere kapılma. Hikmetleri, sonu belirsiz yollara sürükleme. HİKMET IV: Bu yakarışları Hikmet II duymuyordu; bir kadının yumuşaklığına ve senkimsegibideğilsinciliğine ihtiyacı vardı. İyi romanların okuyucusu olmaktansa, kötü romanların kahramanı olmak istiyordu. Bütün ümidini buna bağlamıştı. HİKMET II: Çok zayıflamıştım. Yüzüm ortaya çıksın diye uzun saçlarımı kestirmiştim. Bütün davetiyeleri hazırlamıştık. 'Biz' diye bir şey ortaya çıkmıştı. HİKMET IV: Ev ev dolaştırılmıştı. Bir oyun hayvanı gibi herkese teşhir edilmişti. Uzun süre dağlarda gizlenen eşkiyanın, düze indirildikten sonraki acıklı durumuna düşmüştü. HİKMET İL Bir tanıdığın arabasını rica ederek nikâh dairesine taksiyle gelmekten kurtulmuştum. Hali vakti yerinde bir insan gibi evlenecektim. Binanın kapısına ulaştığım zaman kendimden geçmiştim. HİKMET IV: Ondan sonrasını, hakim bey, hatırlamıyordu. Salon kalabalık mıydı? Herhalde kalabalıktı. Resimlerini de çekmişlerdi; çünkü, gözleri kamaşmıştı. Uzunlu kısalı, kadınlı erkekli bir takım canlılar önünden geçmişti. HİKMET I: Ah ne olurdu her şeyi tamam hatırlasaydı! İnsanın ilk evliliği bir kere olurdu. Kimler gelmişti? Defteri nasıl imzalamıştı? Bu kadar heyecanlanacak ne vardı? Sonunda sadece hatıralar kalmayacak mıydı? Yoksa her şey unutulacak mıydı? Öyleyse bu işkencelere katlanmanın ne gereği vardı? Ah ah ah ahtı. HİKMET IV: Arabanın çiçeklerle

süslenmemiş olması olumlu bir davranıştı. Çiçekler arasında babasıyla, sahte annesiyle - evet gerçek annesi gerçekten ölmüştü kaymedekiyle ve kaynanasıyla çektirilen resimden kaçınılmazdı. Peki, öksüz Sevgi'nin babasıyla annesi de nereden çıkmıştı? Efendim şöyle olmuştu: Süleyman Turgut Bey, son günlerinde gizlice evlenmişti. Peki, kadın sonra ne olmuştu? Süleyman Bey ölürken neredeydi? Efendim, bu durum da şöyle olmuştu: Süleyman Turgut Bey bu kadına bir iki parça arsasını filan bağışlamıştı; fakat, ben öldükten sonra ortada görünmeyeceksin, miras hakkından vazgeçeceksin demişti. Kadın da razı olmuştu. Peki sonra nasıl ortaya çıkmıştı? Efendim şöyle olmuştu: Arsaları satan kadın, umduğu parayı elde edemeyince Sevgi'nin başına musallat olmuştu. Yani küçük çapta bir rezalet mi çıkmıştı? Evet çıkmıştı. Peki sahte kayınpeder nereden çıkmıştı? Efendim kadın sonradan evlenemez miydi? Mesele bu kadar basitti. Peki neden bunlar Sevgilerin Hikmetlerin başına gelmişti? Neden birçok insan böyle can sıkıcı durumlara düşmüyordu? Efendim işte yalnız bunun izahı basit değildi. HİKMET I: Canım herhalde çiçekler de arabaya yerleştirilmişti, bazılarına da bahşiş verilmişti. Canım nasıl olur da bunları hatırlamazsın Hikmet II'ciğim? Hiç olmazsa başkalarından duyduklarına dayanarak hatırlamış gibi yapamaz mısın? HİKMET II: Ne yaptığımı bilmiyordum. Evlendiğimi biliyordum. Resim çektirmiş olduğumu bile unutmuştum sonradan. Fakat bir takım resimler olduğunu ve bunları Sevgi'yle birlikte seyrettiğimizi hatırlıyorum. Şimdi Hikmet IV'in evinde böyle resimler bulunmadığına göre, bu hususta da yanılmış olabilirim. HİKMET IV: Hikmet V'ten bahsetmeye kimsenin hakkı yoktur. O alçak bir şehvet düşkünüdür, sapıktır.

Bilge'yi mahvetmiştir. İnsanlara 4 km uzaktan ikinci dereceden bilinmeyen kuvvetlerle işkence etmekten hoşlanmıştır. Bilge'ye böyle işkenceler yapmıştır. Sevgi'yle evliyken Bilge'nin bacaklarına bakmıştır. Bilge'yle dolaşırken sokakta gördüğü kızların bacaklarına içi gitmiştir. Kiminle birlikte olmuşsa, ötekinin bacaklarına bakmıştır. Fransa Büyük İhtilaline de ihanet etmiştir. Dilencilerden ve delilerden nefret etmiştir. Şimdi belasını bulmuştur. Şimdi ben hükümdarım.

Bütün Hikmetler öldü, yaşasın Hikmet VI! HİKMET III: Susturun şu deliyi. Bütün Hikmetleri birbirine düşürecek. HİKMET VI: Yalan! Hepiniz bir olup beni küçümsediniz, bütün suçlarınızı benim üstüme attınız. İşkencelerden beni sorumlu tuttunuz. Beni serbest bırakın, sayın başhekim. Bu sapıkları yakalayın! Sorarım size! Beni heyecanlandırmayın. Ne soracağımı unuttum işte. Evet, Bilge'ye geçmiş günlerin acısını ben mi çektirdim? içinde yaşayamayacağım; bir gecekonduya ben mi girdim? Korkularınızdan ben mi sorumluyum? Bana baskı yaptınız, benden utandınız. Beni kimsenin önüne, insan içine çıkarmadınız. Ha - ha. Fakat hepinizi gömdüm sonunda işte. Ha - ha. Gerçekten ha -ha. Sizin hiciv dolu, öldürücü, sahte ha - halarınız gibi değil, bütün dehşet vericiliğiyle ha-ha işte. Kara bir güneş gibi tepenize doğan ha - ha. Artık kimseyi dinlemiyorum, başıma buyruk oldum. Evlenmeseydiniz efendim, Bilge'ye aşık olmasaydınız, gecekondu hayalleri ve albay masalları kurmasaydınız. Yaşamasaydınız. Yaşamak, yaşlanmak demektir, ölmek demektir. Ben ebedi gençliğin sırrını buldum; artık hep genç kalacağım ben, ha - ha. Damarlarımdaki kanın verdiği hızla büyük girişimleri başaracağım, Fransa İhtilâli Büyük yapacağım. Bütün mesele kelimelerse, kelimelerle istediğim gibi oynayacağım. Kelimelerle yeni bir akıl kuracağım.

(Sahnenin bir köşesi aydınlanır. Marat, Danton ve Jan Jacques Rousseau görünür.)

(Marat, Hikmet Vl'nın yanına yaklaşır.)

MARAT (Çekinerek): Affedersiniz, Fransa ihtilaline nereden gidilir?

HİKMET: Benim aklımdan geçilerek. Yürüyün çocuklar! Önümüzde dokunulmamış bir ülke var. Büyük bir ülke var çocuklar. Herkes çıldırdı çocuklar. Gelin, onlara doğru yolu gösterelim. İhtilalimizi yapalım. Sonra büyük emelimizi gerçekleştirir, ülkece İsviçre'ye tedaviye gideriz. Göller bölgesine yerleşiriz. Gölün kenarında kıpırdamadan, ama hiç kıpırdamadan yatarız. Güneşin batışını seyrederiz. Kimsenin düzenini bozmayız ki bizi oradan atmasınlar. Buna çok dikkat etmeli çocuklar. Yoksa bizi de, halka yaptıkları gibi, demir parmaklıklı binaların gerisinde korurlar. Yaramazlık yapmazsak

çocuklar, şehir meydanında dolaşmamıza ve saat kulesini seyretmemize ve daha birçok şeye izin verirler. Burjuva çocuklarına yaptıkları gibi bize para gönderirler. Çünkü o zaman çok paramız olacak çocuklar. Her ihtilalcinin birkaç kuruşu olur. Biz de bu parayla, yediği darbelerden içine çökmüş kafataslarımızı onarmaya çalışırız. Bakarsınız, çöküntüler zamanla kaybolur, bir lastik topun çukurları nasıl kendiliğinden düzelirse, biz de öyle düzeliriz. Bir lastik top gibi, çocuklar. Lastik canım, bildiğimiz lastik çocuklar: Yumuşak, kıvrımsız...

Yoruldum albayım, yoruldum yoruldum yoruldum.

IV. BÖLÜM

15
EN BÜYÜK HAZİNEMİZ AKLIMIZDIR

Sevgili Bilge,

Bana bir mektup yazmış olsaydın, ben de sana cevap vermiş olsaydım. Ya da son buluşmamızda büyük bir fırtına kopmuş olsaydı aramızda ve birçok söz yarım kalsaydı, birçok mesele çözüme bağlanmadan büyük bir öfke ve şiddet içinde ayrılmış olsaydık da yazmak, anlatmak, birbirini seven iki insan olarak konuşmak kaçınılmaz olsaydı. Sana, durup dururken yazmak zorunda kalmasaydım. Bütün meselelerden kaçtığım gibi uzaklaşmasaydım senden de. İnsanları, eski kanma yapmış olduğum gibi, büyük bir boşluk içinde bırakmasaydım. Kendimden de kaçıyorum gibi beylik bir ifadenin içine düşmeseydim. Bu mektubu çok karışık hisler içinde yazıyorum gibi basmakalıp sözlere başvurmak zorunda kalmasaydım. Ne olurdu, bazı sözleri hiç söylememiş olsaydım; ya da bazı sözleri hiç söylememek için kesin kararlar almamış olsaydım. Sana diyebilseydim ki, durum çok ciddi Bilge, aklını başına topla. Ben iyi değilim Bilge, seni son gördüğüm günden beri gözüme uyku girmiyor diyebilseydim. Gerçekten de o günden beri gözüme uyku girmeseydi. Hiç olmazsa, arkamda kalan bütün köprüleri yıktım ve şimdi geri dönmek istiyorum, ya da dönüyorum cinsinden bir yenilgiye sığınabilseydim. Kendime, söyleyecek söz bırakmadım. Kuvvetimi büyütmüşüm gözümde. Aslına bakılırsa, bu sözleri kullanmayı ya da böyle bir mektup yazmayı bile, ne sen ne aşk ne de hiçbir şey olmadığı günlerde kendime yasaklamıştım. Sen, aşk ve her şeyin olduğu günlerde böyle karar alınamazdı. Yaşamamış birinin ölü yargılarıydı bu kararlar. Şimdi her satırı, bu satırı da neden yazdım? diyerek öfkeyle bir öncekine ekliyorum. Aziz varlığımı son dakikasına kadar aynı görünüşle ayakta tutmak gibi bir görevim olduğunu hissediyorum. Çünkü başka türlü bir davranışım, benimle

küçük de olsa bir ilişki kurmuş, benimle az da olsa ilgilenmiş insanlarca yadırganacaktır. Oysa, Sevgili Bilge, aziz varlığımı artık ara sıra kaybettiğim oluyor. Fakat yaralı aklım, henüz gidecek bir ülke bulamadığı için bana dönüyor şimdilik. Biliyorum ki, bu akıl beni bütünüyle terkedinceye kadar gidipgelenazizvarlık masalına kimse inanmayacaktır. Bazı insanlar bazı şeyleri hayatlarıyla değil, ölümleriyle ortaya koymak durumundadır. Bu bir çeşit alın yazısıdır. Bu alın yazısı da başkaları tarafından okunamazsa hem ölünür ve hem de dünya bu ölümün anlamını bilmez; bu da bir alın yazısıdır ve en acıklı olanıdır. Bir alın yazısı da, ölümün anlamını bilerek, ona bu anlamı vermesini beceremeden ölmektir ki, bazı müelliflere göre bu durum daha acıklıdır.

Ben ölmek istemiyorum. Yaşamak ve herkesin burnundan getirmek istiyorum. Bu nedenle, Sevgili Bilge, mutlak bir yalnızlığa mahkûm edildim. (İnsanların, kendilerini korumak için sonsuz düzenleri var. Durup dururken insanlara saldırdım ve onların korunma içgüdülerini geliştirdim.) Hiç kimseyi görmüyorum. Albay da artık benden çekiniyor. Ona bağırıyorum. (Bütün bunları yazarken hissediyorum ki, bu satırları okuyunca bana biraz acıyacaksın. Fakat bunlar yazı, Sevgili Bilge, kötülüğüm, kelimelerin arasında kayboluyor.)

Geçen sabah erkenden albayıma gittim. Bugün sabahtan akşama kadar radyo dinleyeceğiz, dedim. Bir süre sonra sıkıldı. (İnsandır, elbette sıkılacak. Benim gibi bir canavar değil ki.) Bunun üzerine onu zayıf bulduğumu, benimle birlikte bulunmaya hakkı olmadığını yüzüne bağırdım. (Ben yalnız kalmalıyım. Başka çarem yok.) Bazen Nurhayat Hanıma gidiyorum; karşılıklı susarak oturuyoruz. Konuşmamak ne iyi, bir bilsen. İnsan elbette konuşmak istiyor; dert yanmak, haklı çıkmak istiyor. Fakat kelimeler insana ihanet ediyor, insan kendine ihanet ediyor. Kendinden nefret ediyor. Dul kadın iyi: Bana kahve pişiriyor, sigaramı yakıyor. Onun yanında biraz huzura kavuşuyorum. Pilleri, kutusundan büyük bir radyosu var; onu dinliyoruz. Nurhayat Hanım sıkılmıyor. Bazen dul kadının evinde, bir iki söz ettiğim oluyor: Kendi kendime konuşur gibi. Nurhayat Hanım hiç söze karışmaz; aman işte biri konuşmağa başladı, varlığını ortaya koydu, dur ben de bir şeyler söyleyeyim, kişiliğimi göstereyim

gibi küçük çabalamalar içinde değildir dul kadın. Onunla oyunlar dinliyoruz radyodan. Yıllardır sesleri değişmeyen, fakat adları farklı olan oyuncuların piyesleri; aynı heyecanlı titreşimler, aynı yükselip alçalmalar. Sanki yıllardır sürüp giden uzun bir oyunu parça parça oynuyorlar. Kahkahalar atıyorlar - çocukluğumdan beri dinlediğim kahkahalar. Aynı kapıları yıllardır açıp kapıyorlar. Aynı güç durumlarda kalıyorlar. Yavaş konuş bizi duyacak diyorlar, siz burada ne arıyorsunuz bakalım diyorlar. Ben yalnız sesleri dinliyorum, anlamlarla ilgili değilim. Kuş sesi dinleyerek huzur duyanlar varmış; onlar gibiyim. Haberleri de, belli konular üzerindeki konuşmaları da, tartışmaları, açık oturumları, reklamları da, özel programları da aynı şekilde dinliyorum. Her kuşun kendine özgü bir sesi var: Sözleri dinlemeden hangi program olduğunu biliyorum bu yüzden. Dul kadının inanılmaz bir hoşgörüsü var: Her çeşit müziği dinliyoruz üstüste. Bizim dilimizden şarkılarda var galiba: Çünkü sözlerini anlar gibi oluyorum. Dul kadınla ben, senin anlayacağın, soyut bir durumdayız; daha doğrusu, herşeyin özüyle ilgileniyoruz: Meyvaların yalnız suyunu içiyoruz. Birer sigara yakalım mı Nurhayat Hanım? diyorum. Yakalım Hikmet Bey, diyor. Son günlerde bana ‘Bey’ diyen, bir dul kadın kaldı. Görüyorsun ben de kaçamak yapıyorum: Yalnızlığı dul kadınla aldatıyorum. Ne yapayım? Beni olduğum gibi kabul ediyor. Sen, yalnız iyi programlarımı dinlemek istedin. Alaturka çaldığım zaman düğmemi kapatmak istedin. Belki gerçek canavar ben değilim.

Kalemi elinden bıraktı, «Saçmalıyorum albayım,» diye mırıldandı. Aslında bütün canavarlık benim içimde. Birden nasıl oluyor anlamıyorum. Hayır, birden olmuyor. Yavaş yavaş oluyor. Oraya nasıl geldiğimi bilemiyorum. Canım sevgilim derken, kendimi bir odanın ortasında bütün gücümle bağırırken buluyorum. Sevgi’ye de böyle yaptım. Bir şeyler yapıyorum herhalde. Allahım! Neden bir türlü hatırlayamıyorum? Albayıma sormalıyım. Durun albayım geliyorum.

Merdivenleri kasarak çıktı. Odaya hızla daldı. «Siz de hep bulunuyorsunuz albayım. İşte bu kolaylık beni çıldırtıyor.» Hüsamettin Bey başını kaldırdı: «Artık sana şaşmıyorum. Gene ne istiyorsun?» «Yalnız başını ve sonunu hatırlıyorum albayım. Arada

ne yapıyorum acaba?» «Dur,» dedi albay, «Biraz nefes al.» Duramam albayım. Beni kimse durduramaz. Bilge bile.» «Anlaşıldı,» dedi Hüsamettin Bey. «Mesele nedir?» «Neden tedirgin oluyor beni görünce albayım? Ne yaptım acaba? Babası içerideyken ona sarıldım diye mi kızdı? Allah kahretsin! Kendimi tutamıyordum. Kolay zaferlerden başım dönmüştü. Tam formundaydım albayım. Şimdi de formundayım. Biraz koşalım, ısınalım albayım. Günlük beden hareketlerimizi yapalım.» Odanın içinde koşmağa başladı. «Dur oğlum Hikmet, kendine gel,» «Geliyorum albayım, koşarak geliyorum. Şimdi de beden hareketlerimizi yapalım: Bir iki üç dört. Dörde kadar saymasını biliyorum albayım. Bundan sonra her sabah aynı hareketleri yapacağım. Karın dizden yukarı doğru alınırken sağ bacak yarım daire şeklinde sola doğru çekilir ve omuz hizasında yere uzatılır bu sırada eller bitiştirilerek nefes alınır ve aynı hareket sol karınla tekrarlanır: Yedi sekiz dokuz on. Babasına bile kızdım albayım. Neden erken yatmıyor dedim. Omuz adelelerimi de şu şekilde çalıştırıyorum. Hareketler aslında basit, fakat her gün tekrarlanmalı. Beş altı yedi. Fikret meselesinde burnundan getirdim elbette. Benden önce tufan dedim. Bütün geçmişi aptalca yaşadığını itiraf etti sonunda. Bu yıkıntıya kim dayanabilir? Sağlam kafa - sağlam beden. Peki neden birdenbire bağırmağa başladım dersiniz? Neden çileden çıktım? Oysa Fikret'in aptal olduğuna karar verilmişti sonunda. Olayları hatırlıyorum, nedenleri hatırlamıyorum. Buyrun size mesele! Peki, nasıl kötü oluyorum? Zamanla. Doğru. Zaman her şeyi hallediyor değil mi albayım?»

Durdu, düşünceye daldı. «Ne korkunç değil mi albayım? Evet, her şeyi zaman bu duruma getirdi. Aslında zamandan korkuyordum; günlerin birbirine benzemesini bu yüzden istiyordum. Bu nedenle yaşamıyordum, değişiklik istemiyordum. Beni zaman mahvetti albayım. Zamanla buluyor insan formunu. Her şey zamana bağlı: Yetmiş beş yetmiş altı yetmiş yedi derken insan ölüyor. Zaman her şeyi hallediyor değil mi? Her sözün hesabını sordum ondan, hiç bir sözün hesabını vermedim. Çünkü ben canavardım albayım, insan etine susamıştım. Çiğ et yemek istiyordum. İşte sana çiğ et: Midene oturdu. Fakat ben, gerçekten yanaydım; bu nedenle midem

bozuluncaya kadar devam ettim. Onun gibi kendimi korumadım. Şimdi de beden hareketlerimi yapıyorum, karın adalelerimi kuvvetlendiriyorum. Gelecek sefer herkesi çiğnemeden yutacağım. Çünkü taş gibi sertleşti midem. Geriye doğru dönelim, karın adalelerini görelim: Bir iki üç dört. İşin başına dönelim. Beni istemedi, yeter artık dedi. Fakat onu ben kovdum. Çünkü askerlikten bilirsiniz ki, en iyi savunma saldırıdır. Ben yamyamım albayım: Çiğ etten —insan etinden— midesi bozulan bir yamyam. Acıklı bir yamyam değil mi? İşte benim dramım albayım! Zaman her şeyi bozuyor albayım. Ona kendimi göstermek istedim ve sonra da acıklı görüntümü örtmek için meseleyi gürültüye getirmeğe çalıştım. Fakat hatırlamıyorum albayım, Allah kahretsin hatırlamıyorum. Bir takım bağırmalar, ağlamalar duyar gibiyim; bir öfkenin, sebepsiz bir öfkenin yükseldiğini görür gibiyim. Peki ne yaptım? Ne söyledim?»

Oturdu. «Beni tahrik etmiş olmalı. Bilmeden bir yerime dokunmuş olmalı. Herhalde ben de kendimi korumadım. Hayır yalan! Korumuş olmalıyım. Her hareketimi hesaplamış olmalıyım. Küçük hesaplar yapmış olmalıyım. Kalbi çalıştıralım albayım; kalp hareketleri yapalım. Kalbe giden damarları genişletelim: İki altı sekiz beş. Koşalım, durmadan koşalım. Herkes kendine bakmalı. Herkes kendini sever. Aziz varlığımızı koruyalım, aziz aklımızı koruyalım. Bizi, biz olduğumuz için sevmezler; sağlam olalım. Bizim oyunları bir arkadaşa okuyordum albayım; o günlerde bir kıza âşık olduğu için beni dinlerken uyukladı. Yalan albayım, böyle bir şey olmadı; fakat olabilirdi. Her an tetikte olalım. Kötü ihtimalleri bir bir düşünelim. Beyin jimnastiği yapalım. Birkötü ikikötü üçkötü dörtkötü. Şimdi hep birlikte nefes alalım. Koşalım albayım, durmadan koşalım. İtirazlarınızı dinlemiyorum albayım. Koşuyorum.» Koşarak odadan çıktı, merdivenlerden inerken düşüyordu. Hemen masanın başına geçti. Kaldığımız yerden devam edelim.

canavar ben değilim. Belki de canavarım. Son günlerini bu odada geçirmek zorunda kalan emekli bir canavar. Can sıkıcı anılarını hatırlayarak acıklı canavar sesleri çıkaran bir kara ejderi. Vuuu vuuu! Canavarın en kötü günleri hangisi? Canavar takvimine göre perşembeleri. Çünkü perşembeleri sevmem. O günleri hatırlamak

istemem. Hangi ‘öğünleri’? Sevmem işte. Özellikle perşembe günleri pencereden bakıyorum: Gaz tenekeleri var, içlerine toprak doldurulmuş. Kim doldurmuş? Ben doldurdum. Karışık bir takım tohumlar ve çiçekler satan adama dedim ki: Bana bir çiçek ver. Arsız çiçeklerden verdi. Bilirsin işte: Begonya mı derler? Kırmızıdır, mat yapraklıdır, kötü-boyanmış mahalle kadınları gibi bir çiçektir. Elimden bu kadarı geldi. Belki ayrıca, kuru akvaryum içinde solucan da beslemeliyim. Mide adalelerim kuvvetlenince onu da yaparım. Sen tabiî, perşembe günleri ne olduğunu merak ediyorsun. Bu sözlerin sonunda esaslı bir itiraf bekliyorsun. Yok canım, beden eğitimi derslerinden nefret ederdim ve altı yıl her perşembe bu münasebetsiz ders vardı. İsmini bile yazmak istemem bir daha bu sıkıcı dersin. Öyle sözler ediyorum ki, ne ağlanır ne de gülünür bunlara değil mi? Bir zamanlar insanları güldürürdüm. Ne yapalım? Komedi aktörleri bile sonunda duygulu filimlerde oynamaya özenmiyorlar mı? Ben de kalabalık yerlerde ağlayan sarhoşlara döndüm. İnsan böylelerini görünce meyhanenin kapısını vurduğu gibi çıkar gider. Sevgi’nin bir akrabası vardı. Ergun gibi bir şeydi adı. Bak o gülmezdi sözlerime. Çünkü Selim Bey miydi neydi bir akraba vardı arada. Onun mirasına göz koyduğumuzu sanırdı bu Ergun. İnsanların adlarını da unutuyorum artık. Bir kız vardı, onun da adını unuttum; oysa aylarca dolaşmıştım bu kızla. Üstelik bir kere de ağlatmıştım onu. Fazla ağlamasına fırsat kalmadan kaçtım, kız benimle evlenmek istiyordu çünkü.

Kalemi bıraktı. Bir kadını daha ağlatmıştın. O kimdi? Düşündü. Evet, yüzü yaralı bir kadındı. Anadolu’daydım albayım. Pokerde kaybetmiştim. Şoförle muhasebeciyi randevu evine götürecektim. Öyle söz vermiştim. Sonra nasıl oldu bilmiyorum, bir kamyonda gidiyorduk —artık olayların bazı kısımlarını hatırlamıyorum— şehre varınca onları randevu evine götürecektim. Kumar borcuydu. Oysa yol boyunca yemek paralarını da ben vermiştim. O sayılmamıştı. Otelde kalmıştık. Onlar horlamışlardı. Kokudan ve gürültüden uyuyamamıştım. Onları uyandırmak ve ben ömrümde randevu evine gitmedim, demek istemiştim. Benim bu insanların içinde ne işim vardı? Onlardan nefret ediyordum. Bununla birlikte sanki onlara

yaranmak istiyordum. Allah kahretsin, onlarla çok samimi bir görüntü içinde konuşuyordum. Bu adını unuttuğum kızı da anlattırmışlardı bana sonunda. Çok baskı yapmışlardı: Karılarıyla nasıl yattıklarına kadar bu konuda en ince ayrıntılara girmişlerdi. Bir şey söylemezsem çok ayıp olacaktı. İşte ben de zora gelemiyordum. İşletme müdürü de kızını benimle evlendirmek istiyordu, ikide birde yemeğe çağırıyordu beni. Muhasebeci de kamyonda giderken sırtıma vurup duruyordu; sana şu kızı yapalım diyordu. Bana yapıyorlardı. Nazmi de yapmıştı: Behçet'in karısıyla ilişki kurduktan sonra bana da bir kadın yapmıştı. Bir gece, daha önce hiç gitmediğim bir evde, birdenbire kadını yanımda bulmuştum. Burası kadının eviydi. Nazmi de Behçet'in karısıyla birlikte yatak odasındaydı. Kadın pantalon giymişti.

Neden kumarda kaybettim? diye hırsla vurdu yumruğunu masaya. Neden o gece otelde horlayanları uyandırıp, adını şimdi unuttuğum kızla yattığım yalan! diye suratlarına bağırmadım? Neden pantalonlu kadını —çirkin ve ihtiyar olduğu halde— divanda öptüm? Sonra, Allah kahretsin, bu pantalon yüzünden bir şey yapamadım. Çünkü kadın nazlandı. Hay Allah! tabii ilk gece olmazdı, kadının da bir şerefi vardı. Neden Behçet'e de ihanet ettim? Nazmi, onun karısıyla yatak odasına gidince neden kaçıp gitmedim? Kadın, sevgilim, dedi. Rezalet: Annem yaşındaydı. Hayır, belki daha büyüktü. Pantalon a çıkarabilseydim mesele yoktu. Bile bile kötülük budur işte. İlk gece okşayacaksın, ikinci gece... Kadın sonra Nazmi ile ne haberler gönderdi? Büsbütün küçüldüm. Kadının kulağına da o gece Allah bilir, sevgilim filan da dedim. Nazmi, pantalon meselesine çok güldü. Aman Allahım! Demek ona da anlattım! Bir pantalon yüzünden küçüldüm. Hayır, küçüldüğüm halde, bir pantalon yüzünden... Aynı şey. Kendimi sattım, paramı vermediler; ya da bunun gibi bir şey. Sonra ne oldu randevu evinde? Yüzü yaralı kadınla da yatamadım işte. Onlar oteldeydi, horlamalarını sürdürüyorlardı. Erkenden çıktım, bir randevu evi buldum. Nasıl bulduğumu Allahtan hatırlamıyorum. Belki otel kâtibine sormak alçaklığını filan göstermişimdir. Kadının göğüsleri küçüktü, çok da uğraştı benimle, hayır yüzü yaralı değildi, yüzüne bant yapıştırmıştı, hayır böyle bir resmini vermişti, yıllarca

cüzdanımda taşıdım, yalan, aylarca, belki de günlerce, ne uzatıyorsun? cüzdanıma bir bakayım, olur mu canım? elbette yok işte, kadını ağlattım sonra, neden ağlattım? çünkü yatamadım, bir şey yapmam gerekiyordu ona, ben de ağlattım, o işi yapamadığıma göre, beni öptü ağlarken, evet, bir ıslaklık hatırlıyorum yüzümde, tuzlu bir ıslaklık, sonra o işi de yaptık, yattık yani, demek istiyorum ki tam değil, ben geldim yani sonunda, kadın benimle alay etmedi, bir tanesi etmişti çünkü, onun için sevmezdim böyle yerleri, kadını ağlatmıştım, çünkü sarhoştum, çünkü ne yaptığımı bilmiyordum, yalan, hayır doğru. Kadına söz vermiştim tekrar gelirim diye. Ben de sahte acımacının biriyim. Bu kadına hiç olmazsa bir kere daha gidebilirdim, belki ikinci seferde başarılı olurdum. Şimdi gitsem bulabilir miyim acaba? Polis kayıtları filan. İmkânsız mı? Ne yapabilirdim? Elbette sonunda bir kadına gidecektim. İnsanlardan kaçamazdım. (Mektubu yazmağa devam etmeliyim.) Bunları kime anlatmalı? Bilge'ye. Mektubu yazmalısın...İnsanlar bilmeli. Belki yarın ölürsün çünkü. Bunları hemen yazmalısın. Götürüp postaya atmalısın. Yolda giderken de kimseyle mesele çıkarmamalı. Kafamda, demek istiyorum. Fakat onlar benimle ne meseleler çıkarıyorlar. Yolda karşıdan karşıya geçerken bile mesele çıkıyor: Otomobiller, insanı nefretle sıyırarak geçiyor. Önüne baksana, beni çiğneyecektin alçak! Araba uzaklaşıyor, işkence devam ediyor. Bana alçak diyemezsin. Otomobil gidiyor, kavga kalıyor. Kafama işkence ediyorlar. Sizi şikâyet edeceğim. Adam pis pis gülüyor. Ne gülüyorsun? Ben sana gösteririm. İhtilal yapıyoruz, ben diktatör oluyorum. Ben karşıdan karşıya geçerken bana gülen şoförü, arabasıyla yanımdan hışım gibi geçen haini bulup getirin. Biz ihtilali bunun için yaptık. İşte seni yakaladım. Karşımda domuz gibi susup durma. Özür dile, yerlere kapan, bir şeyler söyle. Olmadı. Bilge'nin mektubunu göndermeli. Postahaneye gittik. Pul verir misiniz? Bozuk paranız yok mu? Olsaydı verirdik. Bozdurun gelin. Canım işim acele. İşiniz aceleyse bozuk parayla dolaşın. Bu durakta inecektim. Daha önce söyleseydiniz; bu tarafa bakmadınız ki. Posta memuruyla biletçiyi de yakalayın; hepsini birden kurşuna dizin. Önce bana getirin. Sorgu sual yok, götürün. Bir de şey vardı… Ne vardı efendimiz? Adam yolda gidiyordu, sert bir görünüşü vardı, bana

çarpabilirdi. Çarptı mı efendimiz? Susun. Her ihtilalin bir başkanı olur, herkes onu dinler. Çarpsaydı elbette özür dilemeyecekti. Beni kızdırabilirdi. Ben öfkelenince sırıtabilirdi. İnsanlar her gün birbirlerine neler yapıyor. Her gün başkalarında görüyoruz da aman bize bulaşmasın diye susuyoruz bu kötülüklere. Adam benden kuvvetli olabilirdi, ben onun peşinden koşabilirdim, yakasına yapışabilirdim, beni itip yere düşürebilirdi. Onu da yakalayın. Gözüm görmesin yalnız. Bu sahneyle karşılaşabilecek kadar kuvvetli hissetmiyorum kendimi. Diktatörler hassas olur. Ben de kötü ihtimalleri düşünmekten hassaslaştım. Fakat sağlığımı da bu duyarlılığıma borçluyum. Çünkü, insanın düşünceleri gerçekleşmez. Kötü şeyler düşünürsen kötü şeyler gerçekleşmez. Korktuğun her olaydan, başına gelmesinden ürktüğün her kötü rastlantıdan kaçınmak için onu ayrıntılarıyla düşünürsün hemen. Ayrıntılarıyla düşünmek şart. Yoksa bir noktayı bile düşünmeyi unutsan, o nokta başına gelir. Yalnız yaşayanlar her şeyi hesaba katmak zorundadır. Başka türlü korunamazlar. Başka türlü yaşayamazlar. Allahım neler düşünüyorum! Düşün oğlum Hikmet. Düşün ki bunlar başına gelmesin ha-ha. İyi şeyleri düşünmekten kaçın sadece. Onlar başına gelsin. Mesele bu kadar basit işte. Daha önce bunu neden akıl edemedim? Peki, insan düşüncesini durduramazsa ne olacak? Hiç durmadan kötü olayları düşün; iyi olayları düşünecek vaktin kalmasın. Bunu da kimseye söyleme, büyüsü bozulur sonra. Başıma kötü işler gelecek, başıma kötü şeyler gelecek. Bilge'yi bir daha göremeyeceğim, hiç göremeyeceğim. Bilge beni ne yapsın? Sevmiyor işte, sevmiyor, sevmiyor. Mektup yarıda kaldı yahu devam edelim:

Kendimi iyi hissetmiyorum Bilge. Beni bir daha görmek isteyeceğini sanmıyorum. Kendimi suçlu hissediyorum. Doğduğum günden başlayan bir suç dizisi içindeyim. Seni görmek istemiyorum, seni görmek istemiyorum. Aynı olayları bir daha yaşayacak gücüm kalmadı. Beni unut —belki de unuttun— beni unut. Başıma gelecekleri düşünme. Ne yaptığımı, nasıl yaşadığımı merak etme. Sana anlatması zor. Sevmesini bilmeyenler, kaderlerine razı

olmalıdırlar. Oluyorum. Eyvallah. İyi değilim, fakat üzüntülü de değilim; bak gülüyorum: Ha-ha

Artık senin için bir yabancı olan

H.H.H (Ha-Ha Hikmet)

Hemen giyin. Çorapların yatağın altında. Pembe gömleğini giy. Kazağını geçir üstüne. Bakkaldan zarf alırsın. Yolda mesele çıkarma. Postacı sana neler yapabilir? Onu düşün, tedbirini al. Ağır ağır giyindi. Bir şey düşünmemeğe çalışarak merdivenlerden indi. Bakkaldan zarf istedi. «Buyurun üstad.» Durum iyi gidiyor. «Yağmur yağacak galiba Rıza Bey.» Ona Rıza Bey denince sevinir. İnsanlarla iyi geçiniyorum. Böyle söyleme, böyle düşünme; iyi şeyler düşününce biliyorsun… Mektubu postaya verdi; bir aksilik çıkmadı. Eve dönmek istemiyorum. Yollarda dolaşmak istemiyorum. Hava kapalıydı. Sonbahar gelmiş demek. Bu mevsimlerle nasıl ilgilenir insanlar? İçimin mevsimlerine de hiç uymaz şu tabiat. Onun için tabiat çocuğu olmadım, olamadım. Mevsimlere uyamadım. Duyduğum bazı belirsiz sıkıntılardan, mevsimlerin değişmek üzere olduğunu sezerim. O sırada kafamı bir şeylere takmamışsam tabii. Yağmur yağacak. Hüzünlü mevsim diyorlar. Peki, nerede yerdeki yapraklar? Ağaçsız bir yoldayım, ondan olacak. Şu adını unuttuğum kızı da yağmur yağarken ağlatmıştım. Sevgi de evime ilk defa yağmurlu bir günde gelmişti. Üstünde yeşil bir gocuk vardı. Sevgi, o sıralarda Nursel Hanım yüzünden sanatçılarla görüşüyordu. Onlara takılsaydım, neden duvarlarınıza balık ağları asmıyorsunuz? deseydim; sanatçı işaretleriniz nerede? diye sorsaydım. Sen sanki ne yaptın? diye küçümserlerdi belki beni; işte görmemişin biri bu Hikmet, diye düşünebilirlerdi. Ben de onlara hırslanırdım, sonra hepsini yakalatırdım. Benimle yaptığınız tartışmayı kazanmakla sanki daha iyi bir ressam mı oluyorsunuz Nursel Hanım? Alaycı bir şekilde gülümsedi. Beni bir gören olsa... Sonra hepsini yakalatırdım: İnsanlarla uğraşamam. Soğukkanlılıkla hepsini ortadan kaldırabilirim, bütün delilleri ortadan yok edebilirim. İnsanlar benim için birer deneme tavşanıdır. O kız da bir tavşandı. Kahvede, oda arkadaşımla oturuyorduk ve adını şimdi unuttuğum bu kızdan bahsediyorduk. Bugün kızla buluşacağım dedim. Yarın bu şehirden ayrılmak zorunda

olduğumu söyleyeceğim, dedim. Durumu iyice hesaplamıştım. Bu kızdan artık kurtulmak gerekiyordu. Benimle evlenebilirdi. Biraz da korkuyordum. Mesele çıkar diye. Sen bir canavarsın dedi, oda arkadaşım. İnsanları kullanıyorsun. Müstehzi bir tavır takındım. Rolümü iyi oynadım. Oda arkadaşım beni anlamıyordu. Beni kimse anlamıyordu. Bu nedenle kıza daha kötü davranmağa karar verdim. Yolda giderken birden söyledim bu şehirden ayrılacağımı. Bu sözleri duyunca elbette ağladı. Bunu beklemiyordum. Birden yağmur başladı. Tenha bir yerlerde yürüyorduk. Onu daha önce hiç öpmemiştim. Yolda kimseler yoktu. Bir ağacın altında telaşla öptüm onu: Vaktim kalmamıştı. Ertesi gün gidiyordum. Odam boştu: Arkadaşıma, her ihtimale karşı evde bulunmamasını söylemiştim. Kızın dudakları ıslaktı; göz yaşından olmalıydı. Onu eve götürdüm. Yolda bir kere daha öpmüştüm, sonra beni itmişti. Eve girince hemen perdeleri kapattım. Çünkü kız, çok kalamayacaktı, bir yerde çalışıyordu, işine dönmesi gerekiyordu. Onu divana yatırdım. Pencerenin önünde oynayan çocukların seslerini duyuyorduk. Kalktı, perdeyi açtı. Bana aksilik etmek istiyordu. Elini tuttum. Bu temasla ikimiz de ürpermeliydik. Olmadı. Divanın üstüne oturduk. Benim gidişimi konuştuk. Beni suçladı. Ona yazacağıma söz verdim. Oysa adresini anlamıştım; bunu biliyordu. Sesini çıkarmadı. Şimdi adını bulurdum, adresini almış olsaydım. Gene divana yattık. Kollarımla onu sardım, saatime baktım, ikiye geliyordu. Elimi bacaklarına uzattım. Aylarca birlikte dolaşmıştık. Bir iki günüm daha olsaydı. Fakat biliyordum ki bu yakınlığı, gidişimin yarattığı gerginliğe borçluydum. Yarım yamalak seviştik divanda. Sonra birden fırladı, eteklerini düzeltti, perdeleri açtı, geç kaldığını söyleyerek aceleyle çıktı gitti. Divanda, uzandığım yerde kaldım. Onu bir daha görmedim. Sonra adını da unuttum. Onunla evlenseydim korkunç bir şey olurdu. Başkasıyla evlendim, gene korkunç oldu. Sevgi böyle davranmamıştı bana: Gocuğunu çıkardıktan kısa bir süre sonra kendi isteğiyle kucağıma oturmuştu.

Göğsünde bir sıkışma hissetti. İçine bir hüzün çöktü. Mevsim insanı etkiliyor demek. Başı döndü, bir elektrik direğine tutundu. Yoldan geçenlerin görünüşü iyi. Demek dünyanın durumu iyi. Ben de iyiyim.

İyi deme. Yağmur başladı işte. İnsanın kazağından içeri girer, iğne gibi derisine batar. Kendimi yormadan yürüsem, bir kahveye girsem. Kahve bakımından düzenli bir şehirdir: Her yerde bir tane bulunur. Kahvenin yaylı kapısını itti, pencerenin önündeki bir masaya oturdu. «Bana bir çay.» «Beye bir çay.» Burada insana iyi davranırlar, bir geleneği vardır çünkü, insan kendini boşlukta hissetmez. İyi şeyler düşündüğün halde iyi şeyler olur. Yağmurdan kaçışan insanları ilgisiz gözlerle seyretti. Kusura bakmayın, sıkıntım var. Kendimi yaşamak zorundayım. İnsanları ve tabiatı sevmeyen birine saldırmakla daha mı iyi olacaksınız?

Sevgi'nin elbiselerini kolay çıkaramamıştım; oysa kendimi soğukkanlı hissediyordum. Gene bir acele vardı işin içinde. Bazı şeyleri yaşamakta geç kalmıştık, zaman kazanmak zorundaydık. Telaştan, doğru dürüst sevişemedik. Aylar sonra bir düzene girebildik. Bütün oyunları kısa bir süre içinde sahneye koymak istedik. Bu endişe yüzünden heyecanlar çabuk tükendi. Biraz daha idare edebilirdik. Çayını yudumladı. Elimizi kolumuzu nereye koyacağımızı bilmiyorduk. Şimdi olsaydı daha düzenli davranırdım. Doğru kapısını çalardım, ben geldim Sevgi, derdim. Ona neden giderdim? Geçen gün yolda görmüştük ya, işte ondan. Uzun süre yalnız başıma düşündüm Sevgi, buhranlarımı senden saklamak istemiyorum artık. Bana bir çay pişir. Bırakalım her şey kendi kendine düzene girsin: Yavaş yavaş soyunalım. Bir şey kaybetmek korkusuyla yaşamayalım. Ne olacak endişesine kapılmayalım. Bırakalım zaman her şeyi halletsin. Bu söz bize korkunç gelmesin. Aynı ırmağa bir kere daha girelim. Acele etme, çay kendi kendine demlenir. Sen gideli neler oldu bak diyerek her şeyi bir çırpıda anlatmayalım: Bu sağlık bozucu davranıştan kaçınalım. Hemen birbirimizi eskitmeyelim. Dur ıslanmışsın, sana kuru bir şeyler vereyim, deme. Hürriyetime düşkünüm biliyorsun. Nasıl olsa kururum. Günlük yaşantıların küçük koşuşmaları içinde bunalmayalım, nefes nefese kalmayalım. İnsan kendini kaybediyor sonra.

Peki Hikmetçiğim, dedi Sevgi. İnsanlar birbirini anlamadan da sevebilir. Her ırmağa istenildiği kadar girilebilir. Tecrübe insana bir

şey kazandırmaz. Çok bilen çok yanılır, damlaya damlaya göl olur. Saçmalama, dedi Hikmet kendi kendine. Ben küçük burjuvaları sevmiyorum Sevgi. Kapı tokmağını da tamir etmek istemiyorum. Ne olur bir marangoz çağır. Ampulü değiştirmek için de elektrikçi gelsin. Seviştikten sonra yataktan hemen kalkmayalım. Hiç kalkmazdık zaten Hikmet. İçimiz kalkmasın demek istiyorum. Çok becerikli olmalıyım: Birbirimizin kusurunu görürüz o zaman. Zaten becerikli olacak gücüm yok Hikmet. Sen gideli çok zayıfladım. Biliyorum, yolda farkettim seni görünce. Belki bir çocuğumuz da olur Hikmet. Çocuk mu? Evet, öyle ya: Geride bir şeyler bırakmak gerekiyor. Her şey denenmeli. Yavaş yavaş. Evet; yavaş yavaş hamile kalırsın Sevgiciğim, çocuğu karnında iki yıl taşırsın. Hızlı bir gebeliğin gerilimine dayanamayacağımı hissediyorum. Birdenbire büyük bir karınla karşılaşmaktan korkuyorum. Sancı filan da çekme olur mu? Dünyada yeteri kadar acı var zaten. Kendimi çok yorgun hissediyorum. Yavaş yavaş doğur, olur mu? Çok yavaş seviştiğimiz bir günün sonunda hamile kalırsan bütün bunları başarırız, belki. Çocuk da yavaş ağlasın. Yorgun yaşayalım dünyayı. Yorgun bir aşk olsun ilişkimiz. Bana iki aspirin ver, her tarafım ağrıyor. Evliliğimizin ilk günlerinde olduğu gibi, fakat telaşı eksik bir yaşantı olsun: Durgun bir havuzun, ılık sularına girer gibi...

Uzun ve durgun bir yaşantı için aklımızı koruyalım; Çünkü Sevgiciğim, sen de biliyorsun ki, en büyük hazinemiz aklımızdır. Geliyorum Sevgi, yağmur dinsin geliyorum. İnsanların arasına sıkışmadan geleceğim, yavaş yavaş yürüyerek geleceğim. Önce çayımı bitireceğim; sonra, sakin ve ilgisiz bir tavır takınarak, garsonun yaklaşmasını, önüm, den bardağı kaldırmasını bekleyeceğim. Sonra, yavaş yavaş uzatacağım parayı. İnsan endişe etmezse küçük hesaplara kapılmaz. Birçok işi bir anda yapmağa çalışmazsa, her an ne yapacağını unutmaz. Bütün kötülükler dalgınlıktan çıkıyor. İnsan nerede olduğunu, ne yapmakta olduğunu her an bilmeli. Mesela ben şimdi kahvedeyim, bunu uzun uzun düşündüm, Hikmet sen kahvedesin dedim kendime, çayını içtin dedim, parasını ödeyeceksin dedim. Dışarda yağmur yağıyor, sen yağmurun dinmesini bekliyorsun. Mevsimlerden sonbahardır ve

içindeki bu yavaş hüzün, sonbahar yüzündendir. İlkbahar olsaydı böyle hissetmezdin. Mevsimlerin değiştiğini gözden kaçırmamalısın, mevsimleri ve insanları birbirine karıştırmamaksın. Kahvede otururken Sevgi'ye gideceğini durmadan düşünüp, sonra da çayın parasını verip vermediğini bilmez bir duruma düşmemelisin. Hızla kapıdan çıkıp, yürümeğe karar vermiş olduğun halde yalınayak otobüse binmemelisin. Hiç bir zaman, birdenbire kendini bilmediğin bir yerde bulmamalısın. Bütün kötülükler hazırlıklı olmamaktan doğuyor. İlerisi için çok hesap yapmamalısın. Hesap yapmağa alışmamalısın. Bütün kötülükler alışkanlıklardan doğuyor. İnsan acele etmeden kendini seyrederse, alışkanlıkların kölesi olup olmadığını görebilir.

Ben de yavaşlıktan yanayım Hikmet. Ben de yorulmamaktan yanayım. Senden yanayım. Benim sözlerimi kullanıyorsun Sevgi ne iyi. Ben de bundan sonra dikkat ederim Sevgi: Senin nasıl konuştuğunu kulaklarımla izlerim ve senin seslerini çıkarırım. Birinci seferde aceleye geldi biliyorsun. Bunu unutalım Hikmet. Evet unutalım. Yalnız her şeyi unutmayalım. Yağmurun dinmesini beklediğimizi unutmayalım. Hayatın bir oyun olduğunu unutmayalım. En büyük hazinemizin aklımız olduğunu unutmayalım. Aklımızı korursak bütün oyunları istediğimiz gibi oynayabileceğimizi unutmayalım. Dalgınlıkla yanlış kelimeler kullanmayalım; birbirimizi bu hususta her zaman uyaralım. Dikkat et, hatırlıyorsun ya, diyelim; aman elini unutma, elinden bir kaza çıkmasın. Bir de ne olur, kelimelere dikkat et, yalvarırım kelimeleri unutma!

Yağmurun dinmesini bekledi. Yağmur dindikten sonra hesabı ödedi. Ağır adımlarla kahveden çıktı. Karşıya geçmeden bir süre kaldırımda yürüdü. Yolun boş olduğu bir sırada karşı kaldırıma geçti. Güneşsiz gökyüzü, havanın kokusu ve yolların gölgesizliği ona, başka bir zamanı, daha önce içinde yaşadığı başka bir şehri hatırlattı. Hatıralar, bana duyularımın var olduğunu belirtiyor; gelecek zaman da sadece endişe veriyor. Geçmişin dalgınlığına da kapılmamalı, geleceğin endişeleri artar sonra, kararlarda sarsıntılar olur. Uzun yolunu yavaş yavaş yürüdü. İşte hürriyet budur: Her köşeyi dönerken heyecanlı bir insan yüzü görülebilir. Hiç bilmediği, bir sokağa girdi:

Buradan da çıkılabilir Sevgi'nin evine. Ona derim ki: Ben geldim. Ölmek üzere olan bir insan korkmamalı. Ölmek nedir? Yaşayabileceğini hayal ettiğin olayların bitmesidir ya da insanın öyle sanmasıdır. Küçük şeylerle avunamaz mı insan? Yanımdan geçen şu kadının, birlikte yürüdüğü erkeğe bakışı gibi bir görüntüyle teselli olamaz mı? Onlarla sonuna kadar gidebilseydim, buradan nereye gittiklerini ve birbirlerine neler söyleyeceklerini ve nasıl ayrılacaklarım ve ayrıldıktan sonra ne yapacaklarını ve gece nasıl soyunacaklarını ve nasıl yatağa gireceklerini ve kendileriyle başbaşa kaldıkları zaman ne düşüneceklerini bilseydim belki bir yaşama gücü bulurdum içimde. Ayrıntılar olmadıktan sonra... Vitrinlere baktı. Vitrinlere bakanlar, sonra dönüp birbirlerine bakarlar. Vitrindaşlar. Birbirlerini beğenmezler. İnsan, kendine benzeyenden hoşlanmaz da ondan. Yok canım. Ben, bana benzeyen birini bulabilseydim, geleceğe güvenle bakabilirdim. Vitrinlerin önünde bana ters bakanları görmezdim. Elbette öyle bakacaklar; vitrindaş olmaktan başka ortak bir yanımız yok ki. Ben vitrinleri, değiştirilirken seyretmeyi severim aslında. Kocaman beyaz bez pabuçlar giyen tezgâhtarlar, suçüstü yakalanmış gibi olurlar. İşte asıl onlar ters ters bakarlar adama. Hayvan herif! derler bakışlarıyla; bakacak başka zaman bulamadın mı? Bütün gün orada durdun, sonunda bu münasebetsiz saati seçtin. Sonra da seni görmüyormuş gibi yapar: En sakin görünüşüyle yanındakinden toplu iğne ister. Böyle çatışmaları severim. Seninle tanışmamışsa, aranızda vitrin gibi bir engel, aşılmaz bir duvar varsa, tek taraflı bir eğlencedir bu. Senin inatla orada duruşun, yoldan geçen yabancıları da etkiler. İşte sayın baylar! Dünyanın en garip vitrin canavarını görüyorsunuz. Çıngır çıngır! Ha-ha. Dağılın! Maymun mu oynatıyoruz burada? Vitrindeki bir şey söyleyemez. Biz de mankenin soyunmasını bekleriz. Manken karışık bir durumdadır. Onu hiç böyle görmemiştim. Demek eğilip bükülebiliyormuş. Siz de satılık mısınız bayım? Görülmemiş bir canavar: Bezden yüzgeçleri var. İnsan olsa, öyle şey takar mı ayaklarına? Canavar, canavar. İnsanlarla aklımda kavga etmeyi, böyle anlarda severim. İşte vitrinin de en mahrem yerini gördük. Yazık ki kadın tezgâhtar pantalon giyiyordu. Yarın aynı yerden, küçümseyici bakışlarla geçebiliriz artık. Kalabalık artar. Ben de bir gün canlı manken görmüştüm vitrinde.

Sonra aynı adamı sokakta sigara içerken seyrettim. Aynı adam mıydı? Emin misiniz? Hayır değildi; basit insanları kandırmak için aynı adammış gibi gösteriyorlardı onu. Unut bütün bunları. Bir vitrinle bu kadar uğraşırsan... Yol uzundu. Bir sigara aldı. Yeni heyecanlar bekliyor beni. Kendini dağıtma onun için. Bir taksiyi durdurdu, pazarlık etti. Öğle yemeği vaktini geçirdik ve böylece bir taksi parası kazandık. Arabanın arkasına kuruldu, köşeye oturdu, pencereden baktı: Meseleler hızla önünden geçti.

Kapıyı Sevgi açtı. Ben hazırım. «İşte geldim.» Gülümsedi mi? Dikkat etsene. Çok şaşırsaydı farkederdim. Sen kendi planını uygula, dış etkileri hesaba katma. Oturma odası kalabalıktı. Eşyayı ve insanları tanıyorum: Benim koltuğum, Nursel Hanım, kitaplık, halı. Ergun da var. Oysa geç vakitlere kadar bu kanepede oturup Ergun için neler söylemiştik. Sevgi de bana karşı çıkıyor. Çaresizlikten. Tanımadığım insanlar da var, yeni bir sehpa ve bir masa örtüsü de alınmış. Ergun ne kadar kibar: «Nasılsın Hikmet?» Bir küfür ederim, senin bile yüzün kızarır. «İyiyim.» Beni şaşırtmayın; mesele sizinle ilgili değil. Bu kısmına hazırlıklı değildim meselenin. Sustu. Buraya susmaya mı geldin? Fakat günlük hayatlarını yaşıyorlar, ben burada değilmişim gibi davranıyorlar. Evet, hazırlandılar; beni yenilgiye uğratmak için manevralar hazırladılar. Bir kere oyun bozanlık ettin sen; piyesin yarısında, hiç bir şey olmamış gibi içeri giremezsin. Girerim. Ben görünmeyen adamım: Sözler beni delip geçer. Yaralanıyorum oysa. Ben de insanım. Hayır canavarsın. Seni hiç konuşmadık mı sanıyorsun? Terbiyemizden susuyoruz. Beni tanımayanlar: Kim bu adam? Tanıyanlar: Eski kocası. Anlamıştık. O halde neden sordunuz? Böyle sorular hayatın tadı tuzudur da ondan. Kim dedi bunu? Tanıyanlar: Biz dedik. Sıkıntılı bir sessizlik. «Kahve içer misin Hikmet?» Karnım aç ama, «İçerim.» Sen odadan çık da beni iyice bir süzsünler. Ulan biz bunlara hazırdık be! Ben öldüm, sizden mi korkacağım? Burada bir ölüyü temsil etmeseydim size gösterirdim. Nursel Hanım sordu: «Nerede oturuyorsunuz?» Gecekonduda. «Uzak bir yerde, üç katlı ahşap bir evde.» Albayım burada olsaydı gözleri yaşarırdı. Beyefendiler! Hanımefendiler! Buraya ben aslında bir iade-yi ziyaret yapmak üzere gelmiş

bulunuyorum. Yıllar önce gene yağmurlu bir günde Sevgi beni ziyarete gelmişti. Onun üstünde bir gocuk vardı: Yeşil bir gocuk. Sonradan öğrendiğime göre bu gocuğu Nursel Hanımdan almıştı. Ben de kahvede oturdum önce ve ıslanmamak için bir taksiye bindim gelirken. Aynı ırmağa bir kere daha girmeğe geldim. Yorgun ve hazırlıklıyım. İnsan aşağılık bir hayvan olduğu için kendimi korumak için geldim. (Dokunaklı bir konuşma.) Sevgi, beni gördüğünü ve benimle konuştuğunu sizlere söylemiştir. Yoksa biraz şaşırırdınız. Fakat Hikmet konusu da artık ilginç olmaktan çıkmıştı. Sevgi'yi de çok sık görmüyordunuz artık. Heyecan yatışmıştı. Zaman her şeyi halletmişti. Sevgi'yi yolda gördüğüm için mesele belki biraz alevlenmiştir, o kadar. Sevgi, kahve tepsisiyle girdi; kahveyi önce ona uzattı. Hikmet fincanı tuttu. Buraya geldiğime göre, bunun bir anlamı var: Elbette kahve, önce bana verilecek. Fincan elinden kaydı. Çok yavaş tutmuşum demek. Fincanın düşüşünü ve kınlısını seyretti. O sırada düşünmeseydin; iki işi aynı zamanda yapamadığını bilmem sana nasıl anlatmalı? Zarar yok, denildi. Var. Aklıma çok zararı var. Eskiden telaşa kapılırdım. Şimdi, yerin temizlenişini de fincanın düşüşünde olduğu gibi, aynı kayıtsız gözlerle seyrettiğime göre demek öldüm; duygularım öldü, duygularımla ilişkili aklım öldü. Demek zarar var. Aklıma zarar var. Çünkü Sevgi, sen de çok iyi bilirsin ki, en büyük hazinemiz aklımızdır. Şu şarkıyı koro halinde tek sesle söylemeliyiz. Böyle programlar düzenlemeliyiz. Tanıdığım bir fincandı bu kırılan. Oysa onu, tanımıyormuş gibi seyrettim. Hiç bir tepki göstermedim. «Afedersin,» dedi Sevgi'ye. Kırmak istemedim. Ne yaptığımı bilmiyorum. Ne yaptığımı bilsem, buraya gelir miydim? O başka, dedi Sevgi, gözleriyle. O halde heyecandan oldu. Herşeyin far kında olmak, aklımı korumak isterken, hepsini birden kırdım. Yerde hafif bir ıslaklık kaldı, yer bezinin ıslaklığı. Birazdan kurur.

«Yalnız mı oturuyorsun?» diye sordu Nursel Hanım. Bilge'yle birlikte gördüler beni. Sen evlenmişsin, demişti biri de galiba bana. Yoksa çok eskiden mi söylenmişti bu söz? Yalnız mı oturuyorsun? diye sordular sana. Üst katta albayım var. «Evet,» dedi. Alt katta Nurhayat Hanım var. «Çalışıyor musun?» dedi Ergun. Bu soru değil. Çalışmadığımı biliyorsunuz. Fakat, hiç bir şey olmamış gibi kabul

edemezler ya beni; biraz hesap vermeli. Ben sana gösteririm. Bir karşı saldırıya geçelim: «Aynı evde mi oturuyorsun Ergun?» Ergun aldırmadı: «Selim Bey öldükten sonra biraz oturduk. Selim Beyin öldüğünü biliyorsun, değil mi?» «Duymuştum,» dedi zayıf bir sesle. «Cenazesinde bulunmak isterdim.» «Bir yapıp satıcıyla anlaştık ev için,» dedi Ergun. «Bize iki kat verecek.» Peki, Sevgi'ye ne bıraktı Selim amca? Miskin ölü, ne olacak? O halde ne hakla bulunuyorsun bu zavallı kızın evinde Ergun? «Sevgi, Selim amcayı çok severdi,» dedi hırsla. Neden çekip gitmiyorsunuz? Bizi yalnız bırakın artık. «Sevgi, cenazeye gelemedi.» İyi yapmış. Demek, Sevgi'nin anlattığı ev yok artık. Bir daha o sokaktan geçemem. «Büyük bir evde oturmak çok masraflıdır,» dedi Sevgi. Duygularını belli etmez, iyi kızdır. Sevgi'ye baktı, ne giymiş diye. Belki bir gün sorarlar bana: Bu tarihî günde Sevgi'nin üzerinde ne vardı? Yağmurlu bir gündü; bir şala sarınmıştı. Bilirsiniz Sevgi çok üşür. «Birden kay boldun,» dedi Nursel Hanım. Bu da ne demek? «Bana hiç uğramadın.» Doğru. Dizlerinize kapanarak, ben Sevgi'yi bıraktım Nursel Hanım, demeliydim; çok ıstırap çekiyorum. Kendimi ele vermeliydim. Nursel Hanım, bütün bunların sebebini biliyorsunuz. Nursel Hanım, ben aslında sizi seviyorum. (Saçmalama.) Bu yasak aşkı kalbime gömmek için buradan uzaklaşıyorum: Gemilere tayfa giriyorum. (Hiç de yapamam.) Şimdi oturun da beni maskara edin bakalım. Albayım, size ihanet ediyorum. Çünkü Nursel Hanımı seviyorum. Bacakları da fena sayılmaz. Kendine gel.

«Bu kadar zaman ne yaptın?» dedi Nursel Hanım. Seni düşündüm; başka işim kalmamıştı da. «Yazmak istiyordum,» dedi. «Kafamda bazı oyunlar vardı.» «Biz bu hafta Gogol'un bir piyesini seyrettik,» diye gülümsedi Nursel Hanım. «Çok güzel oynuyorlardı.» Oyunun güzel oynandığı, gülümsemenizden belli oluyor Nursel Hanımcığım; hemen kulise koşup sanatçıları tebrik etmiş bir insanın mutlu görünümü içindesiniz. Daha kendinize gelememişsinizdir. Hepinizi kovacağım bu evden!

Ben geldim çünkü. Benim gelişimin ne demek olduğunu bilirsiniz. Nursel Hanım, oyuncuların adlarını saydı. «Onlar Gogol'u oynayamazlar,» dedi Hikmet. «Görmeden nereden biliyorsun canım?

Sen de kimseyi beğenmezsin.» Beğenmezdim. «Gogol,» dedi, vazgeçti. Kimse de, Hikmet'in kafasındaki Gogol'u merak etmedi. Gogol yaşamıyor ki artık canım. Oyuncular yaşıyor, kulisler yaşıyor, gazetelerdeki eleştiriler yaşıyor. Gogol'dan bize ne? Sözün gelişi Gogol dedik. Sevgi de bu oyunu beğendiyse ben gidiyorum. Bir adam, eski bir koca, birdenbire çıkıp geliyor, daha yarım saat olmadan ona Gogol'dan söz ediyorsunuz. Hepiniz aklınızı kaçırmışsınız. Siz ne duygusuz insanlarsınız. Neredeyse beni de çarklarınızın arasında ezecektiniz.

Birden karşısındaki öteki yabancıları gördü. Hepsiyle tanıştırılmıştım ama, adlarını unuttum işte. Bu kadını tanıyorum. Terlediğini hissetti: Kadın, Süleyman Turgut Beyin son karısıydı. Onu tanıştırmamışlardı elbette: Bu kadını tanıdığımı sanıyorlardı. Odadakilerin yüzlerini inceledi. Hayır, kimse, Süleyman Beyin iki aylık karısını daha yeni tanıdığımı farketmemiş. «Emekli bir albay var,» dedi. Sevgi, Hikmet'e doğru eğildi: «Efendim?» Hikmet, kolunu, eski koltuğunun yanına dayadı: «Oyunları yazarken bana yardımcı oluyor. Üst katta oturan emekli bir albay var da. Hüsamettin Bey. Tiyatroya ve tarihe meraklı. Beni çok destekliyor.» Sevgi başını salladı, «Hep yazmak isterdin.» dedi. Öyle mi? Hiç hatırlamıyorum. Albayıma ne diyeceğim şimdi? Eski karımla barıştım albayım. Ne kötü söz. Söylemek, yapmaktan daha zor. «Beni çok teşvik etti oyunlar için,» dedi. «Dünyaya gücümüzü göstermek için çok çalışmamız gerektiğine inandırdı beni. Beni sabırlı bir dikkatle izledi. Sürekli ve düzgün bir şekilde çalıştırdı. Önce, oyunların hangi esaslara dayandığını incelemek gerekiyordu. Genel kuralları öğrenmeliydim. Bunun için de ilk olarak, nelerin oyun olmadığını, gerçekten ve oyuna benzemeyen başka şeylerden oyunu nasıl ayırmak gerektiğini incelemeğe başladık. Albayın derin tarih bilgisi, bize bu konuda çok yararlı oldu. Çünkü tarihte birçok oyun oynanmıştı, birçok oyun tekrarlanmıştı.

«Albay Hüsamettin Tambay da tiyatroya küçük yaştan heves ederek babası mirliva Hasan Paşanın (Müsellâh Hasan Bey, ölümü 1343 — 1947) vazifeten bulunduğu Sazandağ Askerî Sultanisinde meslekî öğreniminin ilk hazırlık dönemini idrak ederken mektebinin

yaz tatili münasebetiyle babası ile birlikte bir akrabasını ziyaret için gittikleri İstanbul şehrinde o zamanki adıyla Darülbedayi (asli: dar-ül-bedayi) bugünkü adıyla Şehir tiyatrosunda seyrettiği bir temsil vesilesiyle yukarıda bahsi edilen tiyatro tutkunluğu nüksetmiş ve sonradan bu şehre temelli yerleştikleri zaman Mektebi Harbiyeye devamı sırasında bu temsil heyetine gizlice katılarak figüranlık yaptığı günlerde sanata büyük bir aşkla bağlandığı gibi bu me-yanda tesirinden kurtulamadığı Otello (Arabın İntikamı) ve Hamlet (Hain Baba) piyeslerine özenerek bazı manzum dramlar kaleme almakla birlikte bu hevesi sanki, ondaki oyunculuk hevesi evveline mani olmamış ve bir fırsatını bularak Darülbedayi rejisörü M. T. R. Hakkı Bey (rahmetli Hakkı Bey) ile tanışmaya muvaffak olmuş ve yaz mevsimi temsilleri için namzet sıfatıyla imtihana katılan birçok heveskâr arasında temayüz ederek ‘Darülbedayi baş rejisörü M. T. R. Kemal’ imzasıyla verilen ve ‘I teşrinievvel tarihine kadar muteber’ olduğu kaydını taşıyan ‘heveskar sınıfı âlisine muvakkaten şehir emaneti sanayii âliye ve terakkiyi nefise encümeni daimisinin muvaffaka tiyle’ verilen bir karar mucibince sahneye dahil olduğunu öğrenince o gece sabahlara kadar uyuyamamış ve sokaklarda dolaşmış ve baba mesleği askerliği dahi kısa bir müddet için unutmaktan kendini alamayarak babasının sert tenkitlerine muhatap olmuştu. Büyük şehirde kalmış oldukları ilk yaz zarfında, birçok oyunda birbirine karşıt karakterleri olan figüran rollerini de büyük bir başarıyla canlandıran Hüsamettin Bey, Polonius’un öldürülmesi olayına karışan Hamlet’i tutuklamak üzere gelen Rosencrantz ve Guildenstern’in emir ve kumandasındaki askerlerden biri olarak görevini gereği gibi yaptıktan başka, sert bakışlarıyla da birçok seyircinin dikkatini çekti. Piyesin müellifi izin verseydi, Hamlet’i tutuklamak için hemen üzerine atılacağından kimsenin şüphesi yoktu. Aynı oyunda —kadro darlığı yüzünden— aynı zamanda bir adam, bir oyuncu, bir yüzbaşı, bir haberci ve bir gemici gibi isimsiz rolleri de büyük bir hevesle oynamaktan çekinmedi. Bunun dışında, başka bir figüranın hastalanması üzerine, Cornelius rolünü de geç vakitlere kadar çalışarak ezberlediği halde, tek konuşmasını, kendisiyle birlikte konuşan Voltimand’ın erken davranması yüzünden söyleme fırsatını bulamadı. Perde kapandığı zaman onu arayanlar,

bir köşede tek başına ağlarken gördüler. Bütün ısrarlara rağmen, o gece tekrar sahneye çıkmadı ve ikinci perdede kıral, ‘Hoş geldiniz dostlarım,’ yerine, sadece Voltimand’a ‘Hoş geldiniz dostum,’ demek zorunda kaldı.»

«İnsanlar istedikleri işlerle uğraşamıyorlar, ne yazık,» dedi birisi. «Bu albayınız da belki tiyatroda kendine önemli bir yer yapardı.» Hikmet itiraz etti: «Albayım bu emelini gerçekleştirmek için, bütün görev süresince çalışmaktan ve bir gün arzusuna kavuşacağını bildiği için ümit etmekten geri kalmamıştır. İnsan, içinde böyle yüksek bir gaye taşırsa, yaptığı her iş ona bu alanda yararlı olur. Ayrıca albay, emekliliğine her gün bir adım daha yaklaştığını ve yaşamakla amacına ulaşacağını hissetmiştir. Bir gün emekli olacağını ve bütün gücünü tiyatro üzerinde toplayacağını bildiği için inancını hiç bir zaman kaybetmemişti. Yıllar boyunca bütün piyesleri izlemiş, bütün tenkit yazılarını okumuştur. Bu arada zaman bulabilmiş olsaydı, Cornelius hakkında başlı başına bir oyun da yazacaktı: İçindeki bu eski yarayı tedavi etmek istiyordu. Askerlikten emekliye ayrıldıktan sonra, gene bu büyük tiyatro ülküsünü gerçekleştirebilmek için karısından ayrıldı; kendini oyunlara verdi.»

Hikmet çevresine baktı: Tanımadığı misafirler gitmişti. Galiba yerimden kalkmıştım bir aralık, birilerinin, ellerini sıkmıştım diye düşündü. Sevgi de odada yoktu. Hayır, gitmemişler; tepsiler, tabaklar ve yiyecekler arasında güründüler. Başı dönüyordu, insanlar üzerinde dikkatini toplayamıyordu. Herkes yerini aldı. Onu dinlemek üzere hazırlandılar. Benimle boy ölçüşmeyi düşünemezler. Öğrenmek hevesiyle tutuşan öğrencilere benzer bunlar. İnsan konuşurken kendini daha kuvvetli hisseder böyle öğrencilerin yanında. Hiç bir söz boşa gitmez. Yıllar sonra, birdenbire ‘Hatırlıyor musunuz?’ derler. ‘Çaylarımızı içerken bize oyunlardan ve albaydan ne güzel bahsetmiştiniz, ne kadar heyecanlıydınız, sizin büyük bir oyun yazan olacağınızı daha o gün anlamıştık.’ Fincanlarını aynı kibar ilgiyle tutarlar; size, beklemediğiniz bir anda, sözlerinizi çoktan unutmuş olduğunuz bir sırada mutluluk verirler. Birden, gecekondunun rahatlığını içinde duydu, Kirkor’un meyhanesindeki yumuşaklığı yaşadı. Burası da bir gecekondu. İşte dul kadın, işte

sevdiğim kadın. Albay nerede? Albayı içimde taşıyorum. Siz, gerçekten benim dışımda yoksunuz albayım, kızmayın bana.

«Albayım olmadan ben hiç bir şey yapamam,» dedi. «Albayım yıllarca düşünmüş, albayım yıllarca okumuş. Ben onu dünyaya tanıtmak için bir aracıyım. Benim yaşımda bir insan, tek başına böyle bir görevin üstesinden gelemezdi elbette. Yüzyılların ağırlığını omuzlarında taşıyamazdı. Ben onun yarışçısıydım, daha doğrusu yarış atıydım. Kendi bacaklarında eski güç olsaydı, bana ne: ihtiyacı vardı? ‘Oğlum Hikmet,’ dedi: ‘Sen istekli bir oyuncusun, sana bütün bildiklerimi öğreteceğim.’ Önce tekniği: , iyi bilmek gerekiyordu. Büyük oyun yazarları bize örnek: oldu. Onları tanıdık. Albayım da bilgilerini benimle birlikte yeniden değerlendirdi. ‘Oyunlar,’ dedi, ‘Oğlum Hikmet, gerçeğin en güzel yorumlarıdır. Bizim gerçek dediğimiz şey de, bazı güçlükler yüzünden iyi oynanamayan oyunlardır.’ Neden gerçeklerden kaçtığımı, ben de böylece anlamıştım. Artık kendimi geliştirmeliydim; soluğumu oyunlara göre ayarlamalıydım. Bu amaçla her şeyi kullanmalıydım. Bunun için de, önce her şeyi kullanmasını öğrenmeliydim. En küçük bir ayrıntı bile önemliydi.

«Birer oyun yazarı olarak yaşamağa başladık. Albayım hayatla ilgili her şeyi biriktirmişti: İnanılmaz bir koleksiyoncuydu. Bütün hayatını, sonunda oynayacağı büyük oyun için biriktirmişti. Albayım, bir hayat koleksiyoncusuydu. Hayatının hiç bir bölümünü çöp sepetine atmamıştı; bir gün lazım olur diye bir köşede saklamıştı. Kendisine yazılan bütün mektupları biriktirmişti. Kendi yazdığı mektupları da bir süre sonra geri almıştı. Tanıdıklarına gider ve ‘Mektuplarım zaman aşımına uğradı, onların üzerindeki hakkınızı kaybettiniz,’ derdi. Evet, hayatını büyük bir kıskançlıkla, büyük bir cimrilikle biriktirmişti. Kimse ondan bir şey alamamıştı. Büyük ve yüksek amaçlar uğruna her dakikasını, her saniyesini bir kenara koymuştu. Başkalarını bile, onunla ilgili şeyleri biriktirmeğe zorlamıştı. Kendisine gönderilen pusulalar, onu evde bulamayan tanıdıklarının kapı altından attıkları kartvizitler, makbuzlar, küçük notlar, cep defterleri gibi önemsiz şeyler bile bir kütüphane dolduracak kadar çoktu. İnsanın bir yerde muhakkak kendini ele vereceğini bildiği için, en beklenmedik

zamanlarda zayıflık göstereceğini tecrübesiyle tespit etmiş olduğu için, hiç bir belgeyi küçümsemezdi. Albayım, yorulmaz bir koleksiyoncuydu. Yolda yürürken başı daima önüne eğik gezerdi. Birinin yırtıp attığı bir mektup, balkondan düşen bir ev ödevi, arkadaşlarının can sıkıntısıyla üzerlerine anlamsız şeyler yazdıkları kâğıt parçaları, şaşmaz bir kesinlikle yerini bulurdu. Durmadan cümle biriktirirdi albayım; insana ait her şeyi bir köşeye koyardı. Oyun alanını genişletmenin gereğine içten inanmıştı. Beni de, hafızam kuvvetli olduğu için, bu işte kullanmağa başlamıştı. Gerçeği, iyi oynanan bir oyun haline getirebilmek için hiç bir fedakârlıktan çekinmemek gerekiyordu. İnsanların arasına karıştığımız zaman da, sabırlı bir yönetmen gibi onlara oyunların kurallarını öğretmeliydik. İnsanlar, çok kötü oyunlar oymuyorlardı genellikle. Her şeyi ancak bir kere, o da prova yapmadan, oynamak fırsatını buluyorlardı; üstelik, iyi bir oyuncuda bulunması gereken özelliklerden de haberleri yoktu. Böyle uzun bir oyunu, bu kadar sorumsuzca oynamayı, albayımın aklı almıyordu. İnsanların mimikleri ve jestleri son derece acemiceydi; diksiyonları inanılmaz bir şekilde bozuktu. Birçok kelimeyi yanlış söylüyorlardı. Başarısızlıkları bu yüzdendi. Birçok insan da kendisine uygun olmayan rolü benimsiyordu. İyi bir yönetmenin varlığına büyük ihtiyaç vardı. ‘Anladım albayım,’ diye bağırdım bir gün. ‘Demek bunun için insanların arasında bulunmaya katlanamıyorum. Bu yüzden, onlar kötü oyunlarına başlayınca, kaçacak delik arıyorum.’ ‘Sende doğuştan tiyatro sezgisi var,’ dedi albayım. ‘O halde ne yapalım albayım?’ diye ümitsizce sordum. ‘Oyunları düzeltelim,’ dedi kısaca.

«Yaşadığı hayat, onu hemen pratik sonuçlara götürürdü. Ben korkuyordum. Bu korku, birçok oyuna başlamamı engellemişti. ‘Yalnız bu sefer dikkat edelim albayım/ diye yalvardım. ‘Bu sefer bir oyuna gelmeyelim. Son fırsatı da elimizden kaçırmayalım. Bütün ihtimalleri hesaplayalım. Bütün teknikleri öğrenelim. Göründüğümüz kadar olmayalım. Hiç olmasa, göründüğümüzden az olmayalım. Hemen tükenmeyelim. Bütün milletlere rezil olmayalım. Bizden de iyi bir oyun çıksın. Mış gibi yapmaktan usandım albayım.’ Albayım, benim gibi telaşa kapılmadı. Her şeyi yeni baştan nasıl ele

alacağımızı anlattı. 'Bütün bildiklerini unut,' dedi bana. 'Zaten fazla bir şey bilmiyorum albayım,' diye itirafta bulundum. 'Her şeyden önce nefesimizi iyi ayarlamalıyız oğlum Hikmet,' dedi bana. 'Evet albayım!' diye heyecanla bağırdım. 'Hemen içkiyi, sigarayı ve boş düşünmeyi bırakıyorum. Bedava düşünmek yok artık!' 'Heyecanlanma,' dedi albayım. 'Heyecanlarını boş yere harcama.' Kendimi tutmak istiyordum. İnanın çok istiyordum. Gene de dayanamadım, bağırdım: 'Anlıyorum albayım! Her yeteneğimizi hesaplı kullanmalıyız. Batılılar, kendilerini tutmasını bildikleri için, büyük başarılara ulaştılar değil mi? Ölsen bir yudum su vermezler. Tabii şimdi anlıyorum: Bakalım bu suyun sana verilmesi doğru mu? Bakalım sen kimsin? Ya Goethe'nin de aynı suya ihtiyacı varsa? İlerleme başka türlü olmaz albayım. Onlar da önce çok hesapsız davranmışlar; bir sürü esaslı insan bu yüzden yok olup gitmiş. Ben de eskiden, şu zenginler — ama çok zenginler— servetlerinin küçük bir parçasını da neden bana vermezler? Neden böyle sürünüp dururum? diye içimden onlara itiraz ederdim. Elbette albayım: Önce, suyu hakettiğimi göstermeliyim. Kâğıtları biriktirdiğimiz gibi, heyecanlarımızı da biriktirmeliyiz bundan sonra albayım.'

«Büyük bir durgunluk gelmişti bana. Artık bağırmak istemiyordum. İyi bir yetiştirici olan albayıma kendimi teslim etmenin zamanı gelmişti.»

«Müzikte de böyledir,» diye atıldı Nursel Hanım. «İyi bir yetiştirici olmadan sonuç alınmaz.»

Ergun, «Ben de bir zamanlar spor yapmıştım,» dedi. «Atletizme çalışmıştım. Antrenör, her şey demektir.»

«Değil mi?» diye bağırdı Hikmet. «İngilizlerin neden sustuğunu artık anlamıştım. Kendimden utanıyordum. Bütün hayatımca konuşmuştum. Bir cümlesi aklımda kalmamıştı. Birden dehşete düştüm. Sonra, yok canım, dedim kendi kendime. Birkaç cümle kalmıştır elbette. Bütün gücümle düşünmeğe çalıştım. Hayır aklıma bir cümle bile gelmiyordu. Bazı atasözleriyle, çok dinlediğim için bir-kısmı ezberimde olan kötü şiirlerden başka bir şey hatırlayamadım. İngilizlerin sözlerini bile hatırlayamıyordum; demek onları da okurken

kendimi boş düşüncelere kaptırmıştım. Boş düşünceler bile bir yerde kullanılabilirdi. İnsan onları olduğu gibi koruyabilseydi, titiz bir koleksiyoncu gibi biriktirebilseydi, onlardan da bir şey çıkarılabilirdi. Hayır, boş düşüncelerimi de unutmuştum. Albayım sakindi, 'Her şeyin birden unutulmasına çok ihtiyacımız var,' diyordu. 'Ya hepsini unutmamışsam albayım? Yarım yamalak bildiklerim ya engel olursa bana?' diyerek, bir endişemi daha açıkça belirttim. 'Her şeyden önce, soğukkanlı olmalısın,' dedi. 'Soğukkanlı olmalıyım albayım!' diye bağırdım. Heyecandan yerimde duramıyordum, hem de soğukkanlı olmak istiyordum. 'Kendini yakıp bitirme,' dedi albayım. Ben de kendimi yakıp bitirmedim. Hayır, hiç bitirmedim. Soğukkanlı, soğukkanlı, soğukkanlı dedim kendime. 'Bir de İngilizlere soğuk deriz,' diye acı acı güldüm. Her şeyi ne kadar yanlış biliyorduk canım. Bizim bu durumumuz kısaca rezaletti. Ellerimle sandalyenin kenarına sıkı sıkı tütündüm; çok soğukkanlı ve çok sağlam bir biçimde durdum orada. Kendimi o kadar sıkmışım ki, bir süre sonra adalelerim ağrımaya başladı. 'Elbette albayım,' dedim. 'İdmanımız yok da ondan.'

«Bu yüzden bütün yarışmaları kaybederiz,» diye görünüşünü belirtti Ergun.

«Evet, bu yüzden kaybediyorduk; birçok yüzden kaybediyorduk. Bu nedenle bacaklarımın ve kollarımın ağrıması pahasına soğukkanlı olmalıydım. Kendime acımamalıydım. 'Evet, acımak albayım!' diye bağırdım. Henüz bağırmalarımı kontrol edemiyordum. Henüz, her düşünceyi, aklıma gelir gelmez söylemek gibi bir yanlış davranıştan kurtulamamıştım. Kant, elli iki yaşına kadar sabretmişti: Ben sabredemediğim için, onun yazdığı bir kelimeyi bile anlayamıyordum. Sandalyeye daha sıkı tutunarak, 'Düşüncelerini olgunlaştırıncaya kadar beklemelisin Hikmet,' dedim kendime. Ağrılara ve kendine acımaya boş vermelisin. Biraz düşündüm ve sabrettim; sonra, «Bizi bir de bu acımak mahvediyor albayım,' dedim. 'Başkalarına acımakla başlayan bu tehlikeli duygu, her zaman kendimize acımakla son buluyor. Kendimize acımaktan, başka işlere zaman kalmıyor. Acımak, ancak soyut bir düşünce olabilir. Ya da Batılılar gibi davranır insan: Acıdığı kimse için bir şeyler yapar. Buradan bir yere varır.

Batılılar neden bize bunları öğretmiyor? İşin esasını bana söyler misiniz albayım?»

«Hiç bir şeyin aslını öğretmez onlar,» dedi Sevgi. «Sonra bizi pazar olarak kullanamazlar. Onların yanında, yetişsek bile, işin esasını öğrenemeyiz. Temel bilgileri büyük bir titizlikle saklarlar. İşte durum meydanda: Bizim, kumaşlarımız neden bu kadar çabuk soluyor?»

«Her şeyimiz soluyor,» diye heyecanla atıldı Hikmet. «Alçaklar! Hayır, soğukkanlılığımı kaybetmemeliyim. Onlara kızmak da, bir çeşit kendine acımaktır. 'Kendimize acıyacağımıza kendimizi tanıyalım albayım,' dedim. 'Kendini tanı derler ya; bu sözün gerçek önemini kavrayalım.' 'Doğru,' dedi albayım. 'Fakat albayım, ben kendim olalı yıllar geçmiş; kendimi tanımadan geçen yılları unutmuşum. Onları nasıl öğrenmeli acaba?' Birden ümitsizliğe düştüm. 'Üzülme oğlum Hikmet,' dedi albayım. İşte iyi bir yetiştirici de böyle olmalıydı, değil mi? İnsanın kendini bırakmasına engel olmalıydı. Bu yüzden de kaybediyorduk. Zaten hangi yüzden kaybetmiyorduk ki? Bunların hepsini saymak bile güçleşmişti. Fakat, artık ümitsizliğe kapıl maktan korkmuyordum. Albayım her şeyin çaresini buluyordu. Bunun da çaresini buldu, 'Kendimizi başkalarına sorarız oğlum Hikmet,' dedi. Albayım bu kadar söyledi; ben onun sözlerini hemen çoğalttım. Zaten her sözü çoğaltıyordum; kötü alışkanlıklarımdan henüz vazgeçmemiştim. 'Kapı kapı dolaşırız albayım,' dedim. 'Bizi bize anlatın, bizi durmadan kötüleyin, diye yalvarırız. Bize acımayın. Bize kendimizi tanıtın. Durun, acele etmeyin: Önce kendinizi tanıyın. Önce kendinizi, sonra bizi kötüleyin. Bize vurun. Kendimize gelmemiz, kendimizi tanımamız için bizi iyice hırpalayın. Artık kaybedecek durumda değiliz. Bu ülkenin artık kaybetmeğe tahammülü yok. Kendimizi tanıyalım da sonunda yok olalım, zarar yok.' Albayım itiraz etti, 'Bir uçtan öteki uca geçme hemen,' dedi. 'Kendini aşırı uçlar arasında kaybetme.' 'Etmem albayım,' diyerek hemen razı oldum. Kendimi, yetiştiricime teslim etmiştim. 'Orta yol, değil mi albayım?' diye sevinerek sordum. Aslında, hemen her söze cevap yetiştirmemeliydim. Ne var ki, söylenenleri anladığımı o anda göstermek istiyordum. Bu davranışım da, yeni baştan kurmak istediğim öz varlığıma zararlı oluyordu. Hayır, bir bakıma da

yararlıydı: Kötü huylarımı, dolayısıyla kendimi tanıyordum. Kendimi, bir de başkalarına sorsaydım, kim bilir ne kadar esaslı olacaktım? Evet, çok akıllı ve kavrayışlı görünmemeliydim. Çünkü böyle değildim. Biraz aptal olmasını öğrenmeliydim. ‘Bir de Batılıları aptal buluruz, değil mi albayım?» diye gülerek sordum. ‘Onların acelesizliğini, meselenin esasını öğrenmek isteyen sabırlı durgunluğunu, aptallıkla nitelendiririz. Oysa acele etmek yüzünden, kendimizi bir kere daha ele veririz. Aptal olmalıyız albayım, aptal! Bütün kurtuluşumuz buna bağlı.’

«Kurtuluşumuzun bağlı olduğu niteliklerin sayısı bir çığ gibi büyüyordu. Neredeyse ilk nitelikleri unutacaktık. Bu nedenle, bilimsel de olmak için, hemen bunları kaydettik. Büyüklü küçüklü otuz yedi neden çıktı ortaya. Üstelik, işin daha basındaydık. Ben, sayının yüze yaklaşmasından korkuyordum. Fakat, bu meselenin üzerinde durmak gereksizdi. Ön yargıyla yola çıkılamazdı. İşin gittikçe zorlaştığını albay da görüyordu. Ayrıca, yeni ilkelerimize göre, biraz da aptal görünmemiz gerekiyordu; aptallar gibi ortaya atılmak da tehlikeliydi. Bu, bizim için kavranması güç bir durumdu. Albayım, ‘Eskiler buna tecahülü arifane derler oğlum,’ dedi. ‘Anlamadım albayım,’ dedim. Oysa anlamıştım; çok duyduğum bir sözdü. Fakat, hemen anlamış görünmek istemiyordum; bu huyumdan çok çekmiştim. Artık, ilk ortaya koyduğumuz ilkeleri uygulamağa başlamıştım. Kendimle bir an gurur duydum; çok değil. Çünkü bizim ilerlememizi engelleyen otuz yedi durumdan on yedincisi, gereksiz gurura kapılmaktı. Yirmi ikincisi ise, on yedinci ilkenin aşırı uygulanması sonunda, kendini küçümsemek gibi başka bir yanlışlığa sürüklüyordu insanı. Böylece iki ilkeyi daha uygulamış oluyordum ki, insan biraz kendini tutarsa otuz yedi ilkeyi birden uygulamak işten değildi. Fakat albayım fazla heyecanlanmamı istemiyordu; başlangıç için bu kadarı yeterdi. Yirmi dokuzuncu ilke de bize, iyi başlangıçların tarihimizde çok görüldüğünü, önemli olanın iyi bitirişler olduğunu bildiriyordu. Baştan çok yorulmamalıydım. Fakat idmanlarımı da hemen bitirmek istemiyordum. Soluklu olmalıydım. Bunun üzerine albayım, ‘Baştan itibaren tekrarlayalım ki, iyice yerleşsin bunlar,’ dedi. Çok haklıydı; her zaman o durum için gerekli olanı hemen

bulup çıkarıyordu. Bana örnek olmak için, kendisi de bu çalışmalara katıldı; onun yaşında, benimle birlikte koşmak büyük bir fedakârlıktı. ‘Susmalıyız,’ dedik ‘Susmalıyız.’ ‘Acele etmemeliyiz, acele etmemeliyiz,’ Ben, ‘Heyecanlanmamalıyız,’ dedim. Sesim biraz yüksek çıktı gene. Albayım uyardı. Fısıldayarak, ‘Aptallaşmalıyız,’ dedim. ‘Kendimizi tanımalıyız, kendimizi başkalarından sormalıyız.’ Oluyordu. ‘Unutmalıyız albayım,’ dedim. ‘Kötü günleri unutmalıyız.’ Gözlerim yaşarmıştı.»

«Piyano çalarken de,» dedi Nursel Hanım, «Tekrar çok önemlidir. Başlangıçta da önemlidir, ilerledikten sonra da.» «Nasıl başlanır?» diye sordu Hikmet, heyecanla. Nursel Hanım gülümsedi: «Önce tırnaklarını kesmelisin.» dedi. «Uzun tırnakla olmaz.» «Duymuştum,» diye sevindi Hikmet. «Evet, belki piyano çalmasını da öğrenebilirim. Hemen bir makas bulalım.» Düşündü. «Acele ettim gene,» dedi. «Hayır, dağılmamalıyım. İnsan bir şeyi ciddiye almalı. Bir kadın arkadaşım vardı, bir gün benim gibi piyano meselesinden heyecanlanıp tırnaklarını kesmişti hemen. Fakat piyanoyu bıraktı sonra; çünkü kendini ciddiye almıyordu. Böyle bir şeye hakkı olduğuna inanamıyordu. Tırnaklarını kestiği halde kendini ciddiye almadı. Fakat, belki de bu yüzden heyecanı, ciddi insanlarınkinden daha güzeldi. Neyse. Albayımla ben kendimizi ciddiye alıyorduk. Otuz yedinci ve en önemli ilkemiz buydu. Evet, biz kendimizi ve bunları düşünen aklımızı ciddiye alıyoruz. Çünkü bütün ilkelerimizi aklımıza dayandırıyoruz. Çünkü en büyük hazinemiz aklımızdır. Bunu unutmadıkça, mantığımızı da sağlam tuttukça, onun üzerine her şeyi kurabiliriz. Piyano da çalabiliriz, atletizm de yapabiliriz.»

Hikmet, çevresinin boşaldığını hissetti: Ergun odada yoktu, başkaları da yoktu. Belki içeri gitmişlerdir gene, diye düşündü. Evi dolaşıyormuş gibi yaparak odalara göz attı: Kimse yoktu. Demek ellerini sıktım. Odaya döndü: Nursel Hanımla Sevgi’den başka kimse yoktu. Olabilir, dedi kendi kendine; biraz dalgın olunabilir, bunda bir zarar yoktur. İnsan sonunda hatırlıyor işte. Kadınların elbiselerine baktı. Bu elbiseleri de hatırlamalıyım, yalnız önemli şeyleri hatırlamalıyım. İnsanın düşünce ve hafıza gücü sonsuz değildir; onu korumalıyım. Kendimi iyi hissediyorum. Gülümsedi.

Nursel Hanım da gülümsedi: «Çok çalışmışa benziyorsunuz.» «Evet çok çalıştık. Bu bakımdan kendimizi korumadık; buna tenezzül etmedik. Benim endişeye düştüğüm zamanlar oldu: ‘Albayım,’ dedim. ‘Kendimizi acaba boş yere harcamıyor muyuz? Ya başaramazsak?’ Aslında bu korku yersizdi; otuz üçüncü ilkeye göre, kendini harcama korkusu ve olduğu gibi koruma endişesi de zararlıydı. Albayım beni yatıştırdı. ‘Birilerinin başlaması lazımdı oğlum Hikmet,’ dedi. Aynen böyle söyledi. Çok yorgun olduğumuz bir sırada konuşuyorduk. Ben kahve pişirmiştim; sigara molası vermiştik. O gün oldukça yol almıştık. Herhalde yorgunluktan olacak, belirsiz kuruntulara düşmüştüm. Ayrıca, bir odanın içinde, kendi başımıza ve yardımsız çabalamanın da korkusu vardı. Ülkede kimse bizi desteklemiyordu. Kimse, ne yaptığımızı bilmiyordu. ‘Bizi tanıyacaklar mı albayım? Sesimizi duyurabilecek miyiz? Yoksa bir tecrübe tavşanı ya da bilinmeyen bir bilim adamı gibi, kendimizi kendi üzerimizde deneyerek yok olup gidecek miyiz?’ Giriştiğimiz işin altından kalkılabilir miydi? ‘Giriştiğimiz için temelleri sağlam,’ diyerek endişelerimi dağıttı albayım. ‘Aklın temelleri üzerine oturuyoruz.’ Ben heyecanlandım. Akü sözünü duyunca heyecanlanıyordum. Aklı çok seviyordum. İkimiz de heyecanla ayağa kalkarak ‘En Büyük Hazinemiz Aklımızdır’ marşını hep bir ağızdan söylemeğe başladık. Bu marş, Akıl Cumhuriyetinin millî marşıydı. Bu marş, bizim derinliklerimizden kopup gelen bir sesti. Albayım, zamanında askerî bandoda çalmış olduğu için müzikten anlıyordu. Marşı o bestelemişti. Hep bir ağızdan söylüyorduk:

En büyük hazinemiz aklımızdır
Aklımıza güvenmek hakkımızdır
Hayatta aklımızdır en güzel şey
Akılsızlar bize kulak verin hey!

Biz bu aklı bulmadık sokaklarda
Görevimiz onu korumaklarda
Kurtulduk, başka akıllar bize yük

Aklımızdır hazinemiz en büyük.

«Ben, aynı zamanda marşın güftesini de yazan albayıma itiraz ettim: Müzikten anlamakla birlikte şiire aklı eriniyordu: Korumaklarda denir miydi? Albayım kızdı, daha henüz eski akılların etkisinden kurtulamadığımı ileri sürdü. İkinci kıtanın üçüncü mısraını anlamamış mıydım? Bu albayımla ben başa çıkamazdım.»

Hikmet, gözlerini yerden kaldırdı: Nursel Hanım da gitmişti. Bunu da görmemiş olamam, diye homurdandı içinden: Giderken haber vermedi bana. Zarar yok, ne yapalım? Daha iyi oldu: Sevgi'yle istediğim gibi konuşurum. Bunu beklemiyor muydum? Benden sıkılanlarla işim yok. Yalnız, Sevgi'nin hangi elbiseyi giydiğini unutma. Görmek istediklerini hatırla yeter.

«İşte bunun için Sevgi,» diye söze başladı, «Bu yorgunluklar beni yordu. Bir süre bunları düşündüm sadece. Fakat her zaman seni düşündüm. Ve sonunda, seni sevdiğimi söylemeğe geldim sana.» Başını kaldıramıyordu. «Çünkü benim durumumu en iyi sen anlarsın. Yalnızlığı ve korkuyu en iyi sen bilirsin. Yorgunluklar vardılar, fakat ümitsizlik yoktular. Sen bir yerde bulunuyordun. Yumuşak bir yerdeydin. Sert köşelere çarpmaktan yorulan aklımın durgun ve sürekli bir aşk içinde ancak seninle birlikte dinleneceğini biliyordum. Bizi başkaları anlamaz Sevgi. Başkalarının aklı başkadır. Bu yüzden ikimizi hep garip bakışlarla süzmüşlerdir. Şimdi beni de garip, bakışlarla süzenler var. Ben onlara aldırmıyorum. İnsanların beni beğenip beğenmemeleri umurumda değil artık. Ben kendimi tanımakla ilgiliyim. Albayımın tavsiyelerini tutmakla ilgiliyim.

«Para meseleleriyle de ilgili değilim. Albayımla birlikte bir şeyler yaparız nasıl olsa. Çünkü bu arada yazıcılığımızı çok geliştirdik. Nerede ne söylenmesi gerektiğini çok iyi inceledik. İnsanlara bunu öğreterek hayatımızı kazanabiliriz. Onları yanlış sözlerin tehlikelerinden kurtarabiliriz. Hüsamettin Bey konuşmalar hazırlıyor. Bir daktilo kiraladık; ben de çoğaltıyorum bu konuşmaları. Törenler için güzel söylevler hazırladık.' Nişan törenlerini izliyoruz gazetelerden. Onlara nikâhta, düğünde gerekli olan konuşmaları, postayla gönderiyoruz. Kitap gibi ödemeli gönderiyoruz. Daha önce

bir mektup yazıyoruz, durumu açıklıyoruz. Postaya parayı ödeyen rahata kavuşacak. Aşk mektupları, kısa ve uzun yolculuk mektupları da yazdık. Bunları kırtasiyecilere satmayı düşünüyoruz. Mektup yazmak için zarf-kâğıt almaya gidenler, isterlerse bu hazır mektuplardan da yararlanacaklar. Her birinin üstünde çok çalıştığımız için, akla gelebilecek bütün ihtimaller üzerinde durduğumuzu sanıyorum. Ziyaret konuşmalarıyla tiyatro ve sinemadan dönerken yapılacak yorumların kalıpları üzerindeki çalışmalarımızı sürdürüyoruz. Kitapları okumadan öğrenmeleri ve üzerinde konuşabilmeleri için insanlara yararlı olmak amacıyla da incelemelerde bulunuyoruz. Bu konuda meslekten eleştirmecilerin başvurdukları yollardan kaçınmaya çalışıyoruz. Dediğim gibi, para meselesi bizim için önemli değil. Çünkü görmüşümdür ki, insan bir şey üzerinde çalışır, onu hakkıyla başarırsa, sonunda muhakkak bir yararını görür. Bunu da albayımdan öğrendim. İnsan parayı kendine dert edinmemeliymiş; kimse aç kalmazmış.

«Ben, kendimi tanımak için, daha çok başkalarıyla görüşüyorum. Albayımın da yardımıyla eski dostların bir listesini yaptım; onlarla kendim hakkında, konuşuyorum. Geçen gün annemin ve babamın mezarlarını ziyaret ettim. Taşın üstüne oturup onlarla bir süre konuştum. Onlara sitem edebilirdim. Neden albayım kadar olamadınız? Benimle uğraşmadan beni hayata gönderdiniz? diyebilirdim. Demedim. Neden bu kadar erken öldüklerini de yüzlerine vurmadım. Yalnız kendimle hesaplaşmak istiyordum. Onlar öldükten sonra neler yaptığımı anlattım: Senden ayrılmıştım, gecekonduya yerleşmiştim, çalışmıyordum, param gittikçe azalıyordu, kötü rüyalar görüyordum. Sonu belirsiz bir takım işlere girişmiştim, belki de ölüme yaklaşmıştım, evet onların ölümleri bana da bulaşmıştı, yakınımdan geçmişti. Bana inanılmaz gelen bu ölümlerden sonra başka ne yapabilirdim? Annem, benim ölümden korktuğumu bilirdi; bunu bildiği halde gene de ölmüştü. Tabii ben, bu ölümlerin hesabını sormadım onlardan. Benim onlara karşı çıkamayacağımı, çünkü bunu beceremeyeceğimi düşünüyorlardı. Beni yalnız bıraktıkları için fazla üzgün görünmüyorlardı; öldükleri için, yaşayanlara acımıyorlardı. Belki ben sizin kadar yaşamam,

dedim onlara. Benim ne olacağımı bilebilir misiniz? Ben de size acımıyorum işte, dedim.

«Başka tanıdıklara da uğradım. Onların ayağına gittim. (İnsanlar bundan hoşlanırlardı.) Nazmi evlenmişti. Şehrin uzak bir yerinde, karanlık bir mahallede oturuyordu. 'Yakında elektrik verecekler buraya,' diye ümitliydi. Oturduğu daireyi satın almıştı. İki çocuğu olmuştu. Küçük çocuğunu kucağına alarak, bana uzattı. Çocuk, 'Be - ba,' gibi anlamsız sesler çıkardı elini bana uzatarak. Bir zamanlar kimseyi beğenmeyen Nazmi, bu seslere hayrandı. Anlattığına göre, Behçet'in oğlu daha iki sesi bir araya getiremiyordu. Bu çocuk muhakkak büyük adam olacaktı. Radyo çalarken de başını o tarafa doğru uzatıyordu. Demek müziğe de kabiliyeti vardı. Sonra, saman gibi sarı bir kadın mutfaktan çıktı; sıcak sudan kızarmış elini bana uzattı, 'Oğlumu nasıl buldunuz' diye sordu. Ben çocukları sevmiyordum; onları çok aptal buluyordum. Allahtan ben hiç çocuk olmamıştım. Bir yıl sonra Nazmi'nin oğlu üç heceyi bir arada çıkaracaktı; bu, ömür törpüleyici bir işti. İnsan da çocuklarla birlikte aptallaşıyordu zaman geçtikçe. İşte Nazmi de başını çocuğun karnına dayıyor ve 'Ulu-dulu' gibi sesler çıkarıyordu; çocuk gibi anlamsızlaşıyordu. Başını kaldırarak, 'Karım bize güzel yemekler yapar şimdi,' dedi. Bir başka anlamsız yaratık olan karısı da çok kötü yemekler yaptı. Yağsız ve çorba gibi sulu olan bu tatsız tuzsuz şeyleri yemek boyunca övdü durdu Nazmi. Ev yemeğinin iyiliklerini sayıp döktü. Oysa, lokantalarda daha iyi yemek yapıyorlardı. Sonunda ben de onlar gibi aptallaştım, lüks lambasının ışığında yediğimiz yemeklerin iyi olduğundan, insanın kendi evinde oturmasının yararlarından söz ettim. Nazmi de bana, 'Alay mı ediyorsun?' demedi. Ben de ona, 'Nedir senin bu durumun?' demedim. Birbirimize bir şey demedik. Ben ona, kendimi soracaktım; yemekler, be — ba'lar, sarışın kadınlar arasında ne diyeceğimi unuttum. Yemekten sonra, lamba ışığında kitaplarımızı okumağa çalışırken ona, eski günlerden, çatışmalarımızdan filan bahsettim; bütün suçun bende mi olduğunu sordum. Soruyu anlamadı: Benim ona yaptıklarımı hatırlamıyordu. En kötüsü bana yaptıklarını da unutmuştu. Ben anlattıkça, artık önden üç tanesi altın olan dişlerini

göstererek gülüyor, ‘Söylemişimdir herhalde,’ ya da ‘Bak sen şu işe,’ diyordu. Bizi anlamadan dinleyen karısına da, ‘Bak neler söylemişim bir zamanlar, insanların kalplerinde ne fırtınalar yaratmışım,’ der gibi baktı. Bu sırada çocuk, yerden bitti birdenbire. Babasına bir kalem uzattı. ‘Yemekten sonra bilmece çözerim de,’ dedi Nazmi, ‘Akıllı oğlum, bana bunu hatırlatıyor.’

«Biz böyle olmamalıyız Sevgi; böyle olmak istesek de böyle olmamalıyız. Biliyorsun, albayımla çalışmağa başladıktan sonra, kötü oyun yazmak ve oynamak yasak, dedik. Ülkemize ve insanlarımıza karşı bir görevimiz var. Nazmi gibi, çocuk akıllı olsun diye, mutfak raflarına üstün mamalar dizemeyiz. Ne tedbir alınırsa alınsın, çocuklar aptal olur. Sen de karnındaki böyle bir çıkıntıyı bol elbiselerin altında saklayamazsın. Biz albayımla her şeyi kararlaştırdık, nasıl yaşayacağımızı tespit ettik. Bundan sonra hata yapmayacağız. Çılgın bir kalabalığın ortasında, nereye döneceğimizi bilmeden koşuşup durmayacağız. Kime ne söylediğimizi çok iyi bileceğiz. Kendimizi tanıyacağız.

«Sonra ayrıldım Nazmi’den. Benimle otobüs durağına kadar yürüdü, elindeki fenerle bana yol gösterdi. Tam zamanında çıkmıştık evden: Son otobüs, ışıklarını yakmış, beni bekliyordu. Nazmi her şeyi ayarlamıştı; oğlu gibi o da akıllıydı. Ben otobüse binerken sarıldı bana, öpüştük. (Bu adama bir zamanlar kızardım.) Otobüs köşeyi dönünceye kadar bana el fenerini salladı. (Belki biraz daha salladı sonra.) Otobüse binerken, ‘Yalnız oturuyorum, istersen bir gün uğra bana,» dedim Nazmi’ye. Biletçi’nin surat asmasına rağmen, adresi yazdırıncaya kadar otobüsü beklettim.

«Bir gün de Dumrul’a gittim. Karışık bir sokakta, çok yüksek bir apartmanın çatı katında oturuyordu. Burası daha önce çamaşırhaneymiş. Kapıcı da Dumrul’un en üst katta oturduğunu söyledikten sonra ben merdivenleri çıkarken ters ters bakmıştı bana. Kapıcılar, sevmedikleri kiracıların ziyeretçilerine böyle bakarlar. (Dünyada çok sevgisizlik vardı.) Dumrul beni karşısında görünce çok şaşırdı. Çoktandır kimse beni görünce böyle şaşırmamıştı. Çıplak bir masanın üzerine gazete kâğıdı sermiş, sucukla şarap içiyordu. Önce konuşamadı, dili dolaştı. Birkaç şişe devirdiği anlaşılıyordu. Odada

perde yoktu. (Çok yüksekte oturduğu için onu kimse görmüyormuş.) Ayakta sallanıyordu. İki sokak köpeği gibi bakıştık. Birbirimizi kokladık. 'Allah allan şuna bak' dedi. Başka bir söz edemedi. Bana dokundu, her tarafımı yokladı. Beni eksenim etrafında çevirdi, her doğrultudan baktı bana. 'Otur birader,' dedi. Bir çay fincanı da bana getirdi, fincana şarap doldurdu. 'Ben çok içemiyorum artık, Dumrul,' dedim. 'Allah allah olur mu?' diye güldü. 'İçince kötü rüyalar görüyorum Dumrul,' dedim ona. Beni dinlemedi, 'Haydi bakalım içelim,' dedi. Neden geldin? nereden çıktın? diye sormadı. Beni görünce, kimsenin şaşırmadığı kadar şaşırdığı halde, böyle sorular sormadı. Odanın çıplaklığı için özür diledi, 'İnsana lazım olan bir yatak,' dedi, 'Bir de kitaplar.' Ukalalık için böyle söylemedi. Bütün eşya bundan ibaretti. 'Bir de daktilo tabii,' 'Fakat çabuk yazamıyorum daha.' Ben karımdan ayrıldım, Dumrul.' dedim. 'Yaa,' dedi, 'Çok şaşırdım.' dedi. 'Hiç tahmin etmiyordum.' Oysa, biliyorsun Sevgi, seninle ilk kavga ettiğimiz sabah bizimle birlikteydi. 'Eeee ne var ne yok?' dedi ve güldü. Çok içki içmiş olduğu için gülüyordu. Elindeki çay fincanını, çay fincanıma vurarak, 'Haydi bakalım,' dedi. 'İçki bize de dokunmuyor mu sanıyorsun?' Bana hemen nerede oturduğumu sordu, adresimi aldı. Birdenbire gelişime ve senden ayrılışıma, durmadan şaştı. Başkalarına da gittim Sevgi. Hemen hepsiyle bir takım küçük olaylar yaşamışım, bana bir zamanlar dokunan küçük olaylar. Bunun dışında onlara kendimden bir şey vermemişim; bu yüzden, onlardan da pek bir şey alamadım. Çoğunu güldürmüşüm bir zamanlar; bu yüzden, beni gülerek karşıladılar. Oysa ben insanları ağlatmak istiyordum. Hiç olmazsa ben ağlayabilseydim. Babamla annemin sağ olduğu sırada bize çamaşıra gelen bir Fatma Hanım vardı, radyoda okunan mevluda ağlardı. Sonra annem de katılırdı bu ağlamaya. Ben onları paylardım. 'Sen anlamazsın,' derlerdi. Gerçekten anlamıyordum. Nasıl ağlıyorlardı, hiç bir şey anlamadıkları halde? Şimdi ben de, söylediklerimi anlamasalar bile bana ağlamalarını istiyorum. Belki de sözlerimin tam anlaşılmamasını, gene de benim için ağlanmasını istiyorum. İnsanları ağlatmanın bu kadar güç olduğunu bilmezdim. Aslında, kendimi de ağlatamıyordum. Kendimi heyecanlandırma yeteneğinden yoksun kalmıştım. Bir bakıma iyiydi bu: Otuz yedi

ilkemize uygundu. Fakat ben de kupkuru olmuştum işte. Sonunda büsbütün kuruyup yok olacaktım. İşte Sevgi, bu acıklı sona varmadan önce buraya gelerek', seni eskisi gibi sevdiğimi söylemeğe karar verdim. Bunu kafamda çok kurdum, içimde çok yaşadım; kaç kere kapıya kadar geldim. Uzun provalar yaptım. Albayımla da bu meseleyi üstü kapalı konuştum. Sonunda, seni eskisi gibi sevdiğimi söylemeğe karar verdim. Söze başlamak için, bundan iyi bir giriş bulamadım: Seni eskisi gibi seviyorum Sevgi. Belki uzun bir süre susmalıydım önce. Sonra gözlerine bakmalıydım. Ya da boşluğa bakarak boğuk bir sesle konuşmalıydım. Hepsini düşündüm, hepsini oynadım. Sonunda, seni eskisi gibi sevdiğimi söylemeğe karar verdim. Bundan daha iyisini bulamadım. Arkadaşlarım da bana yardımcı olmadı. Onlara da sormak isterdim ne yapmak gerektiğini. Oysa bir zamanlar benimle bu konuda çok uğraşmışlardı. Yolda gördüğüm kadınlara, bir toplantıda tanıştırıldığım kadınlara, bir barda masama gelen kadınlara neler söylemem gerektiğini bana uzun uzun talim ettirmişlerdi. Buraya gelmeden önce, aynanın karşısında kendimi çok seyrettim, fakat uygun bir davranış bulamadım. Daha önce de seyretmiştim aynada kendimi: Arkadaşlarımın öğrettikleri sözleri denemiştim. Fakat kadınlar, acemi bir oyuncu olduğumu hemen anladılar: Lütfen yerinize oturun, dediler. Söz birliği etmiş gibi hep bir ağızdan, 'Lütfen yerinize oturun,' dediler. Ben de lütfen yerime oturdum. Çünkü, ben söz dinleyen bir erkektim. Herkesin sözünü dinledim. Kendini kötülersen sana acırlar bütün kadınlar, denildi bana. Ben de kendime acındırmak için gittim kadınların yanına: Lütfen yerinize oturun, dediler. Lütfen yerinize oturun. Sonunda kendime, ben acıdım. Şimdi yerimden kalkmak, sana yaklaşmak istiyorum. Lütfen yerine otur, diyecek misin bana?»

Başı ağırlaşmıştı. «Başımı taşıyamıyorum,» diye söylendi. Başını kaldırdı: Sevgi yoktu. «Hayır,» dedi kendi kendine. «Gitmiş olamaz. Herkes gidebilir, Sevgi gidemez. Bunu çok iyi biliyorum. Bunun provasını çok yaptım. Burası onun evi. Hesapta bu yoktu.» Çevresini inceledi. Sevgi yoktu. Sevgi'nin evinde değildi. Bütün vücudunu bir ter kapladı. «Demek eve dönmüşüm,» diye mırıldandı. «Bu sefer de

ben allahaısmarladık demişim. Elimi uzatmışım. Yatağıma uzandığıma göre demek böyle yapmışım. Sözü bir yerde bitirmesini becerememişim.»

Yatakta yan döndü, yorganı üstüne çekti, «Uykum var,» dedi. «Uyumalıyım.»

16
SON YEMEK

Gözlerini açtığı zaman oda gene karanlıktı. Sevgi'yi görmüştü. Onu eskisi gibi sevdiğini söylemişti. Sevgi'ye bakıyordu. Onun konuşmasını bekliyordu. Sevgi, başını önüne eğmiş düşünüyordu. Oysa, bir şey söylemesi gerekiyordu. Hikmet, ne sonuç aldığını öğrenmek istiyordu. «Ne diyorsun?» diye sordu Sevgi'ye. «Ne diyeyim?» diye karşılık verdi Sevgi. Hikmet yerinden kalktı, Sevgi'ye yaklaştı; onun elini tuttu. Sevgi elini çekti, «Yerine otur lütfen,» dedi. «Neden?» diye direndi Hikmet. «Geç kaldın,» dedi Sevgi. Hikmet, elini Sevgi'nin karnına koydu, bütün gücüyle sıktı etini. «Yapma,» dedi Sevgi, «Bizi görecekler.» Hikmet, Sevgi'nin elini tuttu, onu kaldırdı, divana götürdü. Hemen sarıldı. «Ne yapmak istiyorsun?» dedi Sevgi. Hikmet baktı. İkisi de soyunmuştu. Sevgi'nin üstündeydi ve bir şey yapamıyordu. «Bana ne yapmak istediğini anlat,» diye yumuşak bir sesle konuştu Sevgi. Divanda çok zor bir durumda yatıyorlardı. Sevgi haklıydı; bu durumda istediği gibi davranamazdı. Bütün isteğine rağmen içinde bir şey hissedemiyordu. «Bana neden geldin o halde?» diye sordu Sevgi; bir eliyle Hikmet'i okşuyordu. Hikmet kaçmak istedi, yapamadı: Divanda, Sevgi'yle duvar arasında sıkışmıştı. Bacaklarını kapatmak, Sevgi'ye engel olmak istedi. Bir şeyler hissetmeliyim, diye söylendi. Uyumalıyım, dedi; uykum var.

Kapı çalmıyor, diye düşündü. Hayır düşünmedim, duyuyorum. Yataktan kalktı, kapıyı açtı: Dumrul gelmişti. «Bu saatte uyuyor musun?» diye güldü Dumrul. Onu içeri aldı. Şaşırmamıştı. Dumrul'a evi gezdirdi. «Çay içer misin?» diye sordu. Mutfağa giderken kapı

tekrar çalındı. «Nazmi! Nereden çıktın?» diye şaşmış göründü. Merdivenlerden biri daha çıkıyordu: Behçet. «Buyrun çocuklar, ne iyi ettiniz,» dedi isteksiz bir sesle. «Bu kadar zaman nerelerdeydiniz?» Behçet'le öpüştüler. Yukardan albayın sesi geldi: «Hikmet!» «Albayım buyrun!» diye seslendi Hikmet, «Sizi tanıştırmak istediğim arkadaşlar var.» «Kusura bakmayın,» diye odaya girdi Hüsamettin Bey. «Gençleri rahatsız ediyorum galiba.» Hikmet güldü. «Şaşırdınız albayım; biz bu cümleyi başkaları için hazırlamıştık.» «Size sandalye getireyim çocuklar,» dedi Hüsamettin Bey. «Ben de yardım edeyim albayım,» diyerek Behçet de onunla birlikte çıktı. «Geniş bir yerde oturuyorsun,» dedi Nazmi. «Kirası ucuz mu?» Behçet ve albay, yanlarında Fikret'le göründüler. «Fikret yanlışlıkla üst kata çıkmış,» diye açıkladı Behçet. Nazmi gülümsedi: «Ben haber vermiştim ona. Fikret, seni Hikmetle tanıştırayım.» «Biz tanışıyoruz,» dedi Hikmet. «Evet, galiba birçok yerde gördüm sizi.» «Aynı anda olmasın sakın.» Gülüştüler. Nurhayat Hanımın küçük oğlu kapıyı çaldı: «Annem, bir dakika pencereden baksın diyor!» «Söyle annene, hemen gelsin buraya.» «Seni saklandığın delikte bulup çıkardık,» dedi Behçet. Nurhayat Hanım sıkılarak kapıda duruyordu. «Gel Nurhayat Hanım, yabancı yok aramızda.» «Rahatsız ediyorum galiba.» «Yok «anım, gel içeri. Bu kadar insanı yalnız başıma nasıl ağırlarım? Bize o güzel kuru fasulyenden pişir bakalım.» Nurhayat Hanım, «Ellerim ıslak, kusura bakmayın,» dedi. Hikmet, dul kadını tanıştırdı. «Nurhayat Hanım,» dedi. «Oğlu askerde piyes yazar.» Behçet mutfaktan bağırdı: «Büyünü bozduk içte: Albayını da dul kadını da tanıdık.» «Siz zahmet etmeyin» diyerek mutfağa koştu dul kadın. «Nurhayat Hanım, kapıya bakıver!» diye seslendi Hikmet. «iki bayan seni soruyor Hikmet Bey.» «O günden beri neden hiç görünmedin?» diye sitem ederek içeri girdi Sevgi. «Tanımayanlar için!» diye bağırdı Hikmet, «Sevgi: Eski karım. Nursel Hanım: Bir numaralı dul kadın!» Nursel Hanım, «Terbiyesiz,» dedi ve Hikmet'i hafifçe iterek geçti. Nurhayat Hanım kahveleri getirdi, dağıttıktan sonra pencereyi açtı. «Salim! Kardeşinle birlikte evdeki sandalyeleri buraya taşıyın bakalım.» Hikmet, Salim'in eline bir kâğıt verdi: «Bakkal Rıza bunları hemen göndersin, olur mu?» Biraz sonra Rıza Bey, çırağıyla birlikte kapıda göründü: «Bir ordu mu besleyeceksin Hikmet Bey?» diyerek

içeri girdi. «Kusura bakma, misafirlerini görmedim.» «Bu orduya sen de dahilsin Rıza Bey.» dedi Hikmet, «Ayakta durma.» Onları zorla divana oturttu. «Dükkânı kapayıp geldim. Beni tutma üstad.» «Saçmalama. Bugün de beş on lira az kazanı ver. Burada öyle konuşmalar olacak ki birazdan, bu temsilin biletlerini karaborsada bile bulamazsın.» Gitti, yandaki küçük odanın kapılarını açtı: «Sen Süleyman'ı eve kadar gönder de oturacak bir şeyler getirsin bize. Senin hanımı da çağırsın. Süleyman! Sen de geri gel, sakın dükkâna gitme ha!» «İki oda olunca sığarız elbette,» diyerek sandalyelerin bir kısmını küçük odaya taşıdı Dumrul. Hikmet gülerek bağırdı: «Daha gelecek var mı?» Sevgi, «Ergun, yarım saat sonra gelir, arabamla sizi alırım demişti,» diye karşılık verdi, «Nursel Hanımla çarşıya çıkacaktık.» Bir korna sesi duyuldu Hikmet pencereden sarktı: «Ergun! Yukarı gel, şölen var bugün.» «Eve gidiyorduk Hikmet. Daha yemek yapılacak.» «Saçmalamayın. Paketleri ve karını al da gel, uzatma.» Hüsamettin Bey. «Koltukları da seninle ikimiz taşıyalım oğlum Behçet,» dedi, «Başka çare yok.» Misafirlerin bir kısmı minderleri yere sermiş ve üstüne oturmuştu bile. Hikmet pencereden bakıyordu, «Beş dakikadır kimse gelmedi, merak etmeğe başladım,» dedi. Birden elini salladı: «Sermet Bey! Çabuk gelin, beş dakika doluyor. Bir siz eksiktiniz.» Mahallenin çocukları kapıya toplanmıştı. Salim, «Hikmet bey amca evleniyor galiba,» dedi yanındakilere. «Bak kadınlar da geldi.» Rıza beyin kızı yere tükürdü: «Otomobil de getirmişler.» Bir kamyonet yaklaştı. Şoför, «Çocuklar,» dedi, «Hüsamettin Tambay'ın evini biliyor musunuz?» «Burası amca, şu kalabalık ev.» dedi şoför, yanındakine, «Yardım et de birlikte taşıyalım.» «Şu otomobilin sahibini bulalım da ileri alsın. Arabayı iyice yanaştır Tahsin.» Korna çaldılar. Hikmet pencereden eğildi: «Kim o?» Şaşırdı. «Tahsin! Rüştü! Ne arıyorsunuz, burada?» Rüştü camdan baktı: «Yahu bu bizim Hikmet ağabey değil mi?» «Gelin çocuklar!» «Hüsamettin Bey diye birine kütüphane getirdik abi.» «Gelin, gelin.» Albay utanarak, «Bizim kâğıtları koyacak yer kalmamıştı evde, biliyorsun Hikmet,» dedi. «Yahu çocuklar ne yapıyorsunuz burada? Bu şehirde ne işiniz var?» dedi Hikmet. Sarıldılar, öpüştüler. «Abi, Rüştü ile ortak olduk. Küçük nakliye işleri yapıyoruz senin anlayacağın. Derme çatma bir dört tekerleğimiz var

işte.» «Çok sevindim çocuklar. Kütüphaneyi çıkarın, hemen gelin.» Tahsin içeri girerken ayakkabılarını çıkardı. «Bırak yahu, zahmet etme. Bunlar benim Anadolu'da iş arkadaşlarımdı çocuklar. Muhasebeci Rüştü, Tahsin. Bunlar da eski arkadaşlar.» «Çok kalabalıksınız abi, fazla rahatsız etmeyelim.» «Biz daha fazla rahatsız olamayız,» dedi Ergun, «Buyrun.» «Şu otomobili biraz alalım da abi, kamyoneti yanaştıralım.» Ergun, arabasının anahtarlarını uzattı: «Alın Tahsin Bey kardeşim, yolun kenarına çeki verin.» Kapıdan çıkarlarken, elinde bir tencereyle odaya giren Rıza Beyin karısına çarpıyorlardı neredeyse. «Kalabalık var orada, dedi de Süleyman: Zeytinyağlı dolma yapmıştım.» Rıza Bey, «Oğlum Süeyman,» dedi, «Yeni bir kalıp buz almıştık ya, onu sandığın içine koy, parçala. Yirmi şişe birayla üç dört büyük rakı koy üstüne.» Kapı açıldı, başı tıraşlı bir genç göründü. «Hidayet!» diye bir çığlık attı mutfaktan çıkmak üzere olan Nurhayat Hanım. «Hidayet mi?» Hikmet yerinden fırladı. Nurhayat Hanım ağlıyordu: «Benim güzel oğlum, nereden çıktın böyle?» Hidayet, kalabalığı görünce şaşırmıştı: «Ben, anne, izin, bir hafta,» gibi bir şeyler mırıldandı. Hikmet, «Ben Hikmet ağabeyinim,» dedi, «Mektupların Hikmet ağabeyi.» Hidayet davrandı, Hikmet'in elini öpmek istedi; Hikmet bırakmadı. «Hidayet, oğlum,» dedi. «Ayaklarını çıkarmadan Süleyman'la birlikte gidin de buzlu içki sandığını getirin. Nurhayat Hanım da onların arkasından gitti. «Bu kadar insana kimse hizmet edemez,» dedi Ergun. «İşini bilen eder,» diye karşılık verdi Hikmet. «Kim biliyor bu işi?» diye söze karıştı Behçet. Kim mi biliyor? «Elbette Kirkor biliyor,» dedi Hikmet sevinerek. «Oğlum Salim!» Salim sokakta çocuklara anlatıyordu. «Hikmet Bey amca ısmarladı bu sandığı, evlendiği için eşya yapıyor.» Hikmet'in sesini duyunca yukarı baktı. «Şu kâğıdı al,» dedi Hikmet. Kirkor'un meyhanesini tarif etti. «Koşa koşa git gel, olur mu? Hikmet Bey amcam, çabuk olsun diye tembih etti dersin.» Salim, tozların içinde kayboldu. Odada oturacak yer kalmamıştı. Nurhayat Hanımın evinden tahta kereveti getirdiler, duvara dayadılar. Sonra masalar da geldi. Yanyana getirilen masaların üzerine bir iki çeşit örtü konuldu. «Bu işleri bana bırakın,» diyen Kirkor'un sesi duyuldu. «A...yıp olmadımı Kir...kor, davetsiz geldik.» «Mehmet Bey!» diye sevinçle bağırdı Hikmet.

Kapıda Tombalacı Arif, Muhsin ve Mehmet Beyler utanarak duruyorlardı. Kirkor ellerini iki yana açtı: «Meyhaneyi kapatınca bunlar açıkta kaldılar. Bu kadar kalabalık olduğunu bilmiyordum.» «Sevindim, sevindim,» dedi Hikmet aceleyle. Hepsiyle öpüştü. Kirkor'un kolunda bir sepet vardı. «Merak etme yiyecek getirmedim,» dedi. «Tabak çanak var içinde.» Mehmet Bey kollarını sıvadı: «Be...nim de gar,., sonluğum vardır.» Kirkor güldü: «Siz ona bakmayın; hiç bir işte tutunamamıştır.» Hay Allah, diyordu Hikmet içinden; bunları yanyana düşünemezdim bile. Sevgi ile Nursel Hanım içeri girdiler. «Nurhayat Hanım bizi istemiyor,» dedi. «Zaten mutfağa sığamazmışız.» «Hakkı da var,» dedi Nursel Hanım. Kirkor'la Mehmet Bey mutfağa gittiler. Kirkor, kese kâğıtları ve tepsilerle geldi: «Bu sebzelerin ayıklanması gerekiyor.» Sevgi ile Nursel Hanım bir köşeye çekildiler; fasulye, patlıcan, biber gibi sebzeleri soyup ayıklamaya başladılar. Koridordan kırılan buzların gürültüsü geliyordu. Bakkal Rıza'nın evinden tava, tencere getirildi. Nazmi, «Çocuklar,» dedi, «Hazırlıklar yapılırken biraz kâğıt oynayalım mı?« Oyun sözünü duyan Muhsin Beyle Tombalacı Arif, taburelerini biraz daha ortaya çektiler, «birbirinizden sıkılmazsınız herhalde beyler,» dedi, Hikmet. «Özür dilerim.» Behçet kâğıtları karıştırırken, «Ukalalık etme» diye karşılık verdi, «Herkes birbirinden memnun.» «Merak etme Rıza Bey,» diye bakkala teminat verdi Hikmet, «Sadece iskambil oynanmayacak. Birinci sınıf konuşmalar da yapılacak. Ülkede bir daha eşini göremeyeceksin.» Çırak Süleyman da her sözü dikkatle dinliyordu. Tombalacı Arif, Bakkal Rıza'nın ve Ergun'un karılarına birer tombala çektirdi. «Kumarına değil bayanlar,» diye rica etti, «Ne çıkarsa çıksın birer Pall Mall kazanıyorsunuz.» İki kadın da biraz sıkıldıkları için bir kenarda duruyorlardı. Kirkor, kumar oynayanları rahatsız etmeden, tabakları ve bardakları dizdi. Nursel Hanım, «Bu masaya sığılmaz,» dedi. «Herkes tabağını alsın, bir köşede yesin.» «Öyle soğukluk olmaz,» diye itiraz etti Hikmet. Bakkal Rıza'nın dükkânından bir iki boş sandık getirdiler, dikine koydular: Yemek masası küçük odaya doğru uzandı. Masanın bir ucu görünmez oldu. Hüsamettin Bey, «Ben ev sahibiyim, olmaz,» diyerek masanın başına Sermet Beyi oturttu. Evde bulunan bütün sehpaları masanın yanına dizdiler; sigara tablalarını suları, içki şişelerinin bir

kısmını ve kuru yemişleri bunların üzerine koydular. Kirkor'un peçeteleri yetmeyince, Hüsamettin Beyin uzun süredir sakladığı renkli bir kâğıt peçete demeti getirildi. «Bir din adamının böyle uzun bir masada, bir takım sakallılarla birlikte yemek yediğini görmüştüm,» diye bilgiçlik tasladı Bakkal Rıza'nın karısı. Rıza Bey karısını payladı: «Aptal, o son yemek. Allah göstermesin.» Kadın kızardı, yeni yaktığı Pall Mall sigarasından bir nefes çekerek başını çevirdi. Hüsamettin Bey, evinden tavlasını getirdi. Sermet Bey itiraz etti: «Hanımların başını ağrıtırız.» Sebzeleri ayıklamış olan Sevgi onlara yaklaştı, «Ben hepinizi yenerim,» dedi. «Yalnız bir kusurum vardır: Oynarken sayarım.» Ergun da açılmıştı. «Bir isteğiniz varsa, araba emre hazır.» Şoför Tahsin atıldı: «Ne demek ağabeylerim! Siz emredin, meyva ve sebze halini buraya taşıyalım yavaş yavaş.» Bu 'yavaş yavaş' sözü, özellikle kadınlar arasında çok tutuldu: Bir süre gülmelerini kesemediler. Mutfakta hummalı bir faaliyet vardı: Konserveler açılıyor, taze zeytinyağlı yemekler pişiriliyordu. Kirkor'un etkisi bütün işlerde görülüyordu; bütün hazırlıklarda meslekten birinin ustalığı göze çarpıyordu. Salatalar başka türlü hazırlanıyor, mezeler tabaklara başka türlü diziliyordu. «Ben sanatımı bugüne kadar göstermedim sana evladım Hikmet,» diyerek mutfakla masa arasında koşuşup duruyordu Kirkor. «Dikkat et çarpmasın! Sen bizi meyhanede tanıdın Hikmet evladım. Garson kısmı iyi yerde de çalışır, kötü yerde de. Yeter ki sen kendini lüks hissedesin.» Gerçekten de Hikmet, kendini lüks hissediyordu; özel olarak verdiği bir yemeğe, dışardan garson çağırmış bir yeni zengin gibi gurur duyuyordu Kirkor'la. Kumar oynayanların konuşmaları, mutfaktan gelen sesler ve tavla gürültüsünün ortasında biraz başı dönüyordu. İnsandan sarhoş oldum, diye düşündü. Çoktandır bu kadar insan içmemiştim. İnsanın hayal bile edemeyeceği büyük bir oyunun sarhoşluğu içindeyim. Sonra, bu 'oyun' sözünü unuttu; seslerin akışına kaptırdı kendini. Biralar içiliyordu, fındık fıstık yeniyordu, zeytinyağlı yemekler su dolu kapların içinde soğutuluyordu, koridorda yavaş yavaş boş şişeler birikiyordu. Karnınızı sakın doyurmayın beyler, yemeklerimiz geliyor, evet dokunmasın yağlı boya deniyordu. Birlikte yemek hazırlamanın getirdiği demokratik ortam gelişiyordu. Herkes için bir ucundan tutuyordu. İşler tüy gibi

hafifliyordu. İşler havada uçuyordu. Hiç bir şey yere değiniyordu. Sigaralar hemen tablalardan boşaltılıyor, çöp tenekesi ikide birde kapının önüne konuluyor, oradan da sanki görünmez eller tarafından aşağı taşınıyordu. Hiç uğramadığı halde, çöpçü bile o gün kapıda görünmüştü. Çöpçüye de bahşiş verildi bir şişe birayla birlikte. Öyle ya bayramdı. Bundan iyi bayram olur muydu? Patlıcan kızartmaları, zeytinyağlı biber ve patlıcan dolmaları, fasulyeler Kirkor'un getirmiş olduğu büyük kayık tabaklarının içinde sofrada yerlerini alıyordu. Her tabak, bir öncekini biraz ileri itiyordu. Domates, biber, soğan, hıyar ve yeşil salatalıktan meydana gelen şekilsiz yığınlar, Kirkor'un usta elleri altında hemen güzel tablolar haline geliyordu. Yemek vakti yaklaştıkça odadaki uğultu artıyordu. Pencerelerin açık olmasına rağmen odanın ısısı gittikçe yükseliyordu. Hava çok sıcak olmadığı halde ceketler, hırkalar çıkarılıyor ve odanın bir köşesinde, gittikçe büyüyen yığınlar halinde yükseliyordu. Her şey çok boldu: Sigara tablalarındaki izmaritler, gözle görülür bir şekilde büyüyordu: Tablayı izleyen bir göz, izmaritlerin yükselişini kolayca görebilirdi. Ev dışına çıkışlar durduğu için, oda bütün yükünü almıştı. Koridordaki buz sandığı, dolu ve boş şişeler, yerlere dizilmiş kavun ve karpuzlar, odadaki sehpalar, ceket- hırka yığını, birleşik masa, divanlar, sandalyeler arasında hemen hiç boşluk kalmamıştı. Herkes, kalabalığın verdiği hareket etme isteğine rağmen, her adımını, yavaş gösterilen bir filimde olduğu gibi sanki yer çekimi yokmuşçasına atmak zorunda kalıyordu. Hikmet bağırıyordu: «Herkes birden oturacak sofraya; mutfak köleliğine son verilmeden hürriyet yemeği yenmeyecek!» Kızaran börek, patlıcan, biber, kabak, köfte, patates ve benzeri yiyeceklerin iştah açıcı ortak kokusu odayı dolaşıyor ve zeytinyağlılarınkiyle birleştikten sonra kısmen pencereden uçup gidiyordu. Mehmet Bey, Muhsin Bey, Tombalacı Arif ve Tahsin gibi gerçek içiciler, kibar görünmeğe çalışarak içtikleri biraların üstüne, kimseye belli etmeden yerde hafif itişlerle dolaştırdıkları votka şişesinden takviyeler yapıyorlardı. Sermet Bey, tavlada Sevgi'ye yenildiği için, hırsını Hüsamettin Albaydan alıyor ve pulları büyük patlayışlarla yere indiriyordu. Tombala çekilişleri de hızlanmıştı: Ergun, iki paket Pall Mall kazanmakta birlikte, otuz liraya yakın içeri girmişti. Yemek tabaklarının üzerine dağıtılan kâğıtlar ve Nurhayat

Hanımın büyük eteğinin üzerinde biriktirilen paralarla oynanan pokerin birinci seansı sona ermek üzereydi. Hidayet, tiyatroda ustası ve büyüğü olan Hikmet'in yanında sessizce oturuyor, onun sorduğu sorulara saygılı karşılıklar veriyordu. Tombalada ortak oynayan Ergun ve şoför Tahsin, bu arada son model ara balar konusunda bilgi alışverişinde bulunuyorlardı. Rıza Beyin karısı Hasibe Hanım, Hikmetin son yemek konusundaki açıklamalarını dikkatle dinliyordu. Hikmet de kadının adını yeni öğrenmişti; demek ki o güne kadar Rıza Beyin karısı olmaktan öteye geçemeyen bu kadın, kalabalığın içinde kişiliğini bulmuş ve Hasibe Hanım olmayı başarmıştı. Bakkal Rıza ve çırak Süleyman da Hikmet'in açıklamalarını, başlarını sallayarak dinliyorlardı. «Bir kişi ihanet etmişti onlara,» diyordu heyecanla Hikmet. «Onunla birlikte on üç kişi oluyorlardı. On üç sayısının uğursuzluğu da buradan gelir.» Yeni bir şey öğrendiği için çok sevinmesine rağmen bakkal Rıza itiraz ediyordu: «İsa, bütün büyüklüğüne rağmen bu hainin niyetini nasıl anlamadı Hikmet Bey?» «Hiç anlamaz olur mu Rıza Bey? Ne var ki, kadere karşı konulamayacağını biliyordu. Sen bakkallığının ötesine geçebiliyor musun?» Hasibe Hanım başını salladı. «Böyle büyük kaderlerin önüne geçilmez.» Bir süre tartışıldıktan sonra Hasibe Hanımın, büyük kader sözüyle, kocası Rıza Beyin bakkallığını kastettiği anlaşıldı. Çırak Süleyman da söze karıştı aylardan sonra, «Ben olsam o yemeğe gelmezdim,» dedi. «Durumumun anlaşılmasından korkardım.» Süleyman'ın da, İsa ile haini birbirine karıştırdığı anlaşıldı ve Hikmet duruma uygun bir söz etti: «Korkmak başka, bir işi yapmak başka.» Dışarı çıkmak isteyen Nursel Hanıma yol vermek için biraz açıldılar. «Sofraya çiçek lazım,» diye mutfağa doğru seslendi Nursel Hanım. Behçet, cebinden biraz bozuk para çıkardı, ayak altında dolaşan Salim'e verdi: «Bize bahçelerden, türbelerden biraz vahşi çiçek kopar bakalım,» dedi, Nursel Hanıma gülümseyerek. Behçet'in Nursel Hanıma gösterdiği ilgi de gözden kaçmıyordu. Hikmet'in 'bir numaralı dul kadın' olarak ilan ettiği Nursel Hanımın yanından ayrılmıyordu artık Behçet. Hüsamettin Bey, oyununa karışan Sevgi'ye, «Beni de Sermet gibi acemi mi sandın?» dedi ve düşeş attı: Böylece, oyunun başından beri pulları gürültüyle vuran Sermet Beye son karşılığını vererek tavlayı hızla

kapattı. Sevgi bir an ürperir gibi oldu. «Sonuncu oldum,» diye mahzunlaşan Sermet Bey, Gelincik paketine uzandı. Tombalacı Arif'in Pall Mall'ları bittiği için tombalaya son verildi. Şoför Tahsin'in zar atma teklifi oy birliğiyle reddedildi. Hikmet anlatıyordu: «İsa'ya kimse ihanet edemezdi. İhanet eden aslında kaybedecekti. Nitekim Yahuda da, bazılarına göre çevrenin baskısı, bazılarına göre de vicdan azabı yüzünden sonunda intihar etmek zorunda kalmıştı. İsa'ya ihanet etmek, kimsenin haddi değildi: Canım hiç öyle şey olur muydu? Mesela, buraya gelmeyen biri, nasıl bizim yargılarımızdan kurtulamazsa, Yahuda da son yemeğe gelmeseydi bile ihanet etmekten kurtaramazdı kendini. Bu, onun kaderiydi; ihanete uğramanın da İsa'nın kaderi oluşu gibi. Yahuda, üstesinden gelemeyeceği bir işe girişmişti yalnız. Bunu anladığı zaman, yani İsa'nın büyüklüğünün yükünü taşıyamayacağını sezince, kişiliğini ortaya koymak için tek yol kalıyordu: İhanet!» Dumrul, «Pas,» dedikten sonra Hikmet'e döndü: «Hepimiz burada seni korumak için toplanmış bulunuyoruz. Sen merak etme.» Herkes birbirine o kadar yakındı ki, sanki herkes birbiriyle konuşuyor, birbiriyle kâğıt oynuyor, birlikte içiyordu. «Yahuda ne yaptıysa kendine yaptı,» dedi Hikmet, «İsa içini üzücü olan, Yahuda'nın ihaneti değildi: Neden yaşadığını hiç bilemeyen bu zavallı hain, neden intihar ettiğini de anlayamadan ölüp gitmişti. İsa, işte buna üzülüyordu. Yahuda, ölürken bir günahın kefaretini ödediğini sanıyordu. Aslında bir günah vardı ortada; fakat bu günah, Yahuda'nın düşündüğü gibi bir ihanet suçundan doğmuyordu. Aslında günah, İsa'nın zahmetli ve katlanılmaz yolundan dönmekti. Belki tam bu bile değildi. İsa, Yahuda'nın bu ağır yüke katlanamayacağını biliyordu. Fakat dünyada bir kişinin —hiç olmazsa bir kişinin— kaldıramayacağı bir yükün altına girmesi gerekiyordu, bunu insanlara göstermesi gerekiyordu, dayanamayacağı yolda yürümesi gerekiyordu. Ne İsa, ne de öteki havariler bu konuda insanlığa örnek olamazlardı. Çünkü onlar kuvvetliydi, çünkü onlar sorumluluklarını biliyorlardı, çünkü onların sonuna kadar dayanacağını herkes biliyordu. İnsanlığa bu konuda ancak Yahuda gibi bir zavallı örnek olabilirdi. Bu yüzden bütün ümit, Yahuda'daydı. İşte Yahuda bunun için insanlığa ihanet etmişti ve önemli bir fırsat kaçırılmıştı. İşte benim de felsefem buydu.» Dumrul

söze karıştı: «Eskiden yaşamış bir insan gibi bahsediyorsun kendinden. Sanki geçmişin malı gibi konuşuyorsun.» «Çünkü ben geçmiş, modası geçmiş biriyim. Burada kendimi temsilen bulunuyorum.» Tam bu sırada Kirkor ve yardımcıları — Mehmet Beyle Nurhayat Hanım— ellerinde sıcak yemeklerle kapıda göründüler. «İşte geldik,» dedi Kirkor, gülümseyerek. «Öyle demeyeceksin!» diye bağırdı Hikmet. «Here come diyeceksin here I come.» Kirkor güldü: «İngilizlere mi hizmet ediyoruz?» «Hem de en iyilerine. İngilizden daha İngilizlere.» «O halde here I come,» dedi Kirkor. «Here sıcak yemekler come.» Hikmet ayağa kalktı, «O halde let there be light,» dedi. Ergun'un karısı, «O ne demek?» diye sordu. Hikmet, «Adınızı söyleyerek konuşun hanımefendi,» dedi. Kadın öksürerek boğazını temizledi: «Ayşe.» «O halde ışık olsun demek, Ayşe Hanım.» Sıcak yemeklere de her nasılsa bir yer bulundu sofrada. Bütün bardaklara yeniden içkiler konuldu. Kirkor ve yardımcıları, bir kere daha mutfağa gittiler. Yemeklerin kalan kısmını getirdiler. Kapıda son göründükleri zaman, bazıları tarafından ayakta alkışlandılar. Hikmet, tekrar ayağa kalktı ve bardağını kaldırdı. Bütün bardaklar kalktı. Masanın, büyük oda tarafındaki ucunda oturanlar karanlıkta kaldıkları için ışık yakıldı. Hikmet, «Böyle seçkin bir kalabalığı insan, hayatında bir kere bile toplayabilirse, ömrünün geri kalan kısmını bu toplantının hatırasıyla idare edebilir,» dedi. Bardağı havada, öylece duruyordu. «Evet idare et!» diye bağırdı Behçet. Sarhoş olmuştu ve Nursel Hanımın yanına oturmayı başarmıştı. Kirkor ve yardımcıları, ellerinde yemeklerle heykel gibi duruyorlardı. «Böyle bir toplantıyı hayal bile edemezdim,» dedi Hikmet. «Bu benim son yemeğim bile olsa...» «Allah göstermesin,» dedi Nurhayat Hanım. «Bardağımı dostlarımın şerefine kaldırıyorum,» diye devam etti Hikmet, «Bütün dostlarımın.» «Bizim başka dostlarımız da var,» diye hatırlattı Hüsamettin Albay. «Teşekkür ederim albayım. Evet, burada olmayan ve aklımızda yaşayan dostlarımız da var, dostlarım! Oyunlardaki dostlarımız var. Önce, bu dostlarımızı akıllarında yaşatan dostlarım, yani emekli albay Hüsamettin Tambay ve genç istidat Hidayet Kardeşin şerefine kaldırıyorum bardağımı.» İki yazar, kendilerine yapılan tezahürata, başlarını önlerine eğerek mukabele ettiler. «Kendisi de bir oyun kahramanı olan, yarı tanrısal ve tam

düşünür Mütercim Arif'i de anıyorum.» Bu müellife yapılan tezahürata da tombalacı Arif mukabele etti. «Onunla birlikte Sezar, Kleopatra ve özellikle Antonius'un hatıraları önünde eğilirim. Dostlarımız Heine, Schlick, Hroboviç, Danton, Marat, De Gaulle, Rousseau ve adını sayamayacağım daha birçok kahraman ve Selim Bey, Rüstem Bey ve annem, babam ve Safiye Hanım ve adını sayamayacağım birçok kişi ve askerler, asiller, polisler, komiserler, bir yabancılar, bir genç adamlar ve adını sayamayacağım daha birçok figüran da, bize ancak şeref verirler.» İçkiler içildi ve sandalyelere oturuldu. Sermet Bey, «Bu Yahuda İskariyot hakkında Mütercim Arifte bir bölüm vardır; bilmem okudunuz mu?» diye sordu Hikmet'e. «Hayır,» dedi Hikmet ve hemen albayına seslendi: «Albayım! Mütercim Arif getirilsin.» Bir süre kimse konuşmadı, yemeklere verdi herkes kendini. Sadece eller ve tabaklar, çatallar, bardaklar konuştu. Bazen bardakların karıştığı oldu; önem vermediler, özür dilemediler. Sonra, yemeklerle ilgili küçük konuşmalar başladı: Tuzluğu uzatır mısın? Patlıcan kızartmasını bu tarafa geçirin, Kirkor da bu zeytinyağlı fasulyeyi doğrusu güzel yapmış, ben bir tarihte deniz kıyısına yakın kör bir meyhanecinin yaptığı bir pilaki yemiştim, çocuklar sıcak mezeleri daha önce yiyelim ki hem ötekilere yer açılır hem de soğumadan yemiş oluruz. Konuşmalar büyüdü, uzadı, sigaralar yakıldı her seferinde en az on sigara birden yakıldı, tabaklara her uzanışta en az on el birden hareket etti, her şey bu ölçüye göre oldu. Kalabalık içinde her işten bir anlayan çıktı. Hikmet, «Kendi cumhuriyetimizi kurduk artık,» diye sevincini belirtti. «Ben, gerçek demokrasiden bunu anlıyorum işte: Herkes cumhuriyetini alsın, bir köşeye çekilsin.» «Kırallık da olabilir,» dedi Sermet Bey. «Olabilir Yalnız, kimseyi küçümsemesinler, kimseye yukardan bakmasınlar; bir de, köleliği kaldırsınlar.» Sonra düşündü, «Olmaz» dedi. «İşi gücü olmayan kırallar, kötülük yapmadan duramazlar. Kötülük yapmasalar bile, başkalarına yukardan bakıyormuş gibi davranırlar. Demokrasiye aykırıdır bu.» Nazmi'ye yemeğin ağırlığı çökmeğe başlamıştı; yerinden kalktı Nazmi biraz hava almak için. Dumrul'la birlikte kapının önüne çıktılar. Albay, Mütercim Arif'i getirmek için yukarı çıkarken ona katıldılar. «Albayım, sizin balkonunuz da varmış,» dediler. Mutfakta karınları

doyurulan çocuklar da onların yanına geldi. Hüsamettin Bey, «Hep birlikte çıkmayın balkona,» dedi. «İhtiyar tahtalar, sizin gibi gençlerin ağırlığını çekemez.» Gülüştüler. «Kim bu Mütercim Arif?» diye sordu Dumrul. «İhtiyar karıncanın biridir herhalde,» diye mırıldandı, ayakta sallanan Nazmi. «Nazmi oğlum, bilmeden doğruyu söyledi. Hakikaten yorulmak bilmez bir karıncaydı. Bütün hayatı boyunca yuvasına kelimeleri bir hamal gibi taşıdı durdu. Bu kadar çok sözün içinde hakikaten güzel parçaların bulunması bir mucize değildi.» Kitabın sayfalarını karıştırdı albay. «Sonunda bu manasız koşuşmadan usandı zavallı Arif Bey,» dedi ve okudu. «Türkçeye terceme ettiği eserlerin vüs'ati nazarı itibare alınarak kendisine «Mütercim» lakabı vasf olunan Arif Efendi, muhterem bir ailenin tek evladı idi. Hiç bir fedakârlıktan içtinap eylemeyen Edip Bey (Arif Efendinin pederleri, vefatı 1285) merhumu Avrupa'nın en mümtaz payitahtlarında tahsil ettirmişti. Arif Efendi bu tahsili muazzamaya ilave olarak da, Medresetülâsârıilmiyeyitedkikibeşeriyeyiosmanî'ye de kayd olunarak bu irfan ocağında dahi bir müddet tedkik ve tetebbuda bulunmuş idi. Osmanlı halkiyatının esasları üzerinde şerhler yazan Arif Efendi, insanı beşer üzerinde hassaten vukuf kesbetmiş idi. Rehavet bilmeyen bir şevk ile izhar ettiği Favust tercemesi, vezinli ve kafiyeli olduğu gibi, Garp lisanlarında dahi emsali görülmeyen bir sadakat ile yapılmıştı. Büyük edip (Alaman) Göte'ye hayranlığı, Mütercim Arif'i, Verter'i de derin bir vecd içinde okumaya ve lisanımıza kazandırmaya sevk etti. «Heyhat bu gavgaayı binihayet/âşıklardır eflâkte yek-heyet» mısraları bu tesirlerin muhasalasıdır. İki yüz kırk dokuz kadar muhtelif âsârı ecnebi terceme ettikten sonra, bîtap düşen Arif Efendi, bir müddet Cenubî Fransa'nın Kan eyaletinde istirahat buyurmuş ve inkıtayı müteakip mühim asarını telife başlamıştır. Mütercim lakabını almasına rağmen merhumun esas ehemmiyeti telifattadır. Yakin dostu edip Hüseyin Paşa bir gün merhuma, «Senin ismin Mütercim Arif değil, Müellif Arif olmalıydı,» diyerek bu hakikati veciz bir şekilde ifade etmiştir. «Fransız Ansiklopedisitlerine Reddiye», «Devleti Mutlak Nazariyesine Reddiye», «Esareti Medeniyyeye Reddiye» gibi kitabları ile edebî faaliyetine red ile başlayan Arif Efendi, bu âsârı müteakip bir müddet kitab telif edememiş ve yeniden faaliyete

geçince müsbet bir raha müveccih olmuştur. «Edebi Alemimize Meçhul Olan Beşer» ve «Memleket Ehalisinin Kıymeti İptidaiyesi» isimli kitapları ile «Hayatı Hakikiyeden İbret Alalım Beyler» isimli risalesi bu arada zikr oluna bilir. Mütercim Arif Efendi istirahat maksadı ile Fransa'nın Ekslaşapel şehrinde ikamet etmekte iken, misafireten bulunduğu dairede, havagazı borusunu ağzına dercetmek sureti ile hayatına kendi eli ile nihayet vermiştir. Allah rahmet eylesin.» «Aşağı inelim de Hikmet'i bekletmeyelim,» dedi Hüsamettin Bey. «Bekletilmekten hoşlanmaz.» Kapıdan girerlerken bir meyhane kokusu çarptı burunlarına. Nazmi derin bir nefes aldı: «Bu kokuya çoktandır hasret kalmıştım.» Odada hararetli konuşmalar oluyordu. Şoför Tahsin, «Adamın kaçışında bir gevşeklik vardı,» diye anlatıyordu. Muhsin Bey sordu: «Ne yaptığını anlayabildiniz mi?» «Vallahi ağabey, kaçtığına göre elbette bir şey yapmıştır diye düşündük. Ayrıca, peşinden kovalayanlar da vardı. Bizi şaşırtan, adamın yavaş kaçışı oldu. Kollarını, bacaklarını açarak, sanki yüzermiş gibi koşuyordu; sanki bir rüya adamıydı. Peşinden gelenler de onun hızlı koşacağını, böyle bir suç işleyen adamın muhakkak hızlı koşacağını ve onu yakalayamayacaklarını düşünerek acele etmiyorlardı. Ortalık çok kalabalıktı. Adam, bir duvara doğru koşuyordu. Sonunda muhakkak yakalanacaktı. Fakat, yavaş hareketleri, kendine güvenerek başını dik tutuşu, olayın çevresinde toplananları bir süre şaşırttı. Herhalde bir hesabı vardır diye önce çekindi herkes. Birden bir delikanlı, kaçanın bacaklarına doğru atıldı; yere yuvarlandılar. O zaman büyü bozuldu işte. Sekiz on kişi birden tuttu adamı. Fakat o, başını gene dik tutuyor ve herkese söyleniyordu. Ne dediğini duyamıyorduk; ama, kendini haklı çıkarıyordu galiba. Fakat, sözlerinin ve hareketlerinin hiç önemi kalmamıştı artık: Yakalanmıştı. Bu arada kovalayanlar da yetiştiler ve adamı, tutanlardan devraldılar. Tuhaf iş yahu, hiç böyle kaçan adam görmemiştim. Hem de duvara doğru koşsun.» Muhsin Bey, «Deliydi belki de,» dedi. «Onlar, çoğu zaman böyle yavaş hareket ederler.» «Pek deliye benzemiyordu ağabey. Bakışlarından, kendisini kovalayanları suçladığı belli oluyordu.» Muhsin Bey ısrar etti: «Canım, akıllı bir adam böyle bir durumda kendini haklı görür mü? Kafasına bir şey saplanmıştı herhalde.» Tombalacı Arif de adama

karşı çıktı: «Peki, haklıydı da neden kaçıyordu?» Bakkal Rıza Bey, «Belki de haklı olduğunu ispat edebilecek durumda değildi,» dedi. Ergun, «Yapmayın Rıza Bey,» dedi. «İnsan, haklı olduğunu bile bile kaçar mı?» Sevgi, «Kaçabilir,» dedi, kendine güvenen bir sesle. «Evet,» dedi Hikmet de, «Bu kadar haklı olduğu halde, böylesine haksız görünmeğe dayanamamıştır. Kaçmakla, bir bakıma bütün dünyayı suçlamaktadır belki de. Böyle bir topluluğun içinde yaşayamayacağını anladığı için kaçmaktan başka çare bulamamıştır.» «Benim dediğime geliyorsunuz gene,» diye atıldı Muhsin Bey. «Bu, deli aklı.» Hüsamettin Bey, «Meselenin esasını bilmiyorum ama,» dedi. «Bana kalırsa, bir deli böyle kaçmaz. Ne yaptığını, kimin haklı olduğunu, kimin hesabına davrandığını bilmeden adamın bacaklarına atlayan genç, bence daha saçma bir hareket yapıyordu.» Muhsin Bey sinirlendi. «Haksız bir davranışı protesto etmek için kaçıyordu diyelim. Fakat neden peşinden koşanlar vardı? Neden arkasından, tutun, yakalayın diye bağırıyorlardı?» Sermet Bey, «Bizim millet herkesi hemen suçlamaya bayılır,» dedi. «Öyle bir cemiyette yaşıyoruz ki, herkes birbirinden şüphe ediyor.» Hüsamettin Bey tamamladı. «Hele bir kaçmaya başla bakalım: Hemen peşinden kovalayanlar bulursun. Tahsin Bey kardeşimiz bile ne dedi? Elbette bir suç işlemiş ki kaçıyordu, dedi,» Muhsin Bey ümitsizlikle başını salladı: «Bence bu tartışmayı burada keselim: Bir sonuç alamayacağız.» Muhsin Beyin geri çekilmesine, en çok Mehmet Bey sevinmişti: «Ba... km azizim,» dedi, «Siz bile, hak...lı olduğunuzu dü...şündüğünüz halde, bir bakıma kaç.. tınız.» Bu söz üzerine gürültüler arttı, kimin ne dediği duyulmaz oldu. Behçet, bu karışıklıktan yararlanarak, Nursel Hanımı biraz daha sıkıştırmaya devam etti; Nursel Hanım da, bu saldırılara gevşek bir tepki gösterdiği için, gözlerini Sevgi'den kaçırıyordu. Hikmet, onları seyrederek, toplantımızın hiç bir eksiği yok, diye düşünüyordu; insanlar bir araya gelince bütün ihtiyaçlarını giderebiliyorlar. Herkes durumundan memnundu: Kirkor, bu kadar insana tabak çanak getirdiği ve ziyafeti düzenlediği için seviniyordu; meyhanesinde kalabalık bir topluluğu ağırlayan garsonların gururunu duyuyordu. Dumrul, «Size haber verdiğim ne iyi oldu çocuklar,» diyordu Behçet'le Nazmi'ye. «Başka türlü bir araya geleceğimiz yoktu.»

Nurhayat Hanım, bulaşıkları sık sık mutfağa götürerek yıkıyor ve bu kadar kişiye yeter miydi hiç tabaklar, misafirlerine Hikmet Bey mahcup olmasın aman diye koşuyordu. Hüsamettin Bey, «Mütercim Arif'i dinleyecektiniz,» diye hatırlattı. «Boş yere mi taşıdık kitabı yukardan? Susun bakalım.» Sermet Bey, «Kimse dinlemezse, sen de bana okursun Hüsamcığım,» diye teselli etti onu. Hüsamettin'i benden başka müdafaa edecek kalmadı mı yahu? diye düşündü. «Beyler dinleyelim! Birçok mesele aydınlığa kavuşacak.» Behçet, «Biz de dinleyelim, değil mi Nursel?» diyerek sandalyesini dul kadına biraz daha yaklaştırmak istedi; masanın çevresinde hiç boş yer olmadığını bir an için unutmuştu. Hüsamettin Bey, «Yahuda İskariyot üzerine bir mütalaa,» diye yüksek sesle okudu: «Hazreti İsa, mürai Yahuda'ya itimat etmekle son derece vahim bir hata işlemişti. Her ne kadar Hazretin başka bir çareye müracaat imkânı kalmamışsa da, bütün esrarını böyle bir şahsa ifşa etmekle, beşeriyetin bir fırsatını daha, heba etmiş oluyordu. Hazreti İsa, ikinci vahim hatasını, Yahuda beşerî zaaflarla mahmuldür ve bu sebeple fiilinde bir kusur yoktur, şeklinde düşünmek suretiyle işledi. O İsa ki, kendisinde en küçük bir tereddütü bile afvetmezdi; nasıl olmuştu da böyle bir fikri sabite duçar olmuştu? Kanaati acizaname göre, Hazreti İsa da burada beşerî bir zaaf göstermişti. Yahuda İskariyot'un büyük bir tehallük ile İsa'nın nazariyesine iştiyak göstermesi, onu bu hatalı tefsire maruz bırakmıştı. İsa da, Allah ile olan bütün yakinliğine rağmen, O'nun bedende bir tecellisi olduğu için, müddei hayatında asgari bir insan tarafından takdir ve alâka görmek arzusuna mail olmuştu. İnsaniyetin tamamı tarafından terkedilmek, onun dahi tahammül edemeyeceği bir muamele idi. Filhakika, çarmıhta, . «Allahım. Allahım, beni hangi sebeb ile terk ittin?» diye feryad ederek, bîkesliğini veciz bir şekilde ifade eylemiş idi. Yahuda ise, vazifesinin cesametini idrak etmekten aciz bulunan bütün nev-i beşer gibi, Hazret'in nazariyesine, daha evvelki havariyunun izhar eylemediği bir heyecanla ram olmuştu. Hazreti İsa, daha iptidada, bu heyecanın ifrat biç mertebede oluşundan, muvakkat bir merbudiyet olduğunu fark etmeli idi. Filhakika, kısa bir müddet sonra, nazariyenin ağırlığından şikâyete başlayan Yahuda, «Muhterem muallim, zatı aliniz adeta bizleri meşakkat ve zahmetin ebedî

olduğuna inanmaya ve tabiatın nimetlerini terke icbar ediyorsunuz,» demişti. İnsanların her aksül amelinde bir hikmet bulunur. En küçük bir kelamı ihmal, gayrı kabili içtinap neticeler tevlid eder. İsa da, Yahuda İskariyot'un bu nevi sözlerine muhatap olduğu zaman, bunları kıymetlendireceği yerde, daha büyük bir şiddet ile nazariyesini şerh ve aksül amelleri tenkil cihetine müracaat etmekle neticeyi daha ağır bir mecraya dercetmiş oldu. Yahuda'nın mukabeleyi bilmisili müdhiş oldu ve İsa'yı mukadder akibetine sür'atle yaklaştırdı.» Hidayet, ilk defa konuştu: «Arada anlayabildiğim sözlere göre, Arif Beyefendi, yanlış adam seçtiği için İsa'yı suçluyor. Bu hükmü ben ağır buluyorum.» Dumrul, «Belki sen de, biraz önce anlatılan adam gibi, bu hükme dayanamayıp kaçıyorsun,» dedi. Hidayet, «İsa kaçmadı,» dedi ciddiyetle. «Onu tutuklamaya gelenleri soğukkanlılıkla karşıladı.» «Başka çaresi yoktu,» diye sabırsızlıkla karşılık verdi Dumrul. «Ne yapsa boştu. Bence akıllılık etti: Durumundan en büyük yararı sağladı. Yalnızlığının üstüne bir de korkaklık mı eklenseydi? Belki korkuyordu; fakat hiç olmazsa, yalnız ' olduğu için, onu kimse göremeyeceği için, karşısına ilk çıkana başvurup içini dökmekten kendini alıkoyabildiği için, belki de korkaklığını itiraf etmeyi çok istediği halde bunu kendine yakıştıramadığı için, kafasında böyle bir resmi güzel bulmadığı için, olduğu yerde kaldı ve bekledi. Bu karışık düzende yaşamayı bilemediği için ölmeyi bilmek istedi. Yapabileceği tek kahramanlık buydu.» «Hayır!» diye bağırdı Hikmet. Herkes ona baktı. «Mütercim Arif de Yahuda gibi, İsa'yı o kadar haklı buluyor ki, biraz önce bazılarınızın deli dediği adamın kaçışma benzer bir davranışın ağırlığı altında ezildiği için İsa'yı suçlamaya çalışıyor. Onu son derece haklı bulsaydı da durum değişmezdi. İsa hakkında çok övücü ve çok yerici sözler etmenin bir farkı yoktu. Onu değerlendirmek, aslında ona ihanetti. Bütün mesele, onun yanında olabilmek, onunla birlikte nazariyesini savunabilmekti. Değerlendirmek! Ne kadar boş bir söz. Değerlendirmek, kaçmaktır; değerlendirmek, yalnız bırakmaktır; yaşantısının ağırlığına dayanamayan birini, yaşarken öldürmektir.» Nazmi, «Oradan buraya nasıl geldik, anlamadım,» dedi. Hikmet bağırarak, «Her yerden her yere gidilir,» dedi. Behçet, «Ben tartışmalarda hiç heyecanlanmam,» diyerek Nursel Hanıma

gülümsedi. «Yoksa bir yere varılmaz.» Hikmet'e döndü, «Senin üzüntülü olduğunu hepimiz biliyoruz,» diye onu yatıştırmak istedi. Sevgi, «Biraz müzik dinleyelim,» diye atıldı ve Muhsin Beyin getirmiş olduğu çanta-radyoyu açtı. «Canım İsa'dan bize ne?» diyerek meseleyi kapatmak istedi Nazmi. «Ben Yahuda İskariyot'tan yanayım,» diyen Behçet, masanın altından Nursel Hanımın elini tuttu. «Üzüntülü olduğun için her söz sana dokunuyor.» Bunlara da hiç güven olmaz diye öfkelendi Hikmet; insanı bir yerde bırakıverirler. Sesini yükseltti: «Üzüntülü olduğumu biliyordunuz da neden bugüne kadar beni aramadınız?» dedi. «Neden rastlantılarla bir araya geldiniz? Neden eğlenmeğe, kadınları sıkıştırmağa ve tombala çekmeğe başladınız hemen? Ortalığı yemeğe, içkiye ve düşüncesizliğe neden boğdunuz?» Tombalacı Arif itiraz etti: «Üç numara bir kart, iki buçuk lira. Bunun kimseye zararı yok.» Herkes güldü. Behçet, «Sinirli olduğun için seninle tartışmak istemiyorum,» dedi. «Canım, hepsi öldü,» dedi Ergun. «Yahuda gibi bir serseri için neden canını üzüyorsun?» Kahkahalar arttı. En çok bu gülüşmeler çileden çıkarıyor beni, diye hırslandı Hikmet; benimle alay ediyorlar sanki. «Mesele çıkmasın diye elinizden geleni yapıyorsunuz,» dedi bütün öfkesiyle. «Saçma sapan toplantılar için de hiç bir fırsatı kaçırmıyorsunuz.» Bütün yüzlerde sahte gülümsemeler vardı. «İşte bu iki yüzlülüğünüze dayanamıyorum!» diye bütün gücüyle masaya vurdu yumruğunu; bardaklar devrildi. Kirkor, hemen tabakları toplamaya başlayarak Mehmet Beye uzattı. Herkes bir tabak aldı: Tabaklar bir anda mutfağa taşındı. Kendiliğinden hızlı bir iş bölümü gelişti: Çocuklar da sigara tablalarını topladılar. Herkes, tatlı bir gülümsemeyle geçiyordu Hikmet'in yanından; fakat Hikmet'i durdurmak zorlaşmıştı. «Kaçmayın alçaklar!» diye bağırıyordu. «Beni yalnız bırakmayın!» Ona aldırmıyormuş gibi yaparak masa örtülerini topluyorlardı. Beni hiçe sayıyorlar diye büsbütün öfkeleniyordu Hikmet, durmadan söyleniyordu. Fakat kalabalık onu görmüyordu; herkes, ortalığı toplamanın heyecanına kaptırmıştı kendini. Bu işi çabuk bitirmek için çareler aranıyordu. Nurhayat Hanım çamaşır ipi bulmuştu mesela; fazla masaları, kereveti, buz sandığını iple bağlayarak pencereden sarkıttılar. Aşağıda bekleyenler de bunları hemen yerlerine götürdüler. Alt ve üst katta

ısıtılan sularla bulaşık bir çırpıda yıkandı. Sandalyeleri herkes başının üstünde taşıdı; örtüler pencereden silkelendi. Çöp tenekeleri dolduğu için bazı yemek artıklarını da pencereden döktüler. Bu arada sokaktan kimse geçmesin diye şoför Tahsin, kamyonetiyle yolu kapadı. Bir kişi de köşe başında her ihtimale karşı bekleyerek yarım saat kadar sokaktaki insan ve araba trafiğini başka bir yola verdi. Bu arada Mehmet Bey, sokak köpeklerini kovalayarak pencerenin altına getirdi ve yemek artıklarının temizlenmesini sağladı. Her şey büyük bir düzen içinde yürütüldü. Kadınlar, süpürgeleri ıslatarak, toz kaldırmadan yerleri süpürdüler. Sineklerin gelmemesi için çöp tenekelerinin üstüne ve mutfağa, Bakkal Rıza'nın getirdiği ilaç püskürtüldü. Nurhayat Hanım eski bir havluyu keserek elbezi yaptı ve sabunlayarak herkese dağıttı. Bütün misafirler hemen ellerini ve ağızlarını sildiler. Albay Hüsamettin Tambay'ın kâğıt peçetelerine de kurulandılar. Sonra, hemen kaçmadıklarını, suçlamanın doğru olmadığını Hikmet'e göstermek için oturdular; kahveler pişirildi, kahveyle birlikte son sigaralar içildi. Bu arada dereden tepeden konuşuldu: Havanın serinliğinden ve yemeklerin güzelliğinden son defa bahsedildi. Adresler ve telefon numaraları alındı. Bir dahaki sefere kimde toplanılacağı konuşuldu. Bir daha hazırlıksız davranmamaya karar verildi. Yeni toplantının iş bölümü yapıldı. Kimlerin hangi yemekleri getireceği tespit edildi. Bütün bunlar, görünür bir telaş olmadan yapıldı. Bu sefer Kirkor'dan getirilecek kap kaçak için Şoför Tahsin'in kamyonetinin kullanılması kararlaştırıldı. Muhasebeci Rüştü Beyin de hesapları tutması ve ziyafetten sonra, adam başına kaç para düştüğünü bildirmesi uygun görüldü. Bu sefer, eşit bir masraf dağılımı sağlanamamıştı. Bununla birlikte, en çok Hikmet'in harcamada bulunduğu açık olduğundan ve kimsenin durumu kimseden iyi olmadığı için hemen aralarında para topladılar ve Hikmet'e bıraktılar. Parayı Hikmet'e verme görevi oy birliğiyle Dumrul'a verildi. «Sakın itiraz etme, yoksa bir daha gelemeyiz,» sözü, bir sitem havasında, fakat gene de içten ve sevgi dolu bir ifadeyle aynı kişiye söyletildi. Bir sonraki toplantının daha geniş bir yerde yapılması ve çocuklarla o gün gelemeyen kadınların da çağrılması teklif edildi ve teklif, iki çekimser bir muhalif oya karşı çoğunlukla kabul edildi. (Hikmet hiç bir oylamaya katılmadı.) Sonra,

evi geniş olanlar arasında, kura çekildi ve kura, bir itiraz üzerine tekrarlandı. Ergun kurayı kazandı. Bazıları bu kazanç değil kayıptır diyerek ona takıldılar. Adam başına düşen paranın hesabında, yedi yaşına kadar olan çocukların dörtte bir, yedi yaşından büyüklerin yarım sayılması teklifi, görüşme açılmadan aynen kabul edildi. İçki içen erkeklerin 1,25, içki içmeyen kadınların da 0,90 katsayısı ile çarpılması da aynı dostane hava içinde kararlaştırıldı. Yanlış anlaşılmalara ve gereksiz tartışmalara yol açmamak için, dereden tepeden ve havadan sudan yapılacak konuşmaların dışında kalacak konuların bir gündemle tespiti istendi ve edinilen tecrübeler de göz önünde tutularak teklif, değişikliğe uğramadan kabul edildi. Gündemi herkes cep defterine kaydetti ve gündemdeki maddeler üzerinde konuşmak isteyenlerin, konuları inceleyerek hazırlıklı gelmeleri de bir karar niteliğinde olmasa bile bir temenni olarak belirtildi. Yapılacak başka bir iş kalmadığından oturuma son verildi. Önce, evi uzakta olanlar, sırayla yola çıktılar. Herkes, ayrılmadan önce Hikmet’in elini sıktığı gibi, sokağa çıkınca da birer ikişer, sırayla el salladı. Hikmet, «Yalan söylüyorsunuz, günlük işlerle oyalanıyorsunuz, gerçeklerden kaçıyorsunuz!» diye herkesin arkasından bağırıyordu. Onlar da, daha önce alınmış olan gizli bir karar uyarınca, bu sözleri duymamış gibi yaparak, aynı biçimde ve hep birlikte gülümsüyorlardı. «İşte hepiniz gittiniz!» diye bağırdı Hikmet sonunda. «Cehenneme kadar yolunuz var!»

Hüsamettin Bey kapıdan başını uzattı. «Ne var Hikmet, oğlum?» diye sordu. «Biriyle kavga mı ediyorsun?» «Beni yalnız bıraktılar albayım,» diye dert yandı Hikmet. Albay, Hikmet’in başını okşadı: «Üzülme oğlum, ben varım. Bu yetmez mi sana?»

17
DÜŞÜŞ

Gözlerini tavana dikmiş yatıyordu. Zaman her şeyi hallediyor, diye düşünüyordu. Beni hor görenler zamanla ayıklandı; benden üstün olduklarını düşündüğüm insanlar zamanla yere vuruldu. Nasıl olacak yarabbim? O gün gelince ne yapacağım? diye titredim ve böyle anlar da gelip geçti. Küçük zamanlar birikti, büyük şeyleri ezip geçti. Bu baskılara, bu sertliğe dayanamam, diyordum; zamanla her şey yumuşadı. Düşünceler insanın canını acıtmıyor; biraz sersemletiyor o kadar. Şiddet değil, süreklilik insanı yıkıyor. İnsanlarımız da sabretmesini bilemediler. Onlara o kadar söyledim, bırakın bu akıl dışı aceleciliği diye. Bu gidişle İngilizlere hiç benzeyemezsiniz, dedim insanlarımıza. Futbol maçlarındaki geçici başarılarımıza güvenmeyelim; göreceksiniz, zamanla gene onlar kazanacak. Temize çıkmak için çocukça didinmeyin; zaman her şeyi halleder. Yabancı amcalara kızmayın; kibar aile çocuklarına çamur atan mahalle çocukları gibi görüyorlar sizi bu yüzden. Buna da en çok ben dayanamıyorum, bize en çok gene ben kızıyorum. Bütün gevşeklik ve yumuşaklığın yanısıra insafsızca bir yalnız bırakma yüzünden birbirimizi yersiz hırpalamalarla zayıf düşürüyoruz; bırakın zaman her şeyi halletsin. Beni dinlemediler, muhalefet yapıyorum sandılar. Ben de zamanla, biraz hareket olsun istedim. Zamanla, istediğimden çok hareket oldu. Ben de çevremdeki gürültüyü seyrettim sadece: Demek hareket olmuş, demek canlıymışım, demek demek demek diye düşündüm durdum. Bu arada, insanları biraz harekete geçirmek istedim. Onları ancak korkutabildim ve kendimden uzaklaştırdım. Benden habersiz yaşadılar. Küçük trajedimi, alçak gönüllü faciamı okunmadılar. 'Hikmet'in Yükselişi ve Düşüşü'nü küçümsediler. Yaşantım, bana da sıkıcı geldi sonunda; fakat bir de ne göreyim: Büyük oyunlara uygun bir serüven çıkmış ortaya. Albayımın da üstün gücüyle, gerçekten görülmeğe değer bir oyun koyduk sahneye. Fakat beyefendiciğim, biraz geç kaldık: Artık herkes resimli roman okuyor. Eski moda harflerle kimse ilgilenmiyor. Oysa, düşünün bir kere beyefendiciğim: 'Hikmet' ve 'Sevgi'. İki ilahî isim. (Gerçekten de şimdiye kadar aklıma gelmemişti.) Sayın Bilge, 'Wisdom' ve 'Love' demek istiyorum senin anlayacağın. Sen de 'Bilge'sin, yani 'Sage'. (Yahu nasıl oldu bunları daha önce düşünemedim?) Fakat, sevinmeyelim beyefendiciğim; bizim ülkede anlamlı isimler o kadar

çok ki. Evet, ben ‘Hikmetim; senin ‘Bilge’ olduğun kadar. Bütün hayatımı kelimeler uğruna harcadım, içi boş kelimeler uğruna. Kelimelerin gerçek anlamlarını bilmeden, onlarla oynadım. Oyunları da kelimelerin içinde tutukladım. İşte bunun için Sevgili Bilge, beni bıraktılar, bıraktın. Soluk almak için güneşe çıktın. Biz, Sevgi ile başbaşa kaldık; ‘Hikmetimiz bu kadarmış, ne yapalım? İşte gün durgun, hava ağır. Artık ‘yeni bir şey olamaz. Olabilecekleri bile bitirdik. Biraz uyuyalım: Yattığımız yerde, bir durumdan başkasına geçelim.

Gündüz uyuyorum, gündüz uyanıyorum, diye düşündü uyku sersemi. Şimdi de neden uyandım? Kapı çalmıyor: Sevgi gelmiştir. Yavaşça kalktı, kapıya doğru sürüklendi, kapıyı açtı. Önünde Bilge duruyordu, çok yakınında. Sersemledi, gözlerini açtı daha iyi görmek için. «Sen,» dedi. «Başka birini mi bekliyordun?» dedi Bilge, gülümsemeğe çalışarak. «Dur. Hayır. Şaşırdım tabii. Uykudan kalktım da.» Bilge çekinerek bir sandalyenin kenarına ilişti. «Rahat otursana.» «Belki rahatsız ediyorum seni,» dedi Bilge, «Belki beni görmek istemiyordun, buna hazır değildim. İstersen gideyim.» «Dur,» dedi Hikmet, «Dur, hemen başlama. Biraz kendime geleyim.» Bilge, tabii görünmeğe çalışarak, «Mektubunu aldım da,» dedi. «Burada yoktum, daha yeni geçti elime.» Mektup? Evet, mektup yazmıştım. Ne demiştim acaba? «Tabii, gelmeni ben istemiştim ama, pek beklemiyordum seni.» Bilge, «Hayır,» dedi. «Unuttun galiba ne yazdığını.» «Hayır canım, demek istedim ki, öyle acıklı bir mektuptan anlamışsındır seni görmek istediğimi.» Bir defter tutmalıyım Allahım!

Bilge biraz rahatladı. «Beni böyle karşılayacağını sanmıyordum,» diye sitem etti. «Fakat çok olmuştu ben yazalı; artık gelmez diyorum.» «Gene de gidebilirim istersen: Hiç gelmemişim gibi yaparız.» «Aman yarabbim! Ne ürkek kuştur: Uçmak için bahane arar.» İçinden bir ses, bırak gitsin şimdi aptal, dedi: Sevgi gelebilir bugün. «Eh, ne var ne yok bakalım Bilge ha?» «Sersem,» dedi Bilge, «Bu oyunu başka zaman da oynamıştın. Beni dul kadınla karıştırdın galiba.» Hikmet, elini alnına vurdu: «Artık her şeyi unutuyorum. Bazen çok kalabalık oluyor da bu oda. Dur yahu, sen ziyafete gelmemiş miydin?» «Ne ziyafeti?» dedi Bilge. Gördün mü? Şimdi ne

yapacaksın? «Yok canım, oyun işte,» dedi. «Bugünlerde oyunla gerçek biraz karışıyor da.» Anlamaz, anlamaz; nereden anlayacak? «Beni oyunlarına da almıyorsun artık.» «Hayır, hiç de değil. Sen gelmeden bir oyun düşünüyordum. Sen orada şey oluyorsun...» Bilge suratını astı, «Gelmem iyi olmadı galiba,» dedi. «Bilge, ne olur ‘insafsız kadın’ı oynama. Seni görmeyi ne kadar istediğimi biliyorsun.» «Bilmiyorum,» dedi Bilge. «Hiç bir şey bilmiyorum. Buraya da. zaten korkarak geldim.» Bilge’yi yerinden kaldırdı; divana, yanına oturttu. «Kötü bir oyuna benzemesin diye, şu anda neler hissettiğimi söylemiyorum sana,» dedi. Kadına sarıldı; Bilge hafifçe itti onu, «Konuşalım,» diye direndi. «Anlat bana, nasıldın?» «Çok kötü şeyler oldu,» dedi Hikmet. «Daha doğrusu karışık şeyler.» «Neler oldu, anlat.» «Hiç,» diye vazgeçti Hikmet. «Kafamda kötü şeyler yaşadım, demek istiyordum.» Bilge divandan kalktı: «İstemiyorsan anlatma.» Biraz kendime gelebilsem yarabbi! Biraz kendime gelebilsem. «Bana birden saldırılınca şaşırdığımı bilirsin.» Fena değil «Biliyorum,» dedi Bilge. «Seni olduğun gibi görmek istiyorum.» «Oysa ben, istediğim gibi görülmek isterim.» Biraz oluyor. Yavaş yavaş açılacağız albayım. Biliyorsunuz zaman her şeyi... «Kötüsün,» dedi Bilge, «Beni üzüyorsun.» Hikmet telaşla, «Değil değil,» dedi. «Doktorum heyecanlamayı yasak etti de: Benim için iyi değilmiş.» Bilge şüpheyle baktı: «Doktorun mu? Kim doktorun?» «Emekli doktor albay Hüsamettin Tambay. Bana iyi gelecek şeyleri yalnız o biliyor. Sabahları da jimnastik yaptırıyor. Perşembelerin dışında. Her gün en az iki sayfa yazıyorum. Sağlığımı korumak için kesin tedbirler alıyorum.» «Benimle ciddi konuş,» dedi Bilge. «Peki olur,» dedi yumuşak bir sesle; sonra birden parladı: «Neredeydin şimdiye kadar? Bu süre içinde insan ölebilirdi. Öldüğü gün de gazeteye bakmamışsan, öğrenemezdin bile bu acıklı olayı. Aslında ölmüş olmalıydım. Benim durumumda bırakılan biri çoktan ölmüştü şimdi. Belki de alçağın biri olmasaydım, kendimi düşündüğüm gibi olsaydım bunu başarırdım. İşte sana ciddi konuşma.» Birden bağırdı: «İnşallah hemen ölürüm!» Bilge, korkuyla sıçradı. Hikmet, onun sesini taklit etti: «Hiç öyle şey olur mu canım?» Bilge’ye parmağını salladı: «Bütün hesaplarınız bu oyuna, dayanıyor.» «Nasıl bir oyun bu?» dedi Bilge korkarak. «Hiçöyleşeyolurmucanım oyunu. Şimdi de

gelmiş benden hesap soruyor.» «Vazgeçtim,» dedi Bilge. «Sözlerimi geri aldım.» Hikmet kızdı: «Ben bir aydır prova yapıyorum; gene de seni görünce ne yapacağımı şaşırdım. Sen, nasıl oluyor da hep aslına sadık kalabiliyorsun? Neden hiç şaşırmıyorsun? Sen her zaman Bilge gibi davranmayı biliyorsun. Bana aşağılık duygusu veriyorsun. Ne işin var benim yanımda?» «Gideyim mi?» diye çekinerek sordu Bilge ve Hikmet'in gözlerine baktı. «Hayır,» dedi Hikmet kesinlikle. Ben sahteyim, Bilge gerçek; onun her sözü yerini buluyor. İnsan talim filan yaparak yürütemez kişiliğini. Ne acıklı. Bilge'ye sarıldı hırsla. Uzun uzun öpüştüler. Hikmet, Bilge'nin bacağını tuttu; «Biri gelebilir,» diye fısıldadı Bilge. «Onun için acele etmeliyiz,» dedi Hikmet ve Bilge'nin eteğinin düğmesini çözdü. Hemen soyundular, yorganın altına girdiler. Bilge, elini onun vücudunda gezdirerek, «Beni özledin mi?» diye sordu. «Evet, evet.» Acele etmeliyiz Bilge, ihtiyarlıyoruz. Sadece yapamadıklarımızdan pişmanlık duymalıyız ilerde, ha-ha.

Terliyordu. «Sen iyi değilsin,» dedi Bilge. «İyiyim, iyiyim.» Kendimize yazık etmeyelim: Hiç olmazsa sevişmeyi bir oyun haline getirmeyelim. Son yemek, son sevişme canım Bilge, Oyunlar tehlikeli, dışardan görüldüğü gibi eğlenceli değil. Sevişmekten başka ümit kalmadı. Kadının memelerini sıktı aceleyle. «Canımı acıtıyorsun,» dedi Bilge. «Heyecandan,» dedi. «Seni çok özledim de, ne yapacağımı şaşırdım. Organlarını karıştırdım.» «Aptal,» dedi Bilge gülümseyerek. Şehvetle gülümsedi değil mi? Evet şehvetle. Canı istediği zaman böyle gülümser. Herkesin bir yolu vardır. Mesela ben, her zaman heyecanlı ve telaşlıyımdır. Bilge'nin kulağına müstehcen bir cümle söyledi. «Hayır, hayır, böyle konuşma,» dedi Bilge. «Beni istiyor musun?» diye sordu Bilge'ye. «Evet,» diye mırıldandı Bilge. Her zaman ne istediğini bilir o. Ben, sonrasını düşünmekten, ne istediğimi unuturum. Oysa zaman her şeyi halleder. Sonra gene şüpheler başlar. Bir ayindir bu. Çeşitli törenleri vardır. Bütün törenleri yapalım Bilge. Bir ayin-i cismanî yapalım: Birlikte ölelim. Uzun uzun seviştiler. Bütün yolları birden deneyelim. Hayır, acele etmeyelim; biliyorsun canım Bilge, zaman her şeyi hallediyor. Düşüşü beklemeyelim. Elini, Bilge'nin bacaklarına uzattı,

«Islak gecenin karanlığı,» dedi. «Terbiyesiz.» Yalancı, dedi albay; Sevgi'yi nasıl unuttun? Yıllık izne çıktım albayım, kusura bakmayın. Bir kadında bütün kadınları yaşıyorum. Ayin dediğim de bu aslında. Hayır, değil. Neyse, bilmiyorum işte. Nerede kalmıştık Bilge?

Giyinirken Bilge, «Ben yokken hep yalnız mıydın?» diye sordu. Sevgi vardı. «Kadınlar, demek istiyorsun. Yalnız seni düşündüm.» «Ben, ne düşündüğünü sormadım.» «Gerisinin ne önemi var canım? İsa da düşüncenin işlediği zinanın aleyhinde zaten.» Bilge, «İsa yalnız onu demek istemiyor,» diye öfkelendi. «Hep temiz kaldım,» dedi Hikmet, ellerini uzatarak. «Yalan söylüyorsun.» «Hizmetçi kadını saymazsak pek bir şey olmadı,» diye güldü Hikmet. «Saçmalama.» «Evet saçmaladım. Yalnızlığın çaresizliği içindeydim çünkü. Seçmesini bilemedim ve hizmetçinin siyah çoraplarına kapıldım. Ortalığı süpürmek için eğilince birden siyahlık bitti ve beyaz ten başladı. Sonra ortalık tekrar karardı.» «Sersem,» dedi Bilge. «Ona hemen sarıldım. Güçlük çıkarmadı.» «İsa haklı,» dedi Bilge. «Fakat aklımı temiz tuttum canım Bilge. Onu hiç kirletmedim. Sonra... Bir arkadaşın yazıhanesindeki sekreter vardı. Ne olduğunu biliyorsun tabii.» «Tabii,» dedi Bilge hırsla. Hikmet bir kahkaha attı: «Gerçekten kıskanıyor.» Sesini alçalttı: «Bu sekreterler de başıma çok iş çıkardı söz aramızda. Kimsenin yazıhanesine gidemez oldum. Zaten hademeler beni görünce hemen sekreterleri ortadan kaldırıyorlardı: Yaramaz bir çocuk gibiydim çünkü, bütün biblolar kırıyordum.» «Yaparsın,» dedi Bilge, «Senden her şey beklenir.» «Bütün fırsatlardan yararlanıyordum,» diye devam etti Hikmet; gözlerini boşluğa dikmişti. «Köşe başlarını tutmuştum. Erkekler sigara almak için tütüncülere girince hemen kadınların bacaklarına bakıyordum ve duruma göre hemen harekete geçiyordum. Bilge güldü: «Bu 'harekete geçmek' de nedir acaba?» Hikmet dinlemiyordu: «Köşebaşında bekliyordum; kolumun altında yazdığım oyunlar, kafamda arzular vardı. Erkekler de suçluydu: Tütüncüden sigara alanlar da yoldan geçen başka kadınların bacaklarına bakıyorlardı. Durum karışıyordu. Ben de bu karışıklıktan yararlanarak kadınlara son yazdığım oyunları gösteriyordum.» «Hayır bunu yapamazsın,» dedi Bilge. «Neden yapamazmışım?

Üstelik çok ilgi görüyordum: Beni, büyük oyun yazarlarına benzetenlere rastladım böylece.» «Kadınlar aptaldır,» dedi Bilge hırsla. «Hayır, onları çok akıllı buluyordum ben. Kim beni büyük adamlara benzetirse o akıllıydı. Sen de isteseydin akıllı olabilirdin. Hem akıllı hem de heyecanlıydılar güzel bacaklı kadınlar: Boğuk bir sesle okuduğum oyunlarla kendilerinden geçiyorlardı.» Bilge ayağını yere vurdu: «Oyunlarından herhangi bir kadına bahsetmeğe hakkın yok!» «Ettim bile. Hele bir tanesi vardı, çok anlayışlıydı üstelik. Ah Hikmet Bey! diyordu. Nasıl yazabiliyorsunuz böyle? Ben bir türlü cesaret edemiyorum. Ben de onun elini tuttum ve ona biraz cesaret verdim.» «Terbiyesiz,» dedi Bilge. «Ne yapabilirdim başka? Bütün cesaretimle birlikte tek başıma kalmıştım. Verdiğim cesaretten çok memnun kalmıştır herhalde.» «Onun sözlerine nasıl inanırsın hemen?» diye sızlandı Bilge. «Çok yalnızdım Bilge; yazmak istediklerimi birine anlatmalıydım. Beni dinleyenin bir önemi yoktu burada.» Bilge, gözlerini yere dikti: «Bütün bunları gerçekmiş gibi dinleyen ve üzülen birini bulamazsın ama,» «Buldum, buldum,» diye güldü Hikmet. «Tıpkı senin gibi dinliyor; üstelik yüzde yirmi beş fazlasıyla tepki gösteriyor: Hastalanıyor filan. Fakat sonra atlattı beni.» «Bütün bunları yapmamış olabilirsin,» dedi Bilge. «Düşünmüş olman yeter.» «Hayır yapıyorum,» diye direndi Hikmet.

«Sen, yalnız düşünmemi istiyorsun; ilerlememe engel oluyorsun. Sana kalsa bütün gün sabahtan akşama kadar bu gecekondudan çıkmamalıyım, durmadan insanlığın yararına çalışmalıyım. Oysa insanlık beni dinlemiyor. Beni kimse dinlemiyor; kimse oyunlarıma aldırmıyor.» «Sen kimseye inanmıyorsun,» dedi Bilge, «Kimseye önem vermiyorsun; insanlarla, oyunlarının kahramanları oldukları için ilgilisin. Aslında yalnız kendini düşünüyorsun.» «Konuşma ciddileşiyor,» dedi Hikmet, «Bunun sonu kötüye varacak.» Bilge sustu.

«Elbette kendimi düşünüyorum,» dedi Hikmet bir süre sonra. «İnsanlara başka türlü yararlı olmam: Kendimi düşünmeliyim, kendimi korumalıyım.» «Günün birinde istediğin gibi birini bulacaksın,» dedi Bilge. «Seni anlayacak ve durmadan hak verecek sana.» «Evet. Durmadan başını sallayacak bana. Hiç sormayacak.

Biz senin gibi değiliz Bilge; biz doğuluyuz. Bizde sorgu sual yoktur. Bizde usta-çırak ilişkisi vardır. Ustanın gücü tartışılmaz. Usta önünde engel tanımaz; çünkü, başka türlü yaratamaz. Kırk yıl ağzını açmadan ustasına hizmet edenler vardır bizde. Bu arada kişiliğini kaybetmekten korkmayacaksın; işte o zaman gerçek kişiliğini bulacaksın.» «Hayır ben bunu yapamam,» dedi Bilge, «Kimse yapamaz.» «Siz Batılılar anlayamazsınız bunu,» dedi Hikmet. «Ben neden Batılı oluyormuşum?» diye direndi Bilge. «Nedeni yok. Ben öyle karar verdim. Ben ustayım. Sen de çırak oldun.» «Neden?» diye karşı çıktı Bilge. «Oyun öyle gerektiriyor. Sana verilen rol böyle.» «Göreceksin, bir gün bırakacağım seni,» dedi Bilge. «Hayır, yapamazsın: 'Terkeden kadın' rolü verilmedi sana oyunda.»

«Bu oyunlardan usandım,» dedi Bilge. «Gerçek biri olmak istiyorum senin için. Yaşadığımı anlamana, odada dolaştığım sırada beni görmeni, bir takım dertlerim olabileceğini hissetmeni istiyorum. Bana bakmanı istiyorum. Oysa sen, yalnız kafandakilerle ilgilisin; beni görmüyorsun.» Gözleri dolmuştu: «Göreceksin, bir gün bırakacağım seni.» Hikmet düşündü. Bir süre sonra, «Evet,» dedi mırıldanır gibi. «Bilge, Bilge, neden beni yalnız bıraktın? Evet, olabilir.» Gözlerini yukarı kaldırdı. «Neden beni dinlemiyorsun?» dedi Bilge; gözlerinden yaşlar akıyordu. «Üzülüyor albayım,» dedi Hikmet çok yavaş bir sesle, «Beni bırakacağı için ağlıyor.» «Bu albaydan da usandım artık,» diyerek ağlamağa başladı Bilge, «Nerede olduğumu bilemiyorum artık.» «Sizi de elimden almak istiyor albayım, dul kadını da: Kutsal üçlemeyi bozmak istiyor. Bütün bunlara inanmıyor. Yaşamak istiyor albayım: Beni de dünya nimetlerinden biri gibi görüyor. Yaşantısına yeni bir heyecan katmak istiyor: Solup giden aşkımıza ağlıyor. Oyunun dışına çıkıyor, beni de çıkarmak istiyor. Sonra da beni bırakıp gidecek albayım. Kendi yerine bir şey bırakmadan gidecek. Bir kız varmış, albayım; Bilge gittikten sonra sahneye çıkarak beni anlayacakmış. Aslında böyle bir şeye inanmıyor albayım, oyunlara inanmıyor. Bu kızı hayal etmemi önlemek için, onu bana anlatıyor: Büyüyü bozmak istiyor. İstiyor ki, beni bırakıp gittikten sonra ne zaman gözlerimi kapasam Bilge'nin yüzünden başka bir hayal görmem mümkün olmasın. Bir daha da

bana dönmeyecek albayım ve ben artık nereye baksam Bilge'nin yüzünü göreceğim, bana imkânsızlıkları tanıtan yüzünü.» «Bana korkunç şeyler söylüyorsun,» dedi Bilge ağlayarak. «Ona korkunç şeyler söylediğimi hatırlayacak albayım. Neden beni bu kadar üzmüştü? diyecek. Fakat oyunları unutacak albayım, yaşamak istiyorsa unutacak. Sadece ağladığını ve bir zamanlar çok mutsuz olduğunu hatırlayacak. Bir zamanlar uzak bir gecekonduda tehlikeli oyunlar oynanmıştı, bile demeyecek. Neresi tehlikeli? diyecek. Hatırımda yanlış kalmamışsa, diyecek; aslında şöyle olmuştu, diyecek: Bir zamanlar bir Hikmet vardı. Bu Hikmet, Dumrul gibi değildi, Fikret gibi hiç değildi. Üç katlı ahşap bir evde yaşardı. Bu eve kendisi şey derdi, ne derdi? gecegeldi, geceoldu gibi bir şey işte. Bu gecegeldide Hikmet'ten başka galiba iki şey daha vardı, roman kahramanı gibi iki şey. Bunların yaşayıp yaşamadıkları tam belli değildi. Sanıyorum biri emekli yarbaydı, öteki de boşanmış bir kadın. Büyük romanların kahramanları gibi insanın aklından çıkmayan varlıklar da değildi bunlar. Belki sadece, Hikmet'in çıkardığı gürültü sayesinde ayakta duruyorlardı. Hikmet'in dışında bir kişilikleri yoktu. Ne yaparlardı? Nasıl yaşarlardı? Nereden geliyorlardı? Nereye gidiyorlardı? Kimse bilmiyordu. İşte böyle bir masaldı. Bilge'nin aklından bu masaldan geriye, sadece kendi ağlaması kalmıştı albayım. Oysa Hikmet ağlayamıyordu. Oysa, Bilge gibi ağlayabilseydi, açılırdı. Ağlayamadığı için kapanmıştı, içine kapanmıştı, gecekonduya kapanmıştı. Aşkın göz yaşları onu bırakmıştı. Aklın göz yaşları onu bırakmıştı. Bununla birlikte sonuç çok acıklı oldu; fakat sebebi anlaşılamadı. İyi tahliller yapılamadı, kahramanlar yerli yerine oturtulamadı, çevre iyi verilemedi, birçok güzellik anlatılamadı, olaylar sonuna kadar götürülemedi. Bu yüzden oyunların güzelliği de anlaşılamadı. Satıldı, fakat ücreti ödenmedi. Son dakikada bir aksilik çıktı; dava esastan bozuldu. Bir yanlış anlaşılma olmuştu. Affedersiniz yanlışlık olmuştu: Hikmet değil Fikret'ti. Mesela böyle bir şeydi. Affedersinizdi.»

Bilge ağlıyordu, Hikmet susuyordu. Bilinmeyen bir süre geçtikten sonra birden kapı vuruldu. Hikmet, dalgın gözlerle kapıya yürüdü. Ne yaptığını düşünmeden kapıyı açtı. Sevgi içeri girdi. Sevgi?

Dalgınlığından kurtulamadı. İşte bir olay, diye düşündü. Başım ağrıyor. Sevgi, Bilge'yi görünce bir an gözlerini kapar gibi oldu. Başını çevir, bakma. Kulağımın dibinde konuşuyor, beni beklemiyordun galiba, diyor. Sevgi odaya şiddetle bakıyor, bu bakışlar gözümü kamaştırıyor. Bozulmuş yatağı ve Bilge'nin ıslak gözlerini gördü. Olduğu yerde bekliyor. Benden bir şeyler bekliyor. Kımıldamalıyım ve mucizeler yaratmalıyım. Bugün yaptıklarım yeter albayım. Ben soyut üzüntülerden yanayım. Kolunu kaldır, bir işaret yer de Sevgi otursun Oturdu; demek bir şeyler yaptım. Bilge'ye nasılsın diyor, ne yapıyorsun diye soruyor. Biraz önce yatıyorduk. Kim dedi bunu? Hayır, kimse söylemedi. Bilge hiç cevap vermedi; yaman kadındır, içgüdüleri kuvvetlidir. Ben olsam hesap vermeğe kalkardım: Şey, Sevgi, ben istemedim ama Hikmet'le aramızda anlamsız bir tartışma başlamıştı, yatmaktan başka çare kalmamıştı. Fakat gene kavga ettik işte, ben ağladım, ayrıca senin geleceğini bilmiyordum, Hikmet söylememişti, yatağı düzeltecek vakit olmadı, çok söz girdi araya, çok oyun oynandı. Sevgi sana bakıyor, hayır ikimize bakıyor, başımızı önümüze eğiyoruz, suçlu muyuz? suçluyuz, neden kızıyorsun Sevgi? Sayfalar karıştı, sen daha önce gelseydin şimdi sen başını eğecektin, zaman her şeyi hallediyor, insafsız olma, ayrıcalık isteme, onu unutamadım, bize öfkeyle bakma, Bilge'ye öfkeyle bakma. Seni dinlemiyor. Ben konuştum mu? Ben bir sigara almaya çıksam? Sizi başbaşa bıraksam. Yaparsın. Senden her şey beklenir. Çoktandır birbirlerini görmediler de. Belki özle mislerdir. Haha. Kimse gülmüyor. O halde sonum geldi. İsterseniz ben gideyim, diyor Sevgi. Sana bakıyor, Bilge'yi kov demek istiyor. Bilge hoşt. Haha. Gene kimse gülmedi mi? Bilge benden ne bekliyor? İnsan gibi davranmamı bekliyor. Hikmet gibi davranmamı bekliyor. Hangi Hikmet gibi? Hikmet VI gibi mi. VII gibi mi? Yapamam. Şaşırırım. Benden bir şey bekleniyor. İşte bir olay. İşte artık davranmalısın. Kusura bakmayın, kendi başınızın çaresine bakın. Bana acıyın. Kimseye bir şey olmaz. Bana olur. Bir şey söylemeyecek misin Hikmet? diyorlar sana. Kim diyor? Gerçekten duymuyorum. Ölüyorum. Sevgi konuşuyor. Bir şey yapmalıyım. Bir oyun. bulmalıyım. Sevgi ayağa kalktı, gidiyor. Hayır gitmiyor: Ben gidiyorum, diyor. Bilge de kalkıyor. Beni savunmadın diyor, ya da

demek istiyor. Beni yalnız bıraktın, beni savunmadın. Gidin bakalım! Sizi ben mi çağırdım? Evet, sen çağırdın; yalanların bir araya geldi. Seni kimse kurtaramaz. Bütün yakınmaların sahte. Bilge gideceğini söylüyor. Onu daha önce düşünmeliymiş, buraya gelmemeliymiş. Sevgi böyle diyor. Siz konuşun, ben bir sigara alıp geliyorum. Zaten ben çağırmamıştım Bilge'yi, kendiliğinden geldi- Mektup da yazdığımı hatırlamıyorum Bilge'ye. Alçak! Evet alçağım. Konuşacak durumda değilim. Alçaklar yorgun olur. Siz konuşun işte, beni ele vermeyin de ne yaparsanız yapın, Sevgi'ye cevap ver Bilge; senden akıl alacak değilim filan de. Kim gidecek diye tartışıyorlar, ya da onu demek istiyorlar. Bilge benim karar vermemi istiyor. Böylece en kötü sözü söylemiş oluyor. Ona daha önce öğretmeliydim. Prova yapmalıydık. Ben karar veremem. Ben, sadece şaşırırım. Hikmet, kendini küçük düşürecek bir hareket yapmaz, diyor Sevgi. Yaparım. Her zaman yaparım. Bunu sormuyorlar senden. Tartışıyorlar. Küçük düştüğünü görmüyor musun? Görüyorum. Bir şey yapamıyorum, işte Bilge kapıya doğru yürüyor. Gidecek mi yani? Benimle böyle konuşamazsın, diyor Sevgi'ye. Evet Sevgi, konuşamazsın. Sen kim olduğunu biliyor musun Bilge'nin? Biliyor, Böyle yukardan konuşacak durumda değilsin, diyor Bil ge'ye. İkisi de bana kızıyor. Birini savunmalıyım, değil mi albayım? Birini tutmalıyım. Çok gülünç duruma düştüm, değil mi? Bu olayı artık unutamam. Ölünceye kadar unutamam. Ne kadar önce ölsem o kadar iyi. İşte Bilge kapıda, Bilge, Bilge, neden beni yalnız bıraktın? Bırak gitsin, diyor Sevgi. Sevgi kazandı. Hayır, olamaz. Buraya gel Bilge. Beni yalnız bırakma. Hayır gidecek, diyor Sevgi. Kimse rolünü ezberlememiş. Bu ne biçim tiyatro? Sevgi ayağını yere vuruyor, burada kalmaya hakkı yokmuş Bilge'nin. Bunu kim öğretti sana? Kimse bir şey bilmiyor. Bağırma. Bağırdım mı? Duymadım da. Hayır, konuşmadım; sustuğum için oyunu bozdum. Bazen de susmak bilmem. Bilge, Sevgi'nin davranışını çok çirkin buluyormuş. İkinizden de nefret ediyorum. Bilge gidiyor. Bilge, Bilge, neden yalnız bıraktın beni? Kimseyi görmek istemiyorum. Artık ölmek istiyorum. Her şey çok karıştı albayım. İstediğim gibi olmadı albayım. Yanlış zamanda sahneye çıktılar. Artık aklıma bile hükmedemiyorum. Beni dinleyen kalmadı albayım. Artık dayanamıyorum. Bir şey söyleyin, öyle susmayın

albayım. Bilge'ye, geri dönmesini söyleyin. Bilge gitti albayım. Biliyorum, bir daha dönmez. Her şey benim yüzümden albayım. Alçaklar gibi davrandım. Bilge gitme, diyebilirdim. İşte benim de ne olduğum meydana çıktı. Hiç bir Hikmet gibi davranamadım. Alçak Hikmet VII! Geber! İşte balkondan kendimi atıyorum albayım, onu öldürüyorum. Ne dediniz? Biraz hava mı alayım dışarı çıkıp? Peki albayım. Belki Bilge'ye de rastlarım bu arada. Tam gitmiş olamaz, değil mi? Hiç bir şey böyle bir anda kaybolamaz, değil mi? Bilge, Bilge, neden beni yalnız bıraktın? Fakat bizim sokakta göremiyorum onu albayım. Belki hızlı koşarsam yetişirim ama, değil mi? Bilge! Bilge! Köşeyi dönmüş galiba. Başım dönüyor, biraz dinleneyim. Beni neden bıraktın Bilge? Şimdi hiç dönmeyecek misin yani? Seni artık hiç göremeyecek miyim? İmkansız mı? Albayım, albayım bu oyun çok ciddi; bakın ben bile ağlıyorum albayım. İmkânsızlık duvarının önünde ağlıyorum. Bu duvar beni çıldırtıyor albayım. Başımı, bu duvara vurup parçalamak istiyorum. Başım ağrıyor albayım; biraz yürümek, biraz kendime gelmek istiyorum. Şimdi ne olacak albayım? Bilge beni istemiyor diye onu göremeyecek miyim artık? Böyle şey olur mu? Biraz önce birlikteydim onunla. Nereye gitmiş olabilir hemen? Onu sokaklarda bulamayacak mıyım? Aslında kötü bir oyun oynamıştım, kötü bir niyetim yoktu. Sizinle de oyunları düzeltmiyor muyduk birlikte? Bilge de anlamıştır canım. Birazdan gelir herhalde, değil mi? Yoksa eve dönüp beklesem mi onu? Ben de kötü davrandım ama albayım. Böyle oyun da olur muydu? Utanıyorum kendimden albayım. Üstelik utanmadan bu kalabalık caddenin köşesinde duruyorum. Belki de artık herkes öğrenmiştir. Herkes birbirine anlatıyor. Beni görünce de belli etmeden gülümseyecekler. Ben dünyayı kirletiyorum albayım. Hiç olmazsa kimseye belli etmeden bekleyebilsem burada. Kendimi gizleyebilsem. Yakamı kaldırayım da beni tanımasınlar. Acaba ölürsem çok üzülür mü albayım? O zaman koşup bana gelir mi dersiniz? Siz çok ağlarsınız biliyorum, albayım. Fakat sizi hiç ağlarken görmedim, biliyor musunuz? Ben öldükten sonra sizi ağlarken görmeyi doğrusu çok isterdim. Sadece bir kere, Mütercim Arif'i okurken gözlerinizin dolduğunu görmüştüm. Biraz ölseydim, biraz da sizin bana ağlamanızı seyretseydim. Tabii Bilge pişman olacak, ama iş işten

geçecek. Beni çok arayacak. Size çok önemli bir şey söyleyeyim mi albayım: Bu Bilge akıllı değil albayım. Burası çok önemli. Ben ondan akıllıyım, birçok insandan akıllıyım. Mesela Bilge, benim gibi sözler bulup söyleyemez duruma göre. Beni sevseydi, onun çok yararına olurdu. Onu adam edebilirdim albayım. Tabii akıllı olduğum için bana dayanamadı. Belki de akıllı insanlar yalnız kalırsa daha iyi olur. Kim bilir? Bilge de bunu çok söylerdi. Yalnız kalırsam daha iyi olurmuş. Üşüyorum albayım, aceleden ceketimi giymeyi unutmuşum. Bakın ben de bu konularda akıllı değilimdir işte: Sokağa nasıl çıkılacağını bilmem mesela. Bende hayat bilgisi zayıf albayım. Bilge bunları bilir, bu bakımdan akıllıdır; birlikte olabilseydik, insanlık çok yararlanacaktı bundan. Yazık oldu. Şimdi yanımda olsaydı, böyle üşümezdim albayım; beni bir arabaya bindirirdi hemen. Ben bunlara çabuk karar veremem albayım: Kararsızlığımla yanımdakilerin canını sıkarım. Hava da çok soğudu albayım, eve dönmek istiyorum. Biliyor musunuz, Bilge beni evde bekliyormuş gibi geliyor bana. Yoksa eve dönmek istemiyorum. Beni bekleyen yalnızlığı ve karanlığı istemiyorum. Bilge'den akıllı olduğum halde neden bu duruma düştüm acaba? Neden herkes benden kaçıyor albayım? Yaşamasını bilmiyorum da ondan mı? Bir dakika albayım, karşıdan birileri geçiyor: Kadını Bilge'ye benzettim; peki erkek kim? Değilmiş. Bu köşede de fazla bekledim galiba: Gelip geçenlerin dikkatini çekiyorum. Başka bir köşeye gitmeli. Biliyor musunuz albayım, bugün Bilge'ye ne diyordum? Diyordum ki köşe başlarında bekliyorum kadınlara bakmak için. Beni kıskandı albayım. Demek ki seviyordu. Ha-ha. Ona öyle şeyler bulup söylüyordum ki, bana hayran oluyordu. Onun için diyorum ki, odama dönmüş beni bekliyordur şimdi. Eve dönmek istemiyorum albayım. Ya gelmemişse. Ne dediniz? Yazacak oyunlarımız mı var? Onlarla mı uğraşırız? Nedense bugün içimden gelmiyor. Ben artık biraz çöktüm albayım: Aklıma yeni bir şey gelmiyor. Oyunlar beni de yordu galiba. Tabii Bilge'ye belli etmedim, ama ben herhalde bu oyunlara artık devam edemeyeceğim. Hava soğudu, biraz yürümeliyim albayım, ısınırım. Evet, zor oluyor gecekonduda artık, diyordum. Bilge'ye belli etmedim ama, ben galiba artık sizinle ve dul kadınla birlikte yürütemeyeceğini bu hayatı. Ben Bilge'yi istiyorum albayım. Belki

kızacaksınız ama, onunla her şey başka türlü oluyordu. Siz şimdi ağladığıma bakmayın, aslında böyle hissediyorum. Bilge'ye de bunu söyledim mi yoksa? Galiba, biraz başka türlü anlattım ona. Dedim ki: Bilge, aklını başına topla, beni yalnız bırakma. Bilge, Bilge, neden beni yalnız bıraktın? dedim sonra. Bilge bana dön. Bir daha seni üzmeyeceğim. Bir gölge gibi dolaşacağım çevrende. İnsan değişemezmiş. Benim yalnız kalmam gerekiyormuş. Oyunlarıma dönmeliymişim. Ben güzel oyunlar isti yorum. Eski ve karanlık odamda korkuyorum Bilge. Sizlerle yapamıyorum albayım. İşte sokağıma geldim. Odama çıkamam albayım. Bilge'nin orada beni beklememesine dayanamam. Biraz daha dolaşsam mı acaba? Daha erken. Fa kat yoruldum albayım. Artık hiç bir şey yapmak istemiyorum. Gerçekten hiç bir şey yapmak istemiyorum. Hiç bir şey yapmak istemiyorum. Korkuyorum. Hiç bir şey yapmak istemediğim için kötü bir şey yapmak istemiyorum. Yavaşça yukarı çıkmalıyım. Albaya belli etmemeliyim. Korkuyorum albayım. Beni tutacak mısınız acaba? Hayır, albayıma belli etmemeliyim. Acaba ağlar mı? Yazık, ben göremeyeceğim. Bu oyunu kendi başınıza oynayacaksınız albayım. İsterseniz ben daha önce yazarım size bütün ayrıntılarıyla. Hikmet'in yükselişi ve düşüşünün son kısmı olur bu. Yorgun da olsam yazarım. Bir dakika dursam. Düşünsem. Düşünemiyorum. Düşünemediğimi belli etmemeliyim. Sonra şüphelenirler. Beni götürürler. Nereye? Biliyorsun. Hayır. Bilmiyorum işte. Dinlemiyorum. İşte, oturmuş kitap okuyor albay. Ne var ne yok albayım? Oyun sanmalı. Kimseye belli etme, olur mu? Ben gidiyorum albayım. Albayım işte geldim. Sesini çıkarma. Hayır, belli etmem. Son bir hak tanıyamazlar mıydı bana? Bırak şimdi bunları. Albayım korkuyorum. Aşağıda olanları duydu mu acaba? Bilge boş bir eve dönmedi ki. Ben döndüm. Bilge, Bilge, neden beni yalnız bıraktın? Ağlarsan, her şey anlaşılır şimdi. Albayım, kusura bakmayın, balkona kadar yürümek zorundayım. Benim durumum Bilge'ninkinden farklı. Bu parmaklıklar da çok zayıf, albayım. Neden sözlerime karşılık vermiyor? Albayım, beni tutmayacak mısınız? Parmaklığa dayandım albayım. Belki de bu parmaklıklar zayıftır, ne dersiniz? İnsanın ağırlığına dayanmaz sonra. Bana bakmıyor. Sesimi duymuyor. Artık çok geç, geriye bakamam. Bütün hazırlık bozulur. Neden geriye

dönemiyorum? Aşağı da bakamıyorum. Gözlerim kapa Buraya takıldım kaldım. Beni duymuyor musunuz? Bir Şey yapamaz mısınız? Düşünüyorum.

18
ALBAY GİRER

Sokakta ve evin içinde bir takım adamlar toplanmıştı: Hüsamettin Beyin daha önce görmediği bir takım adamlar. Çeşitli yorumlar yapılıyor, parmaklar çeşitli yerleri gösteriyor, başlar hep birlikte oralara çevriliyordu. Herkes, sanki olayı daha önce haber almış gibi, birden evin her yanını doldurmuştu. Kimse olayı görmediği halde, olanlar üzerinde çeşitli fikirler yürütülüyordu. Nurhayat Hanım, çocukları bir odaya kapatmış, Hikmet'in yatağının, üstünde sessizce ağlıyordu. Hüsamettin Bey, ümitsiz bir çabayla, insanları oradan oraya sürüyor, dağıtmaya çalışıyordu. Kalabalık, sessiz bir direnme gösteriyordu. Bazıları, itişmenin içinde, kendini kapının dışında buluyordu. Mahalle bekçisi Bekir Efendi kalabalığı yararak püskürtmeğe çalışıyordu. Bekçinin önünden kaçan kalabalık, evin başka köşelerine yayılıyordu; başka odaların, koridorların kalıbına giriyordu. Cıva gibi oradan oraya kayıyor, taneleri bazen büyüyor, bazen küçülüyordu. Onu yakalamak, yerden toplayıp avuca almak imkânsızdı. Sokak, ta bekleyen polis memurunun çevresinde de tembel sinekler gibi dolaşıyorlardı; polis onları kolunun geniş bir hareketiyle dağıtıyor, onlar da yoğunluklarını bir an için, kaybettikten sonra tekrar aynı yerlere konuyorlardı. Sokakta ve evde meydana gelen küçük topluluklar, yavaş yavaş düzene giriyordu; her topluluğun bir önderi vardı. Bu önder kendisini izleyenlere durumu, kendi görüş açısından açıklıyordu. Bazen de önderler arasında küçük tartışmalar çıkıyor ve kazananın çevresindekiler hemen kalabalıklaşıyordu. Evdeki bazı eşya devrilmişti: Bunun olay sırasında ya da sonradan kalabalığın dalgalanması sonucu meydana geldiği sanılıyordu. Kesin durum belli değildi. Kalabalık da yapmış olabilirdi; çünkü eller çevredeki bütün eşyayı yokluyor, yerinden alıp

inceliyordu. Bu eşya hakkında, olayla ilgisiz yorumlar yapıldığı da oluyordu; eşyaya değer biçenler de vardı, özellikle albayın kitaplarının sayısı çok bulunuyordu. Hikmet'in evindeki eşya, 'fakir' olarak nitelendiriliyordu. Hüsamettin Bey ve Bekir Efendi, muhtemel bir yağmayı önlemek için çok dikkat 'ediyorlardı: Bekir Efendi, bütün kalabalığı .gözleyemediği için, çırak Süleyman'ı kapıya koymuş ve çıkanların üstünü arama görevini ona vermişti. Bu nedenle bazı tatsız tartışmalar da oluyordu. Genellikle kalabalıkta henüz bir fikir birliği yoktu: Gelenlerin arasında olayı bilmeyenler bile vardı. Bazılarının eşyayı incelediğini görenler, bir açık artırma yapılacağını sanıyordu. Memurun ne zaman geleceğini soranlar vardı. Nurhayat Hanımın ağladığını görenler de, onun oğlunun öldüğünü düşünerek, «Allah öteki oğullarına ömür versin, üzülme; sonra Allahı gücendirirsin,» diye dul kadını teselli etmeye çalışıyorlardı. Hidayet'i tanıyanlar, dul kadının büyük oğlunun askerde bir cip kazasına kurban gittiğini anlatıyorlardı. Kimseye söz geçiremeyeceğini gören Nurhayat Hanım divandan kalktı, merdivenin sahanlığına gitti; açık artırmaya geldiklerini düşünenlerden bir ikisi, dul kadının ev sahibi olduğunu sandılar, çok hararet bastığını ileri sürerek ondan su istediler. Helanın ne tarafta olduğunu soranlar da çıktı. Kalabalığın içinde bulunan inşaat işçileri, binanın temelinde bir kayma olduğunu ve mühendisin beklendiğini, çevrelerindekilere hararetle anlatıyorlardı. Üst katta balkonun yanında olanlar da birden, kırılmış ve çarpılmış parmaklıkları farkettiler; kalabalıkta küçük bir panik oldu. Herkes kapıya koştu. Hep birden kapıya yüklendikleri için hepsinin üstünü aramak mümkün olmadı. Evin içinde birkaç kişi kaldı: Bunlar da belirli işleri olmayan ve her gün önlerine çıkan küçük işlerle geçinen gençlerdi. Evden bir taşınma olduğunu düşünerek birkaç kuruş kazanmayı umuyorlardı. Aralarından bir kâhya seçerek Hüsamettin Beyle pazarlığa gönderdiler. «Gerekirse kamyon da buluruz bey amca,» dedi kâhya. Hüsamettin Bey, Bekir Efendinin de yardımıyla hepsini kovdu. Müstakbel hamallar, «Böyle uydurma evden eşya çıkar mı?» diye söylenerek sokaktaki kalabalığa katıldılar. Nurhayat Hanım, sandığından, sandığın dibindeki çarşaflardan beyaz bir tanesini çıkararak Hikmet'in üstüne örtmüştü. Bu işi daha yeni yapmıştı. Daha önce gelerek ilk sırayı alanlar, «Hiç

bir tarafına bir şey olmamış kardeş,» diye arka sıralardaki meraklılara anlatıyorlardı. «Bir tarafında bir sıyrık bile yoktu: Sanki rahatça uzanmış uyuyordu:»

Bekçi Bekir Efendi, Hüsamettin Albaya itiraz ediyordu: «Sayın albayım, insan düz balkonun üstünden nasıl kayıp düşer? Belli ki bir teammüt var işin içinde.» «Ben nasıl söylüyorsam öyle oldu,» diye homurdandı emekli albay. «Olayı ben gördüm yalnız. Sen de aklın sıra polis hafiyeliği mi yapıyorsun?» «Estağfurullah albayım,» dedi Bekir Efendi. «Bazı gürültüler duyanlar olmuş da.» Albay yüzünü buruşturdu: «Bu cahil kalabalığa inanıyorsun demek. Kulağınla duymadın mı; burada filim mi çevriliyor ahi? diye yaklaşanları; biz de görünelim de yevmiyemizi doğrultalım reji amca, diyenleri. Sen okumuş adamsın Bekir Efendi; nasıl olur da bu cahillerin sözüne uyarsın?» Bekçi Bekir Efendi cahillerin cahilliğini, ya da kendi okumuşluğunun üstünlüğünü, ya da her ikisini birden düşünerek gülümsedi. Albay bir koltuğa çöktü, «Şu balkona bir de sen çık bakalım,» dedi. «Yerdeki çinkolar yüzünden insanın ayağı öyle bir kayıyor ki.» Bekir Efendi balkon kapısının yanından uzaklaştı: «Ben bir şey demedim albayım,» diye savundu kendini. «Meselenin aslını bilen yok,» diyerek herkesi azarlamış oldu albay, «Herkes kendine göre bir izah buluyor. Kanun dinler mi bunu?» «Dinlemez,» dedi Bekir Efendi; bir sandalyenin kenarına ilişti. «Hikmet Beyi nasıl bilirdin?» Bekir Efendi, uzatılan paketten bir sigara aldı: «Kendi halinde münevver bir efendiydi; kimseye zararı olmayan bir beydi.» Albay, bekçinin sigarasını yaktı: «Kimseye zararı dokunmayanın kendine de zararı dokunmaz aslında. Sen münevver bir adamsın, öyle değil mi?» «Öyle,» dedi Bekir Efendi. Hüsamettin Bey, içini çekti: «Kimin gidici, kimin kalıcı olduğu belli değil Bekir Efendi. Mukadderat. Düşmeden birkaç dakika evvel benimle konuşuyordu, şu senin oturduğun yerde.» Bekir Efendi, sigarasının külünü silkmek için ayağa kalktı ve sehpanın yanına gitti; oradaki koltuğa oturdu. «Biraz sıkıntısı vardı. Bir sıkıntısı olunca hemen bana koşardı.» Bekir Efendi başını salladı. «Bir sıkıntı var içimde albayım,» dedi. «Malum olmuş kendisine demek. Geçen gün hoca da vaazında buna benzer bir şey anlatmıştı.» «Muhterem bir arkadaştı,» dedi

Hüsamettin Bey, gözlerini balkona dikerek. «Bu muhitte oturmayı kendi istemişti: Bu insanlara derin bir muhabbeti vardı. Onların derdini kendi derdi gibi bilirdi. Onlarla kaynaşmıştı.» «Haklısın albayım: Bakkal Rıza, onun sohbetlerini anlatırdı. Çok alçakgönüllüymüş. Her şeyi usanmadan tekrar tekrar anlatırmış. Âlim adamdı diye sözünü ederdi Rıza Bey. Ben sohbetinde bulunamadım merhumun.» «Gelseydin Bekir Efendi: Kapısı herkese açıktı.» «Kısmet olmadı işte.» «Evet,» dedi albay, «Bir sıkıntı düşmüştü yüreğine. İnsanların bu hâline çok üzülürdü zaten; başkaları dertliyken mesut olamazdı. Onu teselli ettim. Son zamanlarda bir eser üzerinde çok çalışıyordu; yorulmuştu. Durup dinlenmek bilmezdi. Herkese o kadar acıdığı halde kendine acımazdı. Büyük adamlar hep böyle değil midir? Göreceksin Bekir Efendi, bir gün, onun bu mahallede yaşamış olmasıyla hepimiz iftihar edeceğiz. Belki de bu sokağa onun adını verirler; sağ kalırsak, hepimiz bu münasebetle yapılan törende bulunuruz. Onun hatırasına bir iki söz söylemek fırsatını bile buluruz. Gazetelerde resmimiz çıkar. O böyle şeyleri sevmezdi ama, gene de senin resmini gazetede görseydi çok sevinirdi. Bu sabah nedense biraz huzursuzdu, yerinde duramıyordu. Önce sandalyeden kalktı, senin şimdi oturduğun koltuğa çöktü. Bitkin görünüyordu.» Bekir Efendi kalktı, balkon kapısını kapadı; kapının yanında ayakta durdu. «İyi ettin kapadığına; aşağıdan gelen gürültülere dayanamıyorum. Ne yapalım Bekir Efendi, ölüm hepimize mukadder. Bana bir sigara verin albayım, dedi. Son sözü bu oldu. Sonra balkona çıktı.» Bekir Efendi çekinerek, «Karşı evdeki kadın, sizin sigara almak için bakkala gittiğiniz sırada düştüğünü söylüyor; sözüne bakılırsa oğlu görmüş.» «Kimse ne dediğini bilmiyor artık Bekir Efendi. Herkes, olayı görmekle, kendine bir şeref payı çıkarıyor sanki.» Aşağıdan gelen gürültüler birden arttı. Hüsamettin Bey pencereye yaklaşarak bir süre aşağısını seyretti. «Ne oluyor albayım?» Emekli albay güldü: «İnsanı zorla güldürüyorlar. Hikmet’in pencere önüne koymuş olduğu çiçek saksılarından biri düşmüş, bir münasebetsizin kafası yarılmış. Zavallı Hikmet! İnsanların bu durumda onunla nasıl ilgileneceğini bilseydi... Bekir Efendi, oğlum. Şu münasebetsizleri uzaklaştır lütfen.» Bekir Efendi şapkasını giydi, kararlı adımlarla kapıya yürüdü.

«Haydi bakalım, dağılın artık!» diye bağırdı bekçi. «Burada oyun oynanmıyor. Ayıp!» Orta yaşlı, kılıksız bir adamı omzundan itti. Adam direndi: «Neden beni buldun? Herkes duruyor işte.» Bekir efendi, polis memuruyla birlikte kalabalığı dağıttı. Onlar da kötü kötü bakarak uzaklaştılar isteksiz adımlarla. Bazıları biraz uzakta durdu; Salim onlara doğru iri bir taş attı. Biri, Salim'e yumruğunu salladı. «Olayı gördük.» diye homurdandı birisi, «Bizim de anlatacağımız vardı.» Bir sarhoş, «Kimse doğru dürüst anlatmıyor ki,» diye yakındı. Polis memuru, onların üstüne doğru koşuyormuş gibi yaptı: Acele adımlarla uzaklaştılar. Biri bakkala girdi: Rıza Bey adamı dışarı attı. «Şikâyetçiyim memur bey, bana vurdu.» Bekir Efendinin gözleriyle karşılaşınca hemen köşeyi döndü. Biraz sonra, bir beyaz, iki araba göründü. Arabalardan inenler evin önüne yaklaştılar, şapkalarını çıkardılar, durdular. Biri eğildi, çarşafı açtı.

Sokak boşalmıştı. Hüsamettin Bey pencereden çekildi, divanın üstüne oturdu, biraz ağladı. Sonra, masanın başına geçerek Hikmet'in çekmecesini çekti, bir iki kâğıt çıkardı.

Muhterem gazetenize,

Bugün, oturduğum evde elim bir hadise cereyan etti: Kendisinden çok şeyler beklediğim ve yakınım olan bir genç, bir kaza eseri vefat etti. Hadisenin teferruatını gazeteler verecektir. Bu hususta bir maruzatım yoktur. Sadece, hadisenin vuku bulduğu evin resminin çekilmemesini ve üzerine de balkondan düşen beyaz bir adam resmi yapılmamasını, gazetenizin şimdiye kadar ciddiyetiyle takdirimi kazanan muhterem mensuplarından bilhassa rica ederim. Veya gene, beyaz ok resimleriyle işte buradan düştü, kaza mı cinayet mi intihar mı şeklinde gayrı ciddi beyanların da gazetenizin ağırbaşlılığı ile kabili telif olmayacağı kanaatindeyim. Merhum, bu kabil neşriyattan nefret ederdi; okuyucusu olduğu ve dikkatle takip ettiği muhterem gazetenizden böyle bir muameleyi kafiyen beklemezdi. Şimdi artık aramızda bulunmayan aziz bir insanın hatırasına hürmet etmek, vatandaşın muhtelif ihtiyaçlarına cevap vermeyi kendine gaye edinen gazetenizin umumi politikasına da çok uygun olur, diye düşünüyorum. Bilmem yanılıyor muyum?

Benim burada esas olarak ifade etmek istediğim husus, umumi bir yaraya çare bulmak üzere muhterem gazetenizin harekete geçmesidir. Şimdiye kadar, suların kesilmesi, nakil vasıtalarının izdihamı, bu vasıtalardaki sürücülerin yolcu ve yayalara bazı kaba hitapları, sinemalarda lüzumsuz kuyrukların teşkili, sokağımızdaki lambanın sık sık arıza yapması, çöp kamyonlarının seyrek uğraması, sigaralardan süpürge çöplerinin çıkması, istidamın resmî dairelerde sürüncemede kalması, umumi, mahallerde ahlaka mugayir hareketler, sokak köpeklerinin itlafı, tekaüt maaşlarımızın tediyesindeki teehhür, ihtiyar bir vatandaşa otobüste yer verilmemesi, turistlere gösterilmesi icap eden kolaylıklar, radyolarda bazı eski kelimelerin yanlış telaffuzu, mukaddeme mi yoksa mukaddime mi yazılmasının daha sahih olacağı hususunda bir münazara, seyyar esnafın bir intizama sokularak gıda maddelerinin keyfî satışına mani olunması, ruhsatsız bir inşaatı ihbar, bazı kanunların tefsirinde karşılaşılan müşkilat, pazar günleri vatandaşın denize girecek yer bulamaması, yeni kelimelerin icadıyla lisanımızın duçar olduğu keşmekeş, bazı fıkra muharrirlerini takdir, veya onlarla hemfikir olmadığımız hususlar, bir gazinoda muhatap olduğumuz kötü muamele ve fahiş hesap pusulası, ecnebi memleketlerde hakkımızda yapılan muhalif neşriyat ve propaganda, tatil günleri umumi nakil vasıtalarının tarifelerine yapılması icap eden ilave seferler, sırt hamallığının ilgası, muhterem hayırsever adamlarımızın yeni iş sahaları açarak kahvelerde vakit öldüren işsizleri bu sahalara aktarması, vatandaşı bazı gıda maddelerinde tasarrufa davet ile millî hasılanın tezyidinin temini, âsârı atikanın muhafazası için yazılan bir okuyucu mektubu üzerine naçizane bir teklif, ücra kasabalarımızla muhaberatın temini ile buralara medeniyetin nakli, seyrüsefer kazalarının asgari hadde indirilmesi için riayet edilmesi lazım gelen kaideler, daha kanalizasyonu yapılmadan asfaltlanan bazı sokakların vaziyeti, yoksul bir gencin tahsiline devam için çaresizliğini ifade eden bir okuyucu mektubu üzerine hayırseverlere davet, sigaranın kanser tevlid edip etmediğinin tespiti için tıp âlimleri arasında yapılması icap eden bir anket hususunda doktorlarımızı ikaz, yirmi üçüncü fıkranın taarruzu esnasında meydana gelen bir vaziyet sebebiyle hâdiseyi mahallinde müşahade etmiş olan bir zattan

naklen bir tavzih, kabristanda hayvan otlatılmasını tenkid, umumi nakil vasıtalarında müşahade ettiğim bozuk para sıkıntısı, kendi kendimizi teftiş ile bazı aksaklıkların düzelip düzelemeyeceği, sokaklarda her yaştan insanın oynadığı bazı tehlikeli oyunlara mani olunması para cezalarının tezyidi ile temin edilecek gelirin sokak çocuklarının islahına tahsisi, müstehcen neşriyatla mücadele, yollara miktarı kâfi meyil verilmemesi sebebiyle suların bazı çukurlarda toplanması ve geçen vasıtalar tarafından yayalara sıçratılması, kâğıt israfının önlenmesi ve muhterem gazetenizde okuyucu mektuplarına daha geniş yer verilmesi gibi mevzularda daha evvel sütunlarınızı işgale cesaret edememiştim. Fakat beni ziyadesiyle müteessir eden ve yukarıda bahsettiğim hadise münasebetiyle artık daha fazla sükût edemeyeceğimi anlayarak bu satırları yazmak cüretinde bulunduğum için affınızı istirham ederim.

Hadisenin tesiri ile hissiyatımı belki biraz vazıh ifade edemeyeceğim. Bu satırları kısmen göz yaşları içinde kaleme aldığımdan bilhassa emin olmanızı rica ederim. Merhum, kollarımda vefat ettiği için, henüz hadisenin dehşetinden içtinap edemiyorum. Bu mektubu yazmanın asıl sebebi, merhum namına cemiyetten merhamet ianesi talep etmek değildir. Böyle bir teşebbüs, merhumun aziz hatırasına bariz bir hürmetsizlik olacaktır. Benim tebarüz ettirmek istediğim husus, merhumun tamamlamaya imkân bulamadığı çalışmalarıyla alakalıdır. Merhum Hikmet Bey kardeşimiz, benim kanaatimce emsalsiz bir piyes muharriri olmak için fevkalade gayret sarfeden mümtaz bir kalemdi. Benim bu vesileyle efkârı umumiyenin dikkatine arzettiğim nokta, eğer bundan sonra böyle elim hâdisatla karşılaşmayı arzu etmiyorsak, alınması icap eden tedbirlerin artık mecburi olduğunu idrak etme zamanının gelip de geçmekte olduğu hususunda lüzumlu bir ikazdan ibarettir. Muhayyelesindeki büyük piyeslerin tamamını kaleme alamadan bu fani dünyadan şu veya bu sebeple ayrılmak zorunda kalan Hikmet Beyin akibeti bizlere bir ibret dersi vermelidir. Bendenize göre artık resmî makamların bu meseleye müdahale zamanı gelmiştir. Selahiyetli mercilerin lakayıtlığı sebebiyle bu memleketin artık başka Hikmetler kaybetmeye tahammülü kalmamıştır. Alakalıların dikkatini

çekerim. Hikmet Bey, sanat dünyamızın hakiki bir kaybıdır. Cemiyet, bu aziz şahsiyeti yalnız bırakmakla büyük bir facia külliyatından mahrum kalmıştır. Sizi temin ederim ki, eğer gene aynı alakasızlık devam ederse kafiyen muasır medeniyet seviyesine çıkamayız. Ben acizane gayretimle Hikmet Beyin açtığı yolda yürümeyi ve aramızdaki yaş farkına rağmen, onun bir muakkibi olmayı şeref sayarım. Zaten, bu satırların teşkil tarzına dikkat edilirse, oyunların temadisi için gayreti azamîyi sarfettiğim ve bu elemli günümde dahi, onu memnun edecek bir üslubu devam ettirdiğim müşahade olunabilir. Mesele, yalnız bu gibi piyes muharrirlerine maddi yardımda bulunmaktan ibaret değildir. Eğer resmî makamlar bu hususta teşebbüse geçmezlerse, ben mütevazi bütçemden mümkün olan miktarı bu gaye için ayırmağa zaten hazırım. Hiç şüphem yoktur ki birçok insan da benim gibi hareket ede. çektir. Asıl mesele, bu gibi piyes muharrirlerinin ihtiyaç duyduğu geniş ve samimi bir muhitin teşkilidir; böyle ender nebatat, ancak münbit bir arazi üzerinde neşvünema bulabilir. Bizim mütevazi muhitimizde Hikmet dostumuzu tutmak için sarfettiğim gayret maalesef müspet bir netice tevlid etmemiştir. Hikmet Bey kardeşimiz bir yıldız gibi kayıp düşmüştür.

Ey aziz Hikmet!
Nedendir bu elîm sukut?
Facia-yı gayrı kabil-i müdahale-yi bîhudut
Beşeriyetin vefatını hayal ederdin
Sukutun ile meçhule dercoldu derdin

Bu gibi hâdiselere artık seyirci kalamayız beyler! Bendeniz, bütün gayretimle, yarım kalmış eserlerini —birçok kısmını müştereken tanzim ettiğimiz için— oldukça iyi bildiğim oyun parçalarını tetkik ve neşretmeğe hazırım. Bir insan bu kadar yalnız bırakılırsa, elbette sonunda eserlerini bitirmekten ve her eserin yaratılması sonunda içine düşülen büyük boşluktan çekinir. Eserini tamamlamayı, hayatını tamamlamak addeder. Sonra, sorarım sizlere, hangi dimağ, kaleme

almayı tahayyül ettiği facialarıı derununda bütün hayatınca aynı tahammülle taşımağa devam edebilir? Şöhret ve itibar temini gayesiyle bazı sahneleri zihninde tertib ederek, insanları bazı kafi hükümlü nazariyatını teşhir için kullanan kimselerin yanında, asıl fikriyat ve hissiyatından mustarip ruhların da beslenerek bizce meçhul insanımızı ifade etmesini arzu etmek, fazla ve lüzumsuz bir talep değildir zannederim. Şu andaki hissiyatımla, daha vazıh ifadeden âcizim. Mesele, icap eden akisleri uyandırırsa, bu mevzuda başka nokta-i nazarları da öğrenmekten memnun olurum.

Muhterem gazetenizin sabrını daha fazla suistimal etmemek için, hali hazırda bu kadarla iktifa ediyorum. Mesele acildir, dikkat nazarlarınıza arzeder, mektubumun neşrini rica ederim.

Bilvesile hürmetlerimle

Emekli albay

Hüsamettin Tambay

Hamiş: Sizden, ayrıca Hikmet dostumuzun vefat ilanını aşağıdaki şekilde yayımlamanızı da rica ederim:

ELİM BİR ZİYA

Merhum Süreyya Hanımın ve muhasebeyi hususiye memurlarından merhum Hamit Beyin oğulları, Ticaret Geliştirme Şirketinin bir zamanlar, muhasebe yardımcısı, mahallemiz sakinlerinden, eşsiz dost, iyi insan, örnek arkadaş, müşfik kardeş, mütevazi komşu v.b. mümtaz insan,

HİKMET BENOL

elim bir kazayı müteakip derhal vefat etmiştir. Kederli arkadaşlarına başsağlığı dileriz.

KOMŞULARI

Hüsamettin Tambay

ve

Nurhayat Hanım

Not: Bu ilan için, iki güne kadar bizzat matbaanıza gelerek size elli lira takdim edebileceğim. Mütabakisini de ay başında üç aylık maaşımı tahsil edince hemen ödemeyi taahhüt ederim.

H.T.

«Anlamıyorum,» diye mırıldandı Hüsamettin Bey. «Neler olduğunu hakikaten hatırlamıyorum Hikmet. Sen bana müsait bir zamanında anlatırsın olmaz mı?» Kâğıtları topladı. «İfade edemediğim bir eksiklik hissi var içimde, Hikmet oğlum. Sanki her şey başka türlü olabilirdi, başka türlü oynanabilirdi.» Odadan çıktı, kapıyı yavaşça kapadı.

«Hikmet amcayı götürdüler,» dedi Salim, kardeşine. Nurhayat Hanım sedirde oturuyordu. «Pencerenin önünden çekilin bakalım,» dedi çocuklarına. «Anne,» dedi Salim, «Öğretmen ödev vermişti: Serbest konu. Sizi beklerken ben de bir oyun yazdım, Hikmet amca ve Hidayet ağabeyim gibi. Bu oyunda Hikmet amca...» «Sus bakalım,» diye payladı onu Nurhayat Hanım. «Boyundan büyük işlere karışma. Haydi, kardeşini al da biraz çıkın. Başımı dinlemek istiyorum.» Salim, kardeşinin elinden tuttu; koşarak çıktılar. «Bilye oynayalım mı?» «Oynayalım.» «İstersen çatapata da alalım.» «Alalım.» Bakkala girdiler.

Hava kararıyordu. Köşeden bir genç kızla bir genç adam göründü kolkola. Delikanlı bir şeyler anlatıyordu, genç kız da başını sallıyordu. «Bana kalırsa filim biraz karışıktı,» dedi genç adam. «Bazı yerini anlamadım.» «Canım,» dedi kız «Sonunda çocuk ölüyor işte.» «Aptal,» dedi delikanlı ‘O kadarını biz de anladık.»

26 Mart 1973

TEHLİKELİ OYUNLAR ÜSTÜNE

OĞUZ ATAY'I DEĞERLENDİRMEK YOLUNDA

OĞUZ DEMİRALP (Oluşum, Sayı 12, Ekim 1978)

(...) Selim'in ilk yanlışı: «Hayatın acemisi». Yaşama yoksulluğumu okuma zenginliğiyle denkleştirmeğe çabalaması boşuna. Ne mühendisliği, ne yazarlığı, giderek ne de sevgi/li/si bir tutamak olabiliyor. «Tutunamayanlar», böylelerinin ardından çok, giderek fazla uzun bir yazıklama. Turgut Özben ise yanlış dala asılmış, iş yaşantısında başarı sağlamak, onu gününün saçma yaşamına katmaktan başka neye yarıyor ki? Dur, doğruya sap, kendine yönel, herşeyi bırakıp gitmek pahasına! Ama, varacağı yeri biliyor mu ki?

Hikmet Benol aynı yolun yolcusu. Adından belli. Oğuz Atay'a «Tutunamayanlar»ı uzatıyor Hikmet'in «Tehlikeli Oyunlar»ını anlatarak, İsa simgeseli billurlaşıyor. Hikmet Benol — Hüsamettin Tambay — Nurhayat Hanım: İşte kutsal üçgen. Hepsi birer ... cık: Isacık, Meryemlik, Tanrıcık. Hikmet Benol, imgelemini bir cehennem tiyatrosuna çeviriyor. Adının anlamının tersine doğru kayıyor, hızla. Sevgi'yle yaşarken sevgisiz, Bilge'yle bilgisiz. Parça parça olan bir benlik; toparlanamıyor. Yorgun ve yılgın ruh. Pencereyi açıyor son bir kez. Ölümün kucağına atlıyor.

Her iki başkişi de birer küçük kentsoylu aydın. Oğuz hâlâ evrensel insanı anlatmak savında mı? Çeşitli kişilerin ortak paydası olan tip belirli bir zaman _ mekân tamlamasının ürünü; batılı değil herşeyden önce. İsa, batı uygarlığının özünü simgelerken, Türkiye'de son iki yüzyıllık yaşamımızın simgesi oluyor. Değişik bir açıdan bakalım Atay'ın romanına. Üstü kapalı bir karşı koyuş vardır Cumhuriyet'in üst-yapı devrimciliğine, göstermelik batılılığa. Tepkisi, birtakım şovenistlerinki

gibi Batı'ya değil, öykünmecileredir. Başkişileri Batı usuyla Doğu duyarlığını birleştirmeyi deneyerek çözüm ararlar, başaramazlar. Tarihin attığı kördüğüm boğar onları. Türk aydını Batıyı özümleyememiştir, çünkü tanımamıştır. Kendi geçmişine de yabancıdır büyük ölçüde. Köklü bir köksüzlüğü vardır. Tam anlamıyla ortada kalmıştır. Selim'in, Hikmet'in durumu da bu değil midir? Hem kendilerini hem de çevredekilerini kurtarmak isterler; bir Alfred de Vigny tavrıyla, yani tam kanlı coşumcular gibi ortaya çıkarlar. Bunu yaparken bile Batının 19. yüzyıl (idamına öykünürler. Ne etseler yetersizdirler, en başta kendilerini aşmayı beceremezler.

Oğuz Atay, açık ki, kişinin kendi kendisiyle savaşmasını ve yenmesini öneriyor herşeyden önce. Yenilgi süreci içsel bir serüven olarak-anlatılmış, toplumsal durum ve konum ise bir veri olarak alınmış. Dışsal - içsel çatışmasında dışsaldan çok içsel etmenlere ağırlık veriliyor, bireyin içinde bulunduğu koşullara karşı tavrı irdeleniyor. Olumsuz. dışsal belirlenimlere karşı salt kendinden kalkarak savaşıyor başkişi, ilkin kendini dönüştürmeyi amaçlıyor. Bundandır Oğuz Atay'ın bireyin yazan oluşu. Toplumsal devinimlere pek bel bağlamıyor o. İnsanın değiştirilmesini, dünyanın, yani yalnızca özdeksel koşulların değiştirilmesinden daha önemli bir sorun olarak görüyor gibi. Bu noktada: Kendi içinde yapayalnızdır insan. Hele Türkiyeli aydın. Bu aydın belirsizliğin, bilgisizliğin içine doğmuşsa, tek kaynakça olarak Batı kültürü; o da bilmemkaçıncı elden sunulmuşsa, insan konusunda kalkıştığı kahramanlık isa müsveddesi olmaktan öteye gidebilir mi?

«Dragomanlar cumhuriyet»inde her aydın biraz «Mütercim Arif»tir.

-SON